صوبه سرحد "[illegible]" (مسلم لیګ) سره کیږي "

س ۱۲ ص ۵ [illegible]

ص [illegible] اشتهار [illegible] شهر [illegible]

ده مسلم لیګ بران هر څه دعوی چه کوي

لیکن حقیقت دا دی چه ورو جماعت

بنیاد ولی اوس [illegible] او [illegible] هندو د مشوره

مطابق [illegible] هندو قائم کړی دی

دی جماعت د مسلمانانو

نه دی بلکه [illegible] هندو [illegible]

د [illegible] د [illegible] میدان [illegible]

په [illegible] هندو مسلم [illegible]

[illegible]

[illegible] مسلم لیګ [illegible]

[illegible] هندو [illegible]

[illegible] انګلیسان

ختم کړي وو چه مسلمانان په [illegible]

په هندوستان حکومت کوي [illegible]

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما ژوند
او
جد وجهد

عبدالغفار

(c) ketabton.com: The Digital Library

په جشن ۱۳۶۲ د باچاخان د [illegible]

[illegible] د لیلی —

[illegible] علامه خلق د کتاب [illegible]

د [illegible] په طبع [illegible]

[illegible] — نه ما [illegible]

[illegible] کړی ده

[illegible] به [illegible]

[illegible] د [illegible] کړه [illegible]

[illegible] اسعد[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتساب

قاعده داده چه څل کتاب ولیکی نو د چاپه نامه يې منسوب کوي، د مخفي صاحب دا نظم زما د ژوند فکر، عمل او جد و جهد د پښتونی ملګری دی نو ځکه زه غواړم چه زه دا خپل کتاب، «زما ژوند او جد و جهد» تاسو ته د دې نظم د یاد کیر سره وړاندې کړم.

(۱)

خاوند ه ته و دانه کړه چې — زمونږ د یو والي حجره
یو ځای پکښی ځانه کړې — د پښتو د له خوږه
یو زړه یو سایو مانې کړې — دې بیل او بیل پښتون لره

(۲)

کشمیر نه ترهات هوری — بلوچستان نه تر دوري
دا قول پښتون د هم چیری — څه رنګي پروت زري زري
دیو وجود په مانی کړې — یا خدایه دا زره زره

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳)

لویو تپو دلښتنو په غوره په سم پوتو

نمسو دلویو پلرګنو راځئ چه یوشو لپونونو

یالویه خدایه ورانه کړې سپیره بېلتون لره دېووه

(۴)

پښتو زمونږه چوته یې ولې له مونږه بېرته ځي

زمونږه زړه ځیګرتېرې زمونږ دقام وزورته ځي

په مونږه لار آسانه کړې چه مونږه یوشو کل سره ووه

(۵)

دلښتنو اول نیکه خواره نمسي دې یوکړه ننه

داشانې تیت دي دوي په چه خبر له یوله بل ننه

یالویه خدایه ورانه کړې سپیره بېلون لره دویړه

(٦)

زمونږ له ملک نه دښمنان یاخدایه لوکړې دا وتسالان

په مونږه کړې زمونږه خان زمونږ دقام زمونږ دخالان

ربنا زمونږ له ځانه کړې دپښتنو توره تېیاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

عنوان	مخونه
شروع کوم په نامه دخدای چه بښونکی او مهربان دی:	۱ - ۴
کورنۍ	۴ - ۵
تاریخي پس منظر	۵ - ۱۲
دپښتنو خوبونه او دوودونه	۱۲ - ۱۳
دپیرنګی اثرات	۱۴ - ۱۶
زما نیانه بین توب	۱۶ - ۲۰
سکول ته تګ او هغه وخت:	۲۱
ابتدائی تعلیم - دپېښور سکول	۲۲ - ۲۵
دکلی ماحول	۲۵ - ۲۹
مشن سکول	۲۹ - ۳۰
زما استاذ	۳۰ - ۳۱
کلیوالی لوبې	۳۱ - ۳۴
اخترونه او میلې	۳۴ - ۳۶
دا ما مانو بیاشت	۳۶ - ۳۸
کلی کلوبغي	۳۸ - ۴۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
سخات خیرات	۴۰ - ۴۵
یوه لطیفه	۴۵ - ۴۸
واده بنادي	۴۸ - ۵۲
دیوي پېغلې قصه	۵۲
فوځ کښې کمیشن	۵۲ - ۵۸
بیا تعلیم پسې	۵۸ - ۶۲
دی میدان، تازه افکار:	۶۲
دعالمانو سره تعلق	۶۲ - ۶۵
مدرسې جوړول	۶۵ - ۷۰
دیوبند سره تعلق	۷۰ - ۷۳
شیخ الهند صاحب او سندهي صاحب	۷۳ - ۷۷
قوم پرستي	۷۷ - ۸۱
ورومبي واده	۸۱ - ۸۴
آګره کښې د مسلم لیګ جلسه	۸۴ - ۸۸
کلي وطن کښې تعلیم او تبلیغ	۸۸ - ۹۲
د شیخ الهند صاحب سره:	۹۳
د شیخ الهند صاحب خط	۹۳ - ۹۵
آزاده علاقه کښې د مرکز تلاش	۹۶ -

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
چمرکنډ	۱۰۱ - ۱۰۴
سالارزی، ماموند	۱۰۴ - ۱۰۷
اولنی جنګ عظیم	۱۰۷ - ۱۰۹
دحاجي صاحب هجرت	۱۰۹ - ۱۱۰
زما بونیر ته تګ	۱۱۰ - ۱۱۳
بونیر کښې د پیرنګیانو سازش	۱۱۳ - ۱۱۴
مدرسې بند شوې	۱۱۴ - ۱۱۹
مومندو ته دحاجي صاحب هجرت	۱۱۹ - ۱۲۲۰
دسوات د باچاهۍ کشاله	۱۲۲ - ۱۲۶
د پیرنګیانو مظالم	۱۲۶ - ۱۳۰
رولټ ایکټ او مونږ :	۱۳۱
د یورپ جنګ	۱۳۲ - ۱۳۳
وبا - د رومبي تره مرګ	۱۳۳ - ۱۳۵
رولټ ایکټ	۱۳۵ - ۱۳۷
زمونږ جلسې	۱۳۷ - ۱۴۳
زما ګرفتارې	۱۴۳ - ۱۴۹
زما د بابا او نورو کیانو ګرفتارې	۱۵۰ - ۱۵۴
د جیلخانې حالت	۱۵۴ - ۱۶۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
دقیدنه خلاصیدل	۱۶۰ - ۱۶۱
د دوهم واده تیاری او بیا گرفتاری	۱۶۱ - ۱۶۵
رهایی او دوهم واده	۱۶۵ - ۱۶۸
خلافت، تحریک او هجرت:	۱۶۹
د هلی کښې د خلافت کمیټی جلسه	۱۷۰ - ۱۷۱
هجرت	۱۷۱ - ۱۷۴
زمونږ کابل کښې	۱۷۴ - ۱۷۷
باجوړ ته واپسی	۱۷۷ - ۱۷۸
دیر کښې د خالونو مدرسه	۱۷۸ - ۸۰
ذهنی انقلاب:	۱۸۱
تعلیمی او اصلاحی جد و جهد	۱۸۲ - ۸۳
د اتمانزو آزاد سکول	۱۸۳ - ۸۶
د خلافت کمیټی صدارت	۱۸۶ - ۸۸
جیل او د جیلخانې قصه:	۱۸۹
دفعه ۴۰ کښې گرفتاری	۱۹۰ - ۳
د چمرکند مجاهدین	۱۹۳ - ۵
دپرۀ اسماعیل خان جیل ته بدلی	۱۹۶
د جیلخانې قصه	۱۹۶ -
د جیل بد معاشی	۲۰۲ -

عنوان	مخونه
زما مشقت	۲۰۵ - ۲۰۶
جیل کښې پرې جنبې	۲۰۶ - ۲۱۳
جیل کښې زما ګناه	۲۱۳ - ۲۱۶
ډیرهٔ غازی خان جیل	۲۱۶ - ۲۲۳
د جیل ژوند	۲۲۳ - ۲۲۸
د پښتنو په هکله غلط پراپیګنډه	۲۲۸ - ۲۳۲
زما د غاښونو مرض	۲۳۲ - ۲۵۷
مذهبی تعصب	۲۵۷ - ۲۶۵
لاهور جیل ته دوباره تګ	۲۶۵ - ۲۶۹
مطالعه	۲۶۹ - ۲۷۵
د لاهور جیل نه بیا ډیرهٔ غازی خان ته	۲۷۵ - ۲۷۸
د مور مرګ	۲۷۸ - ۲۷۹
د سیاسی قیدیانو جنګونه	۲۸۰ - ۲۸۹
میانوالی جیل ته	۲۸۹ - ۳۰۰
رهائی	۳۰۰ - ۳۰۴
سیاسی سرګرمی او پښتون اخبار:	۳۰۵
کلی کور کښې	۳۰۶ - ۳۰۸
د فخر افغان لقب	۳۰۸ - ۳۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

و

عنوان	مخونه
انجمن او مدرسې	۳۱۳ - ۳۲۰
دحج سفر	۳۲۰ - ۳۳۳
پښتون (اخبار - مجله)	۳۳۳ - ۳۳۹
امان الله خان	۳۳۹ - ۳۴۷
نادر خان	۳۴۷ - ۳۵۲
منظم سیاسي جدوجهد .... :	۳۵۱
لاهور کښې دکانګرس جلسه	۳۵۱
خدايي خدمتګارې	۳۵۱ - ۳۵۹
دورې	۳۵۹ - ۳۶۶
مړغز کښې جلسه او یوه قامي پریکړه	۳۶۶ - ۳۶۸
اتمانزو کښې لویه جلسه او مشاعره	۳۶۸ - ۳۷۰
ګجرات جیل او کانګرس سره تړون :	۳۷۱ -
ګرفتاری سنه ۱۹۳۰ع	۳۷۲ - ۳۷۴
ګجرات جیل	۳۷۴ - ۳۷۶
د قصه خاني واقعه	۳۷۶
ګجرات جیل کښې	۳۷۶ -
د پیرنګي جبر او د پښتنو عزم	۳۸۰ -
کانګرس او مونږ	۳۸۶ -

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
پټیل کمیټي رپورټ	۳۹۰-۳۸۹
دگجرات جیل ملگری	۴۰۷-۳۹۰
رهایي	۴۰۸-۴۰۷
لاهور کښې زما استقبال	۴۱۴-۴۰۸
گاندهي اروین پیکټ	۴۱۵
دوري	۴۱۸-۴۱۶
دکانگرس جلسه کراچۍ کښې	۴۱۹-۴۱۸
دخدایي خدمتگارو (سرخپوشو) ښه اثر	۴۲۰-۴۱۹
کراچۍ کښې مصروفیت	۴۲۵-۴۲۰
دهندوستان دوره	۴۳۰-۴۲۵
وطن ته واپسي	۴۳۵-۴۳۰
دپنجاب دپښتنی علاقو دوره	۴۳۹-۴۳۶
زمونږ کار او دپیرنگي سازشونه	۴۴۱-۴۳۹
دکانگرس کمیټۍ په ځای دسرحد جرگه	۴۴۲-۴۴۱
دگاندهي جي په بلنه بار دولي ته تگ	۴۴۵-۴۴۲
دیوېداس سره دوره	۴۵۱-۴۴۵
بابره کښې درامه او زمونږ کمزوري ملگري	۴۵۸-۴۵۱
دپیرنگیانو دجبر و تشدد زیاتوالی	۴۶۳-۴۵۸
ددیوداس گاندهي دسرحد دوره	۴۷۰-۴۶۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخ‌نونه
دراوند تهيل کانفرانس ورځو کښې :	۲۳۴۷۱
په بمبئی کښې د	۴۷۳ -۲۳۴۷۲
دجرګې مشرانو کښې اختلاف	۴۷۵ -۲۳۴۷۳
شملې ته زمانک	۴۸۷ -۲۳۴۷۵
شملې کښې زمونږ مصروفيت	۴۹۱ -۴۴۸۸۷
دفارن سکرټرا وهوم سکرټر سره ليدل	۴۹۶ -۴۴۸۸۸
خپله صوبه کښې کار :	-۴۸۸۱۷
د پرهٔ اسماعيل خان ته تک	۴۹۰ -۴۸۸۸۸
اتمانزو ته واپسی د احمد شاه معامله	۴۹۴ -۴۹۹۰۰
د بړو دوره	۴۹۹ -۴۹۹۲۴
دسرحد لويه جرګه	۵۰۱ -۴۹۹۹۱
دهزاره دوره	۵۲۲-۵۰۱۱
دهزاره نه واپسی	۲۶ -۵۲۲۲
د ترنګزو حاجی صاحب او خدائي خدمتګاري	۲۷-۵۲۶
دخليلو مومندو دوره	۹ -۵۲۷
مانړکانو بانده، اورمړ، خالصه	۲-۵۲۹
لاټ سره ليدل	-۵۳۲
دنوښار په تحصيل کښې جلسې	-۵۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
صوابي تحصيل کښې جلسې	۵۴۵-۵۳۷
دلويې جرګې اجلاس	۵۴۸-۵۴۵
زه هزارې باغ جيل کښې با هر عامه ګرفتارې:	۵۴۹
په دې کښې ..... زمونږ ګرفتارې	۵۵۲-۵۵۰
عامه ګرفتارې او تشدد	۵۵۴-۵۵۲
هزارې باغ جيل کښې	۵۵۹-۵۵۴
بهادره ښځه	۵۶۲-۵۵۹
زما په صوبه سرحد او پنجاب بنديز:	۵۶۵
په سرحد زما بنديز- آل انډيا کانګرس	۵۷۰-۵۶۶
سابرمتي جيل	۵۷۳-۵۷۰
بريلي جيل	۵۷۷-۵۷۳
دالموړې جيل	۵۷۸-۵۷۷
رهائي	۵۷۹-۵۷۸
واردې ته تګ	۵۸۰-۵۷۹
دجيل اولاد سره ملاقات	۵۸۱-۵۸۰
انتخابات او کانګرس ورکنګ کميټي	۵۸۲-۵۸۱
زه بمبۍ کښې	۵۸۴-۵۸۲
دفيض پور کانګرس	۵۸۶-۵۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخ ونه
د لېبنتنو په هکله غلط فهمي	۵۸۸-۵۸۶
وزارتونه	۵۹۰-۵۸۹
مونږ وار دا او سیو اکرام کېنې	۵۹۳-۵۹۰
د کانګرس وزارتونه	۵۹۷-۵۹۳
بنارس ، ډيلي ، ګجرات ، کاتياواړ	۵۹۹-۵۹۷
د هندوستان د مسلمانانو د پاره فکر	۶۰۳-۵۹۹
د بلوچستان دوره	۶۱۰-۶۰۳
د خدايي خدمتګارو په ومبی وزارت :	۶۱۱
زه اوه کاله	۶۱۵-۶۱۲
د خدايي خدمتګارو وزارت	۶۱۹-۶۱۶
زمونږ وزيران او پيرنګيان	۶۲۰-۶۱۹
د جواهر لال دوره	۶۲۵-۶۲۰
د ګاندهي جي دوره	۶۳۰-۶۲۵
وزارتونه او خدايي خدمتګار	۳۲-۶۳۰
وزارتونه مات شول	۴۴-۶۴۲
د خدايي خدمتګارو غوزی پرزی	۶۴۵
اخر د ۱۹۴۲ کال	-۶۴۶
قبايلو ته د خدايي خدمتګارو وفدونه	-۶۵۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

ک

عنوان	مخ‌ونه
دهندوستان پر یو دی تحریک	۶۶۶ - ۶۶۷
چپاوونه	۶۶۷ - ۶۸۴
دبمبئ ټک	۶۸۴ - ۶۸۷
زلمی پښتون	۶۸۷ - ۶۸۸
الیکشن، کیبنټ مشن، عبوری حکومت:	۶۸۹
الیکشن	۶۹۰ - ۶۹۵
دآئین ساز اسمبلی ممبران	۶۹۵ - ۶۹۶
کرپس مشن	۶۹۶ - ۶۹۸
شمله کنفرانس	۶۹۸ - ۷۰۰
کیبنټ مشن	۷۰۰ - ۷۰۳
دکانګرس صدارت	۷۰۳ - ۷۰۴
دجواهرلال بیان	۷۰۴ - ۷۰۵
دجواهرلال په بیان عکس العمل	۷۰۵ - ۷۰۶
انټرم حکومت	۷۰۶ - ۷۰۹
قبایلی علاقی او جواهرلال	۷۰۹ - ۷۱۱
تورخم	۷۱۱ -
دملکانو ایجنسی	۷۱۱ - ۷۱۵
سوردریاب	۷۱۵ - ۷۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
بجت پیش کول	۷۱۹- ۷۲۰
دمونت بیتن مشن	۷۲۰-۷۲۳
دایرکت اکشن او مساوات	۷۲۴-۷۲۵
زه بهار کنبی	۷۲۵-۷۳۲
دتقسیم اعلان	۷۳۲
دور کنگ کمیتی اجلاس	۷۳۴-۷۳۶
دکانگرس او مونت بیتن سازش	۷۳۶-۷۳۷
دکانگرس بی وفایی	۷۳۷-۷۴۰
لوستونکو وروڼو	۷۴۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع کوم په نامه د خدای چه ښه ونکی او مهربان دی

زه د هشنغر په اتمانزو نومی کلی کښی په کال ۱۸۹۰ ع کښی پیدا شوی یم. هغه وخت د پیدایش د نېټې د لیکلو رواج نه و او نه څوک په لیک او لوست پوهیدل. نو زما د پیدا کېدو نېټه چا لیکلې نه وه خو دا چه زه وایم چه په کال ۱۸۹۰ ع کښی پیدا شوی یم د دې نه وایم چه خدای دې زما مور و بخښي مانه ویل چه "ستاد ورور ډاکټر خانصاحب واده چه و نه دیوولسو کالو وي" او د ډاکټر صاحب واده په دسمبر ۱۹۰۱ ع کښی شوی و نو ځکه زه وایم چه زه په ۱۸۹۰ ع کښی پیدا شوی یم. زه د مور او پلار کشر زوی وم د ټولونه مشره زمونږ خور وه، ورپسې ډاکټر خانصاحب و بیا می بله خور وه بیا زه وم. د کشر اولاد سره قدرتی د مور او پلار مینه زیاته وي او ورته ډېر خوږ او نیازبین وي. زه مور او پلار ته ډېر ګران وم د خدای قدرت داسی و چه د ټولونه مخکې زما مشره خور مړه شوه بیا ډاکټر خانصاحب شهید شو، بیا می بله خور مړه شوه. زه د ټولونه وروستو یم او روستو پاتې شوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتمانزو کلی د پښتونو نه ډېر ښکلی ميله ليرې شمال ختيز ته د هشتنغر
مينځ کښې د سوات او باجوړ د سيند په غاړه نوښار ته پروت دی .
زما تعلق محمدزی قبيلې سره دی او هشتنغر چه د اباؤ زونه دا او اخلي
نوښاره پورې دی ، په دې کښې محمدزي اباد دي . دا د پښتو کلي سره به
او آباد ملک دی او دا د پښتنو د دوو ولسه په تقسيم کښې نورو رونږ
له بخيله خوښه راکړی ؤ . زما نيا يوسف زی وه ، د صوابۍ د مرغز کلي
او نيکه مې محمدزی و چه د هشتنغر د اتمانزو کلی و . نيکه مې لوی خان و
قدرتی خبره ده چه د محمدزو او يوسفزو شريک اولاد ډېر لائق
قابل وي . جنګي ږي د هلکانو نه زياتي ذهيني وي . زما درې نمس
ډاکټرانې دي ، نورې نمسی مې څوک ايم . اې ، څوک بی . اې . دي
لور مې ده هغه بی . اې . بی . ټی . ده . يو کشر زوی مې عبدالعلي
(زه ورته لالی وايم) د اکسفورډ ايم . اې ، دی . دوه مې نور د زامن
مشر عبدالغنی دی چه هغه مې د ترو ، کمستری د تعليم د پاره امريکې
ليږلی و خو چه زه فيرنګيانو په ۱۹۳۱ع کال کښې جيل ته وليږلم او زما جا
هم کړه وده کړو نو هغه د پيسو د نشت په وجه تعليم سرته ونه رسولو او
راغی . بل عبدالولی دی چه سينير کيمبرج يې پاس کړو . دی ډېر
لايق او قابل دی ، دی يوروپ له تعليم له لاړ نه شو ولې چه زه جيل
لازم نو دی هم د تعليم نه پاتې شو . عجيبه خبره دا ده چه زه هم شا
(STATE PRISONER) وم ، ډاکټر خان صاحب او قاضی صاح

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغوی بچولی د تعلیم دپاره وظیفه او د کور دپاره خرځ ورکولو او د د شاهی قیدی (STATE PRISONER) سره رعایت نه دی دهغه قانونی حق دی خو زما ادامنو ته یی نه ورکولو. زما یوزوی یوسف زی کړی ده، بل مومند کړی ده او دریم پارسی (پارسنه) کړی ده. زما لور په کشمیری واده ده. زما خلور مسی په یوسفزو کښی واده دي. دوه په ختکو کښی او یوه په پنجاب کښی په پنجابی واده ده. موږ خپل اولاد په دولت پسی نه ورکوو، په شرافت، قابلیت، او لیاقت پسی یی ورکوو. موږ خپل اولاد بغیر دهغوی دخوښی چاله نه ورکوو.

اتول هشنغر شکلی او ښیرازه سیمه ده. د خرو او اتمانزو نه د سیند په بله غاړه چه د زور ښار ښې نښانې راخرګندی شوی دي د رزړو سره دسیند نه پوری غاړه دشیخانو دیری سره دکندهارا تهذیب او دوی نه مخکښی آثار دی دغه ښار ته یی پشکلاوتی وی. دا نوم د بر سنډ دکمو او کلونو پوری تړلی دی. لوی تجارتی او ثقافتی مرکزو. داموجوده سیند چه اوس دنهرو او او شیخانو دیری تر مینځه بهیږی دا په هغه زمانه کښی د دیری نه قبلی غاړی ته بهید لو او دا تول زور ښار تر دی رزړو پوری غزیدلی او.

د دی ځای اوسیدونکی پښتانه و و خو بودیست وو. بودایی مذهب له دی ځایه دسوات او کلکت په لاره تبت او چین ته تللی او خور شوی دی او د بدهمت خورمه مذهبی غونډه هم په دې ځای کښی شوې وه.

د ښکاره شوو آثار و دفن او صنعت نه معلومیږی چه په دې علاقه کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

صنعت، تجارت، زراعت او علم ډېره ترقي کړې وه. دا ښار یوازې نه دې کند
سیاسي مرکز نه بلکې د ایشیا د زیاتو برخو تجارتي، صنعتي او علمي مرکز و
د اټک او مارګلې په لاره یې د هندوستان سره، د سوات او ګلګت
په لاره یې د کشمیر او تبت او چین سره، د دیر او چترال او بدخشان
په لاره د مرکزي ایشیا او له هغه ځایه یورپ سره، د کابل، کندهار او سیست
په لاره یې د ایران، عراق، ترکیې او شام سره تعلق لرلو. د تجارتي مالونو
منډي وه، د علومو زانګو وه.

زما مور ډېره زړه سواندې، پوهه، نیک سیرته او خوش خُلقه ښځه
زموږ د زمیندارې لوی کور و، زموږ ډېرې غوا، مېښې وې، هره
به د خوا او شا غریبانان خلک په شوملو مستو سپي موږ کره راتلل او
به مې په روڼ تندي د هغوی سره ستړې مه شې کول شومله او ماسته به
ورکول او هر ماښام به یې د دوی د پاره بیله کټوې پخوله.

کورنۍ:

زما د پلار بهرام خان نوم و، د کلي خان و او په مشر خان مشهور
د نورو خانانو په شان نه و. په کلي کښې د ده هومره جایداد د چپاو نه و خو د
نه ښکاریده لکه خان، پوه او زړه ښېښتون و، په چا یې زیاتي نه کولو
مظلومان د بل چا زور زیاتي ته پرېښودل. که د ده سره به چا زیاتي وک
به یې په صبر برداشت کولو او د بدل جذبه یې په زړه کښې نه ساتله. د
ترېورانو ورسره ډېر زیاتي کړې و، د ده وس کیده چه بدل ورننه اخلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خاطر به یې ونه نخښل بلکه احسان او ښیګړه به یې ورسره کوله. موږ ګذار، پرهېزګار او سوله دوست سړي و، د صبر او زغم خاوندو. کله چې به حجرې له نابلده مسافر راغلل چې هیڅوک به یې نه پېژندل پلار به مې ورله پخپله ډوډۍ ور وړله، نوکران به ووخوده به پخپله د ډوډۍ شکور را اخستی و او د انګولې لوښي به یې په لاس کښې را اخستې و او ویل به یې دا د خدای میلمانه دي په کار دي چه زه یې پخپله خدمت وکړم اکثر به داسې وشو چه میلمانه به ژمی کښې شپې له راغلل نو چه سحر به ورله نوکر چای وړه نو خبر به یې را وړو چه میلمانه تښتېدلي دي او برستن یې هم د خان سره وړې ده د نور و خانانو په شان حاکم پرست نه و، د حاکمانو سره یې تعلق نه ساته او نه یې د دوی خدمتونه کول. زما د نیکه هم دغه حال و. زما د نیکه سیف الله خان نوم و، کله چه فرنګیانو د بونیر د نیولو په غرض په بونیر حمله وکړه او د سورکاڼي غزا وه نور خانان د فرنګي ملګري وو او سیف الله خان بابا د قام مرستې له ورغی. د انګي زما غور نیکه عبید الله خان بابا آزاد خیال پیاوړی او منلی مشر و چه د هغه وخت د درانو حاکم سلطان محمد خان طلائی د لاسه پښانسی شو. د درانو حکومت د عیاشۍ په خپل قام د زور زیاتی، د کورنی اختلافونو او جنګونو په وجه ختم شو او د دې نه وروسته د سکهانو حکومت راغی. درانو چه وادرېدل سکهان را روان دي شپه په شپه کابل ته وتښتېدل او پښتانه یې سکهانو ته پرېښودل.

تاریخي پس منظر:

یا هغه وخت چه کله بابر د پښتنو د بې وقوفی او خودغرضی او د ایرانیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامداد اولمسون په وجه دابراهیم لودی نه دهند بادشاهی تخت او
تاج واخستو، شیرشاه سوری راپاخېد و اود بابر د زوی همایون نه‌ئې
دپښتنو حکومت بېرته واخستو. دیلی یې ونیو همایون وتښتید و او
دایران دربار ته یې پناه یوړه او هلته ایرانیانو دپښتنو دکمزوری کېد
موقع له ساتلې و.

شیرشاه دپښتنو جنډه په کلکته و دروله او شیرشاه چه دملک
دابادی له پاره دصنعت، تجارت او زراعت کومې منصوبې جوړې کړې
په هغې دمغلو داکبر پاچا نوم وشو. دا داکبر دماغ نه و دشیرشاه دماغ
یا هغه وخت و چه کله په پښتنو دایرانیانو حکومت وپښتانه به یې سپک
او سپک بېرې کنل. په کندهار کښې میرویس خان نیکه راپورته شو پښتانه
دایران دغلامی نه آزاد کړل او دپښتنو بیرغ یې په اصفهان ودرولو.
هغه وخت و چه پښتانه نادر افشار ریزه ریزه کړی و. چه نادر افشار مړ
شو نو دپښتنو لویه جرګه په کندهار کښی راغونډه شوه او د دیرغوز وروسته
یې احمد شاه بابا په مشرئ دعاء خیر وکړه.

احمد شاه بابا راپورته شو ایرانیانو ته یې شکست ورکړو او د پښتنو د
بنیاد یې کښېښود. یوازې پښتونخوا نه بلکه ټول هندوستان یې دهغه و
دمغلی حکومت د ظلمونو نه خلاص کړو. دې وخت کښې انګلیزان هند
له نوي راغلي وو چه احمد شاه بابا دیلي واخست نو دانګریزانو د تګ و د
خبر مشو او اراده یې وکړه چه انګریزان هم دهندوستان نه وباسم. انګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه په دې پوه شول د ایران دربار ته یې سفیر ولیږلو او ایرانیان یې راپورته کړل چه په افغانستان حمله وکړي. احمد شاه بابا چه د دې سازش نه خبر شو د انګلیزانو د مخنیوي کارې پرېښودې او په مخه افغانستان ته راروان شو چه جېلم ته راورسېد د جېلم د سیند په غاړه د دربېلو او د پښتنو تول خېلونه او قبیلې چه وسېمه کې هغوی ته یې ووېل چه له دې ځایه تر اموده یا به پورې ستاسو ملک پښتنخواه دی او یا د غه وخت وچه د درانو د عیاشۍ، بې تدبیرۍ په خلکو د زور زیاتي، کورنی اختلافونو او جنګونو په سبب پښتانه دومره پرېوتل چه خیل ګلوړ کښې د سکهانو د مقابلې نه وو. هغه د پلار نیکه کېتې خوېږېدې ډه خپله خاوره تری د سکهانو لاندې کړه او په دوی کښې دومره ځوک نه وو چه خپله خاوره او ناموس یې ننګ او غیرت کړی وی. د سکهانو د زور او ظلم په مقابله کښې یې سر اوچت کړی وی او د پښتنو عزت او عظمت یې د دی ظلم نه بچ کړی وی. د سکهانو د ظالمانه حکومت و زما د مور دا ر خه نیکه محمد دین خان به مونږ ته د اخبره کوله چه یوه ورځ زه د شو لکړې نه راتلم او په سیند راپورې وتم چه په دې کښې یو سکه راغی ما ته یې اشارت وکړو چه را وګرځه او ما په شا پورې باسه. محمد دین نیکه ورته ووې چه زه نا باری یم خو سکه مجبور کړی دی او چه سکهان په شا راسور کړی دی او د ا ولو مینځ ته د سید لی نوتو تو نه کړي دي او سکه یې د اوبو په مینځ کښې غوټه خوړلی دی او دی تر تېلې دی.

د هند وستان د هغه سره سید احمد بریلوی او اسمعیل شهید په دوی یعنې په پښتنو باندې ننګ او غیرت کړی او د سکهانو د مقابلې دپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپښتنوخاورې ته راځي . دهغه وخت دحکومت افغانستان له طر
دده سره مرسته ونه شوه بلکه یار محمد خان له خوا ورسره ځیګلره وش
لکه ځنګه چه دپښتنو ددې زړې چاربیتي نه څرګندېږي :

روان شو یار محمد سید او باسي پنجتاره
سید له بې ورکوي آلهي پرور دګاره

ددې علاقو دپښتنو همله دی دسید صاحب سره وه . دده غوښ
چه ملک کښې شریعت نافذ کړي او دشرعي قانون سره سم دخور اولورولو
کوي او په میراث کښې ښځو له هم شرعي برخه ورکړي او ځینې غلط رسم
رواج اصلاح کړي . په خانانو او ملایانو ددې خبرو بد اثر وشو شو
بې جوړ کړو چه یوسکه لاړو او بل سکه راغی . دپښتنو او مسلمانا
هم ددانو بي دوهابي فتوا ولګوله . په پښتنو کښې قومي او سیاسي ش
نه ؤ نو دبریلوي صاحب او دده دپلي په ضد راپورته شول ، څه بې و
اوڅه بې په اباسیند هزاره ې ته پورې وېستل . دهزاری ځینې مسلما
په ځای ددې چه دبریلوي صاحب مرسته وکړي سکهانو ته بې مخ
وکړه سکهان راغلل او باقیانده هلته دسکهانو له لاسه تالاترغ
سید صاحب او اسمعیل صاحب بالاکوټ کښې شهیدان ش
خومره د افسوس خبره ده چه سید صاحب دپښتنو په ښځو
وکړو او بې ننګه پښتنو دوی سره ننګ ونه کړو . چه سسید
سکهان دپښتنو دخاورې نه وایستل نو د افغانستان څ

(c) ketabton.com: The Digital Library

سید صاحب ته وویل چه اوس داملک مونږ ته پرېږده.

قصه داسی وه چه دتهکال ارباب بهرام خان چه دسید صاحب مربید و هغه به کال په کال د روژې په میاشت کښی بوملي ته تللو دقرآن پاک ختم اوتراویح به یې هلته دسید صاحب سره کولې. ځکه دحمل ونقل ذریعې هسم نه وې، په اسونو زوان وو چه کوجرانوالی له راغلی دی نوتږی شوی دی. په لاره کښی کوهی ونښځې وه له اوبوله راغلې وې دی چه کوهی ته ورنږدې شونو دلاس په اشاره یې دښځو نه اوبه وغوښتې چه دې ښځو منګی دک کړل نو دې تولې لاړې او دوه ښځې پاتی شوې نو دوه له لی اوبه یو وړلې، چه دده له یې اوبه ورکړې نو په ژړا شوې او ورته یې وویل چه مونږ پښتنی یو او سکهانو په زوره راوستی یو او دوه دوه بچی موهم پیدا شوی دی. ارباب چه بیرلی ته ورسید و نوهغه ډیر زهیر وو. سید صاحب ترنه پښتنه وکړه. چه داته ولې زهیرې. هغه ورته دکوجرانوالی دا ټوله واقعه بیان کوړه. نوسید صاحب دجمعې په ورځ په منبر وخوت داقصه یې بیان کړه او دجهاد اعلان یې وکړو. زه دلته تاریخ نه بیانوم صرف داخبره ښکاره کوم چه ددې څه وجه ده چه پښتنو لوی لوی حکومتونه جوړ ولې شول خو ټینګولی یې نه شوال ددې وجه داوه چه په پښتنو کښی اجتماعی ژوند، قومیت او اتفاق نه و، که څه هم پښتنو کښی به داسی وخت په وخت لوی لوی او قابل سیاستدانان پیدا شول لوی لوی سلطنتونه به یې قایم کړل. خو کله به چه ده سر په کفن کښی ونغښتو په پاتې کسانو کښی به یې دقامولی مینه او اتفاق او داهلیت جذبه نه وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دولت او اقتدار کښلو د پاره به یو بل ته اړم شول . په عوامو کښې به هم دقلامولی
احساس نه وو چه مشران یې غلطې لارې ته نه پرېښودلی یا یې خود غرضه او نالا پوهه
مشرانو له موقع نه ورکولی . په پوهو ، لایقو . بې غرضو او خدمتګارو مشرانو پسې راغونډېدلی
او خپل حکومت یې ټینګ ساتلی . په عوامو کښې دقامولی او ملیت د جذبې د
د نشتوالي له کبله به به دوی د خودغرضو مشرانو اثر وشو او بې اتفاقي او خانه جنګی
به عامه شوه خپل طاقت به یې په خپلو کښې یو به بل ختم کړو . دښمنان خو به دمنځ
په طمع ناست وو موقع به یې وموندله بادشاهي او حکومت به یې ورنه واخسته
دوی به یې غرونو ته وشړل . دښمنانو به د دوی په آبادو مزو چړچې شروع
کړې او دوی به غرونو رغونو کښې سر وهلی د . په دې کړکېچ کښې به خو چېره به یې
توبه قبوله شوه او دخدای رحم به پرې وشو لایق او پوه سړي به پکښې پیدا شول
بیا به یې دښمنان له وطنه وشړل او له نوي سره به یې په آبادی کوټې پورې کړې
دسکهانو نه پس د پیرنګیانو دور راغی - پیرنګي خپله خو دښمنان دغا
راغلی وو . ولې داورته معلومه وه چه دهندوستان د تاریخ ټولې حملې د قطعه
شوې دی ، او د خپل برطانوي هندوستان سلطنت د ساتلو د پاره هغه د
خاورې ته راپورې وتلو چه په هغه در والا اړو او سیند ونو قبضه وکړي
کوم د یهرنه حملې شوې دی .
دفوجي حکمت عملی نه علاوه هغه د دې سیمې سیاسي حالاتو ته هم تو
هغه ولیدل چه دلته هم هغه پالیسي روانه وه کومه چه د هغه نه مخکښې مخت
حاکمانو آزمایلې وه . حقیقت دا دی چه کله مغلو د پښتنو سره جنګونه وکړل

کله شهنشاه اکبر د پښتنو د لاسه اول په خیبر بیا به په کړیږه او په آخره چه لي کله د بنېر په کړاکړ کښې د خپل پوځ سره سره خپل لوی وزیر بیربل هم مړ شو نو بیا اکبر راغی پښتنو ته د اباسین نه پورې یې د اټک قلاء جوړه کړه. سره د خپلو وزیرانو کښېناست چه په دې خبره سوچ وکړي چه پښتون خو لې په جنګ ونه وهلی شو اوس یې لي په کومه وسیله وهي. چنانچه د ډېر غور او فکر نه پس په دې نتیجه ورسېدو چه پښتون دوه خاصیته لري. یو پښتون من حیث القوم مسلمان دی او د اسلام سره لویې عقیدت لري. دوهم انساني کمزوري یعني د دولت سره مینه لري. نو د دې په رڼا کښې هغه یوه داسې پالیسي وضع کړه چه داسې عالمان، ملایان او پیران پیدا کړي چه د هغوی په ذریعه د اسلام د خادم. د لاندې خپل سیاسي غرضونه سر کړي او دویمه دا چه د پښتنو دنیاوي مشران. ملکان او خانان د دولت او نوکرو په زور په بیعه واخلي.. هم په دې سلسله کښې مونږ وکتل چه د اخون درویزه او هغه په شان نورو درو دیني مشرانو د مغلو په وینا او ښودنه د پښتنو د قامي او ولسي تحریک د مخ نیوي د پاره د پیر روښان غوندې باعمله عالم او سوچه مسلمان باندې د مغلو د پاره کفر فتوې ورکولې

پیرنګي داولیدل چه همدغه پالیسي د مغلو نه پس درانیانو خپله کړه او دهغوی نه په وراثت کښې سکهانو ته پاتې شوه. پیرنګي چونکه د شلمې صدۍ د تعلیم یافته او ساینسي دور پیداوار وو نو ده هم د شهنشاه اکبر هغه مجربه نسخه خپله کړه او کوښښ یې داوو چه یو خوا د پښتنو دیني مشران د خپل سیاسي غرض د پاره استعمال کړي او بل خوا د هغوی دنیاوي مشران په دولت او منصبونو واخلي. ولې ډېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتعجب خبره داده چه هغه اسلام چه کوم مغل مسلمان دخپل مسلمان ورور دغلامولو
دپاره استعمالولو هم هغه اسلام نن دی ایمان خرخوملایانو، عالمانو او پیرانو دکافر
پیرنګی دسیاسی اغراضو او مقاصدو دپاره استعمالوو.

دپښتنوخویونه اودودونه:

سره ددې کله چه فرنګی راغی زمایادشی چه په پښتنو کښی ډیرښه ښه
خویونه او خصلتونه لاموجود وو په ډیروغو په ځان ورته بد ښکاریده. وروردولی
عزیزولی به یې ښه پالله. یو په بل اعتماد و په یو ه بل به یې ننګ کولو، راشه درشه
وه مینه محبت وکه دیو بل سره یې څه اختلاف هم و په سپکه به یې نه یادولو
داسی نه ولکه دا اوس په خوله یوه او په زړه بله ژوند بالکل ساده او بې تکلفه
په ناسته ولاړه کښی ډیرتیټه پیټه نه وه، جامې ساده او دوطن جوړې
دخپل وطن شلهله خامتایی دبل په اتلس نه ورکوله دخامتالویې لویې خلکو
کمیسونه او پرتوګونه به یې اغوستل، دوطن جوړی پنې او څپلی به یې
پښوکولی، توپۍ او دخامتا پګړی به یې په سرولې. ښځو به دررنګینه خامتا
او مشروبۍ(*) پرتوګونه یې اغوستل. خوراک هم ساده و دساده خوراک په وجه دخلکو
صحتونه ښه وو دومره کمزوری نه وو. مسالې نه وې، چایې نه وې، سود کول
شراب څښل او زنایې ډیر بد ګڼل که به پوه شول چه څوک داکار ورونه کوی نو
سره به چا چلولی نه کوله، خور، لور به چا نه ورکوله. اخلاقاً دومره پریوتی نه وو
اوس چه دی. دچا چه به زور ورسیلمه راغی نوچرګ به یې ورله حلال کړودا

(*) مشروبۍ، دخپل کلی کورجولا به یو رخت جوړولو چه هغی ته به یې مشروع ویل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کښېنوړو ابېلي جوړه کړه ، د غواوو، مېښو زېړ غوړي به وو . سرې سرې پېتي پرسېدلي خمبيره دوډۍ به وې . ماز يګر به په بټ د جوارو نيني کېدلي کوږه به ورسره خلکو خوړله ، په دوډۍ کښې به د امير او غريب فرق نه و . ټولو به په يو تالي او يو ځای کښې دوډۍ خوړله . ځرنګه چه پوښاک او خوراک ساده وو د غسې د ناستي ځايونه او کورونه هم ساده وو . يوه لويه کوټه به وه ټول کور بانه به يو ځای ويده کېدل او چه ميلمه به راغی نو د کلي په شريکه حجره کښې به ځملاستو د اکثرو خلکو کورونه په دغه شان وو او چه کوم سړي به دوی کښې لوی سړی و يا به خان و نو د هغه په کور کښې به د کوټې سره يو ځای يو منډوه او ډيوډۍ وه او د ميلمنو پاره به بېله حجره هم وه . دا اوچتې اوچتې مانۍ او سپينې سپېڅې بنګلې نه وې خو هغه خوشحالي او آسودګي چه په هغه ساده ژوند کښې وه نن، په دې بنګلو بنګلو کښې او په دې خوند ورو خوراکونو کښې او د ولې جامو کښې ننننه مرضونه ډېر نه وو، نر او ښځې په بدن سالم او تکړه وو . جنګو او هلکانو به يو ځای لوبې کولې لوی لوی به وو د شپې تر ناوخته به يې لوبې کولې ، يو بل ته به يې د خور او ورور په نظر کتل ، اخلاق ډېر اوچت وو . د لوبو ډېر رواج و قسم قسم لوبې به وې . د پښتنو په لوبو کښې د هر قسم پرېکټس (سپورټ) ، خيال ساتلی شوی او . د منډو خيال پکښې و . د بار اوچتولو او ورلو خيال پکښې و ، د سا اخستلو خيال پکښې و ، د شپې ګرځېدلو په شپه کښې د ځان پټولو د مخالف فريق د لټولو خيال پکښې و . او همدا وجه وه چه د دوی صحتونه ښه او ډېر ښايسته وو . اګر چه لوبو کښې به د ريم ګري نه وو، مګر بيا هم لوبغاړو به يو بل سره تنګې نه کوله .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپیرنګی اثرات:

دپیرنګی دراتلونه وراندې دپښتنو دتعلیم څه خاص انتظام نه وه
په تعلیم نه کاوه صرف دملایانو زامنو به دلمانځه، اودسه، روژې سرسانې
حج اوقربانۍ، ذکات اوصدقاتو او ددغه شان مسئلو تعلیم کولو داهم دامامت
له پاره لوستل به یې زده و . لیکل به یې نه وزده او ددغه تعلیم طریقه هم دغسې
وه چه ملا صاحب به په جماعت کښې ناست وُ دامامتی سره به یې هلکانوت
دې پس هم ورکاوه . مور او پلار به چه وغوښتل چه پخپل اولاد تعلیم وکړي
جماعت له به یې بوتلو او دملا صاحب سره به یې په سبق کښیناوه . ملا صاح
به ورته سیپاره شروع کړه مور او پلار به یې دخپل وس سره سمه شیرینه
وویشله او چه یوه سیپاره به خلاصه شوه نو ملا صاحب له به یې شکرانه و
او دبلې په شروع کښې به بیا شیرینې وویشلې شوه . دملا صاحب دتعلیم ورک
په بدل کښې څه خاصه تنخوانه وه ، داستاذانو به دخپلو شاګردانو سره دیره
وه دخپلو بچو په شان به یې ګڼل . شاګردانو به هم استاذ دپلار په ځای ګڼلو
استاذ به دسبق معنا شاګردانو ته نه ښودله هغوی غریبان څه ملامت و
هغوی یې پخپله هم په معنی نه پوهیدل نو شاګردانو ته به یې څه ښودلی
زمونږ دجماعت اخون هلکانو ته سبق ښودلو . یو هلک ته یې چه سبق
نو ورته په غصه شو ورته وویل " ان الذین کفروا خربیشویه " نو شاګردهم
" ان الذین کفروا خربیشویه " داچه مونږ وا وریدل نو ډیر مو وخندل
هغه شاګرد ته په غصه شو ، مونږ ورته وویې چه ددې هلک څه قصور دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه ورالي هغوی هم وايي .

پیرنګیانو د هندوستان د خلکو د تعلیم د پاره په نوي طریقه سکولونه جوړ کړي وو خو د پښتنو د پاره یې تش په نامه د کمې درجې سکولونه جوړ کړي وو. چونه به په یو نیم لوی کلي کښې پرایمري (ابتدائی) سکول و، په هغې کښې هم څه ډېر هلکان نه داخلېدل . نور هندوستان له یې ابتدائی تعلیم په موړنۍ ژبه کښې یې ورکولو خو یو پښتون بدقسمته قام له یې تعلیم په پردۍ ژبه کښې ورکولو . ددې د پاسه یې ملایان ورپسې لمسولي وو چه که دا قام تعلیم وکړي ستاسو قدر به کم شي او بازار به مو سوړ شي بیدار شي چه د پښتنو بچي د ړنه علم زده نه کړي . ملایانو به پراپیګنده کوله چه پښتو دوزخي ژبه ده او دوزخ کښې به پښتو ویلې شي . د ملا صاحب نه هیچا دا پوښتنه نه کوله چه هلکه ته د دوزخ نه کله راغلې یې او کوم دوزخي دا خبرې تا ته رسولي دي . ملایانو به دا هم ویل چه څوک د مدرسې سبق ووایي نو اووه پېړۍ یې په دوزخ کښې ی او دا سنته ؟ به یې ویله :

سبق د مدرسې وئ ... د پاره د پیسې وئ

جنت کښې به یې ځای نه وي ... په دوزخ کښې به ګسېوهي

ملایانو خو خلک د انګریز په سکولونو کښې د تعلیم نه منع کول خو پخپله یې هم هیڅ انتظام نه کولو او عجیبه خبره خو دا ده چه ملایانو د دین په نامه خلک له علمه بې برخې کول ، حالانکه اسلام داسې دین دی چه علم یې په نرو او ښځو فرض کړی دی خو مونږ داسې بدقسمته قوم یو چه د اسلام په نامه د علم نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتې شو همدا وجوهات وو چه پښتانه د ټولې دنیا د قومونو نه په علم کښې وروسته پاتې شول او نتیجه یې دا شوه چه یوازې علم څه چه هر خیر کښې د دنیا نه وروسته پاتې شو او ځومره د افسوس خبره ده چه یو وخت د پښتنو خا د دنیا د خلکو د پاره د علم مرکز و. دلته په هغه وخت کښې چه یوروپ د انسانیت د تور دور نه تېرېده د پښتنو په دې خاوره لوی لوی درسګاهې او یونیورسټۍ وې چه چاپېره ملکونه یې د علم په رڼا روښانه کول.

د لیرې لیرې وطنونو نه به خلک د علم د زده کړې د پاره زمونږ وطن ته راتلل او د اسلام په نوم نن د دنیا د ټولو قومونو نه په علم کښې وروسته پاتې کړې شول.

زما د مور او پلار اولاد نه پاتېده نو دوې په ډېر و زیارتونو، بابا ګانو ملایانو باندې ګرځېدلی وو. هغوی ورته ویلي وو چه خدای پاک به زوی درکړی او چه زوی مو وشي نو غوږ به یې سوری کوئ او د سره و زرو والی به پکښې اچوئ او بل به ترا و و کالو پورې کال په کال د سپینو زرو اوبږی ورته په غاړه کښې اچوئ او چه د اوو کالو پوره شي نو بیا به ترې دا اوبږی دا والی و باسئ او د خدای په رضا به یې ورکوئ.

زما نیاز بین توب:

زه د مور پلار کشری زوی وم او کشری اولاد په مور پلار ډېر ګر وي او ورسره یې ډېره مینه او محبت وي او نازبین وي، زه هم مور پلار ته ډېر نازبین وم او زما دې نازبین توب ما ته هم ډېر نقصان ر

(c) ketabton.com: The Digital Library

و او ته مامور لېږلی دی. تکلیف ورکړی و. ماچه به ویل که ډېر زیات په منزل خو ښه او که نه ستړی یې نه منل او د منزلونو په نوم نوزه به بیا په څه کې راغلی یم او په څلور څلور به می زړه ال ارتو دغی پوری به می ژړل او راغلی یم چه تر څو به زما مور زما خبره منلی نه وه. دغه شان تیر شول ورځی به می پښو او ډېری وهلی دا راته چا نه ویل چه په ترمیم کړو څه او که به یې راته ویل نو ما منله کله. اکثر به په دې غم کې ځپل شوي لو زما سترګی خوږې شوې، د شپې او ورځې به نا آرامه وم، مور به می هم د دغه سره نا آرامه کړی وه. شپه او ورځې به می پری خپله زانګو زنګوله او چه مور به می ډېره ستړې او تنګه شوه او خدمتګاره به یې راته زانګو ته کښېنوله نو ما به چغې کړې نو هغه به راغله. شپه او ورځ می هغه نا آرامه کړې وه او زما زانګو به یې زنګوله. هغې به راته ویل چه ته په ما ډېر مصیبت کښې اچولی یم چه له ډېره شپه دی نه اخوا شم نو ته بیا چغې کړې آرام ته مې نه پرېږدې. نو ما به ورته ویل چه زه څه وکړم زه خو ماندیه یم.

زمونږ به ډېره غله کېده له کنډوان به ډک وو چه نوې غله به راوکېدله نو بیا به مو هغه زړه غله خرڅوله. زمونږ د کور سره یو درام او کیو ستک هغی ته دا دوازه ورونه وو ما به توله ورځ د دې کنډوانو نه غله دې هغې ته زغلوله. په هغه وخت کښې به په هغو کښې د دې قسم څیزونه نه وو لکه نن یې چه مونږ وینو. زیات نه زیات به په کښې املوک، غوزان، چنې او منجي وې او ما سپینین نه پس به یې باتینګن او پلورې تلولې مور به دا له دوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دړې خله په ورځ کښې په جولې کښې غله راکوله لیکن په هغې به زما تسلي
چېرته وه اکثر به مې دهغې نه په پټه دانې دکندوانو نه هم وړلې او کال به مې
چه مور به مې اخوا دې خواشوه نوما به په یوه منډه هغې ته ځان رسا وه
کله نا کله چه به دمور راته فکر شو نو آواز به لې را باندې وکه چه « ته به څې »
او ما ښېښوله سره زور ورکه لیکن ددې نه زیاتې به لې راته څه ویل نه . زه خو
مورته ډېر ګران او نازبین وم . زه خو ښه سود او زیان سره پوهیدم او دا خوماسره
مورسره نه کول څکه دې کار به ماکښې دغلا عادت
پیدا کاوه . زما مور له په کار وچه زه یې ددې عمل نه منع کولی او زه یې
پوهولی چه بچیه دا کار خوبد دی او ته باید دا بد کارونه کړې نو ته چه څه
غواړې هغه خوزه درکوم . زه لې باید یوه کړې وای او ددې بد عمل نه لږ
تو به کار کړی وای څکه دمور غیر خود انسان اوله او ډېره مهمه ملته
ولی راته کیسه کوله چه زه په لندن کښې سهار دخپله مکانه را ووت
چه کورم نو یوه ډېره ښکلې منه دونی نه را پرېوتې ده یو ماشوم هلته ولا
دی ماورته اشاره وکړه چه واخله (Take it) نو هغه راته کوته وخوځول
نه دا زمانه ده (No, it is not mine) هغه خو ماشوم و دا ورته چا ښو
و ؟ دا ورته مور .

په ماشوم والي کښې چه څه عادتونه په بچو کښې پیدا شي نو چه بیا عت
نو هم پکښې وي او په ډېره مشکله د هغو بد و عادتونو نه خلاصیدلی شي
زه چه به د شپې د مورسره اوده وم نو په شپه کښې به چه را ووینس

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو بیا می وژړل او چه نه به چپ کېدم نو مور به راته ویل چه هغه دی (بُو) راغی هغه دی (پیری) راغی نو دا زما په ذهن کښې تر اوسه پورې د (بُو) او (پیری) داویره پرته ده حالانکه چه زه په دې خبره پوه یم چه نه (بُو) شته او نه بلا شته. زمونږ یوه لویه کوټه وه، مونږ ټول به په هغې کښې څملاستو زه سپا یسته لوی وم خو یوازې څملاستی نه شوم د مور سره به څملاستم خکه چه زه به یوازې وم نو په ما خپسه راتله زه چه بیا ښارته د سبق له پاره لاړم نو چه بابا به مې ښارته راغی په ما به اختر و خکه بیا د هغه سره څملاستم.

د قصو ډېر شوقمن وم او داسې ذهن مې و چه هر قسم اوږده او لنډه قصه به مې د چا نه واورېده بیا به هغه زما زده وه. ما ته اوس هم د ما شوم توب قصې یادې دي.

زمونږ په کوټه کښې یوه دوکانچه (څوتره) وه د دې دوکانچې په منځ کښې به نغري وو په هغه به هم ځلې کېده او هم به یې کوټه تو دوله د دې نغري یوې خواته به پوزکي غوړېدلي وو لیمڅي به پرې د پاخه پراته وو. یوې خواته به زنانه ناستې وې او بلې خواته به نارینه کښېناستل. چه د ډوډۍ وخت به شو نو زنانه و به مونږ ته ډوډۍ واچوله او چه مونږ به خوړله نو بیا به هغوی خوړه. په هغه وخت کښې نارینه و د زنانه و سره ډوډۍ نه خوړه او دا ورته معیوب کار ښکارېده او ښځو هم د نارینه و سره ډوډۍ نه خوړه په ژمي کښې به مونږ اکثر غنمې وریجې خوړلې. هغه زمانه کښې چایې نه وې سحر وختي به چه پاڅېدو نو وریجې به تیارې وې هغه به مو خوړې. دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورېجو سره به مو سو چه غوړي، اچار، شربت او کله قورت خوړل .. په اوړي
کښې به چه سهار پاڅېدو نو اکثر به مو په مستو شکره واچوله. دجوارو
سره ډوډۍ به مو په مستو کښې ماته کړه و به مو خوړه. او چه کله به سبق ته
تلم نو مور به راله دغنمو په ډوډۍ کوچ او شکره پوړې کړل او هغه به مو بيا
خوړل، ليکن دا خوراک دعامو پښتنو نه و داد هغو خلکو و چه خانان وو.
غريبانانو به سره ډوډۍ او شلومبې خوړلې.

زما د مور سره د مېښو ساتلو ډېر شوق ؤ اکثر به يې پخپله د هغې خسمانه کولله او اکثر به يې
ورته پخپل لاس وابنه اچول او بوتاوه به يې ورله جوړوله. دماسپښين به يې ماته پېروۍ او شودې
راکول. ښځې په پيروي باندې ډېرې مينې وې چاله يې نه ورکوي او پرې خپه کېږي، ولې چه به
به کوچوکښې نقصان راځي خوږه ورته نا ربين وم او ماله به يې راکول او زما د مور چه به هر شى په خوله خوږ
ولګېد نو ماله به يې راکاوه او که زه به نه وم راله به يې ساته. چه کله به مې د پلار سره ډوډۍ خوړله او حجره کښې به
پوخ کړې و نو هر حاله به يو هل د کې ورکاوه خو بابا به مې ماله خپله برخه هم راکړه.

زمونږ دا دې کوټې سره زمونږ يو ښکلې منډوهم و او ورسره يوه ډېوټې چه په هغې کښې د ښتو بيتک هم
زمونږ به دې کوټه کښې لوی لوی کندوان هم وو چه په يو کښې به جوار او په بل کښې به غنم وو په هلې کوټه کښې به خومان
چه په يو کښې ورېجې په بل کښې مميز او په بل کښې شکره او کوره، او زه، مرچکې به پراته او وار و هملي خومانو سره به د غوړو تيال
چه د روژې ميا به را غلنو زمونږ ډېره مالداري وه او ډېرې په بدو مور به مې اکثر پېشمې کښې کالې را اشيو برنج
هغه به ډېر خوند ناوا او د پېشمې به يې يو غټه پيرۍ نيولي وه هغه پيرۍ زما ډېر خوښ وو او ډېر مزه دار به وو زه خ
وم روژې په مانه او رېلې خود دې پيرۍ د خاطره به مې هره شپه ول چه ما به پېشمې ته پاڅوئ زه به پېشمې
نه پاڅېدم مور به مې ويل چه مونږ تاکښېنو وا او ته نه راوېښيږې بيرته خلې او ويده شې.. زه به يې به
پاڅولم او چه کله به يې پانه څولم نو چه سحر به راوېښ شوم نو ډېره لويه ژړا او انګولا به مې جوړه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سکول ته تګ او
هغه وخت

ابتدائي تعلیم ، د پېښور سکول ـ د کلي ماحول ، مشن های سکول
زما استاد و ګرم صیب ، اختر ونه او میلې ، د اماما نو میاشت
کلي کلوېغي ، سخات خیرات ، یوه
لطیفه ، واده بښا دی
دیوې پېغلې
قصه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابتدائي تعليم :

دخوش قسمتۍ نه زما پلار سړه ددې چه متقي مسلمان وخو د روښنفکره سړی و هغه دملا یانو دپراپیګندې هیڅ پروا ونه کړه او مونږ دواړه وروڼه یې په سکول کښې داخل کړو . پلار مې زه او محبت خان چه زما د کشر تره زوی و او زما همزولی و او پلار دې مړ شوی و دکلي په جماعت کښې د اسماعیل استاذ سره سبق ته کښېنولو . زما د سبق په ناسته زما مور، او پلار ډیر خوشحاله شول او ډیری شیریني یې وویشلې . د اسماعیل استاذ نه مې قرآن ختم کړو ، مور او پلار مې ډیره خوشحالي وکړه شیریني یې وویشله او استاذ له یې ډیره شکرانه ورکړه خوزه به قرآن پوه نه شوم زمونږ کلي کښې یو پرایمري سکول و خو زما مشر ورور دوړ خان صاحب دغه وخت کښې د پېښور په سکول کښې سبق ویلو . زه هغه د سبق د پاره پېښور ته بوتلم او په هغه سکول کښې یې زه هم داخل کړم چه په کښې سبق ویلو ولې چه په دغه وخت کښې دکلو حالت ډیر خراب و . پرې جنبې ، دښمنې او تربګنې وې ، جنګونه او قتلونه وو ددې وغو دعوؤ [illegible]

مقدمې وې .

دپېښور سکول :

دغو ورځو کښې پرنګیانو د (جرګه سیستم) په نامه دپښتنو په کور

(c) ketabton.com: The Digital Library

چارو کښې لاس وهلو د پاره یو مخصوص نظام جاري کړی وچه د پښتنو د سیوا ایتي قامي جرګو سره سمون نه خوري . اکثر به بې ګناه خلق قید شوا او ګنهګار به خلاص شو او ناریینه خوړېږه ده چه زمونږ ښځې لې هم تجروته را وښکلی په ملک کښې د برګه ېړی و او دا ټول د ي جرګې سیستم د نظام پېدا کړی و . انصاف نه و . یو شریف سړي د پاره دلته ژوند ډېر ګران و که زه په داسې ماحول کښې کلي کښې پاتې شوی وای نو د ما لکی په کان کښې به زه هم ملګه شوی وای . ما ته به دې تلو کښې که یو طرف ته فایده ورسیده نو بل خوا مې تعلیمي تاوان وکړلو . د پرایمری پوری تعلیم مې په دې سکول کښې وکړو ما ته د پېښور د سکول نه د خپل کلي سکول ښه ولګه چه د تعلیم ذریعه خو به دواړو کښې اردو وه خو به امتیاز و کښې به د سکول استاذ پښتون و مونږ ه به لې په پښتو باندې پوهولي شوا او په پېښور کښې د سکول استاذ د پنجاب و . هغه له پښتو نه ورتله او یو شپږ کلن او وه کلن ماشوم ته دا ډېره ګرانه شي چه په یو وخت هم پردی ژبه زده کړي او هم په هغه ژبه کښې علم زده کړي . بله دا وه چه په پېښور کښې زه د ډاکټر صاحب سره وم او د ډاکټر صاحب پخپله هم د لوبو سره شوق و او زه به یې هم د لوبو نه منع کولم او د ماشومانو خو تعلیم او سبق ته د ده نه لګېږي د لوبو سره شوق لري . زما هم سبق ته ډېره ده نه لګېده او د لوبو سره مې شوق و په سکول کښې به د فټبال او کرکټ لوبې کېدې ډاکټر صاحب د کرکټ د ټیم کپتان و . زه به لوبو کښې د نورو نه وړاندې وم ، زما به ورزش کښې د لاهبو سره هم ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوق و . په کلي کښې چه به وم مور به مې په ښوکې ساتلم چه سين له لاړنه شم
هسې نه چه سيند مې يوسي ما به مې د مور سترګې ښا ړلې چه موقع به مې بيا
موندله نو په منډه به سيند ته لاړم . د مور انديښنه مې بې ځايه نه وه زه
دوه کرته سيند وړی وم او دواړه کرته به د سيند په غاړه څوک ولاړ و زه به
يي وکښلم . زه چه په ميونيسپل بورډ سکول کښې وم زما په مدرسه کښې د هغو
خلقو د بچو سره تعلق پيدا شو او لوبې به مې ورسره کولې چا چه به د مدرسې صفا
کوله او خلکو به ورته بنګيان او چوړيان ويل او خلکو به زه د دوی سره د لوبو نه منع
کولم خو زه نه منع کېدم نو په دې وجه به يې ما ته هم ښه نه کتل خو ما د دې پروا
نه کوله . د ډاکټر صاحب د خلکو سره راشه درشه هم ډېره وه ما ته به يې توجه نه و
چه امتحان ته به مياشت دوه پاتې شوې نو هله به ډاکټر صاحب په خپله هم
کوشش شروع کړو او په ما به يې هم زور د لګولو . د دغې مياشتې دوو
کوشش خو به زه په امتحان کښې پاس شوم خو کمزوری به وم .
د ډاکټر صاحب ناسته ولاړه په دې وخت کښې د دوه سړو د غلا
سرور خان ، د تهکال ارباب جمعه خان ، د چارسدې پردل خان او د
خېلو ميا محمد امان سره وه . دوی به ما ډېر مهرباني او شفقت لرلو او
د دوی ډېر قدر او عزت کولو . د غه شان د ښار شيخ صاحب او حافظ ج
زرګر او بشير زرګر سره يې هم ښه تعلقات وو . ثمين جان خان زما د سکو
ملګری و خو دی زما نه يو جماعت مخکښې و او د دغه وخت نه زما او د ده پ
ملګري شوې ده . دی د غلام سرور خان په سرپرستۍ کښې و . زما او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعلق مینه او محبت د ورو کوالي نه تر مرګه پوره ؤ . زما ورور خان صاحب چه کله
لسم جماعت پاس کړو کلي ته راغی او زه یې د خان سره کلي ته راوستم او د چوټي
رخصتۍ ، پوره څو کښې یې د کلي په مدرسه کښې داخل کړم سحر به مدرسې له تلم
او ماز یګر به کورته راتلم .

د کلي ماحول :

یوه ورځ د مدرسې نه راواوتلم کورم چه یولوی جلوس راروان دی یو سړی
مخکښې دی او خانان او ملکان ورپسې دي . د خواو شا عوام هم ورپسې دي .
د جلوس له مینځه زما یو تربور چه هغه زمونږ ملک وماته اشاره کوي او لاس په تندي
ږدي خو زه یې په مطلب پوه نه شوم او د جلوس په تماشایم چه جلوس تیرشو او
کورته راغللم خه نسبه ورسته زما هغه تربور مونږ کره راغی نو ماته یې ډیرې خبرې
وکړې چه سره د تعلیمه ته دومره نالایقه یې چه ما درته اشاره کوله چه صاحب ته
سلام وکړه تا زما په اشاره هم سلام ونه کړ . ما ورته وویل چه داڅوک ونو ده راته
ووېل چه دا تانه دار صاحب و ما ورته وویل چه ما خه پېژانده ده راته وویل چه
وس خو دې وپېژانده آینده پام کوه . په دغه وخت کښې د پېرنګیانو د حکومت
پر زیات ، رعب او دبدبه وه او خلکو به تانه دار هم د ملک لوی حاکم ګانه . یوه ورځ
ا ملک صاحب راغی زه په کلي کښې وم ماته یې وویل چه اسسټنټ کمشنر سره زه
ې موقع له ځم ته هم راسره لاړ شه . زه هم ورسره لاړم . مونږ دواړه په اسونو سواره
وچه د چیا رسدې تحصیل ته ورغلو اسسټنټ کمشنر هم راغی په اس سور و .
رو هغه موقع مو ولیده چه بېرته راغلو او دیوبل نه رخصت شو نو ما په اس سور

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسستنت کمشنر ته دیوه بل نه در خصتیږ و په وخت لاس ورکړ او چه مونږ
راروان شو دی ماته ډیر په غصه شو او ماته یې وویل چه تاله په کار و چه
اس نه کوز شوی وای او هغه له دې لاس ورکړی وای .

زمونږ د ترناو سره خواکښی د زراعتی تجرباتی فارم مشر یو انګریز د مسته
براون یې نوم و . دغه وخت کښی زه د تعلیم نه خلاص شوی وم او ماسره د زراع
ډیر شوق و زه به هم کله نا کله فارم ته تللم او دی زما ډیر دوست شو . یوه شه
زما میلمه شو چه ډوډۍ مو وخوړه د کپ شپ نه پس دی رخصتیده نا
و ماورسره سړی کول چه ویې رسوي ، ځایی د اتمانزو د نهر بنګله تقریباً زمو
د ځایه یو میل لیری وه نو ده ماته وویل چه ماته د سړی حاجت نشته بس
سړی دې ماسره لا نه نین واخلی چه خلک زما توپیه ووینی نو ماته بیا خوک
ویلي نه شی .

زمونږ په کلي کښی یوه کونډه ښځه وه یو زوی یې و هغه پولیس نیولی و د
لوی کپتان کلی ته راغلی وو خلک ورته ورتلل دا کونډه هم خبره شوه د خلکو
هم ورغله هغه وخت چه به پیرنګی کوم ځای ته تللو د لیری لیری ځایو نو خلک
چه خبریدل لیدو ته به یې راغونډیدل . دې کونډې ورته د خپل زوی
کښی عرض کړی دی هغه تا نه دار راغوښتی دی پو ښتنه یې ترې کړې د
ته یې ویلي دي چه زوی به دې خلاص شی بوډۍ ورته په دعا لاس پورې
دی چه خدای دې تا نه دار کړه . نو هغه وخت تا نه دار خلکو ته ډیر لوی ا
ښکاریده . کپتان سوټ اچولی و بوډۍ چه کتلی ځادریې په اوږه نښ

مشهوره داده چه عجب خان ته پېچو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي ويلي دي نو يه ته خوښا دهم نه لوي ماکړه ډېره ښه خامتا پر ته ده که دي خوښه وي
يوښا در به درله راوړم . د پولیس اختیارات هم زیات وو که به يي وهل او که به يي تړل
او که به يي پر انسل چاتوي پوښتنه نه کوله گناهکار به يي پرېښود او بې گناه به يي راايسار
کړ چاورته دومره نه شو ويلي چه په مخ دي څوسترگي دي د تانه دار په دوستي او اشنائي
به لويو لويو خانانو او ملکانو فخر کاوه او د تانه دار په دوستي به يي غريب خلک
ځورول او ځوړل . د سودم يولوی مخور ديز خان وعجب خان نومېده د تانه دار سره
به ښه شي خبره اروله وه تانه دار به ناروا مقدمه کښي ښکيل کړا و پهانسي شو .
دېر تنگيانو د ظلم او زياتي په مقابله کښي به کله نا کله د ځينو غير تيانو غيرت په
جوش راغئ او پرې وروبه يي دانگل . زمونږ د کلي يو خان و عبد الحميد خان
نومېده د هغه مشر ورور عمر خان د پوليس سره راز باز لرو او د خپل کشر ورور
سيکولوپيسي يي تانه دار راوستي و . خداى دي پښتون ته د بدي وس نه ورکړي
چه وس ورسومي لکه د لړم د بچو خپله مور خوري . د عبد الحميد خان هسي هم
تانه دار سره چه رام داس نومېده او د پنجاب هند وو او ډېر ظالم او بدي
ورسره ي وو نه لگېده او نه يي پخپله د پوليس سره ناسته ولاړه خوښېده د عبد الحميد
خان او د ورور يي حجره شريکه وه . عبد الحميد خان دوى او ده دي چه ورور
تانه دار پرې وروخبر اوه ، تانه دار دروازه ورتکولي ده عبد الحميد خان د خوب
ښ شوي دى غږ يي کړى دى چه څوک يي تانه دار ورته ويلي دي چه رام داس
مغه ورته وو دېر ابستي دي تانه دار دوړنوتو سره پرې چغه وښکلى ده چه ولې خو خبري
ورته مرسل پوړنه کړى دى چه تانه دار صاحب مونږ معاف کړه . دومره خبره

د پښتنو خاصه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تانه دار خپله بې عزتي ګڼلې ده او پرې غرمبېدلی دی د خان خو هسې هم ور
زړه ډک و متوپک يې ورته راړولی دی او ويشتلی يې دی د ده او د پوليس
ډزې شوې ، دی هم ولګېده ، رام داس مړ نه و زخمي و خو خپله ساه يې بنده ک
وه . هسې نه چه خلک ووايي چه ژوندی دی مړ يې کړی . رښتيا خبره دا د
ظالمان بهادران نه وي ډېر بزدله او بېمانه وي . بهادر سړی هيڅېري په چ
نه کوي . د شپې رپوټ و شو مجسټريټ راغی ، سهار مونږ خبر شو د پېښې
ته ورغلو ډېر خلک هلته راجمع شوي وو ځکه چه د تانه دار سره مقابله الويه خبر
هر څوک راتلل چه پخپله سترګو حالات ووينې خان قيد شو خو د تانه دار الوږ
هم عقل راغی . د غسې نور واقعات هم کېدل د تنګی اجون خان چه تحصي
ورته سپکې سپورې کړې وې تحصيلدار يې تښتولی و . د غه مقابلې انفراد
که څه هم د غه مقابلو قوم ژوندی ساتلی دی خو په دې طريقه کاميابي حاصلېد
د کاميابۍ د پاره اجتماعي تحريک او قرباني په کار وي نو د چا په زړه کښې چه د اقت
او احساس پيدا کېږي هغوی له په کار دی چه په قام ګوځي او ځان سره د د
د احساس خاوندان ملګري پيدا کړي او په ګډه د ظلم ، زياتي او بې عزتي م
چه په قام کښې داسې ډله پيدا شي او قوم تنظيم کړي نو کاميابي حاصلېد
هغه قام بيا څوک غلام ساتلی نه شي . د انفرادي او اجتماعي حرکت يو فرق دا
حکومتونه انفرادي حرکتونه خاموش کولی او ختمولی شي . همدا وجه ده چه
کښې وېره او ترس هم ډېر وي او حکومت اجتماعي حرکتونه وژلی نه شي
يکښې نه وي . ډېر انفرادي حرکتونه چه ډېر و غښتلو پښتنو لي رهبري کول

رأی ظالم بزدل وی

رأی انفرادی او اجتماعی

(c) ketabton.com: The Digital Library

انګریزانو او پاکستان خاموش او ختم کړل مګر خدایي خدمتګار تحریک چه اجتماعي تحریک و نه دپښتنو ظلمونو، وژلو، وهلو، ټکولو، قید ولو، بې آبه کولو، فریبونو، دپیسو ختم کړاونه دپاکستان د دوه دېرش کالو ظلمونو، شړلو، وژلو، جایداد ضبطولو، قید ولو، پېر ښتنو او لا لجو نو ختم کړ. په پښتنو کښې دېرلوي لوي پاچاهان او مشران پیدا شوي دي او تېر شوي خو هیچا په پښتنو کښې اجتماعي ژوند او د اجتماعي ژوند فکر نه دی پیدا کړی اولنی تحریک دخدایي خدمتګار تحریک دی چه اجتماعي ژوند او فکر ئې پکښې پیدا کړو.

مشن سکول:

ماچه دپنځم جماعت امتحان ورکړو او شپږم ته پاس شوم خانصاحب لسم نه یو ولسم ته پاس شو. زمونږ په ټوله صوبه کښې کالج نه و په دغه کال په مشن سکول کښې یو ولسم په انسټل شوی و نو زما ورور خانصاحب په مشن سکول کښې په یو ولسم کښې داخل شو او زه یې هم دمشن سکول په شپږم کښې داخل رم ترکومې پورې چه مونږ په پوره د سکول کښې وو په ښار کښې اوسېدو او چه په شن سکول کښې داخل شو نو دمشن سکول په پوره ننګ کښې چه په چونې کښې و او سیدو بې ځای هوا صافه او پاکه وه د صحت دپاره ښه وه، دفټبال، کرکټ او ټینس دانو نه يې الول ده پوره ننګونه یې لرل یو دمسلمانانو او بل دهندوانو وخو مونږ ته دپوره ننګونو نه بل ځان ته ځای راکړو. زما د تره خوی او زما هم خولې محابت خان م په کلي کښې پنځم جماعت پاس کړي و او دسبق دپاره دلته راغلی و او مونږ سره ای و. په پوره ننګ کښې دېرهلکان وو پښتانه وو او د صوابۍ د تحصیل وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکلي ښکلي وارې خو ډېر شریف هلکان وو زمونږ او د دوی د درونو په شان کو
وه . زمونږ بورډنګ په چوغي کښې او سکول موږ په ښار کښې و . د دې سکول سبق نــ
د بورډنګ سکول نه ښه و . د ښوونې طریقې یې هم ښه وه استاذان یې هم ښه و
د هلکانو سره یې ډېر کوښښ کاوه .

زما استاذ :

زمونږ بورډنګ ته مخامخ د پرنسیپل چې مسترهور نومېده بنګله وه
هغې کښې زمونږ هېډ ماسټر وکرم صاحب او د هغه ورور ډاکټر وکرم صاحـ
په مشن هسپتال کښې وو او سېدل . دا دواړه ورونه د انګلستان د یو لوی سـ
زامن وو . دواړه یې مشن ته بخښلي وو په کومه مینه او اخلاص چې دې دوا
ورونو د خلکو خدمت کاوه زه یې بیان نه شم کولی . زه هغه وخت د ړوکی وم
نه څه په دې خبرو پوهېدم . مسټر وکرم به چې کومه تنخواه اخیستله د هغې
یې زمونږ بې وزلو پښتنو هلکانو ته وظیفې ورکولې . یوه ورځ زما پښه ګوزک شـ
ډاکټر وکرم خبر شو ، راغی زه یې خپلې بنګلې ته بوتللم او بې یې ګومې کړې زما د
وویشخله او بیا یې زما په پښه پټۍ وتړله . ریښتیا خبره خو دا ده چې زمونږ
په قول « خیر الناس من ینفع الناس » باندې دوی عمل کړی دی . واـ
چه ناس یعنی د خدای مخلوق خو پرېږده د خپل قام ، ورور او عزیز خدمـ
تیار نه یو . خدمت خو لا پرېږده په اور کښې د ا نه ولاړ دي او خلکه خو خـ
خوار او ذلیل کړي یو . ما کښې چه د انسانیت ، قوم پرستۍ ، ورور
ولۍ او وطن دوستۍ او د خدای د مخلوق د خدمت کومه جذبه پـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده په هغې کښې زما ددې استاذو کړم ډېر لاس دی. ما به دا فکر کوو چه ډېر دکوم ځای نه راغلي دي زمونږ د قام نه دی زمونږ په مذهب نه دی دلته راغلی دی او زمونږ د بچو خدمت کوي او غریبانو ته د خپلې کیڼې بر خه ورکوی او زمونږ خپل وطن دی، زمونږ د خپل بچي دی، زمونږ د خپل قوم دی او مونږ د هغوی د پاره هیڅ نه کوو بیا به می دی خپل قوم او ملک طرفته خیال لاړ نو ما به لاړ ته ډېر فکر کوه چه زمونږ خانان، نوابان، ملایان او تعلیم یافته خلک سره ددې چه مونږ یو قوم، یو وطن او یو مذهب یو خو دا جذ به راکښې نشته چه د دې خپل غریب قوم د بچو سره امداد وکړو. په مشن سکول کښې نیمه گنټه دانجیل د درس د پاره وه «وال دی کړیو» نومی یو پېنگی و هغه به راته دانجیل درس وایه او وعظ به یې هم راته کاوه. زه وړوکی وم په دې خبرو دومره نه پوهېدم خو ثمین جانخان زمانه یو جماعت مخکښې و هغه پرې پوهېده ماته به یې ویل چه زه د «وال دي کړیو» وعظ ته غوږ نه نیسم په غوږ وکښې گوتې ږدم ځکه چه بیا ماتأثیر کوی هسې نه چه بل څه چل را باندې وشي.

کلیوالی لوبې:

زه د وړوکوالی نه کفایت شعاره وم او د خپل خرڅ د پیسو نه به می بچت کاوه همدا وجه ده چه ما په خپل ټول عمر کښې د چا نه قرض نه دی غوښتی او نه چاته محتاج شوی یم. خلکو زما نه قرضونه اخیستي دي چه ډېر ورانه خوړلي دي او زما دوړ دوړ خانصاحب منت بوارت و. د کرمې په چوتیا او کښې به استاذانو ډېر کار راکاوه خو چه زمونږ به کلی ته پښې ورسېدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا به مونږ وو او لوبې به وې. زمونږ به هم درس ته ډېره نه لګېدله او
او نه هم راته چا نه ویل. د لوبو سره د خلکو شوق هم ډېر و قسما قسم لوبې او ساع
تېرې وې حجرې به د خلکو نه ډکې وې په حجرو کښې به تتی کسېدله پټ
کونځکه به د شپې په حجرو کښې کېده. لونډان به د شپې په حجرو کښ
خلاص ستل او د واده خاوندان به کورو کښې ویده کېدل، په حجرو کښې به تر ناو
ځوانان په لوبو او ګپ شپ لګیا وو دومره کاروبه او مصروفیت نه و. ژوند
پیچیده نه و، خودغرضي نه وه، صفا، سوتره ژوند و. په اختر و نو کښې به لو
خوشحالي وه، خلکو به دیوبل کوره د خوراک څیزونه لېږل. د زانګلو د با
دبرګو لوی لوی تالونه او بارې چغونه وو. ښځو به په کورونو کښې تالو ته اچولي و
یا به یې با نې چغونه ایښې وو چه د کوډ کانې به خلاصې شوې ایښې ی او
به شروع شوې ځای په ځای به کېدې کېده ځوانانو به پکښې زور وونه از
زمونږ په کلي کښې کال په کال زور وره کېدې کېده او دلیرې لیرې علاقو ځوا
به پکښې برخه اخیسته او خپل زور او پهلواني به یې ښودله. په ز ډګونو تماش
به ورته راتلل، زمونږ د کلي خانان به دوه ډلې شو یو داسې سړی به یې
کړ چه دچا پره به یې نه کوله ګیرچا پېر به خلک نا ست وو او به منځ کښې
د کېدې میدان و دیوې پرې نه به یو ځوان راپورته شو به میدان کښې
دبلې پرې نه به چه چا ځان کښې دهغه د مقابلې طاقت لیده ورته به راپو
کشتی به د منصف په اجازه شروع شوه د کومې پرې پهلوان چه به
شو دهغې پرې زلمیان به راغلل خپل پهلوان به یې په اوږ وکړ په میدان

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې وګلوځاوه او خپل ځای ته به یې ورساوه او خانانو به ورله انعام ورکړا وددې پرې خلکو به په هغه بله پړه باندې «الا الا» چغې وویستې په دې سلسله کښې یوه واقعه زما یاده شي، چه داسې یوی کېدی له یو زلمی د اتما نزورا پاڅېدو هغه پیسې دمقابلی دپاره د دواوی یو زلمی راپورته شو. لکه چه د هغه وخت قاعده وه هر یو کېدمار به خپل خپل پیر یا زیارت رایادوه، دوی چه خپل خپل باباګانو ته مخ واړه وو او سلا مونه یې اوکړل. نو منځه ګړی دواوه وال کېدمار ته وُیل چه ستا بابا چه په دې سیند و راپوری ووځی. نو اتما نزو وال به دهٔ له کار خلاص کړی وی ولی چه د هغه باباګان دکېدی ډاک ته نژدې وو. او وشوه همدغسې دوواوو وال را او پړ زید. کله به یو هم و نه پړزېده او دواړه به ستړی شو منصف به ورغی او خلاص به یې کړل. کله نا کله به په لوبو کښې جنګ هم وشو.

نورې لوبې هم وې لکه انګۍ، شړنګۍ، لنډی مارۍ، پټ پټانی، بنګرپواتی ګیتکه، چېته کوڅکه، چیند رو او نور. په حجرو کښې تا شونه هم کېدل د غوزانو لوبې هم کېدې. ما سره د دې ټولو لوبو شوق وو او کولې مې او نورو نه به مې ګټلې. دکوم شي سره چه به مې شوق و په هغې کښې به ما هروم نو ځکه په لوبو کښې ما هروم او چه د سبق سره مې شوق نه و په هغې کښې مې خوند نه وو او په سبق کښې مې چه د حساب جومټری او تاریخ سره شوق و په هغې کښې تکړه وم او د نورو مضمونو سره مې شوق نه و په هغو کښې کمزوری وم او د نه شوق وجه همدا وه چه د دې مضمونو نو ابتدائی زده کړه ما په ښار کښې د پنجابی استاذ نه په پردی ژبه کښې کړې وه. ښه مې نه وه زده کړې ځکه به مې ورته ډېره هم نه لګېده په حجرو کښې به پوچ لوبه هم کېده او د لوبې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کټلو به شرط هم لګېده کوم ه دله چه به پره شوه هغې به چای، دودی، میوه یا کنې چه په خپل شې به شرط ایښودل شوی وه داودل. اکثر به شرط په چایو تول کېده څکه چه چای نوی څیز و دخلکو به خوښېده. بابا به می دچایو یوه عجیبه قصه راته کوله چه ملا ...سی ته یو افسر راغلی و شاه بازخان (زمونږ دکلی لوی خان و) چای راوړه یوه پیاله یې ماته هم راکړه هغه وخت شنې چای رواج وې، په بلغمی پیالیو کښې به څکل کېدې. ماسره میر افضل خان (زمونږ یو میرنی تره و) ناست و ماخپله پیاله هغه له ورکړه ورته می وویل چه تو ده ده هغه زما په خبره پوه نه شو په یوځل یې پ... سر واړوله تولا خوله یې وسوزېده ولې چه هغه وخت چاچای نه پېژانده او رواج دېر لږ و.

اخترونه او میلې:

په اخترونو کښې به لوئی لوئی میلې لګېدلې په زرګونو خلک به یکښې جمع کېدل نیزه بازی به یکښې کېده، اتنونه به اچول کېده، دمان به ګډېدل، دجوارې ډېره به کېده او خلک به په زانګو کانو کښې ځنګېدل، سازیان به وو دسورلۍ دپاره دلګو اسونه وو، غوک به په اوښانو سواره وو ځوک به په اسونو، خانان به زور کښلی شو دېر خلک به ور پسې وو. اکثرو خانانو به په دغه ورځ دخپل چم کاونډ خا... دځانه سره بیول، په کباړونو او قتلو او میتا یانو به یې مرول، دا په خانانو، دغه... یو قلنګ غوندې و، کله ناکله به په میله کښې جنګ وشو او چینې وخت به دانفراد... نه جنګ اجتماعی شکل اختیار کړ نو بیا به دګنهګار او بې ګناه فرق نه کېده. یوځل وشو چه زه وړوکی وم او دنصر و صبلی ته تللی وم په میله کښې زمونږ دکلی دخانان...

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پراتګو دخانانو جنګ وشو د جنګ نه پس هغوی خو دمېلې نه پښې سپکې کړې او وتل، مونږ یې خبر نه کړو، په داسې موقع خلک تل خپل کلیوال خبروي او دمېلې نه یې وباسي. پرانګ کلې دمېلې ځای ته ډېر نږدې دی او په یوه چغه مېلې ته را ورسېدل دا رسېدو سره یې په مونږ بريد وکړ زمونږ نوکرانو خوځه مقابله ورسره وکړه خو مونږ لیږ وو او هغوی ټول کلی وزه وروکی وم په اسپه سور وم چه دا خلک مونږ ته را نږدې شو د دخړ و عبادت کاکا زر زر زه په غېږ کښې راواخیستم او د اسپې نه یې راو چت کړم خو چه څنګه یې زه راو چت کړم د پرانګو یو سړي لوی ډانګ اسپې له را خلاص کړو او په زین ولګېد که دعبادت کاکا همت نه وی او زه یې نه وی راپورته کړی خدای زده که زه د هغې ګوزاره ژوندی پاتې شوی وی. په دې جنګ کښې ډېر کسان زخمیان شول او زمونږ په نوکرانو کښې خو روغ نه و پاتې. دا مېله به د چارسدې تحصیل سره داختر په دریمه ورځ لګېده او د نصرو مېله به یې ورته ویله په دې مېله کښې به ډېره زوروره نېزه بازي کېدله. دلیرې لیرې ځایونو نه به شوقیان منه ساتلي اسونه او نېزه بازان راتلل. لوبه به په ډېر جوش وخروش روانه شوه نېزه بازانو کښې یو تربله دسیالۍ او رقابت مقابله وه او په تماشګیرو کښې هم جوش وخروش و. د داسې لوبو نه په خلکو کښې دمېړانې، شجاعت او ټینګار جذبات قوي کېدل.

دشوګلرې (شعبان المعظم) میاشت چه به وخته خلکو به ډېرې خوشالۍ کولې خصوصاً ماشومان چنګه به په کوڅو کښې اخوادې خوازغاستل خوشالۍ به یې کولې د دې میاشتې په ۱۵ به شوګلرو. دشوګلرې په شپه به هم لویه مېله جوړه وه ښځو او جونو به په کورونو کښې توتکې، چوړچوړی، ماماتې او پتاخې خلاصولې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلکانو او نارینه و به بهر دوه دلې جوړی کړي بفسونه او بنکرونه به يې ډک کړي
وو یو په بل پسې خلاصول . کله به یې یوه ډله په مخه کړه او کله بله ، کله به یې ښتی او
او اوردنې اسمان ته ولیشتی . کوم خلک چه به بنکرونه خلاصول هغوی به د
خرمنو جامې اغوستې وې چه اود پړی تأثیر د برنه کاره . خندا به وه خوشالی به وه
مستی به وه او ځینو مذهبی خلکو به په دې شپه دا کارونه نه کمل په عبادت
يې شپه روڼوله او نوروته به يې هم داویل چه په دې شپه عبادت د پر ثواب لري
خو چا به ورته د پر غوږ نه اینبوده . دا د پښتنو د قوت نښې نښانی وې چه خومره
پرنګی دغلامی پړی مضبوطیده هماغومره د پښتنو جذبې مراوی کیدلې .

د امامانو میاشت :

لکه څنګه چه مونږ د خوشالی اخترونه لول دغسی مونږ دغم او خپګان
ورځی شپی هم لرلې دامامانو میاشت یعنی محرم د مسلمانانو پوښر یک یا د
دی زمونږ مسلمانانو ته په دی کښی یو لوی درس او سبق پروت دی . د اسلا
پیغمبر صلی الله علیه وسلم په مدینه کښی د جمهوریت یوه روښانه ډیوه بله کړې
زه دا منم چه دغه جمهوریت یوازې د مدینې د ښارو او د مسلمانانو و یعنی
مسلمانانو مشر او د رسول الله صلی الله علیه وسلم خلفا او جانشینان به د صح
په رایه کیری منتخب کیدل .

په ټوله دنیا کښی تیاره وه مګر په مدینهٔ منوره کښی د دموکراسۍ ډیوه بلیدن
او دا ډیوه هم د حضرت عمر رضی الله عنه پورې بلیده او کله چه دهغه د مرګ
په مسلمانانو کښی د پیسی او اقتدار شوق پیدا شو دغه ډیوه مړه شوه او تراوسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مره ده. یورپ چه په تیاره کښې پروت و هلته هغوی بله کړه. هغوی پرې روښانه شو او مسلمانان چه هغه مړه کړې ده تر اوسه پورې بله نه کړې شوه اونن چه څومره د مسلمانانو ملکونه دي په هغې کښې دموکراسي (جمهوریت) نشته څه وخت چه اقتدار د بني امیه خاندانان ته په لاس ورغی معاویه راپاڅېد و د مسلمانانو هغه حالت یې هم ختم که. معاویه په خپل ژوند د اقتدار او پیسو په زور د خپل مرګ نه وروسته خپل زوی یزید ته د مسلمانانو نه بیعت واخیست چه د مسلمانانو امیر به وي. د اسلامي خلافت دموکراسي او قومي حکومت د تاسیس دپاره پیغمبر صلی الله علیه وسلم او د هغه اصحابو ډېرې هلې ځلې جد و جهد کړی و ډېرې قربانۍ یې ورکړې وې، ډېر زحمتونه یې ګاللي وو او هغه بني امیه په دغسې چل ول له مینځه یوړل نو ځکه که نور هر څوک چپ پاتې کېدی شو، حضرت حسین چپ نه شو پاتې کېدی د امونږ مسلمانانو ته د ظالم او مستبد حکمران د مقابلې درس راکوي.

محرم ته پښتانه د امامانو میاشت وایي، دا میاشت د غم او خپګان میاشت ده خصوصاً په اولسو ورځو کښې به چا بنادي، خوشالي، خندا، توکه ټکاله نه کوله. د حسینیو په ارواو د حدای په نامه به خلکو شربتونه ویشل، لوی لوی خیراتونه به یې کول، ښځو به په کورونو کښې او نارینه وو به په حجرو کښې جنګنامې لوستې او خلکو به ورته ژړل او ښکې تویدل به یې د ډېر ثواب ګڼل، د شپې به ښځو په کورونو کښې وېر کاوه هلکانو او جینکو به په دې لسو ورځو کښې خیراتي دانې غونډولې او په لسمه ورځ به یې د جمع شوې غلې نه خیرات کاوه. په لسمه ورځ به نر او ښځې هدیرو ته تلل په قبرونو به یې د امام حسین د تندې دیادولو په نسبت اوبه اچولې، ماښام به هر چا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخپل حیثیت سره سم خیرات کاوه او دي ته به يې دحسنينو خيرات والیه او دشپې
په ویرونو کښې به يې داستاينې کولې «حسنه څوک به دې ژاړي وای، والای حسن
در ذلالی !» او بیا به يې سیني وهلي او ژړا انګولا به يې کوله .

مونږ پښتانه دحسین دپرقدر او عزت کوو او په مونږ دپرګران دي ځکه
چه دی د رسول الله صلی الله علیه وسلم لمسي وو او په هغه دپرګران وو نو ځکه به
مونږ هم دپرګران دی بلکه داچه امام حسین هم دحق او جمهوریت دپاره راپاڅید
و او مونږ هم دخپل حق او جمهوریت دپاره راپاڅېدلی یو هغه هم مظلوم و مونږ هم
مظلومان یو، هغه هم دظلم سره دمقابلې دپاره را اوچت شوی و او مونږ هم دظلم
سره دمقابلې دپاره راپورته شوي یو . هغه هم مسلمانانو ته دجمهوریت حق ګڼلو او
مونږ هم مسلمانانو ته جمهوریت ګڼو هغه هم دامن دپاره کار کاوه او مونږ هم
امن دپاره کار کوو .

کلی کلوبغی :

ځمونږ روغ رنځور ، زمونږ غم ښادي او زمونږ مړي ژوندی دپرله خاصو
دی او سیني محبت مظهر و خو په رسمونو او جونو کښې دوب . چه څوک
رنځور شو خپلو خپلوانو او دوستانو به يې پوښتنه کوله یوازې خپلوانو او دوستا
نه بلکه دکلي او ولس عامو خلکو به يې تپوس کاوه او که به مرض سخت شونو
خو به ورته نژدي کسان شپه او ورځ ناست وو دصحت دپاره به يې ورته
دعاګانې کولې ، خیراتونه به يې کول . دعلاج دپاره څه خاص انتظام نه و ده
مرض دپاره ببل ببل باباو او دهر بابا دزیارت ببله ببله طریقه وه الن چه دبابا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقبرونوخاورې به خوړ ده کښلي شوه او دمرضونو د پاره علاج کښل کېده. د باباګانو او زیارتونو نه علاوه دملا صاحب، پاچا صاحب او میا صاحب دم دعا او تعویذ دعلاج طریقه وه. د یونانی طب حکیمان هم وو تجربه کارو، سپین سرو ښځو به نظر ساتو. سپین ږیرو به دمقامی بوټو او دارو ګانو په ذریعه علاج کوو. نایانو به د دانو او زخمونو علاج او مرهم پټی کوله خو ډېره مخه زیارتونو او باباګانو ته وه. او چې څوک به مړ شونو په هغه ورځ به دکندی خلک خپل کار ته نه تلل او که مړی به مخور یز سړی ونو تول کلی به خپل کاروبار پرېښود او دمړی دکور او کفن، دخدمت او غم د پاره به دمړی ځای ته راغونډ شول نارینه به په حجره یا جومات کښې ناست وو او ښځې به په کور کښې غونډې شوې مړی ته به چې څومره ښځې راتلې تولې به وېر او ژړا کښې شریکېدلې او نارینه وکښې به یوازې دمړي نژدې کسان او دوستانو ژړل مړی به کټ کښې پروت وچه څه وخت به یې لمباوه نارینه به ورغلل او کټ به یې واخیست به دی وخت کښې به د ښځو د ژړا انګولا شور زوږ پورته شو په زوره زوره به یې وير کاوه سخونه به یې وهل او په وير کښې به یې مړي ستاینه چه مړي به یې په تخته واچاوه نو خپلوانو او دوستانو به یې په تخته روپۍ اچولې، دغه روپۍ به دملاوې. دلمبولو نه وروسته به یې کفن ورکړو په کټ کښې به یې اېښی و خپلوانو او دوستانو ته به یې مخ ښودو. بیا به جنازه او چته شوه خلک به جنازې پسې روان وو او خلکو به د جنازې کټ په څلورو کسو په اوږه کړې و او وار په وار به خلکو یو د بل نه جنازه اخیسته او دمره به یې ورکوله هدیرې ته به یې ورساوه په اوار میدان کښې به جنازه کېښښو دل شوه او ازبه وشو چه جنازه تیاره ده دچاچه به اودس و او جنازه به یې کوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفونه به بي جوړ کړل دجنازې مونځ به وشو دعا به وشوه خلک به را اتلل او دمړي مخ به يې کتلو. ملايانو به دسخات دپاره دوره جوړه کړه کښينياستل به

سخات خيرات:

سخات به دمړي دحيثيت په اندازه وکه به مورشتمن خان او مخور يز سړی وسخات به يې ډېر و اوصيله به يې جوړه وه ملايان به ډېر وو که غريب سړی وسخات به يې کم و ملايان به هم کم وو اوکه به سخات نه و ملايان به هم نه وو. کوره، صابون، پټکی، قرآن شريفونه او روپۍ به په منځ کښې کښېښودل شوې مشر ملا صاحب به اول دمړي دوارث نه دمړي د گناهونو دکفارې دپاره داخيزونه دصدقي اوسخات په توګه ځان ته قبول کړل بيا به يې يوبل ته په همدې طريقه بخښل او يو به د بل نه قبلول. ملايانو به دغه ټول مال يوځل ځانته قبول کړ او بيا به يې خوا کې ملا صاحب ته وبخښه چه دوره به وشوه نو بيا به يې دسخات په وېشلو شروع وکړه مانه به دسخات که ځولو مراسم شا ډوله سنکاريده پردی مال يوبل ته بخښي خدای اوقام ته دوکه ورکوي. زه دعا بويه ټولو ملکونو کښې کرځيدلی يم ما هلته حتی په مکه معظمه مدينه منوره، نجف او کربلا کښې هم چيرې داسخات او خيرات طريقه نه ده ليدلی حال دا چه هلته دا طريقه ده، چه مړی اوشي، خلک خبر شي، بيا جنازه جومات ته راوړی هلته يې جنازه اوشي ددعانه پس وارثان خپل مړی دمنځو لو دپاره مقبرې ته يوسي او نور مسلمانان خواره شي. دا اسلام خو مونږ ته دعربستان نه راغلی دی خبره داده چه داقسم عادتونه په مونږ کښې خودغرضو خلکو پيدا کړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اسلام کښې دا ځیزونه نشته بلکه دا چه دا دومره مال بل ته ځرنګې بخښې او چه
سړی نادار او محتاج هم وی. بلکه دا چه سړی مرشی دغه علماء خوښ نه شی
دا خیرات او سخات په ځنګه دغه په حسنا تو کښې لیکل کېږي. یو سړی حضرت
رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی عرض کوی چه یا رسول الله زما پلار مړ
دی او له دغه نه دوه کوتی له ګجورونه ډکې پاتی دي دغه ورسپی خیرات وم رسول
الله صلی الله علیه وسلم ورته وایی که ستا پلار دخپل ژوندانه ددې ګجورونه دوه
دانې دخدای په رضا ورکړی وی ددی دوه کوتونو نه بې ثواب زیات و. دګناه او
ثواب په حقیقت دبې عمله علماو وبه وجه څوک پوه نه شول. دخلکو په مغزو کښې
ملایانو داکینولی ده چه ګوندی خدای هم ددنیا د پادشاهانو په شان دی چه
څه ته دټیکس او دمالي ضرورت دی. دوی په دې فکر نه کوي چه خدای بې نیاز
دی هیڅ شی او هیچا ته محتاج نه دی. که خیراتونه دي که ذکات دی که
صدقات دی، که لمونځ دی، که روژه ده. که حج دی داټول زمونږ دښیګنې
دپاره دي که ښه کوې هم دخان دې دي او که بد کوې هم دخان دې دي.
ښه کوې دنیا به دې هم اباده وي او په اخرت کښې به دې هم په کار شی او که
بد کوې په دنیا کښې به ذلیل، حقیر او خوارې او په اخرت کښې به دې ته عذاب
وي.

زمادملایانو سره دپیر تعلق و مابه ښې دپیر قدر او عزت کاوه او همیشه
به ورسره په دغسی خبرو بحث او تبادل خیال کاوه او دا به مې ورته ویل چه
خیراتونو او سخاتونو دا طریقه په اسلام کښې ښه نه ده. اسلام چه خیراتونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذکاتونه واجب کړي او لازم کړي دي په هغی کښی لوی راز دی داچه زمونږ خو
رسول ص وايي چه « صدقه بلاء دکوی » دابلا تاسو پېژنئ دا خود غریب او امیر
ترمینځ نفرت نه بلا ولا پرېږي نوچه شتمن خلک د بېوزلو لوښتنه وکړي د هغو
سره د مصیبت په وخت کښی مرسته وکړي نو د غریبانو د خپلو امیرانو سر
مینه محبت پیدا شی او د بلا مخه ونیول شی او چه امیر د غریب هیڅ پوښتن
نه کوی غریب په مصیبت کښی وي او امیر په عشرت کښی وي نو د غریب پ
زړه کښی تېرېږي چه وطن خو خدای مونږ ټولو ته شریک راکړی دی
خنګه زه په مصیبت کښی ژوند تېروم او دا بل چه زما ورور عزیز دی زما
شان سړی دی، دی ولی په عیش عشرت کښی دی دده په زړه کښی غو
پیدا شی او ورو ورو یې زړه امیرانو ته پرسېږي ترڅو چه بلا ور نه جوړه شی
کوري د رسول الله (ص) په وخت کښی به د هر څه نه مخکښی د قرض دا
کولو غم خوړل کېده. رسول (ص) ترهغه وخته پوري د مړي جنازه نه کوا
ترڅو پوري به د مړي په ذمه قرض خلاص شوی نه و او که د مړي وارثان به نا
او غریبان وُا او د مړي قرض به یې نشوادا کولی نو بیا به رسول الله (ص) نور مسلما
وویل چه چنده ټوله کړئ او دده دا قرض خلاص کړئ نو چه قرض به خلاص ش
هله به یې جنازه کوله، بیا به نور تکفین تجهیز کېده او نن بالکل ای ولی خبر
د کوم مړي د وارثانو د مخه نه کیږي نو هغوی یې لا جایداد کانه کوي لا په سود رقم
خو مړي پسی سخات ضرور کوی او یوازی خو د مړي خیرات او سخات نه
د پیرانو پیر صاحب یو رسمه ده، د کاکا صاحب شکرانه ده، د سیدانو، میا

(c) ketabton.com: The Digital Library

او صاحبزاده ګانو ندرانې او شکرانې دي که دا ټول خيراتونه په قومي ښېګړو ولګيږي
نن به مونږ هم د دنيا د ترقي يافته قومونو په قطار کښې ولاړ وی. د سخاوت او خيرات
د پاره مونږ په سود او ګټانه ګرځوی، قرض اخلو چه زمونږ دا رسم پوره شي. زه
يو کال د اوړي د ګرمو مياشتو د پاره کوه مري ته تللی وم هلته را باندې يو څو کسه
ملايان چه زما دوستان وو راپېښ شول ما زيګړمي د سيل صفا د پاره له ځانه
سره را واپستل ګرځېدو ګرځېدو يوې ښنګلې ته ورسېدو ما ملايانو ته مخ را واړوه
چه دا ښنګله څنګه ښنګله ده ؟ دوی وې ډېره ښنګلې ده ماوې دا شنه چمنونه او د
ګلونو باغچه يي څنګه ده ؟ دوی وويل چه ډېر ښايسته چمن او ښايسته ګلونه دي او ډېره
مزه داره باغچه ده ماوې هغه ماشومان چه پکښې لوبې کوي دا څنګه دي دوی وويل
ډېر ښېمځي او ګلالي ماشومان دي ماورته وويل هغه موټر چه دډيوړي صفا کوي دا
وينئ وويل يي هو ډېر ښه موټر دی ماوې هغه چه په کرسۍ ورته ناست دی جامو ته
يي وګورئ څنګه دي دوی وې ډېرې ډولي جامې يي اغوستي دي ماوې دا سړی
پېژنئ چه څوک دی ؟ دوی وويل چه څوک دی ؟ ماورته وويل چه دا د پرنګيانو ملا
دی، چه قوم يي په ښنګله کښې اوسي ملا يي هم په ښنګله کښې اوسي، چه قوم يي په ګېډه
موړوي ملا يي هم په ګېډه موړوي چه قوم يي په جامه پټ دی ملا يي هم په جامه
پټ دی، چه قوم يي په موټر کښې ګرځي ملا يي هم په موټر کښې ګرځي او زمونږ چه
قوم د هستوګنې کوډله نشته تاسو هم جوماتو کښې اوسېږئ او چه په ګېډه ماړه
نه يو تاسو هم دروازه په دروازه ګرځئ چه «وظيفه راوړئ خدای مو وبخښه».
چه سخاوت به وويشل شو بيا به نو ملايانو پرې مسئلې کولې زمونږ په کلي کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مړی شوی ؤ یو ملا صاحب مسئلو ته و دریدٍ او دا مسئله یې وکړه چه یو سړی د ډیر
بد عمله او بد چلند ه و ، سود خور و ، جوارګر و ، خونی و ، زانی و ، غل و ، ډاکه مار و ،
او هیڅ ښه کار یې په عمر کښې نه وکړی صرف د هړې جمعې په شپه به یې
اووه دودی د خدای په نامه جومات ته لیږلې داسړی مړ شو زامنو ښځو
او پس ماندګانو یې ورپسې ډیر ویر وکړ او دا به یې وویل چه دده به په قبر کښې څه
حال وي اخر یوه شپه خپل یو زوی ته په خوب کښې راغلی دی او ورته یې ویلي دي
چه تاسو زما غم مه کوئ زه ډیر په ارام او مزو چړچو کښې یم زوی ترې پوښتنه
کړې ده چه پلاره تا خو ډیر بد عمله وې پلار یې ورته وویل چه ټیک ده خو مونږ ته
مو معلومه ده چه ما به هر جمعې په شپه اووه دودی خیرات ورکولې هغه
دودی می دلته په کار شوې څه وخت موچه زه ښخ کړم او تاسو واپه لاړئ نکیر
منکر راغلل او زما نه یې پوښتنې شروع کړې چه: د من ربک وما دینک ،،
جواب نه شو ورکولی نو کور زونه یې راپسې را او چت کړل چه را خلاصول یې را باندې
چه په دې کښې دوه دودی را پیدا شوې او ورته مخې ته شوې او زه یې بچ کړم
چه نکیر منکر لاړل زما د قبر په خلو رو کونجو نو کښې سوری وشول او د هر سوری نه
د دوزخ لمبه راتلو ته نو څلور دودی راغلې او هره یوه یو یو سوري ته دال شوا او دا
مخه یې ونیوه او دا یوه زما خدمت کوی . بیایې ووې چه په خیرات کښې ډیر د
ثوابونه دي او ما ددې مسئلې ثواب ددې مړي په اروا بخښلی دی . ما ته دا
عجیبه ښکاره شوه ماویږ ددې خوا مطلب شو چه هره بد عملي کوه ، زور ظلم
کوه خو اووه دودی خیرات ورکوه نو مزې کوه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سخاوت نه پس به بیا نور خیراتونه شروع شو هغه بنام به د مړي په ارواح خیرات کېده تر جمعې پورې به بیا هره جمعه خیرات کېده تر څلویښت ورځو پورې. په څلویښتمه ورځ به بیا لوی خیرات وشو او بیا ورپسې د کال خیرات دی. په دغه طریقه به زمونږ د قام په کال کښې په لکونو روپۍ خرڅېدې که دا په یو بیت المال کښې جمع کېدې او په قامي کارونو او غریبو لګېدې قام ته به یې څومره فایده رسېده؟

یوه لطیفه:

یوه ورځ زه په حجره کښې ناست وم چه زمونږ د امام صاحب زوی راغی ما ته یې ووې چه زه وادۀ کوم ما سره څه امداد وکړه ما ورته ووې زه همیشه وینم چه د مړي په سخات کښې ته ډېر مال مالک شې که تا ته ضرورت وی نو بل ته یې ولې بخښې هغه راته په جواب کښې ووې چه دومره مال هیڅوک د زړه نه نه بخښي مونږ یې له ویرې یو بل ته بخښو او بله دا چه زمونږ یقین وی چه مونږ ته یې څوک نه راکوي. راکوال خو ډېر دې وبه مووهي. ما ورته ووې چه وهل یکښې نه وي او مال هم ستا کېدی شي نو بیا؟ ده راته ووېل نو بیا خو به لي زه هیچا ته ورنه کړم ما وې رښتیا وایې ته تیار یې هغه ووې چه بالکل رښتیا وایم او بالکل تیار یم نو ما ورته ووېل چه نن زما د تره لور مړه ده ډېر سخات یې دی ستا وادۀ پرې سنه کېږي په دایره کښې کښېنه چه ستا وارثي او سخات دې خان ته قبول کړه بل ته یې مه بخښه ووایه چه زما ضرورت دی بل ته یې نه شم بخښلی. ده ووې دا خو به زه وکړم ما ته به یې څوک راکوي؟ د شمو زوخان دی هسې نه چه بې عزته مې کړي ما ورته ووې چه زه به دې شا ته ولاړ یم څوک دې بې عزته کولی نه شي وې چه ستا امداد را سره وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو بیا خوزه دچا پروا نه کوم . زما او دده په همدی فیصله وشوه چه روانېده ماورته
ووې چه پام کوه داخبره دی چا ته له خولې نه ونه وځي چه جنازه وشوه او سخات نه
ملا یان په دایره کښې کښېناستل ده دې خوا آخوا وکتل چه زه یې ولیدم الا په دایره
کښې کښېناست کله چه د سخات بخښنه اخیسته شروع شوه زه ورووغوښت
راغلم دده په شا ودرېدم چه څه وخت ده ته سخات وبخښل شو او ده واخیست
دده رنګ تک زیړ شو او ماته یې وروسته وکتل او وې ویل چه ماته د دې مال
ضرورت دی زه یې بل چا ته نه بخښم . د ملا یانو د هلې ګولې څه اراده وه خوزه و
مخکښې شوم او دعوی نه می تیوس وکړو چه ملا یانو صاحبانو شریعت په د
باره کښې څه وایی ؟ د وی ورېل چه شریعت ده ته حق ورکوی چه بل ته یې بخښي
او که بخیله یې اخلې نوما هغه ته اشاره وکړه چه «د مولانا او چتوه یې» دا ګوړ و دوچ
د پاسه نغدې روپۍ پرتې وې هغه می راواخیستې او ورمې کړې او ماورې دا ګو
هم اوچته کړه . ګوره یې هم اوچته کړه ، قرآن شریفونه او پټکي پاتې شو ، هغه
ملا یانو تالا کړل . ملا یان هک پک پاتې شو وروسته یې بیا د مړی خاوند
ویل چه د مړي سره احسان ونه شو . هغه ملا چه بله ورځ ګوره منلې یې ته ورته
چه خرڅه یې کړي د شمو زوخان صاحب ورلیږی ورغلی دی او ګوره یې په زور
بیرته اخیستې ده .

د شریعت په وړاندی خو دا پردي مال د دوی ته یې اخیستنه جا
نه وه خو ددوی په شریعت څه کار وو . زمونږ کلي کښې بوسهی و هغه به
اسلام اسلام نښته هسې ګونګوسی دی چه د ملا یانو د اعمل وی د معتقد یانو بخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو موده خوملایان د سخات د دایرې نه لاس وا خیست بیا یې پخپلو کښې جرګه کړې ده که مونږ دا کار پرېږدو دا د ومره موده مو دا کار کړی دی نو د عوامو توجه به زمونږ څخه وګرځي وایې به چه دا ملایان نه پوهېدل او عبد الغفار پوهېږي نو بیا یې د سخات طریقه د پخوا په شان شروع او په کوم ملا چه به یې لږ غوندې شک راغی په دایره کښې به یې نه پرېښوده.

په دې کښې د ملایانو، غریبانو څه قصور نشته مونږ تمام پخپله کوم یو. چا ته چه د دین او مذهب ټول واک او اختیار ورسپارو او د تعلیم او تربیې غم یې نه کوو دروازه په دروازه «وظیفه راوړئ خدای مو وبخښه» وایي. د دومره لویې ذمه وارۍ د پاره په دې طریقه خپل دیني استاذ تربیه کوو. دا زمونږ خپله ګناه ده حقیقت دا دی چه کله مونږه مسلمانان شو، نو بعضې هغه د هندوانو د وخت رسمونه، رواجونه مونږ پرې نښودل او لکه څنګه چه هغوی د ژوند د مختلفو شعبو د پاره بېلې بېلې ډلې ټاکلې وې هغه هم په هغه شکل کښې مونږ جاري او ساتلې، ځکه چه دلته چه اسلام راغی نو هغه د مذهب (تبلیغ) په لاره راغی د سیاست (توري) په لار راغی، نو مونږ د مذهب د حقیقت نه چا خبر نه کړو او لا تر او سه پورې خبر نه یو. دا د کاسټ سیستم روایتي (عنعنوي) اثرات دي چه یوه ډله به د مذهب د خدمت د پاره وي یوه ډله به حکومت کوي، یوه ډله به تجارت کوي او یوه ډله به عام خدمتونه کوي. دا په اسلام کښې نشته بلکه په اسلام کښې علم په هر مسلمان او مسلمانې باندې فرض دی. زمونږ د ملایانو د دنیایي علومو او سیاست خواته توجه نشته او زمونږ د دولتمنو خلکو د دیني علومو خواته توجه نشته نو ځکه مونږ په دنیا هم خوار یو او اخرت به مو هم خوار وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوازې خودا نه د داسې ملا يانو د لاسه مونږ ته نور هم ډېر نقصانونه رسيدلي
دي . په مونږ کښې چه د کار او خدمت سړي پيدا شوي دي دوی پرې يا دوهالي
فتوه لګولې ده يا د هند ويا د کافر او په دې نومونو لي له خدمته پاتې کړي دي نه يې
پخپله د خلکو خدمت کړی دی او نه يې بل ورته پرېښي دی . بې کاره او بې کسب
لمونځ اداکوه او ډوډۍ خوره .

واده ښادي :

زمونږ ښادۍ ډېرې خوندورې د خوشالۍ نه ډکې وې چه هلک به زلمی
شو نو مور او پلار به يې ورته د خپلې خوښې چنغله لټوله د هلک او جنۍ نه به چې
پوښتنه نه کوله او نه د هغوی خوښې ته چا کتل . خوينډې ميندې به وکو څخه
کومه کوډنۍ او جينۍ چه به يې خوښ شول ، د جينۍ د مور سره به خبرې وشوې
د مور په ذريعه به پلار هم خبر شو چه دواړه به راضي شو نو د هلک له کوره به خ
ښځې لاړې او کوږ به يې وکړ بيا به د کوژدې ترتيب ونيول شو . په دې وخت کې
زمونږ خلکو که خانان که غريبانان وو تولو د خور او لور په سر هر چا د خپل حيثيت
اندازه ولورا خسته . د نابالغو جنکو کول او ورکول هم رواج وو ترڅو دې چه تې پورې
ماشومانو کوژدنې به کيدې . کله ناکله به داسې هم وشو چه نه به هلک پيدا شوی
نه به جينۍ زېږيدلې وه چه ميندو او پلرونو به يې سره وعده وکړه چه ديو مور و
زوی وشو او د دې بلې خوا لور وشوه هغه به يې يو له بله سره ورکولې . دا قسم جينۍ به
هيچا کولې نه شوه هلک جينۍ که به په ودېدو کوالي نامزدشوي وو چه کله به لوی شو ک
هغوی به يو بل خوښ نه وو نو هم ديوه بل نه خلاصيدلی نه شو خو چه د واده بند ول

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع شونو د خپلو خپلوانو او کلي مالت جینکۍ به لا د واده نه خوشو وړځې مخکښې
هلک کالله ته راغونډ یلۍ تنک تکور به یي کاوه . دشپې چه به دکاره وزګار
وي نو را جمع به شوي دمنګي او مجمې سره به یي ښکلي ښکلي مسرۍ ویلې زما د
ښکو دا تنک تکور ډیر خوښیده و دونه به دهرچا دخپل توان او طاقت سره سم
دخانانو بېرو دونو کښې به ډنګ ډونګ او دوم دام زیات وو . ډیرې ورځې به
دونه پخیدل چلو خپلوانو او دوستانو به ډیرې اچولې وې کور به دښځونه ډک و
ښوري به دسړونه ډکې وي . جنجونه به وو دهرچا جنج به بېل وټوپک او غربیونه
ملاصیدل د مې به هم پکښې کله کیدې او خلکو به ورله روپۍ ورکولې اکثر به نیزه
هم کیدله . دنیزه بازۍ دپاره به خلکو ښه ښه اسونه ساتل او دنیزو پرکتس
کاوه دنیزه بازۍ په موګې به ورته روپۍ ایښودل کیدې چه چا به موګی یو-
و هغه روپۍ به دهغه شوې دواده ورځ به مقرره وه چه هغه ورځ به شوه
دسحر ډوډۍ به وخوړل شوه که دناوې کور به لیرې و خلک به د ډوډۍ
وسره سم روان شو او که دناوې کور به نزدې و نو خلک به ماز پښین ورروا نېدل
به ځان ته بېل تنګ تکور جوړ کړی و سازیانو به ورته په کوڅه کښې ساز غږاوه
ل سورلۍ به یي ورته وهل او ښځې به دننه کورکې ورته کله کیدې چه سبا به یي
راوړله په دې شپه به ښځې په جمع روانې شوې نکریزې به یي په سروي
ونه به ورسره وو شمع به پکښې بلیدې لوی لوی مشالونه به یي جوړ کړي وو
ین پرک به وېدلاره به یي سندرې ویلې ددوی دحفاظت دپاره به څو کسه
مخکښې او څو کسه وروسته روان وو چه دناوې کورته به ورسیدې . اول

(c) ketabton.com: The Digital Library

به یې نکریزې وګړلې او بیا به یې هغه نکریزې هغه جینۍ ته په لاسو او پښو لو
کړې، ناوې به د ځوږ د خونه په ګوټ کښې ناسته وه همزولې به تورې چاپېره
ښځې به ترې واپس کلي ته راغلې سباله به نو او ښځې په ورا او جنج لاړل ښځې
ورغلې او ناوینه به بهر په حجره کښې کښېناستل ملا به راغی نکاح به یې وتړله
به وشوه دم به ډول وواهه دم به ښادۍ والا وته آئینه ښودله او پیسې به یې ت
چا به ګلان ورکول او پیسې به یې تولولې بل خوا ته به بات په غوړ ونو کښې کوتې اې
ملح به یې ورلیه چا به سپیلنی لوګی کول روپۍ به یې اخیستې که د چا به خوښه وه ک
د شرهه به یې غوړ غوړ نه کاوه او روپۍ به یې ورکولې لنډه دا چه یو لوټ به وملا ص
هم بې روپو نکاح نه تړله چه نکاح به وتړل شوه هلک به د خسر کور ته تښوت پ
به وخوت جامې به یې بدلې کړې نوې ډولي جامې به یې واغوستې چپل خپلوا
دوستانو به پرې پیاسې، غوزان او پیسې نوستلې او ماشومانو به تولولې
به دواده د پاره د توان په اندازه ډېرې قیمتي جامې جوړېدې دا جامې ب
دواده په شپه اغوستې بیا به یې په تول عمر کښې نه اغوستې ځکه
وې چه مړه به شوه اکثر به یې جامې ملا صاحب ته ورکول کېدې، ناوې
کښې کښېنوله ډولۍ به بهیادانو په اوږه کړه ډولۍ به مخکښې وه د واده ز
ډولۍ سره و او نور خلک به ورپسې وو. بهر به هم د واده په ذلمي خپلو
دوستانو پیسې او شیرینۍ نوستې ډزې به کېدې، لویو، وړو به د خو
نه الا الاچغې وهلې لویه میله به وه چه څه وخت به ډولۍ په کور د ننه ننه
به رخصت شوه د کلي خلک به هم لاړل ناوې به چه کور ته ننوتله د ننه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دستور به یې وشوه ناوې به په پالنګ کښېنولې شوه تر څو ودځو پوري به خلک
...تلل د ناوې د مخ نه به يې پلو پورته کاوه ناوې به يې کتله، ناوې به سترګې نه
...غړولې د هلک خپلوانو به چه ناوې کتله روپۍ به يې ورکولې. په سباله به هلک د خپلو
...مزو لو سره د سخر کره ورغی، دې ته به يې سلامي ويله ښه ډوډۍ به ورکړه
شوه د ډوډۍ نه پس به هلک د سخر کور ته ننوت او د خواښې په پښو به پريوت
...منې به ورله روپۍ ورکړې د ښځې خپلو خپلوانو سره به پېژندګلوي وشوه بيا تر
...خپل کالـه ته ستون شو څو ورځې وروسته به د ښځې خپلوانې راغلې دې ته به
...او ومه ويله د هلک خپلوانې به هم راټولې شوې د جينۍ د پلار له کوره به
...امې راوړل شوې وې هغه به يې د هلک په خپلوانو وويشلې چه پاتې به شوې
...هغه به د ناوې وې. ناوې به د پلار کره لاړه او څو ورځې به يې تېرې کړې. نن
...خلکو ته د هغې زمانې ودونه څه عجيبه غوندې ښکاري چه جينۍ او هلک
...لی نه وې د موږ او پلار په خوښه به ودونه کېدل. په کار خو دا وه چه هلک او
...ينۍ سره خوښولې بيا و د پېدی خو د نن زمانې په نسبت د هغې زمانې ودونه ډېر
...اميابه وو ځکه چه د هغوی اخلاق ډېر اوچت او سپېڅلي وو په هغوی کښې
...ښتينې مينه او محبت وه په يورپ او امريکا کښې چه هلک او جينۍ يو د بل په
د تونو او خويونو ښه خبر شي نو د خپلې خوښې واده کوي مګر د هغوی په مينځ
...ښې دومره مينه او محبت نه وي لکه زمونږ د ملک د ښځو او مېړونو
...مينځ چه وي. مونږ له د خپل ځينې دود او دستور اصلاح په کار ده.
...ر خلک ځېلې لونه د پېسو د پاره ورکوي په کار دی چه د سمېتوب په لحاظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلوی وشي دانه چه ددولت دپاره خوانه جیني بودا ته کښېنول شي .

دیوې پېغلې قصه :

زه دسکول نه په چوتي کلي ته تلم په تانګه کښې ناست وم ناګهان سـ
داورسېدم ، ګومې وه سـیند موجونه وهل هغه وخت کښې به په سـ
باندې پلونه دبېړو وو . دتانګې نه کوز شوم په پله پورې وُځم چه ناڅاپه
پېغلې جیني دپل نه دسیند مېنځ ته ورو دنګل چغې شوې چه جیني لا
شوه ما ټکان ورپسې کښتي خوشي کړې دپله نه یې ښایسته لیرې د
سره ونیوه غاړه ته یې راوښکله جیني مړه نه وه خو بې هوښه وه او بېرې ت
شوې وې هلته یې واچوله مونږ راغونډ شو چه اوبه ترې لاړې جیني ب
شوه چه په مونږ یې سترګې ولګېدې په ژړا شوه ویل یې چه وای خد
زه ژوندۍ یم ؟ مونږ چه تحقیق وکړ چه دا کم بخته ولې پخپل ژوند بکو د
معلومه شوه چه پلار یې یو بوډا ته ورکوله او ددې خوښه نه وه پلار ته یې و
چه پلاره زه مېړه نه کوم او تول عمر ستا خدمت کوم خو دې بوډا ته ی
ورکوه . پلار یې سترګې روپو پټې کړې وې دلور یې نه منله . چه جیني د
مایوسه شوه دځپل مرګ اراده یې وکړه . نو ددې داسې پښېمو ځنیوی په کار
باید چه له جیني او هلک نه پوښتنه کښې ی شکه چه دا خو ددوی د ژوند عمر
ملګرتیا سوال دی .

فوج کښې کمیشن :

څه وخت چه زما ورور خانصاحب د ډاکټرۍ تعلیم دپاره بمبئ
عه نبي علیه السلام اجازت کړی ده چه هلک څو لظر مه جیني اوو ... کړ
مدینه منوره کښې ... انصار ... بې ... مره ... نکاح ... بند ... ګوډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاړ زه او مهابت په بوره ډنګ کښې یوازې پاتې شو څو ورځې پس له بوره ډنګ
نه مینار ته راغلو او په لوی بازار کښې مو یوه بالاخانه ونیوه دلته به او سپېډ و او
سبق له به سکول ته تللو خو سبق ته مو ډېره ډډه نه لګېده . زمونږ یو زوړ نوکر و
د بارانی » نومېده مونږ به ورته بارانی کاکا وېل ، هغه څه موده د مومن خان
ډېره د خانانو سره نوکری کړې ده د ډېره زیات خانان په فوج کښې نوکران
و . دی ورسره هم په فوج کښې پاتې شوی و نو ده به ماته د فوج قصې کولې
چه د فوج ډېره ښه او د عزت نوکري ده سړی چه داسې غاړې ته کوچ اچولې
ی او د فوج مخکښې روان وي ډېر خوند کوي . زما خو هسې هم سبق ته ډډه
نه لګېده د بارانی کاکا خبرې به را باندې ښې لګېدلې او ورو ورو یې را باندې
زور شو او د فوج نوکری ته تیار شوم . د غه وخت زه په اتم جماعت کښې وم زه
و هلک وم نه پوهېدم چه بارانی کاکا به څه وېل هغې به مې کول هغه وا ته
ل چه څو ک تعلیمیافته وی او د لوی خاندانه وي هغه ته فوج کښې ډایرکټ
میشن ورکول کېدی شي او نیغ په سرداری اخیستل کېږی . دده او د
نکی په درجه کښې فرق نه وي ددې د پاره د هندوستان وایسرای ته درخواست
ېږی د هغه په منظوری ډایرکټ کمیشن ورکول کېدی شي . نو ته یو درخواست
وایسرای په نوم ولیکه چه په ډاک کښې ولېږو . د خانصاحب یو اشنا وه فضل محمود
نومېده مونږ دواړه ورغلو په هغې مو درخواست ولیکه او د کماندران چیف
نوم مو په ډاک کښې واستاوه . دا راز ما او بارانی کاکا څان سره پټ وساته
ی پرې بیلا رخبر که او نه مو د هغه سره مصلحت وکړ . ډېره موده تېره شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه په لسم جماعت کښې وم زمانه داخبره هېره وه چه دمرکزنه زموښږ دپټ
کمشنرته یوحکم راغی چه زما متعلق تحقیق وکړي چه زما څه حیثیت دی؟ ا
زما دخاندان څه حیثیت دی؟ دپټي کمشنرتحصیلدارته حکم وکړی او تحصیلدار
پټواریان مقرر کړي وو چه زموښږ جایداد معلوم کړي پټواریان چه زموښږ کلی
ته تللي دي یوه عجیبه قوقه وشوه . په دې ورځو کښې زموښږ په کلي کښې یو سړی
چا وژلی وُ جرګې په هغې کښې زما دتره زوی دشا صاحب خان مشــرو
شمروزخان زموښږ دشپېږ ونورونوکرانو سره بې ګناه اوخطا خوار ولس کالا قید
کړی و . پرنګیانو جرګې د انصاف او امنیت برقرار ولو دپاره نه وې جوړې کړ
بلکه پرنګیانو جرګې په پوره تدبیر ددې غرض دپاره جوړې کړې وې چه په جر
کښې انصاف نه کېږي ، پړي وی ، جبي وي ، او اکثر چه به ګنهګار سړي په سف
یا په بلهو او ورشوت خلاص شو ، نو مخالفي ډلې به دبدل اخیستلو کوښښ
کوو ، او په داشان به داد ښمنئ پیړو په پیړو چلیدلې او دا سلسله به روا
پښتانه به پخپلو کښې اړم وي او موښږ پرنګیانو ته به بې توجه نه وي . صاد یا استفاده
کمشنر سره دجرګو په باره کښې پخپله خبری کړي وې چه په دې جرګو کښې انص
نه کېږي ، په جرګه کښې که دمجرم د ډلې سړي مقرر شي هغه که هر څوم
ګناهګار وي هغه بری شي او که دهغه دپړي سړي پکښې نه وي ، بلهی وي
څوک دروسوخ خاوندیې سفارش ونه کړي که هر څو بې ګناه وي هغه پکښې لا
نو ددې قسم جرګو نه دحق او عدالت څه امید کېدی شي؟ یوازې استثنت ک
نه هر پرنګي په دې خبره پوهېده او دهمدې مطلب دپاره دوی دجرګو سې

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ کړی. اوئینګ کړی و. زمونږ ه قوله ګټه وته د دوی خوراک وه څه چه به مونږ ګټل
هغه به پولیس، وکیلانو، جرګه والا او بیا جیل والاووړانه واخیستنه او زمونږ بچي به
په خالی میدان پاتی شو. تاسو فرانټیر کرایم ریګولیشن ایکټ (دسرحد د جرایمو قانون)
وګورئ هیڅ به داسی ظالمانه شرمناک قانون جوړ کړی نه وی لکه دا قانون چه
انګریزانو په مونږ چلاوه. په دغو ورځو کښی دا اوازه خوره شوې وه چه په دغه مرګ
کښی زمونږ جایداد هم ضبطیږی او دا خو په سرحد ی قانون کښی یوه معمولی خبره
وه نو چه څه وخت پښتواریان زمونږ د جایداد معلومولو د پاره راغلل نو زمونږ یقین
وشو چه دا اوازه رښتیا ده زمونږ په خاندان یو ویره جوړه شو چه هم موسږ ي
بی ګناه قید شول او هم مو جایداد ضبطوی. مونږ ډیر کوښښ وکړو چه څیل قول
جایداد پښتواریانو ته ونه ښیو څه ناڅه جایداد مو ورته پټ کړو خو هغوی پخپل رپوټ
کښی لیکلی وو چه دوی ډیر جایداد لری ځکه ئی مونږ ته ونه ښووه زمونږ په دې
اړ پښتواریانو ځکه پرده وانه چوله چه زمونږ د کورنۍ د مشرانو، د حاکمانو سره لکه
نورو خانانو په شان ناسته ولاړه نه وه کوم کسانو چه به د پولیس او حاکمانو سره
راتګ ساته د دوی مکانی به یې ورته کولې د دې د پاره چه قوم پرې وخوری او
خپله یې هم وخوری اکثر به د دوی د بلهو دلالان وو. زمونږ پخپل جایداد قناعت
مونږ دا نه کول. دوی به هم ښه د جایداد خاوندان وو خو خوص په مخه
نیستی وه او د حاکمانو سره به یې راز باز ساته. بابا می پېښور ښار ته راغی مونږ
ښار کښی تعلیم ته ډیره وو، ډیر غمجن و دا قوله قصه یې راته وکړه مونږ هم
په شو چه سبا له می بابا د پېښی کمشنر ته ورغی ورته یې ویلې چه زه یو عرض ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی یم چه ته تحقیق وکړه که په دې قتل کښې مونږ ګناهګار یونو چه څه سزا راکوی
مونږ ته منظوره ده او که مونږ کښې ګناه نه وي نو دا خو انصاف نه دی چه هم مونږ
بې ګناه قید شو او هم مو جایداد ضبط شي نو هغه ورته ویلي دی چه څوک والي
ستاسو جایداد ضبطیږي ؟ بابامی ورته ویلي چه پټواریان راغلي وو او زمونږ
ټول جایداد لي ولیکه . نو هغه ورته ډیر خندلي دي او ورته لي ویلي دي چه دا خو
زوی لاټ صاحب ته د ډایرکټ کمیشن د پاره درخواست ورکړی دی او لاټ
صاحب مونږ ته حکم کړی دی چه دده د جایداد او حیثیت تحقیق وکړئ او
ته لي معلومات راکړئ . مونږ چه د سکول نه راغلو بابامی بالاخانه کښې ناست
خوشاله وچه مونږ لي ولیدو په خندا شو ما ته لي وویل چه شاه تودیه (هغه به ما
مینی نه شاه تودی وایه) دا خو ټولي ستا غوښي دی بیا لي راته ټوله خبره وسپړله
بیا زما د اکټری معاینه وشوه زما صحت ډیر ښه او ښه ځوانی می وه.
څه موده پس د برتی د بورډ حکم پسې راغی چه په فلاني تاریخ حاضر شه په دی
کښې خانصاحب پس ددری کالو نه د بمبئی نه راغلی او د باقی تعلیم د پاره لندن
و هغه هم راسره د برتی بورډ له لاړ دا بورډ ښه سړی و مونږ سره لي ښه سلوک
زما د رور خانصاحب ته لي د لندن د تللو په باره کښې ډیر معلومات ورکړل
لي ورته وکړ د خیلو تجربو نه لي خبر کړ ، د غه وخت د خانصاحب هم دا رایه
زه دې په فوج کښې داخل شم . خانصاحب څو ورځې وروسته لندن ته لاړ
د میټرک امتحان شروع وو دوه مضمونه پاتی و ما د خوشالی نه امتحان پریښود
برتی د بورډ حکم راغی چه ته را شه چه زه ورغلم هغه راته وویل چه ستا ډایرکټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظور شو زه ډېر خوشاله شوم په دې فکر کښې وم چه پلټن به ښه وی که رساله؟ زما د همزولو دا رایه وه چه تا د پاره پلټن ښه ده یو خو دې صحت ښه دی بل دې منزلت دی او قد دې هم ښه پو ره او ډېر ښځه دی . په دې وخت کښې زمونږ د ډېری زړ داد خانان چه په کومه رساله کښې وو هغه د جیکب اباد نه پېښور ته راښکل شوه هغه خانان زمونږ د دوستان وو زه او بارانې کاکا لیدو ته لاړو مافوجیان چېری لیدلي نه وو کله چه به لوی افسر راغی او فوجونه به لي سلامی له ورتلل دا می لیدلي وو چه ښې ښې وردی به یې اغوستی وې د کمپنی دورانده به یوازې ډېر نګی او یو دیسی سردار دوان و ، کریچونه به یې اچولی وو .

بارانی کاکا خو ماته ویلي وو چه د پېرنګی او دیسی افسرانو فرق نه و خو چه ما د دیسی سردارانو کورونه ولیدل او د پېرنګیانو بنګلی می ولیدی نو په هغو کښې د ځمکې او اسمان فرق و مونږ ولاړ وو چه یو لفټین راغی ، زه د خان سره چه د رسالدار و ولاړ وم . دې خان خیل سره انګریزی جوړ کړی و نو انګریز د ابرداشت نه کړی شو نو په سپکه لهجه یې ورته وویل چه خانصاحب تم بھی انګریز بنانا چاهتا ہے؟ یعنی ته هم انګریز جوړ پل غواړی دی غریب ورله جواب قدرې ورکولی نه شو ما چه دا حال ولیده نو د دې نوکری نه می زړه تور شو او په زړه کښې می ووې چه زه خو به د پېرنګی د دی قسم خبری برداشت نه کړی شم . څه موده پس حکم راغی چه ته په فلانی تاریخ مردان ته حاضر شه ما ته یې د ګایډ په پلټن کښې کمیشن راکاوه . د ګایډ یوه پلټن او یوه رساله وه کمانډر یې یو و .

را به همیشه په مردان کښې وه د نورو فوجونو په شان به بدلیده نه او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندوستان په فوجونو کښې ډېره یاده ده په دې کښې به د پنجاب او د
سرحد د لويو لويو خانانو او جاګير دارانو زامن په نايکي، لاېسي او دفعه داري
برتي کېدل او زه يې پکښې په سر داری واخيستم خو زما زړه د فوج نه تور شوی
و د بابا مې خواهش وچه زه دا نوکري قبوله کړم ځکه چه په دغه وخت کښې
دا ډېره د عزت نوکري ګڼل کېده خو ما ونه منله. بابا مې خپه هم شو خو د مور ماسره
اتفاق و د هغې د پرنګيانو نوکري نه خوښېده

بیا تعلیم سپی :

ما د نوکرۍ په خوشالۍ کښې سبق ميټرک کښې د امتحان د دوران کښې
پرېښې و د اکال خو زما په دې کش مکش کښې ضايع شو بل کال مې بيا د تعليم
اراده وکړه. زمونږ د کلي د مولوی عبد العزيز صاحب د کشر ورور عبد الحليم
سره مې چه زما هم جماعتي وُ سلا مشوره وکړه چه بيا تعليم شروع کوو مونږ
اورېدلي وو چه کيمل پور کښې چه کوم سکول دی په هغه کښې د تعليم ښه انتظا
دی د استاذانو هلکانو ته ډېره توجه وی او ښه کوشش ورسره کوی
او عربي پکښې ډېره ښه ويل کېږي. زما عربي لا نه مې مضمون و مونږ دوا
په همدې خيال لاړو او په کيمل پور کښې په سکول کښې داخل شو. دلته
زمونږ د پېښور نور هلکان هم وو خو ورځې مو درسونه وويل خو خوند يې
نه کړ چا راته د قاديان ډېر صفت وکړو نو د قاديان د تللو اراده مو وکړه
قاديان ته روان شو په دې وخت کښې چه مونږ قاديان ته ورغلو حکي
نور الدين صاحب خليفه و مونږ د هغه کتلو له ورغلو د هغه ساده بې تک

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند او د مینې محبت خبرو را باندې ډېر اثر وکړو. هغه ډېر لوی عالم او با اخلاقه سړی و مونږ د هغه سره ناست وو چې د مرزا غلام احمد صاحب ذکر وشو چې دا اوس د دې جماعت امیر دی او هغه وخت یې په کالج کښې سبق وایه را ته یې او مونږ رخصت را واخیست. د سکول بورډنګ ته راغلو د لته چې څو مره هلکان وو دا کثرو په خولو کښې دا خبره وه "ابن مریم کی بات کو چھوڑو۔ اس سے بہتر غلام احمد ہے" یعنی ابن مریم (عیسیٰ) مه یاد وئ د هغه نه غلام احمد غوره دی. دا آواز مونږ ته ډېر نا اشنا و بیا مونږ هغو هلکانو هغه جنتی مقبرې ته بوتلو څو مره چې د دې ځای د حالاتو نه خبر یدو هما غو مره د مونږ تعجب زیاتېده فکر واخیستو چې پاتې شو که لاړ شو بله شپه خوب وینم چې یو لوی زور کوهی دی زه ور پرېوزم یو سپین ږیرې سړي لاس را ولچوی او د کوهي د غور ځېدو نه مې بچ کړې او وا ته وو ایې چې پام کوه! چې سحر شو زه او عبدالحلیم لمانځه ته پاځېدو ما هغه ته خپل خوب ووایه هغه هم څه خوب لیدلی و لمونځ مو وکړو او واپس خپل کلي ته را روان شو عبدالحلیم خولاړ او بیا په پېښور کښې په هغه خپال سکول کښې داخل شو او زه علیګړ ته لاړم.

په علیګړ کښې مې په بورډنګ کښې ځای ونه مونده او په ښار کښې په یو موټل کښې دېره شوم. په علیګړ کښې زمونږ د ملک نور د ډېر ښپسنانه هلکان و او ټول په بورډنګ کښې اوسېدل. په دې ورځو کښې نواب وقار الملک د علیګړ کالج سکرټرې و ډېر ښه سړی و او ساده ژوند یې و یو مورخ مونږ د مانځه نه پس له جماعت نه راتلو ما ور ته پټې سمې کړې هغه زر ما ته پټې سمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی او زما شکریه یې ادا کړه او راته یې وویل چه دا مه کوه موږ پښتنو کښې د
رواج وچه د مشرانو د ادب د پاره به مو ورته پښې سمولې موږ به کله ناکله د هغ
بنګلې ته ورتللو خبرې اترې به مو ور سره کولې د هغه په بنګله کښې یو وړوکی غونډ
جماعت و په هغې کښې به مو یو ځای لمونځ کاوه ده پر خوش اخلاقه سړی و لویي او
تکبر پکښې نه وه، د مسلمانانو په مشرانو کښې دده په شان ساده ژوند ماد چا
ولیدلی ده پر په قوم مین سړی و موږ سره به یې د دوستانو په شان مجلس
او خبرې کولې او هم دی خبرو به یې په زړه کښې لار کوله ځکه چه دده د زړه
راوتلې وې .

په دغو ورځو کښې په علیګړ کښې کومی کومی جلسې کېدې او مسلمانانو
حکومت نه دا مطالبه کوله چه د علیګړ کالج دې د علیګړ مسلم یونیورسټی
نامه یونیورسټی شي، په نورهندوستان کښې دا رنګه جلسې روانې وې
چنده یې هم غونډوله . ماله به دې جلسو ډېر خوند را کاوه په هره جلسه کښ
به مې د شرکت کوښښ کاوه او د هر سړي تقریر به مې په ډېر غور اوریده. د ک
چوټې چه شروع شوې ما ته ویل شوي وو چه په بورډنګ کښې به د رته ځای
درکړ و خو په بورډنګ کښې و نه شو. د علیګړ د بورډنګ او ښار په سوسایټۍ ک
ډېر فرق و د علیګړ بورډنګ سوسایټۍ مهذبه او عالمانه وه په ښار کښې هغ
ژوندنه و او ملیریا چه برسات شروع شوی و د ښار نه کالج ته تګ راتګ
ګران و . په دې وخت کښې زما ورور خانصاحب چه د لندن حالات یې له
وو، ما ته یو خط راولېږه چه ته هم دلته انګلېنډ ته د انجنیرۍ د تعلیم د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه به ډاکټري وکړم او ته په انجنیري وکړې. نو زه د علیګړ ډ کړمو په چوټلو کښې کلي ته راغلم او اباته مې د خپل ورور هغه خط وښوده خو د هغه ور سره اتفاق نه ؤ آخر رضا شو. د دې زړه اروپې ته لې د خرڅ د پاره راکړې. پي. ان. او جهاز کښې لې راته ځای ونیولو خو زما د مور زما د تللو سره اتفاق نه ؤ. د هغې په غوږ کښې چا دا خبره کښېنولې وه چه یو ځل ولایت ته څوک لاړ شي نو هغه بیا د ملک څه کوي. یو زوی دې لاړ دی که دابل هم لاړ شي او بېرته رانه شي نو ته خو به میراته پاتې شي. ما چه هر څومره کوښښ وکړو د هغې د زړه نه مې دا خبره ونه ویستلې شوه. په هغه وخت کښې زمونږ د ملک په بل حالت ؤ. پرې جنبې او ترېګنې کې بد امنې وه د شپې به هر چا خپله څوکۍ کوله چه څوک مسلمان پښتون رانه شي او مړې نه کړي او دوړځې به ورسره وېره وه چه چا دا باندې دعوه کړې نه وي ځکه چه اکثر دعوې به په پېږۍ جنبې او دښمنو کېدلې او داسې به هم کېده چه په خپله به یو سړي قصه مصه جوړه کړه او پخپلو دښمنانو به لې دعوه وکړه. دا ټولې قصې مې مور ته وکړې چه کوره مورې! یا به چا وژلی یم یا به لې د شمروز دادا په شان قید کړی یم. د دې نه خو دا ښه ده چه د تعلیم د پاره د تللو اجازه راکړې. هغې به ما ته هیڅ جواب نه راکاوه او پټ پټ به لې ژړل. نو ما د لنډن د تللو اراده پرېښوده او فیصله مې وکړه چه نور سبق نه وایم او د قوم او ملک خدمت کوم.

دو باره سبق شروع کولو او مختلفو ښارونو او سکولونو لیدلو کتلو او د خلکو سره د بادل خیالات ما ته ډېره فایده ورسوله او تجربه مې زیاته شوه. زما پلار د کلي لوی خان و او زه د خان زوی وم خو زما تعلقات د خانانو سره ډېر نه و زما ډېر تعلق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغریبانوسره وو زمانا سته اودوستی دشاخیلانو، تر کانانو اولوهادانو
جولاګانو او زمیندارانو سره وه دخانانو اوملکانو خویونه اوعادتونه
هم راکښې لږو دهغه وخت دخان داصفت وچه یره ډېر لوی
خان دی دخپلی مځکی پوله نه پېژنی دخپلی مځکی انتظام او
پخپله کارکول خودخانی دشان سره مناسب نه و ماله چه باباکوم
مځکه راکړې وه په هغې کښې ما پخپل لاس کارکاوه، زمایو نوکر و
شاخیل و قدیر نومېده، مونږ دواړو به په عوایانو کښونته سرې
چلولې او د سرو بورې به می پخپل لاس ډکولې، قدیر زما دوړو کوالی
نوکرو ډېر وفا دارو خو چرسی و ماته به یې هم دچرسو صفتونه کول
خوزه پوه شوم چه دی ما ددې دپاره په چرسو راروي چه بیازه وړته چرس
پیدا کوم دی به یې دتاوانه خلاص وی بیا می منع کړ چه ماته دچرسو صفتونه
مه کوه زمانو آشنایان اودوستان څوک په چیلم اوڅوک دنسوارو، څوک
سګرټ عادت وخوزه خدای ددی ټولو څیزونو نه ساتلی یم. زه چه په کلی کښې
پاتی شوم په ډېره بده سوسایټی راوړېدم هغوی وران کاری وو زه یې
په ورانو سر کړم هغوی جنګیان وو زه یې هم دخلکو سره وجنګولم، هغوی
بدعمله وو زه یې هم بدعمله کولم خود خدای احسان وچه ډېر زر لې ز
سوسایټی بدله کړه اوډېرو ښو خلکو سره می ناسته ولاړه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوی میدان، تازه افکار

روشنفکو سره تعلق (مخفي صاحب، مولانا عبد العزیز، مولوی فضل ربي، مولوی تاج محمد).

مدرسې جوړول: دارالعلوم دیوبند سره تعلق

شیخ الهند مولانا محمود الحسن صاحب

او مولانا عبیدالله سندهي

قوم پرستي، وړومبی واده

اګره کښې د مسلم لیګ جلسه، کلي وطن کښې

تعلیم و تبلیغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعالمانوسره تعلق:

زما تعلق د فضل محمود مخفي صاحب، مولوي عبد العزيز صاحب د يکلي مولوي فضل ربي صاحب او مولوي تاج محمد صاحب ذکد ، د دار العلوم مهتمم سره پيدا شو، مولوي تاج محمد صاحب د بغدادي و . د بي . اي تعليمي و . مذهبي تعليم يې د پاسه و. په اسلاميه هاي سکول پېښور کښې سکنډ ماستر و . مولوي فضل ربي صاحب د يکلي و او د ديوبند سند يافته و، په پښتينو معنو کښې عالم او قام پرست سړي و . مولوي عبد العزيز صاحب زما د آشنا او د سبق ملګري عبد الحليم ورور په بو يال کښې ئې تعليم کړي و . دا تمانو د لوی ملا صاحب د خاندانه و. فضل محمود مخفي صاحب د چارسدې و ميتهوک پاس او انقلابي شاعر و . څه وخت چه انګريزانو د فارس په خليج کښې ازاده بندرګاه جوړه کړه چه هلته به يې عربو باندې د ترکو په مقابله کښې توپک، تمانچې، کارتوس او نوري وسلې په ډېره ارزانه بيه خرڅولې پښتنو قبايلو د دې وسلو سراغ پيدا کړی وټلل به او له هغه ځايه به يې وسلې راوړلې او د پښتنو قبايلو کښې به خرڅولې ، انګريزانو چه د پښتنو قبايلو سره د داوسلې وليدې حيران شول چه دوی دا وسلې د کومه راوړي، چه تجسس يې وړيسې وکړه ورته معلوم شوه چه دا د خليج فارس نه د ايران او بلوچو په لار د افغانستان او پښتنو قبايلو ته راوړل کېږي . نو انګريز دی خواته د وسلو مخنيوي د پاره په خليج فارس او د هغه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

غاړو کښې د ګرکسن، په مشرۍ یوه جرګه مقرره کړه د دې جرګې یو داسې سړی په کار و چه هغه په انګریزي، پښتو، عربي او فارسي پوهېږي. د مخفي صاحب جلو دا په ترلې زده وې دی یې هلته د خان سره انټرپریټر (ترجمان) لګولی و. د دغې نوکرۍ په وجه په ده کښې سیاسي شعور او قامي جذبه پیدا شوې وه. د پښتو په شاعرۍ کښې انقلاب ده راوستی و. د زلفو او کاکل او خط و خال او ګل او بلبل په عوض یې قام او وطن غریب او بېچاره نه د شاعرۍ مخه ور واړوله. زه ده ته د پښتو شکسپیر وایم. د ده په پښتو ډېر حق دی خو افسوس چه پښتو د ده ندر لکه څنګه چه په کار وه ونه کړه. په دې ورځو کښې د ترنګزو د حاجي صاحب نوی نوی ... بزرګۍ شهرت پیدا شوی و. دوی ټولو د هغه سره د دین د خدمت د پاره ... ملا تړلې وه. حاجي صاحب د پښتنو د نورو بزرګانو په شان نه و هغه د قام مصلح ... رتش په خوله نه بلکه په عمل او په رښتیا سره ده په کومو غلطو رسمونو او رواجونو ... ښې چه قام نښتی و او د دین او دنیا نقصان یې پکښې و هغه یې لیرې کول غوښتل ... د جهالت نورې لرې چه په قام او وطن راخورې وې د هغې د لیرې کولو د پاره یې ... ونښتی کاوه. د مخفي صاحب دوی په ذریعه زما هم د حاجي صاحب سره تعلق ... پیدا شو. حاجي صاحب اول یخیل کلي کښې او سپېڅو خو بیا ورته د عبدالاکبر خان یلا د ... ترنګزو او عمرزو په مینځ کښې یو ځای ورکړو هلته یې آبادي وکړه او د کلي نه دې خانه راغلي ... مي به ورځ به د لته ډېر لویه جمع کېده او د لیرې ځایه به خلک لما نه د لته را تلل زه به هم ورتللم.

مدرسې جوړول:

زه په مشن سکول کښې د خپل هیډ ماسټر وکړم او د هغه دوروړ د اکټر وکړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه ډېر متاثر شوی وم د هغوی قربانیو را باندې ډېر اثر کړی و زما هم دا خیال
پیدا شوی و چه زه دی قام او وطن خدمت می وکړی . په دغو ورځو کښې زمونږ
د قام د جهالت په وجه ډېر بد حالت و . نه د حکومت له خوا څه انتظام و او نه د قا
له خوا . د تعلیم کولو هیڅ انتظام نه و او که په کوم کلي کښې به یو ابتدائي سکول و
نو هم ملا یانو خوک نه پرېښودل نو ما غوښتل چه د پښتنو د بچو د تعلیم د پاره
ملک کښې اسلامي مدرسې جوړې ولو کوشش اوکړم او خپل ژوند به په دې خد
کښې تېر وم . په ١٩١٠ع کښې ما او مولوی عبدالعزیز صاحب یوه مدرسه په اتمانز
کښې جوړه کړه او د نورو مدرسو جوړولو د پاره مو په نورو علاقو کښې دوره شروع ک
د خلکو توجه می د علم طرف ته کړه او د پښتنو په زړونو کښې می د علم د ضرورت احس
پیدا کړو او د غه شان مو ورو ورو په مختلفو علاقو کښې د مدرسو جوړول شروع
او په لږ وخت کښې مو ډېرې مدرسې جوړې کړې . زمونږ کلي ته نږدې د مفتی
نه خلک راغلل چه ته راشه مونږ د لته یوه مدرسه جوړه وو زه ولاړم خلک می راټو
کړل د علم د ښېګڼو په باره کښې می ورته خبرې کولې . په دې کښې یو ملا راغی
چترالی (چترال زمونږ د اتمانزو د کلي په میره کښې یوه بانډه وه) ملا به لي دو
ویل دده سره تو یک هم و او کتابونه هم ورسره وو . مونږ سلا مشوره کوله خبر
کولې ملا صاحب پاڅېد او وې ویل چه زه دا تعلیم چه عبدالغفار خان شروع
دی نه منم او نه دا تعلیم دی او هغه ویل چه په دې مدرسو کښې چه کوم کتابونه
کېږي نو په هغه کښې دی چه : " ایک کتا بھونکتا ھے " یعنې یو سپی غاپي او په ل ک
کښې لیکلی چه : (A big fig) یعنې یو غټ انځر . دا څه دی ؟ دا علم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو زه راغلی یم دده سره فیصله کول غواړم چه په کتاب راسره فیصله کوی که په ټوپک؟
ما ورته وویل چه ته سنه پوهېږی چه زه دټوپک کار نه کوم او دغلته چه ته اتمانزو ته
ځې زما یو تربور دی چه محمد خان یې نوم دی هغه ته دټوپک نوم واخله نو پخپل
خان به پوه شي چه ته خومره سړی یې ملا صاحب علم خدای او رسول په مونږ
مسلمانانو فرض کړی دی او چه تاسو خلک ددې انګریزی ملا سره منع کوئ نو
په کار دی چه هغوله پخپله خو دتعلیم انتظام وکړئ نو چه تاسو هم ورله څه انتظام نه کوی
او مونږ هم ددوی دخدمت نه منع کوی نو ددی قام دې خدای مل شی .

پښتون یو ژوندی قوم دی دقومیت او قربانۍ ماده هم پکښې شته، خو
وښوول غواړي . قومونه خوتش په کُف وچُف نه رابیداږي دقومونو ژوندي
لو او بیداری لو د پاره داسی کسان په کار دی چه بې غرضه وي دیانت داروی
ایماندار وی او دخدای د پاره دخپل قام خدمت ته تیار وي چه داسی کسان
په کوم قام کښې پیدا شی نو دهغوی په کوښښونو هغه قام کښې مینه، محبت، همدردی
روروی او غیرتولي پیدا شی هغه قام اباد شی مونږ بې همتو او خودغرضو خانانو،
ملایانو او باباګانو تیاری ته کښېنولي یو ځکه خو زمونږ دقام دا حال شو . که چیری دا
کارونه په تش کُف او چُف، وظیفو او دعاګانو کیدلی شوی نو زمونږ خپل رسول (ص)
به دومره ګواونه ولی کول دومره قربانۍ ورکولې، تکلیفونه او مصیبتونه به یې تېرول
خو دجماعت په کوټ کښې به ناست وای دعا به یې کوله دهغه په شان دعا چا کیدې
شوه ؟ کار به کیده، قام به ابا دیده خو خبره داده چه بې عمله دعا دخدای په نزد
نه قبلیږی به دې کښې دپښتنو څه ګناه ده ؟ دوی ته چه هر چا جونګه جاړه اچولې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوي ورته داقوال شوي دي شکرانې یې ورکړي دي دهغوی په مخ کښې یې منل
وهلې دي خدمتونه یې ورته کړي دي ملکانې او سیرۍ یې ورکړي دي تر دې ح
خرینلې لونه یې هم ورکړي دي خو هغوی دا بدبختان په هغه دین هم نه د
پوه کړي. هغوی داګمان کاوه دا زمونږ ددین او دنیا نجات دهنده دي خو
دوی سره نه ددین غم و او نه دقام هغوی سره ډیر غم وهو څه یې چیاخا
کړي دي تمام. وطن او دین ته یې هیڅ نه دي کړي.

زمونږ دسکولونو مخالفت ملایانو شروع کړو او ویل به یې چه په د
کښې اردو ویل کیږي. اردو یوه بهانه وه. کنې دجماعتونو نه زمونږ په سکول
کښې دیني تعلیم هم زیات و او هم په ښه طریقه و او هم ورسره دیني تربیه وه
دا مونږ معنی چاته ښودلې نه ده او مونږ به زړګونو څوټه دلمونځ معنی ورز د
ده. خبره دا وه چه دا زمونږ مخالفین چه دو د دوی خو به اسلام څه کار ن
که نه اسلام خو علم په نر او ښځه فرض کړی و او دا یې ویلي دي چه په علم پس
ان تر چینه لاړ شې چین کښې خو منیه. خلاصه او د عربي علم نه و د اسلا
دعلم دحاصلولو غرض وکه د املا یان رښتیا په علم مین وی نو دوی به زم
ملا تر کړي وای. دوی خو دا فکر کاوه که پښتنو کښې علم او پوهه راشي زم
دکان به سوړ شي او دې ته یې فکر نه کاوه که په پښتون قوم کښې علم راشي ق
به ترقي وکړي او چه تمام ترقي وکړي مونږ به هم ترقي وکړو. دوی خو د قوم نه
نه دي د دوی نه بیا الاخانان ښه وو خلکه که به تمام کښې پوهه راتلله نو خانې
لي هم نقصان رسیده خو خانانو مخالفت خو لا پریږده چه ویل نه کړو بلکه زم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر امدالدیٔ هم کوی دی . مونږ به ملایانو ته ډیره تسلسه ورکوله چه که دا قام
ترقی وکړي تاسو به هم ترقی وکړئ خو دهغوی په دماغ کښی دا نه دا تله چه
وندې پلپښتون قام او ورسره مونږ ترقی کولی شو . ددی دومره دتیار خوړ
وبیکاری عادت شوی وو چه دجد دجهد ماده پکښی باقی شوي نه وه (زما
یاددی چه یوه ورځ په سیوا کوام کښی دکاندهی جی سره ډیر خلق راجمع
شوی وو دپارتنې نه پس هغه خلکو ته داخبره وکړه دا ن چه مونږ غلامان
او دذلت ژوند تیروو داځکه چه مونږ ډیره لویه ناشکری کړې ده او د
ای په نزد ناشکری ډیر لوی جرم دی مونږ ځکه په مصیبت مبتلا
چه خدا ای لاس او پښی راکړی دی او مونږ ورنه کارنه اخلو او زمونږ
هبی ده له یعنی برهمنانان تیار خواره او بیکاره شوی دي ددې نعمت
قران بیه وجه دخدای لهطرفه په مونږ دالعنت نازل شوی دی په ګیتا
ی لی راوړی دی چه خوک کارنه کوی او خوراک کوي هغه غل دی .)
په دغه وخت کښی تمام دملایانو او باباګانو په جال کښی ګیرو او دهغوی
تر لاندی دبل چا اثر لانه ومنلی او یوقام هله دچا اثر قبلوی چه اثر والا
ی پیدا شي . کله چه ملایانو زمونږ دمدرسو مخالفت شروع کړو نو د
و مدرسو دپاره مونږ دترنګزو حاجی صاحب سرپرست وټاکه نو په ډې
بقه مونږ څه ناڅه دملایانو دتخریب نه بچ شو . دحاجی صاحب په وجه
نږ ته په دې کار کښی ډیره کامیابی حاصله شوه . حاجی صاحب مصلح
ب و او د نورو باباګانو غوندی نه و دایی لوی صفت وچه دنورو باباګانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عوندې چا ده ایرکت یا ان دا ایرکت په بیه نه شو اخیستلی، پرنګی په
کار کښې ډېر استاذ وهغه دمسلمانانو د ډاکیو ولو د پاره مسلمانان سا
وو هیڅ ملا او بابا تري بیچ کیدی نه شو دغه یو حاجی صاحب تري خدای
و. زمونږ د ملا ړسو په مخالفت کښې هم د پرنګیانو لاس وکه خه هم د ملا
یکښې چېل غرضونه هم وو.

دیوبند سره تعلق :

دحاجی صاحب او دهغه ملګرو، مخفي صاحب، مولوی فضل ربی او
تاج محمد دوی سره خزما د اول نه تعلقات او تګ راتګ وخو د دې
د جوړولو په وجه زمونږ تعلقات نور هم مضبوط او زیات شو زه به کله کله
لیږ واو تبادل خیال د پاره (ګلډ) ته ورتلم او دوي به هم چه کله د حاج
صاحب لیږ وته راغلل زما لیږ وته به هم اتمانزو ته راتلل، مولوی تاج
د ګډ ر د دارالعلوم مهتمم و او د انتظام نه علاوه درس به یې هم ورک
نو ډیر به لږ کله د نه بل چیرته نه تلو. مخفي صاحب او مولوی فضل ربی صا
به ډېر راتلل او د مولوی فضل ربي صاحب په واسطه ورو ورو زمونږ تعلق
د دیوبند سره پیدا شو. په دې شپږ ورځو کښې د دیوبند دارالعلوم پرنسپ
حضرت مولانا محمود الحسن صاحب ډېر نیک، پاک، خدای پرست
عالم و او ټول کتابي عالم نه و د علم سره یې عمل هم لرلو او په دې فکر کښې و چه
به څرنګه ډیرنګي د غلامی نه ازادګړي شو ؟ زمونږ هم دا فکر وا و د ملک
زمونږ مشترک مقصد و. مونږ چه به دیوبند ته لاړو نو د مولانا سر

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دیوبند کښې ډېر پښتانه طالب العلمان وو، مونږ د پښتنو طالبانو دلیل او په بهانه دیوبند ته تللو، د مولانا یو شاګرد میا عُذیر ګل به زمونږ د خوب او خوراک انتظام کاوه. د مولانا صاحب په ذریعه ورو ورو د هغه د ملګرو ملایانو سره زمونږ پېژند ګلوی پیل اشوه چه د هغوی نه مولوی عبید الله سندهي او محمد میانو مونږ ته یاد دي او د نورو ډېر رانه اوس هېر شوي دي. د خوږجې یو مولانا صاحب زما ډېر اشناو، ډېر محبتي سړی و زمانه چه به خبر شو دیوبند ته به راغی د ډېر د خوراک څیزونه به یې د ځان سره مونږ ته راوړل د خوږجې اچار او کولچې ډېرې مشهورې دي افسوس چه زما د مولانا نوم هېر دی شاید زما په هغو د کوشو ونوټ بکونو کښې وي. ربښتیا خبره دا ده چه زمونږ په خپلو کښې ډېره مینه محبت و د چا چه مقصد او نصب العین یو وي هغوی کښې همیشه مینه وي، محبت وي هغوی کښې به د رائ اختلاف هم وي خو دا اختلاف د هغې ډلې د پاره رحمت وي: دا نن چه تاسو په ډلو کښې پرې جنبې وینئ تاسو تحقیق وکړئ د هغوی مقصد او نصب العین یو نه وي ځکه خو اختلاف رای د رحمت په ځای د هغوی د پاره زحمت شي ځکه چه دوی دا کار د خدای او د خدای د مخلوق د پاره نه کوي د خپل ذاتي غرض د پاره یې کوي د نفس لاری ډېری وي او د خدای لاره یوه وي نو د خدای د پاره خدمت او پرې جنبې دوه متضاد څیزونه دي.

زمونږ زیاتې خبرې اترې، سلا مکاني او مشورې به مولانا محمود الحسن صاحب او مولوی عبید الله سندهي سره وې. په هغو ورځو کښې ډېر نکیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر رعب و داب و او د خلکو په زړونو کښې د هغوی ډېره ډېره ناسته و
او د هغوی د مخبرانو هم يوه زوره وره سلسله وه نو چه مونږ به هر کله د يوبند
نه تللو نو د هغوی د وېرې به مو د ديوبند ټيغ ټکټ نه اخيسته مونږ به ټيس
دې خوا يا هغه خوا د کادي نه کوزېدو او بيا به پياده يا په بله ذريعه پټ ديوبند ته
ورتللو چه پړنګيان را باندې پوه نه شي. مولوی عبيد الله سندهي په ډيلي کښې
د فتحپوری لوئ جومات سره يو ځای اخيستي و او هلته به يې هلکانو ته د قرآن
شريف درس ورکاوه او کوم هلکان چه به بي. اې پاس وو هغوی له به يې
پنځوس روپۍ د مياشتي وظيفه هم ورکوله او درس به يې هم مفت ورکا
او هغه وخت پنځوس روپۍ ډېرې شي و. د هغه دا خيال و چه د مسلمانانو
تعليميافته زلمو کښې به زه د قرآن شريف د درس په وجه د حريت او خد
جذبه پيدا کړم لکين سندهي صاحب پخپل مقصد کښې کامياب نه شو
سندهي صاحب لوی عالم و د هغه په شان په قرآن کوم ښوک نه پوهېد
او نه يې دده په شان درس ورکولي شو خو په مسلمانانو کښې د جد وجهد ما
پاتې شوې نه وه کښې هم دغه د پړنګيانو په مله سو کښې هندوانو هم تعليم کړ
و. په هندوانو د دې تعليم يو قسم اثر شوی و او په مسلمانانو بل قسم اثر شو
په هندوانو کښې بې د خپل قام مينه او د هغوی د خدمت جذبه پيدا کړې
او په مسلمانانو کښې خدمت او مينه خو پرېږده هغوی د قام او ملک نه خ
هم نه وو. د مولانا په شاګردانو کښې د هغه ډېر نږدې شاګرد چه د سندهي
پرې ډېر اعتماد و. بي. اې پاس و قرآن يې د مولانا په ترجمه ختم کړی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

باوجود دا دې تولوخبرو د پرنګيانو مخبر وخوت. د سندهي صاحب د دوستانو او شاګردانو او ټولو حالاتو د ايري به يې هره ورځ حکومت ته ورکوله. د سندهي صاحب د شاګرد رشيد چه د غه حال وي د نورو به څه حال وي؟ دقام مينه او خدمت او د حريت جذبه يوازي په تعليم نه ده. مونږ چه د قام د خدمت او ازادۍ تحريک شروع کولو نو زه په ښارونو کښې تعليميافته ولسي ډير وګرځيدم ما په معنوي کښې داسې خلک پيدا نه کړې شول چه د خداى د پاره د قام خدمت ته تيارشي، د باباګانو او بزرګانو مې د پرخاطر ساتلى دى او خدمت مې کړى دى.
زه دې طمع چه د دوى خو زر ګونه مريدان دي که دې يو ځل زمونږ ملګرى شي او خلک به زمونږ ملګرتيا او ملاتړ وکړي. د ملايانو مې د پره خوشامنده کړې او د پر مې منت مې وړلسې وهلى دى خو د پر ولږ و د اسره ملګرتيا کړي له که په او ورکښې مالګه. او چه د دوى نه مايوسه شوم ښارونو مې پر ښونو دل کلو بانو ته وو تلم او عوامو ته ور غلم په غلورو مياشتو کښې د ومره خلک د اسره پا ختېد ل چه پرنګى ورنه وو ډيريده. زه د ولس کاله په تعليميافته ولسي ګوځيدلى خو د دوى نه مايوسه شوم او کلو ته وو تم نو په زر ګونو خلک د اسره ملګرى شول.

شيخ الهند صاحب او سندهي صاحب:

مونږ چه به ديوبند ته لاړو نو شيخ الهند صاحب به سندهي صاحب ته خبر ورکړو اکثر به دى ديوبند ته راغى او کله نا کله به زه د ده ليد و او سلا مشورې ته ډيلى ته ورغلم. د سندهي صاحب ځاى د فتحپورى جومات سره و زه به تبيع د هغه ځاى او درسګاه ته نه ورتللم ځکه چه د ده په ځاى کښې به

(c) ketabton.com: The Digital Library

سی. آی. ډی. همیشه حاضر وو او دا داسی وخت و چه چا ته به زمونږ علاقه کېنی
مولانا ابوالکلام ازاد جاری کړی رساله الهلال را تله نو پولیس به وو رپسی و
حکومت به په تورلست کښی لیکه او چه حکومت به لږ په چا بدګمان شو ج
ده په زړه کښی دا ازادی اقوام او ملک مینه او خدمت جذبه شته نو
دی خدای مل شه. څکه به زه دغه درسګا ته نیغ نه تللم فتحپوری جو
ته به لاړم چه لموڅ به وشو په جومات کښی به موسره ولیدل که خبری به وې
وی په جومات کښی به تمامی شوې. سندهی صاحب به خپل ځای ته لاړ او
به خپل نور کار پسی لاړم او که خبری به خلاصی نه شوې نو سندهی صاحب به ز
ځای څکه و پاره دعان سره بو تلم چای به موهم وڅکلی او خبری به موهم و
دسندهی صاحب دلید لو نه پس به زه په دیلی کښی نه پاتی کېدم او د ښ
په ګاډی کښی به کلی ته رار وان شوم څکه چه به می نور کار پاتی و نو پاتی به
زه چه به پاتی شوم د مولوی سیف الرحمن صاحب سره به پاتی کیدم، مولوی سیف
زمونږ د دواړو. دیر عالم، پوه او سیاستدان سړی و، مولوی سیف ال
د نورو ملایانو په شان د محدود و دو خیالاتو خاوند او تنګ نظره نه و، په کوټ
کښی به نه ډوبېده د او چتو خیالاتو خاوند او بلند نظره و، دیر د من و او ز
دل سړی و. فتحپوری د دهلی یو جامع مسجد و او په هغی کښی یو ه عربی
وه او مولوی سیف الرحمن د دی مدرسی صدر مدرس و.

قوم پرستی:

کله چه زما سوسایټی بدله شوه او د قام پرستو سره می مخه شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د قام پرستی کومه ماده وه هغه را وپښه شوه . د اخبره خو ما لا په ورو کوالي
کښې په طالب العلمی کښې محسوسه کړې وه خو د مخفی صاحب ، مولوی عبدالعزیز
صاحب او مهتمم صاحب په مجلسونو کښې وده وکړه خصوصاً د مخفی صاحب
د مجلس په ما د پر اثر و . په دې وخت کښې زما دوه خیزونو سره ډیر شوق و ،
یو زمینداری سره او بل د مطالعې سره ، د زمیندارۍ د پاره خو ما ته پلار په
ما منل ناری (محمد ناری) کښې شپیته جریبه ځمکه راکړي وه په هغې کښې به ما
خپله زمینداری پخپله کوله او د مطالعې د پاره به می د مولانا ابوالکلام از ادالهلال
اخبار کتلو ، چه یو عالمانه اخبار و او هر مضمون به یې د علم نه ډک و او د ازادی
او حریت علمبردار و او د اسلام په حقیقت به یې خلک پوهول او بل می زمیندار
اخبار راغوښتل . زمیندار اخبار د مولانا ظفر علی خان اخبار او ډیر قام پرست
اخبار و ، دا می کنده نه وکړه وروستو چه د اختر علی خان د هغه زوی په لاس کوتو
ورغی ، بل می مدینه بجنور اخبار راغوښته چه ډیر قومی اخبار و . یو می انگریزی
اخبار چه (د سول اینډ میلټری ګیزټ) نومیده راغوښته ورسره به می د
دینی او نورو کتابونو مطالعه هم کوله . چه طالب العلم وم د مطالعې سره می شوق
نه و خو چه د ملک سو کارمی شروع کړ د مطالعې شوق راسره پیدا شو . الهلال
او زمیندار چه به هغه وخت چاله راتلل نو هغه به د حکومت دستر کو اغزی و
او د هغه نوم به بلیک لسټ کښې و . ولې چه دا دواړه اخبارونه قام پرست وو
قام یې را ویښاوه او پوهاوه او قومیت او جرئت یې پکښې پیدا کاوه . بدیشی
حکومتونه خو پېدې ولاړ وي چه په خلکو کښې وېره پیدا کړی او د خلکو له زړونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ویره ورکه‌شي د بدلیشي (بهرني پردی) حکومتونو بنیاد ونړېږي او د بدلیشي حکومت مثال د غله دي چه د کور خاوند را ویښ شي نو بیا غل کله تېښتېږي شي نو ځکه د انګریزي حکومت د دی قسم اخبارونه خوښ نه وو. څو ځله ما پسي پولیس راغلل چه ته دا اخبارونه مه راغواړه بندېږي کړه، د حکومت نه خوښېږي ځوک چه دا اخبارونه لولي حکومت یې خپل دښمن ګڼي، تا ته به ډېر نقصان ورسېږي ما ورته لنډ جواب ورکړو چه د حکومت خوښ نه دي حکومت دې په خپله بند کړي هغوی به وویل چه حکومت خولې نه بندوي ما به ورته وویل چه زه یې هم نه بندوم.

مخفي صاحب به هم چه چېرته ښه کتاب پیدا کړ هغه به د مطالعې د پاره ما ته راوړ. یوه ورځ یې راته د عبدالحلیم شرر یو ناول چه «زیاد او حلاوه» نومېده راوړی و او راته یې وویل چه دا کتاب په ښه شان مطالعه کړه هسې هم زما طبیعت داسې وه چه مطالعه مې د نورو په شان ډېره نه شوه کولی خو چه څه مې کولی شوه نو ځان به مې پرې ښه پوهاوه او ښه غور به مې پرې کاوه چه مطالب یې ښه هضم کړم. دا ناول د سپین (هسپانیه) په باره کښې لیکل شوی و او دا یې لیکلي وه چه د سپین عیسائیانو د مسلمانانو د اتوسو کالو تسلط ته څرنګې خاتمه ورکړه د دې ناول په لوستو ما ته په خپل کار کښې ډېره ګټه ورسېده. مخفي صاحب به چه په خپله نوي شعرونه جوړ کړل هغه به یې هم ما ته راوړل او راته به یې اوړل ما ته به د مخفي صاحب شعرونو ډېر خوند راکولو خوند څه چه په ما به یې ډېر اثر کولو. د هغه ډېر شعرونه ما ته اوس هم یاد دی ما او مخفي صاحب به الهلال یو ځای لوسته په مضمونونو به یې مونږ ډېر بحث کاوه او څوځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خله به مولوستنه او چه خومره به وس کېده نورو ته به مو هم اورولو. د رښتیا خبره داده چه مونږ الهلال د اسلام په حقیقت پوه کړي یو او دې اخبار زمونږ مخه د دې خوا ته کړه.

دا هغه وخت و چه د پرنګی د حکومت له وېرې به چا پټ په جرګه کښې د پرنګی خلاف خبره نه شوه کولی مونږ به چه دا قسم خبرې کولې چرته پټ ځای ته به لاړو. زمونږ کلی د پېرګن کلی دی هلته به مو پټې خبرې هم نه شوې کولی او د پېره لوړه به د پټو خبرو موقع راته پیدا کېده کله به د حاجی صاحب ځای حاجی اباد ته لاړو کله بل خوا. یوه ورځ مولوی فضل ربی صاحب او مخفی صاحب او زه ماښام نادۍ ته چه په میره کښې زمونږ یو کلی دی او د پېښه نهر پکښې بهېږي او ډېر ښکلی ځای دی لاړو د شپې د ډوډۍ انتظام راته وشو د ماښام د لمانځه نه وروسته په سړک کوځو او خبرې کوو چه شاته مو وکتل یو سړی راپسې دی په مونږ وارخطائی راغله زمونږ دا خیال شو چه دا سړی کوندی مونږ پسې لګېدلی دی د هغه ځایه مو دوه چیلی کړې او دوه پردې پاره د ډوډۍ مو پرېښوده او د کور خاوند ته مو خبر قلدې هم ونه کړو په سند و منډو زمونږ یو بل کلی مړوندۍ ته ماسختن (ماخستن) ورسېدو زمیندار او دهقان د ډوډۍ د وخته خوړې هغوی د ډوډۍ خوړلې وه زمونږ پاره یې په شپه کښې نوره ډوډۍ پخه کړه ډوډۍ مو وخوړه او همدلته ویده شوو. په داسې حالاتو، واقعاتو او مشکلاتو کښې مونږ کار شروع کړی وه سره د دې زمونږ کار ورځ په ورځ ترقي کوله ځکه چه زمونږ کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدای دمخلوق دپاره و زمونږ پکښې ذاتي غرض نه و بلکه ذاتي موپکښې
نقصان و . نقصان داوو چه ده ټال نخته ده پاره تجارت زمینه
مونږ ته کوو ے . خرچونه به کیدل +
ورومبی وادہ :

د ۱۹۱۲ع کال په آخر کښې پلار ماله واده وکړ . زه لاهلک وم په سکول کښې
مې سبق ویلو . زمونږ کلی ته نژدې دځم (رزړو) نومې کلی کښې دکنان خیلو
خانانو په کورنۍ کښې لي راته کوژده کړې وه . زما په گمان چه زما سخر دخسو
یار محمد خان اولنی خان وچه په لور لي رو لپه وانه خیستي . هغه وخت ک
خان به وکه غریب دخور لور په سر بدلي پیسې اخیستې . دا رواج خلکو ته با
نه ښکاریدو نن هم پښتانه دخور او لور په سر روپۍ اخلي خوخلک ورته بل
په اسلام کښې دخور او لور په سر پیسې اخیستل لویه گناه ده بلکه اسلا
خوخویندو او لونوته د پلار ، مور او ورور په میراث کښې برخه ورکوي . زما ست
ډیر سخی او ملیمه دوست سړی و ډیر دوستان او اشنایان یې لول د
کلی په غریبانو به یې خاص نظر ساته چه څه وخت مړ شو ما پخپله لیدلی
مرو ، ښځو ، خپلو ، پردو وریسی په زار زار ژړل پخپله یې تعلیم نه وکړی خو
سره یې ډیر شوق و زما بابا ته به یې ویل چه هغه یوزوی دې تا للندن ته تعلیم
لیږلی دی دا بل به زه ولیږم دامی اوریدلی وچه سخت مریض شو نو ولي د
زه وصیت کوم او خپلو زنانه وارثانو ته دشریعت په مطابق حق او حصه ورک
خپلو خپلوانو پرې نښودہ . ډیر خانان یې دوستان وو خو دده له مرگه وروسته
هم دده دماشومانو پوښتنه ونه کړه ځکه چه دهغه نه قول وار ۲ ماشومان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چار درويش په قصه کښې د يو سوداګر د زوی قصه کوي چه د پلار نه ورته ډېر مال او دولت پاتې شوی و او ده هغه ټول په يارانو، دوستانو وخوړلو کله چه د مال او دولت نه کنګال شو نو په ډېره بده ورځ په لاره روان دی يو لاروی وېږانده ورته يې پوښتنه وکړه چه ته د هغه سوداګر زوی نه يې؟ ده ورته وويل چه ولې نه يم هغه ورته وويل چه ته په دې مصيبت اخته شوی يې ستا خو ډېر ياران او دوستان وو د دوی نه به ځار ېدل او قربانېدل شوی دې هيڅ امداد ونه کړ هغه څه شو؟ ده ورته وويل چه نه هغه زما دوستان نه وو هغه د دسترخان مچان وو چه دسترخان به غوړېدلی و دوی پرې بنډېدل او چه دسترخان ټول شو مچان والوتل .

ماسره د خپل قام د ښځو ډېر قدر او عزت او ډېره همدردي دی ی وزسره وه ولی چه زمونږ په قام کښې هم لکه د نورو مشرقي قومونو په شان د ښځو قدر نه و دوی به د سړو نه ښکته ګڼلې شوی حالانکه چه پستي او بلندي په عمل ده که د چا عمل پست وی هغه نر وی که ښځه په کار دی چه پست وګڼل شي او د چا عمل چه وچت وی نر وی که ښځه په کار دی چه په درانه نظر ورته وکتل شي، خدای خو نر او ښځه د دنيا د آبادۍ د وه ملګري پيدا کړي او د بشريت د ګاډی دا دوه پايې دي دا ګاډی به په يوه پايه نه شي چلېدی او بيا زمونږ د پښتنو ښځې خو ډېرې پاک لمنې حيا ناکې "مينه ناکې او وفادارې دي او ډېرې خدمتګارې دي، مونږ چه به کله نا کله د خپلو خپلوانو کره مېلمانه شو سره د دې چه نوکرانې به وې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوزموږ د خپلوانو ښځي به دانه چاپېره کړځېدې او ډېر به اخلاص به دې
زموږ خدمت په خپله کولو کوم ښه څېز چه به یې پوخ کړی وهغه به یې زموږ
مخی ته راوړاندې کولو او چه زموږ نه به څه پاتې شو دوی به بیا هغې ته
کښېناستې او هغه به یې خوړلو. په ابتدا کښې به سړو د دوی سره یو
دوډی نه خوړه او ښځو به هم د نارینه وسره په یو دسترخوان ډوډی خوړ
عیب ګڼل د تولو نه اول دا خبره ما محسوسه کړه او چه کله به میلمانه نه و
د دوی سره می په یو دسترخوان ډوډی خوړه اول دا رسم مامات کړ
او ورو ورو په ټولو خلکو کښې ددې رواج اصلاح وشوه. ما چه واده وکړ
زما ښځې ته به ما سره یوځای ډوډی خوړل ډېر عجیبه ښکارېدل اول
به یې په اسانه راسره ډوډی نه خوړه. یو خو به ځکه ښځو ډوډی ورو
خوړه چه د میلمنو او نارینه و نه څه پاتې شو نو دوی به بیا پرې را غونډې شو
او که به کافی غذا پاتې نه وه هم دوی به پرې قناعت کولو او بله دا وه چه سپیره
سړو ښځو به خوانو ښځو پسې خبرې کولې چه خو دې ته ددې زمانې ښځو ته د ګو
خوموره کلک سترګې دي د خپلو مېړونو سره یوځای ډوډی خوري موږ خدا
داسې زمانې ته پاتې کړو. خوا خو دوی هم ورسره بلدې شوې او دا کاز بیا بد نه
کېدو. د میلمه وخت هم معلوم نه وهر وخت به چه میلمه راغی ښځې غریبانا
به مجبورې وې چه د ډوډی غم ورته وکړي. که نیمه شپه به وه او
دا ډېر پشکال تکلیف ده غرهه به وه چه میلمه به راغی نو هغه به هم ښه ډوډ
غوښته او کور به به هم ښه ډوډی ورکوله. زموږ تحریک کښې بیا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرې هم اصلاح وشوه مونږ خلکوته وویل چه یا به ناوخته په چانه میلمانه کیږئ او که ناوخته په چاپیښ شوئ چه څه تیار وی هغه به خورئ او که څوک درباندې ناوخته راپیښ شو هم تیاره به ورته مخکښې ږدئ او په دې شان مود ښځو تکلیف لږ څه کم کړ.

په هغه وخت کښې هلکان چا تعلیم ته نه پرېښودل د جونو تعلیم خو بالکل د کفر سره مترادف کڼل کېده ملا یانو به تعلیم ته څوک نه پرېښودل زما یاد دی ما چه لودبه سکول کښې داخله کړه نو دخو پرېږده چه خپله سخره کښې هم رانه خپه شوه حالانکه داسکول دیوخان په کور کښې وخاص د جینکو دپاره و یو قسم پرائیویټ (مخصوص) ملدرسه وه. دخان ټبر پخپله درس ورکولو. اوس هم د پرخانان خپلې لونه په سکول کښې نه داخلوی ملا یانو دې ته نه کتل چه اسلام خو علم په نرو او ښځو یو شان فرض کړی دی یوازې د ملدرسو مخالفت یې نه کوالو د اخبارونولی هم سخت مخالفت کولو اول خو به یې ویل چه په دې کښې تول دروغ دي په چل ول دخلکونه پیسې اخلی بیا چه خلک لږ لږ پوه شول چه په اخبارونو کښې خو د خدای او رسول خبرې هم وي بیا به یې دا پروپیګنډه کوله چه په اخبارونو کښې د آیاتونو بې حرمتی کیږي په اخبار کښې آیاتونه لیکلی شی او بیا په لاروکو څوا او د پرانونو کښې پراته وی.

ماله چه به کوم اخبارونه راتلل ما به په حجره کښې خلکوته لوستل خو چا به ورته ښه غوږ نه ایښود یو الهلال ته به یې لږ غوږ کښېښو ځکه چه یو خو پکښې د خدای او رسول خبرې وې او بل د ابوالکلام ازاد اخبار و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتانه اوس هم د اخبار لوستلو شوق نه لري په څټهي څیزو توبه لی خا
رواجونو په زړګو نورو پي خرڅ کوي خو په اخبار یوه پیسه نه ورکوي او هلا وجه
ده چه د دومره بهادر او لوی قوم پخپله ژبه کښې یو قومي اخبار نشته. زمونږ یو
لوی خان وییوه ورځ لي په ښار کښې یو هلک لیدلی دی چه اخبارونه ورسره دي
او چغې وهي چه اخبار واخلئ، خانصاحب ګمان کړی دی چه دا ګوندي ورپاډ
اخبار يي ورنه اخیستي دي خو چه هلک ورنه پیسې غوښتي دي ده اخبار بېرته
ورکړی دی او اخیستي يي نه دي چونکه زمونږ د اخبار سره مینه نشته نو څکه
زمونږ پخپله ژبه کښې اخبار هم نه و. څنګه چه يي د اخبار سره مینه نه وه د غسي
يي د خپلې ژبې سره هم مینه نه وه د تعلیمیافته کسانو سره به مې چه د ژبې په باره کښې
خبرې وکړې راته به يي ویل چه پښتو الا د څه ژبه ده؟ په دې کښې علم نشته پښتو
کښې څه دي؟ ما به ورته ویل چه هلکه د انورې ژبې خو د اسمانه نه دي راکوزې
شوي د هرې ژبې ویونکو خپلې ژبې ته ترقي ورکړې ده. پښتنو چه خپلې ژبې ته
توجه نه ده کړې دې کښې د پښتو ژبې څه ګناه ده او دا خو زما او ستا ګناه ده
ماچه واده وکړ کله چه به مې اخبار لوست تابه به مې راته ویل چه دا اخبار
څه لولې دا خو ټول دروغ دي ما به ورته وویل چه نه دا خو پراپګنډه ده اخبار لوست
ډېر ضروري څیز دی بیا به غلې شوه ویل به يي زه څه خبره یم خو خلک دا
وایي بیا به يي راته پوښتنه وکړه چه ده نو څه پکښې دي ما هم پرې پوه کړه
به مې ورته ویل چه دې کښې د ټولې دنیا حالات دي ما به بیا ورته ځینې مطالب
د پښتنو ښځې د نارینه نه ذهینې دي د هغې هم د اخبار او تعلیم سره ورو و

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلچسپي پيدا شوه دقرآن او دين او نورو ضروري خبرو معلومات به مي ورته ورکول. هغه به پلار د ډېر ګرانه وه په خپله پلار ګنلی يې د ډېر اثر و دهغې په وجه زما د سخر ګنلی به ښځو کښې هم ډېره تبديلي راغله زما به هميشه دا کوښښ وُ چه د ښځو د مغزونه د ګهترې احساس ليرې کړم ځکه چه په دوی کښې دا احساس خودغرضو او نا پوهو سړو پيدا کړی دی زما به خپل تهر سره په دی خبره بحث کولو چه ښځه او نر دواړه د خدای په نزد يو شان دي د روند والي او سپکوالي په عمل دی او دا به مي هم ورته ويل چه د دې احساس په پيدا کولو کښې تا سو ښځې پخپله هم ګرمې يې ځکه چه زوی ته په يوه نظر ګورئ او لور ته په بل نظر او د ور وکوالي نه د جينکو په مغزو کښې دا خبره کښېنوئ چه هلکان او نارينه خدای د جونو او ښځو نه بهتر او لوی پيدا کړي دی بيا به مي ورته دا هم ويل چه انسان د خدای په ټول مخلوق کښې اشرف ګڼلی شي نو بيا دې وجه يې د نور مخلوق نه ذمه واری زياته ده خو زه چه دې خپل قوم ته ګورم ما ته په دوی او ځناورو کښې فرق نه ښکاری د دوی سړه هم د خپلې ګېډې غم دی او د ځناور سړه هم د خپلې ګېډې غم دی د دوی سړه هم د خپل کور غم دی او ځناور سره هم د خپلې ځالې غم دی دوی هم بچي راوړي او د خپلو بچو غم خوري او ځناور هم بچي زېږوي او لويوي يې نو دوی په څه اشرف المخلوقات وبللی شي ؟ دوی هم لکه د ځناورو په شان يو بل وژنی دوی به هله اشرف المخلوقات وګڼل شي چه دوی کښې اجتماعيت، ورورولي، عزيز ولی او مينه محبت پيدا شي. تش په دې چه نور ځناور په خلورو پښو ګرځي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان په دوه پښو اشرف کېدی نه شي. یوه ورځ مې په خبرو خبرو کښې ورته وویل
چه ناربینه مرشي ښځه کونډه تون کوي او چه ښځه مړه شي ناربینه سمدستي
بله ښځه وکړي. په کار خودادی چه دښځې ښځنتن مړشي چه هغه هم بل مېړه وکړي
ماوې زما په خبره پوه شوې؟ دې ویلې هو! ماوې معلومه نه ده چه څوک په
دغلښې مړی خو که زه مړ شم او ته خوانه وې د بل مېړه به کوو کښې هیڅ شرم
ونه کړې دې راته وویل دا دې غیرتي خبرې راته مه کوه.

آګره کښې دمسلم لیګ جلسه:

په ۱۹۱۳ع کښې په آګره کښې د مسلم لیګ سالانه جلسه وه هغه وخت
به د مسلم لیګ جلسې په دسمبر کښې د یره دن په چوتیو کښې کېدې ماچه به
اخبارونو کښې ولوستل چه دآګرې په ښار کښې د مسلم لیګ جلسه ده نو
اراده مې وکړه چه ضرور به په دې جلسه کښې شرکت کوم ولې چه دا سیاسي
جلسه وه او زمونږ په ملک کښې سیاسي جلسې نه وې او نه ورسره خلک
بلد وو. که څوک یرې پوهېدل هم د پرنګیانو دویرې چا دجلسې نوم قدرې
اخیستی نه شو دپر خلک خوترې خبرهم نه وو زمونږ په علاقه کښې هغه وخت
دملا یانو به په داسې مسئلو بحثونه وو چه دتام او ملک او اسلام ته به ترې
هیڅ فایده نه وه مثلاً چا به ویل « ضالین » دې او چا به ویل « ظالین » د
چا به ویل د سبائي توبه قبوله ده چا به ویل نه ده قبوله. دغه شان چا به کونه او چتول
سنت ګڼل چا به بدعت. په دغسې خبرو به د ملایانو بحثونه وو په خو
او او ښارونو به کتابونه باریو ځای نه وړه او بل ځای ته وړه او بحثونه کوه او خپ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مه فیصله کوه په دی توکه به بي دخلکو توجه دڅرو ندانه دمهمو مسایلو نه بل پلو
اړوله مانه به دي کښي دپونکیانو لاس ښکارېږه ځکه چه کله کله به دا خبره هم
پکښي اوچته شوه چه که دانګریز او روس جنګ شي مونږ له دچا امداد کول په کار
دی ددې سوال په جواب کښي به بیا اختلاف نه و ځولو به ویل چه انګریزان اهل
کتاب دي او روس سود کافر دي مونږ ته دانګریز مرسته ضروري ده حال دا
چه انګریزان هم عیسائیان دي او روسان هم عیسائیان وو.

یوه ورځ په مامند ناړي کښي دجمعې دلمانځه نه وروسته ناست یو چه
په دې خبره بحث شو چه دسالې توبه قبوله ده که نه ده؟ یو ملا ناست و د دړې.
ملا په نوم مشهور وُ هغه ووې که څوک وائي چه قبوله ده زه یې ثابتوم چه قبوله نه ده
او که څوک وائي چه قبوله نه ده زه یې ثابتوم چه قبوله ده مطلب یې دا و چه خلکو ته
وښیي چه زه دومره لوی ملا یم چه ناروا خبره روا ثابتولی شم او په خلکو یې هدا
اثر وُ ناستو خلکو یو بل ته وکتل او وې ویل چه دېر لوی عالم دی خو ما ته د ده
خبره عجیبه ښکاره شوه چه په مذهب کښي خو دوه خبرې نه وي یوه وي نو ما
ورته و وېل چه ملا صاحب که خدای او رسول وائي چه قبوله ده نو ته به یې څنګه
نا قبوله کړې او که هغوی وائي چه نا قبوله ده نو ته به یې څنګه قبوله کړې د ملا صاحب
زما خبره خوښه نه شوه او خبره یې په بله واړوله. دوی به خپله ملایي خلکو ته
ښودله او دقام لیسته و ښکله. په خلکو کښي یې دومره نفرت پیدا کړی و چه
اکثرو د یو بل مرې ژوندی پرېښي و دیوی دلې مشرمانکي ملا صاحب او دبلې
دهلې ی ملا صاحب وُ یو په بل به یې دکفر حکمونه کول حال دا چه دواړه یو خدای منلو

سره ده منشران نه معلومه شوی وه . چه د اشر شیخان جوه کی یوه ... د غه
همیشه د روح ... دیل ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو رسول یې منلو ، یو قرآن یې منلو او د یو حنفي مذهب پیروان وو حتی د یو
پیر مریدان وو . د سوات صاحب مریدان وو -

زه او زما د سبق ملګری عبدالحلیم د مسلم لیګ په جلسه کښې د ګډون
د پاره اګوړې مینار ته روان شو . شپه مو نوښار ته پوره هلته د نوښار په تانه کښې
تانیدار د دوه سرو غلام سرور خان و . د نوښار د تانې خوا وشا آبادي ته د
سپیره داک و . غلام سرورخان په خټ کلي کښې اوسېده شپه مو د هغه
سره شوه د داک ګاډی د شپې په یوولسو بجو را روانیده او په یوه بجه نوښار
ته راسېده مونږ په دې ګاډي کښې اګوړې ته تللو نو چه د شپې دوولس
په خټ کلي کښې وخوړه د شپې په ۱۲ بجو د ګاډي په پټلۍ راباندې ننغ سټیشن
ته را روان شو په لاره کښې د ځناورو غرار شو ، د غراري اواز ورو ورو مونږ
ته رانژدې کېده مونږ په دې فکر کښې وو چه دا اواز به د څه شي وي چه
په دې کښې ځناورو را باندې حمله وکړه . مونږ هیبت واخیستو شور موجود
کړو د خدای فضل و خوله یې را وانه چوله بیخ شو معلومه شوه چه هغه شر
وو غلام سرورخان پرې د تمانچې ډز هم وکړو . مونږ تېښتن ته ورس
لو ، ساعت پس ریل راغی او مونږ دواړه د غلام سرورخان نه رخصت شو
اګوړې ته روان شو ، چه اګوړې ته ورسېدو په یو سرای کښې مو یوه کوټه
کرایه واخیسته یکښې دېره شوو . سباله جلسه شروع کېدونکې وه مونږ
سهار وختي د جلسې ځای ته لاړو د جلسې د پاره لوی پنډال جوړ شوی
سټیج د پاسه اولاندې کرسۍ لګېدلې وې مونږ ټکټونه واخیستل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کوسو کښېناستو. سر ابراهیم رحمة الله د دې جلسې صدر، ومولانا ابوالکلام ازاد، سر آغاخان او د هندوستان نور د پرعتبان دستیج د پاسه په کرسو ناست وو. د صدارت د خطبې نه وروسته قسماقسم قرارداد ونه وړاندې شو او مختلفو کسانو تقریرونه وکړل. سر آغاخان هم په فارسي ژبه کښې ډیر ښکلی تقریر په ډیره فصیحه ژبه وکړو د دری ورځو پورې جلسه وه، د جلسې د ختمیدو نه پس مونږ د تاج محل شاهي جومات او ښار سیل وکړو او بیا ډاکوړې نه دیلي ته لاړو هلته د مولوي سیف الرحمان میلمانه شو، دیلي کښې موهم د کتلو قابل ځایونه ولیدل. یوه ورځ په شاهي مسجد کښې ناست وو یو سپین ږیری وویل چه دیلي هیڅ سره وفا نه ده کړې معلومیږي چه انګریزانو هم زوال په برخه شوی دی چه دارالحکومت یې د کلکتې نه دیلي ته رابدل کړو. په دغو ورځو کښې دارالحکومت رابدل شوی و، خلور دیرش کاله پس د هغې سپین ږیري پیشگویي رښتیا شوه.

په دې ورځو کښې به کانګرس او مسلم لیګ دواړو د لوډ پرنګیانو نه د عهد او مراعاتونو سوال کولو او قرارداد ونو به یې پاس کول چه مونږ ته دا راکړئ او دا راکړئ. د هندوستان د منور ډینو (انټیلیجنسیا) اکثریت په کانګرس کښې وو، خو وخت چه ګاندهي جي د افریقې نه راغي او په کانګرس کښې شامل شو د کانګرس حالت بدل شو د تشو مطالبو او تشو خبرو په ځای د ملک د حقوقو د اخیستلو د پاره عمل او جد وجهد شروع شو. حقیقت دا دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه حق خوک چاله ورکوی نه بلکه حق اخیستل کیږی. کله چه دکانګرس پالیسی د
منتونو او زاریو په ځای عمل او جد وجهد وشو هغه کسان چه مصیبت کاللو
وو لکه جناح صاحب، ګنرزو، جیکار او سپرو او نور د کانګرس نه ووتل، جناح
صاحب مسلم لیګ ته لاړ او دی نور ولیبرل پارټی جوړه کړه. خبره داسی وه چه
څه وخت د رولیټ ایکټ مسئله پیښه شوه نو جناح صاحب او سپرو وغیره لا
قول مخالف وو نو سوال دا پیدا شو چه که حکومت زمونږ مطالبه ونه منی نو بیا
څه کوو؟ دی ذکر شوو کسانو وویل چه احتجاج به کوو د دی نه پس سوال داسی
پیدا شو چه که بیا حکومت هم مطالبه ونه منی نو بیا به څه کوو دی کسانو وویل «بیا
هم احتجاج کوو» ګاندهی جی وویل که زمونږ خبره حکومت ونه منی نو جد وجهد
به کوو» په دې خبره دوی جدا شول.

کلی وطن کښی تعلیم او تبلیغ:

څو ورځې پس له دیلی نه کلی ته راغلو چه کلي ته راغلو خبر شوم زما زوی
غنی پیدا شوی دی. زما ډیر ورور نه ؤ نو د زوی په پیدا کیدو ډیره خوشالی
دجمعي په ورځ کښی به د حاجی صاحب په ځای کښی ډیر خلک جمع کیدل، دا
د پاره به له لیرې لیرې ځایونو نه راتلل. زه به هم که به دوره نه وم خامخا ور تلم
مهتمم صاحب، مخفی صاحب او مولوی فضل ربی صاحب به هم د سلامشو
د پاره کله ناکله راتلل. د جمعی د لمانځه نه پس به ما خلکو ته وعظ او نصیحت
کاوه خو د ملا یانو نه خوښیده ځکه چه زمونږ ملایان د بر همنانو غوندی ځا
د مذهب ټیکه داران ګڼی. ما د خپل قام د اصلاح دا کار د خدای د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغوی پروا می نه ساتله اخري رالیسی پښه پښه پراپیګنډه شروع کړه چه دپېروني خرېيلي ده او وعظونه کوي اول خودې خپل ځان په شریعت برابر کړي بيا دې نوروخلکو ته نصیحت کوي. ددوی خو په زېږه او اسلام غرض نه و زما بدنا مول يې غرض وو قوم هم ناپوه او جاهل ؤ چه ملا به ورته ووې چه دا مذهب دی ده هم منله. ملایانو زيږې له دومره اهمیت ورکړی و چه ټول اسلام يې تش د زيږي پورې تړلی ؤ حال دا چه مذهب خو بنه عمل دی*، مذهب خو په بنیادی دول داخلاقو او عمل سره تعلق لري زيږه پرېښودل او بریتونه خرېیل دا دعرب تهذیب و. یوازې د صحابه (رض) نه بلکه د اسلام د دښمنانو عربو لکه ابوجهل، ابولهب وغیره وهم زيږي وې. سره ددې هم ددې د پاره چه د ملایانو د اعتراض نه خلاص شم زیږه می پرېښوده خو بیا هم د ملایانو نه خلاص نه شوم بیا به يې ویل چه دموټی نه کمه ده. د دنیا تاریخ ګواه دی چه په کوم کوم قوم کښې داسی اشخاص پیدا شوی دی چه هغوی د خپل قوم د اصلاح د پاره پاڅېدلي دي د اقتدار خاوندانو يې مخالفت کړی دی ولی چه هغوی خپل اقتدار په خطر کښې لیدلی دی تاسو دې خپل د خدایي خدمتګار و تحریک ته وګورئ څومره چه قوم کښې پوهه راغلی ده هاغومره د اقتدار د خاوندانو قدرت کم شوی دی او د خپل پیغمبر (ص) ژوند مطالعه کړئ چه خپلو ترونو، ترېورانو یې مخالفت وکړ دځه د پاره؟ د اقتدار د پاره. او د مدینې خلکو یې ملا تړ وکړ ولې چه دهغوی سره نه مذهبي اقتدار و نه سیاسي سود دو چه یې مخالفت وکړو هم د اقتدار د پاره و.

زموږ مدرسی به ترقیٔ کښی وې پښتون ژوندی قوم دی خو چه د

---

* زیږه خرېیل ملاکار دے جمعه عمل نه دے

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژوندی کولو خلک پکښې پیدا شي ترڅو چه په یو قام کښې دژوندی کولو د پاره خلک
پیدا نه شي هغه قوم ژوندی کیدی نه شي . په لوړه مودو کښې خلکو ځای په ځای
مدرسې جوړې کړې او په ډیر شوق یې په کښې خپل بچي داخل کړل . څو مره چه
مدرسې زیاتیدې هماغو مره زمونږ پیسو ته ضرورت ډیریده ځکه چه بې پیسو په
دنیا کښې هیڅ کار نه شي کیدی . پښتون قام شوم نه و مهمان نواز و . فیاض و
خیر و خیرات پکښې و . خو کوم طریقه چه ملایانو ورته د خیرات ښودلې وه هغه په
دې وخت کښې کټوره نه وه . قام په یوخ خیرات اموخته ؤ حال دا چه زمانه بدل
شوې وه د یوخ خیرات ضرورت نه و پاتې د نقد او خام خیرات ضرورت و . د
د بدلون سره که قام بدل شي ترقي وکړي که نه وروسته پاتې شي . د ذکوة په بار
کښې هم ملایانو قوم ته ویل چه په مدرسو ذکوة نه کیږي . د ملایانو سره په دې
خبرو ډیر بحثونه شوي وو خو ملایان دې ته تیار نه وو چه د قام د ابادۍ او تعل
د پاره دیوې نمونې ورځونه تیر شي . قام په رسم او رواج تنګ شوی ؤ خو دا چه
پکښې نه ؤ چه پرې یې ښ دی . رسم و رواج پرېښودل اسان کار نه دی ، په
ډیر ګران دی او اخلاقي جرئت غواړي . مونږ چه په دوړو قوم ته تللو په هر ځا
کښې به قوم راته راغونډ شو چه د قوم سره به مو خبرې وکړې نو ځینې خلک به را
راچاپیره شول چا به ویل ما په شا دتهیوه چا به ګوره یا ما ګلکه را اوړه چه دا دا
که چا به ویل چه دم را باندې واچاوه ما به خلکو ته ویل چه زه د کف او چف
نه یم زه خو ستاسو خدمتګار یم . ستاسو خدمت له راغلی یم تاسو باید
او په هغه کف او چف والا کښې فرق وکړئ هغوی خو د رنه په د غه طریقه شک

سے نن سمبا ملا ... زکوۃ اخلے ... فقرا ن ... ینها ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

نذرانه اوملکانه غواړي زه خوتاسونه څه غواړم نه . محمد اکبرخادم صاحب
به راته ویل چه نه ولې دې خلکو ته داسې وایې دوی به تاعقیده لري په دې چل به
زمونږ ملدرسونه ډېرې چندې راغونډې شي او ته یې له ځانه شړې ما به خادم صاحب
ته ویل زه د دوی اصلاح کول غواړم او د غلطو رسمونو ، رواجونو نه یې خلاصول غواړم
یو ځل مونږ د سوډم په دوره تللو نو د شاه بازګړی مولانا شاه رسول صاحب مونږ
سره ملګری شو مونږ نه د سوډوم خانانو د سوډلی د پاره اسونه راکړل ، مونږ به
پرې واد په وار سوریدو .

د ترنګزو د حاجی صاحب هم د تعلیم راغلی وو . ده میا صاحب
سره ډېر شوق و . د ملاسو
دامداد د پاره به مولا ئې
کوددې لمتولې . یوه ورځ
ورته ماوویل چه
حاجی صاحب ستا
په لښکرکښې
ستاسو
ډېر
شیخان او مریدان
بی کاره پراته وي که ورته ووایې
چه میاشت یوه ورځ زمونږ د ملاسوسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امداد د پاره مزدوری وکړی او ملګ سوته یې راکړی ددې نه
به مونږ ته ډېره فایده راورسېږي. حاجی صاحب ډېر وخندل او
وې ویل: که دوی کارکولی نو دلته یې بیا څه کول دا تیار خواره دی
دوی ته کار کول بد ښکاری حال دا چه رسول الله صلی الله علیه وسلم
فرمایي: «الکاسب حبیب الله» یعنی کسبګر دخدای دوست دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشیخ الهند صاحب سره

جنوری ۱۹۱۴ع ، آزاده علاقه کښې د مرکز تلاش د پر
باجوړ چمرکند . هلته ئې ملا صاحب ، سالارزی
او ماموند . اولنې جنګ عظیم د شیخ الهند
صاحب پروګرام د ترنګزو د حاجي
صاحب هجرت

زما بېرته تګ بنیر کښې د پرنګیانو سازش بندېدو
بند شوې . د حاجي صاحب ترنګزو مومند و ته تګ ، د
سوات د پاچاهي کشاله . د پرنګیانو مظالم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شیخ الهند صاحب خط :

مونږ به په کال کښې یو ځل دوه دیوبند ته تللو او د مولانا محمود الحسن ص
او مولانا عبید الله سندهي صاحب سره به مو لیدل کتل کیده او په دې به مو تبادل
خیال کولو چه څنګه به د پرنګیانو د غلامی نه خلاصیږو ؟
د جنوری ۱۹۱۴ع کال په سر کښې د حضرت مولانا شیخ الهند محمود الحسن
صاحب خط راغی چه دیوبند ته راشه، نو زه مخفی صاحب او مولوی فضل ربی صا
دیوبند ته لاړو د سټیشن نه نیغ مدرسې ته لاړو. له هغه ځایه مولانا عُزیر ګل
د مولانا صاحب کور ته بوتلو. مونږ د سی. ای. ډی له ویرې بهر نه ګرځیـ
شیخ الهند مولانا محمود الحسن صاحب د دیلی نه مولانا عبید الله سندهي
راوغوښت. ډیر بحث او غور نه وروسته مونږ په دې نتیجه ورسید
مونږ له دوه مرکزونه جوړول په کار دي یو په هندوستان کښې د ننه او بل
هندوستان نه بهر په ازادو قبایلو کښې هلته چه خلک یې د انګریزانو نه خوا
نه وي او مجاهد قام وي چه هلته د هندوستان د ازادۍ د پاره یو فوځ تیا
د دوی دا خیال وچه دا مرکز دې په بنیر کښې جوړ شي کوم ځای کښې چه د هند
د مجاهدینو ډله اوسیږي. دا هغه ټولی وچه د سید احمد بریلوي صا
او اسماعیل شهید صاحب په بالاکوټ کښې د شهادت نه پس د هغوی پ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملکری دهزارې نه بنیرته تللی وو او په بنیر کښې په سیتانه کښې میشته شوي وو او تر دې وخته پورې به ورته دهندوستان نه دسرو او روپو امداد ورکول کېدو. خو په دوی کښې هغه جذبه او روح باقي نه وه په کوم روح چه سید صاحب او شهید صاحب راپورته شوي وو. دوی دومره بې کاره کسان وو چه خپل د شاو خوا علاقې خلک یې په خپل خیال نه وو پوه کړي او نه یې پکښې هم خیال ملګري پیدا کړي وو. یوه ورځ زمانه ده د مولانا ابوالکلام ازاد هم ددوی خلکو په باره کښې تبادل خیال شوی وه مولانا صاحب هم ددی خلکو په باره کښې خوش اعتقاده وو چه دا کار تېک دی خو ما ورته وویل چه دا بیکار خلک دي. دهندوستان حساب ته ناست دی او خوري یې د دوی دا عقیده وه چه په توره او نیزه او لینده او غشي جنګ کول به کار دی ځکه چه د رسول الله (ص) ملګرو به دې شیانو جنګ کړی دی او فتح یې کړې ده. دا سنت دی. دې ته یې نه کتلو چه د رسول الله (ص) ملګرو چه په توره. لینده او غشي جنګ کولو هغه وخت دکفارو سره هم دا وسلې وې. نن خو دنیا ترقي کړې ده. د توپې او ټوپک زمانه ده. توره. نیزه او لینده د توپې او توپک مقابله نشي کولی خو دهندوستان خلک په دې حقایقو خبر نه وو او نه ورته د دې دلې ماهیت معلوم و. دافسوس خبره دا وه چه دمسلمانو لوی لوی لیډران او علما ددې حقیقته ناخبره و. مونږ ته ورو دې ټولې ټول حالات معلوم وو. بخفي صاحب ددوی دحالاتو دتحقیق د پاره خپله بنیرته ورغلی و. په سمځو کښې یې ورسره ښېې کړي وې مونږ ددیوبند ملګرو ته ې خبره پوه کړل چه نه دا مجاهدین د کار خلک دي. او نه دا ځای د مرکز د پاره مناسب دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آزاده علاقه کښې د مرکز تلاش :

فیصله مو په دې وکړه چه زمونږ دیو وفد تلل په کار دی
چه په ازاده علاقه کښې د مرکز د پاره یو ځای خوښ کړي . د دې کار د پاره زه او مخفي
صاحب وټاکلی شو چه اول مونږ به قبایلي علاقه کښې وګرځو او ځای خوښ کړو بیا به
دوی ته خبر ورکړو سنډاکي صاحب به راشي او هغه ځای به وګوري چه دده هم پسند
اتفاق راشي نو کار به پکښې شروع کوو . د فیصلې نه مخکښې د دې کار د پاره زه دېر
اوجوش کښې وم خو چه فیصله وشوه او زه به وارې را باندې پریوته غوني مې ځېږ شو
او ځان مې درووند شو لکه غر چه را باندې پرېوتی وي چه جرګه ختم شوه او خپلو
کوټو ته لاړو په تنهایۍ کښې مې ډېر وژړل او په دې تږا مې لږ زړه سپک
او ده شوم سحر چه راپاخېدم زړه ته مې داد ورکړو رارخصت شو او کلي ته راغلو
زمې و سبه تخنی وه کافی کړخېدې ما او مخفي صاحب د تللو د پاره سلامت
وکړه نېټه مو مقرره کړه چه د تخت بابي د کاډې په ستېشن به یو ځای
کېږو . تخت بابي زمونږ د کلي نه دولس میله لیرې ده ما د تللو خبره ډېره
پټه وساتله یو د حکومت له وېرې بل له دې وېرې چه مور به اجازه رانکړي
ما هغې ته دا بهانه وکړه چه زه اجمیر شریف ته ځم چه تهر مې دا وا ورېده
زه اجمیر ته ځم ډېره خوشاله شوه ځکه چه زما سفر کښې د اجمیر شریف چمنی
وو او سفر به مې کال په کال اجمیر شریف ته تللو او دده د اعقیده وه چه
د اولاد اجمیر شریف راکړي دی او دا د هغه چمنی دی . د اجمیر فقیران
کال په کال راتلل او ډېرې روپۍ به یې ورنه وړلې غنی چه وشو د اجمیر فقیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

رزړه وته راغلي وو خبر شوي وو چه دخان لمسی شوی دی نو هلته راغلل په
دی خیال چه داهم غوره اسامی ده کیږول بی په کار دی خو په مایی دم ونه چلید
او نه دې او نه دې قصې بی راته راوا خیستی چه کوندې غنی د اجمیر شاهف چمنی
دی ما ورته ووې چه دا زما چمنی دی د اجمیر شاهف چمنی نه دی . ددې خبرې
په اوریدو د ډیر حیران شول چه دالا کوم قسم سړی دی مایوسه بیرته لاړل .
ما دخپل کلی نه شپه مامند نادی ته راوړه سبا په اس سور تخت بابی ته
روان شوم . ماسپښین ستیشن ته ورسیدم مخفی صاحب مخکښی راسیدلی
و ما اس نوکر ته ورکړ او رخصت می کړ . ریل به مازیګر درګی ته روانیده مونږ
ماښام درګئ ته په کاډي کښی ورسیدو . دستیشن نه بهر دکرایی ټانګی ولاړې
دې مونږ دواړه په ټانګه کښی بټ خیلی ته روان شو . د ملکنډ په غاښی دپولیسو
څوکی وه هوره ټانګه بهرلي لتوله زمونږ ټانګه بي ولتوله او د ټانګی نه راچاپیر شو
و بستنی بی لاندکړی . زه وېریدم چه ومی نه پېژنی او څه شک بی را باندې راشی
ښکه چه هغه وخت په ایجنسو کښی ډیره زیاته نګرانی وه چه په چا بهرلي شک راغی
به بې نیوه او په کاټ کښی بهرلي واچولو . کاټ یو او ږد لوګی وهغه کښی به سوري
د سړي لپنه بهرلي په هغه کښی اچوله او د پاسه بهرلي پړی پانه تک وهله او هغه
پې بهرلي پړی کولې چه هلا کو خان به هم په چاکړی نه وی او د ملکنډ پولیتیکل
ایجنټ پړنګی د فرعون نه هم دوه ګوتی زیات و . خلک له خدایه دومره نه وېریدل
ددومره نه چه به وېریدل . تیاره وه په مونږ د چاڅه شک رانغی او چه زمونږ تم تم
لا ته بی اجازه ورکړه نوا بلیه مولا ډې تیری شوې ماښختن بټ خیلی ته ورسیدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ په پټ خپله کښې ځوک پېژندل وېنه او سړای او هوټل نه وخو د پښتنو حجرې او جو
تو نه د مېلمنو او مسافرو د پاره تل پرته وي. مونږ حجرې ته لا نه یو چه ځوک مو
ونه پېژنی او حکومت را باندې خبر نه شی جومات ته لاړو یخنی وه مونږ سره د یخنی
څه جامې نه وې خو جومات کرم و او ریکښې بلېدو په بوخارۍ کښې مې شپه تېره
تېره کړه سهار وختی پاځېدو، په چلند ره کښې په سیند پوخ پل دی په هغه پور
وتو او نور تول پیاده مزل شروع شو ځکه چه هغه وخت په دې لارو د سورلۍ څ
انتظام نه و تسپه مو املوک دره ته ورسوله په یو جومات کښې مو تېره کړه ملا بانګ
د املوک درې نه روان شو تول ورځ مو مزل وکړو ماښام تیاره د سیند غاړې
ورسېدو او به لوړ ی وې خویخی وې په چېر پوړۍ وتو او ماسختن تېراېلیه په خ
د مخفی صاحب دوی کلی ته ورسېدو ستړي ستومانه وو په یخو او بو کښې پو
وتلي وو یخنی مو شوې وه، ښه وږي وو خو د مخفی صاحب د خپلو خپلوانو کور
وو زر زر لی راته او رونه بل کړل چه تاوده شو، ډوډۍ یې راوړه ښه په م
کېله مو وخوړه کتونه یې راته جوړ کول پکښې پرې وتو. په جوماتونو کښې خو
په ځمکه وی او حجرو کښې په کټونو کښې وي. دې علاقې ته سیند واېي ځک
سیند پکښې بهېږلی دی د مخفی صاحب دوی په کلي کښې چه سړی
په غره کښې ناست وی لاندې سیند ته ګوری لکه چه مار کوږ وږ
دا کلی ډېر ښکلی و. د سیند علاقه اباده او ښکلې ده شولې پکښې کېږي
یې خوږې دي. د مخفی صاحب پلار په دې کلي کښې زېږېدلی و، خو په خپله
صاحب د هشنغر په چارسده کښې زېږېدلی و او پلار یې چارسد

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی و . دده پلار لوی عالم و واده یې په چارسده کښې کړی و نو هملته او سېدل
وخت کښې د دینی علم دزده کړې دپاره ملاسی نه وې هر ملا چه به دملالي
وتواله دخپل کلي یا دبل کلی جومات کښې به کښیناست خلکو ته به یې
ای جاتې درس ورکولو . اکثر خلک به دغو ونو دعلاقو نه سمی ته د درس
ده راتلل دمخفی صاحب پلار هم په دې سلسله کښې راغلی او بیا هلته
چارسده کښې پاتې شوی و دېر ښه عالم او روښن فکره سړی و که روښنفکره
وای نو هغه وخت به یې زوی علاوه په دینی ، دنیایي علم څنګه کړې وای
زه د پیاده ګرځېدو عادت نه وم ښه ستړی شوی وم ، څو ورځې مو
ښه ارام وکړ . مخفی صاحب را نه بېرته هندوستان ته دمولانا عبیدالله
سندهي دراوستو لپاره لاړ زه او دمخفی صاحب یو دتره زوی چه نوم یې
هېر دی دمرکز خوښولو دپاره روان شو . مخفی صاحب پېښور ته او
چمرکنډ ته روان شوم ، چه سره جدا شو ما دمخفی صاحب جدایي ډېره
محسوسه کړه ، چمرکنډ دافغانستان په پوله دغره په سر یو وړوکی غونډی
دی دا دې ملا صاحب چه څه وخت په افغانستان کښې د بزرګۍ رواج
او اثر رسوخ یې زیات شو او امیر عبدالرحمن خان له افغانستان نه
لو چمرکنډ ته راغلی و ، دا دې ملا صاحب یو غازی سړی و دهغه په وجه
چمرکنډ ډېر مشهور شوی و .

مونږ چه دمخفی صاحب له ځایه روان شو ما ښام دچار ، ته ورسېدو
یو وړوکی غونډی کلابند کلی دی مونږ چه ورسېدو دکلا د دروازه بنده

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه خواد شابل کلی ته وار یان شو چه څه به کوو اخو می خپل ملګوی ته وویل چ
دروازه وټکوه هغه چه دروازه وټکوله دننه نه اواز و شو چه څوک یې مو
میلمانه یو لږ. شپه پس یې دروازه خلاصه کړه مونږ ته یې ښکته پورته
چه یقین یې راغی چه مونږ خطرناک کسان نه یو کلاته یې ننه ایستو د ننه
جومات ته لاړو دوډی یې راله راوړه شپه مو په جومات کښې تیره
سهار وختی روان شو شپه مو بابړی ملا صاحب ځای ته ورسول
لاره به چه د هغې سیمې راسره څوک ملګوی شو ما به ورنه د بابړی د ملا
پوښتنې کولې چه څنګه سړی دی ؟ دوي به وې چه : « غوله ډیر ل
زبرګ دی » ما به وې چه څنګه لوی زبرګ دی، دوی به راته وویل
« غوله لاړ به شې او پخپله به یې ووینې چه هوي ډیر پیښې ته پخپل لاس یوه ک
غوړی اروي » د هغه قام دي خدای مل شی چه د هغوی د زبرګی دا
وي . بابړی ملا صاحب یوسپین ږیری او ښه سړی و همیش چه به یو
د قبایلو سره جنګ کاوه بابړی ملا صاحب به د قبایلو په مرسته په غزا ک
شامل و د پرنګی سخت مخالف و، غازی سړی و، په ناپیژندګلی کښې
ډیر دارو ملاړ وکړ د سهار چایو ته یې خپل خلوت خانې ته وبللم او خپله
چای یې ماته راکړه . د چایو نه پس ورنه مونږ رخصت شو چمرکنډ ته ر
شو چمرکنډ له دې ځایه نږدې وکله چه مونږ د غره لمنې ته ورس
په غره ختو نا ځاپه د پاسه را باندې غو بنو هلکانو مچوغنی راسمی کړی په
یې ویشتو ډیر وارخطا شو اخرا دې خوامو وکتل چه دا څوک دی چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ن چه کاته مو دغره په سر څوکسه هلکان دي په مونږ کاڼي وروي مونږ چغي
ري کړې هغوی چه زمونږ چغې او اشاري ولیدې په خندا شول هغوی ته دا
تماشا ښکاریده او که مونږ هیڅ شوی نه وای او په یو کاڼي لګیدلی وای فیصله به وو
نږ به یوه نوي ګیزه وروه لاړه دغره سرته ختلو. زه دغره دمزل نه یم زد زد به
نوی کیدم او دمه به مو کوله په دمو دمو دغره سرته وختو ما اوریدلی دی لکه
نه چه دسمی خلک دغره دمزل تکړه نه دي دغسی دغرو خلک دسمی او اوارې
مزل تکړه نه دی.

چمرکنډ:

چمرکنډ دپرښکلی او دمزو ځای دی دغره په سرکښي دپاکو، صافو او بو
نه ده دڅرمی ګرمه او داوړي یخه وي دچیني دپاسه یو ښه چنار ولاړ دی
خواکښي لې دهلی ملا صاحب جومات دی دجومات خواکښي لنګرخانه او
وټني دي خو کوټني تشي وې څوک پکښي نه و. اخر ایو کور وخواکښي لې یو
میوه داری وني وې دغنمو یو پټی هم و دکور مخکښي یو څو دګلونو کیاری
کوټني پټني)، هم وې. زمونږ په ګرځیدو او اګرځیدو او خبرو دکور خاوند
روت داد اد ي ملا صاحب شیخ دیوازي دلته او سیده. راغی مونږ ته
ستړي مه شي وکړه په جومات کښي کښیناستو، شیخ صاحب مونږ ته د
ې ملا صاحب د زمانې ټولې قصي وکړې چه دا ځای هغه څرنګه اباد کړ
هغه په وخت کښي دلته څومره ګرمجوشي وه دلیري لیري ځایو نه به خلک
ي لمانځه له راتلل. ملا صاحب یو غازي سړی و شیخان دخپلو پیرانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عجیبه عجیبه کرامات بیانوي. ماخو پخپله علاقه کښې دمانکی صاحب
سوات صاحب دکراماتو قصې اوریدلي وې ماته مې خپل پلار چه دسوات
موریدو قصه کوله چه ماته دسوات صاحب یوشیخ ویل چه یوه شپه د
سودا راپیدا شوه، چه دا دلنګر خرڅ به له کومه ځایه پوره کیږي؟ سهار چه
پاڅیدم سوات صاحب پاڅیدلی و او واسه ته یې ځان جوړولو چه او د
ته روان شو زه هم ورسره روان شوم ماته یې وویل دا اودس وچولو د پا
لوټه راواخله ما چه لوټه راواخیسته هغه د «سنګ پارس» ویله مې راواخ
هغه هم د «سنګ پارس» ویله مې راواخیسته هغه هم سنګ پارس وا
شوم چه دا زما دبیکا نې خبرې جواب دی نو د صاحب په پښو پرېوتم او ع
وړنه وغوښته زما د پلار هم په دې پوره باور وه چه دا خبره رښتیا ده ا
به یې ویل دا اولیا و کرامت حق دی. دغسې مې د پیرانو پیر کرامات هم اور
٭ وه چه د دولسو کالو ډوبه بیړۍ یې راوښکلې ده چه نه د خدای له قول سره
خوري او نه د رسول الله (ص) د قول سره او ملایانو کښې دومره جرئت نه و
خلک به دې پوه کړي چه دا هسې خبرې دي. زما دې قسم قصو سره ا
و خپل پلار ته به مې ویل سوات صاحب چه دومره کرامت، لوی بیا دخلکو
ولې اخلي او ملکانې ولې تولوي. د تنګنزو د حاجی صاحب په باره کښې به ی
شیخانو دغسې خبرې کولې او په دې طریقه یې غریب او ناپوهه پښتون
اولوټولو او خپل لوړوالی به یې پرې منلو. زما په باره کښې به هم خلکو دغه رنګ
٭ کولی، چا به د ویل چه لاسوندې یې او ږده دی، بزرګ دی، چا به ویل چه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوبه تر خپې وي چه ده پکښې یو منګی اوبه واړه ولې هغه خوږې شوې او دلیرې لیرې ځایه به خلک راتلل، ویل به یې چه ددې کوهي اوبو کښې شفا ده، چه څوک یې او څښلي مرضونه یې لیرې کېږي، او چه څوک یې پرې کالي (جامې) وینځي صابن ته ضرورت نه پېښیږي، چا به ویل دده په ځای کښې دلسو کسانو دپاره ډوډۍ پخه شوې وه سل میلمانه پرې راغلل ټول پرې ماړه شول او ډوډۍ خلاصه نه شوه، دغه شان قسما قسم عجیبه خبرې او قصې کېدلې، دا خو خلکو ویل، زما ملګری خدایي خدمتګار وو، شیخان نه وو، او ما به هم هغوی ته دا خبره کوله چه زه نه شیخان منم نه مریدان! زمونږ یو مقصد دی، زمونږ دهغې دپاره شریک جد وجهد کوو.

شیخ صاحب هم د آډې صاحب ډېر کرامات مونږ ته بیان کړل خو مونږ سره د هډې صاحب قدر او عزت دهغه د دا رنګه کراماتو په وجه نه وو بلکه هغه د پرنګي سره د مخالفت او غزاګانو په وجه مونږ منلی و. هډې صاحب د سوات صاحب مرید و لکه مخکښې مې چه وویل امیر عبدالرحمن خان د هډې نه چم کنډه شوی وو خو دلته یې ورسره د پرنګي خلاف په غزاګانو کښې ښه مرسته کوله مونږ ته دې شیخ وویل چه دغزا په موقع به امیر عبدالرحمن خان ټوپک او کارتوس رالیږل. شیخ صاحب پوه او معقول سړی و هغه دخپلې ګذارې دپاره د شاتو مچې ساتلې وې او ویل یې چه زما د کور ټول خرڅ له دې مچیو څخه لاس ته راځي مونږ لرلې چه ډوډۍ راوړه دغنمو ډوډۍ سره یې دخپلو مچیو شات راوړل هغه خوند چه ما په دې ډوډۍ کښې لیدلی دی ما په ښو ښو ډوډیو کښې نه و لیدلی یو خو مونږ وږي وو بل غرو، او د ابادۍ نه لیرې ځای و هلته د ډوډۍ پیدا کېدلو امید

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم نه و. داځای خوزمونږ ډېر خوښ شو ځکه چه داځای دې خرامومندو او باجوړ تر منځ دی و او هغه خوا سره ګانو او کونړ ونو ته لنډ و بله داچه په جنګی لحاظ ډېر محفوظ ؤ. هغه وخت هوایي جهازونه نه وو خو هغه ځای ډېر ورو کی واو زمونږ پلان پکښې عملي کېدلی نه شو.

سالارزی، ماموند:

دشیخ صاحب سره موشپه تېره کړه بیا سالارزو ته لاړو هلته موهم دپ کلي وکتل. د سالارزو نه بیا مونږ ماموند ته لاړو. سالارزي او ماموند د باجوړ دوه لوېي لوېي قبیلې دي بالکل ازادې دي. د باجوړ په نوره علاقه کښې ورې ورې خانی او نوابی رشته د ماموند وعلاقه ډېره اباده او ښېرازه ده او په کښې ډېرې دي خلک یې هم ښه خلک دي داعلاقه زما ډېر خوښه شوه کلي یې هم لوی لوی دی. کټ کوټ او ګبري پکښې د نورو په نسبت ډېر لوی کلي دي جومات یې هم ښکلي او مضبوط جوړ کړي دي، روغ روغ غونډان یې پکښې لګولي دي او زمونږ د کلو غونډی پکښې جوماتونه ډېر نه دي په هر کلي کښې یو جومات دی نو ټول کلي هغه یو جومات له لمانځه له راځي. په هر جومات کښې د اوداسه د پا د روانو او به انتظام شوی دی خلک یې ډېر لمونځ ګذار دي، او به یې ډېرې یخې دي او دس پکښې زمونږ غونډی خلکو ته ګران وي خو جوماتونه یې ګرم وي د ژمي موسم ؤ او مونږ به په یو ځای کښې شپه تېروله. کوښښ به مو کوو چه خوک مو ونه پېژني ځکه چه د دې ځای ډېر طالبان زمونږ علاقې ته د سبق دپاره د پاره راځي. په کټ کوټ او ګبري کښې خو دیو کس دوه وشک راغی خو مونږ ځانونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جانه کړل څه هغوی په دې خیال کښې چه دپنیر کوخان او دلته راتګ نو زره ته به
راغلل چه مونږ غلط شوي یو یو ځل ماته یو کس وویل چه ته دپنیر کوخان نه یې
ورته وویل چه نه . مونږ به په جوماتونو کښې شپې کولې چا سره مو خبره مبره نه
له . چا چه یڅه راوړل هغه به مو وخوړل . یوه شپه په کټ کوټ کښې یو سپین
ږیري ملک میلمانه کړو هغوی میلمه کور ته بیایي مونږ یې خپل کور ته بوتللو ، نو ښځې
ته لاس په نامه ولاړ وو ډک شکور ډوډۍ یې راته مخکښې کښېښوده د ډېرښه کوري
او ډېرښه کوربانه وو . مونږ د مامونډ و نور کلي هم وکتل په اخر کښې مو خبرې یې خوښه
ه . دا علاقه زما د مرکز د پاره ډېره خوښه شوه یو خو د اخلک ډېرستانه او درانه خلک
له داچه دا علاقه لکه د پښتنو د نورو علاقو په شان د انګریزانو نه متاثره نه وه او نه
انګریزانو ماجب خواره او نه یې په پیسو اخیستو اموخته کړي وو او د انګریزانو سخت مخالف
* انګریزانو به د باجوړ قوم ته لکه د نورو قومونو په شان حساب نه ورکوه . دلته به یې ماجب
انو ته ورکولو . نو قوم د ډېرنګې دا اثر نه ازاد وو . مونږ دلته د مخفي صاحب او سندهي
* حب د راتللو په انتظار پاتې شو ، دلته لکه زمونږ د علاقې پخوانی رواج په شان دا
ده ده چه شل کاله پس قوم راټول شي او له سره د کلو او ځمکو ویش وکړي په هر
ي چه د چا خسنې و خبرې یي هغه کلي له به ځي . دا د پښتنو عامه زړه قاعده
خو کومې علاقې چه د حکومتونو د اثر لاندې راغلې هغوی کښې د ځمکو د ویش سلسله
ه شوه . د پښتنو کوم قومونه چه ازاد دي هغوي لا هغه شان شل کاله پس له سره
ویشي .

ما فکر وکړ که مونږ هسې هیڅ بې هیڅه دلته ناست یو نو د خلکو به را باندې شک

(c) ketabton.com: The Digital Library

واشي راځه یوه قصه جوړه کړه چه د مخفي صاحب دوی تر دا ټکه پوري وخت و
په جومات کښې پوري کوټهنی کښې چیله شوم تش لمانځه، او د اسه او قضای حل
نه به دا وتلم هغه به می هم مخ پټ و نور به می په کوټهنی کښې وظیفه کوله، تزکیه نف
به می کوله. ما د شیخ الهند محمود الحسن صاحب نه لاس نیوی هم کړی و
چیلی په دي خلکو د پرلوی اثر وشو د هغوی دا خیال وچه زه ګوندې زبرګ یم
به دم، دعا او تعویذونه به لي رانه غوښتل. یوه ورځی یوه ښځه راغله زوی ی
غیږ کښې وویل لي چه زما دې زوی ته دعا وکړه چه خدای یې د تي نه زر صبر کړ
د دې کالوشو اوتی نه پرېږدي چه تی نه ورکوم ژاړی باده ورځ جوړه کړی
ورته وویې چه سور مرچکی ښه مید ه که او د تي په غوټهی لي پوری کړه امیا
چه زوی به دی تي پرېږدي. ښځه لاړه او دا چل لي کړی و سباله راغله
خوشاله وه د شاتونه ډک کنډول یې په لاس کښې و راته لي ووې چه ستا
خدای قبوله کړه. زوی می تی پرېښوده زه اوس په زور تی ورکوم دی لي نه
هلک به ځنګه تی اخیستی وای د تي پوری مرچکی و د هغه خوله لي ترخه کړی
دوی داز ما کرامت ګڼلو حال دا چه کرامت نه و خو پښتانه د پرخوش اع
خلک دي او خلکو ورته دا ځیزونه په ذهن کښېښولي دي. بس د خلکو تګ ر
ما ته زیات شو د غسې چه دوی ته هر چا خلکه یا جونګه جاړه په سر اچولی
ورته راغونډ شوي دي شکرانی لي ور کړي دی خدمتونه یې ورته کړي دي
یې ورته وهلي دي خو باباکانو خپل مطلب په دوی کړی دی دوی له یې ځمړ
کړی د دوی غم یې نه دی خوړلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دچیلي نه وروسته هم مونږ د مخفي صاحب او مولانا عبید الله سندهي صاحب انتظار وکړو خو هغوی رانغلل زما سودا شوه چه دوی ولې رانغلل هلته چه مونږ خبر شو چه دیورپ جنګ شروع شو مونږ هم واپس را روان شو د مخفي صاحب د تره زوی تر ملکنډه پورې راسره راغی له هغه ځایه مې رخصت کړ او زه په ډرګی کښې په ډېل کښې سور شوم په تخت بابي کښې کوز شوم او کلي ته لاړم خو ورځې پس مې مخفي صاحب ولیده پوښتنه مې ترې وکړه چه تاسو ولې رانه غلئ هغه راته وویل چه کوم ځای او کوم وخت چه ما د مولانا سندهي صاحب سره مقرر کړی و هغه تر اوسه هلته نه دی راغلی نه پوهېږم چه څه وجه ده ؟ مونږ به یې دې انتظار کښې وو چه یا به مولانا پخپله راشي یا به بل خوک را ولېږي چه د مرکز ځای ورته وښیو بیا هندوستان ته لاړ شو او د کار د شروع کولو بندوبست وکړو ډېر وخت تېر شو او خوک رانغلل چه په دې کښې د دنیا اولنی لوی جنګ د نښت او زمونږ د غه سکیم په ځای پاتې شو او مونږ ته بیا دیو ځای کېدو موقع پیدا نه شوه رانغله.

اولنی جنګ عظیم :

کله چه ترکیه په جنګ کښې شامله شوه نو د هندوستان د مسلمانانو په جنګ کښې دلچسپي زیاته شوه یو خو ترکیه اسلامي ملک و او د مسلمانانو خلیفه او پېشوا ګڼل کېده او بله دا چه دوی فکر کولو که ترکیه او جرمن انګریز ووهي نو زمونږ ملک به مونږ ته پاتې شي دوی دې ته نه کتل که انګریز د جرمن او ترک د لاسه ووهل شي خو دا ملک به هم جرمن یا ترک اخلي دا خنګه کېدی شي چه مړه کېږی به جرمنیان

سه امام مهدی ۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ترکان او وطن به پرېږدي هندوستانیانو ته خو به کوم قوم کښې چه مېړانه او د قربانۍ ماده باقي نه شي هغه به تل د بل توري ته کوږې کله به د جرمن په تمه وي او کله به د ترک په تمه وي او کله به د امام صاحب په تمه ناست وي، د هندوستان د مسلمانانو ملبه کمزوري داوه چه دوی به د خپل ملک اندروني معاملو سره دومره دلچسپي نه اخیسته د نورو بهرونی خلکو په غم کښې به وو، دوی په دی فکر کښې وو چه مونږ ته د ترکیې سره امداد پکار دی دوی سره د خپل ملک د ومره غم نه دی لکه چه د بل ملک وي. سړی چه خپل ځان د غلامی نه نه شي خلاصولی هغه به د بل سره څه مرسته وکړی شي که مونږ رښتیا د دنیا د نورو مسلمانانو سره مرسته کول غوښتل نو په کار دی چه د پرنګی نه هندوستان ازاد کړو ځکه چه د هندوستان په وجه هغه طاقتور دی او د هندوستان په زور هغه نورا سلامی ملکونه ووهل. د افغانستان په جنګ کښې ټول سپاهیان هندوستانیان وو صرف افسران یې انګریزان وو او د اترک هم ورته د هندوستان پلټنو ووهل. د حضرت مولانا محمود الحسن شیخ الهند صاحب او حضرت مولا عبید الله سندهی صاحب په سلا او مشوره مولوی سیف الرحمن صاحب د دهلي د فتحپوري عربي مدرسې پرنسپل یې د ترنګزو حاجي صاحب له راولېږه چه هغه دې ازاد قبایلو ته هجرت وکړي او قبایل دې د انګریز په خلاف اوچت کړي د غسې دې د هندوستان په ټولو سرحدونو کښې د بغاوت اور ورته بل کړی شي او افغانستان دې هم دې ته تیار کړی شي چه د ترکو او جرمن په پوره کښې داخل شي او د پرنګی بر خلاف غزا شروع کړي د هغوی مقصد داو چه که انګریز خپل فوځ د جرمن او ترک مقابلې ته بیایي د لته به زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مقابله کښې کمزوري پاتې شي مونږ به يې وو هو اوله هندوستانه به يې وشړو اوکه خپل نوځونه زمونږ دمقابلې دپاره په هندوستان کښې پاتې کړي دترکو اوجرمن په مقابل کښې به کمزوري پاتې شي هغوی به يې ووهي او مونږ به له غلامۍ نه خلاص شو. دجنګ نه وړاندې هم مونږ سره دافکر وچه يا به ازادو قبايلو کښې دبرټنګيا نو د مقابلې دپاره مرکز جوړ کړو يا دافغانستان سره تعلق پيدا کړو. چه جنګ دنبنستو اوجرمنيانو انګريزانو ته ځای په ځای ماتې ورکړه مونږ په دې فکر کښې شو چه مونږ له هم څه کول په کار دي بايد ازادو قبايلو يا افغانستان ته هجرت وکړو مونږ لا په څه فيصله رسېدلي نه وو چه مولوی سيف الرحمن صاحب راورسېد اودشيخ الهند صاحب اودهغه دملګرو پيغام يې راووړ مونږ ټول هجرت ته تيار شو حاجي صاحب خو شپه شپه بُنېر ته هجرت وکړو او ووت. مفتي صاحب، محتشم صاحب، مولوی عبدالعزيز صاحب او مولوی فضل ربي صاحب دوی هم ورسره لاړل اوزه ددې دپاره پاتې شوم چه ددوی اوهندوستان دملګرو تعلقات وساتم او دهغوی امداد دوی ته ورسوم.

دحاجي صاحب هجرت:

دحاجي صاحب په تللو چه حکومت خبر شو په ملک کښې يې لوی غوبل جوړ کړو ځکه چه په دې وخت کښې د حاجي صاحب تلل ددوی دپاره ډېر خطرناک و، حکومت دحاجي صاحب دتللو دعلت معلومولو دپاره لوی لوی افسران مقرر کړل. ما دا خبره خوره کړه چه حاجي صاحب ته دحکومت يو لوی افسر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرداري ورکړه چه حکومت تا دخلافت په وجه ګرفتاروي زحاجي صاحب
ددې کيله شپه په شپه ووتلو. دحکومت خوربښتيا هم داسې اراده وه ما يې
هم سي. آی. دی راغلل داپوبښتنه يې کوله چه دا افسر څوک وچه حاجي
صاحب يې دحکومت دارادي نه خبرکړی دی؟ ما به ورته څه ويلي واي څکه چه
ماته څوک معلوم نه و او نه چا افسر دا خبره کړې وه. دا خبره چه لږ به سه
شوه زه دحاجي صاحب دوی دخبراخيستلو دپاره بونير ته لاړم زه خو
پټ لاړم خو په دې پوه نه شوم چه دحکومت نه پټ پاتې شوم که نه څکه چه دانګريز
دحکومت نه دداسې خلکو پټ پاتې کېدل ګران کار ؤ. زه چه بونيرته ورسېدم
زحاجي صاحب دنورو ملګرو سره په دوره وتلي وګوم ځاى چه دبونير بښتنو
حاجي صاحب ته دسيرې په دول داوسېدو دپاره ورکړى و ډېر مزه دار
ځاى و، يوه لويه غونډۍ وه ورلاندې سنه آوى څکه وه. داغونډۍ به دابادۍ
دپاره ډېره موزونه وه او دا ځاى دحاجي صاحب دپاره موزون وا و دبونير
خلکو دآبادى دپاره ډېر لرګي اوسامان هم راجمع کړي وو. زمادا رايه وه چه
هم دا ځاى دحاجي صاحب دپاره جوړشي

زما بونير ته تګ:

* حاجي صاحب په پاچا کلي کښې ؤ دپير بابا زيارت هم په پاچا کلي کښې
دی، ډېرخلک زيارت ته روان وو مونږ هم ورسره روان شو چه پاچا کلي
ته ورسېدو حاجي صاحب مو وليدو چه ډېرخلک ورته راجمع شوي دي
هغه زمونږ ملګرى او دحاجي صاحب مشر زوى باچا ګل صاحب هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسره و، خلکو کښې د جهاد او غزا خبرې کېدې باچاګل هم خلکو کښې پس پسې کولو چه د دوډۍ وخت شو، حاجي صاحب خود خلکو په هجوم کښې ګېر و او زمونږ ملګری باچاګل او زه سره بېل شو په دې خیال چه دوډۍ به هم وخورو او خبرې به هم وکړو. په ټوله علاقه کښې د مېلمنو د پاره هر چا د خپلې وسې سره سم دوډۍ پخه کړې وه مونږ ډېر دوډۍ خوړلو د پاره د خوړنه پورې غاړه کوو نه وو هغو ته ور پورې وتلو هلته ځانله په یو حجره کښې کښېناستو هغو خلکو راله د غنمو خمبیره پرسېدلې دوډۍ او کالوخانې تالي کښې د چرګ د غوړو ډکه ښوروا راوړه ډېره مزه داره دوډۍ وه ما پخپله سیمه کښې ډېر تکلفي دعوتونه خوړلي وو خو داسې خوند مې پکښې نه ولیدلی بل د دې ځای اوبه او هوا هم ډېره ښه وه هر څومره دوډۍ چه به مو خوړه لږ ساعت پس به هضم شوې وه. ما خو به دوه ځلې درې ځلې دوډۍ خوړله بیا به هم وږی وم، د دوډۍ نه وروسته د خلکو نه جدا شو او په حالاتو مو خبرې اترې شروع کړې په خبرو کښې راته معلومه شوه چه ددې علاقې مذهبي مشران، سیدان، ملایان، میاګان او زبرګان بونیرته د حاجي صاحب په راتګ خوښ نه دي ځکه چه د حاجي صاحب په راتللو د هغوی بازار سوړ شوی و، خلکو حاجي صاحب ته مخه کړې وه نو دوی غوښتل چه داسې چل جوړ کړي چه حاجي صاحب نور دلته ټیکاو نه شي نو ددې د پاره هغوی یو طرف ته په خلکو کښې د جهاد او غزا تبلیغ شروع کړی واو بل طرف ته یې په خلکو کښې غلې غلې داپراپیګنډه هم کوله چه دا خلک چه راغلي دي که جهاد له راغلي وي نو په کار دی چه جهاد وکړي او که سوداګري له راغلي وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دسمي جايداد موهم شو او دا جايداد به موهم شي نو دا بيله خبره ده . نو با
كل وويل چه په دې طريقه لي زمونږ پوزيشن ډېر دا خراب كړى دى او د با
جى هم دا نظريه ده چه مونږ له جهاد كول په كار دي ولى چه تام نا پوهه دى
زمونږ په خلاف په داسې طريقه تبليغ شوى دى چه د تام په زړه كښې لي دا
كښېنولى ده . كه مونږ جهاد نه كوو د دې خلكو عقيده ې له مونږ نه كوځي او د
مقصد د پاره چه مونږ ذاغلي يو دا خلك به سبا په هغه مونږ سره تعاون
ونه كړي نو مونږ به خپل مقصد ته ونه رسېږو . ليكن زما د دې خبرې سـ *
اتفاق نه و او په موجوده حالاتو كښې د جهاد اعلان زمونږ د مقصد د پار
ډېر زيات نقصان رسولو . ما د حاجى صاحب او نورو ملكرو په خدمت كښې عرض
وكړ چه د خلكو خبرو پسې مه ځئ دا د خود غرضو خلكو خبرې دي د دوى په جها
څه كار نشته . د دوى دا خيال دى چه دلوې ونې لاندې واړه نيالكي وده نه شو
كولي . نو تا په څه چل له دې ځايه ليرې كوى او ميدان ځان ته خالي كوي نو د
مقابله په كار ده او خلك بايد پوه كړى شي او صاف ورته وويل شي چه
انګريز مقابله يوازې تاسو كولى نه شئ او تاسو سره د انګريز د مقابلې سامان هـ
نشته نو اول بايد په ټولو ازادو قبايلو كو ځو هغوى ځان سره كړو او قول منظم كو
او د انګريز په مقابله كښې دوى ته د سنه جنګي سامان بند و بست وكړو او دو
د جنګ د پاره تيار كړو . نو په دې طريقه به زمونږ طاقت پيدا شي او چه طاقت
مو پيدا شو بيا به د انګريز سره جهاد كوو او خصوصاً د بونير پښتانه د نو
ازادو قبايلو غونډې سامان هم نه لري او هغسې تيارې هم نه لري نو كه يوازې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی جنګ شروع کړو کامیاب به نه شو خو په حاجی صاحب د پراپیګنډې دومره
شوی وچه زما دی خبرو منلو ته تیار نه و.

بنیرکښی د پیرنګیانو سازش:

په دې پراپیګنډه کښی د پیرنګیانو ډیر لوی لاس و. هغوی غوښتل چه اول
اجی صاحب بیرته خپل ځای ته راشی او په دې غرض یې وړیسی د خانانو او
م د مشرانو د دنې د رنې جرګې وړلیږلی وې او بل طرف ته یې وړیسی دا پراپیګنډه
چه حاجی صاحب مجبور شی چه بیرته وطن ته راشی او که نه راځی نو ددی نه
لدی چه نور قبایل د ځان ملګری کړی باید جنګ وشی. ما دوه درې ورځې
ره تیری کړې بیا واپس کلې ته راغلم لږ ورځې پس می د حاجی صاحب د
د اعلان واوریدو. په دې قام کښی د پیرنګی د مقابلی طاقت نه و یوه ورځ
ی خه معمولی مقابله کړې وه نور طاقت پکښی نه و. حاجی صاحب پسی پیرنګیانو
خوری کړې وې چه ژوندی یې ونیسی. د دې کار د پاره یې خلک هم پیدا
ی وو او نیوه یې چه حاجی صاحب خبر شو شپه په شپه سوات ته او له هغه ځایه
رته واوریده او له هغه ځایه د مومندو (سره کمر) ته لاړ هلته د ډیره اواباد
. د حاجی صاحب خوزما د خبری سره اتفاق وخو د هغه برخلاف د غلطی
ګینډې په وجه داسی رأی عامه جوړه شوې وه چه زما خبره یې منلی نه شوه د
ی عامه مقابله ډیره مشکله وي. د غلطی پراپیګنډې مقابله کول په کار وي چه
ی پاخبیږی ملاوتړی او خلک په حقیقت پوه کړی او داهله کیدی شی چه د
ضو هم خیالو مضبوطه ډله وي چه د خلکو اعتماد یې حاصل کړی وی وچت شی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ملک کښې وګرځي او خلکو ته غلط خبره او حقیقت سم ور ښکاره کړي . ولی
نه داسې دله وه او نه په دې طریقه کار شوی دی او نه د کار موقع په لاس
وه او داسې دله خود کار کولو نه پس پیدا کیدی شي . حاجي صاحب چه ځ
منډه بونیر ته تللی و په دې وجه هم داسې په منډه له بونیره وتښتید ه . م
باباګان . میاګان او پرنګیان پخپله پالیسي کښې کامیاب نه شول .

مدرسې بندې شوي :

پرنګیانو ته د دې کشمکش په وجه د نقصان په ځای فایده ورسید
خوږي په بونیر قبضه وکړه او بله دا چه بهانه په لاس ورغله زمونږ په ملک کې
ځو مره قومي اسلامي مدرسې وې ټولې یې یودم بندې کړې ځکه چه دا مد *اسلامي مدرسي
پرنګیانو د خپل حکومت په لاره کښې اغزي ګڼل . د هغوی استاذان او کا
یې بندیان کړل . هغه کسان یې هم بندیان کړل چا چه به د دې مدرسو د
د خلکو نه چندې ټولولې او د مدرسو پالنه خدمت او انتظام به یې کولو . حقی
خو دا وچه دا مدرسې د حاجي صاحب نه وې د قام وې او د قام په پیسو
انتظام چلیدې خو د ملایانو د خولو بندولو د پاره مونږ حاجي صاحب سرپرست مد
حکومت د مدرسو د استاذانو او چلوونکو سره ډیر زور ، ظلم او بد
وکړ ، د ډیره اسماعیل خان جیل ته یې ولیږل . د صوبه سرحد په ټولو جیلون
ډیره اسماعیل خان جیل د آب وهوا په لحاظ او د بد سلوکۍ په لحاظ ډیره
جیلخانه ده . د دې درنې خولنې یې ورته واچولې ، میچنې به یې پرې ګرځول
کولوګان د د تېلوکانې ، به یې پرې ګرځول او لکه د سنډاګانو به یې په ارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقیوم قیدیان وو . (او چه خان د قید نه قیدی وو . (عبدالقیوم خا

یږي یې ترې وخورېږي ، وې وهل ، وې تکول ، وې شړمول . هغه وخت به
چېلخانې کښې داسې دودونه وو کول کېده چه انسان خو پرېږده چه حناور هم
خوره او داسې جامې به یې ورکولې چه سړی به پکښې د سړي غوندې نه ښکارېده
نو دکلي پلار او زوی بندیان شوي وو چه دجېل جامې یې وراغوستي دي او
ودي ته یې را ایستلي دي ، زوی یې چغې کړې چه بابا مې څه شوحال دا چه
ولي خو اکښې ولاړ ؤ خو داسې جامې یې وراغوستي وې چه خپل زوی نه پېژندلو
ی نه شي پېژ . او وه کاله پس زه پخپله د خلافت په سیاسي تحریک کښې قید
وم ما ته یې چه کوم پرتوګ راکړی وو هغه زما د ځنګانه د ستړګی نه پورته و او
ي کمیس یې راکړی وو چه په سجده به پرېوتم ملا به مې تو له ښکارېده .
ی به بندیانو له جامې په یوناپ جوړولې د هغه قیدی دې خدای مل شي چه
یا قل به جګ او تن به یې غټ و او خوراک مې داسې وو چه سپي خو جېل کښې
و مګر پېشوته مې خپله دودی سره دا نګولې ایښې ده پېشو خوړلې نه ده .
ددې نه علاوه یې د حاجي صاحب شیخان او تعلقداران هم ډېر ګرفتار
ل . پولیس ته دا اختیار وو چه د حاجي صاحب د رشته دار او تعلقدار او
یخ به نوم چه هر څوک ګرفتارول وغواړي ګرفتارولی یې شي . په خلکو کښې یې
ره وېره او بزدلي پېدا کړه او دومره هیبت یې پرې راوستو چه چا ته به دې
ې شیخ صاحب هغه به درته ووې پلار به دې شیخ وي . د حاجي صاحب
لوی شیخان د حاجي صاحب د شیخي نه توبه کار شو او ځینې خو پکښې داسې
ردان وو چه حاجي صاحب پسې یې سپکې سپورې خبرې هم شروع کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې دپاره چه پرنګي په خبر شي ، وزه به دقيد نه بچ شم . دا ډېره دافسو
خبره وه چه ډېر نګي زور او ظلم په دې خلکو کېښي ډېره زياتوله او دمقابلې
دجد وجهل جذبه يې پکښې نه راوېښوله . دا قول مذهبي خلک وو اود
په نزد ډېره دمذهب لوی رکن و دوی کښې دډېرو خوښيلو هم غيرت را
نه کړ په جېلخانو کښې يې اذان نه شو ويلې دجمع لمونځ يې نه شو کولی . دا
اصلاح هغه وخت وشوه چه مونږ خدايي خدمتګار جېلونو ته لاړو . بيا دچا
نه شوه کلېدلي . اذانونه به کېدل ، دجمعې لمونځ به پخپله وخته باقاعده کېده
کېږي ، خوراک سپنه شو ميچيني ، کولوکان ، ارتو نه کو خول بند شول جامې
شوه دپوی چکي کوډې او غورو اجازت نه و به يوه چکي کوډه به قيدی پخ
کښې بند پاته دامونږ ازاد کړل . زه په دې حقيقت پوه شوم چه مذهبي
* سره به چه ظلم زياتي کېده دوی به وېرېدل او بې جرأته کېدل او دسيا
بند يا نو سره چه به څومره ظلم زياتي کېده هاغومره به ددوی همت اوجر
زياتېده . دا قوله کتهر دقام قيديانو له خدايي خدمتګارو کړه او دخدايي خد
په قربانو شوی ده . پاس ذکر شوي اصلاحات هغه وخت وشول چه د
خدمتګار و حکومت راغی . په دې وړ څو کښې ما پسې هم ذکر شوي حکم
شوی وو خوزه خوش نصيبه وم چه څو ورځي مخکښې زمونږ دعلاقي پول
کپتان حافظ زين العابدين چه دامبرسر (امرتسر) ؤ زمونږ کلي ته را
ؤ اتفاقاً زما او دهغه زمونږ دملګري په باره کښې خبرې شوي وې هغ
وويل چه مونږ هم په امبرسر کښې ستاسو غونډې قامي ملګري سره جوړه کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

* هغې مصارف مونږ د قربانیو د څرمنو نه پوره کوو که تا سو هم دې قام ته دوام
په د قربانۍ څرمن در کوئ د چند وتولولو له کراوه به خلاص شئ . ما ورته
ووې څه کوې به ملایانو مې وژنې ؟ دلته خو د قربانۍ په څرمنو د ملایانو قبضه
په ملا به خپلې څرمنې الیستلو ته تیار شي خو د قربانۍ څرمنې چا ته نه ورکوي . هغه
ووې چه زه به په دې کښې ستا سو امداد وکړم ما ورته ووې چه ستا په امداد
پلید ی شی . که ته دا خانان او ملکان پوه کړې چه د قربانۍ څرمنې د ملایانو
په ځای قومي مدرسې ته ورکول ډیر ثواب لري نو دوی به یې ومنې ځکه چه
زمونږ په خانانو ، ملکانو او ملایانو د حاکمانو او پولیس افسرانو ډیر زیات
اثر دی . د دې خبرو په دوران کښې هغه ته دا خبره هم معلومه شوه چه دا
ملا رسمي قامي مدرسې دي او د حاجي صاحب په کښې هیڅ نښته صرف د
ملایانو د خولو بند ولو او د پراکیلډي د مخنیوي په غرض پرې مونږ د حاجي
صاحب نوم ایښې دی نو ځکه هغه زه گرفتار نه کړم خو مدرسې یې راته بندې
کړه او د مولوی عبدالعزیز صاحب نه علاوه چه د حاجي صاحب سره تللی
و . نور استاذان یې هم قید کړل . تقریباً یو کال پس پرنګیانو داکسان د هغا
کړل خو دوي غریبان دومره وپریدلي وو چه چا به ورته د شیخ ملا سی او
او حاجي صاحب نوم واخیسته دوی به ور سره جنګ کاوه .

څو موده پس چه بیا د حاجي صاحب او پرنګیانو ښته د مومند و په علاقه
کښې وشوه داکسان یې بیا ونیول او تقریباً څه میاشتې بند یان و . د غسې به
چه هر وخت د پرنګیانو او د حاجي صاحب کشمکش پیدا شو دوی به یې ونیول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرنګیانو به دافکر کولو چه حاجی صاحب ددوی په ډاډ غواړي چه داما
زمونږ دغلامی نه ازاد کړی او ددې نه خبر نه وو چه دوی غریبانا
ازادی پېژنده چه دا دخدای یو لوی نعمت اورحمت دی او نه یې غلا
محسوسوله چه دا دخدای لوی لعنت اوغضب دی ان که دمسلمان ور
هم وی . دوی خو ثوابیان خلک وو اوغوښتل یې چه دتسپواوط
په زور خانته په هغه بل جهان کښی جنت وګټي اوجنت ښکلی جنت
یکښې به حورې وي ، غلمان وی ، دشاتو ، شرابو او میوو یالې به پکښې
بېچېږی ، قسما قسم میوې به وي چه دشو کولو تکلیف به یې هم نه وي تش
خوله واز وه پکښې به راپرېوزي . هغوی ته مذهبی لویو لویو پیشوایانو
ممبر دپاسه داویلی وو چه دا دنیا دکافرو ده مسلمانان به دلته خوار وزا
وږي ، تږی ، لوڅ بربنډ او حقیر او ذلیل وی په هغه جهان کښې به بیا دو
مزې کوي دمسلمان خو هغه دنیا ده او خلکو هم دامنلې وه . په دې خبره هیچا غو
او فکر نه وُ کړی چه دین ددې دنیا د پاره دی که دهغه جهان د پاره او که ددوا
د پاره دی مونږ خو په لمانځه کښې اول ددی دنیا ښېګڼې له خدایه غوا
او بیا دا چه دهغه جهان نه خو څوک راغلی نه دی مګر ددې دنیا تاریخ خوزم
په وړاندی پروت دی چا ته چه مذهب راغلی او هغوی منلی او عمل
پری کړی دی په دی دنیا اباد شوی دی دعزت خاوندان شوي دی
دخپل حکومت خاوندان شوي دي دخوشالۍ او امن ژوند یې نصیب شوی
دی ، تاسو عربو ته نو ګوری چه د اسلام نه مخکښې دهغوی څه حال و؟ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

م راغی او عمل یې پرې وکړو د هغوی څه حال شو ؟ د اسلام په وجه دوی
ومت ، دولت او عزت خاوندان شول . تاسو د هغه وخت د مسلمانانو د ژوند
ـ ـرا ریخ نظر واچوئ غور او فکر پرې وکړئ او د اسلام د دې تهیکه دارانو په خبرو
اوسوچ وکړئ چه دا دوي چه کوم اسلام بیانوي دا هغه د خدای او رسول
م دی که د سرمایه دارو؟ او دوی چه څه وایي د خدای د پاره یې وایي که د
ایه دار د پاره وایي ؟

مومند وته د حاجی صاحب هجرت :

د بونیر نه مومند وته د حاجی صاحب په تللو او دېره کېدلو مونږ ته یوه فایده
ه چه مونږ ته رانږدې شو او د حاله یې زر زر خبریدلو ځکه چه مومند اکثر
وره دی یو کور یې پاس په غره کښې او بل یې دلته مونږ سره په هشنغر
وي . روزانه خلک ځي راځي د هغه ځای د ماتوکو ډوډه مونږ خبروی او
د ماتوکو ډوډه هغوی خبروی . بونیر خو یو لیرې و او بل د خلکو ټک
ورته لږ و .

د حاجی صاحب د هجرت او د اول عالمی جنګ د شروع کیدو په وجه
وستان ته زمونږ ټګ راټګ بند شو . زما تو لو ملګرو د حاجی صاحب
هجرت کړی و زه یوازې پاتې وم . پرنګیانو هم په ملک کښې داسې حالات
ړی وو چه ما د هندوستان د تللو جرئت نه شو کولی . بله دا چه شیخ
مولانا محمود الحسن صاحب عربو ته هجرت کړی و د حج د فریضې
لو د پاره مکې معظمې ته تللی و . هلته شریف مکه د ترکو په خلاف د پرنګیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سازش د کفر فتوا په ملا یانو لیکلې او دستخط کړې وه په شیخ ا
صاحب یې هم زور لګولی وچه ته یې هم دستخط کړه خو هغه انکار کړی
دی وجه شریف مکه شیخ الهند صاحب ګرفتار کړی او پرنګیانو ته سپ
پرنګیانو شیخ الهند صاحب د خپلو ملګرو سره د مالټا په جزیره کښې ب
کړی ؤ . مولانا عبیدالله سندهي صاحب هم له هندوستانه هجرت
او افغانستان ته رسیدلی ؤ . د ده سره د هندوستان یو څو قوم ب
مسلمانانو او هندوانو هم هجرت کړي او په کابل کښې یې یو عارضي حک
راجا مهندرا پرتاب په صدارت قایم کړې وڅوک چه پاتې وو معلوم با
چه هغوی د پرنګیانو له وېرې مونږ سره رابطه نه شوه ساتلی صرف یو ځ
د بړمش پونډه چه څلور نیم سوه روپۍ رکېدې د ډاک په ذریعه زما په ن
دی چه هغه ما حاجی صاحب ته ولېږلی نو دلې د حاجي صاحب هیڅ ق
امداد ونکړ حال دا او چه حاجی صاحب سره دوی د مکمل امداد وعد
او حاجی صاحب ته د دوی د امداد ډېر ضرورت و . ما ته مې بابا د جیب
د پاره په مامند نادي کښې شپېته جريبه ځمکه راکړې وه په هغې کښې
زمینداری کوله د هغې به چه څومره امدن کېده هغه به مې حاجی صاح
خپلو ملګرو د امداد د پاره لېږ . ه خو هغه به د حاجی صاحب د مشر ځوی با
لاس ورتلو زما ملګرو ته به یې نه ورکولو هغه غريبانان د خرڅ پورې ا
هیڅ کار یې نه و لکه د نورو شیخانو د لنګر پخی ډوډۍ ته به ناست وو
تکلیف به یې ژوند تېرولو . په کار خو دا او چه حاجی صاحب هلته دوی ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ ولو انتظام کړی وې. دوی به یکښې کارکولی او بچو به هم پکښې علم زده کولی او د تبلیغ دپاره به یې پکښې خلک روزلې وې چه بیا به نو لو قبایلی علاقوکښې خواره شوی وې هم خیال کسان یې پیدا کړی وې او قبایل یې به یو مزی کښې پیېیلی او منظم کړی وې. زمونږ ملګرو به رموز رموز کښې دا خبری کړی وې خو چا پرې غور نه والیښې اخر مستم تاج محمد صاحب د شیخانو به یوه غونډه کښې پاڅیدلی او به ممبرو دربډلی دی دوی ته یې ویلی دی. تاسو شپه او ورځ د خپل لنګر به فکرئ د قام اصلاح او تعلیم خوا ته هم څه توجه به کارده. ده غریب هم دومره خبره کړې ده شیخانو نورو خبرو ته پرینښې نه دی او له ممبره یې را کوز کړی دی. دا کسان خو د کار قابل او لایق کسان وو دوی چه خپل کور کلي پرینښی وو قربانئ یې ورکړې وې او مومند و ته تللی وو. کار یې تللي وو دیو مقصد دپاره تللی وو. د شیخانو به شان خوې د لنګر د و دې سود کړې نه وه اوس که د شیخانو د جنت به تمه ناست نه وو. د دوی به جنت او د شیخانو به جنت کښې او د دوی د جنت به لار کښې او د شیخانو د جنت به لار کښې ډیر فرق و. معلومیده داسې چه باچاګل د پیرنګیانو سره سازش کړی و او د حاجی صاحب او دهغه د کارکوونکو ملګرو تو منځ یې غلط فهمی پیدا کولې او د دوی به لار کښې یې خنډونه اچول او زمونږ ملګری یې دی کار ته نه پرینښول، زمونږ ملګرو د یې کاری تړونه نه شو تېرولی مایوسه شول او د انګریزانو هم دا کوښښ وچه دوی د دې ځایه لاړ شی. مخفی صاحب خو د خپلو خپلوانو ځای ته دیر ته لاړ مولوی سیف الرحمن صاحب افغانستان ته لاړ او مولوی فضل ربی صاحب هم ورپسې لاړو، مولوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالعزیز صاحب سوات ته لاړ ، مولوی تاج محمد صاحب کمانګری ته لاړ او هلته ځان له دیره شو بیا د هغه ځایه په هغه لښکو کښی چه د امیرامان الله خان په مرسته د پکتیا د منګلو قبیلی د کود ملا د شورش خلاف جوړ کړی و، منګلو ته لاړ او هلته بیا په خوست کښی وفات شو. مولوی عبدالعزیز صاحب سوات ته راغی.

دسوات د باچاهۍ کشاله:

په دی وړ ځو کښی د کوهستان ملاصاحب د دیر د نواب د زور ظلم نه د سواتیانو د بچ کولو د پاره سوات ته راغلی و، د نواب ندیی د سوات د پره برخه نیولی وه او سیتانی یوسیدیی چه عبدالجبار شاه نومید ه په سوات کښی باچا کړی و. کوهستان ملا صاحب د تونګزو د حاجی صاحب ماذون و ده ته په کار و چه د سوات یوسفزی یی د سواتیانو مشر کړی وی ځکه چه سوات د سواتیانو او د سواتیانو وینی پری تویی شوی وی او بله خبره به دا وی چه کوهستان ملا صاحب د مدینی په طرز او طریقه د خلکو په رایه یو جمهوری نظام قایم کړی وی خو معلومیږی داسی چه د پښتنو د کورونو جنګونو ،کوندیو ، تربګنیو او بی اتفاقیو او د ښمنی له کبله کوهستان ملا صاحب دا کار کولی نه شو. د پښتنو تاریخ د داسی واقعاتو نه ډک دی چه کله داسی موقع په لاس ورغلی ده ، دوی د خپل ورور عزیز په ځای میا ملا په ځان مسلط کړی دی عزت یی ځپلو کښی په یو بل پېرزو شوی نه دی او په خپلو کښی بد نیته شوی دي او د غه شان چه څوک د وی د خپل ملک ، تمام او مذهب مشران په ځان منلي دي هغوی بیا بنه مزلی او خورلی دي او دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا هم ورته سبق نه دی اخیستی او دغه وجه ده چه د جنت په شان وطن
کښې په جوار و ماره نه دي وږي ، تږي ، خوار زار او جاهلان پاتې دي د
قدرت د پټو خزانو نه چه د دوی په ملک کښې یې پیدا کړې محروم دی او تر
هغې بدې دا حالت وی تر څو چه دوی قبیلوی ژوند په ملي او قومي ژوند تبدیل
کړی نه وي او یو ملت شوی نه وي او په خپلو کښې وروری ، عزیز ولی او قامولی
مینه ، محبت او پېرزوینه پیدا کړې نه وي . او تر څو چه یې د قام عزت ، خپل عزت
او د قام بې عزتي یې خپله بې عزتي گڼلې نه وي . دا د دنیا قومونه چه اباد شوي دي
ترقي یې کړې ده او اسمانونو ته وختل او مونږ چه د هغوی د عزت ژوند او
اسوده گۍ ته گورو ورته پسخېږو . دا زمونږ په شان خلک دي دا زمونږ نه بهتر او
پیدا شوي نه دي خو په هغوی کښې ملیت ، قامولی او عزت ولی ، علم او پوهه
مینه او محبت پیدا شو ، ترقي یې وکړه او په مونږ کښې دا صفات نشته ، مونږ به
په خاورو کښې تو غږېږو وبه هغوی کښې ملیت او قومولي راغلې ده ، دا به کف او څپ
په تسپو ، دېرو وظیفو او نفلونو او په بې عمله دعاگانو نه ده راغلې . په هغوی کښې
ایماندار ، دیانتدار ، بې غرضه او بې الایشه کسان پیدا شوي دي ، د قام تباهي
یې محسوسه کړې ده ، د ژوند خوب یې په ځان حرام کړي دي قام پسې یې خپل
ځي ، قام یې پوه کړي او وینس کړی دی ، قامولي یې پکښې پیدا کړې ده اباد
شوي دي .

سید عبدالجبار شاه څه موده حکومت وکړ ، خو ورځې وروسته ورسپی
مشهوره شوه چه قادیانی دی . زه په دی خبره بحث نه کوم چه دی قادیانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړ نه که دی قادیانی و نه پوهېږی نه به قادیانی و هغه وخت یې چه باچا کولو ولی
د دی خبرې تحقیق نه کولو . حقیقت دا و چه هیڅ دا ګمان نه کولو . چه د سوات
دا ریاست به قایم پاتی شی او چه څه وخت څینو کسانو ته چه دې کار ته یې زړه
کېږه معلومه شوه چه دا خو قایم پاتی کېدی شی نو د سید عبد الجبار شاه
پسی یې دا پروپیګنډه شروع کړه . بله دا چه د سید عبد الجبار شاه حکومت
کمزوری حکومت و د سوال یادی وه واک و اختیار ټول د کوهستان ملا
و او کوهستان ملا د یو ټکیا نو مخالف و نو یو ټکیا نو غوښتل د سید عبد الجبار
شاه په ځای د خپلې طبعې یو داسی سړی دلته کښېنوی چه د کوهستان ملا
واک اختیار ټول خپل کړي چه په دې علاقه کښې څوک د یو ټکی بر خلاف لاس
او پښې و نه خوزولی شی .

په خلکو کښې د سید عبد الجبار شاه د مخالفت د زیاتیدو په وجه
کوهستان ملا مجبور نشو چه هغه لیری کړی او بل څوک په دې ځای کښېنوی
نو د پاچاګل صاحب د ترنګزو د حاجی صاحب د مشر زوی دا خواهش او کوښښ
و چه د سید الجبار شاه په ځای دی د سوات باچا شوی وای او د ده چانس
زیات و . کوهستان ملا صاحب د ده د پلار معتقد و . نو ده ځان دې موقع ته د
و او د کوهستان ملا صاحب نه یې وعده اخیستی وه . دې بهرته مومند وته به
غرض لاړو چه څلور پنځه سوه ملاتړ د مومند ونه ځان سره راولي مولوی عبد
چه د باچاګل نه د یر خپه و او ښه ورته معلوم و او د هغه سلوک ورته یاد و د
وخت د کوهستان ملا صاحب سره مصاحب و او په کوهستان ملا صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر اثر و بلکه دغه يو قسم سکرټر و او کوهستان ملا صاحب به په هر کار کښې دغه ته مشوره اخيسته نو مولوی عبدالعزيز صاحب کوهستان ملا صاحب په دې خبره رضا کړو چې د باچا ګل د راسېد و نه يې مخکښې د ميا ګل عبدالودود د باچايي اعلان وکړو چې باچا ګل داود رسېد هر څه تالا والا د ميا ګل عبدالودود باچا شوی و. په دې وخت کښې د ازادو قبايلو په باره کښې د پرنګيانو پاليسي بدله شوې وه، هغوی غوښتل چې په هره قبيله يا علاقه کښې واړه واړه خانان او نوابان جوړ کړي چې هغوی دا قوم په قبضه کښې وساتي او د قبايلو د شور شونو، بغاوتونو او جنګونو مخه د دې خانانو او نوابانو په ذريعه ونيسي ځکه چې د خانانو او نوابانو قبضه کول پرنګيانو ته ډېر اسان و هر يو به د بل دوښې د پرنګي خوشامند کوله د دې کار د پاره پرنګيانو د سنبار خان ته ډېرې روپۍ او وسلې ورکړې چې ناوه ګی بانډې حمله وکړي وې نيسي که ناوه ګی د سنبار خان ونيسي نو پرنګي به دې د دې سيمې نواب تسليم کړي او ډېر جاګير به ورکړي. پرنګيان په دې پوهېدل چې ناوه ګی د دې علاقې د دروازې حيثيت لري د هر چا په لاس کښې چې وي قام ورته ريب وهلی نه شي قام هم په دې خبره پوهېده نو ځکه د قام او د سنبار د خان په ناوه ګی ډېر جنګونه وشول خو سنبار خان د ناوه ګی په اخيستو کامياب نه شو د غه شان پرنګيان په اپريدو کښې، وزيرو کښې، مسعودو کښې او بيټنيو کښې ډېرې روپۍ خرڅې کړې خو د خانيو او نوابيو په جوړولو کامياب نه شول.

ميا ګل و رو ورو ځان مضبوط کړو او کوهستان ملايي په مخه کړو مولوی عبدالعزيز صاحب خو د ده سره د ده په باچا کېدو کښې ډېر امداد او احسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي وا واوس هم ورسره هو قسم امداد ته تیار ونو دي دده سره پاتي شوي
زه به دغو ورځو کښې د مولوي عبد العزیز صاحب لید لوته سید وله ورغلم یو
دوه شپې مې مولوي صاحب سره وکړې د میاګل صاحب په مجلس کښې شریک شوم
د سوات یوه جرګه هم په دې وخت کښې میاګل صاحب ته راغلي وه د هغوی په
مجلس کښې هم شریک شوم په خبرو خبرو کښې را ته معلومه شوه چه دا خلک
له خدایه دومره نه وېرېږي لکه څومره د پرنګي نه د پرنګي نوم به ما اخیسته وېره
به په دوی راتلله د دوی په خدای هم داعقیده نه وه چه ګوندې مونږ به د پرنګي
د غلامۍ نه خلاص کړي شي . نن چه تاسو په سید وکښې کومې ابادۍ ګورې هغه
وخت دا ابادي نه وې یوه د ختو معمولي کلاګۍ وه . میاګل صاحب ، مولوي
صاحب او نور تول د دوی ملګري به پکښې او سېدل او داسې خاص میلمانه
چه به راغلل هغه به هم ورسره پاتې کېدل . زه په هلکوالي کښې هم سید و ته
تللی وم او یوه شپه مې پکښې کړې وه هغه وخت زما علم کم ؤ او د اسلام
په حقیقت پوره نه پوهېدم ما به داګمان کولو چه زیارتونه د سړي سوالونه
قبلوي . زمونږ په خلکو کښې داعقیده وه چه پیر بابا د سړي یو سوال قبلوي
نو زه هم په همدې خیال د خو ملګرو سره اول د پیر بابا زیارت ته تللی وم او بیا له هغه ځایه
د جوارۍ په کنډو (غاښي) سوات ته را اوړېدلي وو . د سوات د بابا جي زیارت
موکړی و او شپه مو دلته تېره کړې وه .

د پیرنګیانو مظالم :

دا د پوړته ملک حال ؤ د کوز ملک حال دا و چه پرنګي به خلکو دومره

ویره او ترهه راوستی وه چه چا ددوی له ویرې حقه او رښتیا خبره نه شوه کولی او حکومت خبره خو پرېږده چه دچا په خیال به پوه شو چه دده دخپل قام، وطن او اسلام سره مینه ده، نود باوونه به یې پرې شروع کړلو او چه په دې به کاروونه شو نو بیا به یې منصبونه، پیسې او لقبونه وروراندې کړل او چه په دې به هم کاروونه شو نو بیا به یې دجیلخانو تورو تمبوته واچولو میچینې به یې پرې اوړولې کولو مکان به یې پرې کوځول داسې ظلمونه به یې پرې کول چه دیر وحشی قام به یې هم دیو حیوان سره ونه کړي یاآتی خولا دتمدن مدعی دیو انسان سره. دا پراپیګنډه شوې ده چه انګریز انصاف دارو. منم چه انصاف دارو خو په داسې مسئلو کښې چه کوم ځای کښې به دده خپل مفاد نه وو، کله چه به دده خپل سیاسی غرض وو نو بیا دانصاف سوال نه پیدا کېده. ولې په سیاسی معاملو کښې یې بیا انصاف نه پېژندو، او بیا هر ظالم چه تاسو پېژنئ دغه نه زیات ظالم و. دپرنګیانو مخبران به ملک کښې خواره وو- دکور، کلی، حجرې، جوماتونو خبره به یې پولیس ته رسوله او پولیس ته تول اختیار او پوره واک حاصل وو چه په هر چا به یې چه کوم ته کښېنبوده چه داغل دی هغه به غل و بیا یې پو هنه وه او پولیسان هم دجهان بلا د بانته وو خصوصاً دپنجاب پولیس خو دپرنګی دخوشالولو دپاره دخدای په مخلوق او مسلمانانو داسې شندی کړی چه هیڅېږي به چا کړی نه وي.

خانانو، ملکانو او ملایانو به ځای په ځای جرګې کولی چا به له ویرې چا به دپیسو په تمه چا به دنوکری دپاره دپرنګیانو تعریفونه کول، ملاکانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

يي ترلي وي برتې به يي ورته کولی او ويل به يي چه خدای پاک ويلي دي چه «د خدای اطاعت کوئ، د پيغمبر اطاعت کوئ او د اولوالامر اطاعت کوئ» او پرنګی خو زمونږ اولوالامر دی اطاعت يي واجب دی. حالانکه د قرآن ايات کښې د اولوالامر سره لفظ «منکم» راغلی دی، يعنی چه اولوالامر دی دستاسو نه وی. نو دا به دی مليانو نه ويل، او په دی طريقه يي د پرنګی د اطاعت د پاره قرآنی جواز پيدا کوو. خدای پاک په قرآن کښې د بنی اسرائيلو د عالمانو ذکر کوي چه هغوی به د لږ و پيسو د پاره او د خپلو خواهشاتو د پوره کېدو د پاره د تورات او زبور په اياتونو کښې تحريفونه او تاويلونه کول هر مذهب او مسلک چه د خود غرضو او چالاکو خلکو په لاس ورشی بيا پکښې هغه اولنی انقلابيت او روح پاتې نه شی، بيا د سرمايه دارو مذهب ترې جوړ شي او تش کالبوت شي.

زمونږ په علاقه کښې په دې کار کښې زياته برخه د عمرزو سعدالله خان اخيستې وه يو خو خان ؤ او بل د پرنګيانو نوکر هم و. هغه به وخت په وخت د وډې وډې جرګې کړې خانان، ملايان او شاعران به يي راغونډ کړل او د پرنګی د خوشالولو د پاره به يي جلسې جوړولې او د پرنګی تعريفونه به يي پکښې کول او خلک به يي د پرنګی سره د تعاون د پاره اماده کول يوه ورځ په حجره کښې ناست وم د مولانا ابوالکلام د «البلاغ» اخبار می لوسته خبر شوم چه نن بيا په عمرزو کښې جلسه ده مولانا پخپل اخبار کښې د دی جلسو متعلق د يرښه مضمون ليکلی ؤ نو په زړه کښې می تيره شوه چه ورځم او په دی جلسه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو ته دا مضمون او روم خو دا همت او جرئت مي ورنه کړی شو. عجیبه خو لا داوه چه دا زا د سرحد ملایانو او زبرګانو به ویل چه د پرنګی خلاف جهاد فرض دی او د داخل ملایانو او زبرګانو به ویل د پرنګی مرسته او اطاعت فرض دی. لکه د قسطنطنیې او مدینې د ملایانو به شان یو یوه د لی به یو قسم فتوه ورکوله او هغی بلې به د هغې مخالفه فتوه ورکوله. د دی موضوع به باره کښی به یوه مذهب کښی دوه قسمه خبرې نه وي خو حقیقت دادی چه نن به مذهب هم سرمایه دارو د خپلی سرمایې په زور قبضه کړې ده هغه د خدای د رښتینی مذهب پاتی نه دی. رښتینی خدائی مذهب خو د مخلوق خدمت دی، مینه ده، محبت دی، انصاف دی، عدالت دی، بردباری او ایماندای ده. په هغې کښی د خدای د مخلوق ګټه او فایده ده. دا نن چه تاسو څه وینئ دا سرمایه دارو د خپلو غرضونو د پوره کولو د پاره د مذهب په نوم یوه لوبه جوړه کړې ده. دا ننی مذهب خو د خو کسو د عیش عشرت د پاره دی د خدای د مخلوق د ارام د پاره نه دی چه مذهب د خود غرضو کسانو په لاس ورشی دا سی حال شی. حقیقت دا دی چه دا ټول اسمانی مذاهب حق دی

او قرآن خو دا وایی چه

د متقی او پرهیزګارو

خلکو

به به دي قرآن هم عقیده وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوچه ددی نه مخکښې کوم کتابونه دخدای له طرفه راغلي دی په هغه
به یې هم عقیده وی نوموږ نه پوهیږ. وچه په دنیا کښې دمذهب
په نامه داجګړې اوجنګونه ولی او څنګه پیدا شوي دي ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولت ایکټ او مونږ

وبا (د ړومبی تېر وفات) دولت ایکټ . زمونږ جلسی . زما
ورومبئ گرفتاری . زما بابا او نور کلیوال جیلخانه
کښی . د جیلخانی حالت د قید نه خلاصون
بیا گرفتاری او دویم واده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیورپ جنګ چه ولنبت نوز ما په زړه کښې دا خیال پیدا شو چه سرې کا
ته لاړ شي او د افغانستان دحکومت په امداد دپرنګیا نو خلاف جلد وجه
شروع کړی دا دامیر حبیب الله خان زمانه وه او د افغانستان په باره کښ
زما هغه وخت دا عقیده وه چه دا یو ازاد او زورور حکومت دی که چیرې
وغواړی نو دپرنګیانو خلاف زمونږ ډیره مرسته کولی شي ددې دپاره مې
فیصله وکړه چه د سوداګرې په بهانه افغانستان ته ځم. ما داتجویز خپ
پلار ته وړاندې کړو هغه راسره ډ ومنلو خو مور مې مخالفت وکړو خو آخر مې ه
هم راضی کړه بابا راسره ډ د روپو وعده هم وکړه. زمونږ دکلی زمایو اش
جمعدار عجب الله خان چه د پرهو ښیار او جهان دیده سړی و د پرنګیانو
انتهلیجنس د پیاړ تمنت کښې هم پاتی شوی و او د غه ملګونه یې لیدلي وو مې د
خان سره ملګرې کړو او د راهداری د پاره مو حکومت ته درخواست وکړو خو حکو
راهداری رانکړه او دا کار پاتی شو.

جنګ څلور کاله پس ختم شو په دې دوران کښې به کله ناکله د پرنګیا
او ازادو قبایلو ترمینځ جنګونه کېدل خو دټولو قبایلو په یوه سلا او په منظمه طریق

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وو . نو ځکه پرنګی ته څه نقصان نه رسیده . چه مومند و به په پرنګی حمله وکړه
وزیر . مسعود او اپریدی به په ځای ناست وو او که د اپریدو او انګریز جنګ
په و مومند . وزیر او مسعود به خبر نه وو او که د وزیرو به ور سره جنګ و مسعود
په چه د وزیرو سره به یوه علاقه کښی ترونه تیروی جنګ ته تیار نه و مومند او
اپریدی خولا په ځای پرېږد ده هر یو به ویل چه دا د هغه جنګ دی مونږ یی څه کوو
په کار دا او وچه ټول قبایل په یو تحریک کښی تنظیم شوی وای ښه تربیه ورکړ شوی
وای او ټول یو ځل راپورته شوی وای . نو که پرنګیانو د دوی د مقابلې د پاره د ډېر
طاقت دلته په کار اچولی وی د ترکو او جرمن مقابله ورته سخته ده او که
د ډېر طاقت یی د ترکو او جرمن مقابلې ته متوجه کولی نو دلته به دوی ډېره
کامیابی حاصله کړی وای خو جهانی جنګ د پرنګی په فتح او د ترکو او جرمن
په ماتی تمام شو .

وبا . د رومبی تېر مرګ :

د جنګ په وجه په دنیا کښی سخته وبا راغله . په جنګ کښی دو مره
کسان نه وو مړه شوي لکه په دې وبا کښی چه مړه شول . په هندوستان
کښی هم دې وبا ډېر خلک ووژل . پښتانه هم ډېر پکښی مړه شول . دا
داسی عجیبه وباوه چه اکثر به یی ځوانان . جینکۍ او هلکان وهل او مړه
کول . او چه یو کور ته به یو ځل ننوته بیا به یی یو هم نه پرېښوده . داسی
پېښه شوې ده چه په کور کښی یو کس هم نه دی پاتی شوی او د کور دروازې
پورې شوي دي . په وړو کو وړو کو کلو کښی به مړي هم داسی پراته وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښخولو ي ځوک نه وو. په دې مرض د تولونه اول زه پریوتی وم خوهسې خدای
جوړ کړم ځکه چه په دې مرض هغه وخت څوک پوهېدل نه او نه د حکومت
طرف نه د ډاکټر، دوا او درمل انتظام و. زما وروسته غني چه د پنځو کالو
ناروغه شو. غني د ډېر ښکلی و د موري ورسره ډېره مینه وه د ډېر به يي ورته د
ما به منع کوله او د صبر تلقین به مې ورته کولو خو د هغې زړه به نه صبرېدو. یو
ورځ د غني رنځوري سخته شوه موري ورته د کټ سر ته ناسته وه د ده
لي په غېږ کښې ایښی و ما د ماښام لمونځ کړی و په مصلی ناست وم دعا
کوله غني ته مې کتل چه بې هوشه پروت دی چه ناڅاپه يي مور پاڅېده د زوی
سر يي د خپل ورانه نه په بالښت کښېښوده او د زوی له کټه چاپېره وګرځېده او
سه تېر يي وورېده او لاسونه يي په دعا پورته کړل په ژړا يي وویل چه ای خدا
د ده مرض په ما کښېږدې او دې ماشوم ته شفا ورکړې. د خدای یو عجیب
حکمت و. په سباله دا ناجوړه شوه د دې مرض ورځ په ورځ زیاتېد او
د غني مرض به ورځ په ورځ کمېد و غني جوړ شو او مور يي ځوانیمرګه شوه ماشو
ئې راته پاتې شو. د غه وخت غني د پینځو کالو ، ولی د دریو کالو او خور يي د یو کال
په کلو کښې دومره مړي کېدل چه خلک يي ښخولو ته نه رسېدل. مونږ
به د سهار نه د قبرونو په کنستلو لاس پورې کړ تر ماښامه به لګیا وو، کله
په مشکله پوره شو او کله به یو نیم کم شو د ډېرو به د کفن د رک هم نه و. د داسې
مړو د پاره مونږ یو فنډ جوړ کړو بې کفنو مړو ته مو د دې فنډ نه کفن ورکولو
او په د غسې حالت کښې به هم ځینې کسان داغلل په دروغو به يي را نه کفن یورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینو چالاکو به وژړل او مونږ ته به یې دوکه راکوله : اخر مونږ داسې انتظام وکړو چه کفن به مو د خپل سر یې په لاس لېږلو چه مړی به یې ولید ونو کفن به یې ورکولو که نه بېرته به یې راوړلو . د دارو درملو موهم څه انتظام کړی و په اول کښې خو یې چا ته دارو معلوم نه و خو وروسته چه مرض اوږد شو ډاکټرانو او حکیمانو ورته دارو دا پیدا کړل هغه به موجود ول او مریضانو له مو ورکول . دا یو ډېر لوی افت وچه زمونږ په قام را نازل شو او په داسې وخت کښې چه نه په قام کښې احساس او نه اتفاق وچه د دې مصیبت مخه یې په اتفاق سره نیولې وای او نه موکوم خواخوږی حکومت وو چه زمونږ غم یې خوړلی وای او د دې افت نه یې بچ کړی وای . په جنګ کښې هم زمونږ د ملک خلک د نورو ملکونو د خلکو نه زیات مړه شول او په مرض کښې هم . جنګ د چا او مړه پکښې څوک شول ؟ ګټه او بیلاټ د بل چا او جنګېدلو مونږ . زه خو وایم چه مونږ اجرتي قاتلان وو . د پیسو د پاره د خلکو مرګ پسې تللي وو د خپل ملک د ازادۍ او خپل عزت د پاره را کښې دا احساس نه و چه د پرنګی سره جنګېدلی وای یا کم از کم پخپل کور کښې ناست وای پرنګی مو یوازې ترکو او جرمن ته پرېښې وای . مونږ جرمن خو پرېږده د مسلمان ترک سره د پرنګی په ډډه او طرفداری وجنګېدو او جنګ مو ورته وګټلو د دې ګټې په پاداش کښې مونږ ته پرنګیانو « دولت بیل » چه یو ظالمانه او ناروا قانون و راکړو او د خدای د طرف نه دا مصیبت نازل شو .

دولت ایکټ :

ګاندهي جي چه د پرنګیانو د دې وعدې په مقابل کښې چه که پرنګیان جنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکتهی مونږ ته به یو سلف ګورنمنټ راکړي په جنګ کښې د پرنګیانو د پرامداد
وکړو خو پرنګیانو چه فتح وکړه وعدې خو پرېږده د «رولټ اکټ» ۱۹۱۹ع د ناف
کولو اراده وکړه نو مهاتما ګاندهي ډېر مایوسه شو او د «رولټ اکټ» خلاف یې
اواز وچت کړو. مهاتما ګاندهي خولا پرېږده چه د پرنګیانو ملګرو هندوستانیانو
هم ددې قانون خلاف چغې پورته کړې. په ټول هندوستان کښې ددې تور قانون
په خلاف زبردست ایجی ټېشن (تحریک) شروع شو، لویې لویې جلسې جلوسونه
به کېدل د دې دني مظاهرې وشوې، د ډېرو سټېشنونو او سرکاري ځایونه
پکښې وسوزېدل. پرنګیانو هم اسره ونه کړه خلک یې په ګولو وویشتل په جېلخانو
کښې یې واچول ډېر سپک او ذلیل یې کړل. ترډې وخته زمونږ په علاقه کښې
سیاسي تحریکونه جلسې او جلوسونه نه وو او نه پرې څوک پوهېدل د تعلیم د پاره
د مدرسو جوړولو تحریک موجود وو هغه هم د جنګ په وخت کښې پرنګیانو بند کړی وو

یوه شپه کور ناست وم دوډۍ مو خوړله چه د ډول اوازمې ترغوږه
شو چه غوږ مو ورته کېښېښود د ډنډورچي ورسره د ډنډوره غږ وله چه سباله
به د «رولټ اکټ» برخلاف د حاجي صاحب په جومات (عیدګاه) کښې جلسه
وي. په دې پوه نه شوم چه د جلسې انتظام چا کړی دی. چه سبا شو چای مو
وڅکلو، حاجي صاحب جومات ته روان شو. د جلسې نوم د کلي خلکو نه واورېدلی
دا ورته یو عجیبه څیز ښکارېدو د ډېر خلک ورته روان وو. د تحقیق نه دا ته
معلومه شوه چه د جلسې اعلان زمونږ د کلي یو خان چه نوم یې محمد اکرم خان د
کړی دی. دا را ته هم معلومه شوه چه د جلسې د اعلان په وخت کښې د پولیس

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو افسر راغلی و د خان او افسر په مینځ کښې ښه گفتګو او کشمکش شوی و ، خان د
هغه له ضده د جلسې اعلان کړی دی ، د قدرت کار و نه هم د حکمت نه خالي نه
وی ، چرته دا خان او چرته د جلسې اعلان د جلسې په ورځ مونږ اولیدل چه
دغه اکرم خان پخپله جلسې له راغی . وروسته معلومه شوه چه د جلسې په وخت
کښې هغه د مردان د استنټ کمشنر گریفتھ صاحب سره وو . د کلي اکثر لوی خانان
وغت غټ ملایان راغلي وو . زه پاڅېدم او خلکو ته مې ووېل چه دغه شان جلسو
کښې د صدارت ضرورت وي یو مشر سړی د دې جلسې صدر مقرر ول په
کار دی خلکو ووې چه ته صدر شوې ما ووې چه یو مشر سړی به صدر کړو خو دوی ټینګ
شو زه یې صدر کړم . عام خلک خو د صدر په معنی نه پوهېدل هغوی چه د جلسې نه
ستانه شول دا یې خوره کړه چه ګوندي زه د پښتنو با چا شوم ، مونږ خو د غه وخت په
تربیو نو نه پوهېدلو خو چه د اخبارونو نه موښه لږ . ود ېر زده کړي و هغه مو خلکو ته ووېل
د اخو کښې یو بل خان تجویز و راندې کړو چه دا خو زمونږ د کلي جلسه ده ، بله هفته
به بیا د لته د دې تولې علاقې جلسه وي خلک خبر کړئ چه په کښې شمیر کښې راشي . د
تربیو نو په لحاظ خو دا جلسه جلسه نه وه مګر د اثر په لحاظ یې په خلکو کښې ډېر جوش
خروش مینه او جذبه پیدا کړه .

زمونږ جلسې :

د راتلونکې جلسې د انتظام د پاره خلکو ملا و تړله ، زه پخپله هم په اس
سور شوم او د دوادې او هشنغر کلي مې وکتل د جلسې د جوړ ولو له پاره دولت
ړي له ورغلم . دا د دوادې مشهور کلی دی ، هغه کښې مې د دغه کلي لوی خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولیده ده وعده وکړه چه جلسی له به ذرخم په دولت پوره کښې ده راته یوه ډېر
عجیبه خبره وکړه . وې چه یو سړی کره سمسره عادت شوې وه د دوی پې به لې
ښنبل . ښځې ده ته ووې چه دې سمسری خو ډېر ورانی را اخیستی دی څه ورسره
وکړم ؟ دی پخپله سمسری دیرولی وو ورته یې وویل چه ښځې دا خو زبرګه دی
ورته مه وایه . ښځه په پیو مینه وي یوه ورځ دې سمسرې پې په کټوی کښې څښل
د ښځې صبر نه شو په سو باړي یې ووهله او مړه شوه دې ښځې فکر وکړو چه دا څ
می دخاوند زبرګه وه اوس به ما سره څه کوي چه خاوند یې راغی نو ورته یې ووې چ
زماد لاسه نن ډېره غلطی شوې ده ستانه دهغی معافی غواړم ، خاوند ورته ووې
چه ووایه . دې ورته ووې چه هغه زبرګه زما د لاسه مړه شوې . ده وې کومه د
دې ورته وښودله ده پری را باندی کړل . مړه سمسره یې ټوټې ټوټې کړه ا
ښځې ته یې ووې چه زبرګه مړګه نه وه خو زه ترې بیریدم . دی وخت کښې په
چاکښې قومی جذبه پیدا شوې وه ، دا سرکاری جرګه نشین خان وخو ډېر ګ
څه یې نفرت پیدا شوی و .

خانانو او غریبانو ټولوله مو په جلسه کښې ډکه ون بلنه ورکړه ، خلکو د
خوشالی ومنله . د جلسی په ورځ دیولک نه زیات خلک راټول شوي وو .
زوکونو ښځو د جلسی د خلکو د پاره په منګو کښې د سیند نه اوبه راچلولی . د جلس
په دوران کښې د حکومت له طرفه میان اکبر شاه کاکاخیل ماپسی راغی او ویل
چه چیف کمشنروالي چه په صوبه سرحد کوم قانون حاوی دی دا خو د « دولت اکټ
پلار دی ، دا خو د « دولت اکټ » نه زیات ظالمانه دی دوی له په کار دی چه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانون په خلاف د حکومت غوږ ونو ته خپل آواز ورسوي. د «دولت اکټ» تا و
دوی ته نه رسی او بله دا چه هندوستان د دوی سره د دې قانون په لیری کولو کښی
کوم امداد کوی دی چه دوی یې ورسره کوی زه د دوی سره وعده کوم چه په دې
قانون له نوی سره غور وکړم او چه دوی څه وایي هغسی به وکړم ماورته ووې چه میا-
صاحب زه منم چه هندوستان زمونږ مرسته نه ده کړې دا د هغوی انسانی فرض
و خپل انسانی فرض یې ادا نه کړل زمونږ هم دا انسانی فرض دی چه د دولت اکټ
خلاف ورسره خپل اواز ملګری کړو. هر سړی په خپل عمل پوه دی. میا صاحب پوه
شو چه دی زما په دام کښی نه نښلی نو بیایې ووې که ته اجازه راکوې زه به هم دې
خلکوته خوشخبری وکړم. ماورته وکړه. د هغه په تقریر کښی د خولی نه دا وخته چه حکومت
زمونږ مور او پلار دی. دا په خلکو بده ولګیده چغې یې پورې جوړې کړې چه میا
کښینه حکومت که ستا مور وی او که ستا پلار وی وی به زمونږ هیڅ هم نه دی. ما
چه خلکو ته وکتل په خلکو کښی پوره جذبه وه او میا صاحب ته په قهر وو. ما میا صاحب
کښینولو او په خپله ورسره شوم د جلسی نه می بهر وښکو ځکه که زه نه وای یا ما د خلکو نه
مخکښی د علام تشدد وعده نه وای اخیستی خدای خبر چه د میا غریب به څه حال
شوی وای. زه یوه خوا د خلکو جذبې ته حیران وم او بله خوا د میاګانو انګریز پرستی
ته. د دې جلسی صدارت هم خلکو ما ته راکړو، مونږ د تقریرونو په چل نه پوهیدو
اکثر به مو تقریر ولیکه او د کاغذ له مخه به مو خلکو ته اورولو. عباس خان دې خدای
وبخښی زما ډیر دوست و هغه له می لیکلی تقریر ورکړی وچه د هغه وار راغی او پاڅیده
تول ربړیدو وی ویل دا تور قانون بیایې ووې دا تور قانون څرګرته یې هم دا تور قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

تور قانون ووې ماورته دلاندې نه ووې چه ورانده ووایه دی تول رپېده داته
يي وویل چه په ستر کومی تیاره ده ورانده نه وینم د دی نه یي زیات څه ونه ویلی شواخر
کښیناست . دازموږ د تقریرونو حال وخوسره د دې هم جلسه بالکل کامیابه وه
قرار دادونه موپاس کړل ، اخبارونو او حکومت له مو ولیږل .

په خلکو کښي یوه عجیبه مینه او جوش وه بیا خاص زموږ د کلي د نرو او ښځو
خولا بل حال و . په سوونو ښځي زموږ د کلي راغلي وې کومي وه سپینه ته به
تللي او خلکو ته به یي د څکلو اوبه راوړې . زموږ د کلي دوه کسه دې جلسي ته نه
وو راغلي یو خان بها در محمد عمر خان او بل هغه خان چاچه د اولې جلسي
د پاره د ځله ورې وهلي یعني محمد اکرام خان هغه د جلسي په ځاي مردان ته
کریفت پېرنگی ته تللي وو . کریفت د مردان استنټ کمشنر و د دوی اشنا
و . په دې ورځ یي هم داخیال وچه په حکومت به زموږ مخ وشي خو نه یي په حکومت
مخ وشو او نه یي په قام کښي مخ پاتي شو . دوی په کریفت صاحب داده وو
خود قدرت کاربیل وې کریفت د دوی په ښه رانغی او دوی هم موږ سره کوم قانو
ښول موږ ترآخره هم په دې پوه نه شو چه اکرام خان د دولت اکت خلاف د
اعلان ولې کړی وخو خلکو به داویل چه ده غو ښتل خپل تربوران ، خانان ، دین نگیان
په ضد راولی او پرنگیان هغوی برباد کړي خو دې یکښي یې خپله ونښت .

دا تمانزو دې جلسي په لیبنستنو کښي او ډولکو او ښه جوش او خروش
پیدا کړو . بله جلسه په تاکال کښي د ارباب رضا خان له طرفه مقرره شوه ، قول
علاقه یي خبر کړې وه موږ ته یي هم بلنه راکړې وه . د جلسي په ورځ سهار وخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ. ورروان شوچه دسر دریاب دیله نه پوري وتلو. عاشق، دپېښور دښار مېوه فروش په تانګه کښې سور مخې له راغی اشاره یې وکړه تانګې موودرولې راکوز شوزه عباس خان، بابي جان او احمد استاذمي بېل کړو او دا بتدیې ووې چه دافغانستا او پرنګیانو جنګ شروع شو ښکا په ټول ملک کښې د مارشل لا اعلان شوی دی. دتاکال جلسه بنده شوه او د افغانستان له طرفه څه کاغذونه ما راوړي دي داخلي او په ملک کښې بې وویشی، کاغذونه دي زمونږ. ملګرو له ورکړل او دی بېرته ښار ته ستون شو او مونږ. بېرته کلي ته راغلو.

په دې ورځو کښې قاضي ښاکرالله د پرنګیانو له خوا مقرر شوی وچه زمونږ. د علاقې دوره وکړی او دا معلومه کړی چه څوک دپرنګیانو په خلاف او څوک یې په حق کښې دی. نو دی به ګوځېد او ګرځېدو، جوماتونو کښې به یې دپرنګیانو په خلاف سخت تقریرونه کول. یوه ورځ زمونږ. په حجره کښې یې مونږ. ته دا قصه کوله چه زه دجنګ په ورځو کښې پرنګیانو لخوا بوته دمخبرۍ دپاره لېږلی وم هلته یې په یو جنګي سمندري جهاز کښې د یو جرنیل سره وتلولم، د دریاب په غاړه دعربو یو کلی و مونږ. یو پرنګي دسفیر په توګه ورولېږ. لو هغوی دا پرنګی مړ کړو چه دهغه د مړګ خبر راغی نو جهاز ته حکم وشو چه په کلي ګوله باري وکړي. نو چه هغه کلي یې په ګوله باري دخاوری سره خاوری کړو بیا فوځونو ته حکم وشو چه لاړشئ وګورئ چه څوک مړ یا ښځه خوژوندي پاتې شوی نه دی که پاتې وي مړه یې کړئ. زه هم ورسره لاړم چه کلي ته ورسېدم څه ګورم چه یوه ښځه شهیده شوې ده او وړوکی ماشوم یې په تی پوخت دی او روی یې. په ما ددې ماشوم او مور حالت ډېر اثر وکړو چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خه وخت جهاز ته واپس راغلو نوما دخپل افسره سره خبره کول غوښتل خو
هغه دومره په غصه وُچه زما شکل لیدل یې نه غوښتل نه لګېده و داته یې ووې چه
دمخې نه می لیرې کېږه . نوهغه وخت ما په زړه کښې داخبره محسوسه کړه چه
دیو پرنګي دپاره یې دادومره مسلمانان دخدای مخلوق تباه تباه کړو اولا زه
یې سوړ نه دی نو دځان سره می فیصله وکړه چه نوره ددوی نوکري نه کوم اول
کافروم ددی پېښې نه وروسته مسلمان شوم . دغه شان قاضی صاحب د تول
هشنغر دوره وکړه . دهشنغر خانان ،ملایان اوعوام ټول دانګریز مخالف
وو . قاضی صاحب دټولو حالات معلوم کړل یوزمونږ دکلي دمحمدعمرخان
په باره کښې سرکار ته لیکلي وو چه په ټوله علاقه کښې دده په شان ستاسو بل وفا
دار نشته . ددې رپوټ په وجه دمحمدعمرخان دسرکار په کور کښې لویه
ترقي وشوه اوډېر اختیارات یې ورکړل اوخان بهادر یې کړو .
دمارشل لا په وجه زمونږ په خلکو ډېره ویره اوهیبت راغی ځکه چه داخبار
په ذریعه به دهندوستان اوپنجاب دحالاتو نه خبر بدل چه پرنګیانو په خلکو څومره
ظلم اوزور را اخیستی دی . په ټولو کښې مونږ دېر ناکراره وو هره ورځ به اوازه
شوه چه بنګاله به فوځ راځي او دکلي نه به چاپه پریږی . ددی کونګوسی په اوریدو
به زمونږ دکلي نر او ښځې په لړزان شوې اویوه هله ګوله به جوړه شوه خوک به په
کوټو کښې وېښ ناست وو ، خوک به دکلي نه تښتېدل خوک به په حجره کښې را
جمع شول . زه په خپله هم دګرفتاری په وجه به په خپل کور او حجره کښې کښېناستی
نه شوم په کلي کښې به ګرځېدم خلکو ته به می دادګیرنه ورکوله . یوه شپه ډېره ګو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوازه وه چه نن نبه فوځونه خامخا راځي چه یوسړی خبر کوم چه ملک سلطان محمد خان سره دسرو په سرک کښې موږ چه نیولي ده او وایي چه د پرنګی نه مونږ هسې هسې نه خلاصیږو ویوځلې مرګ دی زه خو ورسره مقابله کوم . زه په منډه ورغلم چه ګورم ملک صاحب ولاړ دی کوچ یې اچولی دی نوکران یې موږ چه کړي دي ، دی ورته شابسې ورکوي . ماپرې دلیرې نه اواز وکړو چه ملک صاحب څه کوې جواب یې راکړو چه نن ورسره معلوموم ماترې پوښتنه وکړه چه ټوپک درسره دي ووې چه پنځه ټوپکه ماترې بیا پوښتنه وکړه چه څومره کارتوس درسره دي ده وویل چه شل پنځه ویشت دانې به وي ماورته ووې چه دا دومره کارتوس خو دغو په یو ټوپک کښې وی نو څرنګې په پنځو ټوپکو او شلو کارتوسو د پرنګې مقابله کوی ؟ ددې خبرې په اوریدو خویوه شیبه چپ شو بیا یې نوکرانو ته ووې چه دوی سره نه کیږي زما اسپه زین کړئ ! په اس سور شو او شیبه په شیبه ازادي علاقې ته لاړو دغه شان زمونږ دکلي دپرکسانو ځانونه په څنګ کړل .

زما ګرفتاري :

زه میرې ته لاړم زمونږ زهید اور وعبید الله کاکایي نوم ؤ په بله شیبه مې هغه دځان سره کړو اوکچې کوپر ته لاړو هلته مونږ پخوانی زمیندار اوسید ل دا دایجنسی علاقه وه زمونږ دکلي یو مفرور مرتضیٰ خان هم دلته اوسیده . هغه موو لیده راسره شو . سپینخروته روان شو ، هرې چند دکلي په غاړه د باړد پولیس تهانه وه چه ورنږدې شو سپاهیانو دا باندې اواز وکړو چه ودریږئ تاسو څوک یئ ؟ مونږ سره بې لایسنسه وسله هم وه په ماویره راغله خو مرتضیٰ خان ورسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلل وو ویراندی شو ورته یې وویل چه خپل یو د هغه د پیژندګلوی په وجه یې مونږ
د تللو اجازه راکړه . مونږ چه د سپینخرو لاری ته برابر شو او مرتضیٰ خان د وی
را نه بېرته ستانه شول او مونږ سپینخرو ته لاړو بابا جي خبر شو زمونږ لید لوا
راغی او زمونږ یې ډیر قدر او عزت وکړو . شپه مو په سپینخرو کښې تېره کړه س
د افغانستان په نیت روان شو خلکو دا رایه راکړه چه ستاسو د پاره ډیر انګ
غر لاره ښه ده د سپینګ نه به په زانګو یوړی وځئ او د باجوړ په لاره به فیـ
جلال اباد ته لاړ شئ خو زه د زانګو نه ویریدم ولې چه زما بدن ډیر دروند و زه
سره داویره وه چه د زانګو پړی را بانده ی و نه شلیږی او په سپینګ کښې و نه لوېږ
په دې لاره زما د تللو اراده نه وه خو ملګرو مجبور کړم او مونږ پړانګ غر ته روان
شو چه په غره مو د ختلو شروع وکړه د سمی خلک د غره د مزل نه دي او زه خو
نورو ملګرو نه زیات بې خونده وم چه څه لږ مزل مو وکړو نو ستړی شوم مونږ
یو سړی د بوچو لار هم ښودلی وه دالار لږه اوږده وه خو اواره وه او په سپینګ
هم په ګودر پوری وتل و نو ما ملګرو ته په دې لاری د تللو تجویز پیش کړو بېړه
را د ګوڅېل وا او بوچو ته روان شو ناوخته بوچو ته ورسیدو د اکرم خان نومی
ملک حجری ته لاړو اکرم خان ډېر ښه سړی و زمونږ یې ډېر دارملدار وکړ
شپه مو په ارام تېره کړه سهار مو چه چای د ښکله په روانیدو کښې وو چه ګو
بابا می را ورسید راته یې ووې چه بچیه بل ملک ته مه څه زه د پېښی کشتو
تا پسې راغلی یم هغه وایي چه ده بې له جلسی نه بل څه نه دی کړی او جلس
خو څه جرم نه دی، مونږ ورته هیڅ نه وایو، ما ورته وویل چه بابا مارشل ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو خو پرنګیان هسې په معمولي معاملو کښې انصاف نه لري او بیا چه دهغوی خلاف کار وشي او خاوند شل لا هم وي نو د وی نه د انصاف څه تمه کیدی شي؟ نه يي په وعده باور کول په کار دی لیکن بابامی د تللو اجازت رانه کړو دهغه رنګې په ژبه باور و دی پخپله یو ژبي سړی و دی د پرنګي په فریب او چلول کله هیله ما تري روې چه نه ما سره چه پرنګي کوم لوظ کړی دی هغه به هیڅ چری مات کړي زه يي مجبور کړم او بیرته يي کلی ته راستون کړم. چه ما منډ نارې ته داوریدل يي دلته پرېښودم او دی اتمانزو ته لاړ زما په زړه کښې ویره وه او دا باور می وچه کوم دی پرنګیان به ما پرېږدي نو زه به تول ورځ په مقبره کښې پټیدلم ما منډ نارې سره نژدی یوه لویه مقبره وه او د شپې به کور ته راتلم. زه د پرنګیانو پټ نه وم او نه هغوی زما نه بې خبره وو بابامی پخپله زما د راتګ نه خبر کړي. یوه ورځ زه د غرمې ډوډۍ له کور ته راغلی وم په حجره کښې ناست وم چه تانړه دار د دیولوی کار ده راغی او زه يي ونیولم. زما د نیولو خبر د بجلي په شان تول علاقه نې خور بشو خوک چه خبر یدل ما منډ نارې ته به راتلل خپل خپلوان مې مونږ کړه جمع شوی وو ژړا انګولا يي جوړه کړی وه د مور مې ډیر حالت خراب و تانړه دار سړی وما ته يي کور ته د تللو اجازت راکړو مور مې با با ته ښیرې کولې چه که تا دی نه ي راستون کړی ولې به ګرفتا ریدلو ما مې مور ته ډیره تسلي ورکړه خو هغې په چغو ژړل. د خینو کسانو دا نظر یو وه چه ته وتښتنه مونږ به د پولیس سره تر هغه سته پورې مقابله کوو تر څو چه ته د دوی له علاقې نه نه يې وتلی. لیکن د وی څه خبر وو خاوند شل لا ده او ما هم د خپل ځان د بچ کولو د پاره د نور خلک په مصیبت کښې نه اچول

(c) ketabton.com: The Digital Library

مور دا تو غاړه وته ښکل یې کړم او را ته یې ووې بچیه په خدای می سپارلی
زه د مور نه رارخصت شوم بهر را ته تانه دار منتظر و د خانګانی تانې ته یې بوتلم
هغه ځای یې مردان ته بوتللم د رسېد وسره یې پولیس کپتان ته مخکښې کړم
سره یو تانه دار او بل کمیدان و دواړه په وردی کښې وو او بوتان یې په پښو
خه وخت چه دوی زما سره پوړنګی ته ورننوتل بوتان یې وایستل ما ته دوی په
کار د پرسپک ښکاره شو دهغی نه پس یې زه جیل ته بوتلم چه زولنې یې را ته
زما په پښو کښې تنګی وې ځکه چه زما بادی د پېره مضبوط وه پنډۍ می غټې غ
وې. هر څو مره زولنې چه یې را وړې زما په پښو کښې رانغلې اخر یې په زور
جوړه زما په پښو کښې وا چولې ډېرې تنګې وې څو من پورې کلکې ونښتې. ل
وروسته یې زه د جېلخانې نه راوایستم هتکړی یې هم را ته ولګولې په م
کښې کښېنولم دوه پوړنګیان یو د پولیس افسر او یو ملکی افسر راسره شول د
نه یې پېښور ته روان کړم هغه وخت ما دا خبره محسوسه کړه چه د مارشل لا
کښې چه حکومت څوک وغواړی نو هغه ته ځان ورکول په کار نه دی ځان سپ
غلطی ده زه پټ چپل را تنګ پښېمانه او ستومانه وم خو څه فایده؟ چه ښار ته ور
نېغ یې د پولیس کپتان بنګلې ته بوتللم د موټر نه یې کوز کړم او کښې یې ناولم پولیس د
چاپېر وولړ. ساعت وروسته زمونږ د کلې یو هلک چه د ټیلیفون تار یې پرې کړی
دوه کاله قید وهغه یې د کپتان بنګلې ته د ننه کړو بهر ته یې را وویست او واپس
بوتللو بیا یې زه بنګلې ته ننه ایستم چه ګورم لس، دولس پوړنګیان راغونډ شوی
زه یې هغوی ته مخکښې کړم د ور مخکښې کښې وسره را بانډی یو پوړنګی سوال وکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تا د سرکار بر خلاف بغاوت کړې دی ماورته ووې چه نه ما هیڅ بغاوت نه دی کړی بل راته ووې چه ولې تا د سرکار بر خلاف جلسې کړي نه دي؟ ماورته ووې چه په جلسو کښې مونږ د بغاوت هیڅ قسم خبرې نه دي کړي بلکه مونږ سرکار ته خواست کړی دی چه دا قانون دې په مونږ نه جاری کېږي بل ووې چه ولې ته د سرکار بر خلاف په خلکو کښې کوځېدلی نه یې؟ او خلک دې د سرکار بر خلاف اوچت کړي نه دي څه؟ ماورته ووې چه زه خو اکثر په خانانو کرځېدلی یم او خانان خو د سرکار خیر خواه دي. بل راته ووې چه ولې تا خان باچا کړی نه و؟ ماوې نه ده وې ولې خلکو به درته باچا نه وې ماورته ووې چه کومو خلکو ما ته باچا وایه هغوی بې علمه او ناپوهه خلک دي هغوی غریبانانو د صلحه او باچا فرق نه شو کولی. زه د جلسې صلحه وم د هغوی داګمان وچه صلحه به باچا وي. د دې نه پس زه یې بصره واپس تم. بهر راته پولیس تیار ولاړ وو دا نه چاپېره شول پیاده یې روان کړم د تنګو زولنو په وجه مې پښې زخمې شوې وینې پرې روانې وې په داسې حال کښې یې د چونې کوتوالۍ ته بوتلم او په حوالات کښې یې بندی کړم هلته مې زیرب تانه دار ولیده چه دوېږی ما ته را نږدې کېدی نه شو په دده دده به رانه تېرېدله. ده ماسره په مشن سکول کښې یو ځای سبق ویلی و او یو ځای په بورډنګ کښې او سېدلی وو او لکه د ورونو مو د پېر تعلقات وو.

په سباله یې زه بیا د پولیس دفتر ته بوتلم سید اکبر نومې یو اېډیشنل انسپکټر و. د دې کوتوالۍ انچارج و هغه راته ووې چه ستا نن پېښی ده پاسه څه ماورته ووې زما پښې ټوږلې دي زه کچهرۍ ته پیاده نه شم تللی، ده راته ووې چه جلسې کولی شې او پیاده تللی نه شې زه ستا د پاره د سورلۍ انتظام کولی نه شم ماورته ووې چه دا شه دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما پښې وګوره زه د پیاده تللو یم؟ ده راته وویل چه زه دي پښې نه ګورم پاڅیږه -
روانیږه چه ځو. ما ورته وویل چه زه پیاده نه ځم او که ته مې بیولی شې بو مې ځه چه زه
ورته ګلک شوم نو انسپکټر راته نرم شو. د انګریزانو عجیبه حکومت او عجیبه نوکران
دي چه ما ورته نرمه وی ده راته ګرمه وی او چه ما ورته ګرمه ووی دی راته نرم شو
سپاهي ته یې اواز وکړو چه ورشه هلکه تانګه راوله په تانګه کښې یې کښینولم پیښې
ته یې بوتللم یو ساعت بهر ناست وم هیڅ یې ته یې مخکښې نه کړم او له هغه ځایه یې
جیلخانې ته بوتللم په جیل کښې یې یو بارک ته ور وستم یو زوړ کمبل او یو زوړ توږي یې
راکړل یوه کوټه خالي وه ما توږی په کوټه کې واچولو، ما جیلخانه چیرې لیدلی نه
وه او د جیل نه ډیر ویریدم زه څه چه تول پښتانه د جیل نه ویریدل، جیلخانه چه
چا لیدلی نه وی ورته یو بلا ښکاري خو زمونږ د خدائي خدمتګارو تحریک په وجه
توری اوس ختوک نه ویریږی، زمونږ د قبایلو پښتانه اوس هم د جیل نه ډیر زیات
ویریږی ما سره چه بارک کښې نور قیدیان وو د هغوی جامه ډیره ښه وه او
تعلیمیافته ښکاریدل خو په ما تیاره وه د ځان فکر راسره و. په هندوستان کښې
پرنګیانو د پرخلک پهانسی او چار مارې کړی و. زما هم بچپله باره کښې داخیال
و شپه او ورځې به مې لمونځونه او وظیفې کولې خدای ته به په سجده پروت وم
زاري به مې کوله که عمری قید شم خو خیر دی چه پهانسی نه شم. څو ورځې چه تیرې
شوې د جیلخانې د ملګرو سره بلد شوم پو ښتنه مې تری وکړه معلومه شوه چه
تول د افغانستان خلک وو او پرنګیانو د جنګ له کبله بندیان کړی وو.
لس، دولس ورځې به تیرې وې چه یو سپاهي راغی راته یې وویل چه بهر ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو دوست راغلی دی وایي که دده څخه سوال وجواب وی چه زه یې کلی ته ورسوم زما
خواول په زړه کښې دا راغلل چه بابا ته سوال وجواب ورکړم چه فضلولو هادی
کره زما څه کاغذونه دي هغه واخلئ اوویې سېزئ ځکه چه هغه کاغذونه په
ازادو قبایلو کښې د دوړې کولو او یو مرکز جوړولو په باره کښې وو که هغه حکومت ته
په لاس ورشي کافي ثبوت دی خو دلته فکرونه پس زړه ته دا راغله چه ددی سپاهی
تا سره کوم تعلق او کومه همدردی ده چه ستا له غمه خوب نه ورځي په دې چل دوی
ستا راز معلوموي. د جېلخانو ملازمان اکثر د سی. آی. ډی مخبران وي او
د سیاسی قید یانو سره خو دېره داسلوک کېږي د هغوی تجربه نه وي دوی ورته خوله
پسته کړي راز توې واخلی زما دېر خطونه یې په دی طریقه سی. آی. ډی له
ورکړی دی. دا تمانزو هغه هلک چه د تیلفون د تار په پرېکولو دوه کاله قید شوی ؤ
په جېلخانه کښې په لنګرکښې وو او په قید یانو به یې ډوډۍ وېشله هغه نه ما پوښتنه
وکړه چه ته یې زما دراوستلو په ورځ دغه د پاره دکپتان بنګلې ته د راوستی وې
هغه راته ووې چه په ما جېل والا او پولیس والا و دېروس کړی و که تا نه پوښتنه
وشی چه دا تار تا دچا په لمسه شلولی ونو ته ورته ووایه چه د عبد الغفار خان په لمسه ؤ
دا دوه کاله قید به دې معاف شی نو ځکه یې زه هغه پرنګیانو ته پېش کړم هغوی
راته پوښتنې کولې چه دا تار خو به تا د بل چا په وینا پرې کړی وی؟ ما ورته ووې چه
نه صاحب د هیچا په لمسه مې نه دی غوڅ کړی اخري راته ښکاره ووې چه کوره
داکار به تا د عبد الغفار په وینا کړی وي ماوې نه دا کار ما پخپله
سلا کړی دی زه دروغ نه شم ویلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د بابا او نورو کليوالو ګرفتاري:

زما د نيولو به شپاړس ، اووه لس ورځې شوې وې لوړ ماز يګر و چه يو ملاز
راغی را ته يې ووی چه د اتمانزو اته نفره شلې قيد يان يې راوستل زه لا په دې فکر
کښې وم چه دا به څوک وی چه لويه ډله يې زمونږ په بارک دننه ايستل چه کا ته مې بابا مې
وُ ، عطاء الله دادا ، شمروز دادا ، حيدرخان کاکا ، عباس خان ، فيض محمد خان
عبد الغفارخان بوني ، دشموز ومشر ملا صاحب ، برهان دادا ، لنډه دا چه يوازې
زمونږ د کلي پکښې اووه نيم شلې تنه وو . زمونږ څو تول خاندان وو د اتمانزو تول
خانان وو اکثر لوی ملايان ، پيران او معززين وو درځروړيو خوانان چه زمونږ
خپلوان وو هغه وو . برهان خان ، قلندرخان ، د بابړې باچا صاحب او څه کسان
پکښې د چارسدې وو دا خلک يې د هغه قاضي شاکرالله په ډاېرۍ نيولی وو . بابا
مې چه زه وليدم ډېر خوشحاله شو وې خندل او وې ويل چه د خدای شکر دی
چه تا سره يو ځای شوم زما په باره کښې دا خبره خوره شوې وه چه پانسی شوی
دی ځکه مې بابا په ليد و خوشحاله شو زه هم خوشحاله شوم ځکه چه يوازې تنګ
شوی وم . دوی راته د خپلې ګرفتاری قصه داسې بيان کړه چه ملايانو لا د سهار
بانګونه نه وو ويلي تياره وه چه فوځ زمونږ د کلي نه چاپېره شو او د ملدسې سره
په دې لوی ميدان کښې يې توپې و درولې ګوره سپايان پرې ناست وو چه څوک
به د کوره راووت هغه به يې ونيو او ډاک ته به يې راوست چه لږ ه رڼا شوه پوليس
په لاړو ، کو څو کښې خواره شول او خلک به يې له کورونو نه راويستل و ډته به يې ويل چه
هر چا کوره وسله وی هغه دی راوړي سرکار ته دې تسليم کړی که چا تسليم نه کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسله ورکوه وخته چار ماری کېږي به خلکو دوېږي نه وسلې راوړې په ډاک
ي يې انبار کوي او خلک يې هم راوستل په ډاک کښې يې د توپو خولو ته مخامخ
ښنول چه ډاک د خلکو نه ډک شو او وسلې له کورونو نه راټولې شوې ښځې د کوټو
ته ختلې وې ژړا انګولا وه په ټول کلي وېره او ماتم وو چه په دې کښې ګوره کان
پو ته وختل او د توپو چړق چړوق شو د ټولو دا یقین شو چه وژل کېږو د قرآن
سود ټولو ویلو موشروع وکړه او هلته په کوټو ښځو وېرته زوږ ورکړو چه په دې
مت کښې د پېټهې کمشنر او څوځې افسران راغلل او زمونږ مخکښې ودریدل
راتري وويل چه ای د اتمانزو خلکو پوه شئ چه د سرکار ډېر لوی لاس دی یو
س يې افغانستان کښې دی او بل دلته تاسو ته دی. ماستاسو کلي ډېرش
ه روپۍ جرم کړو او يو سل وپنځوس کسه مې ستاسو ونیول پنځوس کسان به
ی کښې چه هغوی د سرکار برخلاف جلسې کړي دي او سل کسان به تر هغه وخته
ري قيد وی چه تاسو ديرش زره روپۍ جرمانه اداکړې نه وي. بيا يې
نږ د چارسدې تانې ته راوستو او له هغه ځایه يې په تمتمو کښې پېښنو لو
يل ته يې راوستو. بله ورځ مې کا ته چه محمد اکرام خان هم چه زمونږ په
و نه يې مخبری کولی لاس ترلی راوسته. ده سره پرنګیانو عجيبه
قه وکړه نه د دین شو نه د سادین. اکرام خان مونږ سره په باد ک
ځای و ژما دا خیال وچه پخپلو کړو به پښېمانه وي او لو. شرم به محسوسوي
هغه دومره کلک سترګی وچه مونږ ترې په اودکښې ولاړ وو چا پوډی به يې
مخبری کولی چا سره به يې بحث کاوه او چا سره به ښتی وجنګ به يې کاوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته به يې ننګلنځل کول ويل به يې چه خدای ويلي چه دوی به دی ويلي چه دوی به د مسلما
خ قسم دوستان نه شي خو چه يوه وړځ وړته زوی ليکلې وو چه ته زوی ليکلی وو چه زمو
نت مستتر ويلي خاندانی ته په دوره راغلی و. ستا تصوير ته حلی و. ستا تصوير ته چه په حجب
و د پر دېر کتل. په دې دومره خبره دده نه د پرنګيانو هغه توده نه د پرنګيانو هغه تول بلا
زوی ته يې وليکل چه دالی ورکول په کار دی. داتول د غلامادی. داتول دغلامانه ذهن
په غلامي کېنې دانسان نه انسانيت هېر شي او انساني خوبې کشي او انساني خوبي پکېنې پا

زمونږ سره يو کابلي بندی وچه کله به ئې تو پونو د رزها رشو او دا سو د رزها رشو او داسې به معل
غانستان او د انګرېز جنګ دی په جوش اوجذ به کېنې پاڅې اوجذ به کېنې پاڅيده په
ر شولاس به يې دتوری غوندی ځنده او په زوره زوره به يې او په زوره زوره به يې ويل
کش کو. زمونږ څومره کسان يې چه دجلبسو کولو په تورنيولی وو دبسو کولو په تورنيولی وو دحکومت
ر چه ګوندی زمونږ د افغانستان سره څه راز بازدی او کوم اخبار از بازدی او کوم اخبار ونه چه
ستان نه راغلی دی هغه دوی په ملک کېنې تقسيم کړی دی او د وی نيم کړی دی او دوی د افغا
ط او کتابت هم لری. حکومت لګيا و ددی تحقيق يې کولو بابامی راحقيق يې کولو بابامی راته وويل
الله، خان دعمرزوی په چيل ول زمانه دامعلومات اخيستل چه نلومات اخيستل چه زمونږ يا
ستان سره راز و بازشته يا د افغانستان اخبار ونه د مته راځي اخبا رونه د مته راځي. بابا
ه په ما باندې د پر زور لګولی وکه دغسې اخبار ونه تا سره وي يا خبا رونه تا سره وي يا د مته مع
ما ته يې راوړه چه زه يې لولم. ده غونبښتل چه دغه راز معلوم کړی ادغه راز معلوم کړی او پرنګي
ی وکړي اوچيل مغ پری وکړي خو حقيقت دا وچه د افغانست دا وچه د افغانستان س

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ هیڅ راز و بازنه و نه هیڅ راز و بازنه و نه موخط وکتابت وه نه موهغه اخبارونه تق
عاشق میوه فروش چه کوم ان میوه فروش چه کوم اخبارونه راوړي وو په هغه کښی مایوهم نه وو
بابي جان ،اکبراواحمد ابجان ،اکبراواحمد استاذ اخیستی وو. د بابي جان د اخبارونو
داخلاص شوم مورمی راته قصه کوله چه بابي جان خومونږ په لوی مصیب
خو خدای بچ کړو. خبره د ای بچ کړو. خبره داسی وه چه بابي جان د عاشق میوه فر
اخیستی دی پخپل صند وستی دی پخپل صندوق کښی بي ایښی دي او صندوق یي مونږ
دی او دی داکبر دوی سره دی داکبر دوی سره ازادی علاقی ته تښتیدلی و مونږ ته یي
زما په صندوق کښی دافغانه صندوق کښی دافغانستان اخبارونه دي . کله چه پولیس زمونږ
له راغلی دی دا صندوق قبللی دی دا صندوق قبلی خواته کوټه کښی پروت وچه پولیس دې کوټ
ماله هسی فکر راغی ورته می وسی فکر راغی ورته می وویل چه داکوټه خو زما د ډاکټر زوی ده او ه
کښی کپتان دی ددې کوټه کپتان دی ددې کوټی تالاشی ولی اخلئ زما ددې زوی کوټه
نو دخدای مننه و پولیسو ددندای مننه و پولیسو ددی کوټی تالاشی وانه خیستله بلی کوټی ته و
چه مونږ د بابي جان ملا صندنږ د بابي جان ملا صندوق پرانیسته دا اخبارونه ورنه راووتل
يي دلته مونډلی وای زمونږ نه مونډلی وای زمونږ د جرم د اثبات د پاره کافی و بیا چا دا ثابتولی
چه دا صندوق د بابي جان صندوق د بابي جان دی. په دی ورځو کښی په هندوستان کښی
شوی و ولی مونږ خپل قوم ته و ولی مونږ خپل قوم ته په جلسو کښی هر وخت ویلی وو چه تشدد دو
قوم هیڅ قسم تشدد دونه کیڅ قسم تشدد دونه کړو.

په مونږ نور هیڅ ثبور په مونږ نور هیڅ ثبوت نه و صرف جلسی موکړي وې او جلسی ح
جلسو کښی هم مونږ داسی کار لیښی هم مونږ داسی کار یا خبره نه وه کړي چه د قانون په وړاندی ج

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی درې میاشتی کوښښ وکړ وخو څه دلیل یې لاس ورنغی نو بیا یې په مونږ کښی
کوښښ شروع کړ و احمد استاذ یې دې ته تیار کړ وچه ته سرکاری ګواه شه مونږ
د رسره د معافولو وعده کوو . احمد استاذ پسی یې جمعدار راغی دفتر ته بیا یې بوتلو مونږ
یې شکمن شو تحقیق مو ورپسی شروع کړو معلومه شوه چه دا معامله ده . د فیض محمد
خان د پراشنا وهغه ته موووې چه خبره داسی ده ستا دوست دی ته یې پوه کړه چه
دا مناسب نه دی چه دی یوازی د ځان بچ کولو د پاره تول ملګری او رته وغورځوی هغه
ورته د پرمنت اوزادی وکړه مونږ هم ورته منتونه وکړل خو د هغه زړه غورځیدلی و یه چیل
کښی د پر تنګ شوی و زمونږ خبره یې ونه منله پولیس دده نه بیا نونه لا پخوا اخیستی وو
اولیږلی وو د مارشل لا انچارج پخپله سرجارج روس کیپل و دی زمونږ چیف کمشنر هم و
د هغه پیښتنو سره مینه وه او د پښتنو خیرخواه ، هغه وویل چه زه یې دوی مقدمه نه چلوم
د مقدمی چلولو اجازت یې ورنکړو ځکه د پر وخت یکښی تیر شوی و او حالات بدل شوی
وو . یو خان راته قصه کوله چه مونږ جرګه ورغلی وو چه دا سپین ږیری سپین ږیری کسان
پریږ ده هغه راته ووې چه ځی ستا سو هغه باچامی هم پریښبوده او نور می هم تول کسان
پریښبودل .

د جیلخانی حالت :

د هغه وخت جیلخانی د پری سختی وې او خلک به له قیده د پر زیات ویریدل
خوراک یې د خوراک په شان نه و ، جامی یې د جامو په شیر نه وې او ژوند یې د انسان
غوندی نه و ، د قیدی نه د سپی ژوند بهتر وو ، هیڅ بی هیڅه وهل ټکول ، شر
وو ، او د قیدی دومره قدرت نه وو چه یو ښستنه یې کړی وی چه دا په څه ؟ د ټکرو کا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي کول چکنې بړې اوړه کول (مېچن پړې کرځوی) او ارټ پړې کرځول.
سیاسی قیدیان وومونږ له به یي چه کوم ساک راکولو هغه ته به یي سور ساک ویلو.
ورځ می جمعدار صاحب ته په توقوکښې وویل چه جمعدار صاحب داخو په سنه ساک
دي تخم به راله پیدا نه کړي چه زه رهاشم ځان ته یي بیاکرم هغه راته وویل
ساک په سنه والی کښې څه شک نشته تاسو یي لا د پوره خوند ه خبر شوی نه یي دا
د جیلخانی غوا یا نوته واچوي چه د هغوی نه پاتی شی بیا یي تاسوله درکوی او
په پېښور غوندی سرسبزه علاقه کښې نه پیدا کېږی. داد پوره اسماعیل خان
هلته هر ځنګلی بوټی له ساک وایی په کومولو ښو کښې به چه داپخېدل که هغه چا
وای سرو د ډېری لوږی به یي هم دا ساک نه وُ خوړلی د ډوډۍ دا حال و چه
هم نه خوره. د دانو پاکول خو پرېږده کوم قیدی چه چکی اوړه کوي هغه وړی
ي میده کولو په وخت کښې اومه اوړه خوري او د وزن پوره کولو د پاره پکښې
انداره خاوره ګډوی چه څومره اوړه ده خوړلی وي. بله دا چه جیل والا پوره
نه ورکوی نود ډوډۍ د تول برابرساتلو د پاره ډوډۍ سنه نه پخوی. مونږ
د جیل ډوډۍ خوره بیا راته د خپلی ډوډۍ اجازت وشو خو ډوډۍ به مونږ
ازه کښې خوره په بارک کښې اجازت نه و ځکه چه په دروازه کښې یي رانه پیسې
شوی. جیل والا ومونږ ته دا لوبه بي شرمی جوړه کړې وه چه څه وخت به مونږ
کښې ډوډۍ وخوره چه جیل ته به یي را د ننه کولو تالاشی به یي اخیسته
هم صرف زمونږ د سپکولو د پاره او په دی طریقه به یي رانه رشوت اخیسته
ا دوغه امیرچند و هغه بلهای خورنه و ډیټی دا دوغه ګنګا رام و هغه بلکی خوړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او مونږ ده ته په حواله وو . زه پخپله د بلو وړ کولو خلاف وم او زما نور ملګري ی
نه وو خصوصاً حاجي محمد اکرم خان او هغه کسان چه هغوی به پان ، نسوار
ګزاري کول . اخر کښې د حاجي محمد اکرم خان او جېل والا و په کشمکش زمونږ د
بنده شوه کشمکش یوازې هغه وکړو او دوه دې پکښې د ټولو بنده شوه . مو
په هفته کښې یو ځل د ملاقات کولو اجازه وه ملاقات بڼ هم عجیبه وو او لو
به وه هر څوموره ملاقاتیان ، قیدیان چه به وو راټول به یې کړو ، دروازې ته
راوستلو دروازې نه به یې لږ شاته قت په قت ودرولو ، زمونږ ملاقات له
څوک راغلي وو هغه به یې د دروازې نه بهر لږ بهرته ودرول یو بل سره به مو په چغ
کولې ځکه چه ورو بڼا وربدل کېده مونږ له به هغوی د باهر حال راووړ ، ویل
چه په خلکو د بې ظلم او زیاتې ډې خلک تنګ شوي دي تاسو په جېل کښې با چاپا
دا د جېل ژوند د بهر له ژوند نه ډېر غوره دې د جرمانې نه کونډې او یتیما
دي خو عمر خان او پولیس یو شوي دې ، هیڅوک یې په حیا کښې پرې ن
دوی د کونډو او یتیمانو نه جرمانې اخیستلې دالا څه کوې چه نمبر دارانو
ځله د خلکو نه د جرمانې پیسې وصول کړې او چه څوک لږ څه ووايي پولیس
وی د خلکو په کورونو ورو خېږې وهي یې ، ټکوي او شړموي یې ، نو خلک د
هر څو ځله چه تېرې جرمانه غواړې ورکوي یې . چه څه وخت د ډېر ښتو زړو
یو لک جرمانه وصول شوه نو هغه سل کسان یې پرې ښودل نو زمونږ پاڅ
یې هم چارسدې ته بوتللو . د چارسدې د تللو نه مونږ خبر نه وو . جېل
خپله دوه دې ر بنده کړې وه او هماغه د جېل سور ساک او د جوارو تر څه دوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولہ دچا زړو ته کېږه او که نه کېږه . که چا خوړه او که نه خوړه ، چه په دی کښی خبر
ی چه لاټ صاحب حکم کړی دی چه دا خلک می دهغوی دباچا سره ټول پرېښودل
نېز ډېر خوشاله شو . بله ورځ حکم راغی چه تیار شئ ستاسو چارسده ی ته چالان
ل ، دی . مونږ یې دوه په یو ځنځیرو تړلو او یو سپاهی ته به یې حواله کړ د ځنځیر یو
ن به د پولیس سپاهی سره و په تم تمونو کښی یې کښېښولو سپاهی مخکښی او مونږ
وروسته ناست وو چارسده ی ته یې بوتللو هلته یې په حوالات کښی واچولو . په دی
ل کښی ما ته د ټولو نه زیات تکلیف زما د پښو و . ولې چه د تنګو بېړیو په وجه می
ې زخمی شوې وې جامی بدلول را ته تکلیف ولمبل را ته تکلیف و ګرځېدل
ل په تکلیف و ملاسته می په تکلیف وه ، په ډډه اوړېدل داوړېدل او نمونځ
ل را ته په تکلیف و په ګرمی کښی به ګرمې شوې او په یخنی کښی به یخې شوی بېړ
ی دوه ورځ تکلیفونو یې زما د پښو نه دا بېړی و نه ایستلې ، زمونږ ډاکټر یو انګریز
او سنه سړی و خو معلومېده دا چه د حکومت نه مجبور و ځکه یې زما د پښو نه
بېړیو ایستلو جرئت نه کولو . بی له مانه ، چه د «دولت اکت» په ایجی ټیشن
رکت ، کښی څومره کسان بندیان وو هغوی ته یې بېړی نه وې لګولې او لکه
نورو سیاسی قیدیانو سره کوم سلوک کېږ و مونږ سره یې هغه نه کولو بلکه د
لاقی مجرمانو هسی یې سلوک را سره کولو .

کوم کسان چه یې زما سره نیولی وو د درې نیمی میاشتی پس یې د هغا
ل یوازی زه یې پری نه ښودم . بابا می زما په پاتی کېږو ډېر خپه و زما نه یې
اکېدل نه غوښتل خو مجبور و د بل واک و . د خدای په وخت کښی را ترغا

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو او په سترګو کښې يې اوښکې راغلې مور مې چه خبره شوه د ړه خپه شوې
خو دې خپګان او مخکښې خپګان کښې ډېر فرق و مخکښې خو ده پاڅسې او
وېره وه او دا ځل خو که قيد وم خو د خلاصېدو اميد مې هم و. ډوډۍ به
مور راليږله. ماسره به دا ډوډۍ د سپاهيانو او حوالاتيانو هم کېده خو
شوم چه دا ډوډۍ په بله ورانه د سپېړۍ اول خو مې جېل والا او پوليس والا
وويل چه ما خو څه داکه کړې نه ده زه خو سياسي قيدي يم د قام او ملک په خ
کښې بندي شوې يم ماته د دې ډوډۍ سرکاري طور اجازت دې پېښور ح
کښې يې راکوله تاسو ته په کار دې زما ډوډۍ ماته يې قيد او شرطه پرېږ د
قام، وطن او سياست څه کولو اخر زه مجبور شوم او مور ته مې جواب ولېږ
له ډوډۍ مه راليږه ځکه چه نېږ بله ورکولو د ډوډۍ خوراک ماته ګناه د
هغې زما خبره ومنله او ډوډۍ يې بنده کړه ما به هماغه د جېلخانې ډوډۍ
خوړه ځې پس يې پېښور جېلخانې ته بدل کړم د تللو په وخت کښې ماسره په ج
کښې نور اخلاقي قيديان هم وو چالان خو پېښور ته په خپلو پښو ځي ما پوليس
وويل که چېرې ستاسو خوښه وي په ټمټمو نو کښې به لاړ شو ستاسو او د
قيديانو کرايه به هم زه ورکړم هغوی ونه منله دوی د کرايې د پاسه نغد رش
هم غوښته ماوې ښه ده په خپلو پښو ځو. زما خپلوانو او دوستانو ډېر راته
چه ولې پيا ده ځې دا خلک به څه وايي؟ مونږ د خلکو د پېغورونو له کبله ډېر
کارونه کوو. ماورته وويل چه زه د خلکو خبرو ته نه ګورم کار ته ګورم که کار د
وي خلک چه هر څه وايي زه به يې کوم او که کار غلط وي نو که خلک هر څه وايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کوم. لنډه دا چه په ډېرو خوارومې رضا کړل او رخصت مې کړل چه د سپاهیانو باور راغی چه زه پیاده تللو ته تیار یم پخپله خبره پښېمان وو خو بیا کله کېده. مور خوېندې او خپلوانو چه زما د تللو نه خبرې شوې وې قاضي خېلو ته راغلي وی او د ښځو په غاړه په یو کور کښې زما د لېدلو د پاره ناستې وې. د لیدلو، کتلو په دوران کښې زه پوه شوم چه دوی پولیس والا وته بلهې ورکړې دي. که زه مخکښې خبر وای ما به د دی لیدلو نه انکار کړی وای. د میان کوجر ولاره لنډه وه په دې روان شو چه آګرې ته ورسېږو. میر قادر خان چه وروسته بیا خلکو نواب صاحب بللو او د هغه پلار راغلل او مونږ یې خپلې حجرې ته بوتللو. د دوی انتظام یې راله وکړو. ما ډېر انکار وکړو خو هغوی پرې نه ښودم او مونږ تولو ته یې ښه ډوډۍ راکړه بیا یې رخصت کړو. کوز ما زنګیر پېښور ته ورسېږو. د چارسدې ته پېښور اتلس میله دی دا تو له لاره مونږ پخپلو پښو وهله. سعدالله دوی په دې ورځو کښې په ښار کښې سبق ویلو زمونږ نه خبر شوي وو مخې له راغلی وو او ماله یې ډوډۍ را ورې وه شاهي باغ سره مو ډوډۍ وخوړه. وخت ناوخته و جېلغانې په داسې وخت کښې قید یان نه اخلی زه یې کوتوالۍ ته بوتلم او یوه پرګنده ځای کښې مې شپه تېره کړه. سبا له یې جېل ته بوتلم او ور داخل یې کړم. جېل والا وزه د نورو قیدیانو سره په یو بارک کښې بند کړم ډوډۍ به یې هم د جېلخانې را کوله. په دې ورځو کښې انس صاحب ډیپټی کمشنر و. زما د بابا سره ښه بلد و. بابا مې ورته ورغی او ورته یې وویل نو زما د خپل خوراک او څښاک اجازه یې راکړه. چه د خپلې ډوډۍ اجازه یې راکړه زه یې د دې بارک نه د جېلخانې د دروازې د خولې سره هغه پخوانی حوالات ته بدل کړم ایکې یوازې یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په یو بارک کښې بندکړم ځانله وم خو ډوډۍ می خپله خوړه ډوډۍ به یې دحوالات
د دروازې خولې ته راوړه کښېښوده ماته به یې اواز وکړو زه به راغلم او هغه غلته
به می خوړه زه په بارک څه چه په ډې ټول حوالات کښې یوازې وم خو ډوډۍ به یې
هلته نه راېښوده . په دې بورخوکښې دلوند خور ریدی خان هم قید و بروس
صاحب قید کړی و . دی یو پرنګی وچه دخانانو او پولیس برخلاف واو دډوی په
ایمان د پرېښه پوهېده . دجېلخانې داروغه هم د بلهې خوارو خانانو تاکو وبلهې
خورنه ؤ رشوت ورکوونکو ئیستی به ګرځېده او په کار به یې لګولو . دریدی خان هم
حال بد و دحوالات په ختو یې نګولی و تول به په ختو لولي و دخوراک حال یې هم
ښه نه و . وروځ یې ډېره بده وه تر څو چه زه هلته وم ما دخپلې ډوډۍ نه په یرد
یوه څه برخه ورکوله . شپږ میاشتی پس زه ددېرش زرو روپو په ضمانت ره
کړی شوم .

دقید نه خلاصېدل :

چه کلی ته راغلم خلک زمالید و او په خیر راغلی ته راتلل او په ډېره مینه
محبت به راسره یوځای کېدل . د رولټ اکټ ایجی ټېشن دخلکو نه ډېره ډ
واخیسته او د پرځانی او مالی نقصا نونه یې خلکو ته ورواړول خو دو مره
وشو چه په خلکو کښې یې څه احساس راپیدا کړو په پښتنو کښې دسیاسی
شعور آغاز وشو زه چه دکلی دحالاتو نه خبر شوم زه په جېلخانه کښې دو
نه وم دبېړول شوی څو مره چه زمونږ دکلی خلک دبېړول شوي وو . مو
راته قصه کوله چه ته ونیول شوې رنا وورځ را باندې تیاره شوه په ځان نه پو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاوراته وويې چه هر څه خدای کوی هغه کېږی او ورپسې پولیسی کپتان صاحب چه څه کوی هغه کېږي یو کور کښې نغدی روپۍ نه وی کالی (زیورات) ډېر وه ستاکالي وو، د ډاکټر صاحب کالی وو، زما کالي وو، دا ټول می راغونډ کړل خو ټنګاره می د ځان سره واخیسته، چا رسد ې له د پولیس کپتان صاحب کورته لاړمه او پخپل لاس می هغه ټول کالی ورکړه ما ذره ډېر ټینګولو خو نه ټینګیږ وژړل می. پولیسی کپتان ښه سړی و ماله یې ډېره تسلی راکړه راته یې وې چه موږ خپه کېږه مه زړی به دې خدای راخلاص کړی.

د دوهم واده تیاری او بیا ګرفتاری:

ماله مور او پلار هماغه د ځوانی تېر په کلی او هماغه خاندان کښې کوژده کړې وه اوله ښځه می د مشر خان خورزه وه او دایی لور وه مور او پلار می د واده په بند و بست کښې وو د واده نېټه یې ایښې وه. زما او عباس خان په ذمه جوړه اخیستل وو عباس خان زما د ورکوټوالي دوست او زما ذره ته ډېر نژدې و. موږ اول نوښار ته لاړو هلته زموږ د کلي هلکانو تعلیم کولو او بابو سلطان محمد سره مو ولید و. بابو سلطان محمد یو پنجابی و ډېر ښه سړی دا و ډېر قوم پرست و زما ډېر اشنا و. زما د هغه اشنایی په دې وه چه هغه هم د پښتنو بچو له په ډېره مینه تعلیم ورکولو. زه هم د دې عقیدې سړی وم چه د پښتنو بچي تعلیمیافته شی د پرنګیانو نوکر و. استعفایی ورکړی وه او په نوښار کښې یې یوه یتیم خانه او یو سکول جوړ کړی و. زه او بابو صاحب ناست وو خبرې مو کولې یو سړی داغې موږ سره نژدې په لمانځه ودریدو ما سره شک شو بابو صاحب ته می وویل چه دا سړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک دي په ده خو زما شک پیدا شو هغه ډېر خوش اعتقاده سړی و ویل یې دا خو ډېر ښه سړی دی لمونځونه کوی زمونږ خپل سړی دی ما ورته وویل چه هلته خو دوه کمرې خالي پرتې دي. دی دا لمونځ هلته ولې نه کوی چه دلته مونږ ته نژدې ولاړ دی بیا زه په جیلخانه کښې وم چه خبر شوم چه بابو صاحب گرفتار شو. هغه سړی د سی. آی. ډي انسپکټر و ده پسې د پنجاب نه راليږل شوی و. د حکومت په بابو صاحب دا شک و چه دی لوټونه جوړوی. چه د دې تحقیق یې وکړو بابو صاحب یې سره د سانچې گرفتار کړو.

مونږ د هغه ځایه پېښور ته لاړو چوره مو واخیسته کلی ته راروان شو چه سر دریاب ته راورسېدو او له پله نه پورې وتو چه تم تم ته ختلو د پولیس تانړه دار مو د سپاهیانو سره ولیده چه په تم تم کښې ناست او د پله خوا ته راروان دی. چه مونږ ورته نېږدې شو دوی هم راپسې راوګرځېدل مونږ مخکښې دوی راپسې دي په دې مونږ شکمن شو چه څه چل خو دی چه تانې ته راورسېدو مونږ ته یې اشاره وکړه مونږ و دریدو و تانړه د سړک په غاړه وه مونږ یې تانې ته بوتللو هلته نورا افسران زمونږ په انتظار کښې ناست وو چه مونږ یې ولیدو پخپلو کښې بېل شو او څه پس پسې یې سره وکړو بیا مونږ ته راغلل راته یې وویل چه تاسو پسې د پورته نه حکم راغلی دی مونږ تاسو بېرته ښار ته بیایو. مونږ ورته ووې چه د څه حکم دی مونږ خو پوه کړئ هغوی جواب راکړو چه مونږ هم خبر نه یو. مونږ سره چه کوم سامان وو هغه مو هغوی ته حواله کړو او مونږ د پولیس سره واپس ښار ته روان شو ماښام تیار د ښار ته ورسېدو نېغ یې د ښارت صاحب بنګلې ته بوتلو.

مصیبه دغه زمانه نښت نور برزاده شیرډل خان صاحب [illegible] ...
کپتان [illegible] د موضع [illegible] گرفتار شو [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی د پېښور د ضلعی د سی. آی. ډی لوی کپتان و بنګله یي مشن کالج ته مخامخ
ود مونږ یې په سړک و درولي وو د پوما میاشت وه د ډېر ساړه وو ماخوستن شو
په ولاړه نور ستړی شو نه زمونږ د پاره د ناستی څه انتظام و او نه د پولیس د پاره.
مونږ پولیسانو نه ډېر ووېړ مونږ به تر کومی پوری په دې یخنی کښی په سړک دلته
ولاړ یو ولاړ شی څه تلوار یې وکړی چه ژر پېش شو. د پولیس افسرانو کښی دا جرئت
چېرته و هغوی مونږ ته بهادران وو پرنګی ته یې ایمان نه و. د مسلمانانو لوی افسر
په دومره د خدای نه نه وېرېده خومره چه به د پرنګی نه وېرېده. د خدای دومره تابعدار
و وفادار نه و خومره چه د پرنګی و. مونږ دا خبری کولې چه د بنګلی نه یو پولیس افسر
راووت او د دوی سره وپسپېده و بیا یې زه او عباس خان یو د بله بېل کړو د جدا کېدلو
په وخت کښی ما ته عباس خان ووې چه څه به وایو. ما ورته وې چه رښتیا به وایو
معلومېده چه دغه پولیس افسر دا حکم راوړی و چه ما او عباس خان بېل کړی هغه
مشن کالج طرف ته روان کړو او زه یې دې خوا سټیشن ته چه کوم سړک تللی
هغه ته راوستلم. زه په ولاړه ډېر ستړی شوی وم یخنی می هم کېده. یو پل و د
هغه د پاسه کښېناستم د عباس خان نه خبر نه شوم خو زه یې ماسخوتن تېر شارټ
صاحب ته مخکښی کړم. شارټ صاحب په یوه کوټه کښی د انګیټهی خوا ته ناست وو
انګیټهی کښی ښی د ډېر پرتی وې. کوټه ښه توده وه. زما د یخنی نه ژامی کړېدلې
هم تود شوم طبیعت می ښه شو انګیټهی سره نږدې یو بله کوسی وه شارټ صاحب را ته اشاره
وه په هغه کوسی کښېناستم. شارټ د ډېر قارجن سړی و په ښتنی یې را نه
ما ورته چه څه رښتیا او حقیقت و بیان کړل. ما چه څه وخت خبری ختم کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ده راته ووې چه ورو ورو وایه بیا می چه رو رو خبری کولی هغه راته ویل په زوره
وایه ماورته ووې چه ورو وایم نو والي په زوره وایه . چه په زوره وایم نو ته وایی چه
ورو ورو وایه ، ته راته یوه طریقه وښیه چه زه هغسی ووایم . زمایه خبره خو قار دپې
ودغی خوسری چپ شو . چه بیان می ختم شو دکوتهی نه راووتم پولیس راته منتظر ولاړ و
زه بیا هغه زوړ اشنا زوړ ځای د حملات کوتوالی ته بوتللم ، په حوالات یی ورد ننه کړ
یو غوزړې د سپنږ و د کې شړی پرتې وې هغه می واغوستی او د سیمنتو په یخ فر
ځملاستم په بله شپه سید اکبر خان زاړه اشنا د ډپټی کمشنر بنګلی ته بوتلم هغ
ته یي وړاندې کړم ، ډپټی کمشنر انسن صاحب و ډېر ښه سړی و . ماورته د خپل
بې ګناهی خبره وکړه هغه ډېره تسلی راکړه او سید اکبر خان ته یي ووې چه د
ښه سلوک کوئ او ښه ډوډی ورکوئ د صاحب حکم وچه ښوته راغلو هغه د سپ
شړی یي راته بدلې کړې او ډوډی یي هم راته ښه شروع کړه . اته نهه شپې زه
دې حوالات کښی بندی وم چه یوه ورځ پولیس راغی او زه یي د پولیس لوی افس
وروستم . شادت صاحب ته یي بیا مخکښی کولم . د هغه د دفتر سره یو دړوکی غو
ځای و زه یي هلته کښېنولم زه خپل فکر کښی ډوب تللی وم چه یو سړی می تر نظره
چه کوندی راغی او د دفتر چک یی وچت کړو په منډه ورننووت ماخو ښه ونه
ولی شک می پرې راغی چه قاضی شاکرالله و . اردلي نه می پوښتنه وکړه چه دا سړ
څوک و ؟ هغه راته وویل چه زه یي نه پېژنم دوی که څوک پېژنی هم په اسانی یي نه ښ
ماورته ووې چه ولی قاضی شاکرالله نه و ؟ ده راته وویل چه ؤ . ما نو دتول فکرونه پر
بس د دفتر دروازی ته می سترګی ونیولې چه قاضی صاحب به کله راوځی چه ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلام علیک وکړم چه بله ورځ بیا منکر نه شي. شارت د صوبې د مخبرانو لوی مشرف او دقولو مخبرانو تعلق ده سره ؤ. زه په دې وېرېدم هسې نه چه په بله لار دانه لاړ نه شي ځکه چه دوي هم احتیاط کوي په یوه لار چه لاړ شي بیا په هغې نه راځي. خدای ته زاري کوم چه خدایه قاضي صاحب په همدې لاره واپس راولې چه سترګې موسره مخامخ شي ده خو عوام پرېږده چه ملایان هم دوکه کول ماوې چه حقیقت یې خلکو ته ښکاره کړم. قاضي صاحب ډېر ساعت وروسته راووت چه ماله نزدې راغی زه ور پاځېدم سلام مې ورواچاوه چه زه یې ولیدم رنګ یې تک زېړ شو او ورته مې وویل چه قاضي صاحب ته خو مسلمان شوي وې دا یا کله کا پر شوې سترګې یې ښکته کړې هیڅ یې ونه ویل چابک را نه لاړ.

رهایي او دوهم واده:

لږ ساعت وروسته زه پولیس د مخبرانو کشر کپتان ته چه د جهانګیري کلي و مخکښې کړم هغه راته ووې چه ته ازاد یې. ما ورته ووې چه زه تا سو نیولی په څه وم او اوس مې پرېږدې ولې؟ هغه راته ووېل چه مونږ نوکران یو، مونږ څه ویلی نه شو زمونږ واکدار د ننه ناست دی ته دا پوښتنه د هغه نه کولی شې په دې وخت کښې د پرنګیانو ډېر رعب داب و او بیا د شارت صاحب چه قهرجن هم و. چاورته خبره نه شوه کولی خو چه څوک په اخلاقي جرم کښې نه بلکه په سیاسي جرم کښې جېلخانه ووینې وېره یې د زړه لېرې شي. زه نېغ شارت صاحب ته ورغلم هغه ماته ووې چه څه وایې ماوې چه دا زه دې په څه نیولی وم او اوس مې ولې پرېږدې؟ هغه راته ووېل چه په نوښار کښې چا ګم غوړځولی و زمونږ دا شک وچه دا کار تا کړی دی خو د تحقیق

(c) ketabton.com: The Digital Library

په نتیجه کښې معلومه شوه چه ته بې ګناه یې نو خکه مو اوس پرېښبوی. نو ما ورته وویل چه
دا تحقیق خو زما د نیولو نه مخکښې هم کېدی شو زه خو د دې ملک سړی وم که مجرم
وای نو زما نیول خو څه ګران کار نه و نه ګوره دا لس دولس ورځې مو زه وکړولم زه
انسان یم، حیثیت لرم، هر څه مو راته پایمال کړل. ده راته وویل چه تاسو د څه
حیثیت لری؟ دا زمونږ خوښه ده که مو نیسو، که مو پرېږدو ما وې ښه چه داسې
ده. نو د خدای پامان. زه ترې راووتم ورور سته یې راپسې د پېرې چغې ووهلې
خو زه ورو نه ګرځېدم. له هغه ځایه پیاده ښار ته راغلم. زما د خلاصیدو نه څوک
نه و خبر. د چینې حکیم صاحب دکان ته ورغلم چه ګورم قاضي شاکرالله ګرم تقریر
شروع کړی دی چه خدای داسې ویلی او رسول الله (ص)، داسې فرمایلي چه زه
یې ولیدم سپک پاڅېده او هغه ځای یې پرېښبوده. زه له هغه ځایه کلي ته راغلم
د عباس خان پوښتنه مې چه وکړه هغه زما نه مخکښې رها شوی و او کلي ته تللی و.

زه دا منم چه بدیښي حکومتونه بغیر تشدد او د خلکو د وېرولو نه چلېدی نه شي
خو دا څیزونه په حاکم او محکوم کښې نفرت هم پیدا کوي. که په دغه وخت کښې پرګنې
د زور او ظلم په ځای مونږ سره نرمي کړې وای د دوی په ضد به دومره تحریکونه نه
شروع کېدل او نه به د هغوی رعب او داب دومره زر کم او ختم شوی وای ځکه چه
هغوی به د خپل رعب د ساتلو د پاره په لېبښتنو څومره ظلم کولو هماغومره به د خلکو د مقاومت
په وجه د دوی رعب او داب ته نقصان رسېدو.

لکه چه ما وړاندې ذکر کړی دی زما لومړنی تبر د غني او ولي دوی مور په
وبا کښې مړه شوې وه په دې ورځو کښې زما د ابل واده تیار و. په ۱۹۱۹ع کال کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مې واده وشو. د پښتنو ودونه له رواجونو ډک وو ما دغو اصلاح غوښتله نو ځکه مې د ځان نه شروع وکړه او د شریعت مطابق مې اول ډولۍ راوړه په سبا له مې ولیمه وکړه او یو وخت مې ښه ډوډۍ د کلي خلکو، دوستانو او خپلوانو ته ورکړه. خلکو راته د تندسای په دود روپۍ راچولې خو ما ونه منلې. که څه هم په ډېرو زمونږ پورې وې. په ډوډۍ کښې مو د رسم و رواج د اصلاح کولو په باره کښې تبادل خیال د خلکو سره وکړو. په هغه وخت کښې دا دود وو چه په واده کښې به ټولو کسبګروته واده ته راغلو مېلمنو پیسې ورکولې چا به آئینه ښودله چا به سپېلنی لوګی کولو، چا به ډول واهه چا به کلونه راوړی وو، چا به رباب کښې چار بیته ویله، په مېلمنو به یولوټ مار ؤ که د چا زړه به وو او که به نه و خو د خپله شرمه به یې دا حساب کسبګروته اداکولو. زما په واده کښې د اول ځل د پاره دا کار ونه ما بند کړل او کسبګروته مې دا ووېل چه تاسو به مېلمنوله تکلیف نه ورکوئ ستاسو د ټولو حق به زه درکوم ولې چه تاسو زما کسبګري یئ

دغه شان د مې به ګلېدې مېلمنو به که د چا زړه و

او که نه و پیسې ورکولې.

سازیان به وو.

جنجونه به وو

ټوپکې او غر بېنونه

به خلاصیدل

لنډه دا چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر فضول خرڅونه به وو . زما په واده کښې دا ټول ما بند کړل او دا مې ددې دپاره وکړل چه دقام او ملک دپاره ډېر نقص دی او دا خلک تر ډېر تنګ و خوارۍ ددې دپاره شول دو اخلاقي جرئت نه و. ما ددې شیانو د مخنیوی ابتدا دخپل واده نه وکړه او خلکو ته مې هم دویل چه تاسو هم دا بې ځایه رواجونه پرېږدئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلافت تحریک او هجرت

د خلافت کمیټې جلسه په ډهلي کښې

هجرت، مونږه په کابل کښې

باجوړ ته واپسي. دیر کښې او دخالو نو

ملاسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې وخت کښې د ترکانو په تول وطن د اتحاديانو قبضه وه ، مصطفی کما
د هغه ملګرو د دوی برخلاف جنګ شروع کړی و . په هندوستان کښې د خلا
د پاره مسلمانانو يو لوی ايجی تيشن (تحريک) شروع کړی و ځای په ځای ې
جوړې کړې وې . جلسې او جلوسونه به کيدل ، د هندوستان مسلمانان
خلک وو . په جنګ کښې د ټولونه زيات د پرنګيانو امداد دوی کړی و . د دوی
مشرانو ورله برقی ورکړې وې ، ملايانو ، ځبرګانو او مذهبی پيشوايانو د پر
په طرفداری او د ترکو برخلاف فتوی ورکړې وې . خلافت دوی تباه کړ
که دوی دا فکر مخکښې کړی وای د پره فايده به يې رسولې وه ، خو ندامت نه دا
سته و .

د هلی کښې د خلافت کميټی جلسه :

د ۱۹۲۰ ع کال په نيمائی د خلافت کميټی له طرفه په د هلی کښې د يوې لوې
اعلان وشو او ورسره د دې خبرې اعلان هم وشو چه هغه خلک به په دې جلس
شريکيږي چه کفن به يې په سر تړلې وي . زه هم په دې جلسه کښې شريک ش
د پره لويه جلسه وه د هندوستان د هرې برخې مسلمانان ورله راغلي وو .
هندی يو جذباتی نوجوان هلک و هغه په جلسه کښې د هجرت ګولو تجويز وړا
غالباً دا لفظ آفندی دی (عزيز هندی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ول غوښتل د اکثرو مشرانو دارایه نه وه. هغوی د پرپوه کړو چه اوس د دی تجویز
ورانډی کېد وموقع نه ده خو هغه منع نه شواو خپل تجویزیې وړانډی کړو. مسلمانان
ویو جذ باتی قام دی. دې تربي ونه کتل چه د دې نتیجه به څه وي د وړاندی کېد
بي تجویز پاس کړو. د هجرت خبر چه په ملک کښې خور شو، پېښور ته وروورو
ی وری قافلی راروانی شوې. په پېښور کښې د دوی د امداد او ارام د پاره د
جرت کمیتې جوړه شوه. دا قافلی چه به له هند وستانه راتللې په سټیشنونو به یې خلکو
ړتا وده استقبالونه کول او په پېښور کښې به یې جلوسونه وتل. پرنګیانو خواول د
جرت سخت مخالفت وکړو خکه چه هغه خان د پاره دا یو خطرناک کارګڼلو ولې چه یوه
چه خلک په هیڅ شان نه منع کېږی نو بیایې داکو بنسبش وچه څومره کېدی شی
وسوه د پرخلک په هجرت لاړ شی. پښتانه خو د نورو خلکو په شان نه وو هغوی
د اتماشا لیده د پراترلي پرې وکړو. ملایانو به هم وعظونه کول چه هجرت فرض دی
چا هجرت ونه کړو بنځه یې طلاقیږی. داسی حالت په ملک کښې پیدا شو چه بی له
بونه بلی خبری او رېدو ته څوک تیار نه وو. د حکومت له خوا به هم قسم قسم اوازی خوریدلې
بنځی هجرت ته تیار شول.

هجرت:

چه چا به هجرت نه کولو خلکو به ورته په بدنظر کتل. نو ما د یوی جلسی انتظام کړو
خو په کلی کښې لویه جلسه جوړه شوه. د پر خلک پکښې راجمع شوی وو. په جلسه کښې می
ی چه تاسو لږ صبر وکړی. زه به یو څو کسان کابل ته ولیږم چه هغوی مونږ ته ځیل
د یل حالات رادوری او مونږ په حالاتو خبرا و پوه شو نو بیا به د هجرت په باره کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیصله کوو. ماچه دا تجویز پیش کړو زمونږ دکلی عادلشاه پیر نومی یو پیر دهغه سخت
مخالفت وکړو وې ویل چه مونږ خپلې ښځې کوره کانو ته نه شو پرېښودلی که ت
هجرت ته تیار نه یې مه ځه خونو مه منع کوه مونږ که خدای ته منظوره وی سبا دخپ
روانیږو. او په هندوستان کښې ولګید او وسوځید له یکښې پښتو نخوا که
وه که کوزه تالا ولا شوه او کورونه روټ نقصان وشو. خصوصاً چه دسنده د خلک
قافله چه د جونیجو صاحب په مشرۍ کښې پېښور ته راورسیده په پښتنو کښې اوردګ
نو، ښځې په هجرت روان شول. دې خلکو کښې پرنګیانو هم خپل ډېر مخبران ولیږل
هلته په مهاجرو کښې پراګنده وکړې چه دا خلک هلته پاتی نه شی او بیرته خپل ملک
داشی. هجرت هجرت نه ؤ. یوه هنګامه وه، تش جذبات وو، هیڅ سوچ فکر نه
هجرت په اصل مطلب څوک پوه نه ؤ، دا خو محمد علی او شوکت علی امان الله خان ته د
لیږلی ؤ چه ته د هجرت دمنلو اعلان وکړه چه په پرنګیانو باندې د دې خبرې اثر پریوځ
زمونږ دخلافت تحریک ته یکښې فایده ورسیږی.

اخوزه هم مجبور شوم دقوم په ملګرتیا دیوی وړوکی قافلی سره چه تول څ
وو دشوقلې او مومند و په لار پیاده افغانستان ته روان شو. اوله شپه موږ
راغله مونږ چه روان شو او ډول غږیده ونو ډېر خلک راسره وو، خو چه دشو
دکړپې په لار روانیدو او ډول سرنا رانه پاتی شو نو بیا ډېر کم خلک مونږ س
ته ورسیدل او چه په کړپه کښې په مونږ په کانو لوټو شپه راغله نو بیخی
پاتی شو. خیر په کړپه کښې په تیره وکښې مو شپه تیره کړه، سحر چه پاڅید و
یو خو ملګرو سره د ترنګزو دحاجی صاحب لید لو ته دهغه ځای ته روان شوم ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافله د ماسل خان ځای ته روانه شوه . د حاجی صاحب د لید لو نه پس مونږ هم
د ماسل خان ځای کور ته اخیلو ته راغلو او په ملبه ورځ له هغه ځایه را روان شو د کامې
کړ داو ته راغلو سردار خان د مومند وخان د خپل قام سره زمونږ مخې ته راغلی
و زمونږ یې ډیر ښه استقبال اوکړو کلی ته یې بوتلو ، زمونږ یې ډیر دا دمدا وکړو
سبا له جلال آباد ته روانیدو سردار خان مونږ ته ډیر وویل چه هلته پاتی شئ تاسو
مهاجر او مونږ انصار یو ، مونږ به د اخپل جایدادونه تاسو سره نیم کړو . د کابل خلک ستاسو
دومره امداد نه کوي ، دا زمونږ خبره درته ښه ده . د هغه مو ډیره شکریه وکړه ، مونږ
ورته ویل چه مونږ خو ځمکو پسې نه وو راغلي نو د هغه نه را رخصت شو ، جلال آباد ته راغلو
په جلال اباد کښې سردار هاشم خان گورنر و هغه سره مو ولیدل ، خبری اتری مو سره
وشوې هغه زه د ځان سره په جلال اباد کښې پاتی کړم او نوره قافله رخصت شوه .
هاشم خان سره د مهاجرینو د دی لویو لویو قافلو ډیره سودا وه ، ډیر پریشانه و او
په دی کوښښ کښې و چه څه تدبیر وشی چه دا هجرت نور بند شی ځکه چه په افغانستان
کښې دومره خلک کله ځائیدی شی . د پرنگیانو هم د ډیرو خلکو په هجرت کولو کښې
هدا مطلب و چه په افغانستان کښې به هم دوی ته د استوگنې مشکلات پیدا شی او
هم افغانستان ته خو ورځی وروسته هاشم خان کابل ته زما د تللو بندوبست وکړه د
مونږ د جلال اباد نه کابل ته د خوگیانو د ټملی په لاره روان شو ، په گندمک کښې
عادلشاه پیر د خپلو ښځو ، بچو ملگرو سره په مخه راغلل چه واپس وطن ته را روان وو
ما ورته ووې چه پیر صاحب دا ښځی مو بیرته کوره کانو ته روانی کړی ؟ ده راته وویل چه
نه وکړو هلته هم د ښځو له لاسه تنگ وو چه ځی ، هجرت وکړئ او دلته هم ښځو تنگ کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه په دې ملک کښې کوزاره کوانه ده بیرته یې روان کړی یو.

مونږ کابل کښې:

مونږ چه کابل ته راورسېدو دلاهوری دروازې سره د یوې ونې ولاندې وی
مهاجرینو دلته اړولي وو، مونږ هم ددوی سره یوځای واړول زمونږ د پاره حکو
بیل انتظام کړی و، خوزه د عامو مهاجرینو نه بېلېدم . په کابل کښې د ټول هندوستا
د مهاجرینو یوه ښپاړس کسیزه کمیټي وه چه زه او رضا خان ارباب هم د هغې ممبرا
وو. ددې کمیټي په ذریعه به د مهاجرینو ارتباط د افغانستان د حکومت سره و
څه وخت چه د مهاجرینو د قافلو تعداد ښلو دیرشو زروته ورسېد و نو حکومت کمیټ
ویل چه افغانستان خو یو وړوکی ملک دی دا دومره خلک پکښې ځاییدې نشي
مهربانی وکړئ - دا هجرت بند کړی . نو مونږ عباس خان ولېږ وچه دا خبره هلته
پېښور ته ورسوی. هغه ترجلال اباده پورې لاړ او دا خبر یې پېښور ته ورسولو.

امان الله خان مونږ ته وویل چه زه د پرنګی د جنګ زور نه لرم که تاسو د
په کومه طریقه جنګ کولای شئ او خپل ملک ازاده ولی شئ زه ستاسو مرسته ضرور ک
ځکه پرنګی تور مار دی، هیڅ اعتبار یې نشته چه زما خوا کښې پروت وی زه تر
په دا ده زره خوب نه شم کولی . دا وېره راسره وی چه اوس به می خوری . هغه مونږ
دوه لارې مخکښې کړې ویل که نوکوی کوئ مونږ به ستاسو ځوانان بهرتی کړو بیل
پلټنې به درته جوړې کړو تربیت به درکړو که بیا مو د انګریز سره جنګ کولی شو وبا
کړئ که ځمکې غواړئ نو په کندز او مزارشریف کښې مونږ ځمکې لرو هغه به درک
تاسو خپله یوه کالونی جوړه کړئ او خپل انتظام په خپله ځان له وکړئ په کومه سیمه کښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ یې تاسو ته درکوو په هغې کښې به ټول واک اختیار ستاسو خپل وي او
د بیرون حکومتونو سره تعلقات ساتئ هم ته ساتلی شئ. مهاجرینو ته یې وویل
که تاسو نوکري غواړئ هم اوکه ځمکې غواړئ هم اوکه تجارت غواړئ هم در سره
ادکوم. مونږ به راغلو خپلو ملګرو سره به موسلا مشوره وکړه د ټولو مهاجرینو
اتفاق به مو دا خبره غوره کړه چه لبس مونږ ته دې عسکري ټریننګ راکړل شي
مونږ برتې کېږو، مونږ به د پلټنو تشکیل هم جوړ کړو، مونږ به را پاڅېدو چه د حکومت
خبره فیصله کړو چه زمونږ د پاره انتظام وکړي، نو د پرنګیانو مخبرانو ته چه
هجرت کښې راغلي وو، موقع په لاس ورغله، یو مخبر به پکښې پاڅېد او ویل به
چه مونږ خو په ځمکو پسې نه وو راغلي، نه نوکرو پسې راغلي وو، مونږ په جهاد پسې
لي وو چه زمونږ د هجرت غرض نه تر سره کېږي او افغانستان د پرنګي سره
نه کوي نو نور مونږ دلته څه کوو زه خو بېرته ځم. هغه پسې به یو بل مخبر پاڅېد
به ووې چه بالکل ټیک خبره ده زه هم ځم چه دې به پاڅېد ویوه ډله به ورو
پاڅېده، دغسې به په ډله کښې ماتې کېده شوه، یو کس به ما پسې رامنډه کړه
دحکومت سره خبرې مه کوه یو ځل راشه چه بېرته به راغلم، ټول به تللي وو.
دوی ته دا خبره وړاندې کړه چه راځئ چه دا ځمکې واخلو، او زه هم درسره ځم
دوی دې ته هم تیار نه شول.

څه رنګه چه پښتانه په راتلو کښې ګړندي وو، دغسې په واپس تلو کښې هم ګړندي
دغه شان ورو ورو مهاجرین بېرته ستنېدل د هرلوږ کسان پاتې شو هغوی
افغانستان کښې استوګنه غوره کړه چا نوکري واخیستې، چا ځمکې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه شان هجرت ناکام شو د هندوستان مسلمانانو خصوصاً پښتنو
ددې هجرت ډېر تاوان ورسېده ، افغانستان ته یې هم نقصان ورشو.
امان الله خان په ورکولو پیسې پرنګیانوله هندې وخت نه ملا وتړله فاید
یوازې انګرېزته ورسېده .

زما څه ملګرې تاشکند ته لاړل چه روس به مونږ سره د هند په ازاد
مرسته وکړي . زه په کابل کښې د یو څو ملګرو سره پاتې شوم . یوه ورځ زه د امان
خان ملاقات ته تللې وم ډېرې خبرې مې ورسره وشوې ، په خبرو خبرو کښې مې ور
ووې . تاله ترکی درځي ، فارسې درځي او نورې ژبې هم درځي ، خو خپله ژبه نه درځي
خبرې په هغه باندې ډېر اثر وکړو او وعده یې راسره وکړه چه زه ده کوم به یې . کله
افغانستانه والیستل شو زه بمبئی ته د ده لید لوته ورغلم نو هلته یې ما سره پښتو
خبرې وکړې .

په کابل کښې زمونږ تعلقات د نادرخان او د ده د کورنۍ سره ډېر وو دی
وزیر دفاع و او ورور یې سردار عبدالعزیز خان د معارف وزیر و . یوه ورځ یې
څه ورشه د حبیبیې کالج وکوره . چه کالج ته ورغلم نو د یو جماعت له هلکانو نه مې
وکړو چه : « شما کیستید؟ » دوی به راته ووېل چه « افغان هستم » بیا به مې ورته ووې
ملک شما؟ دوی به ووې : افغانستان . بیا مې ورته ووې : « د افغانی میدانی که افغان
به شو عرب یې نه کاوه . نو ما به ورته او ووېل چه څنګه افغان یې او څنګه د افغانستان
یې چه خپله ژبه نه درځي . دغه شان مې محمود طرزي صاحب سره چه د افغانس
وزیر خارجه او ډېر لایق او عالم سړی و په یوه لوبه میلمستیا چه ده د مهاجرینو د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبې بحث داغې یوسړي ورته پوښتنه وکړه داځنګه افغانستان دی چه افغاني یکښې
ـسته. طوزی صاحب وویل چه پارسي هم زموږ د ملک ژبه ده. نوما ورته وویل چه
ـزی صاحب پښتو خو د افغانستان ملي ژبه ده او د اکثریت ژبه ده، پښتوله دنیاکښې د
ـزیت ژبه هم سرکاري وی، هم دفتري، هم تعلیمي دی.

باجوړته واپسی:

د مهاجرینو د تللو نه وروسته موږ په یوسراي کښې یوه کوټه په کرایه ونیوله
ـته به او سید وخوړو ځي پس زه نادرخان ته ورغلم ورته مې ووې د هجرت معامله
ـل وړه شوه د لته خو نور زموږ د مقصد د پاره څه نه کیږي زما اراده ده چه د باجوړ
ـدو قبایلو ته لاړ شم او هلته د تعلیم کار شروع کړم او د پښتنو د بچو د روزلو د پاره
ـې مدرسې جوړې کړم، ستا سلا و مشوره څه ده؟ هغه زما دا رأیه خوښه کړه ما
ـلي په دې خبره اتفاق وکړو. زه د یو څو یاتی ملګرو سره د کابل نه جلال اباد ته راغلم
ـجلال اباد کښې مې د هاشم خان سره هم سلا او مشوره وکړه، هغه هم زما د دې کار
ـپه ډېر خوشحالی اتفاق وکړو او باجوړ ته یې زموږ د تګ انتظام هم وکړ. یواس
ـاکو. موټر او له شپه د جلال اباد نه سلام پور ته ورسوله هلته مو د سلام پور د باچا
ـسره شپه تېره کړه، د سلام پور نه مو بله شپه د مومندو په علاقه کښې کاړه پاڼ ته
ـسوله. د کاړه پاڼ ملا صاحب ځای ته چه زموږ پخوانی تعلقدار و لاړو له هغه
ـچمرکنډ ته لاړو په چمرکنډ کښې د هندوستان د مجاهدینو هغه ډله ډېره وه
ـسید احمد بریلوی صاحب او اسماعیل شهید صاحب د شهادت نه وروسته
ـرته تللي وو هلته یې مرکز نیولی و. د دی په بونیر کښې په دې خبره پوه شوي وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د دوی امیر نعمت الله دپرنګیانو سره راز و باز لری نو خیل امیری وژلی و

دوه د ملی شو، یوه د پنجابیانو او بله د بنګالیانو. د پنجابیانو د ملا چمرکند ته راغلی

په چمرکند کښی دوی بیکاره پراته وو او د هندوستان امداد ته یې سترګی نیولی و

د دوی د بې وار په وار نچوله او دې ته دوی مساوات وې همدا د هندوستان امداد

د دوی د تباهی باعث شو. قصه به یې وروسته په خپل ځای کښی راشی ما ورته وو

چه تاسو دوه کچړی لری او دمومند د په دې علاقه میوه دانه نشته ددې کنلو

کونړ دی، هلته میوې ډیری دی که تاسو په دې کچړو میوه راوړیځ او دلته یې خ

ستاسو خرڅ به ترې ووځی او د هندوستان د امداد له احتیاجه به خلاص ش

د چمرکند نه کوټکي ته لاړو، د کوټکی خانان « یو څکر ورخان او بل زره ور خان »

د په ښه مرې وو، او ښه پښتانه وو چیرته چه به د پرنګی خلاف غزا وه دوی به پکښ

شریکیدل، د دوی سره موخبری وشوې. له دې ځایه بیا شینګر کل ته لاړو

شینګر کل مولانا امیرالدین زمونږ ډیر بابا او قوم پرست سړی و. هلته

خلکو سره ولیدل بیا په سالار زو او ما موند و وګرځیدو.

دیر کښی دخالونو مدرسه :

دهغې نه پس د دیر علاقې ته لاړو خالونو هم کلي ته راغلو، دخالونو په کلی

اخونزا دګان او پراچګان اباد دي دادواړه کورنۍ ډیر روښنفکره او ښه خ

دي، دواړه قوم پرست او دولتمند وو، د دوی په مرسته مونږ دلته

ملا سره جوړه کړه او دوی ته مو وویل چه د دې ملا سی د انتظام د پاره

صاحب راوغواړیځ او مونږ ترې دیر ته لاړو. دې مدرسې ډیر زر ترقی

(c) ketabton.com: The Digital Library

و په لږ موده کښې یې شاګردان څلور سوه ته ورسېدل د ملکنډ پولټیکل اجنټ
کېښتنو د بیدارۍ سخت مخالف وه هغه د دیر نواب وغوښت ورته یې وویل چه
ي ملاء سره او تعلیم مونږ ته خومره مشکلات پیدا کړل ته ځان ته دا مشکلات
پیدا کوه دا ملا راسره ورانه کړه . د دیر نواب راغی ملا سره یې ورانه کسره
دريي ورته کړو .

مونږ چه دیر ته ورسېدو نو د شاهو بابا د زوی سره چه د ترنګزو د حاجي
صاحب ماذون وه او په ترنګزو کښې مونږ سره اشنا شوی وه دیره مشو هلته موږ
سپي وکوی یوه شپه د نواب صاحب استازی صفل رخان راغی راته یې وویل چه نواب
صاحب غوښتي یې ماوې اوس شپه ده نا وخته دی سبا به لاړ شو ، هغه ووې چه
ملا دشپې یې غوښتي یې ، زه ورسره روان شوم چه ورغلو نواب صاحب زما په
انتظار کښې یوازی ناست وُ هیڅوک ورسره نه وو په خبرو کښې یې راته وویل چه پټ په
پوره کښې مې انګریز ډېر بدلیشي ته چه څه غواړی زما هم دغه ارزو ده خو زه څه وکړم
... ګلی (د سوات باچا) یې راته کښېنولی دی چه ایله حرکت وکړم را باندې راځوی
... که سبا د قام او خلکو په مخکښې ما ستا د خبرو مخالفت وکړو چه ته خپه نه شې .
... ملا ذره مینه او پته مرسته به تا سره وي . سبا له چه خلک راغونډ شو خبرې وشوې
نواب صاحب د ناستې ځای ته نژدې په یوه بالاخانه کښې عبدالمتین خان او د نورو
... ان مې له ورایه ولیدل او له لیرې مو سلام علیک وکړل . دوي نواب بندیان کوی وو .
نواب د ځای مونږ د شپې بروړل بانډې ته لاړو هغه وخت د لته د دیر د نواب ولیعهد
اوسېدو مونږ غوښتل چه هغه وګورو خو مونږ لیده له هغه ځایه بیا پروی ته لاړو هلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

مود « تابتي » خان ولید. دی زمونږ دکلي د غلام حیدرخان کلي ته ورتلو
اشنا وهلته زما هم ورسره تعلق پیدا شوی وُ. هغه ته مو ووې چه مونږ د نواب کښتر
لیده غواړو هغه را ته دا خبره وکړه چه هغه خواوس ویده دی ځکه چه د شپې وینښ
او خوب کوي. زمونږ د هغه سره هم لیدل ونه شو او بیا « تور » ته لاړو. د هغې نه پس
« جار » ته را غلو د « جار » خان د ډېر ښه سړی و پخپله په کور کښې نه و د کلا د دروازه
وتکوله وړي راته بیرته کړو بي بي ي راته د ډوډی انتظام وکړو. د جار خان زماد
د زوی سربلند خان سره ډېر تعلق و هغه به همیشه مامند ناوه ی ته راتلو او هغه سره
یې ډېرې ورځې تېرولې. سهار خار ته لاړو. د خار خان ډېر پوه ، بهادر او ښه ښه
سړی وُ. د هغه سره مو خوړ شپې وکړې. یوه ورځ زه بهر وتلی وم چه بېرته را غلم د خ
خان ته مې ووېل چه خان تا سو خو لا بیا هم زمونږ نه ښه یئ چه د قرآن نه خو څه فایده
هغه وې څنګه ؟ ماوې که عمل پرې نه کوئ بو ساړې خو پرې ساتئ . په هره بوساره
شایف پروت وي چه خوک ورنه بوس پټ نه کړي تا سې خو پرې ځوکیدار کوی مونږ
پرې نه عمل وکړو او نه ځوکی . له خاره مونږ « ناوه ګی » ته لاړو ، د ناوه ګی خان د ډېر ښه
و، خوساده و ، له هغه ځایه « غازی اباد » ته لاړو ، د ترنګزو حاجي صاحب سره مو ولید
دلته ما سره یو ملګری چه فقیر نومېده او اصلاً ترکان وُ ما دلته غازی اباد کښې پرېښې
نور تول ملګوی را نه په لاره کښې یو یو خپلو کورونو ته تللي وو مونږ د واړه یې یوازې پرې
اینبې وو. زه خو د افغانستان نه په دی اراده را غلی وم چه دلته په ازاد و قبایلو کښې
مدرسې جوړې کړم او د قوم تربیت وکړو . دا کار و نه خو یو سړی نشي کولی په دله کښې
او زمونږ هغه دله خوره شوی وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذهنی انقلاب

تعلیمی او اصلاحی جد وجهد

داتمانزو وازادهای سکول او انجمن اصلاح

الا فاغنه

دخلافت کمیتی صدارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دافغانستان اوازادو قبایلو حالت چه می ولیدٍ او وپنځلس کاله می په هند

اوقبایلو او افغانستان کښی غرزي پرزې وکړی نوپه دې نتیجه ورسیدم چه انق

دمنلهای کار او دومره اسان څیز نه دی ، انقلاب دسړي مینی کار دی. انقلا

علم اوپوهه غواړی، انقلاب عالمان اوپوهان غواړی، چه دپوهی س

قام وروزی او انقلاب ته یې اماده کړی دانقلاب دپاره داشخاص

دی . تهٔ گوره چه زمونږ جذباتی ملګری په څومره جوش راوتلي وو تول لار

خواره شول نوکښیناستم دځان سره ملی ښنه فکر وکړو په دې نتیجه ورسیا

چه زمونږ دقام نه دتجارت خواته توجه شته نه دصنعت خواته نه دزراع

خواته اونه دتعلیم خواته . دبلی خوانه په رسمونو ، رواجونو کښی ترغوږ ونو پورې ډوب

دي . په خانه جنګیو اخته دي داسی قام انقلاب نه شی کولی او داقام ددی بلاکا

خلاصولو په کار دي چه سیاسی شعور پکښی پیدا شی او دا کار یوه پرامنه ف

غواړی . تردغه وخته پورې زه په دې عقیده وم چه داټول کار ونه انقلاب غو

تشدد د راته دانقلاب نژدې او دکامیابۍ لار ښکاریده خود تجربی نه وروسته

راته معلومه شوه چه دجنګ په وخت کښی اسونه نه تیاریږی نو ځکه می ارا

وکړه چه خپل کلی ته واپس کیږم اود عدم تشدد د اصولو په بنا به کار کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ر دانقلابي اشخاصو دتعليم او تربيت د پاره قومي مدرسي جوړوم نو ځکه اتمانزو
ر داغلم. زه چه له هجرته بېرته راغلم د هغو مدرسو د بېرته جاري کولو کوښښونو مې
ولو چه پوښنکيانو د جنګ په زمانه کښې بندې کړي وې.

د ۱۹۲۰ع کال اخرني میاشتې وې چه په عليګړ کښې په مسلم يونيورستي
ښې څه تقريب وو. زه او زما دوست قاضي عطاؤالله خان یی هم بللي وو، مونږ
واړه عليګړ ته لاړو، په دې وختونو کښې به کانګرس او خلافت یو ځای جلسې کولې
مونږ خيال وچه د عليګړ نه ورو سته به مونږ دخلافت په جلسه کښې شريکيږو
ود مصروفيت له کبله د خلافت جلسې نه پاتې شو واپس کلي ته راغلو. په عليګړ
ښې زمونږ د صوبې د پېر وهلکانو تعليم کولو د هغوی سره مونږ تبادل خيالات وشو
دوي کښې ډېر داسې کسان وو چه د ترک موالات او حکومت سره د عدم
ماون د پروګرام لاندې یی کالج پرېښې و. په دې وخت کښې زما مشر ورور ډاکټر
انصاحب تقريباً پنځلس کاله پس د انګليند نه واپس راغی ده چه څه وخت
اکټري پاس کړې وه جنګ نښتې و، په هغه وخت کښې په فوځ کښې برتي
وی و او اوس کپتان و او د مردان په کائیډ کښې لګېدلی و.

داتمانزو آزاد سکول ۱۹۲۱ع او انجمن:

مونږ په ۱۹۲۱ع کال کښې د دوستانو په امداد په اتمانزو کښې د ازاد سکول
یاد کښېښودو چه په دې سکول کښې قاضي عطاؤالله، مياحمد شاه، حاجي
بد الغفار خان، محمد عباس خان، عبد الاکبر خان اکبر، تاج محمد خان
بد الله شاه او خادم محمد اکبر زما ملګري وو. د مدرسې تر ځنګه مونږ د پښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغلطو رسمونو او رواجونو داصلاح کولو د تشددنه دمنع کولو او یکیتبی د قامولی دمین

اومحبت دپیدا کولو په غرض د اصلاح الافاغنه په نامه یوانجمن جوړ کړو، ددی انجم

ممبران داکسان وو : ۱- محمد عباس خان - ۲- صاحب عبدالغفار خان (دواړه داتما

۳- حاجی محمد اکرم خان دخان ماڼی - ۴- جمعدار نور محمد خان د تنګزو - ۵- محم

خان دتنګزو - ۶- عبدالاکبر خان دعمرزو - ۷- غلام محی الدین خان دتنګی - ۸- فخ

میاصاحب - ۹- میاجعفرشاه د زیارت - ۱۰- فضل اکرم د نوی کلا - ۱۱- فضل ربی دبډ

۱۲- میان احمد شاه دقاضی خیلو - ۱۳- میاعبدالله شاه - ۱۴- خادم محمد اکبر دچار

۱۵- تاج محمد خان دچارسدې - ۱۶- مولانا شارسول دامازو ګړی - ۱۷- شاه محمد

دمیرزو - ۱۸- شیربهادرخان دکوټو پاڼ - ۱۹- جلیل خان دجلیل - ۲۰- خوشحال خا

دباریکاب - ۲۱- شاپسند خان دچارغلی - ۲۲- امیرممتاز خان - ۲۳- بیو محمد

دبنو - ۲۴- محمد رمضان دډیرو - ۲۵- حکیم عبدالسلام دهری پور - ۲۶- میا

دیکلی ۲۷- قاضی عطاءالله دمردان - ۲۸- ثمین جانخان دمحب بانډې - ۲۹- علی

خان وکیل دهزارې - ۳۰- افندی صاحب دملاکنډ - ۳۱- یو ملکوی دګډ حمزه خان

زمونږ په سکول کښی استاذان کم وو، نوما به پخپله هم هلکانوته درس ورکو

بله داوه چه مونږ دوه وه روپۍ نه لوټې چه استاذانو ته مو دېلی تنخواګانی ورکړی

په لاهور کښی دخلافت کانفرنس و . مونږ ورغلي وو دبنو د میراخیل کلی امیرخ

هم دی کانفرنس ته راغلی و ، دهغه سره مو ملاقات وشو، هغه پخپل دوه زامن

اسلامیه کالج کښی پي ېه بې، ای کښی تعلیم کولو او دترک موالات په وجه يې پرېښي

زمونږ سکول ته داستاذئ دپاره راوغښتل دمشرنوم امیرممتاز خان او دک

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم مقصود جان و . مقصود جان زموږ د سکول اول هیډ ماسټر و او کله چه دی
دوباره تعلیم دپاره کالج ته لاړ امیر ممتاز دده په ځای هیډ ماسټر شو . دېر لږ کیانو
زموږ ملاسره نه خوښېده چه کوم استاذ به ورله راته نو اول به یې وویرولو که په ویره
به اونشو نو بیا به یې د ډېرې تنخوالالچ ورکړو او دغسې موږ ته یې استاذان نه پرېښودل
مقصود جان چه اتمانزو ته راتلو نو پولیس ډېر کم و ولې ځو به دي وختو نو کښې موږ د خلکو
د پوهولو او یکښې د مینې محبت ، وروری او قامولی د پیدا کولو د تعلیم د شوق د پیدا کولو
او د قام نه د غلطو رسمونو او رواجونو د ورکولو او د قامي ملاسو د پاره د مرستې حاصلو لو
په غرض کلي په کلي ، کور په کور دورې شروع کړې او په خلکو کښې موږ ژوند او احساس
راپیدا کو . زما د دورونه پوړنگی سره ویره پیدا شوه . سرهملتن گرانټ زموږ د صوبې
چیف کمشنر و ، هغه زما بابا خان ته وغوښت ورته یې وویل چه دا زوی دې څه کار ورته
کوی ؟ تول خلک غلي ناست دي او دی لګیا دی ملاسې جوړوي او دوره کوی زموږ
برخلاف خلک لمسوی منع یې کړه ! دده سکوټر سعدالله خان د عمرزیو خان و . هغه
می بابا ته ویلی وو چه ته کوره چیف کمشنر ستا خومره احترام کوی ؟ خو مره چه ستا منی
هغومره د چا نه منی ته دده د خوشالۍ د پاره خپل زوی منع کولی قلا ری نه شې ؟ بابا می
راغی زه یې کښېنولم راته یې وویل چه زویه د دې کار ونو نه لاس واخله ځان دې په مصیبت
اخته کړی دی ؟ سرکار هم خپه کیږی چه نور خوک یې نه کوی ته یې څه کوی ؟ ما ورته وویل
چه ښه ده بابا چه ته وایې مه یې کوه نه به یې کوم د هر د خلکو خو لمونځ پرېښې دی . زه به
یې هم پرېږدم خو ته به بیا ماته نه وایې چه لمونځ ولې نه کوې ؟ بابا می راته وویل لمونځ
خو فرض دی ما ورې بابا دا علم خو هم فرض دی . بابا می وویل ښه نو څه کوه او بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

چیف کمشنر ته ورغی ورته یې وویل چه صاحب مونږ ستاسو د خوشالۍ د پاره خپل دین نه شو پرېښودلی .

د خلافت کمېټۍ صدارت :

په پېښور کښې د خلافت په کارکنانو کښې اختلاف پیدا شوی و ، دوه ډلې جوړې شوې وې یوه ورځ به د حاجي جانمحمد صاحب ملکرو په شاهي باغ کښې عام جلسه جوړه کړه ، په جلسه کښې به یې تجویز وړاندې کړ چه حاجي جانمحمد صاحب د خلافت کمېټۍ د صدارت د پاره ډېر موزون دی تاسو ته منظور دی خلکو به چیغې کړې چه منظور دی . حاجي صاحب د قام او ملک د پاره ډېر خدمتونه کړي او قیدونه یې هم تېر کړي وو . د پېښور نوسیل وو سبا له به د هغه ملګرو جلسه جوړه کړه او تجویز به یې مخکښې کړو چه سید صاحب اهل رسول دی او ډېر خدمتونه یې کړي دي د خلافت کمېټۍ د صدارت د پاره د ده نه مناسب سړی نشته تاسو ته منظور دی ؟ خلکو به چیغې کړې چه هو ! منظور دی .

د غه شان دا قصه روانه وه یوه ورځ به یو صدر وو بله ورځ به بل صدر وو د ورځ په ورځ دا کشمکش زیاتېده په مینځ کښې هیڅ قسم جوړه نه کېده او د خلافت تحریک ته نقصان رسېده په یو سړي یې اتفاق نه برابرېده د پېښور د خلک د کار ډېر تکړه خلک وو خو دې اختلاف د کار ه ایستلي وو او هر یو دا ګڼله چه په ډلو کښې اختلاف پیدا شي که ډېر ښه او زور ور خلک وي هم بې کاره شي او د هغوی طاقت د بل په غور ځولو کښې صرف شي . په خدمت کښې اختلاف نه راځي ، اختلاف د خود غرضۍ نه پیدا کېږي . زه چه به کله نا کله پېښور ته د خلافت دفتر ته ورغلم نو دواړو ډلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

راته قصې کولې. د دواړو د لوز ماسره مینه وه ماته به یې ویل چه زمونږ د دواړو د لو
اتفاق په تا دائل شي راشه ته زمونږ دا صدارت واخله. زما په صدارت کښې څه د لچسپي
نه وه. د صدارتونو او عهدو شوقي نه وم د دې شیانو نه به لیرې تښتېدم. آخر
هغوی مجبور کړم او ما د هغوی صدارت په دې شرط ومنلو چه په صوبه سرحد کښې
څومره چنده ټولیږي نو هغه به هم دلته د دې ځای د خلکو په تعلیم لګیږي. پنجاب ته
به یې نه لیږي. ځکه په هغه وخت کښې به زمونږ په صوبه کښې په زرګونو روپۍ ټولیدې
او پنجاب ته به تلې د پنجاب لیډرانو به پرې مزې کولې. هغوی دا شرط ومنلو او زه
د خلافت کمیټۍ صدر شوم. عبدالقیوم خان سواتي یې سکرټري شو. مونږ چه د سکول
له کاره فارغ شونو ما او میا احمد شاه په ملک کښې دورې شروع کړې. پښتنو ته
زراعت سپک کار ښکارېده و تجارت هم ورته سپک کار ښکارېده او ویل به یې دا
د بنیا، بقال او هندو کار دې. د خان تعریف به دا وو چه پېره فلانې ډېر لوی خان دې
د خپل پښتې بوله ورته معلومه نه ده ما به وې هلکو تاسې فکر وکړئ دا خان دې که
دا خر دې چه خپل پښتې نه پېژني مونږ دیوې خوا نه په دوره کوښېدو او د پښتنو
د ذهنیت اصلاح موکوله، د بلې خوا نه مو خپلې متې را ونغښتې په خپل پښتې کښې به
مو پخپله کار کوو. زما د تعلیم ملګرې عبدالحلیم د غه وخت د زراعت په محکمه کښې
مقرر شوې و. د هغه په کمک ما یو د میوې باغ جوړ که. تو دغه وخته پورې سبزې
او ترکارې له بناره کلوته راتلله ما چه باغ جوړ کړو سبزې او ترکارې به مې هم کرله
او خلکو ته به مې ښودله چه ګورئ د خپل لاس کار څومره برکتي وي او تاسو خولئ. ورته
ضرورشئ د پښتنو په خاوره کښې هر قسم میوه، ترکارې او غله کیږي. چه زراعت ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلکو مخه شوه ما په اتمانزو کښې د کوړی منډه یې پوانسته نورو خانانو او تر بور
به را پورې ملنډې وهلې چه ته کوډه د بنیا کانو کار یې شروع کړ. زمونږ تجارت د غ
وخت تول د هندوانو او پراچکانو په لاس کښې وه مسلمانان به په تجارت شرمیدل
زمونږ کتنه وه چه به تول هندوانو او پراچکانو وړه ما د چا د پیغورونو پروا نه کوله هـ
میاشت به مې یو ځل خانانو ته چای ورکوي راجمع به مې کړل او ورته به مې وویل چه
دځکې چه څومره قیمت دې ما د هغې په لسمه برخه سرمایه په منډه یې کښې بنده کړې
ده تاته چه هغومره سرمایه په کال کښې گټه کوي ماته یې په میاشت کښې کوي بیا به
د منډه یې حساب کتاب ورو ښودلو دا به مې هم ورته ووې چه مونږ سرمایه په منډه یې کښې
منشیان، دروایان او پانډیان هم کار کوي او ځان ته نفقه گټي او دا به مې هم ورته
چه وګوره دا تجارت څومره د ارام کار دی او څومره پکښې فایده هم ده، زمینداری کې
کښې څومره ناارامي ده، د پټواري احتیاج دی، د تحصیلدار منتازی ده، تول
عمر مو اسمان ته سترګې نیولې دي، کله وایو چه خدایه باران وکړې او کله وایو چه
خدایه شین یې کړې. دوی به مې دغه شان د تجارت په گټه پوه کول په لوږه مود
د پښتنو تجارت ته میلان پیدا شو او زمونږ تجارت زمونږ په لاس راغی. پښتا
د پوښنه قام دی. دوی په افسانو او قصو پر نه پوهیږي که هر ښه کار چه په دوی کوي نو ځان ورته
کوږه چه ته روان شوې دوی هم درپسې روانیږي. په دې طریقه زمونږ په ملک کښې زراعتي او تجارتي ترقی
دی کوښښونو او عملي نمونو کیدل لو په نتیجه کښې په خلکو کښې د زراعت او تجارت شوق زیات شو او دومره انقلا
راغی چه نن زمونږ علاقه کښې زراعت دومره مخکښې دی او تجارت دومره ترقی کړې ده چه دم
د پېرمعمولي کسان او سرلوړي کسان دي او لوی لوی زراعتي فارمونه، تجارتخانې او کارخانې یې جوړې کړې دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جېل او د جېلخانې قصه

درې کاله قيد

دفعه چاليسن کښې گرفتارې ۱۹۲۱ع، د چمرکنډ مجاهدين، ډيره اسماعيل خان- جېل ته بدلي، د جېل بد معاشي، زما مشقت، جېل کښې پرې- جنبې، جېل کښې زما گناه. ډيره غازي خان- جېل ته، د جېل ژوند. د پښتنو په هکله غلطه پراپيګنډه، زما د غاښونو مرض، سياسي قيديان- واحتجاج لاهور جېل ته د علاج د پاره، د جېل سلوک، ډيره غازي خان ته واپسي، د کورنه خط، مذهبي تعصب، بيا د علاج د پاره لاهور جېل ته، مطالعه ډيره غازي خان جېل ته واپسي، د يو پير صاحب قصه د مور مرګ، د سياسي قيديانو جنګونه، مياں والي- جېل ته بدلي، رهايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفعه ۶م کښې گرفتاري:

د ۱۹۲۱ع کال د دسمبر په اوولسم تاریخ مونږ گلیا وو، په مدرسه کښې مو دننه
میدان جوړ ولو چه پولیس راغی او زه یې په دفعه ۴۰ (اف - سی - آر) کښې ونیولم او زه یې
جیل ته یې بوتلم. د حوالات په ځای یې جیلخانه کښې واچولم، زما د نیولو نه وروسته
زما نور ملګري هم نیولي وو. زه یې په هغه چکي کښې بند کړم چه هلته به یې د جیل
بد معاشان اچول، چه چکي ته ورننوتم سخا او ګنده بوی می تر سپېږو موښو
چه کتل می د بولو ډک بنانک پکښې پروت وو. زه بیرته راووتم، د جیلخانې افسر
می ووی چه دا چکي د پره ګنده ده. پاکه یې کوئ. هغه راته وویل چه دا جیلخانه
ده ننوځه چکي ته. چکي ته ننوتم ور یې راپسې بند کړو، شپه او ورځ به د
چکي کښې وم ډوډي به یې هم په جنګله کښې راکوله. صرف د جیلخانې بنګي
دچوړي، به د صفایي د پاره راغی نو مونږ ته به ور دلوی شو، او چه صفا
به یې وکړه نو ور به یې راپسې بند کړو. د صفائي په وخت کښې به هم سپاهي
د چوړي په سر ولاړ و. په سبا راته معلومه شوه چه زمونږ نور ملګري هم
دی چکو کښې بند دی په ... چکو کښې مونږ لس کسان قیدیان وو. زه عبدالاکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکبر، عبدالقیوم خان سواتی مونږ نه غیر نور ا ووه واوه پېښور یان وو. عبدالاکبر خان
اکبر پی په دی تور نیولی وچه ته ملېشو یک یی او داباقی نور مونږ خلافتیان وو. په
جیل کښې ظالمانه رویه په وجه زمونږ ملګرو ضمانتو نه ورکړل او دهاشول. عبدالاکبر
خان اکبر ته ما اجازه ورکړه چه ته خو خلافتی نه یی ته هم ضمانت ورکړه. یوازې ما او
عبدالقیوم خان سواتی د ضمانت ورکولو نه انکار وکړو او پاتی شو. چه دوی پوره
شو چه مونږ ضمانت نه ورکوو نو لس ورځې پس یی نه دې جېلې نه وایسټلو
او د پېټی کمشنر ته یی مخکښې کړو د پېټی کمشنر هم عجیبه سړی و او زما مقدمه
هم عجیبه غوندې وه. د پېټی کمشنر چه زما د جرم پوښتنه وکړه پولیس ورته
وویل چه ده خو یو هجرت کړی و او بل اوس ازادی ملړاسی جوړ وی
د پېټی کمشنر ورته وویل چه یو ځل یی هجرت کړی دی نو بیا مو ولې پرېښوده؟
ما ورته ووې چه دافسوس ځای دی چه ملک خو موږ رانه واخیسته اوس
مو پخپل ملک کښې استوګنې ته نه پرېږدی، په دې باندې (صاحب بهادر)
نور هم غصه شو پولیس ته یی وویل وی باسئ جېلخانې ته یی بوځئ. دری کاله
می قید کړو. پولیس راوستم او جیل والا وته یی حواله کړم، عبدالقیوم سواتی یی هم
زما غوندې دری کاله بامشقته قید کړی و. د جېل د خوراک قصه خو مې د رته
کړې ده. د جېلخانې داروغه امیرچند هندو و. بدې خوړونه دیانتدار و او
قام پرستو سره یی مینه وه، په جېلې کښې خرېي واچولم خو میچن یی را باندې
اوره نه کړه او نه یی راته په پښو کښې بېړې واچولې، د جېلخانې د وو دی کوټی
واکوله خولې بېپاکه وه. زمونږ د جېلې مخه قطب (شمال) ته وه، نمر کښې بالکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه لګېدو ، ډېره سړه چکۍ وه . ما ليې ددې زړې کمبلې او يو تړپړي راکړي وچه پکښې ګوزاره ډېره ګرانه وه . ډېر سخت ساړه وو . يوه پو صاه او بل بادانونه وو . اوښېږه ، ورځ به په چکۍ کښې بند وو . خو زما خوش قسمتي داوه چه زما په چکۍ کښې يو اخوروُ په هغې کښې بلا له پړته وه . ما به تړپړي پکښې واچولو او په هغې به ځملاستم که څه هم يو بنه جمعدار راغې نو د ورځې به يې ديوې کنټي نيمې د پاره نمرته ايستلو . د شپې به مونږ په ارام ويده کېدلې نه شو ولې چه ددې کنټي وروستنه به پيره بدلېده نو پيره دار به راغې جند ده به يې وکړ نګوله بيا به يې چغه کړه چه بول تعالي (دوايه وروره !) تو څوچه به دې اواز نه وو کړی نه به تلو او که اواز به دې لږ وروسته ورکړو نو سبا له به يې سزا ورکوله . د جېل د جامو قصه مې هم درته کړې ده چه ما ته يې کومې جامې راکړې وې کميس مې د بلهې پورې نه رسېده او په مانځه کښې چه به په سجده پريوتم نو کميس به مې پښتيو ته را ورسېده او د پرتوګ پينځې به مې ايله د ځنګانه ستوګي ته را رسېدې . د جېل واالا ووړ وېره خو د عذاب د ملايکو نه کم نه وې يو نيم پکښې چېرته سم سړی پيدا اشي .

په هغو ورځو کښې په جېلخانه کښې د خوراک ښېزهم جرم د زمونږ . د کلي يو نمبر دار يوه ورځ ماته يوه چکۍ ګوړه راکوله ، ما د هغه نه نه اخيسته ، هغه راته په چکۍ کښې يوه چکۍ ګوړه کېښوده دی لاړلو . ساعت پس راته پيره دار ووې چه جېلر صاحب راروان دی ، ددې خبر په اوربل وما سره د ګوړې فکر شو چه په دې څه وکړم ؟ کله به مې وې چه د شړۍ لاندې يې پټه کړه کله به مې وې چه د تړپړي لاندې يې کړه بيا به سودا واخيستم چه بنه که دا تړپړي پورته کړي ؟ خير خو هغه ګوړه ما په ډېر شوا خون پټه کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

داروغه صاحب واڼې تالاشي يې ونه کړه بېرته لاړ. هغو وختونو کښې به دقيديانو
روزانه تالاشي کېده چې داروغه لاړ ما هغه ګوره بلکه ګوزاره کړه او اراده مې
وکړه چې جېلخانه کې به د جېلخانې د اصولو پابندي کوم چې کوم کار پکښې منع
وي هغه به نه کوم ځکه چې دا څيز دسړي په زړه کښې وېره راولي. ماخېل سياسي
قيديان ورو ورو لېدلي چې دا کارونه به يې کول نو د جېل والاو به يې پرېوې خوشا-
منديې کولې، او بادې به يې هم ورکولي.

دچمرکنډ مجاهدين:

ډاکټر صاحب او حُسيني نور کسان زما ملاقات ته راغلي وو هغوی د حکومت
پيغام راوړی وو چې ملا رسه دې چلوی خود ورې ډې نه کوي که د دوو ونه
اس اخلي مونږ يې پرېږدو خو ما د حکومت دا شرط ونه منلو. په جېل کښې ماسره نور
قيديان هم وو چې په هغو کښې د چمرکنډ مجاهدين هم وو. زه چې د کابل نه راتلم ما
هغوی ته ډېر نصيحت کړی و د دامې هم ورته ويلي وو چې سرحد او پنجاب ته به نه ښکته
کېږئ. هغوی زما نصيحت ونه مانه د غه يې حال وو زما د بندي کېدو نه مخکښې
يې ډېر وهل او ټکول چې زه ورسره بندي شوم نو د وهلو، ټکولو نه خلاص شو.
دا مجاهدين چې په بونير کښې وو هلته پکښې اکثريت د بنګاليانو و د غه بنګاليان
ډېر شريف او مسکين ډک خلک وو ډېره ښه ګوزاره يې کوله او چې پکښې پنجابيان
وو هغوی ډېر دله باز خلک وو. دوی چې ورته تل پرې او جنبې يې پکښې جوړې
کړلې اخر يې خپل امير نعمت الله وواژه. د بونير خلکو له هغه ځايه را وشړل او
چمرکنډ ته راغلل، د دوی يو مشر مولوی فضل الهی ډېر پاڅلی باز او خطرناک

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړی و ما په کابل کښې لیدلی و، ډېر نصیحت می ورته وکړ خو هغه د خپل
طبیعت نه مجبوره و او د دې پروجنبو به وجه یې یو ډېر ښه کارکن، نیک او مخلص
سړی مولوی بشیر وژلی و. بیا وروسته چه پاکستان جوړ شو فضل الهی پنجاب ته
راغی زه هغه وخت په جیلخانې کښې وم. مولوی فضل الهی د حکومت په لمسه د حکومت
د خوشحالو د پاره ما پسې سختې پروپاګنډې وکړې او ډېر دروغ یې ووېل
پولیسو دی له ځانه سره ملګری کړی و او چه مجاهدینو کښې به کوم د کار سړی
و پولیسو به ورته ووېل هغه راوله. د دوی یو ملګری چه د قرآن شریف حافظ
هم و پولیس په لاس کښې اخیستی و. پولیسو به چه د کوم سړی د نیولو اراده کړه
ده ته به یې وښودو ده به ورپسې لار هغه به یې د چندې په بهانه سرحد ته راګوز
کړو او د پولیس په حواله به یې کړو. ما ته دې قیدیانو مجاهدینو ووېل چه دی یې
اوس بیا زمونږ د یو ډېر لوی کارکن پسې لیږلی که د هغوی د خبرو لوخه نبلد وبست
وشي. دا یې هم راته ووېل چه په جیلخانه کښې یو ملګری دی او سبا بل سبا رها کیږي
که ته یوه چټی ورکړې دده کور حمیر کنډه ته لنډ دی هغوی ته به یې ورسوي او زمونږ
نور ملګري به د دې مصیبت نه بچ شي. ما اول خو دی کار ته غاړه نه اېښوده
ځکه چه دا خو په جیلخانه کښې جرم دی خو چه فکر می وکړ چه دا خو دې خلکو ته لوی
مصیبت دی نو بیا می خط ولیکه او چه په سبا له به هغه مومند رها کېده په ښ
بشپه می ورکړو. هغه چه رها کېده نو هغه کاغذ یې د خپل ډېر یو ډی سره دوېرې غوزر و
دی بیا هغه کاغذ اتفاقاً زمونږ د کلي نمبردار موندلی دی هغه بیا به راوړ. ما هغه ته او د
چه دا کاغذ چېرته وو هغه اووئیل چه زما چهره وه او ډېر یو ډی سره می بیا موند

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړ داکاغذ حکومت ته په لاس ورغلی وی نو لس کاله قید و . زمونږ دهزاره یو ملکوی یې دغه شال په یو کاغذ لس کاله قید کړی وو .

زه په جیلخانه کښې وم چه دکوهاټ څو تنه یې جیل ته راوستل یو یې تره او نور یې وریرونه وو دپښتنو او بنالیسته ځلمیان وو هغه یې هم زمونږ سره په دې چکو کښې بند کړل . دجیلخانې داقاعده ده چه سهار وختی ملازم راشی قید یانو پسې وړلیږی کړی راویې باسی جاړو کان یې په لاس کښې ورکړی ځای جاړو کوی . دوی به یې وختی سهار د پوښا په میاشت کښې راوښکل ، دوی چه به جاړو وهلو ته تیت شو یو پنجابی سپاهی و هغه به په کونه لته وکړه بوک به یې راوارول او کنځل به یې ورته کول نوما ترې یوه ورځ پوښتنه وکړه چه تاسو په څه کښې بندیان یئ دویل چه صاحب څه وو ایو ما دې هر څه چه دوی وو ایه راته وویل چه په « غول مه خوره » موجنګ کړی دی اوس دغه دی بندیان یو دشیطان لمسه ده اوپښتو وه . ما ورته ووې چه هغه پښتو او شیطان مو ځان سره جیلخانې ته راوستی دی او که موخپل وررور عزیز دپاره هلته پرېښی ؟ کوری داتو ډیری سپاهی درسره څه سلوک کوي ؟ ده ته موهغه پښتو او شیطان نه لمسوی دخپل وررور عزیز هغه خبره زعمل به بنه و واوکه دا شرمول ؟

نور سیاسی قید یان دډیره اسماعیل خان جیل نه په چالان کښې راغلل ، یو ملک خدابخش وو او بل رمضان خان وو ، نور ورسره یو څو ملکوی وو . نور سیاسی قید یان په بادرک کښې وو اوزه یې په چکی کښې بند کړی وم د هغوی سره یې یو ځای کید و ته پرېښودم . عام قید یان هم ترڅوی هفتی پورې په چکی کښې بند وی ، بیا یې تو ته راوباسی خوزه یې پکښې دوه میاشتی وساتلم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره د ده فیرنګیانو زمانه وه - ده قیوم وزارت و وه. او پاکستان جوړ شو

ده موسو ... بزرګ

ورسره کړه نو دوایره د اخپه سخاوت - د غه روښن ده د ژوی

زیاته نغښوه خوځی + +

ډیره اسماعیل خان جیل ته بدلي:

دوه میاشتې پسې زه ډیره اسماعیل خان ته چه د دوبارې نوجیلخانه د یلی کړم. د تللو په وخت کښې راته بیړۍ (زولانۍ) ولګولې چه د ډیرو جیل ته ورسیدم بیا یې هم رانه ونه ایستلې، هلته یې چکي کښې بند کړم او لري والی شل سیر دانې راوړې چه دا اوړه کړه، خو دا بنده وه چه هغه چنجو ولګي وي. نو اوړه ولو کښې یې تکلیف نه وو.

د جیلخانې قصه:

تاسو ته به یاد وي چه به «پښتون» کښې د جیلخانې په باره کښې یو مضمون «د شلمې پیړۍ تهذیب او زه په جیلخانه کښې» تر عنوان لاندې شایع کیده لیکن زما د بیا بیا ګرفتارولو او ناوړ کارۍ په وجه هغه مضمون سر ته ورسیدلی نه و په مینځ کښې پاتې شوی و. چونکه زه اوس د هزارې باغ په جیلخانه کښې یم او ماسره څه کتاب د لوستلو د پاره ملښته ځکه د کوم کتاب چه زه نوم اخلم نو حکومت دا جواب راکوي چه د دې اجازت د لوستو تا ته نشته. نو ما خیال وکړه چه د دې وخت نه څه فایده اخیستل په کار دي نو په دې وجه زه بیا هغه قصه هغې پسې د پوره کولو او سر ته د رسولو د پاره شروع کوم او ورسره دا تجویز هم کوم چه د دې نوم به اینده د پاره «د جیلخانې قصې» وي. («۱۵-اکتوبر ۱۹۳۴ع»)

د دې جیلخانې حالت ډیر زیات خراب و قیدیان، غریبان پکښې ډیر په کړاو اخته وو، د بلې و بازار پکښې کوم و چا به چه پیسې لرلې د هغه به پکښې څه ګوزاره کیده د بې پیسو بند یانو حال بد و، عجیبه خبره داوه چه د دې جیلخانې یو ازې داروغه مشر نه و بلکه هر یو ملازم د لته کل اختیار و او هر چا به خپل حکم چلوو د داروغه هیڅ رعب نه و د هغه حکم چا نه مانه د دې وجه داوه چه داروغه یو بوډا ؤ په پنشن روان و پیسې به یې اخیستې چه د نوکرۍ په اخر عمر کښې پینځه پیسې پیدا کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله داوه چه دی په انګریزی نه پوهېده ، دی دسپاهی ګوری نه دا روغه شوی و
وسپرنټنډنټ دانګریزی نه بغیر په بله ژبه نه پوهېده نو دجېلخانې کاروبار ورته نائب
داروغه ګنګارام مخکښې کاوه نو د نائب داروغه رعب په جېلخانه کښې دداروغه نه
زیات ونو په دې وجوهاتو دجېلخانې انتظام ګډ وډ و . زه چه یې په چکی کښې بند
کړم نو یو څو تنه پېښوریان قیدیان ماته دا غلل راته یې وویل چه مونږ به داروغه ته پیسې
ورکړو چه تا دچکو نه راوباسی خو ما ورته وویل چه زه بلهای نه ورکوم ، چه بلهای ورکوم
ضمانت ولې نه ورکوم . زه خو قیل نه یم ، زه ضمانت کښې قید یم .

ددې جېلخانې خوراک هم خراب و . هسې خو ټولو جېلخانو خوراک خراب وی ځکه
په حکومت دښې غلې دا خیستلو اجازه نه ورکوی خو دلته یکښې داروغه هم وهنه کوله
نائب داروغه اونورو هم پکښې کانه وانه کوله . ما به خپله چکې اوړه کوله . کومې چنې چه به
دمیده کولو دپاره ماته راوړې هغه به ټولې چینجو خوړلې وې . دقسم دپاره به پکښې
دغه دانه مونډی کېدی نه شوه پاکولی به یې نه هم ځکه چه پاکېدی نه شوې که پاکولی
کښې نخرکی پاتې کېدلې دادچنو ددی قسم اوړو ډوډی به یې پخوله هم نه ځکه چه وزن
کمېده په دې کښې به هم دقیدی غریب نه غلا کېده . داډوډی به په یولاس کښې
ول کېده نه ځکه چه ټوکرې ټوکرې کېده او پریوته نو په دداړو لاسونو کښې به ددې اخیسته
چرې دچنو ډوډی خوړلې نه وه په خوب کښې می لالیدلی نه وه بیا داسې ډوډی چه
بې نه زیاته پکښې خاورې وې شخوند پری نشی وهلی . ما به په ډېر کوښښ ایله
ټوکره وخوړه اخر پری ناجوړه شوم ، ددال او ساګ به یې څه ذکر کوم . په جېلخانه کښې
څوک ناجوړه شی هسپتال ته یې بیایی خو زه سیاسی قیدی وم ، زما دپاره هسپتال

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه و، زما په نصیب دا یوه توره کوټه ورسېدلې وه چه شپه او ورځ به پکښې یوازې یم

وم. ډاکټر به راله دارو درمل راوړل او سپرنټنډنټ به مې په ورځ کښې یو ځل خبر اخیسته،

ورځې پس جوړ شوم. زه به دې جېلخانه کښې یوه نیمه میاشت پاتې شوم په دې یوه نیمه

کښې زما خلوښت پونډه وزن کم شو. غاښونه مې خراب شو، ورېږې مې وتښتېدې، و

به تورې جاړې وې. د خراب خوراک او د سبزې د نشتوالي په وجه مې په ورېږو پایوریا

ولګېده. د خراب خوراک په وجه به ټولو قیدیانو یو قسم مرض لګېدلی وچه هر ځ ورځ به خل

پڅه مره کېدل چاپي پوهېښتنه هم نه کوله ځکه چه قیدي د پرنګیانو په حکومت کښې انسان نه ګڼ

کېږي او د ډنګر غوندې سلوک ورسره کوي که د سړي سپي مړشي څه نه څه هلمه دي

ورسره ښکاره کړي لیکن د قیدي خوار مړه د هیچا هلمه دي نه وي. چه مرض زور شو نو

نټنډنټ سره فکر پیدا شو او د مرض د مخنیوي د پاره به یې کله ناکله دوه، درې

پرنګیان هم مشوره له راغوښتل لیکن مرض به مشوره نه کمېده او نه به چېرې کم شي. م

ټول د خوراک د خرابوالي نه پیدا شوي ؤ او هغې خواته چا توجه نه کوله. توجه ورته چا کو

وای. «جېل والاو» کار خو ټول د دوی د بې دیانتۍ نه خراب و. سرکار چه کوم مع

خوراک د دوی د پاره منظور کړی و هغه به یې هم دې غریبانو له نه ورکول سپرنټنډ

هم عجیبه دي او بیا چه انګریز وي هغه خو بېخي ناخبره وي چه کوم طرف ته یې «جېل

بیایي په پټو سترګو روان وي او بیا داسې سپرنټنډنټ لکه دا چه و. د قیدیانو او

خاص د پښتنو قیدیانو د سرټکو. سپرنټنډنټ ته پښتو ټکي نه ورتله حتی اردو هم

تش په یوه انګریزي پوهېده او پښتنو غریبانو له اردو نه ورتله پاتې خو انګریزي.

ورځ عجیبه قصه وشوه څوک چه جېلخانې ته تللي دي هغوی ته معلومه ده او چه څ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دي تللی هغوی ته به معلومه شي چه د هر کل (دوشنبی) په ورځ سهار وختي قیدیان په پلو بار کونو کښې په لین کښېنوي سپرنټنډنټ او نور جیل والا پری کرځي صحت ، جامې ، صفایي او نور حالت يې ګوري که د چا عرض وي هغه هم اوري . په دغسی یوه موقع یو قیدی پا څېدلی دی او د جیل والاو د لاسه شکایت کړی دی چه وهي مي ، ګوی مې شرموی مې ، کنځي مې رشوت رانه غواړي زه غریب سړی یم زه روپۍ له کومه راوړم چه دوي ته يې ورکړم ؟ نو سپرنټنډنټ خپلی عملی ته وکتل چه څه وايي ؟ هغوی ورته وویل چه صاحب دی دغمو دوډۍ غواړی او ګوره غواړی نو سپرنټنډنټ قیدی ته ووې « نو نو » قیدی غریب بیا ورته خپله قصه تېره کړه هغه بیا د خپلی عملی نه پوښتنه وکړه دوی بیا ورته ووې چه صاحب ګوره او غوړي غواړي نو سپرنټنډنټ قیدی ته لښته خوځوی او ورته « نو نو » وايي . قیدی د ډېر کوښښ وکړو چه سپرنټنډنټ پخپل مطلب پوه کړي خو هغه پوه نه شو نو اخر يې حکم وکړو چه دا بد معاش دی ، بوځئ په ځکې کښې يې بند کړئ هوسی ډنګر کا ته غوږ يې بایلود .

د سپرنټنډنټ د راتلو په ورځ سپرنټنډنټ په خصوصیت سره د تټیو معاینه کوي نو په دغه ورځ د قیدیانو ورځ ډېره بده وي د چا چه معده کمزوری وی هغوی ته ډېر کړاو وي ځکه چه یو خو ل د تټیو صفایي وشی تر څو چه يې معاینه شوی نه وي څوک پکښې نه پرېږدي چه پکښې کښېني نو که په دغسی وخت کښې قیدی ته حاجت پېښ شی که جرئت ولری خو د چا نه پوښتنه نه کوی منډه کړی تټی ته ننوځي خو دی لا ناست نه وي چه نمبر داری په ختې سور وي او که بې جرأته وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوځل دوه خواجازه وغواړي خوعلاوه پر دی چه اجازه نه ورکوی سنه یی سپک
هم کوی . ماپخپله د هرغریبانان لیدلي وی چه هرڅه تری پرتوک کیښی تللی دی
ویل ، سنسکځل اوداښکل خوپرېږده دا هغه د بې شرمۍ ساعت وي چه خدای
دی چا ته نه نبسیي . انګریزانوچه مونږ له کوم قانون خوجوړکړی دی دظاهرداری
د پاره یې جوړکړی دی او دنیاته د دوکې د پاره . په دې قوانینو نه پخپله پرنګیان
پابند دی او نه یې ملازمین .

زه چه څه وخت ناجوړه وم نومالره یې پېره او وریجې دخوراک له پاره داکولی
یوه هفته پس چه زه جوړشوم او دهسپتال نه دمس چارج شوم (دوتم) ، نوبیا
زه وم او دجیلخانې هغه بخوانی خوراک خو داکټرچه زما حالت اوکمزوړتیاته کتلې
دهسپتال نمبردارته یې حکم کړی وچه ده له هرماښام لږ قدری دهسپتال دېوډی
ورکوه . زه دماښام دلمانځه وروسته وظیفه کوم په وظیفه ناست وم چه یوسړی راته
اواز وکړو چه وروسته می وکتل نودکوټې دجنګلی سره نمبردار ولاړ دی راته یې
وویل چه بالټی دې راکړه چه پې می درته راوړی دی زه دخپلې کړی نه را پاڅېدم
او پوښتنه می ترې وکړه چه داپې دې له کومه راوړی ؟ هغه جواب راکړو چه بابوصاحب
حکم کړی چه هرماښام څه قدر دې پې ناته راوړم ځکه چه ته کمزوری یې ما ورته
ووې چه داسرکاری مقرری شوي دي که داکټرصاحب له خپله طرفه مهربانی کړې
ده هغه ووې چه دا د بابوصاحب مهربانی ده ماوې داکټرصاحب له خپله کوټ
رالیږلی دی که دهسپتال نه یې رالیږلی دی ؟ وې ویل چه دهسپتال نه ما ته
وې چه ته خبره کېږه مه ، داکټرصاحب ته می هم ډېر ډېر سلام وایه او ورته وایه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا دې ښېګڼې، محبت او مهربانۍ زه ډېر مشکور یم خو زه دا پیسې اخیستلې
نه شم. ددې خبرې په اورېدو نمبردار ډېر حیران شو او وې وې چه ولې؟ ما ورته
وویل ځکه چه دا زما حق نه دی پردی حق دی او پردی حق خوړل خو حرام دي
هغه وویل چه دا څنګه پردی حق دی؟ ما ورته وویل چه دا پیې په هسپتال کښې د
کمزورو او مریضانو دپاره مقرر شوې دي، د هر مریض برخه مقرره ده، زما
دپاره مقرره برخه نشته نو ته به یا دې په ځای د نورو مریضانو په پیو کښې اوبه
لاهوې چه د پیو اندازه پوره کړې یا به د هر مریض نه یو یو کوټ کموې دا دواړه
طریقې ښې نه دي. نمبردار چه دا واورېدل غلی شو او لاړ. یوه ورځ دا نغوڅ صاحب
راغی او ما ته یې وویل چه ورځ په ورځ کمزورې کېږې پس ددې ستا د ډوډۍ
انتظام زه کوم زما له طرفه به زما له کوره تا ته ډوډۍ راځي. ما د هغه ډېره شکریه
ادا کړه او دا خبره مې ورسره ونه منله. ما هغه ته وویل ستا ډوډۍ زما خپله ډوډۍ
ده خو که سبا ته ددې جېل نه بدل شې یا زه بدل شم نو بیا به څوک د ښې ډوډۍ
انتظام را ته کوي؟ خو زه یم او دا د جېل ډوډۍ به وي او س خولا ښه دی ورسره
ولږ اموخته شوی یم او بله دا چه هغه کار چه سړی یې په ښکاره نه شي کولی او
پټ یې کوي، سړی کمزوری کوي او د خپلو اصولو نه یې باسي او په سړي کښې وېره
دلي پیدا کوي نو ما ورته وویل چه زه ستا د مهربانۍ قدر کوم خو دا څیزونه زما
سلي مقصد ته نقصان رسوي. نو معافي غواړم په جېلخانه کښې په دغسې کارونو
سړی ډېر کمزوری کېږي. څومره چه یو سړی خپل خواهشات او ضروریات کموي
ی هغومره به آرام او خوشحاله وي هیچا ته به محتاج نه وي، دغه شان یوځل دا نغوڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب راغی او ماچکې او ورته ووېل چه ماته نوهغه ماته او ووېل چه دا چکی مه او ره وه په دې جیلخا
کښې دوه ویشت سوه قیدیان دی، زه به خدای له څه جواب ورکوم چه دا یو سیاسی
قیدی چه زما په لاره روان وو په هغه دی هم چکی (مېچن) او ړوله، ما ورته او ووېل چې
دغه مخامخ چکی کښې دغه قیدی ته ورکوره، دی د قتل داکو مجرم دی. په دې کښې
جیل ته راغلی دی او دلته د داسې ناپاک مقصد د پاره چکی اوړوی، او زه چه په دوه
نیک مقصد راغلی یم نوزه دې نه اوړوم. چه داروغه صاحب پوه شو چه دی خو چکی او
وی نو بله ورځ یې ماله اوره را ولیږل او لوبی غونډی دانی هم ورسره وی، او دې وېل
چه صیب (سپرنټنډنټ) راځی نو دا اوړه وه، ما ورته ووېل چه زه داسې نه کوم که صیب
زما نه تپوس وکړی چه تا له څه درکوی نوزه دروغ نه وایم نوزه به وایم اوړه. د دې
جواب کښې راته جمعدار ووېل چه بیا خو به زه مات شم. ما ورته ووېل چه ځکه خو درته
وایم چه دامه راکوه او بله دا چه دا د سړی زره کښې ویره پیدا کوی.

دجیل ید معاشی:

د دې جیلخانې اخلاقی حالت د ډېر پریوتی و نه د هلک، نه د ځوان، او نه د بو
عزت پکښې ساتلی و. هر سړی به په ویره کښې و ځکه چه به کنکارام او د چکی جمعا
راضی کړل په هر چا چه به یې هر څه زړه غوښتل هغه به یې پرې کول. زما په مخکښ
ځینو کسانو پړی په دوه روپۍ خپل دښمنان شهولی دی په دوه روپۍ یې هلکان
شپې تېرولو د پاره خپلو کوټو ته بیولی دی حال دا چه د جیل په قانون کښې د هلکانو
سړو سره یو ځای بندول منع دی. ما یوه ورځ داروغه صیب ته او ووېل چه ته خو سړ
یې. ډېر نیک سړی یې، بانګونه وایې او امامت هم کوی، لیکن ستا په جیلخانه کښې د بندیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبچو عزت محفوظ نه دی ، او زه چه په پېښور جیل کښې وم ، هلته دار وغه هندو دی لیکن هلته د پښتنو دبچو عزت محفوظ ؤ . په دې جیلخانه کښې ما پخپلو سترګو داسې واقعات لیدلی دی چه لیکل یې شرم ښکاري . شراب وکباب به پکښې عام وو . د پیسو والاو پکښې سزې چرچې وې او څه چه به یې غوښتل هغه به یې کول چا سره چه به پیسې نه وې د هغوی د حاله خبر مه شئ ، د دغو ټکولو او شړمولو نه علاوه چېرته به چه سخت کار هغه به یې په دوی کولو جیل والاو د پیسو حصولو د پاره عجیبه عجیبه طریقې جوړې کړې وې یوه ورځ یو ښوځي راغی ما ته یې وې چه زه کلي ته چټي لېږم راته ولیکه زما ورته ووې چه چټی د څه د پاره لیږې ژړه غونې شو وې ویل چه پلار ته چېټې لیکم ، ما ته معلومه ده چه زما پلار غریب دی هغه سره څه نشته خو زما ښځه والا هغه دې خرڅه کړی ما ته دې روپۍ راولېږي . زه ورته په قار شوم ما وې نه شرمېږې نه چه دا خبره کوې هغه راته ووې چه خانه ته څه خبر یې زه چه جیل ته راغلم او په چکۍ کښې یې بند کړم شل سیره دانې یې راکړې چه دا اوړه کړه هغه ما ښې اوړه کړې چه جمعدار راغی ویل یې دا خو دل دي را ایسار یې کړم او تر هغه یې وهلم چه ړندی را باندی ستړی شو هره ورځ راته وایي چه پیسې راوړه که نه تول عمر به دې داحال وي زه دومره نامرده نه یم چه مشقت نه شم کولی هر کار چه راوسپاری په ډېره ښه طریقه یې کوم خو دوی د پیسو د پاره څه نه څه بهانه کوي په وهلو وهلو یې راته سرګنجي کړو د جیلخانې تول سخت کارونه زما په نصیب دي سره د دې هره ورځ وهل خورم اوس راته وایي چه صاحب ته دې پیش کوو او په بیتونو دې وهو داد بیتونو وهل راته شرم ښکاري ځکه ما ته راغلم چه پلار ته مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خط ولیکه که څه داشي او ددې بلانه خلاص شم. دېر کسان جېل والا وود پیسود پاره په دی طریقه مره کړی دی داکوم کسان چه له جېلخانو نه تښتیی یا بد معاش شي د دې وجه هم له جېل والا وو سلوک دی چه دې کارونو ته تیار شي. په جېل کښي د دوه ډولو مزې وي یو د پیسه دار و بل د بد معاشانو. بله دا چه د قیدی د خوراک حال هغه وی چه مخکښي می د رته بیان کړو او کار یې د غوایانو په شان کوي کولوکان (د تیلو کانی) اړت، همچون اونور د پر داسی سخت کارونه چه د انسان د توان او شان مناسب نه وی پرې کوي. څو مره ذلت او سپکاوی چه ما په جېلخانو کښي لیدلی دی زه په دعوه سره ویلی شم چه داسی سلوک به په دنیا کښي هیڅ وحشي نه وحشی قوم خدای د مخلوق سره کړی نه وي.

قانون. قانون نشته د هر یو نکی او حاکم چه څه زړه وی هغه کوی او دې ته قانون وائي، نور ملکونه یو قانون لري. زمونږ په ملک کښي د یو نکی د پاره بېل قانون او د ډمي د پاره بېل د سرکاری ملازم د پاره بېل قانون او د رعیت د پاره بېل د مالدار د پاره بېل قانون او د غریب د پاره بېل. د انګریزانو قانون داسی دی لکه د موم پوزه چه په کومه خوا یې اړوی، هغه خوا اوړی.

په یوه ورو کی کوټې کښي د شپې ورځې د تنهایي قید په وجه زما وزن ورو ورو کمېد او صحت می خرابېد وچه اخر جېل والا مجبور شول چه د دی پرده نشینې له ژونده می را وباسی. یوه ورځ سپرنټنډنټ صاحب راغی او راته یې وویل چه اینده ته په کارخانه کښي د ورځې کار کوه او د شپې د ې خپلې کوټې کښي اوده کېږه امید دی چه د دانه د وېستلو د پاره به دی هم د پر زر انتظام وکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما مشقت :

د دې پرده نشينئ (کوټه قلفئ) نه چه راووتم کارخانې ته لې بوتلم دا يوه لويه کارخانه وه په سوونو قيديانو به پکښې کار کولو او قسم قسم څيزونه پکښې جوړېدل زما کار لفافې (پاکټونه) جوړول و خو ما به ورسره د کړی ی کار هم کولو ځکه چه زما ورسره شوق و او دا مې خيال و چه سړي ته يو کسب زده کول په کار دی چه ځان ته پرې معمولي نفقه ګټلی شي او د احتياجه خلاص وي زما استاذ د بنو يو ملک و د پېر شريف او ښه سړی و، ښه خويونه او شرافت پرې ختم و او پڅپل کار کښې هم ډېر ماهر ؤ ما سره يې ډېر زيات رالبسته، په څو ورځو کښې خامتا او د بورداري توليې (رومالونه) اودل زده کول که چېرې زه د دې جېلخانې نه بدل شوی نه وای او پکښې پاتې شوی وای نو ما به په دې کار کښې مهارت حاصل کړی وای. زه چه څه وخت د دې جېل نه بدل شوم نو زما په زړه کښې بس دا يو ارمان پاتې شو چه دا کسب رانه نيمګړی پاتې شو او کمال ته مې ونه رسولو.

زما بل استاذ د بهادر کلي يو ملا صاحب و چه د لفافو سکښتلو او جوړولو چل يې راته ښودلی ؤ، دی هم ډېر ښه سړی و. کله کله به يې په کارخانه کښې کوپې پخولو يوه ورځ يې کوپې باندې کړې د سپين تغلونت داغی، په کارخانه کښې بوی و، ډېر يې اخوا دې خوا وکتل خو بالتهي يې پيدا نه کړو چه سپين تغلونت لاړ و کوپې تول سوځېدلې وا ستانې ډېر خپه شو خو څه يې کولی شول؟

ورو ورو د جېلخانې د خلکو تلل راتلل راسره پيدا شو او په لږو ورځو کښې راسره ډېر کسان بلد شول. په جېلخانه کښې هر قسم خلک موندې شي که بد کسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکښې وي نو د پرښه کسان هم پکښې وي بلکه اکثریي ښه خلک وي، که جېل والایي خراب نه کړي. زه دخپلې تنهایي قید په وجه هم پوه شوم، جېل والا تل دا کوښښ کوي چه سیاسي قیدیان داخلاقي قید یانو نه بېل وساتي ځکه چه ددوي سره داوېره وي چه سیاسي قیدیان زموږ دبد عملۍ نه خبر نه شي اوبله دا چه اخلاقي قیدیان پوه نه کړي ځکه که دوي پوه شي بیا خو دجېل والا وود کان سړېږي. په دې جېلخانه کښې د رشوت بازار ډېر تود و او په رشوت هر شي کېدې شو د ساده او خوش باوره پښتنو دحصولي یوه ذریعه نه وه، دی چالاکو جېل والا وود روپو راتولولو د پاره قسم قسم ذریعې او طریقې راایستلي وې په تولو کښې ذلیله او مکروه طریقه دیو شریف او عزتمند سړي بې عزته کول وو لس روپۍ به دی چه کنګارام له ورکړي چه څوک به دې خوښ د هغه به بې پرې شرمولی شو، یو سړي به کنګارام له ورغی لس روپۍ به یې کنګارام ته په کوټو کښېښودې او ورته به یې ووېل چه فلانی شرمول غواړم هغه به روپۍ په جیب کښې واچولې او د یو څو نمبردارو سره به راروان شو هغه سړي ته به یې څه بهانه جوړه کړه او نمبردار ته به یې حکم وکړو چه پر ټوک یې نه وباسه، دغه شان به یې هغه خوار بې عزته کړو د روپو ګټلو دا طریقه ډېره کامیابه وه ځکه چه نن به تا زه په کنګارام بې عزته کړه سبا به ما کوره ته چتې لېږله او روپۍ به مې راغوښتې یا به مې ملاقات غوښتو بیا به ما کنګارام ته روپۍ ورکړي او دخپل بدل اخیستو په غرض به مې ته پرې بې عزته کړې. کله کله به په دې دپښتنو په مېنځ کښې جنګونه هم کېدل.

جېل کښې پرې جنبې:

دبد قسمتۍ نه په دې جېل کښې دپښتنو په مېنځ کښې پرې او جنبې وکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د دوه ډلې وویوه ډله د پېښور و او بله د کوهاټ ، بنو او ډېره والو وه ، د دې ډل بازیو نه به هم جېل والا وو هم ناجایزه فایده اخیسته او په معمولي خبره به یې دواړو ته اشتعال ورکولو او په کور کښې به یې جنګول ، د جنګ نه پس به یوه عجیبه تماشه جوړه شوه ، هغه کسان چه څه بود به پرې کېده هغه به یې په چکو کښې بند کړل پېرې ی به یې پرې و د ، ولې چه یو د بل له حاله خبر نه شي او تنګ د اتنګ به یې پرې بند کړو هسې نه چه څوک یې له حاله باهر خبر و نه لېږ ی . دلالان به یې ورپسې کړل په ورځ کښې به یو څل دوه ور تلل او قسم قسم خبرې به یې ورته کولې او هر یو یې ویرولو چه بس مقدمه په تاجوړه ده یا به پهانسي کېږ ی او که نه عمرې خوشې د هر قیدیان د ربانډې دلیلو شهادت ورکوي فلاني مرشو د فلاني هم حالت ښه نه دی مرګوني دی که څه کوی شی دا دې وخت دی که نه لاړې غرق د ډوب شوې . په قیدی غریب به هیبت راغی کور ته به یې خپلو خپلوانو ته تار ورکړو چه هلې ، روپۍ راوړئ د چاخپلوان چه به زر راغلل او روپۍ به یې راوړې که هر څومره به ګنهګار و هغه به خلاص شو لیکن خواره خواري د هغه چا وه چه پیسې به یې نه لولې ، اکثر به د پیسو ګنهګار خلاص شو او بې ګناه ، بې پیسو کسان به چالان شول . څومره به چه زه د جېلخانې د حاله خبر یدم هومره به مې د پښتنو مظلومانو په حال زړه بدېدو . ما به شپه او ورځ دا فکر کولو چه د دوی د هیچ کولو د پاره کوم لاره او طریقه اختیار کړم اخر مې د ځان سره دا فیصله وکړه چه د دې دواړو ډلو مشران لېدل په کار دی او دا کو ښښ په کار دی چه د هغوی سره خبرې وکړم او هغوی د دې بد و کار و نو او د هغو نتایجو نه خبر دار کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما دا ابتدا نه دا عقیده وه چه پښتون ډیر ښه قام دی ډیر زر یې اصلاح
کېدی شی په شرط د دی چه څوک یې پوه کړی. دا نن چه دی په داسی بدحال کښی
دی د دی وجه دا ده چه څوک یې غم نه خوری او نه یې پوهوی. په دی جیلخانه کښی
د رانیز و یو بوډا کاکا و نوم یې نصیرو. هغه زه یوه ورځ چایو ته وبللم زه د دی
قسم دعوتو نو طرفدار نه یم ځکه چه سړی کمزوری کوی لیکن د هغه د سپینی ږیری
له خاطره ما دده بلنه ومنله دی هم په دې کارخانه کښی و. د دریواو نوار و په کار
ښه پوهېده زه یې پخپله کارخانه کښی وګرځولم او خپل کسب او هنر یې را ته وښود
چه په لیدو یې زه حیران شوم ما ورته ووې چه کاکا افسوس دی چه مونږ پښتانه
د بل د پاره ځنګه ښه ښه کارونه کوو خو ځان له هیڅ نه کوو د اکوم کسب او هنر چه
تازه کړی دی که چېری یې بهر هم جاری وساتی نو ډېره فایده به ترې واخلو او تمام تنه
ورسوی هغه ماسره وعده وکړه چه بهر به یې هم جاری وساتم ا خو کله چه ۱۹۲۹ ع
کال کښی زه د رانیز و په دوره تللی وم کاکا می ولید و چه کار یې لا شروع کړی نه و
په دې کښی چای راغله چای مو وڅکله. زه ددوی بی باکی ته حیران وم ورو غوندی
می نصیر کاکا ته ووېل تا سو چه ښکاره دا کارونه کوئ د جېل والا و ته و نه ډیرېږئ نو
هغه په خندا شو را ته یې ووې چه خانه ته لا نوی یې د جېلخانی په حالت خبر دار
نه یې په جېلخانه کښی چه پیسی ورکوې څه چه دې زړه غواړی هغه کولی شی زه
خو غریب سړی یم چا ته پیسی ورکولی نه شم دا ته چه څه وینی دا د جېل والاو مهربانی
ده چه سږ کال یې ما ته د نسوارو او تماکو ټیکه را کړې ده زما کوزاره هم پرې کېږی
دوی ته هم څه ورکوم او زما د دې ورو نو هم د اسره وخت تیرېږی. زه د دی خبری

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورېدو حیران شوم او ورته مې وویل چه کاکا ! جېلخانه او ټهیکه داري ؟
نه راته وویل چه دلته د هر څیز ټهیکه داري وي او دا ټهیکې هر کال باقاعده
لیږي او لیلام پرې کیږي . دلته د ګوړو ، غوړو ، وریجو ، تماکو ، ګزارو ، پیو ، غوښو
او نورو شیانو د پاره بیله بیله ټهیکه ده . د چای څښلو نه وروسته ما هغوی سره د
پښتنو په بې اتفاقي خبرې وکړې ، د ډېرو جنبو او جنګونو نقصان مې ورو ښوده .
هغوی پوه شول چه بې شکه دا ډېر خراب کارونه دي ما ورته ووې چه خراب دي
او اصلاح یې په کار دي چه خپل نور پښتانه وروڼه پرې پوه کړئ او د دې کارونه یې
منع کړئ . زه چه تری را رخصتېدم ما ته یې د ګزارو او تماکو سټور وښوده ما ته
یې یوې ډډې ته یو ځای وښوده چه دلته څه شي شته که نه ؟ هلته هیڅ نه معلومېده
سپره ځمکه وه هغه ځای یې لږ وکنستلو یو پر غولي را څرګند شو لاندې تري لویه چاټي
وه په چاټي کښې د ګزارو قسم قسم پوډرې وې د دوه اونو نه تر اتو اونو پورې به یې
په غولي . ما ورو ورو په خپله کارخانه کښې کار شروع کړو او هر پښتون سره چه به مې
ملاقات کېده ضرور به مې د ډېرو جنبو ذکر ورسره کولو . د څو مره کسانو سره چه ما دا خبره
کړې وه په هغوی کښې یو هم داسې نه و چه د دې خبرې اثر ورباندې نه کېده هغوی
ټولو دا خبرې محسوسولې او یکښې خوربدلې . یوه ورځ د بنو یو خان چه ما سره
په کارخانه کښې و زه یې میلمه کړم او یو لوی ښنانک شیره یې راوړل بخه کړه په جېلخانه
کښې د بنو والو شیره ډېره خوښه وه او ګران میلمه ته به یې پخوله ما سره یې څو کسان
میلمانه کړي وو ، دا کسان راته اکثر د رسوخ خاوندان او د ډلې د سرداری
مبدل ، د ډوډۍ خوړلو نه پس ما هغوی ته وویل چه زه تا سو سره یو ضروري

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره کول غواړم چې ښه شان یې واورئ او چې څه د رته مناسب ښکاري هغه جوا
به راکوئ. ما ورته وویل زه چه له کوم وخته دې جبلخانې ته راغلی یم او ما ته کوم حالا
معلوم شوي دي نو زه په دې نتیجه د رسیدلی یم چه دلته د پښتنو ډېر بد حال دی د
قسم ظلمونو او رشوت نه علاوه د پښتون عزت محفوظ نه دی، ما اورېدلي دي چه
پښتون د بل د شهولو د پاره جېل والا وله بلهې ورکوي او خپل ورور پښتون پرې شه
لیکن دا هم اورم چه سبا هغه پښتون بیا د بل اخیستلو د پاره همدا کار کوي او دا سلسله
ډېرې موده دلته جاري ده تاسو ورته لږ ښه غور شئ په دې کار کښې زمونږ د د
او اخرت څومره زیان دی؟ که جېل والا دا کار ونه کوي خود خپلو بلهو او پیسو د پاره کو
او که ته یې پکښې ده او زمونږ خو پکښې سراسر زیان دی، مالونه دا نه لاړل، عزت را
لاړ نن ته زما په بې عزتي مال ورکوې سبا زه ستا په بې عزتي مال ورکوم، په دې طر
په یو پښتون پوری هم حیا پاتې نه شوه. بله خبره چه ما ته معلومه شوې ده دلته پښت
په دوه ډلو تقسیم شوي دي، یوه ډله د پیښنبوزیانو او مردان والا وو ده او بله ډله د
تهیانو، بنو والو او ډېره والو ده. او اکثر په وړو وړو خبرو پخپلو کښې جنګونه کوي او
جنګونه یې په هلکانو وي. زه به تاسو ته یوه خبره وکړم که فکر مو ورته وکړو او زده
پریوته مونږ او تاسو به د دې ذلت نه خلاص شو مونږ ټول پښتانه یو قام او یو
یو د یو بابا اولاد یو، زمونږ عزت او ذلت یو دی. که چېرې مونږ د رسول الله ص
علیه وسلم په دې حدیث عمل وکړو: د چه په ځان دې څه پېژنو نه وی په بل یې هم
پېژنو کوه ».. نو ډېر زر به کامیاب شو. مونږ چه د خپل پښتون ورور سره د هر
اراده وکړو به کار دی چه د لږ ساعت د پاره په هغې غور وکړو او خپل گریوان کښې وک

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی دا کار بل ښوک ماسرهٔ وکړی نوزه به پرې خوشحاله شم که څنه؟ که چېری زه پرای
ښحالیږم نو هغه کار کول په کار دی اوکه زه پری خپه کېږم نو به کار دی چه دغه کار
بنږ ونه کړو. بلږ دا چه مونږ پښتنو کښې که یوسړی بدکار وکړی نو به دې وجه دهغه
وتیا په کار نه ده چه دی پښتون نه دی یا بنو وال دی، یا کوهاټی دی، یا دیره وال
، اوزما دعلاقې دی. د بدکارو او بدچلند و خلکو ملګرتیا نه ده په کار که په ځان
ونږ وروره وی ځکه چه ددی دلاسه قوم او سوسایټی ته نقصان رسیږی او
خلک قام تباه کوی.

مونږ ته په کار دی چه همیشه دحق او ښو خلکو ملګرتیا وکړو که په مونږ کښې یو سړی
کار وکړی مونږ تولوله په کار دی چه دخپلی ورودی او عزیزولی نه یې وباسو که هغه
وال وی، که پېښوری وی، که کوهاټی وی، که دیره وال وی، که مونږ به دښتیا په
لاره روان شو نو زر به هغه کسان چه په بدو لاره روان دي او دچا له لاسه چه پښتانه
ی مصیبت اخته دی دخپلو بدو کارونو نه به واوړي. دانن چه پښتانه په بدو لاره
ن دی ددې وجه داده چه مونږ دښو او بدو فرق نه کوو او نه ښوک شته چه دښو
بدو به فرق موبوه کړی. یو بدعمله سړی چه وینی چه زما به بدعملی کښې ملا تړ کېږی
هغه به ولی دخپلی بدعملی نه لاس اخلی اوکه مونږ دښو بدو فرق وکړو او لکه چه
ماخوستن به لمانځه کښې دخدای سره دعده کوو چه: «وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ يَّفْجُرُكَ»
ښوک چه ستا نافرمانی کوی مونږ به هغوی پرېږدو کوم کلی به ورسره نه کوو. که دا وعده
ا ی کړو پښتون به یکدم بدل شی. نو مونږ ته په کار دی چه په دې خبره هر پښتون
رو او دا خبرې دهر پښتون غوږ ته ورسوو. په دې مو دعا دخیر وکړه او دیو بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه رخصت شو.

په دې مېنځ کښې بنو ځيو دمردان د يو هلک په سر ګنګارام ته يلپې ورکړې
او هغه يې بې عزته کړې و، په دې خبره پښبوريان ډېر خپه شول او جرګه يې وکړه چه
خپينه بدل اخلو او د جنګ د پاره يې ورځ مقرره کړه چه خبر شوم ورغلم منت زا
مې ورته وکړې چه مونږ ته دا کار کول نه دي په کار. په ډېرو خوارو مې هغوی له
منع کړل هغه هلک له مې هم ډېر تسلي ورکړه او په کور کښې مو دا فيصله وکړه چه په
جيل کښې خو پوښتنه نشته او سپين تيهلهٔ نت د دې خبرې پوښتنه نه کوی، ښه به د
چه په انګريزی کښې يو درخواست وليکلی شي او د ګنګارام په سر د ډپټي کمشنر ته شکا
وشي. درخواست تيار ه او د ډپټي کمشنر ته ورکړې شو، ليکن د پرنګي په حکومت کښې
مظلوم د پاره انصاف نشته، بلکه دا چه داسې واقعات پيدا شي نو بيا پرنګيان پر
دخپلې محکمې د بدنامي له خاطره پرده اچوی د انصاف فکر لاړ شي او په اتفاق س
دخپلې محکمې د صفايي کوښښونه او تجويزونه شروع کړي اوس هم دا حال د
حقيقت دا دی چه پرنګيان خو د لته په دې ملک کښې د اصلاح ترقۍ او انصاف
د پاره نه دي راغلي د وی خو د لوټ، تباهۍ او بربادۍ د پاره راغلي دي ول
په ټولو محکمو کښې د ورو کی نه تر لوی پورې ټول افسران غله او بلهو ی خواره د
بې د بلهو او ډالۍ نه پرې څه کار کېدی نه شي. دا ټولې خبرې پرنګيانو ته ښې معل
وی. معلومې څه چه په دې کښې شريک وو نو اصلاح به يې څنګه کېدی شي؟

ګنګارام ته چه څه وخت دا معلومه شوه چه دې خو پښتانه په سمه لاره
روانوي او زما د کاندارۍ کښې فرق راولي نو فوراً يې زما په سر سپين تيهلهٔ نت

(c) ketabton.com: The Digital Library

شکایت وکړو او زما پر خلاف یې لویه قصه له ځانه جوړه کړه او زه یې بیا په سپین‌تنهایی کې په هغه توره او تنګه کوټه کښې واچولم. د ماښوله لاسه می خوب لی نه شو داسې څه څیز راسره نه وچه ځان پکښې د ماشومانو پټ کړم کمبل راسره خو کمبل په کرما کښې اغوستل ګران کار وي. د شپې به همیشه تیاره کښې کښیناستم خپل دلوم د چیچلو ویره به راسره وه د شپې به می د روند په شان پنهه را تیسته دې خوا اخوا به می وهله سحر چه به را پاڅیدم یو دوه لومان به مړه ته وو. قید یان غریبانان خدای پاک پخپل فضل له دې بلا کانونه ساتی.

جیل کښې زما ګناه:

سبا وختی سپین‌تنهایی نه داروغه او کنکا رام دننه زما چکی ته راننوتل سپین‌تنهایی نه ستر ګی بدلې وی او د خبرې نه یې داسې معلومیده چه سړی ډېر په دی په لاس کښې یې یوه لویه پرپره وه هغه یې ماته واوروله بیا یې راته وویل د جیلخانې په قانون کښې داسخت جرمونه دي زه ستا پر خلاف مقدمه چلول غوارم، زما پر خلاف یې دا الزامونه لګولي وو.

ته یو سخت باغی یې او په جیلخانه کښې بغاوت کوې، ته د جیل ملازمانو ته تبلیغ کوې چه سرکاری ملازمت کفر دی، ستا د دې تبلیغ په وجه د دې چکو جمعدار متقاعد کړی ده، ته په قید یانو کښې پراپیګنډه کوی او په جیلخانه کښې د بغاوت لوکو ښنښین کوې.

د دې خبرو په اوریدو ما هغه له جواب ورکړو چه د مقدمې په باره کښې هیڅ نه وایم تا ته چه څه مناسب او انصاف ښکاری هغه وکړه لیکن دا خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه چاتاته رسولي دي ربښتيا نه دی بلکه بالکل غلطی دی. زه دا خبره منم
چه جمعدار زما په وينا استعفا ورکړې ده، ليکن دا معامله داسي نه ده تخنګه
در رسول شوې ده. درسته خبره داده چه يوه شپه د دغه جمعدار په ما
پيره وه هغه ما سره په خبرو خبرو کښی داوويل چه زه بال بچ دار يم او
تنخوا لږه ده ګوزاره مې پوره نه کيږی، کله نا کله قيديان پخپله خوښه بې زما
نه څه نه څه راکوی، زور زياتی پوره نه کوم د اسلام په موجب ددی پيسو اخي
خنګه دي؟ ما ورته ووې چه دا پيسي روا نه دي ځکه چه هغوی تالاته حاجتمند
رضا او رغبت خو به هله وی چه بهر وي او تا ته يې حاجت نه وي بيايي تا له د
ښه به دا وی چه په دی خپله تنخوا ګوزاره وکړې؛ ده راته ووی چه په تنخه
مې ګوزاره نه کيږي نو ما ورته بيا ووې چه د نوکرۍ په ځای څه روزګار شروع
شايد چه په هغې کښی دی ګوزاره روانه شی که زما نه اوس هم څوک د دغه شان پوښتنه
وکړي، زه به د دغه جواب ورکوم پاتی شول نور الزامونه بالکل بې بنياده دي بې ش
ما قيديانو ته تبليغ کړې دی ليکن د دې د پاره نه چه د جېل د قانون خلاف ود
وکړي يا دې بغاوت وکړي بلکه ما هغوی تل مجبور کړي دی چه جګړه او فساد
مه کوئ خپل مشقت کوئ او چا له رشوت مه ورکوئ هر کله چه دا خبرې س
جېل د افسرانو په جيبونو کښی فرق او امدنی کښی کموالی راولی نو زه باغی يم او
سړی نه يم بيا ی ورته وويل د اجيلخانه په يوه ډېر خراب حالت کښی ده ته د هيڅ
نه يې او نه خبر يږی مشي که خبر هم شي ته يې اصلاح نه شی کولی ته په هغه بله ش
په ګشت راغلی وې په يو بارک کښی شور و ته ورغلي، ته پوه شوې چه دا شور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما ته چه دوی هر څه ویلي وی ویلي به یې وی خو هغه شو ده په شرابو او کبابو بوو. په دې جېلخانه کښې د غریبانو بله ورځ ده د دولتمند و مزې دي. په دې جېل کښې د هیچا عزت محفوظ نه دی کوم رشوت خواره او بد چلنده افسران چه زه ستا په جېلخانه کښې وینم ما په بله جېلخانه کښې لید لي نه دي. زما په دې خبرو سړې لوږ غونډی یخ شو سترګی یې پرانستې شوی او ما ته یې ووې ښه به داوی چه ما ته لیکلي جواب راکړې! او بیا باهر ته روان شو ما لیکلي بیان ورولېږ. و بیا وروسته معلومه شوه چه ګنګارام د غیره یې خپلی بنګلی ته غوښتي وو او ښه یې د باوکړي وو، چه تاسو به ما باندې یو ب ګناه سړی په جېلکې کښې بند کړو. لیکن باوجود د دې علم نه یې زه د جېلکې نه و نه ښکالم ځکه چه هغوی په ده د باور کړی وو چه که دی له جېلکې نه بهر کړو نو په پرستېژ کښې به فرق راشی د دی جېلخانی نظام به ګډ وډ شی. د پرستېژ په نوم چه دې څه زړه غواړې هغه په پرنګیانو کولی شی ځکه چه په داسی وخت کښې دوی په ظلم او انصاف کښې هیڅ تمیز نه کوی.

زما په جېلکې کښې د بند بد و نه چه څه وخت نور قیدیان خبر شول نو یو اشتعال پکښې پیدا شو. په ما یې سخته پیره لګولې وه خو ما به قیدیانو له جواب ورلېږلو چه پام وکړئ ځکه چه ما ته خو معلومه وه چه هیڅ بې هېڅه به قیدیانو څومره ظلمونه کېږي هسې نه چه څه بانه یې هم کوتوله ورشی نو بیا دې یې خدای مل شی. په دې جېلخانه کښې یو خو هندوستانی فوجی افسران او سپایان وو چه د خپلو ښو خیالاتو په وجه قید شوی وو یو په څه چل ما ته ځان راورسولو او راته یې ووېل چه مونږ فیصله کړې! ده چه د دوه د ی د نه خوړلو هرتال وکړو لیکن ستا نه اجازت غواړو مای د هغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شکریه اداکړه او ددې کار نه مې منع کړل ځکه چه زه د جیلخانې دایجي ټیشن بر خلا
وم . په دې ورځو کښې د نوښار بابو سلطان محمد زما پوښتنې ته راغلی و او زما دما
درخواست یې ورکړی و خو دهغه درخواست منظور نه شو او ما سره یې ملاقات ته پر
نه ښودو . ملاقات زما حق و خو جیل والاؤ د واقعاتو د پټ ساتلو په غرض د ملاقات ا
نه وه ورکړې . چه سیاسي قید یانو سره داسلوک کیږي د نورو دې خدای ما
شي . د سیاسي قیدي له حاله بهر څوک نه شي خبر بدلی ، د اخلاقي قید ی
حاله به څه خبر شي ؟ هر څه چه ورسره کولی شي په اورکښې د سوز ولو پو
خو زه پخپله خبریم د انګریز انصاف او تهذیب که څوک کوري نو جیلخانو ته
دې لاړ شي چونکه زما صحت خراب و بله ورځ سپین تهلنټ ما ته راغی ز
یې وکتلم او زما په تکټ یې ولیکل چه یوه ګینټه یې سهار او یوه ګینټه یې ما
له چکي نه و باسئ او د تازه هوا اخیستلو د پاره یې بهر کړ ځوئ . د تنهایي
ورځې تنهایي قید نه به مې کله کله زړه ډیر تنګ شو او چه خپله بې ګناهي به را ګلېنه
شوه نو به ډیر په قار شوم لیکن بیا به مې زړه له تسلي ورکړه ، د قام او ملک د
خدمت د پاره خلکو قسم قسم تکلیفونه وچت کړي دي او د اخدای یوا
او ته یننګ دی د خدای کار ونه تول د خیر دي ما له صبر کول په کار دي ځکه
چه خدای د صبر ناکو ملګری دی اخر به یې نتیجه په خیر وي تول عمر به داګ
نه وي اخر به راحت راشي .

ډیره غازي خان جیل ؛

یوه ورځ سهار وختي سپین تهلنټ په تادۍ زما چکي ته راننوت را ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي ووي چه ته ما د دې جېل نه بدل کړې بهر پوليس ستاد بيولو د پاره ولاړ دی ځان سمبال کړه . زما څه سمبالي وه يو قرآن شريف و هغه مې غاړې کښې واچولو او روان شوم . چه د جېلخانې دروازې ته ورسېدم پوليس راته په لاسونو کښې اتکړې واچولې په پښو کښې خومې بېړۍ او په غاړه کښې مې د اوسپنې کړۍ او له پخوانه موجودې بهر موټر د سنګين چړاو سپاهيانو په مينځ کښې ولاړ و . پوليس کپتان زه يو ښتون تانېدار ته په حواله کړم او پخپله رانه پاتې شو . تانېدار زه په تانګه کښې سور ام په تانګه کښې د ننه چه څو مره پوليس ځائيدې شول ، هغه يې د ننه کښېنول او چه ننه نه ځائېدل هغه يې بهر د درول او مونږ روان شو ، مونږ چه څه وخت د دريا خان ورسېدو ريل رانه تللې وه سټېشن ماستر ووې چه نيمه ګېنټه مې ريل ستاسو پاره ليټ کړو خو تاسو را ونه رسېدئ ما نور نه شو ليټ کولی د دې په وجه په نه دار صاحب ډېره وېره او هيبت راغې خو څه يې کولی شول ، زمونږ د ننه پسې چه داده چه دا با سېند او به ډګر ګه له کبله ډېرې شوې وې پل يې شلولې هغه په جوړېدو ډېر ساعت تېر شوی و . زمونږ په سټېشن کښې شپه شوه نه چه په دې لاين به شواو روز کښې يو ګاډې ځي او راځي .

تانېدار صاحب فوراً په وېټينګ روم (انتظار خانه) کښې بند کړم او پوليه ره يې را بانډې ولګوله حال دا دی که چا د دريا خان سټېشن ليدلی وی به ورته معلومه وی چه په يوه د ښتې بيابان کښې پروت دی هلته خلک ورته و چه ما ته راغلي وای بله دا چه زه چا پېژندم ؟ خو پوليس خېل احتياط و . د دې ځای نه چه په څه فاصله يو پير صاحب اوسېدو زما نه خبر شوی و .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماسره یې یوځل په ډېره اسماعیل خان کښې ملاقات شوی و. دی زما لید وا
واغی شاید چه د ده لیده کاته هم ماسره شوی نه وای خو ده یو ډېر ډهو ښیار
کار کړی و چه ځان سره یې یوه ډکه توکری راوړې وه چه پکښې قسم قسم او د مېوې
میتهیانې وې چه زړه ټېنګول ورته ګران و. چه سپاهیانو دا میتهیانې ولیدلې نو
سره د هغه ملاقات وشو او سره سنه مشغول شو. د تللو په وخت کښې پیر صاح
ماته د ډوډۍ ست وکړو لیکن ما ورته ووې چه ستا شکریه دا وخت ستا س
د ډوډۍ د پاره موزون نه دی زه سرکاری میلمه یم پیر صاحب په خند اشو
خوشالی سره رخصت شو. ما بنام شو لیکن زه پولیس والا وو د کوټې نه بهر نه کو
او نه یې زما د لاسونو اتکړۍ وښکلې. ماته د دې نه په جیلخانه کښې آرام
ولې چه هلته خو می لاسونه خلاص وو د لته می لاسونه تړلي وو. تانه دار صاحب
خبرو ډېر تکړه وخو د عمل نه و په خبرو خبرو کښې به یې ځان قومی سړی ښو
لیکن ویل به یې چه زه څه وکړم کپتان صاحب راسره خپل منشی رالیږلی د
چه زه ستا سره څه مهربانی ونه کړم خو د منشی د تللو نه پس هم د ده په ر
کښې ما څه فرق ونه لیدو.

تانه دار صاحب ما په رموز رموز کښې ډېر پوه کړ چه اوس تیاره ش
هیڅوک به نشته لږ به بهر وګرځو تازه هوا به واخلو تو له ورځ به ناسته تنګ ش
یم لیکن د هغه غوږ په دې خبرو نه ګوځېده، زه مجبور شوم چه پوه یې کړم چه د
په وجه زما صحت خراب شوی دی د ډاکټر د اهدایت دی چه زه یوه ګېن
سهار او یوه ګېنټه ماز یګر په تازه هوا کښې وګرځم او ته اوس ما د دی ګو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بصره او باسي که زما صحت ته څه نقصان ورسيږي و دغه ذمه وار به ته يې. ددې خبرې پېره تا نه دار صاحب څه اثر وشو او سپاهيانو له يې حکم ورکړو چه بصرې و باسئ او په پليټ فارم يې وکرځوئ.

د پرنګيانو او دهغوی د نوکرانو دا خصلت دی چه تر کومې دې ورته نښه خبره نه ده کړې په غوږ يې نه لګي. دخوب وخت شوی وه شوم په خوب کښې هم پوليس والا وزما د لاس نه اتکړۍ ونه ويستې خو د ومره يې وکړل چه د دواړو لاسونو نه يې يو لاس ته کړې او ځنځير يې کټ پورې وتړلو. خوب مې ارام ونه کړی شو چه ريل راغی څو کسه پوليسان مخکښې ورغلي وو او يوه کوټه يې زمونږ د پاره خالي کړې وه زمونږ په کښې سواره شو او ريل روان شو. زه نه پوهيدم چه کومې جيلخانې ته مې بيايي پوليس والا وو دا خبره زمانه پټه ساتله نه پوهيږم چه ولې؟ ما هم ډېر پروا نه کوله ما وې ځکه چه نن نه وی نو سبا به معلومه شي چه ما چېرته بيايي. زمونږ کاډی چه په هر سټيشن ته ورسيده و پوليسانو به زما د کوټې ور او کړکۍ بندی کړې او دوه کسه توپک والا به بهر دوره خولې ته ودريدل څوک به يې نږدې نه راپرېښودل. دا دوی ددې د پاره کول چه ما څوک ونه وينې او را نه خبر نه شي چه زه يې چېرته بوتلم خو دوی دا طريقه غلط وه ځکه خلکو به د پوليسو سنګينونه او توپک وليدل که فکر به يې نه ؤ هم به يې فکر شو او سودا به يې شوه راتلل به چه وګوري چه څه چل دی او په دغه شان به په هر سټيشن کښې د پېر خلک زما د کوټې نه کيرچاپېر راجمع کيدل ما چه کوم پرا پيګنډه هيڅ چېرې نه شوه کولی حکومت پخپله نا پوهي راته پخپله وکړه. زمونږ کاډی اخر د غازي ګاټ پېسټيشن و دريده و د ريل پټلۍ د دې نه مخکښې نه ده تللې مونږ د ريل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کوز شو . په سټیشن راته یو جمعدار او دوه پولیس سپاهیان ولاړ وو چه مونږ یې
ولیدلو راغلل او د پولیس والاؤ نه یې زما پوښتنه وکړه معلومه دا شوه چه هغوی
زما د اخیستلو (تسلیمۍ) د پاره راغلي وو . سپاهیانو ته یې وویل چه اتکړۍ ور نه
لیرې کړئ هغوی زما د لاسونو نه اتکړۍ وښکلې او دوی ته یې په حواله کړم . زمونږ
مسلمان پښتون تانه دار صاحب ته چه نادرخان یې نوم وو او په ډیکایت مشهور و
زمونږ نه په څه وجه وروسته پاتې شوی وُ چه راغی او ویې لیدل چه زما په لاسونو
کښې اتکړۍ نشته نو وارخطایي پرې راغله او ویې وې چه دده نه اتکړۍ چ
ویستلې دي هغه جمعدار چه یو هندو وو ورته یې وویل چه زه د ډیرهٔ غازي خان د
سرکار له طرفه دده د پاره مقرر شوی یم دی اوس زما ذمه وارۍ کښې دی دا زم
باور دی چه دا سې خلک تښتي نه دوی خو پخپله خوښه او رضا جېل ته راغلي دي
څه ډاکو خو نه دی د دې دومره پولیسو ، توبکو او سنګینو څه ضرورت وما ورته ووې
چه دا سرحد کې حکومت د خپل رعب او داب قایمولو د پاره دا سره کړي دي . تانه دار
صاحب لږ غوندې کچه شو لیکن د سرکار عجیبه نوکران دي د هغوی غوږ په دې
خبرو نه کوږیږي مونږ لا دا خبرې کولې چه په دې کښې یو هندو راغی په لاس کښې ی
د پیو ډک ګیلاس ور اسېدو سره یې ماته ونیوه . زما د څکلو اراده نه وه خو د هغ
سړي مینې او اخلاص زه د هغو پیو په څکلو مجبور کړم : ریښتیا خبره داده چه د هند
او مسلمان سوال خو پېرنګي او غرضیانو خلکو راپیدا کړي دي که هندو سړی په ښتنب
د هندو او مسلمان سړی د مسلمان غم وی نو نن به زمونږ د ملک او قام دا حالت نه
وای . زما چه څومره یاد دی او تجربه می ده نو ما سړي یو هندو ملازم د یو مسلما

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملازم نه ډېر ښه سلوک کړی دی. دغه وخت زه پوه شوم چه زه یې د ډېره غازي خان جېل ته راتبدیل کړی یم.. مونږ د ستیشن نه را روان شو او د ډېره غازي خان د تللو نیت مو وکړو، ډېره غازي خان د اباسیند نه دولس میله لیرې دی، د لته یکې چلیږي هغه قسم یکې چه پخوا به زمونږ ملک کښې چلیدې، مونږ یوه یکه کرایه کړه او په ډېر کوښښ ایله په درې گنټو کښې جېلخانې ته ورسیدو. چه څه وخت مونږ ته د جېلخانې دروازه ښکاره شوه نو جمعدار صاحب ما ته داووې که چېرې ته خفه کیږې نه نو اوس به مونږ تا ته اتکړې واچوو. ولې چه جېلخانه راغله ما ورې سنا دا مهربانی او شریفانه سلوک به زما هېر نه شي او لاسونه مې ورته ونیول اتکړې یې را ته واچولې. زمونږ یکه (گاډۍ) د دروازې سره ودریده مونږ کوز شو د کوزیدو سره د جېلخانې د دروازې کړکۍ لیرې شوه مونږ ورننوتو او د ورننوتو سره د دروازه راپسې بنده شوه.

د دروازه د خلکو نه دکه وه هغوی ټول زما په ننداره شول شایلچه زه ورته عجیبه غوندې ښکاریدم. هغوی کوم نه وو زما حالت ډېر عجیبه وو ما چه پخپله خپلې ډنګې ونې لنډ کمیس او لنډ پرتوګ د غوږونو ته پېچه د غاړې غاړکه په پښو کښې بیړۍ او په لاسونو کښې اتکړې وې ته کتل ځان به را ته تماشا ښکاریده. د جېلخانې خوراک، پوښاک قانون او قاعدې به داسې طریقه جوړې شوې دي چه په یو قیدي کښې خودداري پاتې پیدا نه شي.

په دې ورځو کښې د سیاسي قید یانو ملاقاتونه وو او خپل خپلوان یې د لیدلو د پاره راغلي وو او په دې وجه د دروازه دکه وه پولیس زه د دفتر ته بوتللم او جېل والاو ته یې حواله کړم او هغوی رانه رخصت شو څه وخت چه جېل والاو زما ټکټ او وارنټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکتلو او ورته معلومه شوه چه زه سیاسي قیدی یم نو هلته دی یې راسره پیل اشوه او داد کیږنه یې راکړه چه دلته ډیر سیاسي قیدیان دي ورسره خوشحاله شه یې امید دی چه هیڅ تکلیف به درته نه وی. زمانوم یې دجیل په کتاب کښي ولیکلو نو دارو غه صاحب حکم وکړو چه دی فلاني بارک ته بوځئ او دا انګړی او بړی وغیره تري لیرې کړئ. څه وخت یې چه زه جیلخانې ته دننه کړم نو زما د راتللو نه سیاسي قیدیان خبر شوي وو اکثر زما لیدلو له راغلل او ډیره مینه او محبت یې راسره ښکاره کړو. زما د ډیرو په ماتو لو کښي هم ډیر کوښښ وکړو. د ډیرو په لیرې کیدو ما ته ځان بل شان معلوم شو. اول بندی وم اوس ازاد شوم.

د بدلیدو په وخت کښي د خپلی صوبې نه دوتو په وجه خپه وم ځکه چه زما دې خپلی صوبې او پښتنو سره د ومره مینه ده چه زه یې بیان نه شم کولی خپل ملک کښي خپل قام سره ورېږی. تږی او په تکلیف کښي خوښ یم نه په بل ملک کښي په عیش او عشرت کښي لیکن زما واک او اختیار خپل نه و زه په هغه ځا او بدلی وم چه زما ارام یې غرض و بلکه زما تکلیف یې مطلب وخو د ډیرو په وتلو بیا هم زما څه نه څه سود و شو ځکه چه د ډیرو سره می ګرځیدل په تکلیف ؤ لمبل می په تکلیف و، په ډډه اوړیدل می په تکلیف و په کومی کښي به را باندی ګرمي او په یخنی کښي به را باندې یخنی لګیدې.

دجیل په ډیوډی کښي په ملاقاتیانو کښي لاله دوی چند او دخاتون امة السلام وردود چه بیر سته وهم موجود و دوی بیا ما ته خبره کوله چه څه وخت مونږ ډیری په پښو کښي او انګړی په دوارو لاسو کښي د پولیس سره ولیدې نو مونږ ډیر کښیدو چه دا به زور ور ډاکوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته په اخلاقي قيد يانو کښې هم نه بېرې ه وې نه غارکی او نه يکښې دلرګي تختي
وې . سياسي قيد يان به پرېږدو ، د اخلاقي قيد يانو سره هغسې سلوک نه کيده چه کوم
مونږ سره د سرحد په جېلخانو کښې شوی و ، د دې نه پس مې ولمبل او ډوډی تياره
وه . ومې خوړه او د خدای شکر مې اداکړ چه له هغې جېلخانې نه يې په خير را ووېستلم . که
چېرې په هغه جېلخانه کښې وی نو ژوندی ترې راوتی نه شوم . د دې ځای ډوډی کښې
او د سرحد د جېلونو په ډوډی کښې فرق و . د سرحد د جېلونو خوراک د خوراک په تعريف
کښې نه راځي او د دې ځای ډوډی خو کم نه کم د خوراک په تعريف کښې راځي . يو ترپړی
او يوه کمبله يې راکړله چپل بارک ته لاهم بستره مې وغوړوله او ويده شوم .

د جېل ژوند :

دا يوه وړوکې د مزي او ډېره صفا جېلخانه وه په دې کښې ټول ټال درې
بارکونه وو او په مېنځ کښې يو وړوکی هسپتال و . د ټولو نه لوی بارک کښې هغه سياسي قيديان
وو چه سپشل کلاس ورکړ شوی و ، ورپسې هسپتال وا او بيا زمونږ بارک و . په دې کښې
مونږ هغه سياسي قيديان او سپل وچه کوم (c) کلاس کښې وو او هغه دريم بارک کښې
اخلاقي قيديان وچه بهر په باغ کښې به يې هم کارکولو او دننه به يې هم صفائي کوله ، ولې چه
سياسي قيد يانو ته بهر د کار کولو اجازت نه و . په دې جېلخانه کښې د سياسي قيديانو
درې قسم مشقت ، څرخه کول او منج غنبتل وو . څرخه د سپشل کلاس د قيديانو پاره
وه او منج او مېچنې د (c) کلاس قيديانو د پاره وو . سباله چه سپرنټنډنټ صاحب
راغی او زه يې ور ته پېش کړم نو چونکه زه په (c) کلاس کښې وم نو زما د پاره هم د منج غنبتلو
مشقت ولیکه . ما چېری دا کار کړی نه وو او نه د منج غنبتلو چل راتلو زما هغه نور ملګری

(c) ketabton.com: The Digital Library

تکره وو هغوی به ما مرغ دیر ناکام او کوشش کولو او دغښتلو چل به یې راته ښودلو
مابه هم ورته دیر فکر کولو او د زده کولو کوشش به می کاوه خو زده کولی می نه شو. ما د
خبره دیره محسوسوله لیکن مجبور وم بله ورځ می سپرنتنډنټ ته ووې چه د اکار خو
زه کولی نه شم دا به ښه وي چه تا سو ماله د مېچین کار را کړئ ځکه چه دا ماته بد ښکاری
چه زه خپل مشقت پوره کولی نه شم. بله داچه سپرنتنډنټ او دا روغه دواړه ښه سړی
وو، ما سرغ به دوی دیره مهربانی کوله او زما په مشقت نه پوره کولو ئې څه نوټس نه
اخیستلو. لیکن ماته به دا خبره بده ښکاریده او ځان به راته ښه نه ښکاریده او بیا یې
له د څرخې مشقت راکړو. جېل والا مونږ د (C) کلاس قید یانو له هل دیځلی د پاڅلنګر
(باورچي خانه) راکړې او دهغه تول واک اختیار زمونږ په لاس کښې وو دیځلی د پاره
به یې هر څیز چه راکولو پوره صاف او ښه او زمونږ د خوښې به یې راکولو. بل دیځلی غیره
انتظام به زمونږ ه سیاسی ورونو پخپله کولو. په دې وجه زمونږ خوراک ښه وو او مونږ
ته ارام و او کله نا کله به د سپشل کلاس والو هم د خپل خوراک نه څه حصه موږ ته له دالیږل
لیکن د دی سره د (C) کلاس او سپشل کلاس قید یانو تعلقات پخپلو کښې ښه نه وو او
د دی نه وله وجه دغه امتیاز او فرق و چه کوم پر نګیانو قایم کړی ؤ. زه یو پردیسی سړی
وم د هغوی د اندرونی حالاتو نه خبر نه وم لیکن زه د هغوی په بې اتفاقی دیر
خپه وم ما به همیشه د اکوښښ کاوه چه د دوی د زړونو نه دا خفګان وباسم.
لیکن زما خبرو په چا دیر اثر نه کاوه بلکه دا بی اتفاقی او نفرت ورځ په ورځ
زیاتیدو. اخر د دی حد ته ورسیده چه (C) کلاس والو د سپشل کلاس والو
د تولو څیزونو د اخیستو نه انکار وکړو او اصولاً خو زه د دی خبری نه خلاف وم

(c) ketabton.com: The Digital Library

و زمام دارا یه وه چه په سیاسی قید یانو کښی دې فرق نه وي او دټولو سره
دی یو شان سلوک کیږی. ماچه کوم وخت سپیننهلا نټ صاحب ته ووې چه زه د
منجو کارنه شم کولی، مهربانی وکړه زما دا مشقت بدل کړه او داسی مشقت راکړه
چه زه خپل مشقت پوره کولی شم نو ددې نه پس یی دڅرخی هغه مشقت راکړو چه
سپشل کلاس والو به کولو او جامی یی هم راله زما په کچ جوړی کړې او سپشل
کلاس ته یی بدل کړم. پرنګیانو چه کوم امتیاز قایم کړی دی دا په نیک نیتی نه دی
ایی په دې غرض قایم کړې دی چه په مونږ کښی هم داسی بی اتفاقی اوکړی وي
خو زه ددې په حق کښی هم نه یم چه دې خبرولو دې مونږ دومره اهمیت ورکړو چه
مونږه تعلقاتو او تحریک ته پری نقصان ورسی، ځکه مونږ چه څه کوو نو د ځان د پاره
نه بلکه دخپل قام او خپل ملک د پاره یی کوو د بل د پاره خو یی نه کوو او بله دا چه تاسو ته
به معلومه وی چه دانن مونږ حکومت سره په جنګ یو دا خو دی د پاره دی چه مونږه
امتیاز لیری کول غواړو او ددی په ځای مساوات قایمول غواړو او تر هغه وخته
پوری دا امتیاز لیرې کیدی نه شی چه تر کومه پوری مونږه کامیابه شوی نه یو
او واک اختیار زمونږ په لاس کښی راغلی نه وي. [مونږه له چه کله د معمولی اختیار اتو
وزارت په کوټه راغلی ؤ قانون موجود که چه ټولو سیاسی قیدیانو سره دې یو شان او ښه
سلوک کیږی. امتیاز مو ختم کړی وخو د هغی نه پس چه د مسلم لیګ حکومت جوړ شو
او مونږ جیلخانه کښی واچولی شو نو هغه مساوات ختم شو هغه قانون یی مات کړو او
مونږ سره یی هغه بد سلوکی وکړه چه پرنګی را سره کړې نه وه حالانکه مسلم لیګیان
به کوم وخت زمونږ په حکومت کښی جیل له راغلی وو نو مونږ ورسره د هغه قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطابق سلوک کړي و] .

مونږ په دې د (ح) کلاس بارک کښې تقریباً شل کسان وو . په دې کښې یونږ
دوه هندوان او نور ټول سکهان وو ما سره د ټولو تعلقات ښه وو او اکثر دا باندې مهربان وو . زه د دوی سره ډېر خوشحال وم . زه د دوی منځګړی وم ، د دوی په
کور کښې چه به د څه قسم جګړه پېښېده شوه نو په ما به یې فیصله کوله لیکن ما ته یو تکلیف
و او هغه د خوب وخت ما د شپې پوره خوب کولی نه شو او د دې وجه دا وه چه زمونږ
اکثر سکهان ورو نه به غوټه نیمه شپه پاڅېدل او په بارک کښې به یې د ننه لمبل او
بیا به یې خپل پوجا پاټ (عبادت او وظیفه) کوله یو اوازی لمبل نه و بلکه هغې سره به یې
په زوره زوره د خپلې عقیدې مطابق ذکرهم کولو چه مونږ ټول به یې د خوب نه را ویښ
کړو . افسوس چه مونږ خلک د بل د ارام او تکلیف خیال نه ساتو کټی هم دغه
ذکر مونږ وړو او پټ هم کولی شو لیکن د دې خبرې کمی هم زمونږ په عامو مسلمانانو
او هندوانو کښې موجود دی . مونږ همیشه په خپل خیال پسې ځو او د بل فکر نه کوو دا یو
لوی کمی دی . مونږ له په کار دی چه همیشه د خدای د مخلوق د تکلیف او ارا
فکر او خیال وساتو او څه چه کوو نو چه اول یې په ځان وګورو که چېرې ځان له یې خو
ښبوو بیا په کار دی چه بل له یې هم خوښ کړو او که چېرې ځان له یې نه خوښبوو نو چه
بل ورور له یې هم خوښ نه کړو .

جېل والا په دې خبره راضي وو چه ما هغه بارک ته بدل کړي لیکن د دې و
یې بدلولی نه شوم چه هسې نه دا نور سیاسی قیدیان څه اعتراض پورته نه کړي ، دا
دوني چند امبالوی او د بعضې نورو ملګرو دا رایه وه چه ما هغه بارک ته بدل کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی سره یو ځای شم. د هغوی د کوششونو او وینا په وجه سپرنټنډنټ زه هغه
بارک ته بدل کړم او زما په ورتلو سره ټولو ورونو خوشحالي ظاهره کړه. په دې بارک
کښې مونږ شپږ شپیته کسان وو چه په دې کښې شپږ مسلمانان او باقي نیم په
نیمه هندوان او سکهان وو. دا بارک ډېر لوی ولو په درې خانو باندې تقسیم و په یوه
خانه کښې تقریباً هندوان او مسلمانان وو او په دوهمه کښې سکهان وو او دریمه حصه
کښې زمونږ باورچي خانه وه او د سامان ایښودلو ځای و. لنګر زمونږ د ټولو یو و
هندوانو، سکهانو او مسلمانانو به په یو ځای او په یو دسترخوان ډوډۍ خوړه ولې
چه دا خلک پوه او اکثر تعلیمیافته وو. دلته ما خوب په ښه شان سره کولی شو او ماته
هیڅ قسم شکایت نه و ځکه چه دې خلکو به د ملګرو د ارام خیال ساتلو صرف دا خبره
وه چه هغه د څملاستو ګړۍ به په ما لنډېږې وې نو دوه ګړۍ بې ځای کړې وې چه ده ته
تکلیف نه وي او که چېرې یو کس نیم به د شپې د لمبلو قصه هم کوله نو هغه دومره لوی
بارک و چه چا ته به تکلیف نه رسېدو او اکثرو کسانو به بهر لمبل او ښه کار خو دا و شو
چه دلته زه د مونجو غښتلو نه خلاص شوم. دلته زما کار رو رېښل وا او هغه ما په ښه شان
سره کولی شو. اول خو پرې ښه نه پوهېدم لیکن بیا خو پرې داسې پوه شوم چه خپل مشقت
به مې په دریو ګنټو کښې ختم کړو. جېل والاوو را ته ووېل چه مونږ غواړو چه تا نمبردار کړو نو
د رېښلو نه به خلاص شې او معافي به هم درته ډېره میلاویږي او باهر به هم ګرځې ما
ورته وې چه زه دا کار نه کوم او بیا ټوله ورځ به مطالعې ته وز کاروم. د کتابونو نه علاوه
دلته به درې روزانه اخبارونه د اردو او انګریزي هم راتلل او د هغه په لوستو سره به مونږ
د ملک د حال نه خبر ولو لیکن د دې ټولو خبرونه زیاتې خوشحالي، ارام او راحت ما ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې وجه يوه ډېره ښه سوسايټي ماموندلې وه چه په دې کښې د هرخيال او عقيدې
خلک موجود وو او دهغوی د تبادله خيال په وجه ماته ډېره فايده وه يو خو مې د هرقسم
معلومات زيات يدل او بل مې وخت په ښه شان سره تېرېده دا موقع او وخت ما ځان
د پاره يولوی غنيمت گڼه او ما نه چه څو مره کېدی شوه ضايع کو ومې نه بلکه د دې ملکرو
د علم او تجربو نه مې فايده اخيسته بله دا چه الله تعالی ما له دا موقع راکړه چه د پښتنو
خلاف چه څومره غلطې خبرې پرنگيانو خورې کړې وې او څومره غلطه د دوی پراپيگنډه
کړې وه دهغې نه خبرشوم او څومره چه زمانه کېدی شوه ، د خلکو د زړونو نه مې د
هغو غلطو خبرو د ليرې کولو کوښښ وکړو .

د پښتنو په هکله غلط پراپيگنډه :

خو د غرض خلکو زمونږ په خلاف دومره پراپيگنډه کړې وه او داسې خبرې
يې په خلکو کښې خورې کړې وې چه هغه دیوسرې په خوب او خيال کښې هم راتلې نه شې .
د هندوستان خلکو ته د پښتنو متعلق هيڅ قسم معلومات نه وو دا عاجزان د پښتنو
متعلق په پوليه تياره کښې پراته وو او زه شايد چه الله تعالی د ډېره غازی خان جېل نه
د دې خبرې د پاره راليږلې وم ځکه په دې جېلخانه کښې اکثر د هندوانو او سکهانو لوی
لوی ليډران او ذمه دار خلک قيد وو چه زه د دوی د حقيقت نه خبر کړم چه د هغوی
د زړونو نه ويره او وهم ليرې کړم او د پښتنو په حقيقت يې خبردار کړم د تفرت او نفاق
په ځای محبت او اتفاق پيدا کړم ، د دې خلکو په ذهن کښې پښتون په بل رنگ کښې
معرفي شوی و څه عجيبه مخلوق و . لا له دوی چند چه څه وخت ما سره ښه اشنا شو
نو ويل چه څه وخت ته ما په دروازه کښې په اول ځل وليدې نو ستا د جوسې نه راته

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلومه شوا چه پښتون دی نو زما دا یقین وچه قتل یا ډاکه کښې راغلی دی او شاید چه دداسی نورو خلکو به هم د پیژند گلونه ړومبی زما متعلق خو دا خیال وسره ددی چه لاله دونی چند د پنجاب د ډیرلوی لیډر اولوی وکیل او ډیر عالم او باخبره سړی و د دوی په ذهن کښې دانه راتلله چه چیرته پښتانه او چیرته ښه کارونه او بیا د خدای د پاره دقام او ملک خدمت د دوی په خیال کښې خو دا خبره ناسته وه چه د پښتون بی د قتل اولوټ او ډاکی نه بل کار نشته زما د یو ځای اوسیدو په وجه زما د خیال او عمل نه واقف شوا و تولو به ما سره ډیره مینه او محبت کولو خو مره چه زمونږ تعلقات زیاتیدل هغومره د زړونو پټی خبری راښکاره کیدی په ابتدا کښې به ما سره د دوی خبری همیشه د پښتنو متعلق وی د ما زیگر په وخت کښې به مونږ د خیل بارک نه را وتو او گرځیدو به چونکه زمونږ د گرځیدو د پاره بل ځای اجازت نه و نو مونږ به د هغه خپل بارک نه چاپیره گرځیدو، د گرځیدو په وخت کښې به اکثر داسی وشو، چه مونږ به سره ملگرو کښې به یو تن د خیتی هوا خارجه کړه، زمونږ د معاشره کښې چونکه دا شی ډیر معیوب گڼلی شو، نو ماله به وزیلوری ډیره خندا راتلله، په څه با نه به می ځان یو ډیدی ته کړو او ښه د زړه د اخلاصه به می وخندل او دوستو به بیا خپلو ملگرو له گرځیدو له راغلم. زما ملگری چونکه نه وو خبر چه زه دوی پوری خاندم نو هغوی کښې به یو تن نیم بیا هوا خارجه کړه او په ما به بیا د خندا چپه راغله، اخر دا واقعات دومره ځله او شو چه زه ورسره مجبوراً بلد شوم، او بیا به خندا نه راتلله، ورستو چې ما په دی فکر وکړو نو دا ماته دومره معیوبه خبره نه ښکاریده بلکه که په غور ورته سړی وگوری نو ددی هوا بندول په صحت مضر اثر پری باسی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماسره چه به چیرته ځوک ملګري شو نو اکثر به يې مانه د سرحد او د پښتنو تپوس
کول او دا سې پوښتنې به یې کولې چه په اوريدلو به يې زه حيران کړم . زمونږ بحث
مباحثه به ډير عجيبه وه ما به همیشه دا کوښښ کولو چه دوی په حقیقت پوه کړم او
دوی د زړونو ته دا وهم او وېره ليرې کړم ليکن د عمرونو وهم وېره ليرې کول اسا
کار نه و . یوه ورځ دا بانډي يو ليکل په خبرو خبرو کښې دا سوال وکړو چه مونږ ته او رو چه پښت
د بنيادم وينې څکي ما ورته ووې چه هو ! هغه تپوس وکړو چه دا ولې څکي ؟ ما ځواب ورکړ
چه د بنيادم وينه ډېره مزيداره وي او د هغې څکل هغوی له خوند ورکوي . سړی حيران شو
او پوره يقين يې وشو چه دا ربښتيا دی . ما تري پوښتنه وکړه چه تا ترا و سه پورې د بنياد
وينه نه ده څکلي ، هغه ووې چه : « بابري بابري » لږ ساعت پس تری ما تپوس وکړو چ
تا سرحد يا پښتانه ليدلي دي ؟ د هغوی د حالت نه څه خبردار يې ؟ د هغو خلکو سر
دې پيژندګلوی يا معامله شوې ده ؟ د هغوی د تهذيب او تمدن نه واقف يې ؟ زم
د دې قسم وينا په اوريدو سړی لږ غلي شو بيا يې دروغوندی ، ځواب راکړو چه ما ت
د هغه ملک هيڅ قسم حالات معلوم نه دي نو بيا ما ورته ووې چه شايد تا ته د غيبو علم
حاصل دی او يا د پښتنو متعلق در ته څه الهام شوی دی ، هغه ووې چه نه ما خود خلکو
د خولې دا خبرې اوريدلي دي او اکثر خلک همدا سې خبرې کوي ما ورته ووې چه د
خبرې ټولې غلطي دي پښتانه هم د غسې خلک دي لکه څنګه چه تاسو يئ . څنګه چه تاسو
کښې ښه او بد خلک شته د غه شان په پښتنو کښې هم شته . دا ټولې خبرې د پښتنو د ښم
جوړې کړې او د هغوی پراپيګنډه ده د دې خبر و مطلب يې ستاسو تېر ايستل او زمونږ
بدنامول دی څکه چه تاسو ونه وېروي او مونږ بدنام نه کړي نو بيا به په دې ملک کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا دشاهي خندکه کوي. په اولو ورځو کښې خو به هره ورځ زمونږ په بارک کښې دپښتنو
متعلق نوي نوي قصې کېدلې دا خبري زمونږ په حق کښې ښې وې خکه ماله به یکښې
دخبرو موقع په لاس راغله. یوه ورځې زمونږه د بارک هندوان، سکهان او بعضې
دجېلخانې افسران راجمع شوي وو زه هم راغلم او د دوی په جمع کښې شریک شوم زما
په راتلو سره دمجلس رنګ بدل شو او دپښتنو په باره کښې بحث شروع شو ما ورته
ووې چه دهندوستان خلکو ته دپښتنو په باره کښې د هیڅ قسم علم نشته او د دوی
په غوږونو کښې ډېرې غلطې خبرې زمونږ متعلق کښېښولې شوې دي. حقیقت دا
دی چه پښتانه دغسې نه دي لکه څنګه چه ستاسو خیال دی. په دې کښې سردار ګرم
سنګه چه دسکهانو لوی لیډر دو وویل په دې کښې خو شک نشته چه پښتانه ډېر
جګړه مار دي ما ورته ووې چه سردار صاحب بې شکه پښتانه به جګړه مار وي لیکن
سکه بچایې به هم د هغوی نه کم نه وي. زمونږ په خلکو کښې دا یو لوی کمی او نقص دی
چه مونږ همیشه د بل د کمزوریو او عیبونو د راڅرګندولو او لټولو په فکر او غم کښې یو او
خپلو کمزوریو او عیبونو ته فکر نه کوو او په دې وجه خو مونږ نن په دنیا کښې برباد او
پسماندیو په ځای د دې چه مونږ بل ته ګوته ونیسو ځان ته ګوته نیول په کار دی
ددنورو د اصلاح نه وړومبې د ځان اصلاح فرض ده اول ځان دی بیا جهان
دی. زما دتقولونه زیات تعلقات لا له دوني چند سره و او د بل قسمتي نه د تقولونه
زیات شک دپښتنو متعلق د هغه په زړه کښې ناست و او همیشه به یې ما سره د
پښتنو په معاملو بحث کولو او دپښتنو متعلق د هغه عجیبه عجیبه خیالات وو. ما به
هغه د بدلولو او اصلاح کولو او د هغه د زړه نه د دې شکونو شبهاتو د لیرې کولو کوښښونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول لیکن هغه داسی دهغه په زړه کښی مضبوط شوي وو چه د هغه الیستل یاد
اصلاح کول څه اسان کار نه و . زه چه یې به هر څه ستړی کړم نو اخر یوه ورځ
ورته ووې چه لاله جي تاسو په هندوستان کښی څومره یې خواب یې را کړه چه دو
ویشت کروړه او مونږ پښتانه سرحد کښی دوه ویشت لکه یو باوجود ددې دوم
زیاتوالي که چیرې تاسو بیا هم د پښتنو نه ویریږئ . نو خدای دې په تاسو رحم وک
او داویره دې ستاسو د زړه نه وباسی لیکن دا خبره یاده ولره چه داسی یو قو
ددې قابل نه دی چه ژوندی پاتی شی . دا دنیا د بزدلانو د پاره نه ده خو دا خبر
زما یاده ولره چه تر څو پوری تاسو پښتانه خپل ورونه گڼلی نه وي او په دوی ا
اعتماد کړی نه وي او ځان سره مو په لاین کښی اودره په اودره و درولی نه وی
داملک ازادېدی شي او نه اباد بېدی شی په دنیا کښی د هیڅ یو بزدل قوم هست
پاتی کېدی نه شي . ددی دنیا په اودېدو دلاله جي څه ناڅه تسلی وشوه او زه یې د
پختونو نه خلاص شوم .

زما دغابنونو مرض :

دلته دراتلو سره ماځه قدری ورزش کول شروع کړل ولی چه زه د بیم
ځنځیرونو نه ازاد شوم او په سرحد جیل کښی ماته د ورزش کولو موقع هم نه ده ځک
چه هلته به زما په پښو کښی بېړۍ وې ورزش می نه شو کولی . دلته خو ماته د ورزش
کولو موقع حاصله وه زما داخیال وُ چه په ورزش کولو به زما صحت ته فایده ورس
زه به تکړه شم او وزن به می هم زیات شي ځکه چه د سرحد په جیلخانو کښی خو ز
صحت او وزن ډېر کمزوری شوی و هلته خو به همیشه چکی کښی بند وم خو دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دځناوونه هم بل ترواوزما دمزاج مطابق سیاسی سوسایټی هم نه وه که چیرته
به سیاسی قیدیان وو هم زه به یې توری بېل په چکی کښی بند ساتلم او مشقت به می هم
هغه کولو چه په ډاکوانو او قاتلانو به کېدلو بلکه قاتلانو او ډاکوانو به د هغه مشقت نه د
رشوت په وجه بچ کېدی شول ما خو رشوت هم نه ورکولو او مشقت که به هر خومره
سخت و هغه به می پوره کولو او دخپلو ورونو پښتنو دجنګونو، پروجنبو او تربګنو غم به
هم راسره و او چه په هغوی به دجیل افسرانو څه لوبی کولې هغه ما پخپلو سترګو لیدلې
دامی هم برداشت کولی نه شو داځای خو دخدای فضل و هغسی نه و دلته سیاسی
عالمانه ماحول کښی شپی ورځی تیرېدې ټول پکښی قومی مشران راغونډ شوي وو خوراک
هم ښه و. داماحول ما دخدای له طرفه یولوی انعام ګڼلو او ددی انعام نه می پوره پوره
فایده اخیستل غوښتل، رښتیا خو داده چه دغلته زما په نظر کښی ډېر وسعت پیدا
شو او ډېره تجربه می وشوه او ډېره مطالعه می وکړه. باوجود ددی هر څه زما صحت
به ورځ په ورځ خرابېدو دورزش کولو نه پس زما صحت ته څه فایده ونه رسېده
ونه می ټول زیات شو بلکه څنګه چه دکمېدو طرف ته روان و هم هغه شان کمېده
حالانکه دلته ما ته دهر قسم ارام حاصل و او دهیڅ قسم تکلیف راته نه و زمونږ
جیل سپرنټنډنټ میان صاحب یو ډېر نیک او شریف سړی و دهغه دا خیال و چه
شاید دجیل دا خوراک دده دپاره کافی نه دی او دی په دې مړېدی نه شی په دې
وجه دی کمزوری کیږی او وزن یې کمیږي نو هغه زما دپاره نیم سیر پی دخوراک
زیاتی مقرر کړی؛ لیکن ددې نه هم ما ته څه فایده ونه رسېده او هیشه به زما وزن
ټول په وخت کښی کمېدو. یوه وجه یې زما په خیال کښی دا هم وه چه زما دخپلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځې سره ډېر محبت وو او هغه به ماهره ښځه کښې په خوب کښې لیده او بل د
سرحد د جېلخانو د ګنده خوراک په وجه زما د غاښونو په اورو کښې پیپ (زوه)
شوی وچه ډاکټر وکتلی نو ما ته یې ووې چه ستا صحت د دې نه خراب دی او اوری
می د غاښونو نه جدا شوې وې ، په غاښونو می پایوریا مرض حمله کړې وه او د خوراک په
وخت کښې به می د ورېونه وېنه هم تله څه وېنه زما خوړلو سره تېر یدله او معدې له به
تلله. غالباً چه هم په دې وجه زما صحت ورځ په ورځ خرابېدو د پرېډ په ورځ ما او
زما ملګرو دا خبره سپرنټنډنټ صاحب ته وکړه او هغه مو خبردار کړو هغه فوراً زما
اوری وکتلی او مونږ سره یې اتفاق وکړو وې منله چه ستا د صحت د خرابوالی وجه
هم دا ده لیکن د دې د کتو او مناسب علاج د پاره د غاښونو د یو لایق ډاکټر ضرورت
دی او هغه په دې ښار کښې نشته چه دا وګوری او مناسب علاج یې وکړي نو سپر
نټنډنټ صاحب د جېلخانو جرنیل ته ولیکل چه دی دې لاهور ته بدل شی ځکه چه
ده اوری او غاښونه خراب دي صحت ته یې نقصان رسېدلی دی چونکه دلته د د
دکتو او علاج د پاره یو قابل سرجن نشته په دی وجه دې دی د لاهور جېلخانې
بدل کړې شي چه هلته یې یو لایق ډاکټر وګوری او علاج یې وکړي . دا لیکل زما د یا
په جېلخانه کښې څه وره خبره نه وه دا د سپرنټنډنټ صاحب شرافت او مهربا
وه ځکه چه قیدیانو ته څوک د پېرنګیانو په حکومت کښې د سپی نظر هم نه کوي. د علا
د پاره بل ځای ته لیږل خو پرېږده څوک د ویړی نه د ناجوړتیا نو م قلار ی په خو
اخیستی نه شی او با وجود د ناجوړتیا دا رو قل ري نه ورکوی ځکه چه جېل والا قید
اډو د خدای مخلوق نه ګڼی او کوم سلوک چه هغه سره کوی شاید چه په دنیا کښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک ځنا وروسره هم نه کوي. ما د بر قیدیان لیدلي دي چه ډېر قید ونه په ناجوړتیا کښې په ولاړه ولاړه تېر کړي او اخر یوه ورځ سر ولګوي او مړ شي. جېلخانه کښې چه څنګه دیو قیدي مریض د پاره لیکل او سفارش کول یولوی بخت غواړي دغسې یولوی بخت د هغه د منظور ېدو د پاره هم په کار وي ځکه چه د بر ځله داسې وشي چه حکم راځي راځي نو د مریض فیصله شوې وي یا د علاج کولو نه وتلی وي د دې قسمه ډېر واقعات ما پخپلو سترګو لیدلي دي. پرنګي چه د خدای د مخلوق د ذلت او تکلیف د پاره کوم فریبي حکومت جوړ کړی دی هغه ته دفتري یا کاغذي حکومت ویلې شي یعنې صرف کاغذ ونه د دستخطونو د پاره دیو دفتر نه بل ته او د بل نه بل ته لېږل او بیا پرې دومره وخت تېروي چه اکثر هغه اصلي مطلب فوت شي. دا تکلیف یوازې په جېلخانو کښې نه دی د پرنګیانو د هرې محکمې دا حال دی.

یو کال د دواوي دا هیزو کلي ته د سیند مخه شوه د کلي خلکو غریبانانو ډېر درخواستونه وکړل چه د هغې په سبب د پټي کمشنر او نورو ډېرو افسرانو د موقع کتو له قلل او دا هر څه یې پخپلو سترګو ولیدل لیکن چه دفتري کاروایي پوره کېدله او حکم راتللو او بو کلي وړی وو او د کلي د شلو کالو د کنو د ېره اعلی ځمکه یې هم سیند په مخه وړې وه لېن دا یاد ولرئ چه د دې قسم تول تکلیفونه صرف د خوار رعیت د پاره وي او څه وخت چه د پرنګیانو داسې کار پېښ شي چه په هغه کښې د دوی خپل سود وزیان وی نو د هغې اصلي اکثر په ټیلیفون بانډي کېږي. دا ولې ؟ دا ځکه چه دا حکومت خو هغوی د خلکو د فایدې د پاره نه دی جوړ کړی بلکه د خپلې فایدې د پاره یې جوړ کړی دی.

د ډېره غازي خان په جېل کښې سیاسي قیدیانو سره ښه سلوک کېدلو او زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسی کلاس هم ډېرې ښې ورځې تېرېدلې. داروغه ډېر ښه سړی و او دنورو څیزونو
علاوه روزانه انګریزی او اردو اخبارونه یې هم راکول هیڅ‌چاته د هیڅ قسم څه تکلیف نه
که چاپه ډبهرنه څه میوه یا نور داسې ضروري شیان راغوښتل نوهم ورته اجازه وه. څ
موده پس یو مولوی صاحب اسماعیل چه هغه دغزنوی خاندان نه و راغی او څه ورځې
پس یې هیڅ په هیڅه داروغه سره خبرې وار ولې او نوبت یې بلې ورد وته و رسید
زمونږه قولو ملګروته د مولانا صاحب داحرکت ښه ښکاره نه شو او داروغه صاحب هم
ډېره محسوسه کړه ځکه چه دهغه مونږه سره د دې قسم سلوک نه و ځکه څنګه چه جیلخانه
کښې قید یانو سره وي دهغې ورځې نه یې مونږ سره تلل پورېښودل او قول د رعایتونو یې
راباندې بند کړل او زمونږ د پاره یې څلور پښتانه نمبرداران راوغوښتل او دهغوی
پېره یې په مونږ ودروله لیکن دانو به اخبارونه په پټه راغوښتل او په پټه به یې لوستل
یوه ورځې یو پښتون نمبردار دغه اخبارونه ولیدل او ودرغی او د دوی دلاسه یې
واخیستل دوی ورته ډېر منت وکه خو د دوی خبره یې ونه منله نمبردار د دروازې
دوان شو چه اخبار داروغه ته وښیي یوکس په منډه منډه ماپسې راغی او ماته
ووې چه لاړشه هغه نمبردار مونږه نه اخبار واخیست داروغه ته یې وروړی هغه ته
نه منع کړه او اخبار ترې واخله زه ورغلم هغه نمبردارته می اواز وکه هغه راغی ما د
دا اخبار راکړه هغه راته ووې که داروغه صاحب د دې نه خبرشی نو مابه مات کړي ما
ووې چه ته دې خلکوته وګوره دوی دې جیلخانی ته په څه کښې راغلی دي؟ اخبار یې
راکړو او ما هغوی له ورکړو. خبر راغی چه د جیلخانو جرنیل ډیوه غازی خان ته په دوره
داجرنیل ډېر سخت طبیعته سړی و او د کانګرس او قومي کارکنانو ډېر سخت مخالف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده حکم کړی وچه جیلخانه کښې به څوک نه کاندی کیپ اونه تورپټکی په سروي په دی جیلخانه کښې چه څه سکهان وو دهغوی تورپټکی وو او چه هندوان اومسلمانان وونو دهغوی کاندی کیپ ؤ دا ددی سپرنټنډنټ شرافت وچه نه یې سکهانته ویلی ووچه اتورپټکی په سرول منع دی اونه یې مسلمانانو اوهندوانوته ویلی ووچه کاندی کیپ مه پرسروی . چه جرنیل راتللونو مونږ ته سپرنټنډنټ صاحب سوال ځواب وکړوچه دا څیزونه په جیلخانه کښې منع دي که دیوساعت دپاره تاسو دا په سرنه کړې نوښه به ي مونږ دسپرنټنډنټ صاحب داخبره ونه منله چه جرنیل راغی زمونږ ددی سیاسی ملګرو په سریې تورپټکی اوکاندی کیپ (دکاندی جی دټوپۍ غوندې ټوپۍ) ولید نوغصه شو اودداروغه تربی وویل چه ددوی نه دې داپټکی او ټوپۍ ولی نه دی اخیستی ؟ سپرنټنډنټ جرنیل ته ووې چه داروغه زه ددی نه خبرکړی وم خوماورله ددی اجازه ورکړې ه جرنیل حکم وکړوچه داپټکی او ټوپۍ تری واخلئ نوبیا دا سیاسی قیدیان چیلوکښې بیاتیل فیصله یې وکړه چه داخوزمونږ قانونی حق دی چه څه اغوندوهغه به اغوند وکه چیری زمونږ ددوی پټکی او ټوپۍ اخلی نوبیا به مونږ داوړی جامې هم ورکړو دلته ورته ماوویل چه خوبځیله پټکی په سروم دا ټوپۍ خومې ستاسوله خاطره په سرکړې وه اوس زه څه کوم ؟ په دارکوک سنګه ماته وویل چه ته مونږ سره دې ایجی ټیشن کښې مه شریکیږه په ږوځ سپرنټنډنټ خپل دفترکښې کښیناستو یویو یې ځان ته غوښتلو چه دچا به ي په سروه هغه ته به یې ویل ټوپۍ کوزه کړه اوچه دچا به پټکی په سروهغه ته ی ویل چه پټکی کوزکړه دغه شان یې ددوی نه ټوپۍ اوپټکی کوزکړل اوددوی فیصلی مطابق ورپسی خپلی جامې هم وایستلی . څوورځې پس ددی حال معلوم لو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره د پټی کمشنر راغی سپرنټنډنټ او داروغه ورسره وو، زموږ بارک ته راغلل
سیاسی قیدیان ورته راغونډ شول بحث شروع شو په بحث کښی د دی وران
شول سردار کوړک سنګه پیرنګی د پټی کمشنر ته ووې چه موږ ته خوړه ستاسو
خدمتونه کړی دی موږ لیدل چه ستاسو مخونه سپین دی نوستاسوزړونه هم
سپین وی په دی دوران کښی یو سکه چغه وایسته «جوبولی سونهال» نورو تولو
حاضرو سکهانو ورپسی په چغه ووېل : «ست سری اکال» د دې نه پیرنګی ګبهراو شو
او په منډه زموږ بارک نه ووتلو، سپرنټنډنټ ته ډېر په قار شو او دایې ووېل چه
صاحب په جیلخانه کښی اسونه ساتلی دي او هغه لي د ډېر خوراک او ارام په وجه
کړی دی او بیایي هغه ته حکم ورکړو چه په دوی مقدمه وچلوه سباله داروغه راغی
او وېي وېل چه زموږ د جیل داقانون دی چه څوک دا قانون مات کړي نو تر یو کال
پوری سزا ورکیدی شی نواوس زه تاسو له حکم درکوم چه جامی واغوندئ او که
جامی نه اغوندئ نوسبا به درباندې مقدمه چلیږی. چه داخبره دی سیا
قیدیانو واوریدله نو په مسلمانانو کښی یو مولوی محمد اسماعیل او هندوانو کښی
یو هندو چه زما اشنا وخو نوم لې رانه هیر دی دوی جامی وانه غوستلی او با
هندوان وو که مسلمانان تولو جامی واغوستلی او سکهانو کښی یو کس هم جامی وانه
سباله مجسټریټ راغی یو یو به یې ورته پیش کوو او هغه به څه څه میاشتی نور قید
زیاتولو او زموږ د جیل هغه سپرنټنډنټ میاصاحب چه ډېر ښه سړي وهغه یې
کړو او یو د رجه یې ورته کمه کړه یعنی اسسټنټ سرجن یې کړو او د دی جیل نه یې
کړو دهغه په ځای کپتان هیز راغی دمیا صاحب ګناه صرف داوه چه دی نیک

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریف انسان و او په سیاسي قیدیانو لي زور زیاتی نه کولو او د خدای مخلوق سره
یې د سړیتوب سلوک کولو او قیدیان یې هم د خدای مخلوق گڼلو زمونږ نوی سپین تڼلنت
یو انګریز مقرر شو چه هغه هم د ګزاری سړی وو او قیدیانو سره یې سخته ګذاره کوله او د فوځ
نه سول ته را بدل شوی و د ومره خراب سړی نه و لکه چه دا نور سول والا وي او نه
هغوی په شان چالاک او دوکه باز و یو سم سړی و غریب د هیڅ نه خبر نه و څه چه به ورته
دارو غه وې هغه به یې کول مونږ سره یې سلوک شریفانه و لیکن لږ شان ایغ نیغ و ځکه
چه فوجي و په اوله ورځ چه زمونږ ده بارک ته راغی او دا اکړه و دې ولید و چه څوک د ننه
دې څوک بهر څوک لامبی او څوک کړځی په دې ورځ خولې غونډ و نه کړو لیکن چه څه د خت
وباره راغی نو دا معامله یې نوره برداشت نه کړه شوه زمونږ د بارک په مینځ کښې
دریاو او پینه یې ځکې له راخلاصه کړه او ویې ویل چه زه دا نه غوارم زه دیو څو
منتو د پاره د دی له راځم هر چا له په کار دی چه په هغه وخت کښې خپل ځای کښې
ناست وي او زما د تلو نه پس چه څه کوی هغه دې کوی زمونږ د سیاسی ورونو
ده متعلق به هم شاید دا خیال وچه دی به هم لکه د میا صاحب په شان چشم پوشي
وي ، مازیګر دارو غه راغی او زمونږ ټولو سیاسی ورونو ته یې د صاحب حکم ورا ورولو هر یو
صاحب د خیال نه خبر شو . د پرېلو په ورځ چه سپرنټنډنټ زمونږ بارک ته راغی
ټول خلک د بارک د ننه پخپلو کټو ناست وو د دی په لیدو زه ډیر حیران شوم څه
وخت چه سپرنټنډنټ و تلو نو ما د دی ورونو نه پوښتنه وکړه او ورته می ووې
ورداسی معلومیږی چه تاسو هم او س زما په شان خوشامد ګر شوی ځکه چه د اول سپر-
نټنډنټ په وخت کښې نه کښیناستی او که ما به درته ووې نو تاسو به راته وې چه مونږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا په شان خوشامد گر نه یو لیکن نن خو تاسو هم د ننه کښېناستئ اوگوم کار چه درته
پروون بل ښکاریدلو نن څنګه ښه شو . بل پرېلو باندې چه بیا سپېر تفتنټ راغی نو
بعضې خلکو کتابونه مخ ته نیولي وو دایي هم پرې بند کول او حکم یې وکړو چه زه کوم خت
راځم هغه وخت کښې کتابونه مه گورئ ، ددې نه پس د پرېلو په وخت کښې کتابونه کتل
هم بند شو شاید چه که داکار زمونږ مخکښې سپېر تفتنټ کړی وای نو چه زمونږ ورته
به ورسره څه کول چونکه دایو انګریز و او بیا ورسره زور هم دې په دې وجه په چا کښې
جرئت نه وُ چه هغه بر خلاف یې قدم پورته کړی وای افسوس په دې دی چه مونږ سره
څوک ښه سلوک کوی هغه ته نیغ یو او چه څوک موسره په د نلاوه وهي نو هغه ته تیتیږ
بووا د بر خراب عادت دی او مونږ ته داسې عادتونه پر ېښوول په کار دي لږ ـ
گورځي پس یې داروغه هم بدل کړو خو دده په ځای چه بل داروغه راغی هغه هم ښه سره
و او مونږ سره یې شریفانه سلوک کولو .

په دې کشمکش کښې زما د علاج دپاره د لاهور ته تللو حکم راغلی ولیکن جیل والا
زمونږ نه پټ ساتلي و او مونږ یې پرې خبر کړي نه وو زه په بارک کښې ناست وم
وختی سحر یو نمبردار راغی او ماته یې ووې چه داروغه صاحب د ماته نارې وهي زه
د لاسه هغه سره روان شوم ولې چه زه خبر نه وم چه زما د بهر تللو حکم راغلی دی
دفتر ته ورسېد و پولیس ولاړو زما شک راغی چه شاید زما د بدلی حکم راغلی
او ما د علاج دپاره لاهور ته بیایي د ورورسېد و سره داروغه صاحب هم راته داو
چه ستا د بدلی حکم راغلی دی او ته به د سپاهیانو سره لاهور ته ځې ما ورته ووې چ
از کم ماله خو دومره اجازت راکړه چه د غه خپل ملګری خبر کړم او رخصت تری

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه چه زه دا تلم خبر نه وم ما تری رخصت اخیستی نه دی لیکن داروغه صاحب
زما ددی خبری نه انکار و کړو او ما ته یي ووی چه زه ستا تلل مناسب نه گڼم او که چیری
ستا هلته څه سامان دي نو سبري به ولیږم چه هغه تا ته راوړي ما ورته ووی چه زه
خو دسي کلاس قیدی یم زما به دڅه سامان وی، زه خو صرف د رخصت اخیستلو
دپاره ورځم خو ده اجازه را نه کړه او چه څه وخت زما سیاسی ورو نه زما د بدلیدو
او په دی طریقه زما د بوتللو نه خبر شوي دي نو هغوغ بیا نا نوهم د ډیر کوشستو نه وکړل
چه یو بل سره مولیده کاته وشی لیکن افسوس چه په هیڅ شان مو دیو بل سره لیده کاته
ونه شو، جیل والو ذو مره مهربانی ضرور ما سره وکړه چه ما ته یي په پښو کښی بیړی وانه
چولې او یا به په پنجاب کښی سیاسی قیدی ته زمونږ د صوبې په شان د بیړو د لگولو حکم
نه وی ځکه چه زمونږ په صوبه کښی د سیاسی قیدی دپاره څه کلاس هم نشته او ددی
سره هم د اخلاقی قیدیانو په شان سلوک کیږی او چه څنگه یو اخلاقی قیدی په سی کلاس
کښی وی چه کوم خوراک یا کومه جامه هغه له ورکیدی شی هم هغه خوراک او هم هغه شان
جامه سیاسی له ورکیدی شی او هغه سره چه څه سلوک وی د سیاسی قیدی سره
هم کیږی او دلته خو په پنجاب کښی سپیشل کلاس دی او دلته د سی کلاس قیدی
په جامه او خوراک او په سلوک کښی ډیر فرق دی. پولیس زما په دواړو لاسو کښی
اتکړی وا چولې د دروازی نه بهر تانگه ولاړه وه زه یي په هغه کښی کښېنولم او
ستیشن ته یي روان کړم چه څه وخت د ابا سین غاړی ته ورسید و نو چهاز تیار
و مونږ هم پکښی سواره شو او په خیریت سره پوری وتو د سین غاړی ته نږدی
د ریل ستیشن دی. چه ستیشن ته ورسید و نو تکټونه مو واخیستل، په ریل کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپاهیانو یو سیټ خالي کړو او زه یې پکښې کښېنولم او س په خلکو کښې هغه جوش او خروش
نه و کوم چه په ابتداکښې و د خلکو د رویې نه معلومېده چه تحریک بالکل سړ شوی دی
په دې وجه مونږ ډېر په ارام خېل سفر وکړو او په سباله مونږ لاهور ته ورسېدو زه
یې د سټېشن نه پیاده جېلخانې ته بوتلم د لته هم قلاره قلاري وه په خلکو کښې د تحریک
متعلق هېڅ قسم جوش او جذبه نه وه جېلخانې ته ورسېدو او پولیس زه
جېلوالاوو ته په حواله کړم او هغوی رخصت شو ددې پولیس والو ما سره ډېر ښه
سلوک و او د هېڅ قسم تکلیف یې ماته راکړې نه و بلکه زما د ارام د پاره یې کوشش
کړې و. جېل والا زه یو نمبر دار ته په حواله کړم د تولونه اول هغه زه کودام ته بوتلم
او زما چه کومې اغوستې جامې وې او ماله په ډېره غازي خان کښې زما د قد
مطابق جوړې شوې وې نو هغه یې رانه واخیستې او د سرحد په ښان نوې
د تماشې جامې راکړې چه د هغې په اغوستو زمانه یو عجیبه خېز جوړ شو. په دې
جامو کښې او د سرحد د جېلخانو په جامو کښې څه فرق نه و زه چه د دې ته د دې
جامو نور څه ذکر وکړم ماته پکښې ځان یوه تماشا ښکارېده نو معلومه نه ده چه
خلکو ته به پکښې څنګه ښکارېدم او بیا یې بوتلم او اخلاقي قیدیانو سره یې په یوه
چکې کښې بند کړم او ورله یې راپسې جرنده کړو دا د زړې زمانې کچه او د ختمو
جوړې چکې وې ځای په ځای پکښې چاه دونه وو. او چرته پکښې د رنا او هوا
د پاره روښندانونه نه وو زه د علاج د پاره د غې جېلخانې ته لېږلی شوی وم
بلکه دا چه په دغه جېلخانه کښې ډېر سیاسي قیدیان وو او د هغوی بیله احاطه
وه په ځای د دې چه زه یې د هغوی سره بند کړې وای زه یې دلته د اخلاقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیدیانو سره به یوه ځای کښې بند کړم ما به په زړه کښې وې چه زه خو یې د
علاج د پاره د لته راوستی یم او په دې ګرمۍ کښې په داسې ځای کښې داخلاقیانو سره
بند ول دا به زما د صحت د پاره ښه فایده ورسوي؟ چه ما ذکر شو نو ما پښې یې ور
پرانیستو او زه یې صرف دومره بچ کړم چه بنګی زما د ځای نه د بولو ګمله راوایسته
او صافه یې کړه او د شپې د پاره د اوبو منګوټی یې ډک کړو او کښېښوده او لاړ ماله
یې په یو تور بالټی کښې ګولی او ډوډۍ راکړه او په تندۍ سره یې بیا په ځای کښې بند
کړم چرنده یې راپسې واچوله او دوی رانه لاړل هغه ډوډۍ د چا زړه ته کیده؟
هغه انساني خوراک خو نه وه بلکه دا چه زه توله ورځ په ځای کښې بند وم ډوډۍ مې څنګه
زړه ته شوې وای لیکن بیا هم څه نه څه په زور زور مې تیره کړه اخر دا چه شپه راغله
او زه اوده شوم د هغه ځای د نوو نه کیږي ماشي او میږي راخواره شو او په ځیګلو
یې په ما کوټی پورې کړې بل طرف ته دومره ګرمي وه چه خوب ترې چا کولی نه شو که
چیرته لږه سترګی به مې ورغلی نو د بدلی پیره دار به راغی او هغه به راویښ کړم.
په جیلخانه کښې د دې دوې ګهنټې پس پیره بدلیږي. نو چه نوی پیره دار راشي
تا نه به اواز کوي او تو هغه وخته پورې به لګیا وي چه تا ورله اواز ورکړی نه وي او د هغه
تسلي وه نه شي چه سړی په ځای کښې موجود دی چیرته تللی نه دی په جیلخانه کښې د
قیدي غریب د هیڅ قسمه د ارام خیال او فکر څوک نه کوي. په دې طریقه شپه تیره شوه
سبا شو سحر وختي یو نمبردار راغی زه یې د ځای نه بهر کړم او ځکو ته یې بوتلم هغلته
نور قیدیان جوړه جوړه ناست وو او زه یې هم هغوی سره کښېنولم زه یې هم بل قیدي
سره جوړه کړم او مونږ ته د خوځیدو یا ودریدو قدرې اجازت نه و دا ځای ډیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مزید اردو او گیر چاپیر تری ده بری وني ولاړې وې او هوی یوی وني سره یوه گډ یله
تولی وه اوپه یو سری ورته بینت په لاس ولاړو او په ډیر زور سره به یې هغه گډ یله وهله
ددی په لیدو زه حیران شوم ولی چه ما دا قصه چرته په نورو جیلخانو کښې لیدلې نه وه د
ملکو قید یانو نه راته معلومه شوه چه دا قیدیان دي او د بینتونو وهلو جل زده کوی چه د
ضرورت په وخت کښې قیدیان په بنه شان په بینتونو ووهلی شي په دې کښې گوډ ونوکوډه
قیدی یې دې ځای ته راوست د هغه د جامو نه دا نه معلومیده چه کښې دی قیدی دی
بنه پتلون، بنه کوټ او بنه تولی (Hat) په سر وه هغه لې نه زمونږ په شان جوړه کړو
او نه یې کښېنولو هغه خپله تیلایی کوله چه په دې کښې داروغه راغی لیکن دې گوډه دداروغه
هیڅ پروا ونه کړه داروغه صاحب د تولو نه اول د هغه په ټکټ دستخط وکړو د هغه
د رخصت کیدو نه پس معلومه شوه چه دا گوډه دی او په زبر زنا کښې قید شوی
دی لیکن باوجود د دې قسم ذلیل او ظالمانه جرم د هغه د سه ټوب جامې د سه ټوب
خوراک او د سه ټوب سلوک وو او مونږ چه د خپل قوم ملک او د اسلام په خدمت کښې
بې گناه قید یو او هیڅ جرم مو کړی نه وو مونږ سره د دې قسم سلوک وچه انسان خو
پریږده شاید چه ځناور و سره به هم چاکړی نه وي څه وخت چه داروغه زما ټکټ وکتو
او دستخط یې کړو او ورته دا هم معلومه شوه چه زه سیاسي قیدی یم او د علاج د پاره
راغلی یم د دې د پاسه بیا یې زه واپس هغې چکۍ ته ولیږلم او په هغه چکۍ کښې یې بند
کړم دا داروغه مسلمان وو او خیرالدین خان یې نوم وو ما په تولو جیلخانو کښې لیدلي
دي چه مسلمانان د پیرنګیانو ډیر وفادار دي او د پیرنګیانو د خوشالۍ د پاره
سیاسي قیدیانو سره هر قسم بد سلوک کوي، زما د راتلو نه چه سیاسي قیدیان یا خبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دي چه هغه راغلی دی او په جیل کښي بند دی د دی په او ریدو سره هغوی کوشش کړی او داروغه ته ورغلی دی او هغه ته یي ویلي دی چه دی خو سیاسي قیدی دی ته دا اخلاقي قید یانو سره څنګه بند کړی دی دی خو موږ سیاسیانو سره بند والې په کار دی په دی سیاسیانو کښي د پنجاب لوی لوی لیډران مسلمانان او هند وان وو داروغه صاحب د هغوی نه یرېده نو په دی وجه زه یي د سیاسیانو هغې احاطی ته بدل کړم د دا ځای د پرښنه ویو خو ډیر لوی وبل پکښي ډیری ونی او سوری وچې او بارکونه لي پاخه او هوا دارو او هوا به پکښي هم لګېدی شوه زما د راتلو نه چه اته څوک سیاسي ودو نه خبر بدل هغوی به زما کوټی ته راتلل او ما سره به یي ګره بره کوله دلته د هر خیال د هر مذاق او هری عقیدی خلک وو او د دوی محبت زما د پاره یو لوی غنیمت ؤ ما به هر چا سره تبادله خیالات کوو او د هغوی د علمي خبرو او تجربو نه ماته ډېره فایده ورسیده زما مثال د ملاڼي د یو طالب علم و او ډېر ښه وخت می د دوی سره تیر یده او د دوی د صحبت نه ما ډېر څه حاصل اوزده کړل او تجربه او معلومات می زیات شول په دې جیلخانه کښي موږ ده ځلور کسه د خلافت قیدیان وو چه یو آغا صفدر و، بل ملک لال خان و او دریم یو رضا کار و چه غلام محمد لي نوم و، او څلورم زه وم او د کانګرس ډېر قیدیان او لیډران وو ماته د نورو نومونه هیر دی یو د لاله لاجپت رای نوم راته یاد دی، په کانګرس کښي چه څومره خلک قید وو هغه ټول هند وان وو، ډېر ښه خلک وو او ما سره یي ډېره مینه او محبت وڅلور ورځی لپس زه یي د فتر ته وبللم او سپرنټنډنټ ته یي پیش کړم هغه زما غاښونه او اورېه وکتلی هغه هم ډاکټر و او وېي ویل چه زه به دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مزید اروا وګیر چاپیر تری ډېری ونی ولاړی وې او هری یوی ونی سره یوه ګډ یله
تولی وه او یو یو سړی ورته بینت په لاس ولاړ و او په ډېر زور سره به یې هغه ګډ یله وهله
ددی په لید وزه حیران شوم ولی چه ما دا قصه چیرته په نورو جېلخانو کښی لیدلی نه وه د
ملکرو قیدیانو نه راته معلومه شوه چه دا قیدیان دي او د بینتو نو وهلو چل زده کوی چه د
ضرورت په وخت کښی قیدیان په سنه شان په بینتو نو وهلی شی په دی کښی ګودونو ګوډه
قیدی یې دی ځای ته راوست د هغه د جامو نه دا نه معلومیده چه کښی دی قیدی دی
سنه پتلون، سنه کوټ او سنه تولی (Hat) په سر وه هغه لي نه زمونږ په شان جوړه کړ و
او نه یې کښېنولو هغه خپله تیلایي کوله چه په دې کښی داروغه راغی لیکن دې ګوره د داروغه
هیڅ پروا ونه کړه داروغه صاحب د تولونه اول د هغه په تکټ دستخط وکړو د هغه
د رخصت کېدو نه پس معلومه شوه چه دا ګوره دی او په زبر زنا کښی قید شوی
دی لیکن باوجود ددی قسم ذلیل او ظالمانه جرم د هغه د سړیتوب جامی د سړیتوب
خوراک او د سړیتوب سلوک وا و مونږ چه د خپل قوم ملک او د اسلام په خدمت کښی
بی ګناه قیدیو او هیڅ جرم مو کړی نه و نو مونږ سره ددی قسم سلوک وچه انسان خو
پرېږده شاید چه ځناورو سره به هم چاکړی نه وي څه وخت چه داروغه زما تکټ و کتو
او دستخط یې کړو او ورته دا هم معلومه شوه چه زه سیاسی قیدی یم او د علاج د پاره
راغلی یم ددی د پاسه بیایې زه واپس هغی چکی ته ولیږلم او په هغه چکی کښی یې بند
کړم دا داروغه مسلمان و او خیرالدین خان یې نوم و ما په تولو جېلخانو کښی لیدلی
دی چه مسلمانان د پیرنګیانو ډېر وفادار دی او د پیرنګیانو د خوشالۍ د پاره
سیاسی قیدیانو سره هر قسم بد سلوک کوی، زما د راتلو نه چه سیاسی قیدیان خبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دي چه هغه راغلی دی او په چکی کښې بند دی د دی په اوریدو سره هغوی
کوشش کړی او داروغه ته ورغلی دی او هغه ته یې ویلي دی چه دی خو سیاسي
قیدی دی تا د اخلاقي قیدیانو سره څنګه بند کړی دی د دی خو موږ سیاسیانو
سره بند وَل په کار دی په دی سیاسیانو کښې د پنجاب لوی لوی لیډران مسلمانان
او هندوان وو داروغه صاحب د هغوی نه یریده نو په دی وجه زه یې د سیاسیانو
هغې احاطې ته بدل کړم دا ځای ډیر ښه و یو خو ډیر لوی و بل پکښې ډیری ونې او
سوری و چکی او بارکونه یې پاخه او هوا دار و او هوا به پکښې هم لګیدی شوه زما د
راتلو نه چه به خوک سیاسي ورو نه خبر بدل هغوی به زما کتو ته راتلل او ما سره به یې
ګړه بړه کوله دلته د هر خیال د هر مذاق او هری عقیدی خلک وو او د دوی د صحبت
زما د پاره یو لوی غنیمت و ما به هر چا سره تبادله خیالات کوو او د هغوی د علمي
خبرو او تجربو نه ما ته ډیره فایده ورسیده زما مثال د ملا یو د یو طالب علم و
او ډیر ښه وخت می د دوی سره تیریده او د دوی د صحبت نه ما ډیره برخه حاصل
او زده کړل او تجربه او معلومات می زیات شول په دې جیلخانه کښې موږ څلور
کسه د خلافت قیدیان وو چه یو آغا صفدر و، بل ملک لال خان و او دریم یو د رضا
کار و چه غلام محمد یې نوم و، او څلورم زه وم او د کانګرس ډیر قیدیان او لیډران
وو ما نه د نورو نومونه هیر دی یو د لاله لاجپت رای نوم راته یاد دی، په کانګرس
کښې چه څومره خلک قید وو هغه ټول هندوان وو، ډیر ښه خلک وو او ما سره یې
ډیره مینه او محبت و څلور ورځې پس زه یې د دفتر ته وبللم او سپرنټنډنټ ته یې
پیش کړم هغه زما غاښونه او اوری وکتلی هغه هم ډاکټر و او و یې ویل چه زه به دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندې نه پوهېږم ، په دې باندې يو د غاښونو ډاکټر (Dental Surgeon) پوهـ
شي داد هغه کار دی ما ته يي ووې چه ته ځپل خرڅ باندې د ډېنټل سرجن دا غوښتنې شي
ما له يي د علاج کولو اجازت داکړو چه ته ځپل خرڅ باندې د ډېنټل سرجن د غواړه چه ستا
علاج وکړي زه چه واپس ځپل بارک ته راغلم دا قصه مې سياسي قيد يانو و دو نوته وکړه
هغوی زما د پاره د ډاکټر د غوښتو انتظام وکړو او د ډاکټر پرېم نات ډېنټل سرجن
د را بللو فېصله يي وکړه سباله جېل والو د ټيلفون په ذريعه هغه له خبر ورکړو او د
خبر يد و سره هغه جېلخانې ته زما د کتو د پاره راغی زه يي چکر ته بوتلم او د دا د غـ
په موجودګې يي زما د غاښونو او ورو ملاحظه وکړه هغه زما په حالت ډېر افسوس
ظاهر کړو چه حکومت د خراب خوراک په وجه ستا صحت با لکل خراب کړې دی
او برباد کړې دی په ډېرې مينې او محبت سره زما غاښونه او اوری په ښه شان
سره صاف کړل او کوم غاښونه چه خراب شوی وو هغه يي واېستل او د مخکښې د پار
د هغې دارو او د استعمال طريقه يي راته وښودله او ډېر تحقيق يي را باندې کړو
چه با قاعده دې ځپله خوله صفا کوه که نه ټول غاښونه به دې برباد شي او بل يي زما
د پاره د خوراک تجويز وکړو چه هميشه سبزي او هر قسم تازه ميوه وخوره بلکه دا يي
په ټکټ د رج هم کړل او دا روغه صاحب ته يي ووې چه دارو د دې مرض د پاره د
فايده مند نه دی لکه دا خوراک چه فايده مند دی . د ډاکټر ښه همت ، همدردی ، شرافت
او محبت چه کوم اثر زما په زړه کړی دی هغه تر او سه پورې زما د زړه نه وتلی نه دی
او نه زما نه هېر دی د رخصتېدو په وخت ما ورته ووې چه زه غريب نه يم جېلخانـ
کښې مې روپۍ جمع دی د فيس بو د را باندې کېږي دا به ستا مهرباني وي چه ست

(c) ketabton.com: The Digital Library

خومره فیس کېږي هغه ته مانه واخلي : هغه ددې خبرې نه انکار وکړو او چه څه
وخت دا خبره ما ورته دوباره وکړه هغه ماله دا جواب راکړو :« ماله به شرم ندراځي
چه زه ددا سې خلکو نه فیس واخلم چه هغوی د قوم او د ملک د ازادی ترقي او
هبودي دپاره جېلخانو ته راغلي دي او زمونږ دپاره ددې قسم تکلیفونه او -
مصیبتونه برداشت کوي نوکه چېرې مونږ د ومره قرباني نه شو ورکولی چه جېلخانو
ته لاړ شو دا خو کولی شو چه د خداې دپاره دهغوی خدمت وکړو . » ددې په
اوریدو زه هم چپ شوم او ما بله خبره ورته کړه هغه رانه رخصت شو او زه واپس
جېل بارک ته راغلم او دا تو له قصه مې خپلو ملګرو ته وکړه . ددې جېل داروغه چه د هغه
نوم خیرالدین خان و ډېر چالاک ، هوښیار ، تجربه کار او ډېر رشوت خور و
او سپرنټنډنټ یې داسې په لاس کېنې وچه دده به خه زړه غوښتل هغه به یې کول
او چه سپرنټنډنټ به یې کوم خوار و ا نولو نو هغې خواله به هغه روانېده او چه چاته
به یې زړه غوښتل . پې ، ماسته ، د بله ډ ودې ډ او غوښته یې ورته لګوله حالانکه دا
کار د سپرنټنډنټ دی او اکثر دا خیزونه د هغو خلکو دپاره وي چه څوک ناجوړه
وي لیکن ده به سپرنټنډنټ باندې دا څیزونه د روغو خلکو دپاره لګول په سیاسي
قید یانو کېښې چه خومره د سرخلک وو او دچا به لږ و ډېر رسوخ و او خپل او از به یې
اخبارا تو ته رسولی شو دهغوی لونه یې ډېره هغه تو له یې څه نه څه ورکول او ددې نه
علاوه به ملاقاتونو کښې او خطونو او کتابونو کښې به هم ورسره رعایت کولو او دځان یې
ملګری کړی وو لیکن کوم سیاسي قید یان چه بې اسرې وو او چاېي اواز اوریدی نه
شو نو دهغوی دپاره باوجود د ناجوړتیا نه هم څه نه ؤ . او چه به د داروغه صاحب شامندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی او د خپلو ورونو خبری یی افسرانو ته رسولی شوی، هغه به که غټ کټ ؤ داروغه صا
به د هغه ټکټ واخیست او چه څه به یی زړه غوښتل هغه به یی سپرنټنډنټ صاحب باندی
دستخط کړو په دې چل یی ټول خلک ځانته محتاجه کړی وو او هغه سړی به د داروغه
صاحب د رضا کولو او خوشحالولو کوشش کولو دا ماته د سیاسی قیدیانو د پاره ډېر د ذلت
او د شرم خبره ښکاریده، سپرنټنډنټ بالکل ګوګو بغیر د داروغه نه به یی څه نه کول
اکثر سپرنټنډنټان هم داسی وی ما چه څومره د جیلخانو سپرنټنډنټان لیدلی دی د ټولو د غـ
یو شان حال وی، زه خو په دې نتیجه رسیدلی یم چه سپرنټنډنټانو ته بالکل اوضرورت نشته
دی داخو په جیلخانو باندی بوج دی ځکه په جیلخانه کښی هم هغه کیږی چه څه داروغه کوی
دا لویی لویی عهدی پیرنګیانو د خپل قوم د پاره ساتلی دی. د جیلخانو د اسپرنټنډنټان به
اکثر سول سرجنان ؤ او سپرنټنډنټ ججری ډاکټر مقررول بیکار نه دی. ډاکټر جدا سری
په کار دی، چه د هغه د قیدیانو او د جیلخانی انتظام سره څه غرض نه وی، او په ولایت
کښی انګریزانو د خپل ملک کښی د جیلخانو د پاره هغه طریقه اختیار کړی ده ولی چه ډاکټر
سپرنټنډنټ وی نو هغه اکثر د جیلخانی انتظامی معاملاتو په وجه د ناجوړو او کمزورو قیدیا
حق تلفی کوی او مریض ته د مریض په سترګه نه ګوری.

زمونږ په احاطه کښی به چه څه وخت داروغه صاحب رادننه شو نو هر چا به د
کوشش کوو چه ځان ورته د لورونه رومبی ور اورسوم او سلام ورته کوم خوک چه به
خبریدل هغه به د داروغه صاحب په خدمت کښی حاضریدل، او د داروغه صاحب نه به
چه پیره جمع شول چه سړی ته به میله او تماشه معلومیده چونکه ما ته دا کار ښه نه ښکاریده
زه د خپل ضمیر نه مجبوره وم ما به په دې کښی څه حصه نه اخیسته دا نه چه کنی داروغه صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه خفه وم، یا می دهغه سلام نه کوو، داسی نه وه ماله چه به نزدی راغی، نو سلام
یې ورته کوو او دسلام د پاره به ورلیږي ورتلم نه نو به دي خبره شاید داغه صاحب
زمانه خفه ؤ او باوجود زما دکمزورتیا او ناجوړتیا زما په ټکټ چه کوم پی دیره غاړی-
خان کښی لګیدلی و هغه یې هم بند کړی او د ډینټل سرجن چه زما د پاره کوم خوراک
اجازت کړی و هغه یې هم ماته نه راکوه، زما ملګرو به دا خبره محسوسه کوله لیکن د
رعایتونو په حبه یې څه نوټس پراخیستی نه شو، اخر یوه ورځ زما ملګرو دومره جرئت
وکړو چه داروغه صاحب ته یې ووی چه کوم خوراک دده د پاره ډاکټر صاحب تجویز
کړې دی، مهربانی وکړئ هغه دده د پاره جاری کړه، هغه ورله جواب ورکړه چه دی
سپرنټنډنټ صاحب ته ووایی، زه یوه شوم چه دده زړه نه دی. ولی چه ماته معلومه
وه چه سپرنټنډنټ صاحب خو دده په لاس کښی دی او بغیر دده د وینا نه څه نه کوی، لیکن
زه دی خپلو ملګرو مجبور کړم چه ته ضرور هغه ته اووایه بله ورځ چه زه سپرنټنډنټ صاحب
دفترته اوغوښتم ماورته ووی چه تاته به معلومه وی چه ډینټل سرجن زما په ټکټ
زما د پاره د مرض دغا منبونو دعلاج په طور خوراک لیکلی دی او راته یې ویلی دی چه دا
ستا د مرض دارو دی. دا خوره، دا به ستا مهربانی وی. چه دا خوراک زما لپاره مقرر
کړې او یا ماته اجازه راکړی چه په خپلو پیسو دا خوراک ماته راکیدی شی، یعنی زه یې
په خپلو پیسو راغواړم، هغه د دی دوارو خبرو نه انکار وکړو او ماته یې ووی چه زه یې مناسب
نه ګڼم چه تالره دی کړم، ماورته اووی چه تاته به یاد دی چه تا ماته ویلی وو، چه زه
د دی مرض ډاکټر نه یم او نه پوهیږم نو چه ته بیا په دی پوهیږی نه، نو ته بیا څنګه یو خوراک
مناسب او بل خوراک نامناسب ګڼی، نو بیا یې دا خواب وو چه دخوراک په معامله نه پوهیږم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اومانه د دی هیڅ ضرورت نه ښکاری، ماپه زړه کښی داخیال وکړو چه کوم ځای انصاف
نه وی او نه څه قاعده او قانون وی، دیوسړی رضا او وینا قانون وی، هغه سړه زیا ت
بحث کول څه فایده منل نه وی، په دی وجه زه چپ شوم او بهرته راووتم او خپل بارک
لازم په دی جیلخانه کښی د پرینبستانه وو، لیکن زمونږه احاطی ته به راتللی نشو، کله نا کل
به یی په مونږه د شپی پیره لګیده، هغوی ته به ماسره د خبرو اترو د پیره کمه موق
وه، دلته یو پښتون ملازم هم وو چه د دواوی د سوکړو ذکلی وو، د هغه پیره به د
زمونږه په بارک لګیده، د پرښه سړی وو ماسره یی د پیره مینه وه باوجود د دینه چ
مابه منع کولو لیکن بیا هم هغه به راته کله ناکله څه څیز راوړه زه په جیلخانه کښی د پټه
څیزونو سخت مخالف یم ولی چه په دی باندی په سړی کښی کمزوری تیا او بزدلی پید
کیږی مابه د پرپوهه کولو او منع کولو هغه نه منع کیده هغه سړه به زما سره ګپ شپ
لګیدو هغه تازه د ملک نه راغلی و او ماته به یی د ملک قصی کولی د هاپیشکال د
وی ګومی ښه په زور کښی وه د ورځی خوبه لاخه د پر تکلیف نه وو، ولی چه د پری
دی اوسودلی وو ولی د شپی تیرول ګران وو ځکه چه بارک کښی به بند وو اکثر به د د
بچو پوری د ګرمی د لاسه چاته خوب نه ورتللو خو چه نسیم به لږه پخه شوه نو بیا به ماشو
غذابولو ځکه چه لاس، پښی په مووړته بربنډی وی دیټولو څه شی نه وو چه
ماشو نه مو ځان پټ کړی وی. ولی چه د قیدی اوړی، ژمی اغوستن کمبل دی
پمګړمی کښی څوک ځان ته کمبل نژدی کولی نه شی، زه دیوی میاشتی پوری په د
جیلخانه کښی وم او دی خلکو سره می د پرښی شپی ورځی تیری کړی چه په دی کښ
وایس پیره غازی خان ته بدل کړم چه څه وخت زه د پیره غازی خان جیل ته ورس

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ما ته معلومه شوه چه د جېل والا او سیاسیانو په مینځ کښې جوړه شوې وه. جېل والا و هغه د سیاسیانو بارک ته راولیږلم، ټول راته راغونډ شول او زما په لیدو سره هغوی د پیر خوشحاله شول راتوغاړه وتل او په ډېره مینې یې راسره ستړې مشې وکړل زما مهربان لاله دوني چند چه د هغه د جېل نه وتلو کښې لږې ورځې پاتې وې راته یې ووېل شکر دی چه ته راغللې او مې لیدې، ګوندې ستا په دې طریقه جدایي او د نه لیدو وار مان به ډېره پاتې شوی وُ سبا لا چه سپرنټنډنټ راغی نو ټولو نه اول ورسره لاله دوني چند زما د خراب وجامو ذکر وکړو او ورته یې ووېل چه کم از کم ده له دې د ده د قد مطابق جامې ورکړې شي او بیایې ورته زما د خوراک لپاره ټکټ ښکاره کړو، هغه زر داروغه ته حکم ورکړو چه ډله ده د ده د مېچ مطابق جامې فوراً ورکړئ او که چرته ګودام کښې نه وي نو ورته یې جوړې کړه او زما په ټکټ یې نیم سیر شوده او یوه چیتاکې کوچ زما د خوراک د پاره ولیکل زما د راتلو نه څوورځې ورستو روژه راغله څه وخت چه روژه رانژدې شوه نو زمونږ هندوانو ملګرو سپرنټنډنټ سره ولیدل او هغه ته یې د روژه داو لپاره د هر قسم ارام د سولو او باقاعده انتظام کولو عرض وکړو، سبا له چه څه وخت سپرنټنډنټ راغی نو هغه تپوس وکړو چه څوک څوک به روژې نیسي او داحکم یې وکړو چه څوک روژې نیسي هغوی ته به د جېل خوراک نه یو سیر شوده او یوه چیتاکې غوړې زیات ورکیدې شي او د پیشمنی لپاره به د تازه خوراک انتظام هم وکړې شي مونږ د ده د دې مهربانۍ نه شکریه اداکړه او هغه زمونږ د بارک نه رخصت شو مونږ ټول شپږ مسلمانان وو په دې کښې دوه کسانو د روژې نیولو نه معذرت ښکاره کړو چه په هغې کښې یو بیرسټر و وادبل طالب العلم وو، مونږ څلورو کسانو په روژو نیولو باندې لاس پورې کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډیره غازي خان د هاړ او پشکال ګرمي اسان کار نه ؤ لیکن د خدای په فضل مونږ د
هیڅ تکلیف ونه شو او په آرام او خوشحالي ختمه شوه او اختر راغی. د قبیلو غیبانانو
څه اختروی. د اختر نه پس لاله دوني چند انبالوي او خان عبدالرشید خان خلاصیل
مونږ ته ولوسیاسي قیدیانو ورله په خپل بارک کښې دیوي پارټي او اوړس ورکولو انتظ
وکړو. په پارټي کښې هغې کسانو تقریرونه هم وکړو او د هغوی خدمات او قرباني خلکو
اوستایلې. په اخر کښې لاله دوني چند او خان عبدالرشید خان د ټولو ورونو شکریه اد
کړه او وعده یې وکړه چه مونږ ه به د قوم او ملک هر قسم خدمت کولو ته تیار یو. او بیا د
مینه او محبت سره رخصت شول.

ډیره غازي خان د آب و هوا په لحاظ ډیر خراب ځای دی ګرمي پکښې ډیر
زیاته وي، بارانونه پکښې نه کیږي، کال کښې یو وار یا په دوه کال به باران وشو
داو بو د باران په ځای د خاورو بارانونه ډیر وي او کله کله به داسي سیلي راغل
چه دوه، دوه، درې، درې شپې به خاورې وریدلې، د صحت لپاره د
د خاورو باران ډیر خطرناک وو، داسې یوه توره او باریکه دوړه به د آسمان
راوریده چه لیدې نه شوه لیکن چه کېږ چاپیره به دې هر څه ته کتل نو هر څه د
د دوړو نه ډک وو. څه وخت چه به دا دوړه شروع شوه نو نمر به یې پټ کړ او
دوریځو به شان به رڼه وړځ تیاره شوه د دې زوال نه ځان ساتل ناممکن وو ځا
خو پریږده چه خوراک بچ کول ناممکن وو چه څه به دې خوړل هغې کښې خاورې
وې چه لاړې به دې تو کلې هغه به د خاورو نه ډکې وې چه پوزه به دې سونو
هغې کښې به خاورې وې نه تورې د چاجامې بچ کیدی شوی او نه توري نه بستر

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکه پاتې کیدی شوه چه سحر به دخوبه راپاڅیدل وچه په بستره به څنګه اوده شوي
وهم هغه شان چاپ به پرې پاتې وو هر چا به خرمخ ، خرغوبرونه نیولي وو هر
سړی به تماشه وو، چه یو بل ته به موکتل نوخندا به راتله او بیا ماته دېر تکلیف
په دې ؤ وچه ماسره دنورو په شان دېرې جامې نه وې ماسره یوه جوړه جامې وې
څکه چه دسې کلاس قیدی لپاره په شپږ میاشتو کښې دیوې جوړې دورکولو حکم
و او دا هر وخت وینځل او وچول او بیا د دوړونه بچ کول ناممکن وو د دینه
علاوه د دوړونه دکې سیلۍ به هم کله نه کله راتللې لیکن ددې تولونه زیات د
تکلیفونه دک یو بل ګرم باد وو چه توله ګرمۍ کښې به باقاعده چلیده، دسحر
اوو بجو نه به شروع کیده او دڅلورو بجو پورې به وو، دا به دومره ګرم وو چه په مخ
ردې ولګیده نو تا به ویل چه اور دی او دوجود هره څرګنده حصه به یې سوزوله
دې دلاسه به اخلاقي قیدیانو ته دېر زیات تکلیف وو او بیا خاص چه کوم قیدیانو
زمکو یا په باغ کښې کار کولو، هره ورځ به څلور پنځه کسان بیهوشه کیدل ګرمۍ به دهل
زیا کله به دګرمۍ دلاسه یو دوه مره کیدل، مونږ به تولې دروازې دخپل بارک
ندې کړې وې، دڅلورو بجو نه به مخکښې دبارک نه راوتلې نشو، په بارک کښې به
ننه هم دومره ګرمي وه چه څوک به دګرمۍ نه اوده کیدی نه شو او دهر سړي نه به خولې
سې بهیدې چه تا به ویل چه اوس دسین نه راوتلی وی، دشپې به هم دېره ګرمي
وه لیکن ګرمي سره به ګذاره کیده، ددغه سیلۍ نه بچ کیدل ګران وو او ماسره خو
ځان دپټولو هم څه نه وو، کمبل خو وو، هغه مو دګرمۍ په وجه ځان ته رانژدې کولی نه
شو، نو زه خو به ورته دخدای په تکیه پروت وم، دپنجاب په جیلخانو کښې ددې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خرابه جېلخانه بله نشته ځکه یې سیاسي قیدیانو ته داخوښه کړې وه او دې ته
قیدیانو د پنجاب توري او به ډېلي د کومو ملا زمانو نه به چه څه قصور وشو نو هغه
یې دې جېلخانې ته راليږلي وو د ۱۹۲۲ع کال د اګست د میاشتې اخرې ورځې و
ما زنګیري وو زه په خپل بارک کښې ناست یم او ما ته یې یو لفافه راکړه، الفافه کښې د
یو خط وو، چه هغه مې پرانست نو هغه مې د مور خط وو چه کلي نه یې ما ته راليږلی وو
په لیدو یې ډېر زیات خوشحاله شوم ولې چه زما خپلې مور سره ډېره مینه وه او
هغې هم زه ډېر خوښ وم په هغې خط کښې د دعا او خیریت نه پس یې ما ته لیکلي و
چه الله تعالی په تا باندې ډېره مهرباني کړې ده، تا له یې زوی درکړې دی، د
خط ما تا ته د دې لپاره لیکلی دی چه اول تا ته مبارکي درکوم او بیا ستا رائې معلو
کوم چه هغه له څه نوم کېږدو ځکه چه مونږ دا فیصله کړې ده چه هلک ته به نوم
کېږدې .

زه د دې په لوستو نو ډېر خوشحاله شوم او د خدای ثنا مې دو ویله او د خدای
دربار کښې مې دا زارۍ وکړه چه ای الله تعالی زما دا بچی سره د دې نورو بچو نیک او صال
لوی کړې، ښه اخلاق او علم ورکړې او د خپل مخلوق خادم یې وګرځوې ته یې نا ص
حافظ او مل د کار شې او د ظالمانو د هر قسم ظلم نه یې وساتې. نوم مې د ده د یار د
عبد العلیٰ تجویز کړو او په سباله مې مور ته خط ولیکه او دا نوم مې پکښې ورولېږ،
پرنګیانو حکومت یو ناپرسانه حکومت دی، هر انګریز فرعون او د فرعون په شا
خود مختاره دی، هر حاکم چه هر څه په خپل رعیت باندې وکړل ورسره پرسان
تپوس نشته .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ ملګرو کښې د پېرداسې کسان وو چه دهغوی نه دومره تعلیم واو نه یې
نه دومره مالي حیثیت و لیکن مجسټریټ ورله سپیشل کلاس ورکړې واو هغوی سره
هغه سلوک و اوزه یې په (ج) کلاس کښې قید کړې وم او کال تېرشو ما سره هماغه د (ج)
کلاس سلوک و او چا دې طرف ته فکر هم نه کولو ، حالانکه د پرخلک به زمونږه دیکتو
پاره د حکومت له خوا آتلل چه د قیدیانو حال معلوم کړي او مناسب انتظام ورله وکړي
وماته د چا فکر نه و او یا یې قصداً نه کولو . په کرمي کښې به غیرزمانه تولو قیدیانو ته
بهرخملا ستو اجازت و خوزه به یوازې په بارک کښې بند وم یوه ورځ جیلوالوزه دفترته
بللم او وائې یې روي چه مونږ ستا د پاره دا تجویز کړې دی چه تا د تودې وردی نمبر
ارکړو په دې کښې به تا ته دوه فایدې وي یوه دا چه د بله معافي به درکیږی شي او
به زر رهاشې و بله دا چه تا ته به د بهرخملا ستو اجازت وي ستا کار به نور هیڅ نه
ی صرف د دې سیاسي قیدیانو مشقت ورکړل او راوړل وی لیکن ما د دې خبرې
انکار وکړو ځکه چه دا زمونږ د اصولو نه خلاف و . زمونږ اصول د حکومت سره عدم
تعاون واو دا خو قسم تعاون واو دا د یو سیاسي قیدي د پاره لویه د کمزورتیا
خبره وه چه بهرخو به یې حکومت سره امداد نه کوو لیکن چه څه وخت جیلخانې له
راغی نو بیا هم د هغه حکومت خوشامندګر او امدادي شي .

دا یوه لویه ګناه او بداخلاقي وه . د لاله دوني چند د رهاکیدو نه څه موده پس
په ملک کښې انتخابات شروع شواو هغه د پنجاب اسمبلي ممبر منتخب شونو هغه
اسمبلي کښې زما متعلق یوه لویه واویلا او شور جوړ کړاو حکومت یې ملامته کړو
چه ما سره تراوسه پورې د (ج) کلاس د قیدي سلوک کیږي . حکومت جواب ورکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه هغه خو د سرحد قیدی دی، پنجاب سره یې څه تعلق نشته نو ده ورته په جواب
کښې ووېل چه نن ورځ خو هغه په پنجاب کښې دی چه په پنجاب کښې سیاسي قیدیا
سره څه سلوک کېږي هغه دې د ده سره هم وشي. نو په دې وجه وي د پنجاب حکو
مجبور کړو چه یو حکم جاري کړي او زمونږ سپرنټنډنټ ته یې ولیکل چه زما متعلق
سرحد حکومت سره خط وکتابت وکړي، سپرنټنډنټ صاحب د پرسنه سره
سره یې د بېره هملا دی وه هغه فوراً سرحدي حکومت ته ولیکل، لیکن هغوی جواب
ورنه کړو او چه ده پری زور ولګولو او یادګیرني به یې ولېږلې نو د وخت تېرېدو لو
د پاره به هغوی څه کول مول ځواب ورکړو. ولي چه د هغوی مطلب ماله تکلیف ورکو
او زما صحت برباد ول وېږه دې طریقه په خط کتابت کښې د بېره موده تېره شوه
لیکن لاله دوني چند ډېر زور ور سره ؤ هغه دوی کله په قلاره پرېښوول او د هغ
وخته پوري به یې یادګیرني ولېږلې چه اخر یې زه پری په سپشل کلاس کښې کړم.
دې وخت کښې جېلخانه کښې خبر شوم چه زما د ګرفتاری نه پس زمونږ د اتمانزو
سکول طالب العلمانو په تولړه علاقه کښې یو لوی مهم شروع کړی وی کلي په کلي به یې مولود
کولو د پېر خلک به ورته راغونډېدل، زما ځوی عبدالولي به اول د قرآن شریف تلاوت
وکړو بیا به ده او ماسټر عبدالکریم قومي نظمونه ووېل او د هغه نه پس به زما مشر
عبدالغني د پښتو زړه نرمونکي تقریر وکړو بیا به یې خلکو ته ووې چه پښتنو تاسو لږ
فکر وکړئ چه زما بابا دې پېرنګیانو ولې قید کړی دی؟ د هغه څه ګناه ده؟ هغه خو نه قتل
کړی دی نه یې داکه کړې ده، نه یې بل څه اخلاقي جرم کړی دی. زما د پلار جرم دا و
ستاسو بچو له یې تعلیم ورکولو او په تاسو کښې د اتفاق او ورور ولي، عزیز ولي خواهش

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو کښې هغه رسمونه، رواجونه چه پښتانه پرې تباه کېدل، ورک کول غوښتل تاسو په
دنيا دمصنوعو مونو سره اوبده په اوبده و دروئ . دغه ګناه وه چه پيرنګيا نو هغه قيد
کړو اود (c) کلاس سخت قيد لي پرې ونګولو . اوس مونږ ه اوتاسو ته کار دی چه
هغه کوم کار چه زمونږ دقوم د فايدې د پاره کولو جاری وساتو بلکه ترقي ورکړو نو
پيرنګيان به پوهشي چه پښتانه راېيدار شوي دي، ويښ شوي دی، مونږه اوس
په دوی خپل مطلب نه شو کولی اونه يې د باوولی شو.

د دوی د دې خبرو به قوم د پير اثر وشو او د سکول سره هرچا امداد ونه شروع
کړه او سکول ډېره ترقي وکړه. ما چه دا خبری واورېدې نو ډېر خوشحاله شوم
د خدای شکرمې اداکړو چه زما قرباني بې ځايه اوبې فايده نه شوه او ټول قوم محسوس
کړه چه باچاخان زمونږ ه د پښتنو د پاره قيد ونه تېر وي. هرچا په دی خبره
سر فکر اوغور وکړو، خکه زمونږ اصلاحی او تعليمي پروګرام ته تقويت ورسېدو.

مذهبي تعصب :

مونږ به دی جېلخانه کښې پنځه مسلمانان وو، مونږ ډېره موده د جېلو
ملګرو هندوانو او سکهانو له خاطره غوښه نه خوړلې نه وه او نه زمونږه ياده وه ليکن
سيالکوټ نه يو حکيم صاحب په دی تحريک کښې قيد راغی نو هغه به غوښه خوړلو
مونږ هم شوق پيدا شو او مونږ هم دغوښې دخوړلو د شروع کولو فيصله وکړه
حکيم صاحب مو جېلوالو وله ورولېږه او هغه ورسره تولې خبرې صافي کړې . د
جېلوالا وودا راُ بيره وه چه غوښه دی هم به دغه باورچي خانه کښې پخېږی حالانکه
هلته اوو دغه هندوو، ليکن مونږه دا خبره خوښه نه کړه ځکه چه بعضی خلکو د دې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سخت پرهیز کولو دهغوی د خاطره به موږ په هسپتال کښې خپله کښتوئ پخول
او خوراک به موږ د لته په بازار کښې نه کولو هسپتال کښې به مو خوړله . موږ دخپله
ملکو د خوشحالولو د پاره دا قصه کوله . بل هله خوشحالولې شي چه په ځان تکلیف
تیر کړي لیکن زموږ په بعضي ورونو ددې دومره ناکام او د خه قلاره ونه کړه
څه وخت چه موږ په اوله ورځ هسپتال له لاړو نو هغوی زموږ برخلاف
پروپیګنډه شروع کړه او قول سیاسي ورونه یې راته ورپه سول حالانکه دوي کښې
اکثر وغوبنه هم خوره . موږ چه واپس راغلو نو موږ ته د سیاسي ورونو د
او خبرو نه معلومه شوه چه دوي زموږ نه ډیر خفه او په غصه کښې دي . د
د دوي دا حرکت ډیر ناجایزه منکاره شو . زموږ دهندوستان په خلکو کښې
دا یو لوی کمی دی چه یو څیز زموږ په خیال او عقیده کښې خراب وي نو د هغه هم زغم
او برداشت کولی نه شو ، د هري عقیدې دخلکو نه هم په هغه شان توقع او ارزو
لګه زموږ چه وي او دې ته فکر نه کوو که چیري دا څیز منع وي نو زما د پاره منع
دی د بل د پاره چه هغه زما د عقیدې نه دی څه رنګه منع کیدی شي ؟ دا ایشیا د خلکو
دا دعوه ده چه موږ په مذهبي خلک یو او ص په دنیا کښې دلته مذهب باقي دی لیکن
خو مره چه زما تجربه ده نو ما ته معلومه شوې ده چه بې شکه دا ایشیا په خلکو کښې ما
شته خو هغه مذهب په نوم مذهب دی او دخدای او رسول د مو . هغه رښتیني
مذهب نه دی ، د رښتیني مذهب نه دوي ناخبره دي . هر مذهب کښې ازاد
ده ، روادارۍ ده او لوئي نظرۍ ده لیکن دوي تري خبر نه دي او نه ئې خبر کړي دي
حقیقت دادی چه دا قول اسماني مذهبونه دخدای مذهبونه دي او دنیا نه

با هر دنیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتفاق مینې او محبت او د خدای د مخلوق د ارام او خدمت د پاره راغلي دي. د هر
یو مذهب د پیرو دا فرض دی چه د خدای د مخلوق له منځ نه کرکه او نفرت لیری
کړي او مینه او محبت پکښې پیدا کړي او د یو بل سره امداد وکړي خو مونږ د دې حقیقت
نه چا خبر کړي نه یو ـ او نه مو پخپله کوښښ کړی دی.

ما د تالستای یو کتاب کښې چه شپږ ویشت قصې یې پکښې لیکلې دي دا قصه
وستی ده چه یوه چینه ده د هغې نه هر یو محلت له نلکه راغلی ده خو د هر یو محلت
خلک په دې نښتي دي چه زمونږه د نلکی او به پاکی او خوږې دي او د دې نورو نلکو
او به ناپاکی او ترخې دي. دې ته هیڅوک فکر نه کوي چه دا ټولې نلکې د یوې چینې نه راغلي
دي نو څنګه یوه پاکه او خوږه شوه او نورې ناپاکې او ترخې شوې او اسلام خو دا تعلیم ورکوی
چه د مسلمان به په دې کتاب کښې هم ایمان او عقیده وي او په وړاندینیو مذهبونو او کتابونو
م؛ «والذین یؤمنون بما انزل الیك وما انزل من قبلك» دا د دې ثبوت دی چه
اسلام ټولو مذهبونو سره رواداري غوره کړې ده.

چه کوم ځای زمونږ سیاسي ورونه ټول غونډ ولاړ وو نو زه ورو ورو ورنږدې
قوم او ورته مې دا وویلي چه دا سوراج خو ما ته د پوهېګران ښکاره شو او سوراج به د څه
سوراج وي چه هغه کښې هر چا ته د خپلې عقیدې او خیال ازادي نه وي ستاسو په دې
نظریه ماله افسوس راځي. که چیرې د غوښې خوراک د چا په عقیده منع وي هغه دې
خوري او که د چا په عقیده هغه منع نه وي نو د هغه نه خفګان مناسب نه دی. مونږ
ستاسو د عقیدې دومره مراعات کړې دي چه مونږ ته حکومت ویل چه تاسو به په هندې
نکیه باورچي خانه کښې پخلی کوئ مګر مونږ حکومت ته وویل چه مونږ غوښه په دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باورچي خانه کښې نه پخوو ، په بل ځای کښې لي پخوونو زموږ دغوښې په خوراک ستاسو خفګان او اعتراض ناجایزه دی . ستاسو دا خیال دهندوستان دسوراج او اتفاق دپاره موزون نه دی ځکه چه په هندوستان کښې دمختلفو عقیدو او خیالاتو خلک موجود دي نو که چیرې هر یو قوم خپلی عقیدې او خیال باندی نورمجبور وئ نو دا به ګران نه شی بلکه نتیجه به یې ډېره خرابه راوځېژی او دهندوستان خلک هله دترقی او ازادی معراج ته رسېدی شی چه هر چاله دخپلی عقیدی او خیال ازادی ورکړو او د هیڅ قسمه ظلم او جبر په چا ونه کړو . زما دی خبرو په اوریدلو ددوی قهر او خفګان کم شو او بیا دهغوی هغه اعتراض او خفګان پاتی نه شو .

زموږ ډېر هندوان او سکهان سیاسی ورونه وو چه هغوی دغوښو په خوراک اموخته وو او ډېر زړه به یې غوښې ته کېدلو ، لیکن نور ورونه مجبور وو . زما د سیالکوټ یو بنګالی ادی نومی هندو اشناو ، ډېر ښه سړی واو دغوښې ډېر شوقی وچه څه وخت به موږ هسپتال ته روان شو نو هغه به پټ ماله چیل کټوری راکړو چه په دې کښې ماله لوږه غوندې غوښه راوړه ما به همیشه هغه له هغه کټوری ډک راوړلوا او به په پټه په بارک کښې خوړله . هغه چه به کله ناکله په قارشو نو چپلو هسلوانو ته به ډېر کنځل کول چه وګوری دوی دخوراک په څیزونو کښې موږ ته منع هب راوړاند کړې دی .

موږ دټولو سیاسی قیدیانو شریکه یوه باورچي خانه وه او دا ډېر ښه کار چه موږ مسلمانانو هندوانو او سکهانو به یو ی کښې ډوډۍ خوړله . تحریک موږ سره ورونه کړي وو دا د کانګرس او خلافت برکت و او د هیڅ قسم نه مود یو بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نفرت نه کولو. یوه ورځ یکښې اتفاقاً د خدمتګار سوال را پیدا شو مولانا محمد اسماعیل غزنوي دا سوال اوچت کړو چه په باورچي خانه کښې یو مسلمان خدمتګار هم په کار دی او د باورچي خانې په خدمتګارو کښې دې یو مسلمان هم وي لیکن هندوان او سکهان په دې کار راضي نه وو او د مولانا برخلاف به یې دا خبرې کولې چه ګوندې دی په مونږ کښې بې اتفاقي پیدا کوي ما ورته ووئیل چه په دې خو به اتفاق او محبت لا زیات شي ځکه چه مسلمان به هم د باورچي خانې په کار کښې شریک شي او ټول کار به په شریکه وکړي. زما دې خبرو ته چا هم فکر ونه کړو او زما کوششونه څه مفید ثابت نه شول چه څرنګې هندوان او سکهان په خپلو خبرو ټینګ ولاړ وو. هغسې مولانا صاحب هم خپله خبره نه پرېښوده او ورځ په ورځ دا جګړه به زیاتېده وه زمونږ یو ماسټر صاحب و چه هندو وو هغه خو به ویلې هندوان پاک دي او مسلمانان ناولي دي. لیکن چه کوم هندوان پوه او هوښیار وو نو هغوی به داوې چه دا د صفائي سوال دی او چونکه مسلمانان د صفائي خیال دېر ته ساتي نو په دې وجه مونږ نه غواړو چه مسلمان دې په کیچن کښې کار وکړي. دا قصه جاري وه او ورځ په ورځ زیاتېده او سختېده، دا خو یو قسم انې وې په اصلیت کښې هندوانو مسلمان خدمتي په کیچن کښې نه پرېښوو. یوه ورځ ما خپل ډاکټر ته چه هغه یو هندو وو د دوه مشقتیان د خپل بارک چه یو هندو او بل مسلمان د دکتو او معاینې د پاره پیش کړل چه ته دا دواړه وګوره چه په دوی کښې کوم صاف او پاک دی، هندو به باورچي خانه کښې کار کولو او مسلمان زمونږ د بارک جارو ماړو. ډاکټر صاحب به ښه شان هغوی وکتل او د کتو نه پس د مسلمان په حق کښې فیصله وکړه چه دا مسلمان د دې هندو په نسبت پاک او صاف دی او په هندو کښې ځ ناپاکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په وجه سپېره ی شوي دي نوماخپلو هندوانو ورونو ته ووې چه دا کتور صاحب به فیصله کښې څه وائی ستاسو د صفائی دا بانه خو هم پاتی نه شوه. لنهه دا چه ډېر کشمکش نه پس اخر په دې فیصله وشوه چه یو مسلمان دې هم په باورچی خانه کښې کار کوي او دهغه به صرف دا کار وي چه مونږ به کوم لوښو کښې دوډی، وخورو هغه به او چتوی او وینځی به یې او په دی طریقه دا مسئله ختمه شوه.

دهندوانو د دې قسم خبرو او رویې په ماهم اثر وکړو او زما زړه چه په هغه کښې د خدای د ټول مخلوق سره یو شان مینه محبت وځه ناځه فرق پکښې پیدا شو. یوه ورځ ماخپلو ورونو سره خندل چه زه دلته صاف زړه راغلی وم او هغه هر څه کړی. او نفرت نه پاک وا او هیڅ قسم داغ پکښې نه و لیکن ستاسو په صحبت چه نن زه ورته گورم داغ دار شو. مذهب خو دنیا ته ددی دپاره نه دی راغلی چه خلکو په منځ کښې نفرت پیدا کړي بلکه مذهب خو د مینې محبت علمبر دار دی بلکه عجیبه خبره می دلته دا ولیده چه په کړمی کښې به تقریباً ټولو هندوانو زما د منگی نخی او به څکلی او هیڅ باک به یې نه کولو لیکن یخنی کښې به یې ترې پرهیز کولو او زما منگی به نه رانږدې کېدل حقیقت دا و چه په گرمی کښې به ما ددی خپل منگی نه کېږه جای کړې وه او ساعت په ساعت به می هغه لمل وله باد به لگېده تو هغه او به به یخې وی ماخو به دا خوارې کوله او دوی نه دومره خوارې کېدلی نه شوه.

مونږ په جیل کښې وو چه بهر چیرته یو هندو دپیغمبر اسلام (ص) په شان گستاخی کړې وه نو یو مسلمان راپا څېد وهغه یې قتل کړو. هندوان دهغه هند ملگری شول او مسلمانان دهغه مسلمان او په دې باندې ټول ملک کښې یوه هنگا

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړه شوه او دازادی او قومي تحریک نه دخلکو توجه فرقه داریت ته وګرځیده تردی
وخته پوری چه دقومي تحریک د وحدت دپاره ځومره کوششونه شوي وو، هغه په پښو
لاندی شول. په کار خو داوو چه څوک غلط کار وکړي نو ټول هغه ته غلط ووایي نه سړی
نه مذهب نه انسانیت، نه شرافت، نه اخلاق داوایی چه مونږ د غلط کار او غلط
سړي ملګری شو دهرچا خپل مذهب دی او خپله عقیده ده، یو سړی داسی کار ولی
کوي چه دبل مذهب او بلی عقیدی خاوند پری خفه او غصه شی حالانکه هیڅ
مذهب ددې اجازت نه ورکوی. دانن چه دهندوستان او پاکستان هندو او
مسلمان دنفرت په لوی عذاب کښی ګیر دی نو ددی هم داوجه ده. تاسو دی خبری
ته هم فکر وکړئ چه هندوستان کښی دغوا او جماعت په سر فرقه دارانه فسادونه پیښ
کیږی او زمونږ شریک دښمن دا حربه زمونږ دقومي اتحاد خلاف استعمالوی
په سړی دی ته وګوری نو حیران شی چه یو سنه وینی او بینا بنیادم دغوا په حلاله بدګڼی
دبل بنیادم وژنی یعنی دبنیادم حیثیت او حقیقت دیوی غوالاځنا ورنه هم لاندی
غیرضروری دی او دې بل اړخ ته دخدای دکور په خواکښی دتیږیو ونګی جلوس
دولکی او سرنا اوازدومره لوی جرم دی چه هم ددغه درحمان او رحیم خدای په پاک
نومه دهغه دمخلوق انسان په مری چاړه رابنکل کیږی. ددی واقعاتو نه فسادونه
پیښ شی، کورونه تالاشی، ماشومان یتیمان پکښی وسیزلی شی او داهرڅه په دې جذبه
کیږی چه دخدای پاک دداالیږلی دین خدمت کیږی. په دی سلسله کښی ماته
یو قصه رایاده شوه زمونږ دکلي دخپلی کورنی یومشر دخپل ورادره دلاسه دخپل
کلی په جومات کښی دلمانځه دپاسه په سجده قتل کړی شوی و، تفتیش له پولیس راغی
او

د دې حادثې تفصیل په ... سپینه ... او ... کوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پولیس کپتان پیرنګی و هغه جرمات ته بوتلانو سره ننوتو هلته ولاړ یو سړی دوته وویل
« صاحب ! بوتان وباسه جومات دی » پیرنګی ورته ووې چه ستاسو په زړه کښې
د خدای دکودهم صرف دومره احترام دی چه پیزار سره پکښې نه ګرځئ او د هغه خدا
پیداکړی مخلوق پکښې هم د هغه دوړاندې په سجده کښې پروت وزئ ؟ دا ستاس
عجیبه مذهب دی او عجیبه تعلیم دی .
د هندوستان ډېر عجیبه مخلوق دی دوی پیرنګیا نو د خپل تکبر او فرعو
په وجه د ځان نه خفه کړی دي او پخپله مقابله کښې و دروبي دي ځکه چه زمونږ بار
چه به کله یو پیرنګی د معاینې دپاره راغی نو یوه عجیبه تماشه به وه مونږ کښې به د هر
کس داکوشش و چه په خه چل او خه طریقه به دی خپل ځان طرفته مایل کړم او چه
به هغه مونږ طرف ته خپل رغبت ښکاره کړو او خه لږ ېې خبری به ېې راسره ښې وکړ
نو چه دوباره به راتلو نو لا بارک ته به راد ننه شوی نه و چه مونږ به ورته لاس په نامه
وو لاسونه به موورته جوړه کړي وو سلامونه به موورته کول او مسکی مسکی به ورته ک
او داعادت خاص زمونږ په انتیلیجنشیا یعنی زمونږ په تعلیم یافته خلکو کښې ډېر
و . زما یو مهربان چه دلایلپور وو زما د جېلخانې استاد و او یولوی وکیل
ماسټر کوردت مل نومېده او هر وخت به ېې سیاسی کتابونه لوستل ډېر عالم او
سړی ولیکن چه یو ځل به کوم پیرنګی ورسره ښې خبرې وکړې نو بیا به پوی دی پټه
و . هغه یوه ورځ ماته د خپل قید دلایلپور د جېلخانې قصه کوله چه زه به ېې په او
باندې حیران شوم مابه په زړه کښې ویې چه د هندوستان څومره سنه خلک دي
دوی د پیرنګیانو سره څومره سنه محبت دی د هغوی زور او ظلم او بد سلوکی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړومخې ته ودرېږي نه اونه يې محسوسوي . هغه غريب ، بې ګناه د پېښې کمشنر دوه کاله قيد کړی ولکين بيا هم دی د هغه نه خوشحاله و. د هغه برخلاف يې په زړه کښې څه نه وو بلکه همېشه به يې ما ته د هغه صفت کولو چه هغه بېچاره د پښتنو سړی دی او د دی پښتنو سره يې توب وجه داوه چه څه وخت يې دی قيد کړو نو هغه يوه ورځ جېلخانې له راغلی و او دا پوښتنه يې کړې وه او دده په مخکښې دومره ويلي وو چه د وکيل صاحب چکې موسپينه کړی ولې نه دده ؟ په دې دومره خبره دی خوشحاله وبلکه د هغه احسانمند و او چه څومره ده سره ظلم او زياتي شوی و هغه ترې هېر و. هغه به کله ناکله په فخر دا قصه ما ته کوله چه د پېښې کمشنر جېلخانې له راغی نو زما پوښتنه يې وکړه چه هغه کوم ځای دی بيا ماله راغی جېلوالو ته يې وويلي چه دده چکې موسپينه کړي. نه ده داسپينه کړې . ما به ورته ويلي چه ماسټر صاحب ته يې بې ګناه دوه کاله قيد کړی يې او د ډيره غازی خان غونډی ګنده جېل ته رالېږلی يې او مالي نقصان يې درې علاوه دې ته فکر نه کوې او چکې سپينول در ته ياد دی.

ما به همېشه خپلو سياسيانو ورونو سره خندل چه ستاسو مطلب سوراج نه دی بلکه ستاسو مطلب دادی چه پېرنګيان دې مونږ هم ځان سره په حکومت کښې شريک کړي او خپلو غونډی حصه دی پکښې راکړي .

لاهور جېل ته دوباره تګ :

زما د غښو نو مرض ورو ورو بيا په زياتېدو شو ما ته يوه ورځ دارو غه صاحب د سپرنټنډنټ په مخکښې دا خبره وکړه چه نن سبا جرنيل صاحب بيا په دوره بانډی دلته راځی ته د خپل مرض حال هغه ته دوايه او عرض ورته وکړه چه تا د علاج د پاره بيا

دلاهور جیلخانی ته ولیږي لیکن ما ورله د اجواب ورکړو چه جرنیل صاحب ته د هیڅ
قسم عرض معروض نه کوم ځکه چه زما اصلي ذمه دار سپرنټنډنټ صاحب دی او که
چیری زه څه وایم نو ده ته به وایم. سپرنټنډنټ صاحب هم زما د خبرې تائید وکړو
او په جواب کښې یي را ته وویل چه د جرنیل صاحب د دورې پس به زه تا لاهور ته ولیږم
هغه زما د پاره ولیکل چه زه دې د علاج د پاره لاهور ته بدل شم او زر تر زره حکم راغی
او زه لاهور ته روان شوم. داخل زما تلل په پټه نه وو زه ټولو سیاسي ورونو سره یو
ځای شوم او په خندا خوشحالي سره ترې رخصت شوم او په خیریت لاهور ته ورسیدم
د ورسیدو سره یي زه خپل زوړ اشنا داروغه خیرالدین خان ته پیش کړم ولي چه مخکښې
علاج د پاره راغلی وم ده سره مي لیده کاته شوي وو. هغه زما نه پوښتنه وکړه چه ته د
علاج د پاره د ډیره غازي خان جیلخانی نه راغلي یي او پس د هغه نه یي زما صندوق
او بستره ایساره کړه او خپل اردلي یي ما سره کړو چه ما هغې احاطې ته بوځي چه کومه احاطه
د سیاسي قیدیانو د پاره مقرره وه لږ چه مونږ وړاندې شو نو زما خیال دا و چه ما به
هغه ځای له بیایي چه مونږ پکښې وړاندې وو چه مونږ لاړو نو ما یو وړوکي غونډې
دروازه ولیده د هغې په خوا کښې یو قیدي نمبردار ولاړ و نو چه څه وخت مونږ دغې دروازې
غونډې دروازې ته نزدې شو نو د داروغه صاحب اردلي هغه ته اشاره وکړه او هغه
فوراً ور پرانیسته او زه هغه ځای ته ور دننه شوم هغه ځای ډېر وړوکی او تنګ و زما
په دې فکر کښې وم چه دننه کوټه کښې مې اغا صفدر او ملک لال خان په نظر شو د هغوی
په لیدو را نه هر څه هیر شو او زه ډېر خوشحاله شوم چه شکر دی د ګپ شپ د پاره م
ملګري بیا موندل. لاله لاجپت رای او د هغه سره یو بل هند ولید هم په دې بارک کښې

ناست وچه څه وخت ورد ننه شوم هغه ټول راپاڅېده او په مینه محبت یې ما
سره ستړي مه شي وکړل. د دوی په ملاقات زه نور هم ډېر خوشحاله شوم، زمونږ
داځای دومره تنګ وچه مونږ پکښې ګرځېدی قدرې نه شو او نه موپکښې د څه قسم
ورزش کولی شو. او بله داچه دورځې خوبه موخه نه څه ګذاره کېدی شوه لیکن د شپې
به مونږ ته ډېر زیات تکلیف وځکه چه هوا پکښې بالکل نه لګېده د ګرمۍ د لاسه به پکښې
مونږ پوره خوب کولی نه شو. ټوله ورځ تېره شوه او ماښام شو لیکن زما بستره او صندوق
رانغلل او د شپې چه څه وخت ما له یې ډوډی راوړه نو هغه د سپشل کلاس نه وه بلکه
(c) کلاس خوراک و ما خپلو ملګرو سره د دې خبرې ذکر وکړه چه زه خو د سپشل
کلاس قیدی یم ما سره ولې د (c) کلاس سلوک کېږي لیکن هغوی زما په دې خبرو
کښې څه دلچسپي وانه خیسته او په هغه د غم کښې یې تېره کړه زه هم چپ شوم لیکن
داخبره زما په زړه کښې نه ځائېده چه بغیر د څه قصور نه جېلوالا ما سره ولې د دې قسم
سلوک کوی. ما څه کولی نه شو او نه ورته زه خپلو ملګرو پرېښودم هغوی هم زما د پاره
قدم اخیستو ته تیار نه وو. زما بستره او صندوق راغلل بیا هم چه زما په صندوق کښې
د خوراک څیزونه راغلل د هغه په باره کښې داخبره راغی چه هغه به په دفتر کښې
...وت وي او د ضرورت په مطابق به تاله دره کېدی شي. د دې مطلب داوچه د نیمې نه
...ات به جېل والا خوړو. جېلخانه ډېر یو عجیبه ځای دی، د ښودوله پاره یې یو قانون
...ور کړی دی، لیکن په حقیقت کښې قانون نشته د داروغه او سپرنټنډنټ خوله قانون
...ی او هر څه چه غریب قیدی سره هغوی کوی هغه کېږي. ډېره غازي خان جېل کښې
...وراک څیزونه ځان سره کېښودل جایز و او دلته ناجایز شو او داخبری څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبنتیا وو له وروستی هم نه شی خکه چه دکمزوری او د زورور معامله ده ذکری
او شومبنن قصه ده - بلبه ورخ خیرالدین خان زمونږ باړک ته راغی ما ورته ووې
چه زه افسوس کوم چه دا دومره ورځې تا ماله به غیر د څه وجهې تکلیف راکړو هغه دا ته یې
جواب کښی داووې چه ستا وارنټ سره د مجسټریټ د سپشل کلاس د تصدیق چیته
نه وه نومونږ څنګه دا یقین کړی وای چه ته په ربنتیا په سپشل کلاس کښی یې ما ورته ووې
چه اخر زما په ټکټ د سپشل کلاس تصدیق د غازی خان د سپرنټنډنټ د طرف
شوی دی هغه جواب راکړو چه دا زمونږ د تسلی د پاره کافی نه وه ما ورته ووې چه دلته
اول خو هم راغلی وم او تا لیدلی وم هغه وخت خو ما سره صندوق او بستره نه وه او نه
خیلی جامې اغوستی وې نو بیا دا شیز ونه ما څنګه راپیدا کړل؟ هغه جواب راکړ
زمونږ خیال وچه هسی دا ورته چا په لاره کښی ورکړی دی. زه پوهه شوم چه ده
بحثی شروع کړه نو ما دا خبره پرېښوده. مقصد دا دی چه دچیل والا دیو عجیب
قسم عادتونه وې هغوی همیشه په دې فکر او کوښښ کښی وې چه په څه طریقه به
خدای مخلوق ته تکلیف ورسوو. دا تولې خبری زما د ملګرو په مخکښی وشوی
لیکن هغوی بالکل خاموشه وو.

هر کله چه زمونږ دا دعوه ده چه مونږ به حکومت سره تعاون نه کوو نو
دا مناسب دی چه په جیلخانو کښی هم هغه حکومت سره تعاون او ملګرتیا و
دحکومت سره تعاون او ملګرتیا خو په هیڅ شان زمونږ د شان سره جایز
ده او بیا د خپلو ملګرو برخلاف او داسی ملګری چه دخدای د پاره یې مونږ
دقوم او ملک دخدمت د پاره ملاتړلې ده. څو ورځې پس زما د غامنو نو دکتر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا هم هغه د پتېل ساحن داغی زما د غا ښونو او اورو په لیدو خوشحاله شو او ماله بې مبارکي راکړه چه غاښونه دې بچ شو. زما د ژامې یو غاښ بې وایستلو او نور غاښونه يې داله په ښه شان صفا کړل او نوی دارو يې د پوړېې کولو د پاره دا ته کېښل د تلو په وخت کښې يې دا دوغه صاحب ته وویل چه خلور ورځې پس به بیا زه د ډېغاښونه کوم او ز مونږ نه رخصت شو.

مطالعه:

مونږ په جېلخانه کښې د قرآن مجید درس شروع کړی واو د سحر د لمونځ نه پس به تقریباً دوه، دری گېنټې د قرآن په تلاوت کښې مشغوله وو. خلور کسان وو او مونږ سره څور قسمه تفسیرونه وو، دخلورو واړو ترجمه به موږ په ښه شان او ولله او بیا به موږ ی ښه غور او فکر کولو لو کله ناکله به مو خپلې خپلې رأيې هم ورکولې چه څه وخت به مو د قرآن درس شروع کولو نو دا مو فیصله کړې وه چه هغه تولې خبری او قصې چه دوره کوالي نه مونږ اوريدلي دي او زمونږ په زړونو کښې ناستې دي هغه بالکل د زړه نه ایستل په کار دي او په یو صاف زړه د قرآن شریف په مطالبو او تعلیم باندې غور او فکر کول په کار دي او د هغو په اصلی معنو او مفهوم ځان پوهول په کار دی او د اهله کېدی شي چه مونږ د خپل زړه نه هغه تولي خبری او قصی بری کړو او که چېرې داونه کړو نو بیا د قرآن په حقیقت رسېدی نه شو ځکه چه مونږ څه کښې د هغه متعلق یوه رأيه قایمه کړې ده. دې خبری مونږ ته ډېره فایده ورسوله او په دی طریقه مونږ د اسلام د خوبو او ښېګڼو نه په ښه شان سره واقف شو.

ځ په ورځ زمونږ شوق زیاتېد ولیکن ملک لال خان غریب چه هغه د خپل زړه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه دهمونږ لیری نه کړی شو، زمونږ سره ونه چلیدی شو او بوڅو ورځی پس هغه به
درس کښی شرکت پر ښود. مونږ یو ځل قرآن کریم ختم کړو او بیه دوباره مو بیا شروع کړه
کومه مزه لطف او علم او پوهه چه ددی درس نه ماته حاصله شوه زه دهغی بیان کولی
نه شم. زه د قرآن په خوبو سنه پوه شوم، د اسلام د تعلیم نه خبردار شوم او د مذهب
په حقیقت ورسیدم، د درس نه علاوه اغاصفد صاحب به مختلفو مضمونونو باندی
خه نوتونه لیکل هغه به هم ماکتل او بیا به می پخپل نوټ بک کښی خان سره نقل کول او
د متولونه زیاته د فایدی خبره زمونږ د شپی تبادله خیالات و. ورځ به په خه طریقه
تیره شوه لیکن په دی ځای کښی شپه تیرول ډیره گرانه وه، او بیه دی طریقه به موخپل
وخت تیرولو. خه ورځی پس ولی او محمود زما د ملاقات د پاره راغلل د ملاقات په
وخت کښی راته وویل چه هغوی عبدالولی موکا ته بیایي چه د سترگی اپریشن یی وکړي
ما چه د هغه سترگی نه وکاته نو د هغی هغه داغ د اول نه ډیر زیات شوی و او په دی
می زړه ډیر خفه شو او د دې ما شوم په حالت می ډیر افسوس وکړو لیکن بغیر د افسوس
نه ما بل خه کولی شو؟ زه چه خه وخت قید شوم نو ما ډیر خطونه کلی ته ولیکل چه د ولی
د سترگې غور وکړئ او موکا ته یې ولیږئ لیکن د ولی غریب په حالت چا غور ونه کړو او نه
چا د هغه سترگی ته فکر وکړو او په دې کښی یو نیم کال تیر شو او خه وخت چه د هغه مرض
په زیاتی شو نو بیایي هغه موکا ته راولیږه لیکن دې تلو هغه ته خه فایده ونه رسوله
غفلت په سبب د هغه یوه سترگه بی کاره شوه او دا داغ زما د زړه نه لیري شوی نه
هر وخت چه ماته د ولی سترگه رایاده شی نو زړه می ډیر زیات خفه شی.
ولی د وی سره چه ما خه وخت ملاقات ختم کړو او هغوی رخصت شو او زه بیرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه نایب داروغه چه چا زمونږ ملاقات کړی و د لاسه ونیولم او یوسړی له بوتلم چه هغه
له هم خپل خپلوان ملاقات له راغلی وو. داروغه راته ووې چه هغه هم ستاسو د ډلې دی او
ستاسو د عدم تعاون ورور دی او دی دیو کال د پاره په ضمانت کښې جیلخانی ته راغلی
دی او دی د سرجان لارنس ښت چه په پولاس کښې یې توره ده او بل لاس کښې قلم دی
د ماتولو د پاره تلی ولیکن کامیاب نه شو او گرفتار شو ځکه چه د ده دا خیال و دا بت د هندوستانیانو د پاره پولوی د بې غیرتۍ څیز دی او په دی وجه د هر هندوستانی فرض دی چه
دا مات کړي ما ورته ووې چه دا خو ډیر غیرتی سړی دی او دا خو یې پولوی کړ غیرت کار
کړی دی هغه ووې چه بې شکه کار خو یې د غیرت کړی دی لیکن اوس بې غیرته شوی
دی یوه هفته یې لا په جیل کښې پوره شوې نه ده لیکن بیا دې حالت ته رسیدلی دی
چه شپه او ورځ ژاړی او چغی وهی چه په هره طریقه چه کیدی شی ما د دې قید او بند نه
باسئ نن ورله مونږ خپل خپلوان د ملاقات له پاره راغوښتی دی راځه وا وره چه
ورته څه وایی. دی قیدی عزیب هغوی ته لا سونه جوړه کړی دی او ډیر په عاجزۍ هغوی
ته ګیا و چه په هره طریقه چه وي زما ضمانت وکړئ او ما د دی بلا نه وباسئ. په دې
خبری پوری دی داروغه اواز وکړو چه اوس یوازی په ضمانت وتی نه شی بلکه معافی
ورسره هم غواړي نو بیا دیر غریبی یې جواب ورکړو چه معافی ورسره غواړم نو بیا
یې پرېږدئ هغه ووې چه هو. ده وی ښه ده معافی به هم وغواړم نو ما پری اواز
وکړو چه پوزه به هم راکړې نو وې چه ښه هغه به هم راکړم نو بیا می ورته ووې
په یوازی پوزه را مینکو به کار و نه شی دې سره به دا او بل پل هم جوړ وي وې چه هغه
څه وی ؟ نو ما ورته ووې چه داسی خاو دې به راغونډای کړې نو بیا به داسی داسی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاروته نور هم وکړې نو هغې غریب وې چه منبه ده دا به هم وکړم خو چه د دې جیل نه بهر شم
د دې به او دېږ و ما دېر و خندل او زه ترې روان شوم. ما په ډېره کښې ووېل چه داسې
جنډ باتیان ځوانان وې او دا یې همت وې نو مشکله ده چه هندوستان ازاد شي یا د پیرنګیانو
نه څه نه څه حصه په حکومت کښې واخلي. دا قصه مې لاله لاجپت راې او اغا صفدر ته هم
وکړه او لاله جي سره مې و خندل چه په پنجاب کښې د دې قسم ځوانان شته دې نو امید دې
چه تاسو ډېر زر سوراج حاصل کړئ او مونږ ټولو به دې خبره افسوس وکړو چه سره
یو کار کولی نه شي نو هغه ته دې ملا نه ترې، او دا سې کولو ته نه کول بهتر وي. زمونږ
ځوانانو له به کار دی چه هر یو کار شروع کوي چه په هغه ډېر فکر کوي د هغه به ټولو تکلیفونو
باندې به ښه شان غور کوي که چیرې هغو ټولو تکلیفونو ته تیار وي نو هله دې هغه کار
ملا و تړي او که چیرې دا تکلیفونه تېرولی نه شي نو بنه به دا وي چه په ارام کور کښېنې
او دعا کوي ځکه چه د ده بزدلي قومي مقصد ته نقصان ورکوي. اګرچه زه دا وخت
کانګرس کښې نه وم، به خلافت کښې قید شوی وم، صرف زه او لاله جي په سپیشل کلاس
وو لیکن هغه ته د ورزش د پاره په ټوله جېلخانه کښې د سحرا و ما بنام ذکر ځبل وا
و او ما ته نه و. هغه به په کټ کښې څملاسته او زه به ځمکه. نور هم هغه ته ډېر رعایتونه
حاصل وو. جیل والا به یې ډېرې خوشامندې کولې. په هفته کښې به یې یو ځل ملاقات
کولو خلکو به ورله قسم قسم میوې راالېږلې په جېلخانه کښې ورته د هر قسم ارام و. مونږ
یو داسې تنګ او ځان له ځای کښې قید وو چه مونږ هیڅ د دنیا له حاله خبر نه وو نه
مونږ ته خوک راپرېښودل او نه مونږ ته د دې ځای نه د وتو اجازت و. په دې
مونږ د نورو قیدیانو د حاله نه خبر یو چه هغوغریبانانو سره د څه قسمه سلوک ک

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن زمونږ د احاطې په دروازه کښې یو سوری وچه د هغه نه به مونږ ته د قیدیانو یوه تیتمی ښکاریده سحر به ترې په سوونو قیدیان چاپېره وو. دا یوه ډېره عجیبه نظاره وه چه دوی به لیدو به هر سړی غمجن او حیران وچه دې خوا ته نو سره ددې قسمه ذلیل سلوک کېږي لیکن مونږ هیڅ د هغوی څه مدد کولی نه شو. ما به کله کله لالاجي ته وې چه که خبروی او هر کله بهر ته ووتې نو ددې خوارانو د پاره په اخبارانو او په اسمبلۍ کښې څه نه څه ایجی ټیشن وکړې ولې چه دوی ډېر مظلومان او بې اسرې دي یوه تیتمی ده چه په هغې کښې شاید د ناستې د پاره پنځه یا شپږ ځایونه وو او ددې د پاره دری دلی قیدیان وو د هر یو سړي په سر به دری، څلور کسان ولاړ وو چه کله به دی پاڅي چه زه کښېنم، بل طرف ته سپاهیانو او نمبردارانو هم زور کولی وچه شاباش زر شئ! او که چېرې یو قیدی به لږ زیات وخت تېر کړو نو بیا به د هغه خیر نه و د یو طرف نه به پرې سپاهی راغی او د بل طرف نه به پرې نمبردار او هر څه به ئې پرې او وسور کړل. لنډه دا چه یو ډېر د شرمندګی حالت و مونږ ټولو به دا خبره ډېره محسوسوله او د قیدیانو دی قابل رحم حالت سره زمونږ د ټولو همدردي وه لیکن افسوس دی چه مونږ د هغوی هیڅ قسم امداد کولی نه شو زمونږ یو پېښتون شفقتی و هغه ډېر یوه عجیبه قسم سړی و تقریباً اووه کاله قید ئې تېر کړي وا او ډېره معافی ئې اخیستې وه اکثر د قید حصه ئې په ډېرو تکلیفونو او مصیبتونو کښې تېره شوې وه لیکن ددې نه ئې هیڅ قسم عبرت اخیستی نه و سړی دومره خراب نه و لیکن هغه ته چه دا هر څومره تکلیف رسیدلی و د ژبې دلاسه ئې و. ژبه ئې په واک کښې نه وه. ما چه به ورسره هر څومره سر خوږ کړو او هر څومره به می

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه کړو لیکن په هغه یي د هیڅ قسمه اثر ونه کړو او چه څنګه نا پوهه وهم هغه شان
نا پوه پاتي شو. د دې ټولو خبرو د پاسه یوه ورځ ماله راغی او ما ته یي ووې یوه چیټه
کلي ته لیږم، مهرباني وکړه په تا باندې یي لیکم ما په ډېره خوشحالي قلم، مشواڼي
او کاغذ راواخیسته. د سړي نامې نه پس مې ورته ووې چه وایه څه ولیکم؟ راته یي
ووې چه ولیکه، زما دښمنان خبر کړه، خوشحالي دې نه کوي لږې ورځې دا پاتي
دي او که خیر وي زه یو ځل در ورسیږم او د بند نه خلاص شم نو تا سو سره به پو
شم نو به دا نه په کلي کښې ونه ګرځئ. د دې په اورېدو زه ډېر زیات حیران شوم
ځما د کوششونو او نصیحتونو ایله دا نتیجه شوه. څه ساعت پورې خو چپ وو بیا مې
ورته ووې چه زما ټولې خبرې تا هېرې کړې! او په یوه دې هم عمل ونه کړو! ده را
ووې چه عمل مې پرې کړی دی خو د دوی پلان میدان کړی د دوی زما په قید خوشح
کوي. ما ورته بیا خپل بیم وغوږ ولو او دا مې ورته ووې چه اوس دنیا بدله شوه مونږ
له هم بدلېدل په کار دي د دې خبرو زمانه تېره شوه ته نه ګورې چه هندوان، سکها
او مسلمانان په کور کښې ورونه شو او دلته که په سوونو داخلک قید دی تا ته معلومه
ده چه دا په څه کښې قید شوي دي؟ ته خولې وینې او د دې نه هم څه سبق نه زده کوې
هندوا او مسلمان خو په کور کښې ورونه کېږي او مونږ پښتانه د یو بابا زامن، یو قوم
یوه وینه یو، زمونږ د دې دا حال وي؟ سړي مې د دو د دو داخني کړې او راته یي د
د دو سره خو خوو او وې وې چه بنه دا خبرې به زه نه لیکم. هغه غریب ته زه ډېر
نه کوم ولې چه په دې ماحول او په دې خبرو کښې هغه لوی شوی دی، سپین بږی
شوی دی او دا ټولې خبرې د هغه یو قسم عادت ګرځېدلې دی نو عادت پرېښودل دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

سان کار نه دی د دی خبرو د اصلاح د پاره ډېر کار کول په کار دی او پښتنو غریبانانو
ښی نه داسی خلک پیدا شوی دی او نه یکښی چا داسی کار کړی دی او نه دوی چا
سی پوه کړی دي چه مونږ د دوی نه گیله وکړو . ما روژه دلته تېره کړه او د روژې نه
ن پی بیا د دی جیلخانی نه واپس د ډیرهٔ غازی خان جیلخانی ته بدل کړم .

دلاهور جیل نه بیا ډیرهٔ غازیخان ته :

باوجود د دی دومره تکلیف او پریشانئ نه چه دلته ما ته وو بیا هم زه پخپلو بدلیدو
دی ډېر خفه وم ، ولی چه دلته ما ته د لاله لاجپت رای په شان او دغه دیو ملگری
اغا صفدر او لال خان په شان سوسایتهی او ملگرتیا حاصله وه او هغوی سره زه
ډېر خوشحاله وم او د هغوی سره د تبادله خیال نه ما ته ډېره فایده حاصله شوی وه
بل د قرآن درس او بل د اغا صفدر په شان یو عالم او روشن خیاله سیاستدان
ملگری هم زما په جدایی ډېر غمجن ؤ لیکن څه کیدی نه شو ، زمونږ واک خو د بل و
خو هغه وخت راغی چه دیو بل نه جدا شو . پولیس په ډیوډی کښی زما انتظار
. زه چه ډیوډی ته راورسیدم نو جیل والو زه پولیس ته حواله کړم او زه د پولیس
د ډیرهٔ غازی خان جیل ته روان شوم . دوی پیاده اول پولیس لائین ته او
ستیشن ته بوتلم . د ډیرهٔ غازیخان د جیل د اقانون وچه داروغه پولیس ته ورکړی
ده ته انکرو ټکولو حکم نشته او پولیس له بی د لاهور ستیشن نه د لاهور جیلخانی
ي کوایه هم ورکړی وه او دلته د خیر الدین خان حکم وچه انکری هم ورته ورکوئ
مسلمان وا او د ډیرهٔ غازیخان داروغه هند و وځه وخت چه مونږ ستیشن ته
سیدو نو ما بنام وکړ ګاډی تیار و او په ګاډی کښی سواره شو او سبا په تکنه (تکنلا)

(c) ketabton.com: The Digital Library

غرمه زمونږ ګاډی د شیرشاه ستېشن ته ورسېدو. د ایولوی جنکشن د
او دلته د ډېرهٔ غازي خان د پاره ګاډی بدلول غواړي. مونږ چه د ګاډي نه کو
د ښکته وه پولیس والو زما اسباب اوچت کړو او ویټنګ روم ته روان شو. ما ته
هم اواز وکړو زه يي هم ویټنګ روم ته دننه کړم. یوه ارام کرسۍ پرته وه هغې يي ما
سمه کړه او زه په هغې کښېناستم. زه به د دې پولیس د سپاهیانو د خدمت
شرافت څه ذکر وکړم. په ګاډي کښې ټوله شپه په ارام ویده وم او هیڅوک
يي نږدې راته راپرېښې نه دی. د هر قسم زما د ارام فکر به يي کولو ویټنګ رو
ته چه ننوتلو نو په دغه وخت کښې دا اواز مو تر غوږه شو چه دننه پیر صاحب
اوده دی چه څه وخت مونږ ور دننه شو نو پیر صاحب ته يو شیخ باد پکې راښکه
هغه د لاندې دوه کټونه پراته وو په یو کښې پیر صاحب او په بل کښې د هغه ور
ځوی اوده وه څوک په کرسو او څوک په فرش پراته وو نو زه وروغوندې
هغه ارام کرسۍ کښېناستم ما باندې هم ښه باد لګېدو، د لږ ساعت د پاره
سترګې پټې شوې چه ما سپینبین شو او مونږ ټول د لمونځ له پاره راوېښ
نو پیر صاحب وکتل چه پولیس والا ما ته لاس په نامه ولاړ دی د هغه په ما
شک راغی چه دا څوک پولیس لوی افسر دی په دې وجه يي زما طرف ته څه
او محبت ظاهر ولو او ورو ورو يي ما سره خبرې هم شروع کړې د هغه د زو
زوی ما سره ډېره مینه پیدا شوه ما نه به نه جدا کېدو. په خبرو خبرو کښې
زمانه پوښتنه وکړه چه ته سرکاري نوکر يي، ما ورته ووې چه نه! ده راته و
چه نوکر نه يي نو بیا دا سپاهیان تا سره څه کوي؟ ما ورته ووې چه زه قیلا

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دی وجه دا سپاهیان ماسره دی . نو ده راته ووې ددوی سلوک خو تاسره د
قيل یانو په شان نه دی ما ورته ووې چه هغه شان قیدی نه یم ، زه سیاسی قیدی
یم او په خلافت کښی قید شوی یم . ددې په اوریدو سره پیر صاحب فوراً بدل شو
و ما طرف ته يې رغبت کم شو . د تحقیق نه راته معلومه شوه چه دا د تونسې یو ډیر
وی پیر دی او په ټول هندوستان کښی په لکونو مریدان لري او په زرګونو روپۍ په
شکرانه کښی ورله راځی مونږ چه لمونځ وکړو او بهر ته راووتلو ، د پیر صاحب زوی
چه د ډیر ما شوم و خو زما په مینه محبت داسی مین شوی و چه هغه هم مونږ سره راووتلو
د تیسن خلک خبر شو چه دا خو د خلافت مشران راغلي دي نو ټول خلک مونږ ته
راجمع شول او زمونږ د زنده باد چغی شوې . پیر صاحب چه وکتل دده هغه ما شوم
زوی زما سره دی یو مرید یې ورپسی راولیږلو هغه ما شوم ته يې د ډیر ویل خو ما شوم
زما خواته رانژدې شو او دده سره د تلو نه يې انکار وکړو ، شیخ لاړو او پیر صاحب ته
يې دا قصه وکړه پیر صاحب ورته ووی چه ورشه او په زوره يې راوله شیخ راغی او هغه
ما شوم يې زما د غیږ نه وشوکو او په زور يې په ژړا بوتلو . د کادی تلو ته لا وخت ؤ خو
پیر صاحب د خپل زوی سره راپاخیدو لاړ او په ریل کښی کښیناستل . اخر دا چه ما ته ګر
شو ریل راغی او مونږ پکښی سواره شو ماسختن غازی کاټ ته ورسیدو ، په غازی
کاټ کښی مو دسین په غاړه شپه شوه په سباله د اتوار ورځ وه او د اتوار په ورځ
جهاز بندوي او څوک پورې وتی نه شي ، لیکن یو موټر بوټ چه په هغه کښی ضروری
ډاک پورې باسی زه يې هم په هغې کښی پورې ویستم . د اباسین هغه زور و دې چپې
چپاوس هم را یادی شي نو زړه می وبو ګنبږی خو د خدای فضل و پورې وتو د ډیره

(c) ketabton.com: The Digital Library

غازی خان پولیس راغلی و دوی هغوی ته په حواله کړم هغوی په یکبنی د بزه غا
خان جیلخانی ته ورسولم. تقریباً لس بجی جیلخانی ته ورسیدو. د سردار ولیری
شو اوزه ورد ننه شوم او بابو کانو، سپایانو او قید یانو چغی کړې اوتول راته چاپیره
شو او هر کلی یی راته ووېي. دجیلخانی د ننه ورلیري شو اوزه جیل بارک ته ورروان
شوم. زما سیاسیان ورونړه هم خبر شوی وو، بعضی کسان راته لاره کښی ولاړ
وو. زما په لیدو تول ډیر خوشحاله شو. بارک کښی چغی شوي اوتول راته چاپیره
شو خوک راته غاړي وتل او د خیر خیریت پوښتنی یی راته وکړې. ما ورته د لاهور د
جیل تولي قصی وکړې چه په دې کښی د دوی وخت شو او مونږه د دوی خوراکو
له روان شو. د سردار کهرک سنګه په ضعیف والی او بوښدوالی می ډیر افسوس
وکړو چه هغه سره د نورو ملګرو لاهغه شان بوښد او تر فیصلې یی ته وه شوي.

دمور مړګ:

په دغو ورځو کښی می د مور یو خط د کلی نه راغی. یکښی یی لیکلی وو چه ډیره
موده وشوه چه ته می لیدلی نه یی. زما ډیر یاد ډیږي. زما زړه غواړی چه درشم او تا
ووینم نو ته ما له اجازت راکړه چه زه ملاقات له درشم. ما چه په دی خط څومره غور
اوفکر وکړو نو زما زړه خو هم غوښتل چه خپلی مور سره ملاقات وکړم ولی چه د دی
ځای د راتلو لاره ورته به می فکر شو نو یکښی ډیر تکلیف و او بل طرف ته هغه بوډی هم
وه او زړه می هم غوښتل چه دا ووینم. لیکن حکومت مونږ ه قصداً داسی لیرې جیلخا
کښی بند کړې وو چه ملاقاتیانو ته ګرانه وه او نوما مناسب ونه ګڼل چه هغی له د دی ځای
د راتلو تکلیف ورکړم او ورته می ولیکل چه که خیروی ما ته اوس لوږه موده پاتی ده او

(c) ketabton.com: The Digital Library

امید دی چه ډېر زر ستا او زما ملاقات خپل کور کښې وشي داځای ډېر لیرې دی ځای په ځای ریلونه بدلیږي او بیا دا باسین نه پورې وتل دي، نو ماوې چه ښه به داوي چه ته دا تکلیف ونه کړې. لیکن زه د الله تعالی کارونو نه خبر وم چه ته او مود به می دیدل نه داسي جدا شو چه تر قیامته پورې به یو بل ونه وینو او که زه د دې نه خبر وای نو ما به مور سره ضرور ملاقات کړې وای انسان د تقدیر نه خبر نه وي.

خه موره پس دمازیگر وخت و زه په کمره ناست وم چه زما یو ملګری په خنډ راغی او اخبارې په لاس کښې وې چه په هغه کښې یې لیکلي وچه زما مور مړه شوه ما انا لله وانا الیه راجعون وویل . ددې خبر په لوستو را باندې عجیبه کیفیت طاري شو او په دې بې ډېر افسوس وکړو چه ما ولې د ملاقات منع کړه خدایه زمونږه دا دې اخري ملاقات نصیب هم نه و . ما به خپل زړه له ډېر تسلي ورکوله لیکن زړه مې ژړا کوله ولې چه زما خپلې مور سره ډېره زیاته مینه او محبت و او هر وخت به ډېر پریشانه وم او ډېر خفه به ډې وم چه زه د خپلې مور بي بي داخري خدمت او دیدن نه محروم شوم او ما د هغې په ناجوړتیا کښې او د وفات په وخت کښې هیڅ خدمت ونه کړې شو. دې خبرې به هر وخت ژړولم که نه وي نو مرګ خو حق دی هیڅوک ترې خلاصیدی هم نه شي نو دچا په مرګ ژړا او واویلا نه ده په کار خو مینه او محبت داسي خیز دی چه دچا زړه صبر یدې نه شي . زه چه بیا د قبیلې راخلاص شوم نو خورمې بیا را ته داخبره کوله چه مور به دې په ځنکندن کښې هم ډېر ډېر یادوله . چه غفار دې راغی او که رانغی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سیاسي قید یا نوجنګونه:

زمونږ سیاسي ورونه به همیشه په معمولي معمولي خبرو باندې په خپل منځ کښې په جنګ وو او کله کله به نوبت کنځلو ته ورسید او بعضې وخت به زمونږ لرګي هم یو بل پسې را واخیستل لیکن نور ورونه به تر منځه شول او معامله به یې رفع دفع کړه. جیلخانه داسې یو ځای دی چه دسړي زړه پکښې تنګ وي. «د ډکو جرګه هي دمردان ضلعې شاکرالله باچا به خپلو ملګرو ته داخبره کوله که تاسو یو بل سره ایرې وهئ نو زمونږ خو تول خیل ورونه یو داستاسو نقصان نه دی دا تول نقصان ددې قلا دی چه مونږ نه تاوده په کور کښې د مور او لور دپره خوږه رشته وي خو چه دیوال ترې چاپیره وي نو مور او لور هم هر وخت یوې بلې پورې لښتې وي او په جنګ وي.» زه هم انسان وم زما چه څومره معلومات او تجربه ده نو زه دا ویلې شم چه زمونږ د دې جنګونو تول بنیا دبحث او مباحثه وه. اکثر ماليدلي دی چه مونږ به په یوه معمولي خبره بحث شروع کړو نو چونکه زمونږ هغه بحث به په دې خیال نه و چه مونږ به دیو بل د معلوماتو نه څه فایده حاصله کړو. د هر یو دا خیال و چه زه سنه پوهیږم او دا بل نه پوهیږي چه زه ورده او دابل پر دی. ددې قسم بحثونو نتیجه همیشه کچ بحثي وي او بیا بد ردجنګ وجدال او خفګان. په دې وجه که څوک چرې ددې خبرو نه بهر که دننه هیچ کیدل غواړي هغوی له په کار دی چه ددا سې مباحثو نه ځان وساتي او همیشه خپل ځان ، ترېږ، او خوله واک کښې ولري او که چیرې په یوې ضروري مسئلې د بحث کولو ضرورت پیښ شي نو چه ده ته څه معلوم وي یا چه څه دده رأیه وي هغه دې ښکاره کړي او زیاتي بحث دې پرې نه کوي نو بیا به ورته خدای خیر کړي ، بله دا چه زمونږ به سیاسي ورونو کښې یو بله

ته دعیب خبر او هغه داوه چه موږ خوبه په خوله ویل چه موږ یو ورونه یو او
کار هم داسی وو چه موږ یو ورونه وای ولی چه موږ دیو نیک مقصد دپاره جیلخانی
ته راغلي يو ليکن حقيقت داسی نه و او نه زموږ به دې عمل و. په معمولی معمولی خبرو کښی
به موږ کښی دسکهه، مسلمان او هندو سوالونه پیدا کیدل. ما خو مخکښی هم
ذکر کړی دی چه جنګ دملتان په ښار کښی وشو او تعلقات دلته په جیلخانه کښی د
هندوانو او مسلمانانو خراب شو. موږ دومره فکر هم نه کوو چه هلکه بهر به خلک هرڅه
وی ليکن زموږ به ده له دې دهغی اثر ولې وشی او که چیری په موږ هم ددې قسم اثر
پرېږدي نو بیا به موږ او به هغو خلکو کښی څه فرق شو چه څوک د دښمن په پالیسی دا
ورونه کوي او خپل قوم او ملک ته نقصان رسوي. زموږ دعوی خو داده چه موږ
هندوستان پښتونولو قومونو کښی ورورولی پیدا کوو او ملک ازادوو. کومی پورې چه
انګریزانو حکومت وي تر هغی پورې خو ناممکنه ده چه د هند و مسلمان جګړې ختم شی.
خو به کېږي لیکن که موږ کانګرس او خلافت والا هم په دې کښی حصه واخلو نو بیا دې
هندوستان خدای پاک مل شی. نو دخلک خو پرېږدئ زموږ یعنی خلافت او کانګرس
کښی تر اوسه پورې د رښتینی ورورولي خیال پیدا شوی نه دی او زموږ زړونه یو
ته صاف نه دي. زموږ په زړونو کښی خیری دی په دې وجه په معمولی خبرو
دی موږ په کور کښی جنګ دنګې او فساد کولو ته تیار یو. یوه ورځ داچل وشو چه زموږ
مشقتی چه هغه زموږ لوښی پاکول او هندوو هغه پرېښو سکهانو دا مشهوره کړه
دی موږ سکه کړی ددی په اوریدو سره هندوان ډېر په غصه شو هندوانو هغه ته
چه ته مسلمان وخو بیا سکهانو پری زور داوړو چه پام کوه چه مسلمان نه خرابی دا کشمکش

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورو ورو زیات شو او د سکهانو او د هندوانو تعلقات ډیر زیات خراب شول ا
داچه معامله ډیل والوته ورسیده او هغوی هغه سړي زمونږ د بارک نه بدل کړو. .
خو بدل شو لیکن بیا هم زمونږ د ورونو زړه و نه یو بل ته صاف نه شو. «لا اکراه فی الدین
الله تعالی وایي چه په دین کښې زور نشته ځکه چه ددې تعلق زړه سره دی. د ډیل د
هر مذهب والا ته دا حق حاصل دی چه د تبلیغ په ذریعه فایده ی او خوله بند کا
کړي. لیکن یو مذهب هم دا نه وایي چه تاسو په زور او زیاتی او والچ خلک پخپل م
کښې داخل کړئ ځکه چه مذهب معامله خو د زړه او د ماغ سره ده چه زړه او د
او عقیده ی کوم مذهب نه وی قبول کړی په هغه عمل کولی نه شي او چه عمل پری
کړي نو هیڅ فایده تری حاصلولی نه شي. بله ورځ مونږ متول په بارک کښې ج
ناست وو او خبری اتری مو کولې په خبرو خبرو کښې دلا له اجپت رای ذ
راغی یو موهن لال نومی وکیل وچه هغه صرف دومره خبره وکړه چه لاله جي ش
پنجاب دی، یو سکه پری اواز وکړو چه د شیر پنجاب لقب خو د سردار ر
سنګه دی او ورو ورو داخبره زیاتیده او دې حد ته ورسیده چه یو ح
سکهان او بل خوا هندوان جنګ کولو ته تیار شو او یو بل پسی د بلهای او داخی
او په ډېرو خوارو مونږ دا معامله رفع دفع کړه نوبت کوتک بازی ته د نه رسید
مونږ په دی جیلخانه کښې هندوان، سکهان او مسلمانان وو ه
به پخپله خپله طریقه خپل خپل عبادت کولو. مسلمانانو کښې اکثرو کسانو لمونځ نه
صرف مونږ دوه کسان مولانا اسماعیل غزنوی صاحب او ما به کولو او هغه ه
ځان ځان له. دغه حال د هندوانو هم وچه هغوی هم اکثرو به عبادت نه کولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چا به کولو نو ځان ځان له بېلي کولو. زما یو مهربان دوست چه نوم یې ماسټر کرت مل
و اویو ډېر ښه سړی وه ډېر عبادت به کولو او د عبادت په اخر کښې ډېر شانتي شانتي
به یي ویل خو دی پخپله شانت نه و ما به ورسره خندل چه ماسټر صاحب ته خو شانتي
انتي ډېر وایي خو شانت نه یي. یو سکهان وو چه دوی به خپل عبادت په جمع
ولو او څو مره چه په هغو کښې مذهبي جذبه او جوش و دومره نه په هندوانو کښې
و او نه په مونږ د مسلمانانو کښې و زمونږ په نسبت په سکهانو کښې مینه محبت
تفاق او ورورولی زیاته وه. په دې خبره چه ما څو مره غور او فکر کړی دی زه په
ې نتیجه رسېدلی یم چه د هغوی مذهب په خپله ژبه کښې دی هغوی د هغه په
طلب او مقصد باندې پوهیږي. د هندوانو او مسلمانانو مذهب په بله ژبه کښې
ی. د هندوانو مذهب په سنسکریت کښې دی. هندوان په هغه نه پوهیږي او
زمونږ مذهب په عربي کښې دی او مونږ په عربي نه پوهیږو. سکهان چه په خپل
عبادت ته کښېناستل نو په هغه کښې دا یوه جمله زما نه هېرېږي او یاده مې ده چه
ې به یې د سرجاوی تو جاوی میری پیاری سکهیا نه جاوی». د اسې خبرې
په جذبه او جوش زیاتوي د هندوانو په مذهب کښې هم نشته او زمونږ د مسلمانانو
مذهب کښې هم شته. خو مونږ او هغوی په مطلب نه پوهیږو، هم دا وجه ده چه د
سکهانو په شان مذهبي جوش او جذبه نه په مونږ کښې پیدا شوه او نه په هندوانو
ښې.

زمونږ اکثر ملګري خلاص شو او مونږ پنځه کسان پاتې شو ولې چه ټول شپږ
ږ میاشتې یا کال قید وو. دوی به هم او س رها شوي وای خو هغوی په جېلخانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې هغه دايچې تفتيشن په وجه خپل قيد ونه زيات کړې وو زمونږ دپنځوواړو مجلس
سره برابر و او د مطالعې د پاره راسره قسما قسم کتابونه هم وو او د خپل قيد ورځې شپې
مو په ډېر ارام او خوشحالۍ سره اړولې او بغير زمانه دوى ته لږ تکليف پاتې و. په کو
پنځوکسانوکښې مونږ دوه مسلمانان او دوه سکهان او يو هندو وو. يوزه او بل
مولانا محمد اسماعيل غزنوى او سکهانوکښې سردار کهړک سنګه ، جسونت سنګ
او د هغوى يو بل ملګرى و . د جېلوالو سلوک مونږ سره ډېر ښه و . کپتان هيرزه
زمونږ سپرنټنډنټ وچه په دښتيا ډاکټر و او ډېر هلمن د او ښته سړى و . ليکن په ک
ځاى کښې يو لوى نقص دا وچه د شپږ ومياشتو نه زيات يو انګريز سپرنټنډنټ
پاتې کيدى نه شو . په شپږ ومياشتو کښې به ايله مونږ د هغه سره اشنا شوى و
خو چه به اشنا شو نو هغه به د انه بدل شوى و . د دى وجه دا وه چه په ډېره غازي
کښې به ډېره زيا ته کرمي وه او په کرمي کښې به انګريز زيات پاتې کيدى نه شو . په د
وجه به په يخنى کښې زمونږ انګريز سپرنټنډنټ و او په کرمي کښې په هندوستا
وبيا د جرنيل د دورې اواز شو چه جرنيل صاحب په دوره راځي هرڅوک په دى فکر
کښې وچه بيا به څه کيږى ځکه چه دا جرنيل ډېر بد نيته راشى او بغضى سړى وا و
بيا سياسى قيد يانو سره خو به ډېر په ترخ چليد و . جرنيل صاحب څو ورځې پس
راورسيد و او د راتلو سره اول د سردار کهړک سنګه کټوله راغى او په يو قسم غ
او تکبر کښې يې سردار صاحب ته ووې (Vell Kharaksingh) وايه کنه کهړک سنګ
نو هغه ورله ډېر په بې پروايې سره دا جواب ورکړو (واد Yes ، Wad واده :) ښ
د دې په اورېدو سره په جرنيل اور بل شو او بله يې هيڅ خبره ونه کړه او فوراً د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه ښورته ووت او جېلوالو ته يې ووې چې دده نه تراوسه بادوتي نه دي او دهغه
تکت يې وغوښتو او د کمزورۍ په وجه چه هغه له ډاکټر کوم چې ليکلی وهغه يې کټ
کړلې او حکم يې ورکړو چه ده له هيڅ بغير د (c) کلاس د قيد يا نو د خوراک نه مه ورکو
او بل يې دا حکم ورکړو چه په دوی بله مقدمه وچلوئ دا هم د اکتوبر. د جرنيل دوره
چه ختم شوه او دی واپس لاړ نو داروغه صاحب مونږ له راغی او دا ټول بيان يې را ته
وکړو او د خپل طرف نه يې ډېره همدردي ظاهره کړه او ويلې وې چه زه خو يو ماتحت
سړی يم زياتی څه کولی نه شم تاسو په خپل کور کښې صلاح او مصلحت وکړئ او سبا چه
تاسو ته څه مناسب ښکاری ما له جواب راکړئ ددی په اورېدو سره زمونږ ملګری
ډېر غمجن او فکرمند شو ولې چه دهغوی رهايي نه ده، څلور مياشتي پاتې وې.
مولانا غريب ته خو تقوله تاله يوه نيمه مياشت پاتی وه، ليکن سردار کهړک سنګه ته
دهغه ځان له پرېښودل د دوی د پاره ډېر مشکل وچه اخر ټبر خلک به څه وايي
چه بوډا سردار موېوازی پرېښود او تاسو ځوانان تری را وتښتېدئ داخواران
ډېر په کشمکش کښې وو اخر د ډېر بحث مباحثې نه پس په دې فيصله وشوه چه ټبر
کانګرس ته خبر ورکول په کار دي چه ددې په باره کښې هغوی يو قرار داد پاس
کړې او مونږ ته يې را ولېږي چه ايجي ټيشن جاری وساتئ يا يې پرېږدئ او چه
کانګرس څه فيصله وکړله مونږ به يې منو. انسان هم يو عجيبه څيز دی څه خت
چه دی کمزوری شی او همت بايلي نو بيا د خپلې کمزورۍ او بې همتۍ د پټولو د پاره
قسما قسم حيلې او حوالې لټوي. څه وخت چه دوی ايجي ټيشن شروع کولو نو
زمونږ په ډله کښې اکثرو خلکو ورته دا خبره ياده کړې وه چه کانګرس دا قسم

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبری په جیلخانو کښې منع کړې دي او دبهرنه کانګرس والو ورله هم جوابونه را
لیږلي وو چه په جیلخانو کښې ایجی ټیشن د کانګرس د اصولو نه خلاف دی په دې
وجه مونږ تاسو له حکم د ی کوو چه ایجی ټیشن شروع نه کړئ لیکن هغه وخت دوی
په جوش کښې وو چه کانګرس په دې نه پوهیږی چه دا زمونږ دحقوقو او خودداری
سوال دی لیکن هم هغه خلک وو چه د کانګرس حکم ته لیواله دی ځکه چه نور تکلیف
تېرولو ته تیار نه دي. د دی تولو خبرونه مونږ له سبق اخیستل په کار دی او هر کار
چه کوو نو محض په جوش او جذباتو یې ونه کړو بلکه د هغی په هر پهلو باندی په
سنه شان سوچ او غور وکړو او که چیری د هغی د پاره د هر قسم قربانی او تکلیف
ته تیار نه یو نو شروع یې نه کړو. کانګرس والا و یو قرارداد راولیږه د وی هغه د ارباب
کهړک سنګهه له یو ور هغه ته یې ورښو چه د کانګرس دا حکم دی ته په دې کښې څه
وایي هغه ورله جواب ورکړو چه د کانګرس حکم څه نوی حکم نه دی بلکه ترو ړ حکم دی
او کوم قدم چه ما اوچت کړی دی زه د هغه نه د وروسته کیدو د پاره تیار نه یم
چه تر څو حکومت زما مطالبات منلی نه وي په دې لاره کښې چه هر څو مره
تکلیفونه او مصیبتونه چه راځی د هغو د پاره زه تیار یم. دوی په ځای د دی
چه د هغه د عزم او ارادې تعریف کړې وای او خپله کمزوري یې تر کنده کړې
وای د هغه خلاف یې د اپرا پیګنډه شروع کړه چه دی خپل ځان د کانګرس
نه لوی ګڼی او په دې وجه د کانګرس حکم منلو ته تیار نه دی دا څومره لویه د
افسوس خبره ده او بده خبره ده چه مونږ د خپلو کمزورو د پټولو د پاره
او د بل د غور ځولو د پاره د دې د ول ناپاکی پراپیګنډی کوو او د خپل جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

وقوم کښې اختلافات پیدا کوو او دا په هر جماعت کښې چه څومره اختلافات وینې
دې وجه هم اکثر د دې قسم ذاتیات وی. که ته وایې چه زه بغیر د څه غرض نه
قوم او ملک خدمت کوم او زه هم وایم نو بیا اختلاف په څه؟ په خدمت کښې
ختلاف نه داتلې شی او نه کیدی شی اختلاف همیشه په ذاتیاتو کښې وي او هر سړی
چه په ایماندارۍ په دې نظر وکړي او خپل زړه ولټوی نو دا به ورته معلومه شی
چه دا اختلاف زما د ذاتیاتو په وجه پیدا شوی دی. مونږ خو به خپلې کمزورۍ
خلکو نه پټې کړو لیکن د خدای نه خو یې پټولی نه شو نو هغه له به څه جواب ورکوو؟
چه هر کله مونږ خپلې کمزورۍ د خدای نه پټولی نه شو نو په کار دی چه د خلکو
ې هم پټې نه کړو او چه کوم کار کولی شو په جار ووایو چه دا کولی شم او چه کوم
کار نه شو کولی په جار ووایو چه دا نه شم کولی او دا ونه کړو چه یو سړی کار کی
په زمایو بل و دور لگیا دی کوی یې او هغه کار زه کولی نه شم. نو مونږ له د هغه امداد په کار
ی مخالفت یې په کار نه دی او په خپله د له او قوم کښې اختلاف پیدا نه کړو او په ځای
داد و ورکولو په هغه قسم قسم الزام ونه لګوو او هغه ته مشکلات پیدا نه کړو.

مولانا اسماعیل صاحب او سردار جسونت سنګه او د هغوی ملګری جامی
غوستی، کار یې شروع او د هر قسم ایجی ټیشن یې ترک کړو، سردار کهړک سنګه
دار یوازې په میدان کښې پاتی شو جیلوالو پری مقدمه وچلوله او شپږ میاشتی
ید یې نور زیات شو لیکن د هغه په همت جرئت او خندا کښې د هیڅ قسم فرق
ې نه شو. لکه دغه په شان د حکومت په مقابله کښې په خپل ځای ولاړ و او په صبر یې
قسم تکلیفونه تېرول او کوم قدم یې چه یو ځل مخکښې کړی و هغه یې روستونه کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ترا خره پورې په هغه باندې تېنګ ولاړ و او تېنګ پرې پاتې شو او ډېر ښا دړ

و . ددې نورو ورونو کنډران ډېر سخت شو هسې به پخپل ځان کښې لګیا کېد

دوی ددې خبرې کوښښ شروع کړ چې په هره طریقه چې کېدای شي چې مونږ د

جېلخانې نه بدل شو . د جېلوالو هم دوی سره ډېره همدرد ی وه هغوی هم ددو

د پاره کوښښ وکړ او وې لېکل ، د مولانا خولېږی ورځې پاتې دي هغه تېرې ش

رها شو او ددې نورو منظوری راغله . دوی رانه بدل شو او په دې د ومره لوی با

کښې صرف زه او سردار کهړک سنګه صاحب پاتې شو . هغه یې هم زمونه جدا که او پ

هسپتال کښې چه کوم سالیټری سل ؤ (تنها کوټه) هلته یې بوته او په چکي کښې یې بند

زه یوازې په دې بارک کښې پاتې شوم ، زما بارک ته یوه وړوکې غونډۍ دروازه هسپ

لوري ته لګېدلې وه چه هغه به همیشه بنده وه او چه کله به ډاکټر راتلو نو هغه به یې ور

لېږي کوله نو په هغې کښې یوسوړی ؤ سحر ، ماښام به زما او سردار صاحب په هغه سو

کښې ملاقات کېده . سردار صاحب باندې د حکومت له طرف نه قسما قسم جرمونه

تکلیفونه راغلل او ډېر کمزوری شو په رنګ کښې یې هم فرق پیدا شو ، خبرې او خن

یې هم هغه شان وه . ما چه به سردار صاحب ته کاته ماله به د هغه په حالت ډېر

افسوس راغي : زه هم د هغه په شان قیدی وم ما د هغه د پاره څه کولې نه شو صرف

دومره به مې کول چه ماسره به څه د خوراک د پاره میوه دانه وه هغه به مې څه نه څه

ورکوله هغه به هم هغه نه اخیسته په ډېر زور او منت او جګړو به مې یې ځایوله

هغه به وېل که ددې ځایه بدل نشوی نو بیا به میوه چېر ته دي ترد دی له پاره ما

له داعادت پیدا کول په کار نه دي ما به ورسره خندل چه په جېلخانه کښې څرنګې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی هغه هغوښتان یې تېرول په کار دی. ممکنه ده چه زما د تللو نه پس څه بل
خل ای پیدا کړي. جېلوالاؤ ته زما د بارک د پرضرورت و ولې چه دلته د ډېر
رو او په دی د دې وا په بارکونو کښې زما بارک د ډېر لوی و په دې کښې زیات
راتلل او په دی جېلخانه کښې بل داسې ځای نه و چه زه یې یوازې پکښې ساتلی
د هغوی د ډېر زیات کوښښ وچه زه د دې ځای نه بدل شم او دا بارک د
د پاره وزګار شی د دی د پاره هغوی جرنیل ته ولیکل چه دی دې د دې
ل کړی شی ولې چه د خوشلو قید یانو ځای یوازې ده نیولی دی او مونږ ته
ی د ډېر زیات ضرورت دی، څه موده پس حکم راغی او زه یې د دې ځای په
جېلخانې ته بدل کړم.

یانوالی جېل ته :

ل د دی نه چه زه د میانوالی جېل حالات شروع کړم زه دا ضروری ګڼم چه
حکومت هغه حقوق منکاره کړم چه کوم یې سپېشل کلاس قید یا نو له ورکړی
قوق په داسې فریب او چالاکی جوړ کړی شوی دی چه د دې ټول انحصار
په سپرنټنډنټ منحصر دی. که چیری یو سپرنټنډنټ شریف و او
د قید یانو د تنګولو او رټولو نه و نو د قید یا نو هر قسم حقوق شته او قیدی ته
م وي او که چیری یو سپرنټنډنټ بدنیته او بد دیانته وی او دا یې خیال
یا نو له تکلیف ورکوم نو بیا د قیدی غریب هیڅ قسم حقوق نشته او هغه
تکلیف وي زمونږ د ډېره غازیخان په جېل کښې د هر قسم سپرنټنډنټانو
شوی ده زمونږ اول سپرنټنډنټ مسلمان و، دوهم انګریز و، دریم هندو و

(c) ketabton.com: The Digital Library

او څلورم بیا انګریزو. د اول سپرنټنډنټ په وخت کښې زمونږ ډېر حقوق
سپرنټنډنټ په وخت کښې باوجود د ډېرو جګړو او کشمکش نه بیا هم زمونږ
وو لیکن څه وخت یو هندو سپرنټنډنټ رائي صاحب راغی او چارج
او زمونږ. سپرنټنډنټ شو زمونږ حقوق کم شو چه چا به ویل چه زه میوه
هغه به وې چه دا ([illegible]) یعنی عیاشي ده او که چا به چای یا مصری
نو دا هم د هغه په خیال عیش وُ اجازت به یې نه ورکولو، لهٰذا دا چه د خو
قلمي چا ته اجازت نه وُ د هغه په خیال کښې دا هم لګژري (عیش) ک
هره ورځ به زمونږ تالاشي وې او لږ غونډې څیز چه به یې چا سره د
کړه نو بیا به د هغه پیښي روی او سزا امکاني به وې صرف ما ته زما د غاښو
په وجه د یوام دراغوښتلو اجازت وا او د هغه د پاره هم د هغه داحکم و
معلومه شوه چه قابل چاله ورکړي دی بیا به په تا هم بند شي او هغه اجازت
چه زما غاښونو او اوروکښې نقصان و او د وینټل سرجن لیکلي وو چه
روزانه څه نا څه میوه خوړل ضروري دی دا خو زمونږ حال و چه په سپښ
وو نو تاسو اندازه ولګوئ چه دعاموقیدیانو چه په (C) کلاس کښې وو
به څه حال و او د هغوی د حقوقو به څه حال وی؟ حقیقت دا دی چه
خپل رعیت ته ډېر بدنیته دی او هر قسم قانون چه د دوی د پاره جو
په منبه نیت نه جوړ وی تاسو وګورئ چه دوی شپه او ورځ نوي نو
جوړوي په دې بهانه چه په ملک کښې جرمونه کم شي او امن شي او
شي لیکن ورځ په ورځ جرمونه په زیاتیدو وي، بدامني وی او څ

ی خه وجه کیږی شی. ددی عمل وجه ده چه داټول قانونونه په ښه نیت نه جوړیږی
بد نیتئ سره جوړیږي او په بد نیتی سره استعمالیږی او عمل پری کیږی او که
قانون جوړ شی خو چه نیت بد وی نو بد استعمالیږی. پیرنګیان په ملک کښی
ښتیا سره نه امن قایمول غواړی او نه جوړونه او جګړی او نه فسا دونه کمول غواړی
ښلو خبره ده چه که یو حکومت په رښتیا سره دیو ملک اصلاح او امن غواړی او هغه
نه شی؟ تاسو خولږ دي ته وګوری چه هندوستان کښی هم د انګریزانو حکومت دی
انګلستان کښی هم د پیرنګیانو حکومت دی هلته داټول څیزونه قایم دي نو دلته
قایمیدلی نه شی؟ یوه ورځ زما د سرحد د پولیس د جرنیل سره د پولیس په دیانت
او ایمانداری باندی بحث شو نو ما ورته دا خبره وکړله چه زه په دي نه پوهیږم
سو په انګلستان کښی یو دیانت دار او ایماندار پولیس په رښتیا معنو کښی د
خدمتګار پیدا کولی شی نو دلته یی ځنګه نه شی پیدا کولی خو تاسو یی نه پیدا کوی.
زه چه هلک وم نو زه په زبرګانو او ملایانو پسی ډیر ګرځیدلم ډیر لمونځونه
یفی به مي کولی او لاس نیوی می هم کړی ؤ. ما به ډیری وظیفی کولي خو چه ځان
ی کتل نو په ما کښی هیڅ تغیر او تبدل نه راتلو. د هغه زبرګانو او ملایانو نه می هم
ونه کول چه زه خو ډیری وظیفی کوم ولې چه ځنګه زه هغسی یم هغوی به زما د
ډیر کوشش وکړو خو زما تسلی به ونه شوه. اخر چه زه ډیره غانړی خان
۲ وم هلته زما یو ډیر مهربان دوست ؤ ما مسټر کوردت مل نوم یی وچه د هغه
تعلق پیدا اشو، هغه ډیر عالم او ښه سړی و او ما سره ډیره مینه او محبت
سره یو کتاب وچه یو پادری لیکلی و د هغه کتاب نوم
(Your Forces and how Use Them):

(c) ketabton.com: The Digital Library

(یعنی ستاسو قوتونه او دهغونه دکار اخیستلو لاری چاری) هغه کتاب چه می په ع
ولوستلو نوزه د وظیفی کولو په حقیقت پوه شوم هغه کښی لیکلی وو چه داتا سو وظ
او دخدای پاک نوم او صفاتی نومونه یا دوئ نوتاسو له ښائی چه هغه صفات خان
پیدا کړئ مثلاً دخدای یو صفت دادی چه هغه رحمٰن رحیم دی یعنی بخښونکی
دی نوتاسو هم ځان کښی دبخښنی او رحم عادت پیدا کړی او همداسی نور.
زه چه څه وخت خبر شوم چه زما د دی جیلخانی نه بدلی وشوه نوزه
سوری له ور غلم او سردار کهرک سنګه صاحب هم هغه سوری له راغی او په ډیره
خوشحالی سره یو د بل نه رخصت شو. دروازه کښی زما دبوتلو دپاره سپا
تیار ولاړ وو. جیلوالو هم ماسره په مخه ښه وکړله او زه سپاهیانو سره د میانو
روان شوم داخل مونږ ته داباسین په پوری وتلو کښی څه تکلیف ونه شو ولی
واو په یخنی کښی اوبه لږې وی او په اباسین باندی دکښتو پل دی. چه ستیش
زمونږ ریل تیار و مونږ یکښی کښیناستو او سبا وختی میانوالی ته ورسیدو. سټ
نږ دی جیلخانه ده زه یی جیلخانی ته بوتلم جیلوالو ته یی په حواله کړم. دا روغ
ماسره ډیره ګړه بره وکړه او په ډیری مینی محبت یی جیل ته بوتلم. په دی
کښی کافی سیاسی قیدیان وو زیا ته حصه یکښی دسکهانو وه او یو څو کسان
هندوان او مسلمانان وو، په سکهانو کښی یو څو کسان زمونږ د سرحد هم و
کسان خو خاص دپیښور وو دهغوی په لیدو می زړه ډیر خوشحاله شو
صرف دری کسان مسلمانان وو یو د مولانا ظفر علیخان زوی مولانا اخت
صاحب و او نور دوه کسان د پانی پت ملایان وو. په دوی کښی دیو کس

(c) ketabton.com: The Digital Library

ال صاحب وچه ډېر خوش مزاجه او مجلس آرا سړی و او زمونږ د خوړو، څکلو
ام هم دغه په لاس کښې وو. په بخلي هم ډېر ښه پوهېده، بخلي به یې همېشه بخیله کوو
روغه صاحب زه دوی ته په حواله کړم، معلومېده چه د داروغه صاحب دوی سره خاص
ق و او چه څه وخت داروغه صاحب تلونو ما سره یې ډېر اخلاص ښکاره کړو او ما ته
ووي چه زه ستا هر قسم خدمت ته تیار یم تا ته چه د څه قسم تکلیف یا د څه قسم ضرورت
نو ما ته به اېله د اشاری کولو ضرورت وي لیکن روستو ما ته د تجربې نه معلومه شوه چه
غه صاحب دومره ښه سړی نه و ویل به یې یو څه او کول به یې بل څه خبری به یې لوی
لیکن عمل یې ډېر کم و بل نقص یکښې دا و چه دسړی به یې ډېری خوشامندی
لیکن ورسره به زد تور زره دغه بې عزتي کولو ته هم تیار شو. په دې جیلخانه کښې
ودې بخولو د پاره دوه باورچي خانې وې. یوه د هندوانو او سکهانو او بله د مسلمانانو
بېلتون تولو ذمه واری د هندوانو او سکهانو په سر وه ځکه چه هغوی به مسلمانانو
کوله او دوی به یې خپلې باورچي خانې ته د ننه نه پرېښودل او په دې کښې لا د
خلکو دا هم خیال و چه د مسلمانانو په ورتلو سره چوکه پلیتېږي په دې وجه مسلمانانو
ی نه خپله باورچي خانه بېله کړې وه او په دې کښې هغوی غریبانانو ته څه قصور نه و.
متعلق ما ډېری قصې اورېدلې وې لیکن زه یې مناسب نه گڼم چه دلته یې ولیکم او
کښې زه خوک ډېر گرموم هم نه ولې چه د تول عمر عادتونه په خوږو خو کښې بدلیدای
زه امید کوم چه ورو ورو به په خلکو کښې علم او پوهه راځي، د هندوانو او مسلمانانو
به لیری شی لیکن رفته رفته د دې د پاره وخت په کار دی او کار په کار د بیا
دې ته لو یه کامیابي دا یم چه دلته اکثر هندوان او سکهان د دې خیال نه وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکثر خو به مسلمانانو سره یو ځای خوړل او څکل کول. که زموږ په کوم ځای کښې چه د
خه پاخه شو د هغه خوراک کښې به یې هم باک نه کوو او د ذرو خیال توخلک هم د یو ک
لیکن بیا هم د دې اثر به نه او د هند او مسلمانان مینه محبت او اتفاق کښې ې
نقصان غورځولی و.

دلته دا قاعده مقرره وه چه چا به د مسلمانانو د لاسه د خوړلو باک نه کو
مسلمانانو به هم د هغوی د لاسه هر څیز قبلولو او خوړلو او چا چه به د مسلمان د لا
څیز نه خوړو او د هغوی نه به یې کرکه کوله نو مسلمانانو به هم د هغوی د لاسه څه څیز
اخیسته او نه به یې د هغوی دعوت قبلولو. سردار سر دول سنګه سره دلته ز
اول ځل ملاقات وشو دا هم د سیکهانو یو لوی لیډر ؤ او د ډېره او عالم سړی و
د ده د صحبت نه هم ما ډېره فایده حاصله کړه، مونږه د ده تیا د له خیالات د پاره یو
مقرر کړی و او همیشه به مو په مذهبی او سیاسی معاملو بانډې د یو بل خیالات
سردار صاحب ډېر یو ازاد خیال سړی و، د نورو سکهانو په شان نه و. څومره س
ورونو سره چه زما ملاقات او تبادله خیالات شوی و په هره معامله کښې د ده رائې
او معقوله به وه او ما سره به یې ډېره مینه او محبت کولو. دلته ډېر سیکهان و دا
د پېښور سردار راجه سنګه صاحب هم و، چه څه وخت اصلاحات Reforms را غلل نو دی
د صوبې اولنی ایډوکیټ جنرال ؤ او ده سره د پېښور یو بل سکه هم و چه مانه یې
دی د چا یو سوداګر و او د چین نه به یې چای راغوښتلو او ما له به یې د ښنو چ
کلونه چه ډېر قیمتی او خوندناک وی ساتلی ول او راکول به یې ما سره یې ډېره مینه
کوله، ډېر محبتی سړی ؤ. صوفی صاحب د هدو دی د بخلی سره ماهر ؤ هر څیز به

(c) ketabton.com: The Digital Library

ین مرچکي به‌یې د ډېر زیات خوړو او مرچکي سره زه بلد نه وم، په دې وجه به
ډېر زیات په تکلیف وم، یوه ورځ صوفي صاحب قیمه پخه کړه او پکښې دومره مرچکي
وو چه نوري اخیستو سره زما خوله وسوزېده، ما ډوډۍ پرېښوده او سپوره
ی خوراک شروع کړه، صوفي صاحب راته ووې چه دې کښې خو ما ستا دوجې نه
چکي اچولي دي کوندې ددې قاعده خو داده چه سیر قیمه کښې سیر مرچکي
ستا دوجې نه مې پکښې صرف سل مرچکي اچولي دي ما ورته ووې چه خدای دې
نه‌شي چه زما دې دومره خاطره کړې دي خو زه د مرچکي سره بالکل عادت
نه یم داوی چه ماله بېله کټوئ پخوې ولې چه په دې طریقه تاسو ته هم تکلیف
ماله هم تکلیف وي بیا د پاره ځان له د خپل خواهش کټوی پخوئ او ماله زما
ن پخلي کوئ نو دواړو ته به آرام وی. صوفي صاحب لوی عالم و، د ډېر ښه سړی
ی و لیکن زیات خوراک به‌یې کاوه پخپله یې هم زیاته غوښه خوړه او اختر علی
به یې هم زیاته غوښه ورکوله او ددې له پاره به یې اختر علي خان د ډېرې
ندې کولې. ما خو چېرې په دې خبرو نوټس نه اخیستو ولې چه ما به خیال
دی دومره تکلیف او مهرباني کوي او مونږ له ډوډۍ پخوی لو که لږ د ډېر
ری نو دومره باک یې نشته ولې زما هغه بل ملګری مولانا صاحب به ور
شه په جنګ ؤ او ورته به‌یې ویل چه ستا دا عادت ښه نه دی چه ځان له
خودی او چه څوک دې خوښ وی هغه له هم ډېره ورکوې لیکن صوفي
باندې ددې قسم خبرو اثر نه کېدو، هغه به همیشه په زړه طریقه روان و.
میانوالي جېل هم د غازي خان د جېل نه په ګرمۍ کښې او په بادونو کښې څه کم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وکه چیری هغه یو دښت و نودا یو ریګستان دا وکه هلته به د خاوروسیا
نو دلته دښکو سیلی ءالوځی هلته خو مونږ ته دا فایده وه چه مونږ الوی بارک کښی
دلته بارک اډوښته نه تول سلونه (چکی) دی. د دې په نسبت زمونږ هغه
ډیر ښه او یخ ؤ او باد به یکښی هم لګیدو، بله دا چه هلته د بارک نه بهرد ه
ملاسټی دپاره ګډه ی دوې چه په ګرمی کښی به مونږ پری ځمناستو او دلته
ځمکه ځملی. مونږ سیاسی قید یانو کښی یو بل نقص دا و چه سیاسی قید یا ن
کوښښ سره جیل والا د ځانه سره ملګری کولی شی او د خپلو فایدو دپاره ی
قید یانو برخلاف استعمالوی چه یو سیاسی قیدی سره جیل والا به غوندی سې
شروع کړی او څه ناڅه رعایت ورکړی نو بیا دې خدای خیر کړی او د امتحا
خدای په چانه راولي مونږ فوراً د هغوی ملګری شو او د جیل والا و طرفدار ی
کړو او په زړه کښی وایو چه دوی زمونږ ډیر دوستان دي او په دی نه پوهیږ
دوی زمونږ نه فایده حاصله کړې ده او زمونږ حقوقو ته لي ډیر نقصان رس
زما د دی نه دا مطلب نه دی چه څوک دې د حکومت د نوکرانو نه لفرت وک
له د چا نه نفرت کول په کار نه دی، په کار دی چه هر چا سره ښه سلوک وکړ
کوئ چه د خپل جماعت خلاف د بل چا ملګری او راز دار اومل د کار شئ مو
دی چه په هر حالت کښی د خپل جماعت د خلکو راز دار او ملګار یو. د د
همیشه د جیل والو د خوشحالولو د پاره د خپلو ملګرو د هر قسم مخالفت کولو ته
دا کوښښ کوی چه څوک د هغوی برخلاف ایجی ټیشن شروع نه کړی او که
دی قسم څه خبره پیښه شی نو دوی همیشه د هغه مخالفت کوی او خپل جما

(c) ketabton.com: The Digital Library

نفاق پیدا کوي حکومت چه څومره مونږ ته یا زمونږ حقوقو ته نقصان رسولی دی دا ټول د دوی دلاسه او د دوی د برکته که څیری مونږ یوه خوله او یو موټی وای نو حکومت په مونږ د دې قسم زیاتی نه شو کولی او زمونږ حقوقو ته بی نقصان رسولی نه شو. دا زمونږ دشان سره مناسب نه دی چه د خپلی ذاتی معمولی فایدی دپاره د هغه حکومتی پرزو سره تعاون کوو چه دچا بر خلاف مونږ دعدم تعاون اعلان کړی دی او که د دی د پاسه چیری څوک بیا هم دوی سره تعاون کوی نو په جایزو خبرو کښی دی ورسره تعاون وکړی او په ناجایزو خبرو کښی خو تعاون یوه لویه ګناه او جرم دی.

جیل الاسره دا دوستی مرض په میانوالی جیل کښی د ده بره غازی خان جیل نه زیات و او بیا زمونږ مسلمانان ورونه په داروغه صاحب باندی هسی پټنګان وو او تردی حده پوری رسیدلی وو چه د خپلو ملګرو سره د جیل په باره کښی بحث کول خو پریږده بلکه او ر پل وته یی هم تیار نه وو او څومره خوشامندی او تابعداری یی چه د داروغه صاحب کوله د هغی بیانول مناسب نه ګنم، ددی دوستی چه څومره حقیقت ما ته معلوم دی هغه دا و چه دوی له به یی پی اه کار ډ، لفافه او خط د خپل حق نه زیاتی ورکول او چه څه وخت به جرنیل په دوره راغی نو دوه میاشتی معافی به یی هم تری د دوی دپاره اخیسته. بل دوی به هر وخت د دفتر ته تللی شو او د ماز یګر په وخت کښی په چکر کښی د ګرځیدلو هم اجازت و خو دی سره دا خبره هم وه چه داروغه صاحب به همیشه چه څومره د دی خپلو دوستانو بی عزتی کوله هغه هومره چیری د بل چا کړی نه وه. د داروغه صاحب په دی جیلخانه کښتی په پرلوی اشنا د ظفر علیخان زوی اختر علیخان و چه داروغه صاحب به څه وخت ماز یګر د ګنتری د بندولو د پاره چکر ته راغی نو دوی به هم ورغلل او د هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره به په کوم سو ناست ؤ. یوه ورځ د ډاکټر صاحب د هسپتال نه چکر ته راغی چونکه
په چکر کښې نوری کرسی نه وې لبس دغه دوه کرسی وې چه په یوی داروغه صاحب
او په بلی اختر علیخان ناست و. اختر علیخان د داروغه د دوستی په وجه یا د لیلی دې په
خیال د ډاکټر صاحب ته اوچت نه شو او کرسی یې ورته هم خالی نه کړه. داروغه صاحب
ته د اختر علیخان دا رویه ښه ښکاره نه شوه او هغه ته په قهر شو، بې عزتی یې کړه او
د کرسی نه یې پاخولو او په یوه سپکه طریقه یې ورته ووې چه ته ځان وپېژنه ته قیدی
یې شاید تا نه ځان هېر شوی دی، ته نه پوهېږی چه ډاکټر صاحب د جیلخانی یو
لوی افسر دی هغه ولاړ دی او ته په کرسی ناست یې. د چکر نه یې په بې عزتی وشړلو
او آینده د پاره یې په چکر بند کړو خو چه مازیګر به شو او داروغه صاحب به چکر ته
راغی نو دی به ورغی نمبردار ته به یې وویل چه داروغه صاحب ته ووایه چه اختر علی
خان چکر ته اجازه غواړی، هغه به وویل چه نه، نه دې راځی، یوه ورځ ما ورته ووېل
چه اختر علیخان ته سیاسی قیدی یې او ظفر علیخان زوی یې دا ته چه څه کوې دا
زمونږ د ټولو سیاسی قیدیانو بې عزتی کوې. چکر به څه وی؟ او ته ولې دا خپل ځان
د داروغه په مخکښې داسې وړوکی کوې ته ګوری نه چه داروغه هره ورځ ما ته منت
کوی چه دا څه چکر ته راشه خو زه نه ورځم. چکر د ډېر ښه ځای وو او د ډېر کلو نه وو. اختر
علیخان تر هغه وخته پوری په چکر بند و چه ترڅو چه یې د داروغه صاحب نه معافی
و نه غوښته او رضایی نه کړو. د دې نه تاسو څنګه نتیجه وباسئ چه دی ته به څوک
دوستی وویلی شی؟ دا خلک په دې دوستی نیازېده او د ډېر فخر یې پری کولو.
میانوالی جیلخانی کښې همیشه تنګی الوزی او تنګی او سیلی د ډېری ګرمی وی هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

...یز کښې ښکلې ژی او هر څیز د ښکلو ډک وی او داسې هیڅ څیز به دې په نظر
... نه شي چه په هغې کښې به ښکلې نه وی سره د دېره احتیاط بیا هم په هر څیز کښې
... ناخه ښکلی وي او معلومیږی داچه داسې قسم خاص جېلونه پیرنګیانو دیاره دا ساختنه
... سیاسي قید یانو د ازادولو او صحت خرابولو د پاره خوښ کړي دی. زما صحت
... لته د دېرهٔ غازیخان په نسبت زیات خراب شو، وزن مې هم ډیر کم شو، ما څو ځله
... پیرنګیانو ته داخبره وکړه چه ما د دی جېلخانې نه بلې جېلخانې ته بدل کړئ نو هغه
... وي چه زه څه کوی نه شم ولې چه حکومت د سیاسي قید یانو دپاره دا جېلخانه مقرره
... کړې ده. د قیدی خبرې ته څوک غوږ نه ږدي د پیرنګیانو په راج کښې قیدیان هم و
... کړي نه دی په سیپي به یې رحم راشي لیکن په قیدی یې رحم نه راځي. چه کرمې د پر
... ور وکړو نو په جېلخانه کښې د ننه یو کوهي وچه د هغه او به ډېرې یخې وې د کومو خلکو
... به داروغه صاحب سره تعلق وهغوی ته کوهي له د تلو اجازت وا وهغوی به همیشه
... ما زیګو لمبلوله تله هغوی به د اوبو د یخوالې ډېر صفتونه کول چه هر چاته به د هغه ځای
... مبا شوق پیدا شو لیکن افسوس چه هر څه به هلته تلې نه شو، د ا رعایت صرف د دا روغه
... سیا نو ته ؤ او کله نا کله به بغیر د څه وجې نه داروغه صاحب خلک بند کړل او نمبر دارا نو
... به یې حکم وکړو چه هیچا ته ورلیری نه کړئ نو د غه وخت به د داروغه صاحب داشنا-
... یو عجیبه حال ؤ ولې چه هغوی د کوهي د پاسه په یخو اوبو د لمبو اموخته وچه مازیګر
... شو او د لمبو وخت به راغې نو په دوی به میږی لګیا شو و د ونه به یې د زول نمبر دارا نو
... به یې چغې وهلې او منتونه زارې به یې ورته کولې چه په دې کښې به ما بنام شو جېلخانه
... بند ه شوه نو اخر به د دی خوارانو زړه صبر شو. داروغه صاحب به کله نا کله ما ته هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دی نوهی دیخو او بوصفت کولو او راته به یی منت هم کوو او راته به دې چه که چیری
همیشه نه ځی نو کم از کم یو ځل خو لا پرته او دهغه ځای د لمبلو مزه خو را خله لیکن ما پر
ځیز و نو ځان نه اموخته کولو ځکه چه ما خو د خلکو د ابی قرادی او بی عزتی هره ورځ لیدلٔ او
داروغه صاحب به ما ته ډیر منت کولو چه ته نه چکرله راځی او نه لمبلوله ځې د خپلی احاط
بهو نه وځې ما به خپل زړه کښی خیال کوو چه اوس خو داروغه صاحب ستا منت کوی لیکن
چه یو ځل لی د دې نو رو په شان اموخته کړې نو بیا به تا سوسرا هم دغه شان سلوک کو
نه و لې بل له داسی موقع ورکوی؟ د هر سړی خپل عزت په خپل لاس کښی دی او که هر
خپل خواهشات او ضرورتیا قابو کړې نو همیشه به ارام خوشحاله او عزتمند وی.

دهالي:

دلته هم زمونږ مشقت ختم او تاروند (سپینسی) ډیشل وو. زه به اکثر د خپ
مشقت (کار) نه صرف په دوو گینټو کښی فارغه شوم او بیا به می مطالعه کوله.
اخر زما د سړي کاله قید په ختمیدو شو او دهالي می رانږدې شوه، د دهالي تاری
په تکټ وختو. زه نه پوهیږم چه ددې نه څنګه زمونږ جماعت انجمن اصلاح الافاغ
خبر شو ځکه چه ما چیری هم د دی قسم خبری چا ته نه وی لیکلی او دا به می هم نه خوښ
چه چا له تکلیف ورکړم. دا تمانزو نه به گوم گوم خطونه راتلل چه مونږ د خپلی دهالي د
نه خبر کړه ولی ما دا خبره نه خوښوله او چا له می دلته د راتلو تکلیف نه ورکولو په دې
ما دا خبره همیشه د خپلو خپلوانو او د دوستانو نه پټه ساتلی ده او زه د دی خبری
نه وم چه انجمن زما استقبال کول غواړی، د انجمن زما استقبال خوښ و او زه
یې کولو لیکن د حکومت خوښه نه وه ځکه چه خلک به د ده د دهالي نه خبر شی او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې به ډېره لیه پراپیکنډه وشي په دې وجه دحکومت سره فکر پیدا شو او ما ته لا څه ورځې وې چه پر دې کښې جمعدار راغی او ما ته یې ووې چه داروغه صاحب دې غواړي زه به دفتر ونوله نه تلم نو ماور ته ووې چه دڅه د پاره مې غواړي ؟ هغه راته ووې چه ستا رهایي شوې ده . نو ما ورته ووېل چه زما لا څو ورځې پاتې دي زه د وخت نه مخکښې رهایي نه غواړم نو هغه لاړ او بیا راغی چه ستا رهایي نه بلکه د پېښور جېل ته د تبدیلې شوې ده . حقیقت دا دی چه د معافی نه مې انکار ځکه کړې ؤ چه جېلوالو به د معافی په طمع زمونږ سیاسي ورونه د پرسیکول او د دې ځلورو ورځو په معافی به یې پرې د پر احسانونه کول ما جېل سامان واخیستو د ټولو ورونو نه که هندوان وو که سکهان وو که مسلمانان په خندا او خوشحالۍ رخصت شوم او ټولو ته ور ته غاړه وتم . ماسره که سکهان وو که هندوان او که مسلمانان د ټولو ډېر محبت ؤ . چه دفتر ته ورسېدم او به دفتر کښې مې سپاهیان ولیدل نو تسلي مې وشوه ، زه یې هغوی ته په حواله کړم ، مونږ د جېل والو نه رخصت شو او د سټیشن په طرف روان شو چونکه د کاډې د راتلو وخت لا نه و او د کاډې راتلو ته څه وخت پاتې و څه وخت چه مونږ سټیشن ته نږدې شو هغوی زه د سټیشن نه بهر ایسار کړم او سټیشن ته یې په دې وجه بو نه تلم چه خلک به مې ووینې او بله دا د میانوالی خلک ټول پښتانه دي مشر آنی له پښتو ژبه ورځې او د کشرانو نه یې هېره شوې ده زمونږ د میانوالی د جېل ډاکټر چه ؤ هغه له پښتونه ودتله او یوه ورځ یې بلا د زما ملاقات له راغلی و نو هغه ما سره پښتو وېله ، پښتنو کښې دا ډېره لویه کمزوري تیا ده چه چېرته لاړ شي او چا سره واده وکړي نو هغه خپله ژبه ترې پاتې شي . مونږ سره په سرحد کښې په زرګونو هندوان او سې هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خپله ژبه هېر کړې نه ده ، پنجابي يې هم زده ده او زمونږ ژبه يې هم زده کړې د
دا کمزوري صرف په مونږ پښتنو کښې ده .

ما بنام تياره کا دې داغې مونږ يکښې سواره شو ، په دې دل کښې د پېړې
نه وې اکثر کوټې (د ډبې) يکښې خالي وې مونږ يکښې کافي ځاى بيا مونده او يک
آرام کښېناستو او ريل پېښور ته روان شو تول شپه د خوشحالۍ نه خوب رانغې س
په ساعت به را وېښېدم او د سپا هيانو نه مې تپوس کولو چه دا ټکسټه پورې وتو او ک
اخر سحر وختي چه مې سترګې پرانيستې نو زمونږ ريل د خيرآباد په سټيشن ولا
زما خپل ملک او خپل قوم سره ډېر محبت دې د خپل ملک په داخلېدو او د پښت
په ليدو مې زړه ډېر خوشحاله شو زه پخپل ځاى بې غمه پروت وم او په دې خيال کښ
وم چه پېښور ته به څه وخت ورسو ليکن ريل روانېږ و نه ، په دې کښې زه راپورته ش
دروازه مې ليرې کړه تماشا کوم چه ريل ولې نه روانېږي ګورم چه پوليس واله پلې
فارم منلې وهي کله يوه کوټه ، کله بله کوټه د ريل ليرې کوي چه په دې کښې يې زه و لي
زما په ليدو هغوى ډېر خوشحال شو ، تا نه دا د ماله راغى او ما ته يې ووې چه مونږ
تا لټوو ته کوم ځاى وې زمونږ زاړه دې په لټولو شنه کړه ريل هم لېټ شو ما ورته
چه زه خو هملته پې کوټه کښې وم ليکن تا سو څکه ليدلى نه يم چه زه ملاست وم ما ورته و
چه ما سره موخه کار دى ؟ هغه راته ووې چه دا څه ستا د پاره موچاى تياره کړې ! د
زما اسباب يې د کا ډې نه راکوز کړو زه ورسره روان شوم چاى نيا ره وه انسپکټ
صاحب هم هلته ناست و مونږ چاى څکله چه په دې کښې ريل روان شو ما ورته و
چه کا ډې خو را نه لاړه هغوى وخندل او په خندا کښې يې راته ووې چه مونږ به دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

موټر کښې ورور سره چای موڅکله زما چارج یې د پنجاب د پولیس والوڅه واخیستو
هغوی ما سره ګوره بره وکړه او رخصت شو. خلک د پنجاب د پولیس نه ډیر شکایت
کوی لیکن دی پولیسو ما سره چه ښه سلوک او د هر قسم ارام د رسولو کوشش کړی
دی زه یې شکور یم او هیڅ چری به د هغوی ښه سلوک را نه هېر نه شی. د ستېشن
نه چه بهر شو موټر تیار ولاړ و زه یې په موټر کښې سور کړم یو تانه دار او دوه تنه
سپاهیان را سره یکښې سواره شول انسپکټر صاحب پاتی شو چه نوښار ته
نزدی شو نو زه یې بهر په بهر د مردان په سړک چارسدې ته روان کړم او س
زه پوه شوم چه د پېښور په ځای می چارسدې ته بیایی په لاره راته یو ځای
دوه ځله موټر پنکچر شو. اتفاق دا و چه هر ځای به راته پنکچر کېدو هغه ځای
به ډېره ابادی نه وه، دا بادی نه به لیرې وو. اخر دا چه سړ ډېر وته داور سېدو
درادسپل وسره راته بیا موټر پنکچر شو په تانه دار صاحب ډیر هیبت راغی فوراً
د موټر نه کوز شو، موټر ته یې صبر و نه کړو یو تانګه ولاړه وه په هغې کښې مونږ
سواره شو و چارسدې ته روان شو چه چارسدې ته ورسېدو، د لاور خان
زمونږ اسسټنټ کمشنر و د سیند په غاړه یې کچری کوله په کچری کښې ډېر خلک
ولاړ وو چه زه یې ولیدم نو خلکو ماله را منډې کړې او زمانه چاپېره شو زه یې د لاور-
خان ته پیش کړم هغه ما سره ډېره راشه درشه وکړه ځان سره یې د یکې لاندې
کښېنولم ډېری خبری اترې یې را سره وکړې بیا یې تانه دار له حکم وکړو چه دی
اتمانزو ته ورسوه. د تلو په وخت کښې د لاور خان هم ما سره را روان شو چه د
بنګلې نه بهر شو نو ما ورته ووې چه بس مهربانی زیاتی تکلیف مه کوئ د غه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلب بس و نو هغه را ته په خندا کښنی ووې چه خلک خو په دې لوی فخر کوي او
لوی عزت یې گڼی که چیری یو استنټ کمشنر یو خوق مه ورسره جلب وکړي ما ورته
په جواب کښنی ووې چه دا تکلیف دی اوزه دا څیزونه نه خوښوم چه څه وخت مونږ
بهر راووتو په دې لږ ساعت کښنی په سوونو خلک جمع شوي وو. ما تولو سره کړه بره
وکړه او دهغوی هغه جذبه او محبت می ډېر محسوس کړل او تم تم کښیني زه سره
د تانه دا زاو پولیس اتما نزوته روان شوم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي سرګرمي او پښتون اخبار

کلي کې کښي، دا تمانزو جلسه، فخر افغان، انجمن او مدرسې

هشتنغر، دواوه، صوابي، بالاکهي، ساول ډیر، رسم

کاټلنګ، کلیاړه، اسمیلا، پېښور، کوهاټ، هنګو

تل، بنوں، لکي)

د حج سفر (شام، بیروت، عراق، موصل، بغداد، نجف، کوفه، کراچي،) پښتون اخبار

سنه ۱۹۲۸ ع

د امان الله خان خلاف

شورش او مونږ، نادر خان باچا کېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي کور کښې :

تکته غرمه وه موږ کلي ته ورسیدو، زه چه ازاد سکول ته نژدې شوم، هلته د سکول یو هلک و پېژندلم، هغه په منډه لاړ چغې یې کړې چه باچاخان راغی، ددې په اوریدو ټول هلکان سره د استاذانو سړک ته راووزغلیدل. په سړک باندې یو ځای شو نو هلکانو چغې کړې او یو شور جوړ شو یو ساعت کښې ټول راجمع شول او زه یې دغه شان په خپل منځ کښې ګیر مدرسې ته بوتلم او دا بیې په شریکه وې چه «د فخر افغان» په خیره راغلې د ژوندانه، «مرحبا مرحبا» استاذان هم راغلل موږ ټول یو بل ته ورته غاړه وتو او د ډېرې خوشحالۍ مو وکړې، هلکانو ماته د خپل طرف نه سپاسنامه (Address) راکړه، چه د کلي خلک خبر شو هغوی هم په منډه منډه مدرسې ته راغلل د ډېر د خوشحالۍ وخت و چونکه د ډوډۍ او د ارام کولو وخت و ما د دوی نه اجازت راغیست چه څه وخت کور ته لاړ شم نو هلته د کلي خپلې پردې ډېرې زنانه راجمع شوې وې او دومره قلاری لا رنه وه چه زه د ننه تلی وای هغوی کښې ډېره مینه وه د ډېر محبت و، د ډېر احساس و او ډېره جذبه وه. د راشه درشه نه وروسته هغوی رخصت شوې او یو څو کسانې زموږ نژدې رشته دارې پاتې شوې. د ټولو نه اول مې ولمبل غسلخانې ته لاړم او جامې مې بدلې کړې لږه غونډې ډوډۍ مې وخوړه د بسترې شوې وم بیا ډېر زر اوده شوم ماسپښین را پاڅیدم جماعت ته لاړم هلته هم د ډېر خلک جمع وو لمونځ مو وکړو او پس د لمونځ نه حجرې ته راغلو او د خلکو سره مې ګپې شپې شروع کړې څوک به چه خبر پیدا ل زما لیدو له به راتلل ما چه د خلکو دا جوش او خروش ولیدو نو زه ورته حیران پاتې شوم ما ته معلومه شوه چه یو خوا زما قید او بله خوا د «انجمن،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارگزاری به ملکو بنه اثر کړی دی او قوم کښی یې یوه زبردسته جذبه او احساس پید اکړی دی. یو خو ورځو کښی د پېښور، مردان، کوهاټ، بنو او ډېرو تول دوستان او ملګری زما ستړی مه شی له راغلل. اخر دا خو ورځی پس دا سلسله ختمه شوه. زه چه کلی ته راغلم، نو زمونږ مرخه چه وو هغه لوټ شوي وو چه زه یې قید ولم نو زمونږ د پره کوره ډیر جوار، د پرغم زمونږ کور کښی وو چه هغه وخت کښی به تقریباً د یو لک روپو وو زه دری کاله قید وم، ماوازی به پښیر کوکلی کښی د پښځو کانو ګنی خپل کړلی وو چه واپس راغلم نو زما خوری سلطان خان راته وویل چه به تاسو دری زره روپی مالیه بقایا ده دغه شان ما ته معلومه شه چه زما د ښځی تول کالی (زیورات) کانه وو. زمونږ په پښتنو کښی دا قاعده ده چه په غم، خوشحالی، خپل خپلوان او دوستان ورله ډوډی کوی او ډېری پیسی پری لګوی ما ته هم ډېرو دوستانو او خپلو خپلوانو ډوډی ستونه وکړلی ماد هغوی په خدمت کښی دا تجویز پیش کړو چه دغی ډوډی به ځای ماله (اوم خرچ) اومه ډوډی راکړی ماله یی نغدې راکړی خومره چه ستاسو به ډوډی خرچ کېږی دهغه نیمه نغدی ماله راکړی ولی چه زمونږ قوم ډېر وروسته پاتی شوی دی او دده مره لوی قوم دی ورته دخپلی ژبی یو اخبار قدری نشته او نه یی د بچو د تعلیم دپاره مدرسه شته. د پښتنو تخپله ژبه کښی داسی هیڅ څیز نشته چه زمونږ قوم ته څه فایده او رسوی، مدرسه جوړه کړی او پښتون څه نه څه د دنیا د حالاتو نه خبر کړی. لیکن زما دی خبری به دوی څه اثر و نه کړو. هر پښتون ډوډی ورکولو ته تیار دی لیکن نغد حساب ورکولو ته تیار نه دی. صرف دری کسان وو چه هغوی زما د خبری سره اتفاق وکړو او کافی نغد حساب یی راکړو چه یوه می چاپی (د تره بنځه) بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

عباس خان و او دریم عبدالله شاه میا و اونورو ما سره اتفاق ونه کړ پخه دودی ماقبوله نه کړه او نغده دودی هغوی را نه کړه دا زمونږ د پښتنو یوه لویه بد قسمتی او ناپوهی ده چه مونږ بی ځایه خرڅونو، رسمونو او رواجونو باندې په زرګونو روپی خرڅوو (لګوو) او د قام، وطن او اجتماعی ښیګړو د پاره دیوې پیسې خرڅ کولو ته تیار نه یو. نور ژوندی قومونه په هر څه کښې د قوم حصه کوی. یوه هندوه وا زمونږ کلی کښې اوسیده، بودی ښځه وه چاوې چه هر وخت دا اوره اغوږی نو یوموټی اوړه بیل په کټوی کښې اچوې چاتری تپوس وکړ چه دا څه کوې هغې وې دا په قومی فنډ کښې ورکوم او زمونږ پښتانه وروڼه په رواجی دودی زرګونه روپۍ لګوي خو د نام بنیادی فنډ کښی یوه پیسه نه ورکوی. دغه وجه ده چه مونږ د دنیا د ټولو قومونو نه وروستو پاتې یو.

د فخر افغان لقب:

انجمن اصلاح الافاغنه زما دا ټلو په خوشحالی دیوی لویې جلسی انتظام وکړ او د ټولی صوبې خلکو ته یې د شرکت د پاره دعوت نامې ولیږلی. د جلسې په ورځ په زرګونو خلک په ډېر شوق او مینه محبت شریک شو، په اتمانزو کښی د ټول قوم یوه (عظیم الشانه) لویه جلسه وشوه چه په هغې کښې ما له د قوم د طرف نه یوه سپاسنامه (Address) راکړی شوه، یوه تمغه او جوبه هم د قوم د طرف نه راکړی شوه او بله دا چه د ټول قوم له طرف نه یې ما له د فخر افغان خطاب راکړ. چه زما د تقریر کولو وخت راغی نو ارمان دا د ټول قوم او جلسې د کارکنانو د ډېرې ډېرې شکریې نه پس یو مختصر تقریر وکړ او د قوم د دا پ او حوصلې زیاتولو د پاره می ورته یوه قصه وکړه چه ما په مدرسه کښې یو کتاب کښې لوستی وه ما ورته ووې چه ای پښتنو ورونو! تاسو باندې د هغه زمری نو نه شوی ده چه کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کلا وکښې لوی شوی و او د کلا وعادتونه يې اخيستي وو. په هغه کتاب کښې ليکلي وو
چه يو زمري د مور په ګېډه و چه مور يې د کلا و په يو کنډک حمله وکړه د ور توپ کولو سره
بچي پيدا شو او مور يې مړه شوه او بچي ترې پاتې شو دا بچي کلا وسره لوی شو او څه وخت
چه لوی شو نو ده کښې اکثر عادتونه د کلا وو او د هغوی سره به ځوريده او د هغوی په شان
بين بين اوازونه هم کول يوه ورځ يو زمري په دې کلا وراپيښ شو دده په ليد وکړې
دی خيل زمو کتی سره تس نس شوې او يو خوا بل خوا وتښتيدې د ځنګلي زمري په دی زمري
ورشو چه دده په ليد ولګه څنګه چه دا کلا ی تښتي او بين بين کوی د غه شان د دې زمري
بين بين کول او تښتيدل ورته ډېر عجيبه ښکاره شو ده کلا ی پرېښوې او ځان يې د غه
زمري ته ورسولو او هغه يې را ونيوو او ځان سره يې هلته يو نزدې د اوبو تالاب ته راوستو
تالاب په غاړه يې و دروو چه په هغه کښې خپل شکل ووينې او خپل ځان وپيژني چه ته هم
ما په شان زمری يې بين بين مه کوه او وغړه مبيږه! زمری چه خپل شکل وليد و نو ورته
معلومه شوه چه زه خو زمری يم او هغه وخت يې د بين بين په ځای غړمبيدل شروع کړل
زما دې پښتنو ته ووې اې پښتنو ورونو! تاسو هم زمری يئ نو بين بين مه کوئ
غړمبيږئ، د غلامۍ دا زنځير وشلوئ، پاڅئ، ملا وتړئ او خپل ملک او قوم د غير
غلامۍ نه ازاد کړئ! زما دې تقرير په خلکو ډېر اثر وکړو او جلسه په ډېرې کاميابۍ سره
ختمه شوه.

زما صحت په جيلخانه کښې ډېر خراب شوی و او وزن مې هم پنځه پنځوس پونډه
کم شوی و، کمزوری شوی وم او په ملاکښې مې هم درد دونه پيدا شوی وو. په دې وجه د
...نی عطاءالله خان په مشوره او د هغه په ملګرتيا زه ديو څو ورځو د پاره د ارام او هوا بدلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غرض کوه مری ته لاړم قاضي صاحب هم راسره لاړ او دهغه ځای آب وهوا راته ډېره فا
ورسوله بیا دهغه ځایه دکلیا تو په لاره ایبټ اباد ته لاړو او ما خپروځي په ایبټ اباد کښې
اوزما اوبنی امیر رحمان خان سره تیری کړی او ددی هوا په بدلولو زما صحت ته کا
ورسیده . زه چه څه وخت واپس راغلم نو اتفاقا دلاور خان می ولیدو ، هغه زمونږ
کمشنر و ډیری خبری لی راسره وکړی په اخر کښې لی بیل کړم او راته لی ووې چه کوفت
هم ستا تقریر ډیر خوښ کړی دی او ډیر خوشحاله شوی دی صرف دا یوه خبره یکښې
نه وه ما ورته وې چه کومه ؟ نو ده راته ووی دا د زمری غم مبهار ځکه چه خلک
دي او ددی نه څه غلطي نتیجې ونه باسي او غلط مطلب تری وانخلی ، کوفت صا
د پېتی کمشنر و ما ورته ووې چه ما دا تقریر د کوفت صاحب د خوشحالولو په خیا
کړی نه ددی پروا کوم چه هغه ددی په اوریدو خفه یا خوشحاله شي هغه می د قو
د پاره کړی دی او دهغوی د اوچتولو په خیال می کړی دی . دلاور خان چارسد
د پېتی کمشنر په دی خیال اسسټنټ کمشنر مقرر کړی و چه زمونږ انجمن او ازاد
ته نقصان ورسوي او هغه چه دلته راغی نو اول لی په انجمن کښې د بی اتفاقی پیدا
وکړه خو هغه په دی کښې کامیاب نه شو او ملړسی ته لی هم د هیڅ قسم نقصان ور
شو . نو بیا لی په حکومت باندی زمونږ د مدرسي په مقابله کښې په چارسده کښې
انګریزی سکول جاری کړو او ځای په ځای به لی زمونږ د مدرسي په خلاف
کوله + ده برټش حکومت بعض کسان ورته چه څونګ
ده پاره مدرسه جوړه کړی وه
په بنو کښې د خلافت تحریک په خلکو باندې ډېر زیات ښه اثر کړی و ،
د بنو د ضلعې ټول ملایان په دی تحریک کښې داخل شوی وو بلکه د بنو د ض

نمبردارانو استعفاګانې ورکړې وې او په تحریک کښې شامل شوي وو. د پېرنګیانو
سره د ډېره وېره پیدا شوه او د ډېر هیبت پرې راغی زمونږ د چارسدې اکبرخان
هلته جج ؤ. د بنو د ډپټي کمشنر هغه راوغوښتو او ورته یې ووې چه د دې خبرې مخنیوی
په کار دی نو هغه ورته ووې چه دا زما کار نه دی، زما کار خو دا دی چه تاسو یې
ونیسئ او ما ته یې راچالان کړئ. زه به د مقدمې سماعت وکړم. د ډپټي کمشنر
چه د ده نه مایوسه شو نو بیا یې دلاورخان راوغوښتو، دلاورخان په بنو کښې
مجسټریټ وو او یوه د رشوت مقدمه پرې هم وه او هغه ته یې چه ووې نو هغه ورته
سینه وټکوله هغه ملایان یې په جېلونو د غلول او نمبرداران یې هم ودکه کول او هلته
د خلافت هغه تحریک فیل شو. چونکه ده په بنو کښې یوه لویه فتح کړې وه دې یې زمونږ
دې تعلیمي تحریک او اصلاحي تحریک پسې چارسدې ته راولېږه چارسده یې د بې
اهم ځای دی دلته به همیشه اسسټنټ کمشنر انګریز و دیسي سړی به نه و. دلاورخان
په مشن سکول کښې او د مشن سکول په بورډنګ کښې ماسره د ډېره موده یو ځای پاتې
شوی و زمونږ د دوو نو په شان یو د بل سره مینه او محبت ؤ او زمانه یو یاد وه جماعته
دوستو. ساده خلکو ته به یې ووې او اکثر به یې په دې دوکه کول چه په اتمانزو کښې چه تاسو
پخپلو بچو سبقونه وایئ نو سند به ورله څوک ورکوي او نوکري کېدی به څنګه شي او زمونږ
به چه چپوته په علاقه کښې غم ښادی له لاړو نو چه ذې به خبر شو دې به هم راپسې
راغی اکثر به د تعلیم متعلق د خلکو په مخکښې بحثونه شروع کړل قوم کښې لږ د ډېر
شعور (پیدا شوی ؤ) د خدای فضل وچه په هر ځای کښې به یې شکست خوړ. د
ده د غلطي پراپیګنډې باوجود په خلکو کښې د غلط فهمي پیدا کولو په ځای د خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

به زمونږ انجمن او مدرسي سره نوره هم زياته همدردي پيدا شوه ددغه غلطه پروپيګنډه مونږ دپاره ډيره مفيده ثابته شوه او تر اخره پورې الله تعالی دي ځيلو حيلو او حربوکښې کامياب نه کړي او چا رسدا ېې نه ارماني لاړو او زمونږ انجمن او مدرسې ته يې د هيڅ قسم نقصان ونه رسولی شو . دلاورخان عجيبه سړی و . دی د پيرنګيانو دپاره هر قسم قرباني ته تيار دو . يوه ورځې زمونږ حجرې ته راغی او په حجره کښې نو دهم ډير مېلمانه وو ، ده ډاکټر صاحب ته مخ کړه او ورته يې ووې چه وګوره دې افغانستان ته خو ظلمونه يې په قبيلو نو شروع کړي دي که چرې پيرنګيانو په افغانستان کښې حمله وکړه نو زه به د هغو لونه مخکښې يم توره به راسره وي د پښتنو سره ونه به وهم . ډاکټر صاحب ورته په جواب کښې ووې شايد زه به ستا په مخالفه ډله کښې يم ولې چه زه پښتون يم زه به څنګه د پيرنګيانو دپاره پښتانه ووهم ! ددې په اوريدو غريب په هغه مجلس کښې کچه شو او بيا يې بل بحث شروع کړو .

انجمن او مدرسې :

دانجمن په کوشش زمونږ د مدرسې په ملک کښې ډير شاخونه قايم شوي وو او ډيرلوی شوق په پښتنو کښې د خپلو بچو د تعليم پيدا شوی و ما او خادم صاحب د هغو معاينه شروع کړه . مونږ چه به کله دا د ودې کولی ، نو د ازاد سکول هلکان به هم مونږ سره تلل ، ولی او سعادت خان د ترنګزو به زمونږ دی جلسو کښې نظمونه وئيل ، دوی ډير خوش اوازه وو . ولی به ډير ښکلی قرائت وئيلو او ددې به په خلکو ډير ښه اثر کيدو او د خپلو بچو د هر قسم تعليم ورکولو سره به يې شوق پيدا شو .

زمونږ د يوسف زو مدرسې په ډير ښه حالت کښې وې او د هغې تولنه د صاحبزاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

خورشید خان صاحب، دادینه او نصرالله جان محنت قربانی او کوششونه وو. مشغو
و ددواوي نه پس مونږ دیوسف زو دوره شروع کړه او د تحصیل مردان او د تحصیل
صوابۍ تولې ملاسې موو کتلې، خادم محمد اکبر صاحب به امتحانونه اخیستل او ما به خپل
شر وخت د خلکو سره په لیدو، کتلو او تبادلهٔ خیالات کولو کښې تیرولو مونږ اول شروع
مولانا شاه رسول صاحب د بالاکړی د ملاسې نه وکړله بیا سا اول دیر. کاتلنګ او
رستم ملاسې موو کتلې او په دې ځایونو کښې مولوي لوئې جلسې هم وکړلې. او خلکو ته
د اتفاق د وررولۍ، قامولۍ او د علم فایدې بیان کړې. په دې دوره کښې
احب زاده خورشید صاحب او نصرالله جان هم راسره وو. څه وخت چه د سا اول
یونه، رستم ته راتلو نو خادم صاحب او مولانا شاه رسول صاحب مونږ رستم ته
نصت کړل او ما او نصرالله جان فیصله وکړه چه د سودم هریو کلی کښې چه زمونږ
ده راځی څه نه څه ساعت به پکښې تیرو او خلک به د خپلو اغراضو او مقاصدو نه
وو. مونږ پیاده روان شو او مونږ سره چه یو اس وهغه بانډی مو مولانا صاحب سور
ولې چه هغه ډیر ضعیف ؤ، دا زما د سودم اوله دوره وه، په دې دوره کښې زما
بهادر خان د کوتر پان او شا پسند خان د چارغولی سره ملاقات وشو، دوی سره
د ډیری خبری وشوې او بعضې نور خانان می هم ولیدل، زه د سودم د خانانو په لیدو
خوشحاله شوم او د دوی د اساده ژوند زما ډیر خوښ و. رستم ته مونږ ما ښام
سید و زمونږ خیال وچه د لته د شپې جلسه وکړو خو زمونږ د ملاسې سرپرست
په کلی کښې موجود نه و او بل خوک د خلکو د خبرولو د پاره تیار نه و ما او نصرالله جان
وخت د دوی د خوره نوزه د کلی په یو سړی او هغه د کلی په بل سر شروع شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرې حجرې او هر جماعت ته ورغلو او خلکوته مو ووې چه په فلانی جماعت کښې د ماسختن
دلمونځ نه پس جلسه ده تاسو چه څه وخت لمونځ نه خلاص کړئ نو د خدائ دپاره هلته
راشئ چه خلک په جماعت کښې جمع شو نو مونږ ورته خپل مقصد او غرض بیان کړو. سبا
دهغه ځای د ملایانو امتحانونه واخیستل او شیبې له کلیاړی ته لاړو دلته د مونږ
یوه ډیره ښکلی مدرسه وه. دکلیاړی نه قوی کلی ته لاړو او دقوی کلی نه اسمیلا
لاړو هغه ملایانی موهم وکتی او په اسمیلا کښې نصر الله جان او صاحبزاده صاحب
یوی لویی جلسی انتظام کړی و او د ټولی علاقی خلک یی راجمع کړی وو جلسه په ډ
کامیابی سره وشوه. نصر الله جان زمونږ ډیر قابل، لایق ملگری او دده په وجه زمونږ
د تحریک کار پښتون مخکښې روان و، د پیرنگیانو دا خوښه نه وه او دغه شان به د
داکوشش وچه زمونږ ددی قسم مخلصان، کارکنان زمونږ نه جدا کړی، دهغه ماما
پیرنگیانو نوکر و هغه لی مجبوره که چه نصر الله جان د زیرسترې دپاره لندن ته و
او هغه لندن ته لاړ.

اصل کښې داځای د ټول یوسف زی د تحریک مرکز و بیا مونږ د پښتون
دعلاقی دوره شروع کړه او چه د پېښور دعلاقی له دورې نه فارغه شو نو بیا زه
او بنو په دوره لاړم. په کوهاټ کښې زمونږ دوه ملایانی وې، دا ملایانی د
کارکنانو د اخلاص او کوششو په وجه ډیری په ښه حالت کښې وې، په هنګو
مدرسه تیکدار صاحب علی بادشاه جوړه کړی وه هلته مو یوه لویه جلسه وکړه
هغی کښې تقریباً د کوهاټ دهرې علاقی خلک شریک شوي وو. په هنګو کښې
دي، دلته بعضې خودغرضو او سرکاری خلکو د شیعه او سنی تعلقاتو ته ډیر نقص

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی دمینې محبت په ځای پکښې ډېر نفرت پیدا کړی دی. په جلسه کښې ما یو لوی تقریر وکړو او په شیعه او سنی مسئله مې ډېره روښنایي واچوله، او له جنبره مې ورته داوکړه چه مونږ ټول پښتانه یو که شیعه دی نو هم پښتون دی او که سنی دی نو هم پښتون دی، یو قوم یو او یو مو ملک دی، یو مو خدای دی، یو مو رسول دی یو مو قرآن دی، او حضرت علی تاسو هم منئ، مونږ یې هم منو، نو بیا دا اختلاف په څه؟ د هر چالا ده بېله بېله ده، خو دا ملک خو مو شریک دی، د دې ملک خدمت په شریکه په مونږ ټولو فرض دی او باید چه مونږ ټول د دې ملک خدمت وکړو. مونږ باید دا فکر وکړو چه دا ملک زمونږ دی او خدمت یې هم باید په ګډه وکړو، دا نفرت خو خود غرضو خلکو په شیعه او سنی کښې پیدا کړې دی. زما دې تقریر په خلکو ډېر ښه اثر وکړو که شیعه وو او که سنی وو او څه نه څه د نفرت هغه اور چه خود غرضو خلکو لګولی وکم شو، زما په دې تقریر د هنګو خانان ډېر خپه شو او ما ته یې ووی چه زمونږ د شلو کلونو خواری دی، په یو سینډ لا هو کړه ما ورته وویل چه په دې بې اتفاقی کښې خو نه ستاسو خیر شته او نه د قام، او ملک ته ترې ډېر نقصان رسیږی که د دې کښې فایده ده نو هغه خو دا انګریزانو ده، هغوی په دې خبرې ښې ګرځي او د بې اتفاقی اور ته په هر ځای کښې پکې وهي.

د هنګو نه بیا تل ته لاړو دلته زمونږ ډېر ښه ملګری وو، د هغه ځای مدرسه مو هم وکتله وکوهاټ ته واپس راغلو، د کوهاټ په ټوله ضلع کښې چه د دې مدرسې د پاره خو مره قربانی او فداکاری د تل خلکو کړې ده، دومره هیچا نه ده کړې، دوی په تعلیمی او بیا په سیاسی سرګرمو کښې هم ډېره برخه اخیستې ده او زما سره یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پر امداد او کار کړی دی . د کوهاټ نه بیا بنو ته لاړم ، بنو کښی می امیر مختار صاحب چه زمونږ دا زاړه ملګری سی د هیډ ماسټر پلار دی او یو ډیر مخلص کارکن دی د هغه په وساطت می د علاقی دوره وکړه او د دوه مکتبونه مو د ملا یانو په برکت پرانیستل او د پرو خلکو سره مو لیدل کتل وشو او تبادله خیالات مو ورسره وکړل . د بنو په سنیار کښی ملک خدا بخش صاحب وکیل د پیښور د جیلخانی په کوارټیین کښی خوږ ځی ماسره پاتی شوی وا او یو بل سره مو پیژندګلوی شوی وه د هغه په ذریعه حکیم عبدالرحیم صاحب محمد جان بیرسټر ، او محمد نواز خان وکیل سره می لیدل کتل او واقفیت پیدا شو . زه چه څه وخت د لاهور په جیلخانه کښی وم هلته مو یو څو قیدیان د بنو د ککی کلی لیدلي وو د هغوی سره ما د دی خبری فیصله کړی وه چه هر کله زه رها (خلاص) شم او بنو ته دراشم نو ککی ته به ضرور درځم . په هغه خیال زه او هیډ ماسټر صاحب او د هغه پلار ککی ته لاړو په یو جماعت کښی مو لموځ وکړه او بیا مو د خلکو د راجمع کولو کوشش وکړو . په هغه ورځ د دوی چیرته څه لوبه (ابله) وه د دوی متول هغی لوبی له روان وو . ما ورته یو څو خبری وکړی چه : ای پښتنو ورونو یو کافر خیل کافر ورود نه وژنی تاسو چه ځان ته مسلمان وایئ بیا ولی یو پښتون بل پښتون وژنی ؟ او نه چری یو پیرنګی پخپل قوم مخبری نه کوی او نه ستاسو ملکو تیا کوی بیا ولی تاسو د خپل ورور په سر هغوی له مخبری کوئ او د هغوی ملکو تیا کوئ او نه چری یو هندو د خپل هندو ورور خلاف ناحقه او د دروغو شاهدی کوی او نه د خپل هندو ورور د شرمولو او د بی عزتی کوشش کوی ، خو ای پښتنو ورونو بیا تاسو ولی په ناحقو شاهدو د یو بل بی عزتی او شرمولو پسی روان یئ ، لږ خو د خدای نه ویریږئ او شرم وکړئ ، یو کافر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوچیل کافر وورو نه وژلی ،مخبری یی نه کوی او شرموی یی نه او مونږ چه ځان ته مسلمانان وایو او پښتانه یو مونږ دې خپل پښتون مسلمان ورور وژنو ،شرموو او مخبری د یې پرې کوو .ماورته ووې چه دعا وکړه چه مونږ له خدای پاک پوهه او علم راکړي. ازمونږ په زړونو کښې الله تعالی مینه او محبت ورو دولی ،عزیزداری ، مولی او اتفاق پیدا کړي .څه وخت چه مونږ د جماعت نه وتو نو څو کسان را نه چاپیره شو او زه یې دا سې ټینګ ونیولم چه نن دې پرېږ دو نه مونږ سره به ضرور شپه کوې ماورته ووې چه زمونږ په سر د ېر زیات کار دونه دې او مونږ پاتی کیدې نه شو څو هغوی هم را نه کلک شو چه دا خبره شونې نه ده ماورته ووې چه اخر دا تاسو مونږ ولې دومره مجبور وئ هغوی راته ووې چه خدای کودا دومره ژوند وتېر شو بزیرو کښې مو سپین ونکښ ه لیکن د چا میا ملا نه مو دا قسم خبری اوریدلې دی چه تاسو پښتانه هم پخپل کور کښې ورونه یئ او که چری یو کافر بل کافر نه وژنی نو تاسو هم خپل ورور مسلمان مه وژنئ خلک وایي پښتون ترقی ونه کړه بیا نو لا رو روال شوی دی لیکن حقیقت دادی چه پښتنو ته چا سمه لار ښودلې ؟ چا دوی انو نه منع کړې دي او دوی منع شوی نه دی هی افسوس د نورو قومونو په شان د دوی غمخور نشته ! د دوی شپون نشته ځکه خوېلي شرمښان دي او ماتوی.

څه وخت چه زما دوره ختم شوه او زه کلي ته راغلم یوه ورځ زه عباس خان اکرم او ماته یي ووې چه دا کاکا خیل میا معروف ډېر خطرناک سړی دی ورځ دهغه دا کوشش دی چه ما او تا کښې بی اتفاقي پیدا کړي او دهغه یو څو خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي ماته وکړې چه زه دهغې بیا نول نه غواړم . هغه خبرې په دښتیا سره ډېرې خرابې
وې ماته نورو خلکوهم دمیاں معروف صاحب ډېرې قصې کړې دي او که دعباس خان
اومقصود جان په منځ کښې چه زمونږ دهای سکول هیډماسټرو چه دا څه قسم ناچاقي
پیدا شوې وه هغه هم دده کارګذارې وه . ماته دا هم معلومه شوه چه دې زمونږ دانجمن
په ممبرانو کښې پرې جنبې پیدا کول غوارې او اول چه کوم دمینې محبت او اتفاق مظا[هره]
دانجمن په ممبرانو کښې وه نن هغه نشته بلکه دانجمن ممبرانو دیو بل نه ګیلې مانې او
شکایتونه شروع کړي دي . میا صاحب زمونږ دانجمن دیو ډېر فعال رکن ؤ دګډ[و]
کار دده په حواله و دا خبره ورو ورو وګوښېده او د میا معروف غوږ وته هـ[م]
ورسېده او څه ورځې پس هغه دانجمن دانسپکټرۍ نه استعفا وکړه محمـ[د]
عباس خان زمونږ دانجمن صدر و دهغه دا خیال و چه زه دده استعفا فـو[ر]
منظورو م لیکن ما ورته ووې چه ته لږ صبر وکړه او دا به ښه وي چه دده استع[فا]
انتظامیې ته پیش کړې شي بله ورځې ما مولانا محمد اسرائیل صاحب ولیدو هـ[م]
راته دمیا معروف دا استعفا ذکر وکړه ده باندې هم دمیا صاحب تعلیم اثر کـ[ړی]
و ده راته ووې چه دمیا صاحب خوله سورې ده هغه بله ورځ هم دلته خلکـ[و]
لګیا و او دانجمن خلاف یې خلکوته خبرې کولې هغه چه په هوښان وی رضا کول
په کار دی او که چېرې هغه مستعفي شی نو زمونږ انجمن ته به ډېر نقصان ورسـ[ي]
زمونږ برخلاف به پراپیګنډه شروع کړي . ما ورته ووې چه دا خو ته منې چه د[ا]
خوله سورې ده دهغه بخپله خوله قبضه نشته بیا دا سې سړې چه زمونږ انجمن کښې و
زیات خطرناک دی چه زمونږ دانجمن برخلاف پراپیګنډه کوي په ځای ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي نه بهودي او زمونږ برخلاف پروپیګنډه کوي نو په خلکو به یي دومره اثر نه وي
وخلک به وایي چه دی خو په انجمن کښې نه دی نو بیا خلک دده په خولې دومره اعتبار
نه کوي او دی به مونږ ته د دومره نقصان رسولو قابل هم نه وي لکه چه نن دی. بله ورځ
مونږ خبر شو چه عباس خان د هغه استعفا منظوره کړه لیکن کوم کړ چه زمونږ په انجمن کښې
یا صاحب کړي او کومي جوړې چه زمونږ په انجمن کښې خوري شوي وې هغه ورنه وتلي
و زمونږ دانجمن د بعضې اراکینو داعادت شوی وچه څه وخت به یو ځای شو نو
یو بل خلاف خبري به یي کولې او بیا وروو زمونږ. خادم صاحب او عبدالاکبرخان
و دې درجې ته ورسیدو چه د ملاټسي دهلکانو مخکښې به یي داسې فضول خبري
ولې چه سړي به ورته حیرانیدو. یوه ورځ ماته هیله ماسټر صاحب ووې چه ناظم صاحب
وسکوتري صاحب دهلکانو په مخکښې داسې خبري کوي، او ددې قسم خبري کول په
کار نه دي ځکه چه دا خو دانجمن یو ذمه وار خلک دي او ددوی په داسې خبرو په خلکو
ټواب اثر کیږي. او زمونږ انجمن او ملدرسې ته تری سخت نقصان رسیږي. ماو ته
وی چه هغوی څه خبری کړي وې هغه راته ووی چه نوري خبري خو پریږده هغه
ه ورځ دهلکانو په مخکښې لګیا وو چه ستا دوست قاضي عطاء الله خان د پیر ګیلانو
خبر دی او ده پسې یي لګولې دی او دی چه په کار کښې هغه دغه کوی دا د قاضي تعلیم
ی چه په ده یي اثر کړی دی. زه ددې په اوریدو ډیر خفه شوم چه دوی په ما او
قاضي صاحب شکونه او الزامات لګوي لیکن ما څه کولی نه شو ددوی خولې بادې شوي
ی. ډیر ځله ما دوی خان له پوه کړل چه ستاسو ددې قسم خبرو نتیجه به څه وي؟
ددوی نه پوهیدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۹۲۵-۲۶ع وخت ؤچه په پېښور کښی د جمعیة العلماء هند جلسه وه مونږ ا
یې هم دعوت راکړی وزه مقصود جان د اتمانزو د ازاد سکول هیډ ماستر او دد ې
ازاد سکول یو څو هلکان دغه کنفرانس کښی شریک شوي وو په دې کنفرانس کښی غني
چه دغه وخت د دیار لسو کالو و تقریر کړې وچه دهغه تقریر په ټوله جلسه او د جمعیة العل
هند په لیډرانو د پېر زیات اثر وشو. مولانا کفایت الله چه د جمعیة صدر ؤ ورا پاڅید
او غني یې ډېر ښکل کړو. په دی کنفرانس کښی صاحبزاده عبد القیوم صاحب هم موجو
و، چه جلسه خوره شوه نو صاحبزاده ماته وویل چه زمونږ د اسلامیه کالج جلسه د
که ته هغې له راشی نو ډېره ښه به وي ماورته داوویل چه مونږ سره یو تعلیمی نظم دی ک
ته مونږ له اجازه راکوې چه هغه نظم زمونږ د مدرسی هلکان هلته ووایي نو زه به د
مونږ به تاته دا نظم وښیو ته یې وګوره هغه یو تعلیمی نظم دی هیڅ سیاست پکښی نشت
صاحبزاده صاحب ته مو هغه نظم ولیږلو او د کتلو نه پس یې مونږ له اجازه راکړه او مو
دی جلسه کښی شریک شو هلته زمونږ د مدرسې دوه هلکان پاڅیدل او هغه جلسه کښ
یې هغه نظم وویلو هغه نظم د جلسی په خلکو دومره اثر وکړو چه د اسلامیه کالج هلکان په ژړا
او په جلسه کښی د شریکو ډېرو پښتنو دسترګو نه اوښکی توی شوې او دا ېږنګلیان چه وو ب
کښی کښی دا سی نیغ شوا وویل چه دا هلکان څوک دی؟ Who are these boys?
ماورته وویل چه دا د اتمانزو د ازادهای سکول طالب علمان دي نو دوی وویل چه ښه
ازاد سکول؟

دحج سفر :

زه په ۱۹۲۶ع کښی د حج په سفر روان شوم، په دی سفر کښی بوزه وم، یوه مې خ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل می اوښی، زما د تره زوی عطاءالله خان و او بله می ښځه وه، پېښور ته ولاړو
او د اکټر صاحب را ته د سیکنډ کلاس ده به ریزرف کړه او کراچي ته ورسیدو. مونږ
په کراچۍ کښې د حاجیانو په کیمپ کښې وو چه د عبدالله هارون صاحب. بی بی راغله مونږ
ېی کور ته بوتلو، د هغوی یو ښه مناسب کور و هلته یې ډېره کړو. د حاجیانو جهاز راغی
مونږ د پاره عبدالله هارون صاحب ډېر کوشش وکړو چه مونږ له د سیکنډ
و فست کلاس ټکټونه واخلی مګر هغه ټول ډک شوی وو د روانیدو په وخت کښې
هغه مونږ سره ګډ او د جهاز کپتان ته یې وویل چه دوی ته سیکنډ او فسټ میلاو
نه شو، هغه ته یې وویل چه زمونږ خیال وساتی په دې تهړ د کلاس کښې یې ځای د کلاو
رو په شان اچولي وو چه جهاز روان شو، سمندر په څپو کښې و چه لږ غوندې د سمندر
ځ ته شو نو د خلکو قی شروع شو مونږ ټول په تکلیف کښې وو ولی د خور حالت می ډېر
اب و مونږ د جهاز د پاس نه کوز ځای ته ورکوز شو خو هلته هم زمونږ تکلیف کم
نو بلکه زیات شو نو زه بیا د جهاز هغه کپتان له ورغلم او ورته می وویل چه مونږ
ډېر تکلیف کښې یو ته چه زمونږ نه څو مره کرایه اخلی نو مونږ به یې ورکړو ته مهربانی
مونږ له یو ځای راکړه چه مونږ پکښې ارام وکړی شو او رو پیه می ورکړې په
ز کښې یوه کمره وه چه سامان پکښې پروت و هغه یې خالی کړه او مونږ هغې کمرې
رو داخوښه وشو چه مونږ ځان له شو ولی تکلیف مو کم نه شو. دوی درې واره
یاتی شو او زه د فسټ کلاس نه بهر لوی برنډه وه هلته لاړم، مونږ خو کپتان
ب له حساب ورکړی و نو ما ته چا څه نه وې، اوه یا اته ورځی پس عدن ته ورسیدو.
دلته جهاز یو شو اود ولاړ وي. دلته شپه یخه وه زه یخني وو هلم او انفلوینزا

(c) ketabton.com: The Digital Library

می شوه زه د فسټ کلاس نه بهر په هغې برنډه کښې پروت وم چه یو عرب زه ولیدم
هغه راغی او زه یې ځان سره د ننه فسټ کلاس ته بوتلم، زما یې ډېر خدمت وکړ چې
زه به یې ټول عمر یاد لرم. چه جدې ته ورسیدو نو زه لوږه بنه شوی وم. د جهاز نه راکو
شوم زما دا ملګری هم راکوز شو، یوځای شو خو ټول سامان چه دوی سره وو هغه ټو
په جهاز کښې پاتې شو، عطاءالله خان خو ډېر ساده سړی و هغه به څه نه پوهیدو او
داقد دی هم ونه کړه شو چه هغه خپل سامان یې د جهاز نه راکوز کړی وای مونږ
سره ډېر سامان اخیستی وو، زما هغه ټول سامان او زما د ټبر جامې چه یې کښې
سره وزرو تیمی وی هغه هم لاړ. ما هغه وخت زمونږ (معلم) ته ووې چه په جهاز ک
زمونږ سامان پاتې شوی دی هغه لاړ ویل یې سامان می بیانه مونږ. د دغه ځای نه ج
مونږ مکې معظمې ته راورسیدو نو مونږ د پوټ وکړ، د غوو خو کښې د سعودیانو حکوم
نوی جوړ شوی و شریف مکه یې په مخه کړی و. د شریف مکه په وخت کښې به چه ج
حاجیانو دا که وکړه یا غلا وکړه نو په هغې کښې به ورسره دی هم شریک و. دی عیاش
و ولې سعودیان داسې نه وو هغوی به د حاجی چه څه نقصان وشو د هغه ذمه دار به
معلم ګرځولو او د هغه تاوان به یې تری اخیسته، د دوی په وخت کښې داسې په ملک
کښې امن وچه بیان یې د رته کوی نه شم. حکومت زمونږ د رپوټ په وجه هغه زم
معلم راوغوښت او ورته یې ووې چه د مال پیدا کړه او که دی پیدا نه کړو نو تا و
ودکوه! » هغه معلم زمونږ د پېښور حاجی جان محمد له ورغی او ورته یې وو
دوی ته ووایه چه ما معاف کړی. او چه حاجی او ورسره هغه معلم د جرګې په طر
مونږ له راغلل نو مونږ معاف کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ دحج مراسم ددینی احکامو سره مطابق په خپل خپل وخت ترسره کول چه د
مغوله تفصیلی ذکرونه تېرېږو، صرف دایوه پېښه یادوم چه دحج په دوران کښی دسعودی
حکومت له خوا «موتمر عالم اسلام» په نامه یوه لویه جرگه جوړه شوه هغی ته دحاجیانو
نه ددنیا دهر ملک دمسلمانانو مشران راوغوښتل شو. دهندوستان نه مولانا
محمد علی، مولانا شوکت علی، مولانا ظفر علی خان او مولانا اسماعیل غزنوی او ځینی نور
په دې موتمر کښی شامل وو زه هم پکښی شامل شوم. مولانا محمد علی او شوکت علی
وی دا خبره پیش کړه چه تاسو ددی مزارونو او قبرونو نه، گنبد ونه جبې اوقبې
لې وړانی کړی دي او اوار کړی مودي هغوی ورته وویل دا اسلامی شریعت
خلاف دی دوی وویل چه دا خو «آثار قدیم» وو هغوی ځواب ورکړ چه آثار قدیم
خو تاسو وگوری چه ددې نه مسلمانانو ته فایده رسیدلی ده که نقصان؟
دوی یو بل تجویز هم وړاندې کړ هغه دا چه باید دمکی معظمی دمتولی توب دپاره
ب دټولی دنیا دمسلمانانو په خوښه یو سړی مقرر شی نو هغوی ورته ووې چه فرض
ه چه ددنیا مسلمانانو دهندوستان یو مسلمان دې کار دپاره خوښ کړو نو آیا هغه
لی معظمی حفاظت کولی شی؟ ځکه چه اوس دا دی مونږ او لیدل چه کله کافر پیرنگی
راغی نو دهندوستان مسلمانان هم دهغه په فوځ کښی هغه سره راغلل او زمونږ په
مقدسو مقاماتو هغوی دگولو چلولو نه انکار ونکړو، گولی یې او چلولی. ددې نتیجه
شوه چه موتمر ته دفایدې په ځای نقصان ورسید او دهغه موتمر ختم شو.
کله چه دحج نه فارغ شو زه خوناجوړه وم، زه او زما تبر طایف ته لاړو زما خور
کښی تادی وه هغوی مدینی منوری ته لاړل. طایف ته چه تلو مونږ سره په لاره کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو پښتون ملګری شو، د پېښېدو سړي و، چه طایف ته ورسید هغه مونږ خپل کور ته
بوتلو. د ده هلته ډېر ښکلی کور و. طایف ډېر ښکلی او اباد ځای دی، ښه آب وهوا
لري، مونږ څو ورځې هلته تېرې کړې. په دې ورځو کښې چه هلته وو به ورځ یو سړی
مونږ ته غږ وکړو چه: «د تعال تعال» یعني «دلته راشئ!» مونږ ورغلو هغه ووېل
لا دا د حضور صلی الله علیه وسلم وېښته دي او دا بل په کته کښې د هغه د پښې د پل
نښه ده، دا وګورئ!!» ما ورته ووې چه مونږ خو طایف ته ددې د پاره راغلي یو چه دلته
د حضور صلی الله علیه وسلم هغه عزم اراده عفو وګورو. چه هغه دلته د تبلیغ د پاره راغی
او خلکو په کاڼو ګټو وویشت، زخمي یې کړ، خو هغه په خپل عزم ټینګ ولاړ و او بیا یې
هغو خلکو ته دعا وکړه چه خدا یه ته دوی ته هدایت د نیکۍ وکړې. په طایف کښې زمونږ
صحت ښه شو نو بیا واپس مکې ته راغلو په هغه وخت کښې موتړ نه و، مونږ د اتګ
د اوښانو په سورلۍ کاوه. په مکه کښې مې مولوی محمد اسماعیل غزنوی صاحب ولیده
خو زما د جېلخانې ملګری و. د جېلخانې دوستان ډېر خواږه وي په خبرو خبرو کښې
ما ورته ووې چه مونږ مدینې منورې ته ځو، راته یې ووې چه راځه ما سره جدې ته لاړ شه
د جدې نه هم مدینې ته لاره تللې ده ما ورته ووې زه په بله لار د مدینې ته ځم لیکن
هغه مجبور کړم او ورسره جدې ته لاړو. چه جدې ته ورسېدو هلته یو لوی
سړی د ده اشناو هغه کره ډېره شو. په دې ورځو کښې د سعودي بادشاه جدې ته
او هم دې کور ته راغی او مونږ سره یو ځای په هغه کور کښې ډېرا شو، هغه ډېر
سړی و مونږ سره به یې یو ځای ډوډۍ خوړله، یو ځای به ناست پاست ووه
به مو سره مجلس کوو. ما په ده کښې یو ملک او خان هومره غرور هم ته لیدو بلکه یو فقیر او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیړی و. حالانکه چه دی بادشاه و، څو ورځی پس مونږ مدینی منوری ته روان
شو د سعودی باچا سکرتر مونږ ته لاری د موټرو او نورو په نامه یو خط راکړ چه د دوی دا رام
خیال وساتی. زمونږ ټوله قافله پنځه اوښان وو، څلور یا پنځه ښځی، دری یا څلور نارینه
وو. کوم اوښ چه زما دپاره ؤ یوه کجاوه یی زما د تبر او بله یی زما وه؟ کجاوي لنډی
ی او زه پکښی تنګیدم، د شپی به اکثرا دا اوښ نه کوز ېدو او د عربستان په ځنګلونو
کو مو پیاده مزل کاوه. دې مزل د پرخوند کاوه. په دی قافله کښی چه دا نور عرب
ونږ سره وو. دا هغه کسان وو چه د پیرنګی د راتګ په وخت کښی د شریف مکه په دور
ی د مدینی نه ترکو ته هجرت کړی وو او اوس واپس راغلی وو او مدینی ته تله. چه مونږ مدینی
و د مسجد ونو په دوی کښی دیو کره د یره شو، زه په مسجد نبوی کښی د لسو ورځو دپاره
تکاف شوم، هغه جماعت کښی یوه ستن وه دهغی سره به ناست وم. یوه ورځ په دې
سجد کښی می حاجی محمد امین ولید، رو غبر مو وکړ، ما تری تپوس وکړ هغه دا ته
ل چه دلته په دې مسجد نبوی کښی ما یوه کوټنی رپیل اکړی ده او اراده لرم چه دلته
وکال (چله) وباسم. ما ورته ووې چه د څه دپاره؟ وې چه د رسول الله صلی الله علیه
لم د خوشحالئ دپاره. نو ما ورته ووېل چه رسول (ص) په دی نه خوشحالیږی
رته ووی چه داسی وکړه چه ته بېکا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زیارت کښی د
ن شریف تلاوت وکړه او دعا او بیا استخاره وکړه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم
ی خوشحالیږی چه ته دلته هغه سره په کوټنی کښی ناست یی او که په دې خوشحاله
ی چه ته لاړ شی او د هغه پیغام خلکو ته ورسوې. چه د شپی ویده شوی دی نو
ر وختی ماله راغی چه ستا خبره سمه ده سبا وطن ته ځم او خدمت به کوم او که

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیروی ته چه په خیر راغلی نو بیا به تا سره یو ځای کار کوم ، ما ورته څه حساب هم ورکو...
خو ولاړ مونږ خو ورځی دلته تېری کړی بیا بیت المقدس ته روان شو ، د حجاز دیوا...
بندر (پورټ) (رابغ) نه مصر ته ولاړو کله چه زمونږ جهاز د سویز په بندرګاه ودر...
او مونږ تری کوز شو نو زما اراده وه چه د قاهری او اسکندریې ښارونه هم وګورو...
اراده زه ورو غوندی یو مصری افسر ته ورنږدې شوم او د اخبره می ورته وکړه او دا...
هم ورته ووې چه مونږ ستاد اسلام ورونه یو امید دی چه ته به مونږ سره په دې کښې...
امداد وکړې . د مسلمان د تکی داورېدو سره هغه موسکی شو او ماته یې ووې چه نو...
ستاضرورت دی ، نو زما مسلمان ورور یې او چه سبا پیرنګیان په مونږ حمله کوي بیا...
مسلمانی او ورور ولی چیرته لاړه شی ؟ تاسو د هندوستان خلک مسلمانی څه پېژ...
ستاسو اسلام خو پیسه ده . تاسو داسی قوم یې چه د پیرنګی دیوه آنیز د پاره موټو...
دنیا د پیرنګی غلامه کړه او دا مونږ هم چه د پیرنګی غلامان یو دا هم ستاسو دلاسه کړه زه...
اختیار وی نو دا ستاسی ناپاک او منحوس قدم به په دی خاوره بری نه ږدو ، دد...
اوریدو زه چپ شوم . دلته مونږ لس ورځی په کورانتین (قرنطین) کښی تېری کړ...
دهغی نه پس فلسطین بیت المقدس او شام ته لاړو . په بیت المقدس کښی مونږ...
دردناکه حادثه راپېښه شوه ؛ دلته زما تبر د بیت المقدس د جماعت د پا ورو...
نه راپرېوته زخمی شوه او څو ورځی پس مړه شوه (انا لله وانا الیه راجعون) ۱۰

هلته دفن کړی شوه .

په فلسطین کښی یهودیانو ښکلی ښکلی نوی کلی ، ښارونه او باغونه جوړ ک...
او ملکیا دي جوړ وي یې لیکن مسلمانان یې لا هغه شان په غفلت کښی پراته د...

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مهدي صاحب ته په انتظار کښې ناست دی چه مونږ به پخپله څه نه کوو هغه به راشي
او هغه به دا له هر څه وکړي . دوی دومره بې علمه او بې خبره دي چه امام خو پرېږده چه
پیغمبر راغلی دی او خپل قوم ورسره ملا تړلې نه ده نو پیغمبر کامیابه نشوی نه دی .
په بیت المقدس کښې زما د مسلمانانو ورونو عربو سره په دې باندی ډېرې خبرې
شوې وې زه چه به د بیت المقدس نه بهر ووتم کومه ځمکه چه به مې ولیده چه شاړه
او ډیک دی نو چه تحقیق به مې وکړو نو معلومه به شوه چه د عرب ده او کومه ځمکه چه به
اباده وه په هغې کښې به یو وړوکی غونډی بنګله او باغ ونو چه تپوس به مې وکړو وې
دا یهودی دی ده او دغه شان د کلو حال و . یهودیانو ښکلی ښکلی آباد او پاک کلی او ښکلی
ژوند واو د عربو به دا ته څه ذکر کوم او بله دا چه سحر به ووتم یهودیان به ښځې ، نر
لکیا وو کارونه بی کول او په بیت المقدس کښې چه به سحر هوټل له لاړم څوک به پکښې
نه و چه غرمه به لاړم څوک به پکښې نه و چه ماز یګر به لاړم نو هوټل به ډک و ښکلی ښکلي
میزونه به لګیدلي وو ، خلکو به ښکلی ښکلی پاکې ، صافي جامې اغوستی وې چای به
چای ځکله ، چاکافي ، او چا دا انګور او به او چه د عربو هوټل له به لاړم نو که سحر و
هم به خلک پکښې ناست و که غرمه وه هم د خلکو نه ډک و او که ماز یګر وه هم به خلک پکښې
و غټ غټ چلمونه به پراته وو ، چیلم به هلته او ډېلې و س به یې یو ځای پروت
د دوی په هوټل کښې هغه صفایي نه وه کومه چه د یهودانو په هوټل کښې وه او لکیا
وو لوبې به یې کولې زه پری نه پوهېدم چه څه لوبې یې کولې یوه ورځ مې دی عربو
ورونو ته ووې چه دا تاسو په کومه دنیا کښې یې لږ ی سترګې خو وغړوئ زه چه
ستاسو په دې ملک ګرځم چه چیرته شاړه ځمکه وي او ډیک وی نو چه تپوس وکړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دچا ځمکه ده ؟ نو وایي چه دعرب ده او چه ښکلی آباده ځمکه او باغ او بنګله وو نم
نو چه تپوس وکړم چه دا دچا ده ؟ نو وایي چه دا دیهودی ده ـ تاسو دې خپل ژوند
ته وګورئ او دهغوی ژوند ته وګورئ که علم مو نشته نو ستر ګی خو مو شته . نو
هغوی کښې یو کس جواب راکړو چه مونږ دا شاړې ځمکې په یهودیانو باندی خرڅ
چه اباد ې یې کړې او اوس اخري صدئ ده امام صاحب به راڅی او دا هر څه
به زمونږ شي . زما خیال وچه ملا صاحب ګیني یوازی مونږ پښتانه امام صاحب
ته کښینولی یو لیکن عرب غریبانان یې هم ورته کښینولی دي . اوس می کله نا کله خیال
پیدا شي چه فلسطین ته لاړ شی او دعربو نه می تپوس وکړای چه هغه ځمکې ستاسو
شوی او که دیهودیانو شوې ؟ خو ادلسمه صدی خلاصه شوه .

یوه ورځ زه د بیت المقدس نه باهر سیل ته ووتم یو ځوان عرب را سـ
ملګری شو ماله لږه لږه عربي راتله هغه سره می خبری شروع کړې ورته می ووی
بیت المقدس خو ډیره ترقي کړې ده نوې نوې سړکونه یکښې پیږنګیانو جوړ کړل او نو
نوی ابادی یې یکښې وکړې هغه ماته وکتل څه یې ویل لیکن چپ شو او ماله یې هیڅ
جواب رانه کړو ماورته ووې چه ولې چپ شوی نو هغه رانه پوښتنه وکړه چه ته
یې ؟ خو ماورته ووې چه اخر ستا مطلب څه دی ؟ هغه راته ووې چه هندیان د
خراب خلک دي دهغوی کار بغیر دمخبری نه نور هیڅ نشته په دې قول ملک
کښې خلک هندوستاني ته په ډیر نفرت سره ګوري دوی ته ډیره ګناه نه وه ځ
د دنیا په لوی جنګ کښې دی خلکو سره هندوستانیانو او دهندوستان فوځ چ
کړې دي ، دهغې سزا دې دوی له خدای ورکړې . د دی هندوستانی فوځ ا

د مسلمانانو و ماورته ووې چه زه تاته لم ازکم دومره ویلی شم چه زه مخبر نه یم هغه
راته ووی چه مونږ به سړکونه او آبادی څه کړو مونږه او زمونږ ملک ورځ پر ورځ
په پرېوتو او دغربت طرف ته روان دی ځکه چه ترکو به د قسطنطنیې د خزانی نه
روپۍ دلته لګولې او پېرنګیان لکه د جورو په مونږ لګیا شوی دی، زمونږ مال خوري او
ولایت ته یې لیږي او بیا یې یو سوداسویلي وکړ چه مونږ څه ترکو سره وکړه اوس الله تعالی
مونږ ته د هغې ناشکرګذارۍ سزا راکوی اوس مونږ ترکو پسې د پېرا ارمانونه کوو لیکن
وخت تېر دی الله ج دې مونږ ته عفو وکړي. او د دی ظالمانو د پنجې نه دې مونږ خلاص
کړي. دغه حال د شام هم دی.

د شام ملک په دوو حصو تقسیم دی، د یوې حصې چه (اوس ورته لبنان وایی)
دارالخلافت بیروت دی. دا د سمندر په غاړه یو مزیدار ښار دی دلته د علومو
وفنونو د زده کولو د پاره امریکي یولوی دارالعلوم قایم کړی دی د شام په دې حصه
کښې د اوبو کمی دی غرونه هم پکښې ډېر دي لیکن خلک پکښې دومره تکړه دي چه غرو
سره یې توله اباده کړې ده او اکثر غرونه یې د انګورو باغونه کړي دي، کلی او باغونه ډېر
اعلی طریقه باندې جوړ دي خلک یې ډېر ښه او اسوده دي په کومه علاقه کښې چه د
مسلمانانو ابادی زیاته ده، د هغې دارالخلافه دمشق ښهر دی. دمشق هم یو ډېر مزه دار
ښار دی، کور په کور او کوڅه په کوڅه اوبه بهېږي او به پکښې ډېری زیاتی دي ځمکې یې
ډېرې ښې دي لیکن خلک یې هغه شان محنت کښ او آباد کار نه دي او نه یې خلک
هغه شان ترقي یافته دي او نه یې هغه شان پاخه کلي دي. په دې ملک کښې د فرانس
حکومت دی، دلته په دې خلکو کښې دا د صفت یوه خبره ولیده چه په عیسایانو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مسلمانانو کښې مينه او محبت دی او په دوی کښې هغه بې اتفاقي او نفرت نشته
لکه چه څنګه د فلسطين په مسلمانانو او يهوديانو کښې مالیدلی دی. زما په خيال په فرانسيانو
کښې لکه د پيرنګيانو په شان دا بد عادت نشته دی چه د خپل مطلب د پاره په خپلو رعايا وو
کښې نفاق او نفرت پيدا کوی. د پيرنګيانو پاليسي خود (Devide and rule) خلک بې اتفاقه
کړي او بيا پرې په مزه حکومت کوی.

د بيروت په يو هوټل کښې مې د يو مسلمان عرب سره خبرې شوې هغه دا ته
وې چه زه د لته ديوی کميټې د پاره راغلی يم چه هغه کميټې د فرانس حکومت د
دې د پاره مقرر کړې ده چه په دې خبره غور وکړي چه تش تعليم د رعايا د پاره مفيد
نه دی. د دی سره صنعت او حرفت هم په کار دی. زه حيران شوم چه د فرانس په دې
ملک لس کاله لا د حکومت شوی نه دی او بيا د دوی د صنعت او حرفت و د سره فکر
او خيال دی او په هندوستان د انګريزانو د پاچايي تقريباً دوه سوه کاله وشو
غريب رعايا هره ورځ د صنعت او حرفت څخه وهی ليکن څوک پرې غور قلاره
نه بږ دي. د شام نه زه عراق ته لاړم، په موصل کښې مو دوه ورځې تيرې کړې. دا يو
وړوکی مزيدار ښار دی او سيند پکښې بهيدلی دی، خلکو کښې شراب خوری
او عياشی زياته شوې ده که څېرې د پيرنګيانو حکومت په دې خلکو په مود
پاتې شو نو زما په خيال دا خلک به بالکل تباه او برباد شي. د موصل نه بغداد ته
لاړلم بغداد کښې مې کافي ورځې تيرې کړې. په دې ښار کښې هم بې شماره ښا
وې، د ښار او اکثر دکانونه د هندوستانيانو دي چه د پيرنګيانو قبضه کيدو س
هلته تللي دي. د دې ښار اخلاقي حالت ښه نه و او پيرنګيانو ډېر ارمينين هم دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

آباد کړې دي. بغداد یو ډېر مزید ار ښار دی او د ښار په منځ کښې یو لوی سیند بهېدلی دی. د بغداد نه کربلا ته او نجف ته لار ده، دا دواړه ډېر متبرک ځایونه دي. او د لیرې لیرې ملکونو نه مسلمانان خصوصاً شیعه ګان د حضرت علی (رض) او د امامانو زیارتونو له ورځي، دا زیارتونه په یوه لویه پیمانه باندې ډېر مزید ار جوړ دي په لیدلي د سړي زړه خوشحاله شي. شیعه ګان غریبانان تر اوسه پورې هغه شان هلته ځانونه ټکوی او جنګ سره د غمې وهي او په زار زار ژاړي. د دی په لیدو سړي ته هغه پخوانی حالت را په مخکښې شي. د نجف نه بیا ذه کوفي ته لار م. کوفه نجف ته نزدې ده، کوفه یو وړوکی غونډی ښار دی او د سیند په غاړه آباد دی د نه ترقی وجه بې خلک د ابیانوی چه د دی ښار د هغه وخت او سېدونکو حضرت امام حسین صاحب او د هغه اولاد سره غداری کړې وه نو الله تعالی د دی ښار او سیدونکو ته دا سزا ورکړه. که چیرې دي خلکو حضرت امام حسین سره وفاداری کړې وای او هغوی کامیابه شوی وای نو د دی ښار به دا حالت نه و او دا ښار به د بغداد په ځای د عراق دار الخلافه وای په دی ملک کښې پیرنګیانو ډېر نهرونه جاری کړې دي او جرګومو ځمکو ته د نهرونو په ذریعه اوبه نشي رسېدلی نو هلته یې په سیند باندې ماشینونه لګولی دي د هغې په ذریعه اوبو خور کېږي. یو ځوان عرب ما سره په ریل کښې سفر کوو هغه ته می ووې چه د پیرنګیانو په راتلو خو ستاسو ملک ښه آباد شو او تاسو ته ډېرې فایدې ورسېدې هغه زما دی خبرې پورې وخندل وویل وې چه بې شکه دا دیو قوم د غافلولو د پاره ډېر ښه ترتیب دی دا نه چه ترقی وایې، دا د یو قوم او ملک د پاره اصلی ترقی نه ده او نه دا پیرنګیانو زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ترقی د پاره کړې دی ، د دې نه مطلب دهغوی زمونږه او ده کول او غافل
کول دی چه مونږ په دی مشغوله شو او هغوی په مزه زمونږ په ملک حکومت
کوي داخو په حقیقت کښې دغلامی یو جال دی چه زمونږ دغلامی د پاره هغوی
خور کړی دی په عراق کښې یهود یان او عیسایان خونشته خو هلته پیرنګیا نو
شیعه او سنی په جنګ کړي دی . چه په کوم ښار ونو کښې سنیان زیات دی
او شیعه ګان پکښې لږ دی نو هلته دوی د شیعه ګانو ملګري دي او چه په کوم
ښار ونو کښې شیعه ګان زیات دي او سنیان کم دی نو هلته د سنیانو ملګري
دی لیکن د دوی دا پالیسی کامیا به کېدی نه شی ولی چه په عراق کښې د شیعه
ګانو ابادی ډېره کمه ده .

بیا زه بصرې ته راغلم او د خوورځو قیام نه پس په جهاز کښې سور شوم
په کراچي کښې کوز شوم .

په عربو کښې چه څه وخت د پیرنګیانو حکومت قایم شو یا دی نو د نورو څیزونو
نه علاوه دوه څیزونو له دوی ډېره ترقی ورکړې ده یو شراب خوری او بله دم بازی
په هر ښهر کښې د شرابو دکانونه دي او د دمو بازارونه دي باجی دی ، عیشونه
او سرودونه دي او د خلکو اخلاقی حالت یې ډېر خراب کړې دی ، یوه ورځی د بصرې
په بازار کښې ګرځېدم چه چوک ته ورسېدم نو په چوک کښې می پهانسی لګه ولیده
د تحقیق نه راته معلومه شوه چه په دی پیرنګیانو ډېر قوم پرست عرب پهانسی
کړې دی او ډېر ظلمونه یې عربو سره کړي دي ، د هندوستان په اخبارا تو کښې
به مو د شام د ظلمونو قصې لوستې چه فرانس په عربو باندی کړې وو ، لیکن په عراق

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې چه پېرنګیانو په عربو کومې لوبې کړې وې ، ددې متعلق مونږ چېرې دهندوستان
په اخبار اتو کښې څه لیدلې نه و . معلومېږي داچه دهندوستان ځینې اخبارات
خپل ضمیر نه لرې او چه پېرنګیان ورته څه وایي هم هغه لیکي . دلته هم دهندوستانیانو
نه ډېر نفوت دی ولې چه دوی د اسلامي اخوت په جامه کښې پېرنګیانو ته ډېرې مخبرې
کړې دي او ډېر عرب یې په پهانسۍ کړې دي . په کاردی چه دداسې قوم نه نفرت
وکړې او که لږ قدرې دعراق اختیار خپل شو دهغوی اول کار به داوی چه دڅلک
خپل ملک نه وباسي .

څه وخت چه کراچې ته ورسېدم نو په بندر کښې زمونږ دنو ښار دپښتون تاته داد
هغه چه څه وخت په جهاز کښې ولیدم نو را تر غاړه وتو او په زور یې خپل ځای ته بوتلم .
مونږ دطورو نواب زاده امین الله خان هم په کراچې کښې و دی په ریل کښې دپېرلوی
سړو چه هغه خبر شو هغه راغی نو بیا هغه زه خپل ځای ته بوتلم ، یو دوه ورځې مې ډېرې
مینه او محبت سره هغه سره تېرې کړې بیا وطن ته را روان شوم او کلي ته په خیریت
را اورسیدم .

پښتون (اخبار - مجله) :

په جېلخانو کښې ما دخپل قوم په حالاتو باندې په ښه شان سره غور کړې وزه
په نتیجه ورسیدم چه په دنیا کښې هیڅ قوم بغیر دخپلې ژبې نه ترقي کولې نه شي
هغوی کښې علوم او فنون پیدا کېدای نه شي . ما داراده کړې وه چه ضرور به یوه
له په پښتو کښې دخپل قوم دپوهولو ، ددنیا دحالاتو نه خبرولو او دخپلې ژبې طرف
مایل کولو (مخ کولو) دپاره جاری کوم او ددې کوشش به هم کوم چه انجمن بخپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه کښې د بچو د پاره د ابتدائي تعليم انتظام وکړي . حقيقت دادی چه دغه وخت
په پښتو ژبه کښې هيڅ نه و او نه پښتو دچا یاده وه او پښتون قوم دومره نا پوهه ، نا
وچه داخپله ژبه ورته سپکه ښکاريده او چه کوم قوم ته خپله ژبه سپکه ښی نو هغه سپک
شي ، او چه خپله ژبه توی ورکه شي نو ورک شي . ذرائلو سره ماداداره خبری انجمن ته
پيش کړي ، انجمن دی خبرو سره خو اتفاق وکړو ، ليکن دمالی مشکلاتو په وجه پری
علی قدم فوراً اخيستلی نه شو . د رسالې ذمه وارى ما خپل سر وا خيستله او عبدالا
خان او عبدالله شاه ته دا خبره حواله شوه چه د رسالی د جاری کولو د پاره اجازت نا
دی د حکومت نه واخلی ليکن په مينځ کښې د دې کاله تير شوا و هغوی دا اجازت نامی
يو درخواست هم ونه کړي شو ، زه پوه شوم چه بغير زمانه دا کار نه شی کيدی
د ۱۹۲۷ع په آخر کښې ما دی کار ته پخپله ملا وتړله او دا کار می پخپل لاس کښې واخيست
د اجازت نامی د پاره می حکومت ته درخواست ورکړو ، اجازت نامی حاصله کړه او
۱۹۲۸ع کښې می د پښتون په نوم يوه رساله د پښتو په ژبه کښې دا تمانزونه جاری کړه ا
خو په دې دی چه پښتون دومره لوی قوم او خدای ورله د نعمتونو او دولتونو ډک ملک
دی ، نه ده پخپله ژبه کښې يوه رساله او نه يو اخبار شته دا د پښتو ژبی اولنۍ ر
ده چه د پښتنو په ملک کښې جاری شوه . پښتون قوم د ډیر خراج دی ليکن دی قسم
خيزونو باندې پيسې نه لګوی او په دی قسم خيزونو خرڅ کولو سره نا اشنا او نابلد
د ډيری پيسی ما د خپل جيب نه پری خرڅ کړي دی رسالی د پښتنو په ښځو او نورو کښ
نوی ژوندګی پیدا کړه او دا رساله په پښتنو کښې ډیره هر دلعزيزه شوه دا خپل ملک څو پرين
پښتانه په يورپ ، امريکه او استراليا کښې د دی نه خبر شو نو هغوی به غوښته او دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم ورسره کوو د پښتنو پښتو طرف ته شوق پیدا کړ او په افغانستان کښې هم سبه وستل کیده . عبد الهادی خان داوی ماته قصه کوله چه پښتون اخبار به کابل ته راغی په قومیت (ملیت) چه به کوم مضمونونه لیکل شوي وو هغه به یې مونږ لوستل او د افغانستان په خلکو کښې هم پښتو طرف ته رغبت زیات شو او په امان الله خان خولې دوموه اثر وشو په هغه اعلان وکړو چه خلکوله به کاردی چه پښتو ژبه زده کړي ، د دې کاله پس به په ملک کښې پښتو تعلیمي او سرکاری ژبه وي او عبد الهادی خان داراته هم ووې چه مونږ هم دیوی رسالې بنا وکړه او د هغې نوم مو هم پښتون کېښوده نو امان الله خان راته ووې چه د پښتنو به لبس دغه یو پښتون وی نو ما بیا هغې خپلې رسالې له د « پښتون ږغ » نوم کېښود . لیکن افسوس چه په پېرنګیانو دا خبره برداشت نه کړې شوه او هغه ووې چه دې رسالې یو څو نمبره وتي وو چه افغانستان کښې بغاوت وشو ، امان الله خان لاړو او د هغه په ځای « بچه سقه » د څه وخت دپاره د افغانستان په تخت کېښناست .

زمونږ انجمن د پښتو د ترقی دپاره او د شاعرانو د خیالاتو بدلولو دپاره د مشاعرو انتظام وکړو او د ښو ښو نظمونو او ښیتو له پاره یې انعامونه مقرر کړل او په کال کښې یو څل د مدرسې کالیزه جلسه به کېده ورسره د مشاعرې دپاره هم انتظام کیدو . د دې به په پښتنو شاعرانو کښې یو عظیم الشان انقلاب راغی او د خال وخط په ځای د اتفاق وی ، او قومی ترقی دور شروع شو ، په قوم او ملک کښې یې د انقلاب دپاره یو نوی جذبه راکړه او په ښځو ، نرو کښې یې داسې جوش پیدا کړو چه د جلسې په ورځ به د جلسې په ځای ځای موندل ګران شو او د ملک د هری علاقې او تپې خلک که خان وکه غریب و د انجمن جلسه کښې یې شرکت خپل فرض ګڼلو ، د ښځو دپاره خاص د پردې انتظام و او په سوونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سنځي به هم په دې جلسه کښې شريکيدې ليکن افسوس چه د انجمن ذمه دارو خلکو
خپله اصلاح ونه کړه شوه او زمونږ د کور اختلافات دومره زيات شوی وو چه زمونږ
نه د بهر کار د پاتې نشو که چيرې مونږ د انجمن هغه تبليغ او اشاعت او په ملک کښې
د دورو هغه کار جاري ساتلي واي نو مونږ به ددې نه هم زيات ترقي کړې وه او زمونږ
قوم او زمونږ ملک ته به زيات فايده رسيدلې وه ليکن دا زمونږ او زمونږ د قوم بد
قسمتي وه چه انجمن ته د خپلو جګړو نه دومره فرصت نه وُ چه پخپل قوم او ملک کښې کار خپل لي
واي او بې خبره او اوده پښتون ورورلې خبر کړي او بيدار کړي واي. اخر دا چه خادم
صاحب، عباس خان او عبدالاکبر خان خپلو کښې او جنګول. نو دې انجمن ته نور هم
زيات نقصان ورسولو بيا خادم صاحب زما او د عباس خان د جنګولو کوشش نه
شروع کړل ليکن تر ډيرې مودې پورې کامياب نه شو په يوه کړې کښې زه کوه مري
ته لاړم خادم صاحب ته ميدان خالي شو او د عباس خان او زمونږ بعضې نور د
انجمن ورونو په دماغو کښې يې دا خيال پيدا کړو چه د لويي وني د لاندې وره
ونه وده کولې نه شي او د هر قسم قرباني او خدمت چه تاسو کوئ تو نوم پرې د
هغه کيږي. څه وخت چه زه د مرې نه واپس راغلم او د انجمن د بعضې ذمه دارو
خلکو رويې ته مې کتل. زه ډير پريشانه شوم، هر ځاې زما بر خلاف پراپيګنډه کيده
ما حاجي عبدالغفار خان سره مشوره وکړله، دا خلک مې د هغه په ذريعه راجمع
کړل او په ډير منت سره مې دوې ته ووې چه دا کار ښه نه دې او ددې نتيجه
به زمونږ د انجمن برباد دې وي، او خداې د پاره په دې خپل قوم رحم وکړئ
دې خو ډير برباد شوې دې او په کار خو نه دې چه مونږ لې نور هم برباد کړو او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو بل باندې د دې وغو الزامونه مه لګوئ او د يو بل غيبت مه کوئ او هر څه چه
وائئ خو د هغه سړي په مخکښې وائئ چه د چا نه ستاسو شکايت وي يا مو په هغه
د څه قسم شک وي او يا ستاسو په خيال هغه څه غلط کار کړی وي په ځای د دې
چه تاسو پس شا خلکو پسې خبرې شروع کړې دي نو دا د فايدې کار نه د نقصان دی نو عبد-
الاکبر خان او ميا عبد الله شاه به وخندل او خادم صاحب ته به مخاطب شو او ورته
ويل به يې چه خادم صاحب مونږ به پسې ښا د چا نوم اخيستی شو که نه ؟ خير دا خبرې
دوی به په خندا به توقو کښې تېرې کړې . د شپې چه څه وخت د حاجي عبد الغفار خان
په ځای کښې ډوډۍ وخوړې شوه نو زمونږ بعضې ممبران د عباس خان سره د څملاستو
د پاره تلل نو ما هم ځان د دوی سره ملګری کړ هلته هم ما دا بحث شروع کړو چه تاسو
سره د پوهې ځائونه ولې داسې نادانه کړې دي ؟ نو عباس خان راته صاف جواب راکړو
چه يوه ونه چه ډېره لويه او کوره شي نو د هغې د لاندې نورې ونې وده کولی نه شي کومې
پورې چه د هغې ونې ښاخ تراشي و نه شي نو مونږ دا غواړو چه ستا لوړه ښاخ تراشي وشي
ما ورته په خندا خندا کښې ووې چه هسې نه چه هغه توقه در باندې وشي چه د يوې ونې
خو څه نه څه سورې پيدا شوې دي او د پښتنو بچي د هغې سورې د لاندې ناست دي
او که د هغې ونې ښاخ تراشي وکړئ او هغه بله ونه کښې دومره طاقت نه وي چه هغه
ستاسو د بچو د پاسه سورې شي نو نتيجه به يې دا وي چه ستاسو بچي به په نور د لمر سځي
د دې د پاسه ما بيا هم ډېر کوشش جاري وساته چه اخر به د دې اصلاح وشي ليکن
اصلاح و نه شوه . اخر د عبد الاکبر خان د کلي په جلسه کښې عباس خان يې ما سره و
جنګولو . چه زه کلي ته واپس راغلم نو زه په دې نتيجه ورسيدم چه د موجوده جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلاح مشکله ده په دی وجه ما دا فیصله وکړه چه د انجمن د «د انتظامیه» نه استعفا
وکړم هم په استعفا کښی می دا ولیکل چه ما ځکه اول چنده د د کوله په هغی کښی به کمی نه راولم
بلکه د هغه نه به زیاته د کوم او زه به د انجمن د نورو ممبرانو په شان یو عام ممبر یم او
د انجمن د هر قسم خدمت د پاره به تیار یم لیکن د نن نه پس به زه د انجمن په انتظامیه
جماعت کښی نه یم او نه به د انجمن په انتظامیه جلسو کښی شاملیږم. حکومت نه چه څو مره
کوششونه کیدی شو هغه لګیا و زمونږ د انجمن د برباد لو د پاره یی کول لیکن د دې د و مره
زور ور حکومت هیڅ قسم نقصان زمونږ انجمن ته رسولی نه شو بلکه زمونږ انجمن ورځ
په ورځ مخ په ترقی ولیکن زمونږ د کور په بی اتفاقی زمونږ د لاسه چه څو مره نقصان
زمونږ انجمن ته ورسیده هغه هومره نقصان ور ته پیرنګیانو رسولی نه شو انجمن
هسی په نوم پاتی شو او ځای په ځای شاخونه یی په بند بند شو او د انجمن سالانه
جلسی هم پاتی شوې، زما د استعفا نه پس عباس خان هم څه د پری ورځی په انجمن
کښی پاتی نه شو، هغه هم د انجمن نه مستعفی شو او خپل مالی امداد یی پری هم بند کړه او
د خپل ورور فیض محمد خان امداد یی په زور په هغه بند کړو حالانکه چه فیض محمد خان
په دې ډیر زیات ناراضه و او څو ځله یی ما ته خپله ناراضی ښودلې وه لیکن د مشر
ورور مخی له ورتلی نه شو. عباس خان د انجمن او زما بر خلاف پراپیګنډه شروع کړه
لیکن په هغی کښی کامیاب نه شو.

چه څه وخت د انجمن حالت په ابتری شو نو خادم صاحب له هله هوش ورغی او بیا ما پسی
تګ ودو او تله راتله شروع کړه هره ورځ به یی راته څه نوی قومی راک غږ وو لیکن د هغه راکونو
په ما اثر کولی نه شو، ولې چه د ټولو تباهی د هغه د لاسه په انجمن راغلې وه. چه سری خبری

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوشان کوی اهل یې بل شان وي نو د هغه خبری په خلکو ښه اثر نه کوي اخر چه به کله
ناکله ده زه ډېر تنګ کړم نو سپینه خبره می ورته وکړه چه خادم صاحب دا قوله تباهي
په انجمن نادراوستی ده او ددی قولی تباهي به خدای او قوم ته جواب ده او ذمه وار
یې. یوه ورځ یې راته وویل چه انجمن شه او دا انجمن په شان ځان کښې طاقت پیدا کړه او
دا قولی کوټې ځان پسې راکاږه ما ورته وې چه خادم صاحب انجمن هغه کوټې راښکلی
شي چه کوموکوټو ته بوریکونه لګېدلی نه وی او چه په کوموکوټو ته بوریکونه لګېدلي وي یا لګي نو
بیا ممکنه نه ده چه انجمن هغه کوټې راکاږي کله ناکله به یې راته په علاقه کښې ذکر څښېدو
قصه رامخکښې کړه لیکن زما ورته هم هغه یو جواب وچه تا سره دوړی کولی نه شم او که
چېری انجمن ماله حکم راکړې نو زه هر وخت حکم منلو ته تیار یم. هغه د پښتو خبره
چه خادم صاحب ته می «د کوربنه» راښکله نو ایله هغه څه ناڅه پخپلی غلطۍ پوه شو او
محسوسه یې کړه.

سه امان الله خان د افغانستان نوجوان بادشاه و [illegible]

امان الله خان:

څه وخت چه افغانستان کښې شورش شروع شو دا انقلاب نه و، شورش و
امان الله خان قندهار ته لاړو، په کابل بچه سقا قبضه وکړه، انګریزی اخباراتو د افغانستان
بر خلاف قصی، طعنې او خوشحالی شروع کړې! نو زه پوه شوم چه پېرنګیان چه په افغانستان
کښې د پښتنو ترقي ته کتی نه شی نو موښ به تری دلته په سرحد کښې څه ترقي وکړی شو!
او فوراً می دا اراده وکړه چه په دی راز پښتانه پوهول په کار دی او دوره می شروع کړه
کلی په کلی، ښار په ښار او علاقه په علاقه وګرځېدم، جلسې می وکړې. د خدای په فضل ټول
پښتون یک دم د خوبه را بیدار شو پوه شو او د خپل قوم تباهي او بربادي یې محسوسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړه او د افغانستان د خدمت د پاره يې ملا وتړله. په بعضې علاقو کښې ملايانو چه څه
نه څه مخالفت شروع کړه لیکن چه د قوم په جذبه پوه شو نو مخالفت يې پرېښود. که بعضې
ملايان د خپلو ذاتي فايدو په وجه قلار نه شو نو قوم په زور او بې غرتۍ د هغوی خولې بندې
کړې، مونږ سره په دې معامله کښې د قوم شاعرانو هم ډېر زيات امداد او اخلاص
کړې او د قامولي يوه نوې جذبه يې په قوم کښې پيدا کړې وه او په دې معامله کښې
تور سم خان د دوبه د زمونږ سره ډېر مدد کړې و. ده به اشعار جوړول او مونږ به
په پښتون اخبار کښې شايع کول چه د هغې نه يو بيت دا دی:

«لا ماوې داسې زمونږ قوم کښې خلل دې — اوس دې ولېد چه ډېرې خاوند غل دې»

دا بيت دومره مشهور شو چه د ډېرې والا به چه خلکو لیده و چغه به يې کړه، ډېرې
والا غل، او په دې ورځو کښې د قصه خوانۍ په بازار کښې د ډېرې خاوند کرځېدل نه شو.
او خانمير هلالي خو زما سره په ټولو دورو کښې شريک و او داسې نظمونه يې جوړ کړي وو او د
افغانستان يې پکښې داسې خاکه راښکلې وه چه د هغې په اورېدو تقريباً هر پښتون پوهه
شو او ما ته هم په تقرير کښې د هغوی د پوهولو ضرورت پاتې نه شو او په دې کښې زمونږ
د ملدرسې هلکانو ډېره حصه اخيستې وه، زمونږ انجمن هم هر قسم مالي او جاني
خدمت ته تيار شو، د افغانستان د پېښتنو بربادۍ او غم د سرحد پښتنو خپل غم
او خپله بربادي ګڼله ځکه چه مونږ يو ورونه او يو قوم يو. او د سرحد په پښتنو
کښې د افغانستان د ورونو د امداد او همدردۍ يوه داسې جذبه پيدا شوه
چه زه د هغې بيان کولی نه شم که امير و او که غريب و، که تعليميافته و او که بې علمه
و ټولو ښځې وې او که نر وو د افغانستان په مصيبت زهير وو. او د امان الله خان د بادشاهۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت قایمولو د پاره هر خدمت ته تیار وو او خلکو به دعاګانی کولی چه ای الله
ته زمونږ غمخور پادشاه امان الله خان ته کامیابی ورکړی. په پښتنو کښی ډیر
پادشاهان تیر شوی دی لیکن د پښتنو ښځو، نرو چه څومره مینه او محبت د
امان الله خان سره ؤ هغه بل پادشاه سره نه و. امان الله خان به وی چه
زه د پښتنو انقلابی پادشاه یم او د هغه داخبره بالکل رښتیا وه چه هغه په
پښتنو کښی یو عجیبه انقلاب پیدا کړی او زه چه نن پښتنو ته ګورم نو حیرانیږم
چه په پښتنو کښی دا دومره زر دا تبدیلی د قومولی او ورورولی احساس پیدا
شو او سیاسی شعور پکښی راغی. انقلاب یو سیلاب وی چه راشی نو او ده خلک
یوسی او وینو نوی فایدی او چتی کړی. د افغانستان انقلاب کښی د افغانستان
ښتانه لاهو شو مونږ کوز د پښتنو نوی فایدی اوچتی کړی، ولی چه مونږه وینو
وبیل اروو د کوز پښتنو زره چیرته په تشو دعاګانو او جلسو باندی قرار یږ هغوی
افغانستان بر دی غم او مصیبت کښی عملی شرکت غوښتو او د دی خبری
خواهش یی لرلو چه افغانستان ته لاړ شو او خپلو ورونو سره په دی غم کښی شریک
شو او د خپلو زخمیانو ورونو دارو درمل هم وکړو او د هغوی پس ماندګانو سره
امداد وکړو چه څوک مړه دی او بچی او ښځی یی پاتی شوی دی د دی د پاره مونږه کمیټی
جوړه کړه چه د هغی نوم د د افغان هلال احمر» و او د دی کمیټی کار د افغانستان
پښتنو طبی او مالی خدمت ؤ کلی په کلی، علاقه په علاقه خلکو د دی کمیټی د پاره د
ندی جمع کولو انتظام وکړو او په یو لږ وخت کښی یو طبی وفد تیار شو چه هغه زما د
ورور داکتر خانصاحب په سرپرستی کښی تلو ته تیار شو. د افغانستان په امداد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کبنبی یو پښتون هم څه کمی کړی نه دی لیکن د بنوخلک د ډېره اسماعیل خان کو
خاندان د سودم خانان د بایزوخانان، قاضی عطاء الله خان، علی اصغرخان
علی گل خان او میا احمد شاه صاحب د ډېر تعریف وړ دي . لیکن پېرنګیا نو د اخبرچې
خو بنوله، دهغوی په زړه دا چېرته ځائیدی شوه چه دافغانستان دامداد د پاره
دی د سرحد پښتانه لاړ شی ولې چه په دی طریقه خو زمونږ وررولی او قوم ولی
قائمیده او هغوی چېرته دا غوښتل.

مونږ له بې اجازه رانه کړه . ماخو ډېر دا کوشش وکړه چه دوی د اجازې
بغیر مونږ له افغانستان ته تلل په کار دی مونږ ته د پیرنګیانو د اجازې او د پاسپورټ
څه ضرورت نشته، ولی زما دا خبره کېیتی و نه منله او ما دا هم کېیتی ته وویل چه تر څو
امان الله خان په افغانستان کښی وی مونږ له انګریزان د تلو اجازت افغانستان
ته نه راکوي، خو کېیتی بېرویل چه مونږ خو که بغیر د انګریزانو د اجازت نه لاړ شو نو بیا
به په مونږه دارو او درمل بند کړی . پیرنګیانو خو اول دا اعتراض او چت کړه چه
تا سو خو د امان الله خان امداد د پاره ځئ، لیکن که هغه هم ستاسو د امداد خواهش
وکړی . که چېری تا سو د هغه اجازت نامه راوړه بیا مونږ تا سوله د تلو اجازه درکوو
زه او میاں جعفرشاه د دی کار د پاره مقرر شو چه امان الله خان نه لاړ شوا و اجازت نامه
ترې راوړو ولی ما کېیتی ته وویل چه مونږ خو د قوم او خپلو وروڼو د امداد د پاره
ځو، په دی کښی د امان الله خان د اجازې څه ضرورت دی او مونږ خو د پښتنو د امداد
د پاره تلو.

مونږ اول د پېښور د وکیل تجارت له لاړو چه هغه زمونږ د پاره د اجازه را وغواړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن چه خوودځی تیری شوی او هغه اجازه را ونه رسیده نو مونږ کند هارته د تلو اراده وکړه چه د امان الله خان نه اجازتنامه راوړو. په شاهی باغ کښی د پښتنو یوه عظیم الشانه جلسه وشوه، ما او جعفر شاه دخپلو ملو نه خبر کړل لیکن دامی ورته هم ووې چه دا تولی د پیرنګیانو بانی دی هغوی پخپل وس زمونږ وفد له د تلو اجازت نه راکوی او دابه تاسو ته د پیر زر معلومه شی، مونږ شپیی له نوښار ته لاړو، شپه مو هلته تیره کړه د شپیی یوه لویه جلسه وشوه او سباله مونږ د نوښار د ستیشن نه ریل کښی سواره شو د راولپنډی ستیشن ته ورسیدو، مولانا اسحاق صاحب هزاروی او د ښار د ېر مسلمانان زمونږ د لیدو د پاره ستیشن ته راغلي وو او څه وخت چه زمونږ ګاډی لاهور ته راورسید و نو مولانا ظفر علیخان او د مسلمانانو او هندوانو ډیر لیډران زمونږ لیدوله راغلي وو، مونږ یی د ګاډی نه راکوز کړو او د لاهور ښار ته یی بوتلو او یو لوی جلوس یی اوبکلو حالانکه زه د دی نه مخالف وم. په سباله په لاهور کښی د هندوانو او مسلمانانو یوه لویه جلسه وشوه چه په هغی کښی د حکومت د ملامتیا او مونږ سره د امداد او همدردی تقویرونه وشو او قرار دادونه پاس شو. بله ورځ مونږ د کراچي په میل کښی د لاهور نه کوییتی ته روان شو چه سکهر ته ورسیدو، د سندهه حضرت مولانا او بعضی د سندهٔ مسلمانان زمونږ لیدلوله راغلي وو، هغوی سره مو ډیری خبری وشوې. د لته زمونږ ګاډی بدل شو او مونږ کوییتی ته روان شو. سحر وختی زمونږ ګاډی سیبوی ته ورسید و، زمونږ ګاډی ولاړ دی او مونږ په دې فکر کښی یو چه چای به څښکو چه په دی کښی مونږ ته بی تکپتان صاحبزاده خورشید چه د بلوچستان پولیټیکل ایجنټ او بل ورسره د پیبویو خان چه پولیس کپتان ورانوتل زما په زړه کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خه شک پیدا اشو کنی دوی مونږ پسې راغلی دی، هغوی مونږ سره کپ شپ شروع کړو او بیا یې مونږ ته ووې چه راځئ دلته مونږ سره په ارام چای وڅکئ نو بیا به کاډی کښې کښېنئ کو یټې ته به لاړ شئ مونږ اصرار وکړو او ورته مو ووېل چه ستاسو مهربانی ده کاډی به رانه لاړ شی هغه وی چه دلته کاډی ډېر ساعت ولاړه دی نو مونږ هغوی سره روان شو، د کپتان خورشید بنګلی ته لاړو چای مو وڅکله، مونږ تاکید کوله چه کاډی رانه لاړ نه شی مونږ ته معلومه نه وه چه حکومت مونږ نه کښېنی تلو ته نه پرېږدی، کاډی لاړ او مونږ پاتی شو، زمونږ او د دوی په مینځ کښې ډېری خبری وشوې، د ډوډی وخت راغی، ډوډی مو وخوړه. حکومت صاحبزاده صاحب او د پیو خان د دی د پاره راپسې لېږلی وچه مونږ په دې رضا کړی چه په خوښه سره واپس پښېنور ته لاړ شو د هغوی او زمونږ په مینځ کښې ډېری خبری وشوی ولې مونږ په واپس تلو رضا نه شو او چه مونږ رضا نه شو نو ما ذکر چه کوم کاډی راغی په زور یې په هغه کاډی کښې کښېنولو. پولیس ته یې په حواله کړو چه مونږ د بلوچستان د علاقې نه بهر وباسی او چه جیکب اباد ته راورسېږو نو هلته پولیس مونږ په ستیشن د کاډی نه کوز کړو هغوی رانه لاړل او مونږ پاتی شو مونږ جیکب اباد ته لاړو او یو ورو کی غونډی ځای مو په کرایه واخیستو او پښېنور ته مو اطلاع ورکړه چه مونږ حکومت کویټې ته پری نه ښودو او د سیوی د ستیشن نه یې راواپس کړو او مونږ کندهار ته نه پرېږدی او مونږ اراده کړې ده چه د حکومت دا ناجایزه حکم ونه منو او سبا به یا د کندهار په طرف روانېږو. په سباله مونږ د بلوچستان د ګ د نټ له یو تار ورکړو چه مونږ ستاسو د دې قسم ناجایز حکم منلو ته تیار نه یو او مونږ تاخبر وو چه سباله به بیا مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کویټې ته ورواړېږو. د شپې په ګاډي کښې مونږ بیا روان شو او چه سحر بیا زمونږ
ګاډي د سیبي سټیشن ته ورسېدو نو څه کوروچه مسلح سپاهیان سره د یو پېرنګي
والا ړدي ګاډي چه ودرېده هغه پېرنګي زمونږ ډبې له راغی او مونږ یې د ډبې نه کوز
کړو. داخل صاحبزاده صاحب او د پسو خان د دوی سره نه وو زمونږ خو دا خیال و چه
جېلخانې ته مو بیایي لیکن هغه پېرنګي مونږ په ویټنګ روم کښې کښېنولو او په ویټنګ روم
یې یوه د بلې پېره و دروله دا په یو شریف پېرنګي وماته یې په خبرو خبرو کښې ووې چه زه
د دې حکومت په پالیسي نه پوهېږم یو طرف ته خو وایي چه مونږ غیر جانبدار یو او تاسو ته
وایي چه لاړ شئ مونږ له د امان الله خان نه اجازتنامه راوړې نو تاسو به پرېږدو او بل
طرف ته ماله حکم راکوي چه پام کوه چه دا سړي د دې نه مخکښې لاړ نه شي او بیا تاسو د دا سې
کار نه منع کوي وستاسو طبي وفد نه پرېږدي چه په دې کښې د خدای د مخلوق د خیر نه
بل هیڅ شې نشته. ماز یګر چه بیا هغه ریل ګاډي واپس راغی نو مونږ یې پکښې کښېنولو او
د جیکب آباد په سټیشن یې بیا کوز کړو مونږ ته معلومه شوله چه مونږ حکومت په هیڅ
قسم کندهار ته لو ته نه پرېږدي نو هسې تلل راتلل مو مناسب ونه ګڼل او اراده مو وکړه چه
دهلي ته به لاړ شو او د افغانستان کونسل جنرل سره به ووینو که هغه زمونږ د پاره څه اجازه
نامې انتظام وکړي شي دهلي ته روان شو، دهلي ته ورسېدو او کونسل جنرل صاحب مو
ولید او او خبرې اترې مو وشوې، مونږ سره یې ډېره همدردي ظاهره کړه او امان الله خان
ته یې تار ورکړو او د تار په ذریعه یې مونږ له اجازتنامه راوغوښته په دغه ورځې مونږ ته
په دهلي کښې معلومه شوله چه پېرنګیانو د شور بازار د حضرت ورور چه په هندوستان کښې
په کاتهیاوارکې اوسي راغوښتي دي او هغه پاوندوسیې چه د هغه مریدان دي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

امان الله خان برخلاف افغانستان ته لیږی ځکه چه پیرنګیانو ته معلومه شوې وه چه د خلکو څه نه څه همله دی د امان الله خان سره پیدا شوی ده او هسې نه چه هغه چیرته کامیاب شی. مونږ د کونسل جنرل صاحب نه رخصت واخست او سرحد ته را روان شو څه وخت چه مونږ پیښور ته راورسیدو نو مونږ ته معلومه شوه چه د افغانستان وکیل تجار له هم د کندهار نه زمونږ د پاره د امان الله خان پخپل دستخط فرمان رالیږلی شوی دی. د دی د پاسه به بیا هم حکومت چل ول کووا او په مونږ به یې وخت اړوه څه وخت چه زما بالکل دا یقین راغی چه حکومت په هیڅ طریقه زمونږ وفد له اجازت نه ورکوي نو ما خپلو د جماعت ملګروته ووې چه د حکومت دا ټولې انې بانې زمونږ د پاتی کیدو د پاره دی او که چری تاسو د حکومت اجازت ته ناست یئ نو همغه شان به ناست پاتی شئ او هیڅ قسم د افغانستان امداد به نه کړی شئ او بله دا چه ایا افغانستان کښی د دوی سفارت نشته؟ نو بیا د پاسپورټ ضرورت څه دی؟ مونږ خو افغانستان ته د پیرنګیانو په ذمه واری نه ځو، مونږ که افغانستان ته ځو نو پخپله ذمه واری ځونو بیا د پیرنګیانو د راه داری مونږ ته څه حاجت دی؟ لیکن زما د اکثرو ورونو دا خیال و زمونږ تلل او راتلل به بند شی او زمونږ د دی وفد په لاره کښی به د دارو راغوښتلو په سلسله کښی مشکلات پیدا شی او نه به مونږ د افغانستان ورونو سره مالی امداد وکړی شو. ما ورته ووې چه په دی صورت کښی به مونږ دغه شان په انتظار کښی پاتی شو، د افغانستان به اوږد هیڅ قسم امداد و نه کړی شو او امان الله خان چه تر کومی پورې په افغانستان کښی وی نو دوی مونږ له اجازه نه راکوی او چه هغه د افغانستان نه لاړ نو بیا به مونږ له اجازه راکړی.

ما او زما یو څو ملګرو دا اراده وکړه چه مونږ بغیر د پیرنګیانو د اجازت نه د افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

داملاد د پاره روانیږ. و او په دي غرض مو په پېښور کښي یوه جلسه وکړه او قوم ته مو دا حقیقت ښکاره کړه چه پیرنګیان مونږ له راهداری نه راکوی او مونږ د دوی راه داری ضرورت هم نه لرو زمونږ افغانستان ورور دی او مونږ خپلو ورونو له پخپله ذمه واری باندی ځو چه څوک تلل غواړی او تلو ته تیار دی چه فوراً افغانستان ته روان شو. خلکو وې چه مونږ تیار یو څه وخت چه د دی جلسی رپورټ حکومت ته رسیدلی دی چه مونږ بغیر د اجازت تلو ته تیار شو نو فوراً یې ماله تار راکړو چه څوک څوک چه افغانستان ته په طبی وفد کښي ځی نو فوراً دې مونږ له د راهداری له پاره درخواست راکوی او چپل تصویرونه دی ور سره راولیږی. زه د حکومت په دې خیال پوه شوم لیکن د جماعت اکثر خلکو راته ووې چه ستا هسی د دی حکومت نه نفرت دی او د دوی څیره درته د چل او دروغ ښکاری. زه چپ شوم او د راهداری نه بغیر تلو خیال می پرېښوده او د راهداری د پاره مو تصویرونه او درخواستونه ورکړل.

نادرخان:

د دېروودخو نه په دې ملک کښي داګونګوسی ؤ چه نادرخان د خپلو ورونو سره د فرانس نه راروان شوی دی، بلکه ورځی راته معلومه شوه چه نادرخان سره د خپلو ورونو پېښور ته رارسیدلی دی او د وکیل تجار په کور کښي دی. زه او ډاکټر صاحب یې هم دلیدو د پاره لاړو. نادرخان او هاشم خان ما د اول نه پیژندل په ښه شان سره مو ملاقات وکړو، د پېرو خلکو پېری زور ولګو و چه قندهار ته لاړ شه او امان الله خان ورلیږی په استعفی راولیږل لیکن نادرخان د قندهار د تلو د پاره تیار نه شو. یوه ورځ زه او نادرخان یوازی یوه کمره کښي ناست وو، د افغانستان په مستقبل مو خبرې کولی چه ده ماته ووې زه چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر څه کوم نو د امان الله خان د پاره يي کوم ماورته ووېل چه خلک وايي چه د حبیب الله
خان هغه زوی چه ستا خور یي دی تاسو د هغه په حکومت باندی د کښېنولو د پاره کوشش
کوئ ده راته ووېل چه ته به هم ژوندی یي او زه به هم ژوندی یم که چیری ما هغه بادشاه
کړه یا نچیله بادشاه شوم نو ته راشه او مخ راله تور کړه او راته ووایه چه نادر خیله وعده
دی پوره نه کړه. څه ورځی پس هاشم خان جلال اباد ته او نادرخان او شاه ولی خان
خاځیو ته روان شو، زه یي په دې خبره مجبوره کړم او وعده یي راته واخستله چه سبا
به مونږ تل کښی یو. نه سباله هلته راشه او ما ضرور وو وینه. زه سباله تل ته لاړم لیکن نادر
خان په مخه تلی ؤ او تل کښی ایسار شوی نه و، درا روانېدو په وخت کښی حکیم می په موټر کښی
ولید وچه د نادرخان دلید و د پاره خاځو ته روان و، هغه له می یو خط ورکړو او په هغی کښی
می نادرخان ته ولیکل چه اوله وعده خو دی پوره نه کړه شوه نو چه د بلی وعدی به دې څه
حال وي، بغیر زمانه د تولو خلکو دا خیال و چه پېرنګیان به د افغانستان د نلو او امداد د پاره
مونږ له اجازت راکړی لیکن زما دا خیال نه و ولی چه دوی د امان الله خان غوندی د
پښتنو خیرخواه بادشاه په افغانستان کښی نه غوښتو او زمونږ خوش اعتقاده ورونه په
دې امید کښی پراته وو چه نن دی که سبا دی اجازت به راشی د فصل وخت ؤ مونږ د
افغانستان د پاره چنده جمع کولو په خیال د بائیزو په دوره وو خلکو راسرا ډېر په اخلاص
او خوشحالی د تول زکوة درا کولو وعدی وکړی، پښتانه د افغانستان د ورونو هر قسم
امداد کولو ته تیار وو. زه او خوشحال خان د بادی کاؤ د سخاکوټ په لاره مردان ته را
روان شو، چه مردان ته را ورسیدو نو خبر شو چه امان الله خان د جنګ خیال پرېښودی
دی او کوېټی ته راغلی دی، د دی خبری په اوریدو به ما ډېر غم او خفگان راغی خوشحال خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلی ته رخصت شو او زه د قاضي عطاء الله خان ځای ته لاړم او په یوکټ کښې ویده پرې
وتم غوږ وځی پس څه وخت چه امان الله خان بمبئي ته ورسېد و زه د ډاکټر صاحب او نورو
دوستانو مجبوره کړم چه بمبئي ته لاړ شم امان الله خان ووینم او د افغانستان متعلق مشوره
ورسره وکړم او دا خبره معلومه کړم چه که مونږ د افغانستان سره د څه قسم امداد کول غواړو
نو د چا سره وکړو او دا هم معلوم کړم چه د نادرخان او د هغوی د ورو به متعلق د هغه څه خیال
دی زه بمبئي ته لاړم. عبدالهادي خان داوي هم هغه سره وا او د هغه په ذریعه می د هغه
سره ملاقات وشو خبرې مو وشوې. ما افغانستان ته د واپس د تلو خبره وکړه لیکن هغه
د افغانستان نه مایوسه شوی و او د افغانستان خیال یې پرېښې و د پښتونو د ډېر مودې معلومه
زما چه د هغه سره ملاقات وشو نو ما سره یې په پښتو کښې خبرې وکړې، د گفتگو په دوران کښې
د نادرخان ذکر هم راغی او ما ورته دا وویل چه مونږ سره چه د افغانستان د پاره
کوم حساب جمع دی هغه چاله ورکړو؟ نو په جواب کښې ده راته ووی چه تاسو یې نادرخان
ته ورکړئ او د نادرخان امداد وکړئ ملاقات ختم شو په ډېر خفگان سره مونږ د یو بل
نه جدا شو په هغه هوټل کښې هغه سره نور هم ډېر سرداران و هغوی سره می هم لیدل
کتل وشو او د شپې عبدالهادي خان د بمبئي د کونسل په کور کښې زه میلمه کړم او دوه ورځې
په وخت کښې می نورو ډېرو سردارانو سره خبرې اترې وشوې. د دی خلکو دا خیال و چه
امان الله خان به ضرور واپس افغانستان ته راځي ځکه چه په موجوده جنگ کښې کوم
کوم جرنیلان د بچه سقه د لیرې کولو کوششونه کوی هغوی په کور کښې بی اتفاقه دی او
په یو او بل اتفاق کولی نه شی او د ټولو اتفاق په امان الله خان راتلی شی د غه جرنیلان
نو نادرخان وجه د ځاځو په مرسته یې کابل اخیستو او بل غلام نبی خان وجه د ترکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طرف نه په کابل د حملې کولو د پاره را روان و. زه د بمبئی نه واپس راغلم دا تو لې
خبرې مې انجمن هلال احمر ته ورسولې او د امان الله خان خیال او رأی او د نادر خان
متعلق خبرې مې هم هغوی ته ظاهرې کړې او دا تجویز مې پیش کړو چه دا څو مره روپۍ هلال
احمر سره جمع دی او کوم سامان چه د طبي وفد د پاره مونږ ته خلکو ورکړې دي دا تولې
نادر خان له لیږل په کار دي لیکن په دې کښې بعضې وکیلانو چه د هغوی سره غنی ابراهیم
خان د چینې ؤ مخالفت وکړو زما په خیال د هغوی د خپلو خیلوو پیس اخستو د پاره
دا بهانه وه اخر فیصله په دی وشوه چه څو ک خپلې روپۍ نادر خان ته لیږل نه غواړي نو
هغوی ته دا حق حاصل دی چه خپلې روپۍ واپس واخلي حالانکه د هلال احمر د قانون
نه دا خبره خلاف وه او تقریباً اکثرو وکیلانو چه مونږ له څه نه څه چنده راکړې وه دا پیس
ي واخیسته بیا هم مونږ نادر خان له پنځوس زره نغدې روپۍ او هغه قول سامان
چه مونږ له خلکو راکړې ؤ ولیږه او په علاقه کښې مو د چندې د پاره انتظام هم وکړو
په دې ورځو کښې هر سړی په جوش کښې و، زمونږ د اسلامیه کالج په هلکانو کښې هم
یو زبردسته جذبه راوچته شوې وه، د افغانستان د پاره چنده مې هم راجمع
کړې وه، د سمبر میاشت وه کالجونه بند وو زما دیو طالب علم دوست میا اکبر شاه
د بلدشو دا خیال ؤ چه د پښتنو د ځوانانو یو انجمن قایمول په کار دی. هغه یوه ورځ
د میا احمد شاه صاحب په ځای کښې ما سره دا ذکر وکړو چه مونږ د صوبه سرحد ځوانان
راجمع کړو او که چیرې ته د ملګرو د پاره انتظام وکړې نو دا به په موږ یو لوی احسان
وي ما ورته ووی زه هر وخت ستا سو خدمت ته تیار یم لیکن که د پښتنو په ځای
اتمانزو کښې راجمع کړې نو دا به بهتر وي. هغه زما دې خبرې سره اتفاق وکړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په اتمانزو کښې راجمع شو زما دانجمن بعضې ممبران هم دوی سره د تبادلهٔ خیالاتو د پاره ما دا غونښتې وو بحث شروع شو چه په صوبه سرحد کښې تو لیګ (Youth league) جوړول په کار دی. د بعضې خلکو دا خیال وو چه د یوته لیګ په ځای دی د هغې نوم د صوبه سرحد د ځوانانو جرګه وی لیکن زمونږ دانجمن صدر عبدالاکبر خان او سکرټری خادم محمد اکبر ددی مخالفت وکړو چه د پښتنو یو جماعت خو قایم دی چه ستاسو او د هغه په اغراضو مقاصدو کښې فرق نشته په دی وجه د نوی جماعت د قایمولو ضرورت نشته، د غه جماعت له ترقی ورکول په کار دی، لیکن ځوانان ډیر په جوش کښې وو هغوی دی خبری سره اتفاق ونه کړو. زمونږ د خلکو دا خیال وی چه کښې ترقی دیونوی انجمن قایمولو سره لګیږی د نادر خان ملګرو ماله راغی چه کابل فتح شو او چه خلک خبر شو چه کابل فتح شو نو یو قسم خوشحالی په خلکو راغله چه بیان یې کولی نه شم. بلکه داچه د قوم حوصلې زیاتی شوې او د ملک د بو سرا او د کوز سرنه جلوسونه او جنجونه را روان شو په جلوسونو کښې خلک ګډېدل ځکه چه ډیر خوشحاله وو د غو بینونو ډزی وی تو پکې هم خلا صېدې.

دا ټول جلوسونه په اتمانزو کښې یو ځای شول او یوه لویه جلسه وشوه په جلسه کښې نورو زمونږ ملګرو هم تقریرونه وکړل او ما هم په اخر کښې تقریر وکړو، د تقریر په دوران کښې می پښتنو ځوانانو ته ووی د کابل د فتحې نه سبق واخلئ د افغانستان د فتحې په سلسله کښې ډیره حصه ستاسو د کوششونو ده. په دنیا کښې داسې هیڅ کار نشته چه هغه کېدلی نه شی خو چه څوک یې کولو پسې ملا وتړی، نیپولین به وې چه زما په دایری کښې د ناممکن لفظ نشته تاسو او ده یې د دنیا نه بی خبره یې ز ه مو خبروم.

کابل د ۱۹۲۹ع کال په اکتوبر کښې فتح شو او نادر خان د خپلې باد شاهۍ اعلان وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې خبره باندې مونږ ډېر حیران شو. ولې چه داسې کار یې وکړ چه تر مونږ په خواب
او خیال کښې نه وُ ځکه چه هغه خو مونږ سره وعده کړې وه چه زه به نه باچا کېږم.
مونږ خو پوهېږو ده چه خپلو خلکو سره یې کومې وعدې کړې وې هغه یې هم ماتې کړې.
په دغو ورځو کښې عبدالهادي خان چه کابل ته روان وومې لیدو او زما په لید وسره
یې وخندل او ویې ویل چه کم بخت په یوه وعده هم ټینګ نه شو که بادشاهي یې خوښه
وې نو کم از کم کانسټی ټیوشنل مانرکي اعلان به یې کړې وای. د نادرخان بې
وفایي زمونږ په خلکو ډېر خراب اثر کړې و، لیکن مونږ څه کولی شو، مونږ دا خبره
خدای ته پرېښوده چه خدای دې سزا ورکړي. چه بیا څوک قوم سره داسې
قصه نه کوي. دافغانستان د فیصلې نه پس مونږ وزګار شو
میا احمد شاه صاحب مې هم راضي کړو او مونږ د خپلې
صوبې د دورې اراده وکړه. زه او عبدالاکبرخان
او احمد شاه د کوهاټ، بنو، ډیره اسمٰعیل خان
په دوره ووتو، د دوی تقریرونه
به په جرګه یعنې یوتهـ لیګ (youth league) باندې وو او ما به خلکو سره د قوم
او وطن خبرې کولې او په هر ځای کښې زمونږ دا دوره ډېره کامیابه ثابته شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظم سیاسي، جد وجهد
خدايي خدمتګاري

لاهور کښې د آل انډيا کانګرس، جلسه سنه ۱۹۲۹ ع

خدايي خدمتګاري، دوړي او سرې جامې

د مردان، بابي زي، سودم، اکبرپوره، نوښار

خيشکي، نستته، سالاران

مرغز کښې لويه جلسه او يوه قامي پريکړه، اتمانزو

کښې لويه جلسه او مشاعره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاهور کښې د کانګرس جلسه ۱۹۲۹ع :

په دسمبر ۱۹۲۹ع کښې په لاهور کښې د کانګرس سالانه جلسه وه او چونکه لاهور د
صوبه سرحد نه ډېر نزدې ؤ په دې وجه د صوبه سرحد ډېر خلک د کانګرس د جلسې
لیدو له پاره لاړل. ما او امیر ممتاز خان زمونږ د ازاد سکول هیډماستر د تللو اراد
وکړه. مونږ کانګرس کښې نه وو مونږ خو خلافت کښې وو او مونږ تماشې له تللی وو. کانګرس
جلسې زمونږ په ځوانانو باندې ډېر ښه اثر وکړو او بیا دې خبرې پرې ډېر اثر وکړو چې
ځوانان خو پرېږده د هندوانو جینکو هم د ملک د ازادئ او د خدمت د پاره ملاتړ
ولاړې دي. مونږ هم د کانګرس په پنډال کښې ځای په ځای وګرځېدو. مونږ ج
د جینکو والنټیرو (رضا کارانو) د اقومي جذبه ولیدله نو ددې نه ډېر متاثر شو
مونږ د صوبه سرحد نه تللي ټول ملګري هلته راجمع شو ما ورته ووې چې سړي خو
د هندوانو ښځې هم بیدارې شوې دي او د ملک د ابادئ د پاره ئې ملاتړلې ده
پښتون د ښځو د پراثر کېږي، ددې خبرې په هر یو ډېر اثر وشو او هر سړي چې
لاهور ته تللي وو نو په زړه کښې یې د قام او وطن احساس پیدا شوی ؤ. جلسه ختمه شو

خدايي خدمتګاري :

مونږ چې د لاهور نه واپس شو نو په اتمانزو کښې مولوبه جلسه وکړه، زه په جلسه کښې
پاڅېدم او خلکو ته مې ووې چې تاسو خواوده یئ او سړي ځه ګوئ چې د هندوانو ښځې هم
بیدارې شوې او هغوی سره سره یو ځای د ملک د ازادئ د پاره ملاتړلې ده
جد وجهد کوي. تاسو خو لږ دې لمرختانه ته وګورئ خومره لوی سیلاب راروان

(c) ketabton.com: The Digital Library

او سیلا بونه همیشه اوده قومونه ورپي پاڅئ، وبینښتئ او ملا وتړئ، تاسو خو وکورئ، پیرنګیان وایي چه هندوستان مونږ په توره فتح کړی دی دا زمونږ دی او مونږ به پری حکومت کوو اوکته وته یې زمونږ ده، هندوان پیرنګي ته وایي چه تاسی مونږ په زوره نیولی یو، اوس چه مونږ پوه شو او متفق شو خپل وطن د دښمنه اخلو دا زمونږ وطن دی اوس به پری مونږ حکومت کوو. تاسی دډېږ نه خبرېږئ که نه؟ زه مو خبروم چه خبرشئ دهندوانو او پیرنګیانو په دې جنګ دی چه پیرنګي وایي چه هندوستان کښې به بادشاهي مونږ کوو او هندوان وایي چه دلته به بادشاهي مونږ کوو او مسلمانان دغفلت په خوب اوده دي، نوای پښتنو ورونو زه ستاسو نه پوښتنه کوم چه تاسو به څه کوئ، تاسو به یې دواړو ته به دعا کوئ او دغلامۍ او بېغتی توب ژوند به تېروئ. (مونږ چه هلکان وو، غوزان به مو کول. لویه دایره به مو رانښکله او په هغې کښې به مو غوزان کښېښودل. بیا به بایلات به د دوو لوبغاړو ویو دریم سړی به دواړو له غوزان راټول هغه سړی ته به یې بېغتی ویلو چه چابه غوزان وګټل نو هغه ته به یې دوه غوزان دګټی ورکول.) نوای پښتنو تاسی ته وایم دا دبېغتی توب ژوند خوښوئ او که تاسو هم ځان ددې وطن مالکان ګڼئ؟ نو پاځئ او ملا وتړئ او دا خپل ملک خپل کړئ. جلسه په ډېر جوش وخروش ختمه شوه او په پښتنو زما دتقریر ډېر ښه اثر وشو. دشپې زمونږ دکلي محمد اکبرخان، سرفرازخان او حجاب ګل او یو څو نور هلکان زما دلیله د پاره زمونږ حجرې ته راغلل او ما سره یې دیو جماعت دجوړولو مشوره وکړه ما هغوی په ښه شان پوه کړل چه دا لوبې توکې نه دی دا ډېر مشکل کار دی، ددې په لار کښې ډېر اغزي دي په تاسو به زما د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقریر د پر اثر شوی وی، خولا رشئ. په دی معامله بنه غور او فکر وکړئ، هغوی
می رخصت کړل، بله شپه بیا راغلل. ما ورته وویل چه ستاسو په ذهن کښی زما
هغه تقریر لا اوس هم ناست دی. تاسو د دنیا تاریخ وګورئ په دنیا کښی چه څوک
د خدای د مخلوق د خدمت د پاره پا څیدلی دي نو په هغه مصیبتونه او تکلیفونه
راغلي دي تاسو بیا په دریم ځل په دی بنه غور او فکر وکړئ. بله شپه بیا راغله او ماته
یې وویل چه مونږ په دی کار د پر غور او فکر وکړ، مونږ د قوم او ملک د خدمت د پاره
د هر قسم تکلیفونو، مصیبتونو او قربانیو ته تیار یو. بیا مونږ کښېناستو او په دې خبره
مو غور وکړ چه د دی نوی جماعت نوم دې څه وي. زما دا خیال و چه په دی پښتون
کښی د خدمت خیال نشته، په دی جماعت مونږ یو داسی نوم کښېږدو چه د پښتنو
په دماغ کښی د خدای د پاره د خدمت خیال پیدا شي. قسم قسم نومونه پیش شول خو
زمونږ خوښ نه شول، د شپی زما په زړه کښی د خدایی خدمتګار نوم راغی. چه سبا
له دوی راغلل نو ما ورته دا نوم وړاندی کړ. دوی هم خوښ شو او دعا د خیر یې وشوه
دی نوم زمونږ په زړونو کښی یو قسم اطمینان پیدا کړ، مونږ پښتانه خدایی کار او خدمت
هغه کار او خدمت ته وایو چه بی د کومی طمعی، غرض او اجرت نه د خدای د پاره کوو او
خدای خو خدمت ته ضرورت نه لري، د خدای د مخلوق خدمت د خدای خدمت دی.

زمونږ په علاقه کښی ملا یانو، د دوکلی او سرنا بند کړي وو د د ماتو یو ستر د هغه
خپلو کشرانو ته ویلی وو چه ګوړ دا د ول د بلی د کوتمی په تیر کښی کښېږدی. دې امر به خدای
مسلمانی را ولي، نو د ماتو ته مو وویل چه هغه خپل د ول د بلی را وا خلي هغوی د پر
خوشحاله شو هغوی هم مونږ سره خدایی خدمتګار شول او مونږ د ښنغر او بیا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

د واوي په دوره روان شو او چه یو کلي ته به نژدې شو نو د ول به مو وواهه. چه خلکو به د ډول او سرنا اواز واورېد و نو حیران به شو ولې چه د ول او سرنا خو ملایانو بند کړي وو نو چه چا به اورېده بنځې، نر، بچي به را غونډېدل او مونږ به پسې به را دوان وو مونږ چه به د کلي مینځ ته ورسېدو نو د ول او سرنا به مو بند کړل. د کلي اکثر خلک به را غونډ شوي وو او دې کار مونږ سره ډېر مدد وکړ. نو ما به ورته یو مختصر غونډې تقریر وکړو چه پښتنو وروڼو! مونږ ستاسو وروڼه یو، ستاسو خدمتګار یو، ستاسو خدمت له راغلي یو راځئ چه دا خپل وران کور جوړ کړو، تاسو لږ دې دنیا ته وګورئ که علم مو نشته نو سترګې خو مو شته. د دنیا خلک او قومونه اسمانونو ته وختل او مونږ په مځکه پاتې شو. هغوی چه زمونږ په شان بنیادم دي، مونږ ورته لاس نیولی دی چه دانې غواړو، چه پیسې غواړو، مونږ له خدای د جنت په شان ملک راکړی دی، د دولتونو او نعمتونو نه ډک دی او زمونږ یکښې څه حال دی؟ د جوارو ډوډۍ نشته چه په مړه ګېډه یې وخورو هغوی ولې اباد شو؟ او مونږ ولې پاتې شو؟ هغوی کښې ورور ولي ده، قامولي ده، او اتفاق دی، په مونږ کښې پرې دي جنبې دي او بغض دی، کینه ده، نفاق دی. دا نن دنیا د قامولۍ دنیا ده که قوم شوئ نو ستاسو دنیا به هم اباده شي او ستاسو اخرت به هم اباد شي.

زمونږ دې خبرو به خلکو ډېر اثر وکړو او مونږ چه به هر چېرته لاړو نو بنځې نر، واړه، زاړه به قول راسره روان شو، نو ملایانو دا فتوه وکړه چه باچاخان دجال دی. د دجال په هکله دا مشهوره وه چه د دې راشي نو بنځې، نر، او ماشومان به ور پسې وي، ملایانو به خلکو ته ویل چه تاسو نه ګورئ چه نر، بنځې، زاړه، واړه ور پسې دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم ځوان چه به زمونږ جماعت کښې داخلیږ ونو هغه به عهد کوو مونږ به ورته ویلي چه
دالار د ډېره ګرانه ده او په دې لاره کښې د ډېر اغزي مصیبتونه او تکلیفونه او قربانۍ
دي که دې ته تیار يي نو هله خدايي خدمتګار کیږه ، ښه غور او فکر پکښې وکړه بیا به مو
ورته ویلي چه خدای ته خو د خدمت ضرورت نشته ، د خدای خدمت دا دی چه
د هغه د مخلوق خدمت د هغه د رضا د پاره وکړې بیا به مو ورته دا خبره وکړه چه
پړی، جنبې ، تړبګنې به پرېږدې دئ ولې چه د دې د لاسه زمونږ کور وران دی
او که څوک در باندې زیاتي وکړي نو ته به ترې بدل نه اخلې ، صبر به کوې بیا به مو
ورته ووې چه تشدد به نه کوئ ولې چه تاسو وګورئ د پښتون خپل کور د تشدد د
په وجه وران دی او دده تشدد د خو خپل ورور سره دی بل ته يي ایمان نشته. خدايي
خدمتګار به د خپل قوم او ملک خدمت د خدای د پاره کوی بل غرض به يي نه وي
رسم او رواج به پرېږدي دي او هره ورځ به پخپل لاس دوه ګینټي کار کوی. دا وعده
چه به يي وکړه نو هله به مونږ د هغه نوم د خدايي خدمتګارو په فهرست کښې ولیکلو.

د عدم تشدد د په هکله خلکو کښې عجیبه عجیبه خیالات دي د دې په هکله ډېرې
پراپیګنډې کیږي او په خلکو کښې غلط فهمي پیدا کوي. څوک وايي چه که څوک په یو
مخ چپېړه ووهي نو ته ورته دا بل مخ هم ونیسه چا به وې چه ته ورته پروت او سه
او بل به در باندې ګرځي چا به وې چه ته به ورته پروت يي او هغه به دې وهي ته به
لاس پسې نه خوځوې چا به وې چه پښتون یو بهادر او زبردست قوم دی، غفار خان
يي بزدله کوي ، لنډه دا چه قسم قسم خبرې وې . د دا صل عدم تشدد دیو طاقت دی څرنګه
چه تشدد دیو طاقت دی د عدم تشدد هم د غه شان فوج دی لکه څنګه چه د تشدد دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو د عدم تشدد وسله تبلیغ دی او د تشدد وسله ټوپک دی ، عدم تشدد په خلکو
محبت پیدا کوی ، همت پیدا کوی او جرئت پیدا کوی او تشدد په خلکو کښې نفرت پیدا
کوی او وېره پیدا کوی او بزدلی پیدا کوی . بعضې خلک وائي چه د ډیفنس (دفاع)
د پاره خو تشدد په کار دی ، دوی دی ته فکر نه کوی چه تشدد دې وکړو نو د عدم تشدد
اره دې پوهېږو حالانکه عدم تشدد کښې خپله دفاع شته ، عدم تشدد کښې شکست
شته او تشدد کښې شکست شته ، ځکه چه د تشدد یو نظام دی ، دغه شان د عدم
تشدد هم مکمل نظام دی ، تشدد اسان دی او په دې لاره تلل هم اسان دی او عدم
تشدد ډېر گران دی او په دې لاره تلل هم ډېر گران دی . یو سړي له د پړق جواب
کښې پړق ورکول اسان کار دی ، خو پړق زغمل گران کار دی .

دوری :

دهشنغر او دواوی نه پس زه او میا احمد شاه صاحب د صوابۍ په دوره
دړو کلی په کلی وگرځېدو او ډېر خلک په خدائي خدمتگارۍ کښې داخل شو کلی په
کلی موجرگی جوړولې . مونږ دهغه ځای نه بیا پېښور ، خالصه او دداودزو کلی وکتل
د مردان او بیا د بائیزو دوره مو وکړله او سودم او رستم له لاړو صاحبزاده خورشید
دادینا او مولوی شاه محمد صاحب د تولاندی ما پسې را غلل بیا ما هغوی سره د
مازوکړي نه ترناړنجي پوری دوره وکړه ، په دې دوره کښې د صاحبزاده صاحب سایکل
مونږ سره ډېر مدد کړی و زمونږ دا ټولې دوری به پیاده وې . صاحبزاده صاحب
به په سایکل سور شو او زمونږ نه به یې مخکښې یو کلی ته ځان ورسولو ، مونږ چه به ورتلو
و هغه به د کلی خلک یو ځای ته راجمع کړي وو ، مونږ چه به ورته تقریر شروع کړو نو صاحبزاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب به دخپل بایسکل سره دبل کلي د خبرولو دپاره روان شو او به دې طریقه مونږ
به یې وروځ کښې نهه لس جلسې کولې، په دې دوره کښې مونږ ډېر کار وکړ او ډېرې جلسې مو
وکړې، دهغې لویه وجه دا وه چه روژه وه او خوراک څکل یکښې نه وو. هغه وخت چه په خوراک
څکلو، ضایع کېدلو بچ شو. اخترله مونږ ټول خپلو خپلو کلوته لاړو او د اختر په دریمه
ورځ چه په چارسده کښې به یوه لویه میله لګېدله چه د نسو میله به یې ورته وېل) مونږ
خپل خدایي خدمتګار د ډول سرنا سره د یو جلوس په طریقه میلې له لاړو. په دغه وخت
کښې زمونږ د خدایي خدمتګارو وردۍ، دسپینې خامتا وه. هغه به زر خیرنه شوه
او چه دوره کښې به هغه خیرنه شوه نو ښه به نه ښکارېده. په میله کښې د لیرې لیرې علاقو
خلک راغلي وو هلته مونږ یوه لویه جلسه وکړه په زرګونو خلک راجمع شول خلکو کښې ډېر
مینه وه، محبت و، جذبه وه او په خلکو ډېر اثر وشو، ما خو هره جلسه کښې هغه یو تقریر کولو
بیا مونږ خالصې ته روان شو ولې چه هلته هم په اکبرپوره کښې یوه لویه میله وي هغلته
هم مونږ ته ډېر خلک راجمع شول او خپل اغراض او مقاصد مو ورته بیان کړل او په خلکو
یې ډېر اثر وشو په لاره کښې خدایي خدمتګارو د یو سړي نه ډلاې تپوس وکړ
هغه چه ورسره ډول سرنا ولیدل ورته وېل یې ماته داساز وغږوئ نو بیا به درته
لاره وښیم هغوی ورته ووې چه دلته ورو سره یو سړی وا روان دی هغه نه پوښتنه
وکړه که هغه راته ووې نو بیا به درته ساز وغږوو چه زه ورورسیدم نو هغه سړي
چه زه ولیدم نو وشرمېد او لاره یې راته وښودله. د اکبرپورې نه تاروته لاړو
او د تارو نه په رېل کښې نوښار ته لاړو، د نوښار په صدر بازار کښې مو جلسه وکړه
او د خدایي خدمتګارۍ په مطلب مو خلک پوه کړل. شپې له پورې نوښار ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاړو دشپې د ډوډۍ انتظام معزالله خان کړی و. ګل احمد او یونس خان بره په
د نوښار په ډاک کښې د جلسې انتظام کړی و. په سباله په جلسه کښې خانان او غړ...
بیانان په لوی تعداد کښې شریک شول. سربلند خان، سرفراز خان او امین خو...
الله خان او حضرت بادشاه میا صاحب سره دخپلو زامنو فیروزشاه او سرورشاه
او عبدالله یاسین جلسه په ډېره کامیابی سره وکړه. په نوښار کښې د ډېر جوش و خروش خ...
پیدا شو او حضرت شاه بادشاه په جلسه کښې اعلان وکړو چه ما خپل دوه زامن او صفا...
فیروزشاه او سرورشاه د خدائي خدمتګارۍ د خدمت د پاره باچا خان ته حصه ...
بښلی دی.

په نوښار کښې چه ډېر خدائي خدمتګار او ممبران جوړ شو نو دلته مونږ ...
جرګه جوړه کړه او د خدائي خدمتګارو جرنیل سرورشاه مقرر شو. ما خو وړاندې
ددې خبرې ذکر کړی دی چه خدائي خدمتګارو وردۍ د سپینې خامتا وه
خدائي خدمتګارو ما ته شکایت وکړو چه دا سپینه وردۍ په دوره کښې زر
خیر نه شي او د وینځلو هم څه انتظام نه وي نو سبب به داوی چه مونږ وردۍ له څه رنګ
ورکړو نو ما ورته ووې چه ورکړئ نو هغوی اتفاقاً سور رنګ ورکړو خدائي خدمتګارو
ځان له سرې وردۍ جوړې کړې. هر خدائي خدمتګار به ځان له پخپله خپله وردۍ ...
جوړوله. دې رنګ د خلکو په زړونو ډېر زیات اثر وکړو ځکه چه ښکلې وردۍ وې
او زلمی به پکښې ښکلی ښکاره کېدل او تقلو خدائي خدمتګارو یو شان رنګ ورکړو.
...غه د سرو جامو وجه وه چه پېرنګیانو بیا زمونږ برخلاف پراپیګنډه شروع کړه چه
...ا د بلشویکو تحریک دی مونږ خو هغه وخت دا نه خبر و هم نه وو چه د بلشویکو هم سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وردی ده داخو یوه اتفاقي خبره وه. ما تر دغه وخته پورې نه د مارکس، نه د لینن او نه د ګاندهي چې کوم کتاب لوستی وه او نه تری خبروم. مونږ ـ نو ښادنه خپلو له راغلو او جلسه مو وکړه او ډېر خلک مونږ سره په خدايي خدمتګارۍ کښې شريک شو او سيف الملوک او تاج الملوک د سرڅپو شو مشران مقرر شول او بيا ټيستي له راغلو دلته هم جلسه وشوه او ډېر خلک په خدايي خدمتګارۍ کښې شامل شول د خدائي تنانو چه پښتنو کښې داسې یوه جذبه پیدا شوې وه چه مونږ به کوم کلي ته ورتلو او خلک به زمونږ نه خبر شو نو په یوه منډه به مونږ له راتلل او د تقرير نه پس چه به ما اپيل وکه چه تاسو کښې څوک شته چه د خدای د پاره د ملک او قام خدمت وکړي نو يو به پاڅيد و چه زه مانوم وليکه د هغه پسې بل او بل به پاڅيدل چه زما نوم وليکه او خدايي خدمتګارۍ کښې شريکېدل او دغه شان ډېر کسان په خدايي خدمتګارۍ کښې شامل شول.

زمونږ د جرګو د ممبرانو او خدايي خدمتګارو تعداد چه زيات شو نو مونږ د دوی، تنظيم جوړ کړو، او د اتمانزو سرفرازخان د باوردۍ خدايي خدمتګارو سالار اعظم مقرر شو، د هغوی د منډائۍ د ډيوډۍ د پاسه يوه بالاخانه وه هغه د خدايي خدمتګارانو دفتر شو، د مرکزي دفتر و. د سرفرازخان نه پس د رب نوازخان سالار شو، او د هغه نه پس بيا امين جان خان سالار اعظم شو. دغه شان د ضلع پېښور سالار اينزر ګل، د مردان سالار منيرخان، د کوهاټ سالار اسلم خټک، د بنو سالار يعقوب خان، د ډيرو سالار مولاداد او د هزاري سالار داؤد خان او يو سالار د کنو د بهان نادرنګ مقرر شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه برخو کښې قلي خان چه د مومند د پولټیکل وو زمونږ مومند درو نه
ي را او غوښتل او ورته یې اووئیل چه په تاریخ کښې لیکلي دي چه د دې ملک خلک به
بوټان ته ځي او دا ملک به توري پاتې کیږي. که تاسو د دوی ملګرتیا اونکړئ او دوی سره
په تحریک (خدایي خدمتګاري) کښې شامل نشئ نو دا مزکې به سرکار تاسو له درکړي، زمونږ
مومند خدایي خدمتګار وو چه د دېتکې وو. ویتکي د تخت بائې سره یو وروکی بانده
ده هغه راغي او ماته یې دا قصه اوکړه، په دغه وخت کښې زمونږ سره د یو شپه مومندان
په دې تحریک کښې شریک وو، هغه چه ماته دا خبره وکړه نو ما ورته اووئیل چه ته د دې
علاقې بارسوخه مومندان را وغواړه او ماته هم خبر وکړه چه زه هم درشم او دوی سره د
ورورولۍ او عزیزولۍ یو خو خبرې وکړم او دا څه چه ورته قلي خان وئیلي دي د دې په
حقیقت یې پوه کړم. نو هغه خپل عزیزان مومندان را وغوښتل او زه یې هم خبر کړم، زه
ورغلم، ما دې خپلو ورونو مومندانو ته اووئیل چه د پښتنو د ورورولۍ ولیش شویدی
او هر چاله خپله خپله حصه ورکړې شوې ده، اوس چه تاسو ته دا قلي خان څه خبرې کوي دا
مونږ کښې صرف د نفاق او جګړې پیدا کولو د پاره کوي او زمونږ ورورولي کمزوره کوي،
زه تاسو ته دا خبره کوم چه زمونږ لکه چه ما ورته اووئیل د ورورولۍ ولیش شویدی، زمونږ
دا ملک او ځمکې نه پیرنګیان تاسو ته درکوي او نه یې درکولی شي، دا که درکوو نو مونږ به یې
درکوو، راځئ مونږ سره د ملک د آزادۍ د پاره ملا اوتړئ او چه مونږ دا ملک آزاد
کړو نو تاسو سره به وعده کوم چه هرې کورنۍ له به تل تل جریبه ځمکه ورکوم، زمونږ د
پښتنو ډیرې مزکې دي، د هر چا پکښې برخه رسیدی شي، خو دا نه چه ته به وائې
چه زه دا یاد دې سرکار مزکه اخلم، ځکه چه زمونږ خو قومي ولیش شویدی. په دې زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورکښې نفاق او جګړه پیدا اکېږي . زه افسوس کوم چه دی ورونو ماسره اتفاق ونک
دکله چه دقیوم حکومت راغی نو هغه بیا دا قصه را وسپرده او چه بهتو راغی نو هغه دا قص
لاګرمه کړه او په دی صورت یې زمونږ په پره تباهي او بربادي اوکړه او مونږ ته یې د
سیاسي او اقتصادي نقصان را ورسولو .

دخدایي خدمتګاري اثر په ورو ورو زرو ، بنځو ، نرو او ماشومانو داسي شوی و
زه به ورته دېر حیرانیدلم چه دا قوم څومره شته قوم دی ، او څنګه په یو مخ را بیدار شوی
د ماشومانو دا حال وو چه زه به یو کلی ته لاړم ، نو دوی به ټول ما ته راجمع شول او په ق
کښې به وو دریدل او زمانه به دا خواهش کولو چه زه هر یو چپ (ښکل) کړم . زما هم
سره ډېر محبت وو ، زما به هم دا خواهش وو چه هر یو چپ کړم . زه خودوني ډېر
ووم او دوی ماشومان وو نو چپ کیدو وخت کښې به زه هر یو ته را ټیټیدلم نو ما
ډېر تکلیف وو او ډېر به ستړی کیدم ، خو بیا به هم ما ټول چپ کړل او هغوی به ډ
ډېر خوشحال شول ، دی ماشومانو به کلو او بانډو کښې ځیل تنظیم جوړ کړی وو . جلد
او جلوسونه به یې کول . یو کلي او بل کلي ته به تلل ، او زمونږ جلسو او جلوسو کښې
شریکیدل . دغه شان جینکو هم سره جامي جوړې کړی وی . نظمونه یې یاد کړی و
هغه به یې نورو ښځو ته اورول ، دپښتون رساله (مجله) یې په شوق لوستله ، چه پښتون
مجله به راغله نو جینکۍ به را جمع شوی ، یو جینی به لوستله او نورو به اوریدله ، په د
دول د اخبار لوستلو شوق هم خدایي خدمتګار و پیدا کړی .

دحکومت پولیس به هر وخت مونږ پسې ؤ او د ساعت ساعت خبر به یې حکو
ته ورکولو . حکومت ته چه معلومه شوه چه خدایي خدمتګاري په پښتنو کښې په ډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور او شور صرا خوریږي او په خلکو کښې جوش او خروش زیاتیږي او د تحریک
ښتنو کښې ډیر کامیاب او هر د لعزیز شو نو ميږي پری لګیا شو چه دا په پښتنو خه
چل وشو او زه هم د خدای پاک دي قدرت ته حیران وم چه پښتنو کښې دا دومره
ینه محبت، وروروالی، عزیزداری او ژوندون زمونږ په لوږ کړ او څنګه دا پیدا شو حکومت
دي فکر کښې شو چه په څه چل به دا تحریک ختم کړو، زمونږ د پیښی کمشنر له چه زمونږ
لاقی خو خانان به ملاقات له لاړل نو هغه به ورسره هم دا قصې کولې چه دا عبد الغفار خان
څه تماشه جوړه کړې؟ ده ولی په قلار نه کښېني او کلی په کلی ګرځي اخر مطلب یې څه دی؟
وی به دا غلل او دا متوله قصه به یې ماته بیان کړه ما به ورته وی چه تاسو د پیښی کمشنر
ووایئ چه زما مطلب صرف د پښتنو کور جوړول دی چه دا پرې جنبې دښمنې تر-
نی پریږدي او د تخریب په ځای تعمیر ته یې فکر شي، بله ورځ د سودم د باریکاب
ن خوشحال خان زما لید وله راغی او ماته یې ووې چه لاټ صاحب وایي چه دا ده څه
ه شروع کړې؟ ده ما ورته ووې چه زما مطلب د حکومت مخالفت نه دی زه خو د پښتنو
ح کول غوارم چه د دوی دا بد رسمونه، رواجونه، پرې، جنبې لیری شي او که چری
وان او سکهان لګیا دي پخپل قوم کښې مینه او محبت او وروروالی پیدا کوی نو په
ښې څه ګناه ده چه پښتون هم خپله اصلاح وکړي. دا ستاسو رعیت نه دی څه؟ نو
حال خان راته ووې چه هغوی وایي چه یو ځل په پښتون کښې اتفاق راغی او دده
ح وشوه نو دی څه ضمانت دی چه هغه دې زمونږ برخلاف استعمال نه شي؟
ورته ووې چه لاټ صاحب ته ووایه چه د قومونو ضمانت په یو بل اعتماد او اعتبار
دوی دي په مونږ اعتبار وکړي. بیا حکومت ما پسې خواب راولیږلو او راته یې ووې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دا ته څه کوې ؟ ما ورته وویل چه زه خو هغه کوم چه د یو ښه حکومت کار دی : دا خو
ستاسو کار دی زه یې د رله کوم او په تفصیل سره مې ټولې خبرې ورته بیان کړې لیکن
هغوی تسلي په دې خبرو چرته کېدله خو د دې خبرو نه زه په دې نتیجه ورسېدم
چه د حکومت نیت دې تحریک ته ښه نه دی .

مرغز کښې جلسه او یوه قامي پرېکړه :

مونږ خو چه په یو حل دوره شروع کړه نو په ټولو ضلعو کښې په مو یو شان دوره کو
او چه د صوبې دیو سرنه به مو دوره شروع کړه نو د بل سره پورې به مو کوله لیکن چه په کو
علاقو کښې به ښه د کار خلک پیدا شو نو هغه علاقه کښې به تحریک ترقي وکړه نو زمونږ تح
په یوسفزو کښې ډېره ترقي کړې وه او په یوسفزو کښې خصوصاً په صوابۍ تحصیل کښې
یو کلی نه ؤ چه په هغه کښې به زمونږ جرګه نه وه یا به خدایي خدمتګار نه وو. په یوسف
زمونږ سالار منیر خان د مانیرۍ او جرنیل د مرغز خلیل الرحمان ؤ او بیا د مرغز کلي
خدمتګار ډېر د کار خلک وو او دوی به ګلیاوو پخپله علاقه کښې په یې کار کولو زمونږ په
خدمتګارو کښې دا یو لوی صفت و چه څوک به خدایي خدمتګار شو او یا به جرګه کښې
نو هغوی به د شپې او د ورځې پخپله علاقه کښې کار کولو کو د به نه کښېناستل، په ما
کښې دوی په ما پسې راغلل چه مونږ خپله علاقه کښې ډېر کار کړې دی او ډېر خلک
سره ملګرې شوي دي ، نو مونږ غواړو چه دا خلک ټول راجمع کړو او په مرغز کښې ج
وکړو او دا د خدایي خدمتګارۍ اوله جلسه وه او میا احمد شاه صاحب او زمونږ د
عبد الغفور چه په خوش اوازی به یې نظم وې او د ماسټر عبد الکریم صاحب مت
ؤ ، دوی سره د باور دې یو څو خدایي خدمتګار لاړو او د مرغز په جلسه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو . دتولي علاقي خلک راجمع شوي وو میا صاحب پکښې تقریر وکړو او نورو خلکو هم تقریرونه او ښکلي ښکلي نظمونه وویل، ما چه وکتل نو حیران شوم چه زمونږ د پښتنو په شاعرانو کښې د قومي جذبې دا تحریک څنګه راپیدا شو؟ ځکه چه د دوی په نظمونو به قوم کښې ډیر جوش او طاقت پیدا کیدلو او دا دومره لوی تبدیلي پکښې څنګه راغله؟

محمد عمر خان د مانیرۍ پکښې د موجوده او د پخواني زماني حاکمانو بادشاهانو فرق خلکو ته په ډیره ښه طریقه بیان کړو چه پخواني حاکمان او بادشاهان چه به په دوره راغلل نو هغوی به خلکو له د دوی ځکاني، انعامونه، اکرامونه ورکول او د موجوده زماني حاکمان چه په دورو راشي نو هغه انعام اکرام خو پریږده هر څه د مظلوم رعیت نه خوری . نو دا تقریر خلکو ډیر خوښ کړو زه د دغه جلسي صدر وم اخري تقریر زما وو زه پاڅیدم او تقریر مو شروع کړو ما خلکو ته ووې چه زه تقریر نه کوم تاسو ته یو تجویز پیش کوم تقریرونه خو ډیر وشو خو دا خبره زما یاده ولرئ چه په دنیا کښې کوم قومونه چه خبرې لږې کوي او عمل ډیر نو هغه قامونه همیشه خپل منزل ته رسیدلي دي ، زه تقریر نه کوم زما په تجویز غور وکړئ . په دې پښتنو باندې د دې رسم ورواج ډیر بوجونه دي او زمونږ د تحریک یو دا غرض هم دی چه په دوی باندې دا بوجونه کم شي خو زه پوهیږم چه هسي نه دا جسي په پښتنو باندې یو بل بوج شي نو زه دا تجویز ستاسو په خدمت کښې پیش کوم چه په کوم کلي کښې زمونږ جلسه وي په هغه کښې به خلک نه چای څکي او نه دودۍ خوري او نه به څوک پاتي کیږي او نه به څوک شپه کوي . خلک به خپلو کلو ته ځي او که څوک خپلو کلو ته رسیدلي نه شي نو په یو کلي به هم ډیر کسان نه ورځي او که هغه کلي کښې چه د دوی شپه شي نو په یو خدايي خدمتګار به هم نه دیره کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوچه په هغه کلي کښې څومره خدايي خدمتګاروي هغوی به وروله خپله خپله ډوډۍ
راوړي دوی به يې په شريکه خوړي اوڅوک به زياتي تکليف نه کوي ، اوکه د چايو وخت
وي نوچه د دوو پيالو نه زياته چای ونه څکلی دا تجويز په اتفاق سره پاس شو او جلسه
ختمه شوه . د مرغز مشر ان ماله راغله ، هغوی ماته د ډوډۍ ذکر وکړو ماورته ووی
چه دا تکليف دی ، د مرغز ډېر ښه خلک دي که خانان دي که غريبانان دي که کسبګر
دی هغوی کښې ډېر اتفاق او جذبه ده . هغوی راته ووې چه موږ ته خو هيڅ تکليف
نشته . زموږ د ټول کلي خلکو د جلسې د خلکو د پاره چاغوړی ، چاچرګ اوچا او
راوړي دي ، ماورته ووې چه ستاسو خو اتفاق دی او تکليف درته نشته خو يو کلی د
چه هلته ستاسو په شان اتفاق نشته که موږ هلته جلسه وکړو بيا به هغوی ته څومره
تکليف وي ؟ اوتاسو که اوس دا ډوډۍ وکړه دا به رسم شي . پښتانه خو داسې قوم
دی که يو کلي ته وګرځي نو بل کلي د هغوی د سيالۍ نه ضرور کوي ، دوی زما هغه خبره
ومنله . ما ذکر ی چه جلسه ختمه شوه په مرغز کښې زموږ ماما ګان وو . زموږ نيا دد
کلي وه . هغوی راته ووې چه موږ خو تاله د ډوډۍ پخه کړې ده او موږ سره به شپه کوې
ماورته ووې ؛ چه تاسو په جلسه کښې نه وئ څه ؟ په جلسه کښې خو دا تجويز پاس شو چه جلسې په کلي کښې به مېلما
نه شپه کوي اونه به ډوډۍ خوري او دا خو ډېر بد کار دی چه سړی وايي يو څه او کوي بل څه . هغوی مې په ډېر
خوار ورضا کړل اوزه بام خيلو ته لاړم او د غلته مې باچا صاحب سره شپه وکړه چه هغه زمانه وعلاقه خيستو
چه دې علاقې له راشي نو شپه به ما سره کوي .

اتمانزو کښې لويه جلسه او مشاعره :

موږ خو چه تر اوسه پورې کومې جلسې کولې نو د ضلع او تحصيل په سطح وې نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارادهٔ وکړه چه اوس به مونږ د ټولی صوبی په سطح باندی یوه لویه جلسه وکړو ځکه ما چه کتل د خدایی خدمتګارو دی تحریک په پښتنو کښی یوه نوی جذبه پیدا کړی وه . نو د دی د پاره ما دا مناسب وګڼل چه اول باید د جلسی انتظام وکړو . د سرحد ټولو پښتنو له مو د شرکت دعوت ورکړو او دا جلسه مونږ په شلم او یوویشتم اپریل ۱۹۳۰ ع په اتمانزو کښی مقرر کړه او د یوی مشاعری بندوبست مو هم وکړو او د دی مشاعری طرح دا وه :

«جنګ د آزادی له هیشه ځلمی وتلی دی.»

چه د جلسی اعلان وشو نو زمونږ د جلسی د اعلان سره حکومت ډیر په فکر او تشویش کښی پریوتو او د اتمانزو په خانانو یې حکمونه جاری شو ، حکومت غوښتل چه دا جلسه بغیر جیل بنده شی چه مونږ په دی بل نام نه شو او د کلی خانان او خلک د دی څه مخالفت وکړی . او مونږ له تهانه په لاس راشی . لیکن حکومت په دی مکر او فریب کښی کامیاب نه شو ځکه چه زمونږ د کلی خانان خو په خدایی خدمتګاری کښی شریک شوی وو ځکه برنی محمد عمر خان زمونږ په خدایی خدمتګاری کښی شریک نه و نوره کورنی یې ټول خدایی خدمتګار وو . حکومت په بعضی سینګو نو بلونه هم خلکو ته وران کړل خو په دی کښی کامیاب نه شو او په زرګونو نر او ښځی په جلسه کښی شریک شول جلسه ډیره کامیابه وشوه او بیا خاص د خدایی خدمتګارو پر پلچلوس او سلامی په خلکو ډیر اثر وکړو . د پیرنګی خو د مخکښی نه اراده نه وه چه مونږ دی کار ته پریږدی خو د خدای فضل و چه د رای د رای نیمی میاشتی مونږ کار وکړه . مونږ چه د کانګرس د جلسی نه راغلو نو په جنوری ۱۹۳۰ ع کښی مو کار شروع کړو او په اپریل کښی پیرنګیانو ګرفتار کړم . دومره وشوه چه زمونږ اواز د پښتنو غوږو ته ورسید او په ۲۲ اپریل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایله د جلسې میلمانه رخصت شول د بر تهکال ارباب جمعه خان چه څه رخت رخصتیدو نو، چونکه دی زما ډیر مهربان و ماورته ووې چه ستا خو ډیر زامن دي دخدای فضل دی نو دا یو ارباب عبد الغفور یکښې ماله دخدایي خدمتکارئ دپاره راکړه نو ده وې چه ما په نامه دخدای درښلي دی او دي جلسې له د پېښور نه علی ګل خان. لعل باچا او دکانګرس نور ډیر کارکنان راغلي وو چه دوی د جلسې نه رخصتیدل نو ما ترې ووئیل چه مونږ سباله سول نافرمانی کوو او په پیو کښې به ماګله جوړوو ته هم دغلته زمونږ تماشې له راشه کوره مونږ خو خدایي خدمتګار نه یو تا سو سره په دی جلسه کښې شریک شوي یو که ته کانګرس کښې نه يې نو تماشې له خو راشه!

فیرنګي د هو د ښار او د عوامو په کورکښې د جنګول سند یا وغته څوکه به ما ګله
ټیکس او للګوی شو د هندوستان عوام دا ټیکس ظالمانه کردار ګڼل
د عوامو دا نظریه وه چه هر څوک په در څیز دوئ کښې څه هم دا پریک
ی - هوا ۱/۴ ، وود ۲/۶ ، اوبه ۳/۳ په د اشیاء د ټیکس لګول هیڅ جواز
سمندر په کناره به عوام دا او به نه ما لګه جوړول بو دغې حکومت لیده مقرر کړه
په ټیکس دا دا ښیلې نه بغیر به ماګله څوک هم نشي خرید کوو ې ته ما لګه
پوغیر د ټیکس دا دا ښیلې نه محفوظ شو هم د کانګریس حکومت کړه
پو سیاسي او اقتصادي جنګ کوو - او عوام دا جنګ فتح کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګجرات جېل او کانګرس سره تړون

زما ګرفتاري ۱۹۳۰ع ګجرات جېل، د قصه خوانۍ واقعه، د پېرنګي جبر
اونشا د اوپښتانه (اتمانزو، پړانګ، کوجړو ګړهي، تکړ، شیر-
ګړه، لوندخوړ، مېنۍ، رستم، کوهاټ، بنوں، آزاد-
قبایل، حبیب نور، د اپریدو حمله
د ایپي فقیر صاحب)

کانګرس او مونږ، د پټېل کمېټۍ رپورټ
د ګجرات جېل ملګري

(c) ketabton.com: The Digital Library

گرفتاري سنه ۱۹۳۰ع:

زه په ۲۳ - اپریل د دوی د دعوت په سلسله کښې په لاړی کښې پېښور ته روان
شوم او چه د ناقې تانې ته ورسېدم نو پولیس والا ولاړ وو لاړي يې و دروله او ما ته
يې ووې چه مونږ ته ستا د گرفتارۍ حکم دی، ما ورته ووې چه زما هیڅ عذر نشته
خو ما ته زما د گرفتاری وارنټ وښیئ. دوی سره وارنټ نه وو خلاړۍ والا ته يې
ووې چه لاړی مه روانوه ودرېږه! لاړی والا غریب لاړی و دروله وه چه په
دې کښې د چارسدې نه پولیس والا په لاړۍ کښې راغلل او ما ته يې د گرفتارۍ وارنټ
وښودلو او زه يې گرفتار کړم او واپس يې چارسدې له راوستم او د چارسدې
د حوالات قبلي ته د زنانه وو په حوالات کښې ځان له بند کړم، زمونږ د دې جلسې
خرڅ ما کړې و او انتظام تول زمونږ حاجي صاحب شهنواز خان کړې او د هغه
انتظام يې کړې و. جلسه کښې به يې د خاموش اواز کولو صرف په دې اواز سره دا
غریب هم مونږ سره گرفتار شو. چه زه يې د زنانه وو حوالات ته دننه کړم نو میا
احمد شاه پکښې ناست وو بيا يې حاجي شهنواز خان او سرفراز خان او عبدالاکبر
خان هم راوستل او حوالات ته يې را دننه کړل. زمونږ د گرفتارۍ خبر په لږ ساعت
کښې په ټوله علاقه کښې خور شو او په زرګونو خلک هلته راجمع شول او راجمع کېدل
چه د خدای فضل و، ډاکټر خان صاحب چه زما مشر ورور و را ورسېد، دا ټول
خلک خو خدایي خدمتګار نه وو، د دې خلکو اراده وه چه قلي خان چه د غه
وخت د چارسدې اسسټنټ کمشنر وو وژني، خو چه ډاکټر صاحب د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبر شو نو خلکو ته یې ووې چه ای ورونو زمونږ دا تحریک خو د علام تشدد
تحریک دی بونیږ خو خدای سره وعده کړې ده چه تشدد به نه کوو او ډېر کوشش
یې وکړو چه دا کار ونه شي او خلکو له یې ترغیب ورکړو چه خلک خپلو خپلو کلو ته لاړ
شي خو خلک ناست وو او که چیرې ډاکټر صاحب نه وای نو لویه خونریزي به شوی
وه چه حکومت بوه شو چه دا خلک نه خوړېږي، نو دلته هم کافي پولیس وو خو د مردان
نه یې د فوج رساله راوغوښته او زمونږ د حوالات خولی له یې راوستل او لاړې
یې مونږ ته د حوالات په خوله کښې و درولې، ډېر پولیس او رساله تری چاپېره وو
مونږ یې دی لاری کښې کښېنولو او دلاری نه څه رساله وړاندې او څه وروستو مردان
ته روان شو، بې زرګونو خلک مونږ ته ولاړ وو او مونږ په اشارت پوهول چه تشدد
به نه کوئ. چه څه وخت مونږ ډېروته ورسېدو د شیخو د ټېپي زرګونه خدائي خدمتګار
د فتح محمد جرنیل په حکم په سړک ولاړ وو سړک یې بند کړی و ما د لاری نه دوی
ته ووې چه تشدد مه کوئ او چه په مونږ خفه یئ نو وکړئ او خدائي خدمتګاری له
ترقي ورکړئ هغوی لاره پرېښوده او مونږ مردان ته ورسېدو و شپه مو د مردان
په جیل خانه کښې وکړه وختي سحر یې د مردان نه روان کړو. د مردان خلک چه زمونږ
د نیولو نه خبر شوی وو نو چه مونږ د جیلخانی نه راووتو بهر په سړکونو ډېر خلک
ولاړ وو بیا یې مونږ د رسالپور چاوڼي ته بوتلو او حوالات کښې بند کړو. د نوښار
هندوان او مسلمانان چه څوک خبر یدل هغه ټول زمونږ د لیدو د پاره رسالپور ته
راغلل او سرکار خپله زمونږ د ګرفتاری پراپیګنډه په لویه پیمانه وکړه. لږ ساعت پس
علي خان زمونږ د چارسدې اسسټنټ کمشنر سره د خیلي علي دلته راورسېد

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ مقدمه ورته پیش شوه. مقدمه دڅه وه خو مقدمه هم د سرکار وه او فیصله هم سرکار کوله ما ته معلومه وه چه مونږ قید وي ما ته خولي د ضمانت ونه وي څوزما ملګرو ته يي د ېره ووېي چه باچاخان پرېږدي او تاسو ضمانتونه ورکړئ او چیل کور ته ځئ هغوی ورته ویل چه اخر ضمانت دڅه ورکړو مونږ څه جرم کړی دی. مونږ ټولو د ضمانت نه انکار وکړو، نو ټول يي په دفعه چالیس (څلویښتمه ماده) کښي دريې درې کاله سخت قید کړو. ماز یګر يي مونږ د دې ځای نه روان کړو چونکه خلک زمونږ نه خبر شوي وو. د نوښار په ټیسن ډېر خلک جمع شوي وو. نو حکومت مونږ د ریل د سورلی د پاره د نوښار نه د جانګیرې ټیسن له بوتلو ریل زمونږ په انتظار کښي ولاړه، مونږ يي پکښي کښېنولو او ریل روان شو.

ګجرات جیل:

سحر وختي ګجرات ته ورسېدو مونږ يي د ریل نه کوز کړو او ګجرات جیلخانې له يي بوتلو او ور د ننه يي کړو، سحر وختي وه چه د جیلخانې دفتر ته ورسېدو د داروغه صاحب لا وینښ شوی نه و پروت دې وجه مونږ ډېر ساعت د دفتر کښي د هغه په انتظار کښي ناست وو چه هغه راغی نو زمونږ چارج يي د پولیس نه واخیستو، زمونږ ټوصونه يي په کتاب کښي ولیکل. مونږ چه څه وخت جیلخانې ته ورننوتو نو ښه ډېر وه تور (لمر) ختلی و. زمونږ نه مخکښي پو څو سیاسي قیدیان ورو نه راغلي وو، مونږ نه چه خبر شو نو د جیلخانې دروازې سره زمونږ په انتظار کښي ولاړ وو، مونږ ته راتو غاړه شو بارک له يي بوتلو او زمونږ د پاره يي د چایو انتظام وکړو، دا جیلخانه د سرحد، پنجاب او دهلي د هغو سیاسي قیدیانو د پاره وه چه څوک به اې او بي کلاس کښي وو. هره ورځ به بس

(c) ketabton.com: The Digital Library

انه سیاسي قیدیان راتلل ټوله ورځ زمونږ په دې مشغولا تېره شوه ، بله ورځ علي-
ګلخان ، لعل باچا ، لاله پیراخان سره د شپږ و ، انو رضا کارانو هم د پېښور نه دلته
دې جیل ته رابدل شول . زمونږ تعداد ورځ په ورځ زیاتېدو خو وخت چه زمونږ تعداد
زیات شو نو زمونږ سیاسي ورونو دا تجویز پېش کړه چه اوس زمونږ د پاره یو کمیټي
جوړول په کار دي چه زمونږ د حقوقو حفاظت کوي او د ټولو په اتفاق یوه کمیټي جوړه
شوه ، ورپسې د صدارت سوال راغی چه صدر به څوک وي ټولو په اتفاق ووې چه ته
زمونږ صدارت قبول کړه ، خو دا څیزونه زما دا ټیټ انه خوښ نه دي او ما به د عهدونه
اکثر پرهېز کولو نو په دې موقع هم ما ډېر طرف نه معذوري ظاهره کړه او بل څوک يې
مقرر کړو . سکرټري هم منتخب شو هره یوه خبره به زمونږ له طرفه ده وړاندې کوله زمونږ
کار په دې انډې بند شو یوه ورځ زمونږ جیلخانې ته د پنجاب د جیلخانو جرنیل
او زمونږ سپرنټنډنټ راغلل ، د ټولونه په سر کښې زما چکۍ وه نو د ټولونه اول يې
زمانه شروع وکړه زه د ننه په کټ ناست وم دوی راغلل زما د چکۍ ور کښې ودرېدل
دوی د ننه راغلل او زه ورله جنګلې ته ورنه رغلم دا طریقه وه چه اخلاقي قیدیان به جنګلې
له ورتلل زه خو سیاسي قیدی وم زما چکۍ په سر کښې وه او د مولانا ظفر علي خان
اخر کښې وه چه د هغه چکۍ ته ورسېدل نو هغه ورته ووې چه زه د سیاسي قیدیانو متعلق
تاسره خبرې کول غواړم لیکن هغه په ترشۍ سره دا جواب ورکړو چه د پنجاب په جیلخانو
کښې شل زره قیدیان دي ، زه د هغوی په غم کښې یم ما سره د یو څو کسانو سیاسي
قیدیانو د پاره وخت نشته چه تاسره پرې خبرې وکړم . دا خبره چه سیاسي قیدیانو
ته ورسېده نو چه څه وخت دی د هغوی لید وله ورغی نو څوک ناست وو ، څوک اوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو چاورته پښتي وغږولې چه ده داحالت وليدو نومعاينه يې پرېښوده او د دفترنه لاړو او په دې ډېر قهراو غصه د دفترنه رخصت شو.

د قصه خاني واقعه :

دلته مانه د پېښور ملګرو ووېل چه په ۲۳-اپريل ۱۹۳۰ چه ترې يې نيولي تو په دغه شپه د پېښور ښاد کښې مونږ تول هم ګرفتار کړو. الله بخش برقي صاحب چه د کانګرس کميټي سکرټري و په دغه شپه دې په دفتر کښې وپوليس ده پسې کورته تللي و، دې کورنه نو د شپې د ګرفتارۍ نه پاتې شو سحر پوليس دې هم دفتر کښې ونيولو چه دې څه وخت ګرفتار شو او خلک خبر شو، نو ډېر خلک راغونډ شول، دې يې د پوليسو موټر کښې کښېنول غوښتل خو خلکو نه پرېښودو، نو پوليس پياده کابلي تانې ته روان کړو او د خلکو جلوس ورپسې شو چه تانې ته رسېدل نو ډېر مخلوق راجمع شوي وو چه دې يې تانې ته دننه کړو، نو دروازه يې بند کړه او خلکو ته يې ووېل چه خواره شئ خو خلک نه خوربدل کشمکش زيات شو نو فوج يې راوغوښتو، دا فوج هندوستاني و او ګورا واليان وو هغوي ته يې حکم ورکړو چه په دې خلکو ګولي وچلوئ خو هغوي انکار وکړو خلکه چه هغوي ووېل چه دا خو د تش لاس خلک دي نه جنګ کوي نه فساد نو مونږ پرې ګولي ولې وچلوو؟ هغه يې ليرې کړل او ګوره فوج يې راوغوښتو هغوي د راتلو سره په خلکو ګولي وچلولې او ډېر خلک مړه او زخميان شول.

ګجرات جېل کښې :

بله ورځ مونږ تول د سرحد سياسي قيديان يو ځاى ناست وو چه خبر راغى چه د بنو نه د سياسي قيديانو چالان راروان دى، مونږ وې چه څوک به وي خو خبر شو چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فتر ته را ورسيدل، مونږ به منل ورغلو يو سردار رام سنګه او بل حکيم عبدالرحيم
صاحب او د ډيم سيوک رام وا وخه وخت یی چه هغوی جيلخانی ته را دننه کړل نو
مونږ ورته غاړه ورتو، د ملک ټول حال يی راته وويل او ويل چه باوجود د ډېر سخت
ظلم او جبر کار په ښه شان سره روان دی. ددې په اوريدو زه ډېر خوشحاله شوم
ځکه چه ما سره د خپل ځان هيڅ فکر نه و ما سره به د پښتنو د تحريک فکر وچه دا حکومت
د باو کړي نه وي. مونږ له به هم د ملک نه خطونه راتلل چه تحريک ښه په زور کښې دی او د
خدائي خدمتګارو تعداد د سوونو نه زرګونو ته ورسيدلو او څو مره چه حکومت ددې
تحريک د دباو کولو کوششونه کوی هغو مره دا تحريک خوريږي.
د لاهور د محمود علی قصوري صاحب بلار مولانا عبدالقادر صاحب هم د ګجرات
جيل ته راغی، دده ځای نه وو، نو ما خپل ملګری سرفراز خان خپلی چکی ته را وستو او
د هغه چکی کښې مي مولانا قصوری صاحب ته ورکړه. دغه شان د جمعية العلماء هند
مولانا کفايت الله صاحب او ناظم مولانا احمد سعيد صاحب هم د دې جيلخانه کښې وو، ددې
به زه کله کله ميلمه کولم. ناظم صاحب ډېره خوندناکه ټيټی او حلوا پخوله.
مونږ به د دې جيلخانه کښې دوه قسمه قيديان وو يو اې کلاس او بل بي کلاس
مونږ د خوراک وغيره ټول حقوق يو شان وو خو يو دا فرق وچه د اې کلاس قيديانو ته
بهر ځملا ستو اجازت وا وو ده به يي ورته نه بندولو او بي کلاس به دننه ځملاستل او
دوره به يي وريسې بندولو او بل فرق دا وچه اې کلاس به د ځان دپاره د بهر نه
خوراک، څښاک څيز راغوښتی شو او بي کلاس نه شو راغوښتی. دلته صرف
زه او اغا لعل باچا، ميا احمد شاه او عبدالاکبر خان به اې کلاس کښې وو، باقی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورتمول بی کلاس کښې وو ، څوورځې پس یې اغا لعل باچا او عبدالاکبرخان د
اې کلاس نه بی کلاس ته کړل ، مونږ به بهر خملاستو او زمونږ دانور ملګری
دننه خملاستل ډیره ګرمي وه ، علی ګلخان ناجوړه و او ډکومي نه به پرې چپې راتلې
ما ته دا خبره ډیره بده ښکاریده چه مونږ دی بهر یو او حاجي شهنواز خان ، سرفراز
خان ، عبدالاکبرخان ، رام سنګه ، حکیم عبدالرحیم او علی ګلخان دی دننه خملي مونږ
دا خبره خپلی کمیټی ته پیش کړه سپرنټنډنټ سره یې هم پرې خبری وکړې حکومت ته
ته موهم ډیر درخواستونه لیږلی وو لیکن چا پرې غوږ نه اینبوده ، جرنیل د جیلخانو
هم راغلی و او هغه زمونږ نه خفه تلی و هغه هم زمونږ د پاره څه نه کول او حکومت هم
د څه کولو د پاره تیار نه و اخر چه مونږ مایوسه شو او په دی خبره پوه شو چه په منت
او درخواستونو څه کیدی نه شی نو مونږ اراده وکړه چه قدم اخیستل په کار دی . زمونږ
سپرنټنډنټ راجا صاحب و او په ډیښتیا راجاؤ او ډیر شریف سړی ؤ مونږ ترې د
چه تا سو بیا داخپل شکایتونه ولیکئ او ماله یې راکړئ چه زه یې جرنیل صاحب له ولیږم
د هغه خبری سره اتفاق وکړو تولی خبری مو بیا ولیکلی او هغه له مو ورکړې هغه هم
پرې ډیر ښه ریوټ ولیکه لیکن ډیری ورځې تیری شوې څه ځواب رانغی چه په انتظار ستړي شونو
مونږ فیصله وکړه چه اوس قدم اخیستل په کار دی لیکن زمونږ د پنجاب وروڼه ځوک چه په اې کلاس کښې
هغوی به د دی مخالفت کولو او ویل به یې چه جیلخانه کښې ایجی ټیشن په کار نه دی ، د هغوی دا خبره خو درسته وه ولې چه
ته دا ایجی ټیشن ضرورت نه و هغوی خو په ارام وو تکلیف که و بی کلاس ته ډکومي چه به د
ورو زیاتیده نو د علی ګلخان طبیعت به هم ورو ورو خرابیده او خولی به پرې هم راتلې اخر
فیصله مو وکړه چه مونږ پرې قدم اخلو او که څوک په خوشحالی سره زمونږ په دی ایجی ټیشن کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریکیږی نو هم ښه ده او که نه کیږی نو هم بي کوربي اباد . مونږ له د خپلو بي کلاس
ورونو د پاره ایجي ټیشن شروع کول په کار دی . مونږ ایجي ټیشن شروع کړه او فیصله
مو وکړه چه بیګا له به نه بندیږو او که جیلوالا مونږ په زور بند وی نو یو بل له به لاسونه
ورکوو . هر کله چه ماښام شو او د ودی مو وخوړه او د بندیدو وخت شو نو مونږ ټول
ګینتری ته دا غوټلو شو او په چمن کښې غونډه کښیناستو او لاسونه مو یو بل له ورکړل او
جیلوالو ته مو ووې چه مونږ په رضا نه بندیږو که په زور ده مو بند وئ نو ستاسو
اختیار دی . اکثره اې کلاس والا مونږه سره په دی ایجي ټیشن کښې شریک
نه شول نور خو پریږده چه زمونږ د خدائی خدمتګارو صدر صاحب او سکرټری
صاحب عبدالاکبر خان او میا احمد شاه هم را نه لیری لیری کرځیدل او ماته یي ووې
چه تاخو به مونږ ته وې چه جیلخانه کښې ایجي ټیشن و نه کړئ او اوس دې پخپله
شروع وکړه ما ورته وې چه زه د دی برداشت نه شم کولی چه زه دې په ارام یم
او زما د کارکونو ملګری دې په تکلیف کښې وی په دی وجه مجبور یم چه ایجي ټیشن
وکړم . جیلوالا فوراً سپرنټنډنټ صاحب له اطلاع ورکړه هغه راغی او په دفتر کښې
کښیناستو خبری شروع شوې هغه ووې چه دی کښې زما څه قصور دی ، زه خو
ستاسو د پاره هر څه ته تیار یم نو تاسو زما برخلاف ولی دا ایجي ټیشن کوئ ما ورته
ووې چه مونږ د اقدام ستا برخلاف اخیستی نه دی ، د حکومت برخلاف مو
اخیستی او تر څو دی خفه کیږه مه اخر فیصله په دې وشوه چه تاسو ننن بند شئ او
سباله به زه تار په ذریعه خبر را وغواړم مونږ ورته ووې چه ته زمونږ نه مه خفه
کیږه ، مونږ دا فیصله کړې ده چه پخپله خو سبه نه بندیږو ولیکن دا ده چه بند یې وکښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

به څه جګړه او کشمکش نه کوو د جېلخانې سپاهيان د ی مونږ وچتوی او بارک ته دی مونږ رسوي هغه هم په دی راضي شو چه سپاهيانو د بی کلاس قيديان په دنګه دولی بارک کښې قيد کړل سباله وختي خبر راغی چه په زنانه احاطه کښې دری ښځې بندی کړې او د بهر وروريسې پوړی کوی او د ننه د دوی خوښه ده چه که بهر ځملی او که د ننه. لنډه دا چه د بی کلاس د پاره هم مونږ هغه ټول حقوق حاصل کړل کوم چه د اې کلاس د پاره مقرر وو.

د پېرنګی جبر او د پښتنو عزم:

دا خو د جېلخانې واقعات وو او س د بهر د حال نه مو خبر دم چه مونږ يې ونيولو نو فوجونه او رسالې اتمانزو له راغلي اول د خدايي خدمتګار و به دفترو د غلل کوړه ګانو په دفتر او رولګولو او په دفتر کښې چه څومره خدايي خدمتګار وو هغه ټول يې ښکته يو يو په پوخ سړک را او غورځول. زما زوی ولی چه هغه وخت د دياړلسو څوارلسو کالو هلک و د خدايي خدمتګار و دفتر کښې و په ده باندی يو ګوره د ښکين ګذار او کړه او خو يو د ليسی افسر ورته لاس ونيو هغه ګذار يې په لاس واخيست او دی يې بچ کړه بيا يې د مټ نه ونيو، په پوړه وي ښکته د بالاخانې نه را وغورځولو فوجونه د کلی نه چا پېر شول، ټول خدايي خدمتګار يې ګرفتار کړل او رسالې په لا دو او کوڅو کښې ګرځېدې، په هر کور به ور ننوتل ټوپکې او که بل څيز به يې خوښ شو هغه به يې يوړل چه ټول خدايي خدمتګار ګرفتار شول، نو ډپټي کمشنر ملک هې سره د خلکو په مېنځ کښې ودرېدو او په اوچت اواز يې ووی چه د سره جامو څوک شته؟ په دی هجوم کښې زمونږ د کلی خان محمد عباس خان هم ولاړ و خپلو ټوکه انو ته يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اواز وکړي چه راځئ د ده جګړه د غلته نږدې وه په منلو لاړل. په دیک کښې یې سو
زنګ واچوو چیلې او د نوکرانو جامې یې سرې کړې او وایې غوښتې او او به توری بهیدې
چه راغې او د پیتې کمشنر په مخکښې ودریدو چه دادې د سرو جامو خلک دیتې کمشنر
خو دوی ګرفتار کړل خو داداسې اواز و چه پښتنو کښې یې ننګ او غیرت پیدا کړو او پیږنګیانو
چه خومره کوشش وکړو نوسرې جامې یې ورکې نه کړې شوې محمد عباس خان په خدایي
خدمتګارو کښې نه و او د انجمن نه یې هم استعفا ورکړې وه موږ نه خفه هم و خو د پښتو ننګ
او ناموس یې لګیدلو. انګریزانو زموږ د کلي محاصره وکړه، د کلي خلک یې بهر ته نه پریښودل
او د بهر خلک یې کلي ته نه پریښودل، بنیادم خو به د فوجیانو په وینا بند شو. ولې څاروو ته
خو دا تکلیف پېښ شو چه هغوی میږو او شوګکرو ته وتل. کوروښو کښې د ننه د کیاه څه انتظام
نه وو. کله چه به څاروي د کورونو نه را او وتل، پښتو ته به تلل، نو کور دکانو به په اسونو
ز غلول چه کله به هغه څاروي په سینه خیته وروا چوله نو بیا به یې په توپکو نو ویشتل
او په دې طریقه د ډېرو زمیندارو غریبانانو ډېر څاروي مړه شول. د ښکار بابا
غوږونه ی سره یولوی میدان و دا خلک یې هلته راجمع کړل وهل به یې، تکول به یې
او ورته به یې ویل چه کوټې وتکوئ چه موږ خدایي خدمتګار نه یو هغوی به ورته
وې چه موږ خدایي خدمتګار نه یو او حقیقت هم دغه و دوی خدایي خدمتګار نه
وو خدایي خدمتګار خو ټول ګرفتار شوي و وخو کوټه تکول پښتنو ته شرم ښکاریده
او کوټې یې نه تکولې. دوی بابا ناڼي به یې د ښکار بابا ډېرې ته کانې خیجول او
یولوی څلي یې جوړولو. کله چه یولوی څلي جوړ شو او پیرنګي خلکو ته وویل چه
ستاسو هغه باچا خان موږ په دې کښې ښخ کړو په دې خلکو کښې یو سړي کوټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونکوله هغه پیرنګي ورته وې چه تاته اجازه ده کورته ځه! هرکله چه کورته لا
نو ښځې يې جامې وينځلې ده نه يې تپوس وکړ چه ته څنګه راغلې؟ هغه وې زه يې
راپرېښودم هغې ورته وې چه نور نه راپرېږدي نو ته يې څنګه پرېښودې تا به کوته
ټکولې وې. دا کوته دې رادې خواکړه دده په کوته رنګ لګېدلی و. دې سر
سوباړې په لاس کښې ونو ده ته يې ووې چه واخله بې غيرته په دې سوباړ
جامې وينځه زه ميدان له ورځم سړی دېر کچه شو او پښېمانه شو او ددې ښځې
په پښو پرېوتو چه ته مه ځه بيا ورځم چه دی راغی نو پيرنګي ورته وې چه ته خو
مې پرېښودی وې ته بيا ولې راغلې ده وی چه ښځه مې کور نه پرېږدي نو زه
اوس جنګ ته هم تيار يم او مرګ ته هم تيار يم او نورو خلکو سره کښېناستو. دا محاصره
ښځلس ورځې وچلېده، پيرنګيانو دېر څه وکړل خو عامو خلکو هم ورته کوتې ونه
ټکولې ځکه چه چا به کوته ونکوله نو کلي کښې د هغه ژوند دېر د شرم و او خلکو به
ورپورې خندل.

د پړانګ چارسدې محاصره يو ويشت ورځې چلېدلې وه، د پړانګ
چارسدې په محاصره کښې دېر زيات فوج وو چا پېره به هم ولاړ وو او سوارو
به په لاروکوڅو کښې هم ګرځېدل چه څوک به د کوره راووتو نو دهلو به يې اذانونه
او د جمعې لمونځونه هم بند شول خدايي خدمتګاري ونيول او قيد يې کړل او عام خلک
به يې په تودو ښکو بربنډ څملول او د کورونو تالاشي کېدې خو د قام اتفاق د چا
چه غلې وې هغه يې په غر بيابانونو وويشلې او د ميرې خلک به سحر وختي راغلل
د دوی د ميرې فصلونه به يې کود کړل، خاوره کړل، او به کړل. بيا به ښپې له کوټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ول او د شولګوی خلکو به ورله ، د شولګری فصلونه سنبالول. د امحاصره هم ناکامه
چیته شوه . د امحاصری ، وهل ، ټکول خو سخت و ، خو ددی یوه فایده دا وشوه چه
کوم کلی چه انګریزانو محاصره کړل او وي سوزول ، دا په جرنیلي سړک پراته
نو چه عامو خلکو به دا تشدد او ظلم لیده نو د خلکو په زړونو کښې به د انګریزانو
نفرت او د خدایي خدمتګارو سره همدردی زیاتیده او په دې توګه زمونږ په حق
کښی د پېره غټه پراپیګنډه وشوه .

د غه شان په ۲۷ می کوجرو ګړهی کښې جلسه وه د مردان نه کپتان مرفی
ره د پولیس راغی ، دی یو ډیر ظالم پېرنګی و . بلکه چه د ګوجرانو سره د میښو څړ لو
کوم کوتک وي د ده سره به هم هغه شان کوتک و او ډیر بی ترسه و . بی دریغه به
خلک وهل . دا چه څنګه د خلکو په وهلو لاس پورې کړو او په پوره نیغ د خلکو مینځ
ننوتو . نو هلته طالبان وو ، هغوی حیران شو ، په دې چه دا یو پیرنګی تش لاس
روان دی او هیڅوک ورته څه نه وایي . خدایي خدمتګار خو چونکه د عدم تشدد پابند وو
د غه طالبانو پیرنګی پسې خپل تبرګی را واخستو او په هغی یي او وهلو ، پېرنګی چه را پرېوتو
ی بنځې چه منګی ور سره وو ، د جلسې خلکو ته یي او به ور کولي ، هغې هغه ډک منګی
پېرنګی په سر را اچولو او هغه مړ شو . چه د هغه د مرګ خبر مردان ته ورسېد نو
(وجه) چه د مردان اسسټنټ کمشنر و هغه فوج را وغوښتو خلک د دې نه خبر
ول خو بیا هم خلکو جلسه جاری وساتله د غه وخت باران او سیلی راغلل او ددی
وجه د فوج د رسېد و نه مخکښې جلسه خوره شوه کنې نو که فوج په جلسه ورغلی وای
نو مره خونریزی به پکښې شوې وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سباله د دې پيرنګي بد اخيستلو د پاره به ۲۸ مې په ټکر فوجونه ورغلل کلي يې
محاصره کړه او په خلکو بې دريغه ګولۍ وچلولې ميشن ګنونه يې هم پکښې استعمال کړل
ډېر ماشومان، زلمي او ښځې، نر، پکښې شهيدان شول. بيا د ملک ملا الله خان خدا
خدمتګار حجره او کورې هم وسېزل او د سالار شمروز خان د پلار ملک امين ګل ډېره
يې هم وسيزله. د شير ګړه او جلالا کلو خلک چه خبر شو نو د ټکر د امداد د پاره نصره ذ
داغلل نو پيرنګيانو محاصره پورته کړه او مړدان ته لاړل. د دې نه پس فوجونه لوند خوړ ته
لاړل او هلته د غلام محمد خان خدايي خدمتګار حجره او کورې وسوزول او د کلي
په عامو خلکوې ډېر ظلم زياتي وکړې. کوهاټ کښې هم د غه شان پيرنګيانو په خدايي
خدمتګارو او په عامو خلکو ګولۍ وچلولې او ډېر خلک پکښې شهيدان شول. دلته به
يې خدايي خدمتګار يخو او بوته عور خول او غوږيې به يې ورکولې. د بنو په سپين ټنګي
هاتي خيل کښې د خدايي خدمتګارو جلسه وه، قاضي فضل قادر د سټيج د پاسه ولاړ د
د قرآن شريف تلاوت يې کولو پيرنګي په تمانچه وويشتو او شهيد يې کړو خلکو ته يې وويل
چه جلسه خوره کړئ خو خلکو جلسه نه خوروله نو په ټوله جلسه يې ګولۍ وچلولې. ډېر خدايي
خدمتګار پکښې زخميان او شهيدان شول او څه يې ګرفتار کړل. د منې تحصيل صوابي
مولانا صاحب په کور پوليس ورغلو او د هغه کورلي وسوا او د هغه په کتب خانه يې اور ولګولو
چه هغې کښې ډېر مذهبي کتابونه او قرآن شريفونه د حديث او فقهې کتابونه وو هغه وسوزيدل
د رستم مولانا عبدالحي صاحب په کور ورغلل کتابونه او سامان يې ورته ګډ وډ کړو او
هغه يې ګرفتار کړو. د غو ورځو کښې زمونږ په ټوله صوبه کښې داسې کلي نه وو چه هغه کښې
خدايي خدمتګار او د هغوی دفترونو او هغه ته فوځ ورنه رغلو. هلته د خدايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

...متګارو د غتو دهغوی کورونه، دهغوی مال، حال او دهغوی سرې جامې يې
...نه سوزول او په خلکو يې ظلمونه ونه کړل!

دې ظلمونو پښتانه راولړزول، په ذړګونو زلمو د ملکنډ نه تر ډېره اسماعيل
...انه پورې خپلې جامې سرې کړې! او دوطن دازادۍ په ميدان کښې دسورښيان
...لای وددرېدل، دخدايي خدمتګارۍ تحريک په ازادو قبايلو، باجوړ، مومند
...يدو، ودګزو، وزيرو، مسودو او بيټنو کښې خور شو. دباجوړ او مومندو خلک د
...ګلزو دحاجي صاحب په مشرۍ کښې په کړ په کښې ډېره شول. ددې مياشتې جنګ
...شتيه او ورځ په پوره بموونه ورېدل. حبيب نور په تحصيل چارسده کښې په کچهرۍ
...ورخه نيمې بجې په انګريز اسسټنټ کمشنر تماچه وچلوله خو کارتوس غل شو، پيرنګي
...شو، دی ګرفتار شو، او سباله په پېښور کښې پانسي شو. قلي خان پوليټيکل ايجنټ
...وښتل چه خدايي خدمتګار مشران په دې کيس کښې راولي ولې حبيب نور انکار وکړو
...لي خان ته يې ووېل چه زه پخپله اراده دده په قتل پسې راغلی وم خو کامياب نه شوم
...ووګوري داخلک خان ته مسلمانان هم وايي پښتانه هم وايي او د پيرنګي د پاره
...نا روا او ذليل نه ذليل کار کولو ته تيار دی. زمونږ د خدايي خدمتګارو څه ګناه وه
...ي د پاره مو حق غوښتو. ډېرا پرېدي پښتانه را کوز شول. په پېښور منارې حمله
...فوجونو سره وجنګېدل مکړې ګودام يې تالا کړو او ورلې پرې ولګولو. وزيرستان
...حملې شروع شوې، او ډېر فوجونه يې خراب کړل. دا جنګونه ډېره موده جاري وو
...خل وو چه دمومندو نه راواخله تر اپرېدو او وزيرو مسودو پورې ټول قبايلي
...دخپلو رونړو په امداد کښې راپاڅېدل او تر هغې يې د صلح کولو نه انکار وکړو

باچا خان مرحوم ده ملک او قوم ده آزادئ دپاره په خپل ژوند کښې اوږده
زندانونه او ... [illegible]
(c) ketabton.com: The Digital Library
ان تورئ لوټئ قربانئ ورکړلی شوی ده برټش ښکار او فرنگی قوم سره د
هندوستان او پښتونخواه نه ۱۹۴۷ ع کال د آزادئ نه قلم سره څوک نشي
تر څو چه باچا خان او گاندهي جي نه وي راپیژنی.   راز غلی م ل

کانګرس او مونږ :

مونږ دگجرات په جیلخانه کښې وو چه زمونږ یو دوه ملګری یو میاں جعفر شاه
کاکاخیل، بل میاں عبدالله شاه د قاضی خیلو چارسدی زمونږ ملاقات له راغلل
ملاقات خو بند و او زما دی نورو ملګرو سره یی ملاقات وشو هغوی وویل چه حکومت
زمونږ د ټولی صوبې ناکه بندی کړی ده نه څوک د صوبې نه بهر تلی شی او نه څوک د بهر
صوبې ته راتلی شی او په خلکو یې ډیر زور او ظلم شروع کړی دی کوشش دا دی چه
زمونږ تحریک ختم کړي، مونږ په اباسین راپوری د توځکه چه کوم ورونه ټول سره
نیولی دي او تا سوله راغلو چه مونږ څه وکړو په مونږ داسی ناروا ظلمونه کیږی
دنیا کښې په چا نه دی شوی خو دنیا زمونږ د حال نه خبره نه شوه. زمونږ د ملک
ملاقات وشو نو راغلل مانه یې د ټول حال ووې. مونږ خو په خلافت کښې وو
په صوبه کښې مسلم لیګ نه و مونږ خو د پنجاب سره په خلافت کښې پاتی شوی وو او د
د خلافت ډیر ورونه په مسلم لیګ کښې هم وو، مونږ دوی ته دا پیغام ورکړو چه تاسو
هندوستان کښې د مسلم لیګ مشرانوله ورشئ او ورته ووایئ چه پیرنګیانو په مونږ
ناروا ظلمونه شروع کړی دي او زمونږ صوبه یې بالکل محاصره کړې ده. تاسو زمونږ
ورونه یئ، مونږ سره صرف د دومره امداد وکړئ چه دنیا زمونږ د حال نه خبر شي
زمونږ تحریک خدائی خدمتګار خو اصلاحی تحریک دی. مونږ ورته دا هم ووی
ته لاړ شئ، دهلی ته لاړ شئ. شملې ته لاړ شئ، په مسلمانانو وګرځئ او د خپل حال نه
کړئ. دوی لاړل او څه موده پس چه راغلل او مونږ یې خبر کړو چه مونږ د مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تولولیدو رانو وګرځېدو هغوی خوزمونږ مل د ته تیار نه دي او تیار لکه نه دي چه هغه خو یو جماعت دی چه پیرنګیانو د هندو د مقابلې د پاره جوړ کړی دی او زمونږ جنګ خو پیرنګی سره دی نو هغوی به زمونږ څنګه مل د وکړي، نو مونږ ورته ووی چه بیا لار نشئ، هندوستان کښې نور د جماعتونو سره وو ینئ او خپل حال ورته ووایئ، دوی لاړل او چه څه موده پس راغلل نو مونږ ته یې ووې چه مونږ خو ډیر وګرځېدو، خو بغیر د کانګرس نه زمونږ سره امداد ته چا غاړه کښېنښوده، د کانګرس لیډرانو مونږ نه تپوس وکړو چه ستاسو پیرنګی سره جنګ په څه دی؟ مونږ ورته ووې چه د ملک په ازادئ وې د جنګ طریقه موڅه ده؟ مونږ وې عدم تشدد، دوی ووی چه د غه جد وجهد او اصول خو زمونږ هم دی. تاسو هم غلامان یئ مونږ هم غلامان یو، ستاسو هم انګریز دښمن دی، زمونږ هم دی. تاسو هم ازادی غواړئ، مونږ هم. که تاسو مونږ سره ملګری کېږئ نو مونږ ستاسو مل ته تیار یو، نو د دوی د دې بیان نه پس مونږ دوی ته ووې چه واپس خپلې علاقې ته لاړ شئ او خپلې د صوبې جرګې سره دا خبره وکړئ هغوی چه څه فیصله وکړي نو مونږ ته منظوره ده، دوی لاړل او د صوبې جرګې دا خبره منظوره کړه چه کانګرس سره ملګری کېږو. مونږ خونت په دریاب کښې لاهو یو او غرقېږو، څوک چه لاس راکوی ورکوو یې - د دې نه پس جرګې د کانګرس سره خپل تړون وکړو او د کانګرس کمیټۍ سمدستي په مرکزي اسمبلۍ کښې سپیکر وډیل بهایی پټیل دیوو فد په مشرۍ صوبه سرحد ته د تحقیقاتو د پاره راولېږه خو پیرنګیانو په اټک بند کړو نو هغوی پېنډۍ کښې کښېنا ستل او تحقیقات یې شروع کړل، زمونږ د پنجاب مسلمانان ورته زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کیله کوي چه دوی کانګرس سره شو او کانګرس د هندوانو جماعت دی اول خو زه
دا خبره کوم چه کانګرس د هندوانو جماعت نه دی دا د ټول هندوستان د ټولو خلکو
شریک جماعت دی. جناح صاحب خو هم په دی کانګرس کښې و. او بله دا چه مونږ
کانګرس سره څنګه شو که چیری دوی زمونږ امداد کړی وای نو مونږ کانګرس
څه کوو ؟ حقیقت دا دی چه مونږ خو دوی کانګرس سره ملګری کړي یو مونږ پښتانه
خو سیلاب په مخه کړي وو. دوی له ورغلو چه تاسو زمونږ مسلمانان ورونړه یئ
لاس را کړئ دوی لاس رانه کړو کانګرس وې زه درکوم مونږ له یې لاس راکړو
زه د دنیا ټولو مسلمانانو ته وایم چه اوس تاسو انصاف وکړئ چه دوی ګرم دي که مونږ؟
څه ورځي پس حاجی عبد الغفار خان، عبید الله خان او سلطان خان زمونږ ملاقات
له راغلل او د ملک ټول حالات یې راته بیان کړل او راته یې ووئیل چه پښتنو کښې داسي
یوه جذبه راویښه شوې ده چه بیان یې درته کولی نه شو، څومره سختی چه پېرنګیان
کوي هغه هومره خلکو کښې جوش او همت زیاتیږي تاسو غم او فکر مه کوئ دا خدائي
تحریک دی او خدای ور له د غیبو نه امداد ورکوي. د دې په اوریدو مونږ ډېر خوشحاله
شو او ملاقات ختم شو. د ختمېدو نه پس مې عبید الله خان ته د پښتنو په نامه یو پیغام
ورکړو چه: «د ای پښتنو ورونو! چه ونه ویریږئ او مایوسه نه شئ، دا د خدای د
طرف نه په مونږ یو ازمایش او امتحان دی، بیدار شئ او د خدای د مخلوق خدمت
ته ملا وتړئ.» هر کله چه دا پیغام په اخباراتو کښې شایع شو نو په خلکو یې ډېر ښه
اثر وشو او حکومت د جیل سپرنټنډنټ ته حکم ولیږه چه دده ملاقات بند کړه چه دا
سره د بهر سړي اینده د پاره ونه ویني. مونږ سره په جیلخانه کښې د پنجاب او چا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی لوی لیډران وو د هغوی لیډ وله به خلک راتلل او زمونږ حالات به یې اخبارا تو کښې شایع کول مونږ سره به دی کارکښې چه څومره امداد دی لیډرانو کړی دی زه به تول عمر د هغوی مشکوریم. دوی په جیلخانه کښې د ننه او بهر زمونږ هر قسم امداد ته تیار دوو. د دوی په خپلو کښې څه ناڅه اختلافات وو خو مونږ سره د تولو ډیر ښه تعلقات وو. دلته سیاسی قیدیان که مسلمانان وو، که هندوان وو، که سیکهان وو لکه د سکه د خپلو ورونو زمونږ خدمت او امداد ته تیار دو او هندوان خو زمونږ امداد او خدمت ته د مسلمانانو نه هم زیات تیار دوو. دلته زمونږ یو پښتون جمعدار و چه د ننه د جیلخانی تول اختیار د هغه وُ، هغه ډیر ښه سړی و مونږ سره یې ډیره همدردی وه، زمونږ هر کار چه هغې کښې به خطره هم وه خو دی به ورته تیار و ما به ډیر منع کولو چه ته خو سرکاری نوکر یې داسی کار مه کوه چه سباله درته نقصان ورسیږی.

پټیل کمیټی رپورټ:

پټیل کمیټی خپل کار پوره کړو او خپل رپورټ یې شایع کړو، د شایع کیدو سره هغه حکومت ضبط کړو لیکن دا رپورټ څه ناڅه کانګرس یورپ او امریکې ته ورسولو دی شایع کیدو سره حکومت خپله غلطی محسوسه کړه او مونږ یې جیلخانی له یو وفد را ولیږلو او مونږ ته یې ووی چه تاسو مونږ سره جوړه وکړئ د ۱۹۱۹ع کال د ریفارمز او سورا ددکوو او د مخکښې د پاره تاسو سره دا وعده کوو چه څه هندوستان له ورکوو هغه نه به زیات تاسو له درکړو کانګرس پریږدئ، مونږ سره جوړه وکړئ مونږ دا غلو د جیلخانی تول سیاسی قیدیان ورونه موراغونډ کړل او دوی سره مو په دې مسئلې ی مشوره وکړه. د بعضی خلکو دا خیال و چه مونږ له ډپلومیسی په کار ده ما ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووی چه د پلومیسی خومنافقت دی اوزه خومنافق نه یم، او مونږ د حکومت دا
خبره منظوره نه کړه. په جېلخانه کښې خبره دځی پېښی میا احتشام سره داخیال پیدا
شو چه مونږ د حکومت بالکل بې ګناه قید کړي یو او په مونږ هیڅ قسم قانونی ثبوت
نشته نو په دې وجه مونږ له نګرانی کول په کار دی. دی ته یې عبدالاکبرخان،
سرفرازخان اوحاجی شهنوازخان هم تیار کړي وو، میا صاحب دی ته فکر نه کولو
چه داخو سرحد ی قانون دی، دی کښې دوه خبرې دي چه جېلخانې ته ځي او
که په ضمانت کورته ځي؟ نو ده ما ته د نګرانی خبره وکړه ما ورسره په دې کښې اتفاق
ونه کړو ځکه چه دا کار زمونږ د اصولونه خلاف وخو دامې ورته ووې چه که چېری
تاسو نګرانی کول غواړئ نو وکړئ خوزه یې نه کوم نو میا صاحب ووې چه ته یې ولې
نه کوې نو ما ورته ووې چه دا زمونږ اصول نه دي نو راته یې ووې چه ته یې ولې په
نه کښې او په دی راسره بحث شروع کړو ما ورته ووې چه ته خو لږ بهر دنیا ته وګوره
چه زمونږ په دې قوم څومره لوبې اوتشدد د پېرنګیانو وکړو او زه دلته په مزه په
جېلخانه کښې ناست یم، خودم، څکم، نوزه ضرف دا قید نه شم تېرولی؛ زما د
هری خبری اوکمزورۍ اثر زما په قوم پریوزي او زما یو ټی کمزوری هم قوم ته لوی
نقصان رسوي په دې وجه زه معذور او مجبور یم بلکه دا چه زمونږ دا تحریک د
عدم تشدد او عدم تعاون تحریک دی. زما دد ې خبرو په هغوی هم اثر وشو او
د نګرانی خیال یې پریښود.

د ګجرات جیل ملګری:

په جېلخانه کښې زمونږ شپې ورځې ډېرې ښې تېرېدې ولې چه دلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر مذاق خلک وو، لوی لوی عالمان وو او لوی لوی سیاستدانان وو، او بله
اچه د هر مذاق کتابونه هم وو، ما خپل ټول وخت تقسیم کړی و، د خپل خوت
یه حصه می د مذهبی کتابونو مطالعې او درس له ورکړی وه او د لویو لویو خلکو
ړ می تبادله خیالات کول. ما په خپل ټول ژوند کښې د کتابونو دومره مطالعه
وه کړې لکه چه دلته می یو کال کښې وکړه. بله مفیده خبره دلته دا وه چه موږ
د ویمه، د دیمه ورځ ټول غونډ پدو او په مختلفو مضمونو به بحثونه او تقریرونه
ل او کله ناکله به د بعضې ورو نو په بعضو خاصو مضمونو باندې زموږ د پوهولو
وره عالمانه تقریرونه کېدل او د اکثر انصاری صاحب خو د ملکی او انتظامی
لوماتو حاصلولو د پاره زموږ د یو پارلیمنټ قایم کړی و چه په هغی کښې به وقتاً
قتاً اجلاسونه کېدل او زموږ د پوهولو او تربیت د پاره د پارلیمنټ په طریقه
ملکی او قومی واقعاتو باندې تقریرونه کېدل. لنډه دا چه دې قید ما ته
رخه وښودل او موږ د پرخه زده کړل.

ما دلته د پر کوشش وکړو چه دلته د قرآن او د گیتا درس شروع شی
چه په هندوستان کښې که موږ مسلمانان یو او که هندوان یو او که سکهان
که عیسایان یو موږ د یو بل د مذهب نه خبر نه یو او نه زموږ د خبرو لوچا
شش کړې دی بلکه په موږ کښې خود غرضو خلکو مذهبی تعصب او نفرت پیدا
ی دی، مذهبونه چه د نیا ته خدای رالیږلي دي دا ټول د خدای مذهبونه
ی دا د تعصب او نفرت د پاره نه دي بلکه د مینې او محبت د پاره دي. زه
ي کامیاب شوم او درس مو شروع کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنډت جکت رام چه د غدر پارټۍ کښې شل کاله قيد شوی واو د تو
او بونه يې د غوړ خوړ کښې رابدل شوي د ډېر قوم پرست او ښه عالم او ښه سړی و
د ګيتا درس به هغه ورکولو او ما به د قرآن ترجمه کوله . ډېر خلک به د ې درس
کښې شريکېدل او چه د دی تعليم په حقيقت به پوه شول . نوجوان به شول چ
خدای مو نږ له څه تعليم راکوي او دا مونږ په کومه لاره روان يو ، او هغه د
مذهب په نوم تعصب او نفرت چه پيدا شوی و تر ډېره حده د هغې اصلاح
وشوه او د يو بل د مذهبي اصولونه خبر شو ، زما يو مهربان و د هغه نوم لالا
لعل و او يو لوی وکيل ؤ او د ډېر ښه سړی و ماته به يې د انګريزي کتابونه او رول
ماتری ډېره فايده واخيستله . بل رای زاده هنسراج وچه د جالندهر ز
ډېر مهربانه وچه کله به يې ملاقات راتلو نو مونږ ته به يې ډېرې غوړی زير
راوړلې او د هغې سره د مطالعې د پاره قسما قسم کتابونه يې هم راوړل . حاجي شم
خان به سره وختي مونږ له چای تياره کړي وه . د دوی نه د هغه يې هم خلاص ک
وو ډېر ښه منتظم سړی و او د هر قسم خبرونه به يې هم راله راوړل چه جيلخانې ک
چه به څه وشو يا به د چا ملاقاتي راغلی و نو دی به تري خبر و او د هر چا ملاقا
سره به يې اول ملاقات کړی ؤ جيلوالا د ده د دې خبری نه ډېر تنګ وا و د
به يې منع کولو خو دی يې د ديو دی نه منع نه کړی شو دی ډېر خدمتی او ښ
سړی و ليکن په يوه معمولي خبره ورسره احمد شاه ميا جنګ وکړو . جنګ يې حا
صاحب سره وکړو او چای څکل يې مونږ سره پرېښودل . د ميا صاحب طبيعت
سخت و او جيلخانه هم داسی يو ځای دی چه د سړي طبيعت پکښې تنګ وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په معمولي خبرو باندې جګړې ته تيار شي . سرفراز او ماسره يې هم جنګ کړې ... و او په جيلخانه کښې مونږ ته د لوبو اجازت و او په لوبو کښې به هم کله ناکله ميا- صاحب جګړې کولې ما چه به خپل ځان ته کتل نو په ځان کښې به مې کمي او کمزورئ ليدلې يو نقص را کښې د ډېرو خبرو او ډېرو بحثونو و او بل د قهر بدلولو ماته دا ډېر محسوسوله او دا فکر به مې کولو چه د دې نه به څنګه خلاص شم ما به کوشش کولو ليکن په مالي داسې قبضه کړې وه چه خلاصېدې ترې نه شوم د دې د اصلاح دپاره ما دا اراده وکړه چه په هفته کښې به يوه ورځ روژه نيسم خو روژه به مې يوازې د خوراک څکاک نه نه وي بلکه د خبرونه به هم روژه وي او ځنګلو کمزوريو باندې به غور او فکر کوم او د هغې د اصلاح کوشش به کوم نو د سحر لمونځ چه به مې وکړو نو د چکې ور به مې بند کړو تر ماښام مه پورې به چکې کښې ناست وم ، ذکر به مې کولو او چه د ماښام اذان به وشو نو د چکې نه به را ووتم او د واړه روژې (د خوراک او خبرو) به مې ماتې کړې د دې روژو ماته ډېره فايده رسولې وه او څه ناڅه زما د دې بدو عادتونو اصلاح هم وشوه .

څه موده پس به دې جيلخانه کښې زما په ملا کښې بيا هغه درد چه د ډېره- غازي خان په جيلخانه کښې پيدا شوی و شروع شو . ډاکټر انصاري صاحب وکتم او يوه نسخه زما دپاره وليکله او د غوښې خوراک يې را باندې بند کړو د دې دارو او پرهيز په وجه زما ګذاره وشوه ليکن قصه داسې وشوه چه هغه پير ګلې مول سړی چه زمونږ د جيل د هسپتال انچارج و هغه چه به راغی نو هسې به ناست . هر څوک به ډاکټر انصاري صاحب له ورتلل . ولې چه هغه ډېر لوی او لايق ډاکټر و

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن هغه پېرنګی داخبره ډېره بله محسوسه کړه او دجېلخانو جرنېل ښتېلی ولیکل او دهغه ځایه داحکم راغی چه بغیر دجېلخانی د ډاکټرنه په نورو خلکو باندی علاج کول بند شو، زماهم شامت راغی ماهم دخپلی بیماری قصه هغه سول سرجن ته بیان کړه هغه راته ووې چه ته د انصاری صاحب نسخه نه شی استعمالولی ماورته ووې ته راله یوه نسخه راکړه هغه راله یوه نسخه ولیکله خو په هغی زماځه فایده ونه شوه او مرض می زیات شو. بله ورځ هغه له ورغلم او ورته می ووی چه ډاکټر انصاری صاحب به ماله داسی دارو راکول، چه په هغی به زما فایده کېدله. هغه راله نسخه بدله کړه لیکن په هغی هم زمافایده ونه شوه، ماورته بیا د ډاکټر انصاری صاحب نسخه یاده کړه لیکن هغه راته ووې چه دغه نسخه ته استعمالولی نه شی نوهغه ته می ووې چه د نن نه پس زه نور علاج نه کوم او نه ستا دارو خورم اونه د ډاکټر انصاری. هغه راته ووی چه ستا دصحت ذمه وار به څوک وي؟ نوماورته وویل چه زه دخپل صحت پخپله ذمه وار یم. ددی په اوریدو هغه ډېر په قهرشو او زما نه روان شو، دوه میاشتی زه دکټ نه پاڅېدی نه شوم، که څېدی نه شوم، او دس ماتی به هم راته ګران و زما وزن شل پونډه کم شو، ځان می خدای ته وسپاره، نو ورو ورو به جوړېدلو شوم اوخه موده پس دکټ نه پاڅېدم او دملا درد می ډېر کم شو.

راجا صاحب زمونږ سپرنټنډنټ وچه جېلخانه کښې زمونږ سکهانو ورونړو دا سوال اوچت کړو چه مونږ جټکه خورو مونږ له دې دجټکې اجازت راکړی شی راجا صاحب خو ډېر ښه سړی و دزړې زمانې مسلمان وهغه دسکهانو دی خبری منلوته تیار نه و، هغه سکهانوته ووې چه دلته جټکه نه کېږي نو به دی وجه مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوله د جنګړي غوښتنه درکولي نه شو . هغوی ورته ووې چه مونږ له پخپل قیمت چرګ
راکوئ هغه به مونږ دلته جټکه کوو لیکن حکومت دې ته تیار نه شو ، په دې چه
اجا صاحب ته یې هدایت وکړه چه داسي چل وکړه چه جټکه هم بنده شي او حکومت
هم بدنام نه شي . سپرنټنډنټ سید اغالعل بادشاه د فترته وغوښتو او د جټکي
مخالفت د پاره یې تیار کړو او سکهانو ته یې ووې چه په دې خبره ستاسو خپل
سرحد مسلمانان ملګري اعتراض کوي ، نو په دی وجه مونږ تاسو ته اجازت درکولی
نشو . سکهانو دا خبره ماته پېش کړه او ما د سرحد ټول مسلمانان ورونه د دې
فیصلي د پاره راجمع کړل . د بحث په شروع کېدو سره سید اغالعل پاچا او بعضي
مونږ نورو ملګرو د دې خبري مخالفت وکړه ، لیکن ما ورته ووې چه بیشکه جټکه
مسلمان د پاره ښه نه ده لیکن د یو سکه د پاره خو ښه ده ، بلکه دا چه دا جټکه به هغوی
ودی او که په مونږ به یې هم خوري ؟ که چیري دا هغوی خوري نو زمونږ په دې څه ؟
مونږ ته کوم نقصان دی ؟ او په اغالعل باچا می دا سوال وکړه که چیري یو سړی
ناری حلاله بندوي نو ته به خفه یې که خوشحاله ؟ وې وې چه خفه به یم . نو د غه شان
جټکه بندولو به بل هم خفه کیږي نو کم از کم مونږ خدای خدمتګار د وله یې خفه کول
کار نه دي ، مونږ بیا خپلو سکهانو ورونو ته ووېل چه د جټکي په خوراک مونږ ته
څ اعتراض نشته . نو اغا صاحب ما سره اتفاق وکړو او دا فیصله وشوه چه زمونږ د
رفه سکهانو ورونو ته اجازت دی ما ورته دا ووې چه حکومت اجازت نه درکوي
شته جوړوي او مونږ او سکهانو کښي نفاق پیدا کوي . هم هغه وشوه ، بلکه ورځ
راغی چه حکومت په جېلخانه کښي د ننه چاله د جټکي اجازه نه ورکوی . چه د دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

صیاشستی تیرې شوې نو حاجي شهنواز خان ته خپل کاروبار ورسپارل شو او کله ناکل
به یې اواز وکړو چه روان یم نن دی که سبا ضمانت داخلوم . زما خیال و چه دی توق
کوی خو بیا راته معلومه شوه چه دده په رښتیا د تللو اراده ده ، په دغو ورځو کښې د
مهاتما گاندهي او لارډ اروین په مینځ کښې څه د صلحې خبرې روانې وې ما به تسل
ورکوله چه که خیروي نو نن دی که سبا صلح کیږي امید دی چه مونږ ټول به پرېږ
لیکن چه څه وخت خبر راغی چه صلح ناکامیابه شوه ، نو حاجي صاحب له دا خبر ه
راغی چه دده کشر ورور اکبر خان گرفتار شو او دی کاله قید شو ما به ورله ډېر
تسلي ورکوله خو په ده یې اثر نه کولو . دده ملاقات له دده تره محمد عظیم خان ا
عمرا خان راغلل او ورته یې وویل چه مور دې ناروغه ده ، اکبر ورور دې هم قید
شو او ټول کار او بار او بزنس دې خراب شو او ته خو خدایي خدمتگار نه وې نو
ولې ضمانت نه ورکوې ؟ نو دې خبرو دی ضمانت ورکولو ته تیار کړ او ده سره دا فک
پیدا شو چه اکبر خو نو دی دومره فکرمند نه و خو چه هغه گرفتار شو نو دده فکر
زیات شو . بله ورځ ورله خط راغی چه مور دې ډېره ناجوړه ده نو دی نور هم پ
غمجن شو ځکه چه دده د خپلې مور سره ډېر محبت و د دې په کور کښې یو دی و
یې ورور دده بل څوک نه و . ده ووې چه د هغې خدمت او علاج د پاره څوک بای
نه شو دوه ورونه وو او دواړه قید شو لنډه دا چه زما نه یې پټ کلي ته یو خط ولیکل
زما ضمانت داخل کړئ بله ورځ څه گورو چه میر صاحب دده ورار ، دده ضمانت گرا
له راوړو مونږ خبر شو چه حاجي ضمانت ورکړو ، ما او پنډت شنتنم صاحب خان له
کړه او ښه مو پوه کړو چه دا کار ستا د شان سره نه ښائیږي او دا به ښه دي چه لو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نتظار هم وکړی او هغه د مور جوړ ناجوړه خدای ته وسپاره ، ورو ورو حاجی صاحب
ضا شو خو چه خوحت زمونږ نه لاړ و نو اغا لعل باچا او علی گلخان لیدلی دی او هغوی
ری پوښتنه کړې ده چه حاجی رښتیا دې ضمانت داخل کړی ؟ نو هغه ورته زما قصه
کړې ده چه زما خیال د خو هغه وې چه لږ انتظار وکړه او په دې وجه مې معامله
الحال ملتوی کړه هغوی ورته ووې چه د تلو اراده دې شته نو دې څه فایده چه
ی ورځی تیروې ؟ د هغوی دې خبرو په حاجی صاحب اثر وکړو زما نه پټ لاړو او
ترکمیټی په ضمانت دستخط وکړو زه چه خبر شوم نو دروازی له ورغلم نو ورته می ووی
حاجی څې خوځی لیکن ستومانه به شی او بیا به زما دې خبری پسی ارمان کوې او
ت به تیروي . هغه سترګی ټیټی کړې او ماله یې څه ځواب وانه کړو ، زه ترې راغلم
حاجی صاحب کلی ته لاړو ، زه نه پوهیږم چه علی گلخان او اغا سید لعل پاچا هغه له په
خیال دا مشوره ورکړې وه ولې چه په هغو ورځو کښې د دوی خدایی خدمتګار و سره
وه نه لګیدله ولې چه دوی په کانګرس کښی وو حاجی صاحب چه کلی ته رسیدلی
ی او د ملک حلت او د خلکو جذبه یې لیدلی ده خیل پرې تری ویزاره وو
تری خط ولیکه چه زه تا سره ملاقات کول غواړم ما ورسره د ملاقات کولو نه انکار
ځکه چه د هیر تنګ شوی دی نو خپلو خپلوانو ورته ویلی دي چه ضمانت واپس کړه او
جیلخانې له لاړ شه ، لیکن هغه به ورله دا ځواب ورکولو چه ما لویه ګناه کړې ده د دې
زه قید کافی نه دی اخر دا چه یوه ورځ یې ځان ځخپله په ټوپک وویشتو او د خپل
ند خاتمه یې وکړه چه زه د حاجی صاحب د مرګ نه خبر شوم نو ډیر افسوس می وکړو
سا ولی ده له د ملاقات اجازت ونه کړه او د ملاقات نه می انکار وکړه ، حاجی شهنواز -

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان دپردکارسړی و، حاجي خومړ شو لیکن دهغه مرګ زمونږ تحریک ته ډیر
فایده ور رسوله او دهغه دمرګ نه پس بیا چا دمعافی غوښتو او یا ضمانت جرئت
ونه کړی شو. چه څه وخت د حاجي دمرګ خبر دګجرات جیلخانی ته راغی نو ټول خلک
ډیر غمجن شول ولی چه حاجي زمونږ په جیلخانه کښی ډیر زیات پسرد لعزیز و. منځ
چه په جیلخانه کښی خومره سیاسی قیدیان وو ټول راجمع شو او دهغه دمغفرت دپاره
مو دالله تعالی نه دعا وغوښته.

مونږ چه څه وخت دګجرات جیلخانی ته لاړو نو دا جیلخانه لا تیاره نه وه
وخت چه جیلخانه تیاره شوه نو زمونږ بارکونه او چکی دهر طرف نه ازادی وی او
یکښی حکومت دپلټون دپاره دیوالونه شروع کول. دشاید دیوالونو دچا اعترا
نه و خو دمخ دیوالونه دهیچا خوښ نه وو. یوه ورځ میاناحمد شاه صاحب
چه دمخ دیوال په ځای داوسپنی جنګله ولګی نو ډیره به ښه وي ماورته وو
دا خو حکومت بغیر دا چی تپیش نه په تشه وینا نه کوي نو که دي خوښه وي انچي
به شروع کړو. ده دوې چه ډیره ښه ده دمیا صاحب په وینا ره پاخیدم او د
خبری ذکر می دنورو سیاسی ورونو سره وکړه زمونږ هغو سیاسی ورونو بدرو
عزت کولو او ټول زما په وینا تیار وو. څه وخت چه سپرنټنډنټ صاحب خبر
هغه راغی چه تا سو حکومت له یو درخواست ولیکئ او صالح ی راکړئ. مونږ یو د
ولیکه او ټولو خلکو پری دستخطونه وکړل او چه څه وخت هغه درخواست میا
ته پیش شو نو هغه پری د دستخط کولو نه انکار وکړو هغه سړی ساله راغی چه میا
خو دستخط نه کوی. ما هغه درخواست دهغه نه واخیست او میا صاحب له می

(c) ketabton.com: The Digital Library

هپاره یو ودمیا صاحب په هغه ولیکل چه زه په جیلخانه کښې دایجی ټیشن مخالف یم او دهغې دلاندې دستخط وکړو. په دې زه ډیر خفه شوم او ورته مې وویل چه دا ټول ایجی ټیشن خو راباندې تاشروع کړې دی او دا څه چه مونږ کوو خوستا په وینا کوو نو میا صاحب ځواب راکړو چه زما خو ایجی ټیشن خوښ دی خو چه نور خلک یې کوي په دې خبره زه چپ شوم او د میا صاحب دچکې نه راووتم او هغه د درخواست مې پوهتی پوهتی کړو او بل مو ولیکلو او سپرنټنډنټ صاحب له مو ورکړو. څو ورځې پس ځواب راغې چه د دیوال په ځای جنګلې ولګوئ او ولګیږي. څه وخت چه د سیاسي قیدیانو تعداد ډیر زیات شو او دبعضې خلکو مینه او شوق مې صدارت طرف ته ولید نو ما د صدارت نه استعفا وکړه. ټول سیاسي ورو نه زما په استعفا خفه وو او دا کوشش یې کولو چه زه استعفا واپس واخلم خو ما انکار وکړو او هغوی له مې دا ځواب ورکړو چه اخر صدارت خو زما ټیکه نه ده نورو خلکو له هم موقع ورکول په کار دی. زما نه پس ظفر علي خان صدر شو. لیکن دهغه ډیر عجیبه صدارت و څه وخت به چه دخلکو کار پیښ شو نو هغه وخت به خلکو وې چه دې زمونږ صدر صاحب دی او چه کار به یې وشو نو بیا به د چا صدر صاحب یاد نه و او بعضې وخت خو به خلکو ورسره داسې رویه وه چه ماله به په غریب رحم راغې. ډیر ځله مې ورته په رموز رموز کښې ووې چه مولانا صاحب ددې صدارت نه استعفا ورکړه لیکن دهغه د صدارت کرسې ډیره خوښه وه او پرې ښه دو ته یې تیار نه و. دغه وجه وه چه خلکو به یې عزت نه کولو. زمونږ صدارت خو څه دومره لوی څیز نه و او که چیرې لوی هم شي نو دا خو یو قومي خدمت دی. نو چه د قوم په رضا او رغبت وې نو چلیدی شي او که چیرې د قوم د مرضې خلاف پخپل خواهش او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوښه‌شي نو بيا يې چلېدل مشکل دي او دغايدې په ځای نقصان او دغرت په ځای بی عزتي شي . ددې دپاره په کار دي چه هرڅوک دخپل خواهش په ځای دقوم خواهش قدر او کړي .

ددې جېلخانې دکتو د پاره به دېر پېرنګيان افسران راتلل مونږ کښې چه به يې دچا سره لږ غوندې خبرې وکړې نو بيا به هغوی په جامو کښې نه ځائېدل او په فخر به يې داخبری کولی چه دې زما دفلانی وخت اشنا و خوجه د يو قوم بد قسمتي داشي نو هغه سره دعقله نابوهه شي ګوندی که دې پېرنګيانو څه بر . دېر ښه سلوک زمونږ سره کولی نو مونږ به هيڅری ددوی برخلاف شوي نه وای . په جېلخانه کښې اوازه شوه چه وزير صاحب ايمرسن په دوره راوتلی دی او ددې جېلخانی کتولو له راځي ، وزير صاحب راغی خلکو ورته خيلی چکې ښې ښايسته کړې وې وزير صاحب سره نور پېرنګيان هم وو زما چکی په سر کښې وه زه ځيله کوی ناست وم چه زما چکی ته راورسېدو نو زما خيال وچه دی به ماله دننه راشی زه به ورته پاڅم او خبری به ورسره وکړم ليکن هغه دننه رانغی زما دچکی په وره کښې و دريدو سپرنټنډنټ صاحب ماته ووې چه وزير صاحب وائی چه ته څه وائې ؛ ما ورته ووې چه زه هيڅ نه وايم بيا يې راته ووې چه وزير صاحب تا سره خبری کوی ، ما ورته ووې چه زه خبری نه کوم خکه چه که ده ما سره خبری کولی نو دننه به راغلی و ځکه کښې خو ورسره اخلاقي قيد يان خبرې کوې او زه خوسياسی قيدی وم . وزير صاحب يو ساعت ولاړ و بيا روان شو . هغه سره دګجرات دپټی کمشنر هم و چه هغه لاړو نو ډپټي کمشنر زما چکی ته رانووت زه ورته پاڅېدم زما په پاڅېد و هغه ډېر حيران شو ماته يې ووی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه تاولی وزیر صاحب سره خبری ونه کړې او نه ورته پاتې شېدې ماورته ووی چه زه خو خدای خدمتګار یم او د خدای د مخلوق نه نفرت ګناه ګڼم او د خدای خدمت د خدای د مخلوق خدمت دی ته خو هم انګریزي تا سره خو دادی خبرې کوم زه خو سیاسی قیدی یم ما سره سیاسی سلوک په کار دی هغه مال راغی نو زه هم ورد تعلیم هغه ماته د اخلاقی قیدی په نظر وکتل چه ته راغلې نو دادی تا ته پاتې شېدم. زما په دې خبرو هغه غلط فهمی لیرې شوه کومه چه زما متعلق دده په زړه کښې پیدا شوې وه.

د راجا صاحب د سیاسی قیدیانو سره د پرسنه سلوک ؤ او حکومت دا نه غوښتل چه لوما نختو او پولیس پورې دایرې ورکړی چه دده د سیاسیانو سره د پرسنه سلوک دی او سیاسیان په ارام او مزه کښې دي په دې وجه یې راجا صاحب زمونږ نه بدل کړو سیالکوټ له یې ولیږلو او د سیالکوټ سپرنټنډنټ رای صاحب یې راولیږه دا یو ډېر سخت سپرنټنډنټ ؤ او بله دا چه د جیل قانون ورته د خدای قانون ښکارېدلو خو حکومت پخپل خیال کښې کامیاب نه شو او زمونږ د اتفاق په وجه د هغه غریب نه هر څه خطا شو او چل د جیل قانون یې ونه چلولی شو رای صاحب د راتلو سره کوم شیزونه چه به ټهیکه دار مونږ له جیل ته د ننه راوړل هغه یې بند کړل چه دا د جیل په قانون کښې نشته، ټهیکه دار به د دروازه کښې ناست وي او چه څوک څه اخلی نو دی ځا یه دې ورې نومونږ چه دده نه خبر شو نو په اتفاق سره مو په دې فیصله وکړه چه هیڅوک به د دروازې له نه ځي. سپرنټنډنټ صاحب ډېر خوا بو نه راولیږل او چه پوه شو چه څوک د لته نه راځي نو حکم یې وکړو چه ټهیکه دار دې د ننه ځي او شیزونه دې ورې او هغه تول رعایتونه چه راجا صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ له راکړي وو راى صاحب دهغي په راکولو مجبور شو بله ورځ د سرفراز ملاقات
له دهغه مشر ورور سربلند خان راغی دهغه ملاقات ېې په دى وجه نامنظور کړه چه
تاله اردونه درځى او پښتو ژبه کښنې ملاقات بند دى ولى چه سپرنټنډنټ په پښتو
ژبه نه پوهېږو مونږ چه خبر شونو ډېر حيران شو او خفه شو دانقلاب زنده باد
چغی مو وهلې. سباله پرېږو دېرېږنه موانکار وکړو هر کله چه راى صاحب دا
قصه وليده نو په سربلند خان پسې سړى ورولېږل، په تېين کښنې يې بيامونږه
راغى او سرفراز خان سره يې ملاقات وکړو. راى صاحب چه په دېر وخبر وکښنې
شکست وخوړ او ورته معلومه شوه چه تر کومه پورى چه ددوى اتفاق وى نو زه
کامېږى نه شم نو په مونږ کښنې د نفاق اچولو کوشش شروع کړو او هندوانو
سره يې اشنايى او تعلقات جوړ کړل او دهغوى په ذهن کښنې يې دا واچوله چه
زه خو ستاسو ورور هندويم او زما نقصان خو د هندوانو نقصان دى نو که چيرې
تاسو زما مدد نه کوئ نو داخو هند وقوم ته نقصان رسوي ددې پر اپيکنډې
اثر په يو خو قيديانو باندى وشو چه هغوى هم مونږ سره قيد وو او تر ډېره حده
پورى سپرنټنډنټ په دى کښنې کامياب شو چه څه قصه به پېښه شوه نو هغوى
به هندوانو ته وى که چيرى دا موو کړل نو ستاسو هغه بيچاره هند ورور ته
به نقصان ورسي دا زهرناک خيالات د پنجاب په هندوانو او مسلمانانو کښنې
ډېر زيات دى بله کمزورى مې د پنجاب په ليډرانو کښنې دا هم وليده چه څه
وخت يو ځاى شي نو بيا ورونه وي خو چه يو تې خودغرضي پېدا شي نو بيا هندو
هندو شي او مسلمان مسلمان شي. ددې قسم کمزورى چه د کانګرس په خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې وې نو دئوړو به څه حال وي ؟ او دغه وجه ده چه پنجاب کښې د کانګرس جوړې مزېوتې نه شوې او هندوان مسلمانان ورونه نه شول او سوراج ایجیټېشن کړاشو. خو مرا چه مونږ د ګجرات په جېلخانه کښې په ارام وو هغه هو مره د سي کلاس قیدیان د پنجاب په جېلونو کښې بې آرامه وو او خومره چه مونږ سره ښه سلوک و، هغو مره د هغوی سره بد سلوک و. حقیقت خو دا وکه مونږ سره چېرې ښه سلوک و نو د دحکومت مهربانی نه وه د الاچاډي وه د راجا صاحب په ځای د رای صاحب مقررول د حکومت د بد نیتی ترجمانی کوی په مونږ کښې د بعضې خلکو دا خیال وچه زمونږ نور ورونه که پنجاب کښې دی او که سرحد کښې دي یا په نورو صوبو کښې په تکلیف کښې دي نو مونږ له هم دا څېل ارام پرېښوول په کار دي او د پنجاب بعضې لیډرانو له د جېلخانو نه د سي کلاس قیدیانو خطونه راتلې لي وو چه ستاسو خو زمونږ په تکلیف څه پروا نشته، جېلونو کښې هم په مزو کښېنې او بهر هم خو داځل که بهر ته ووتو نو بیا به رانه په سټیجونو کښېنئ نه. بعضې خلک دې فکر هم وو چې وو خو بیا هم څه عمل ته تیار نه وو. د ګاندهي جي زوی دیوبداس چه مونږ سره په دې جېلخانه کښې و به ذې معامله قدم وچت کړو او مونږ سره یې هم د دې متعلق مشورې شروع کړې. یوه ورځ یې زه هم په دې مشوره کښې شریک کړم اول خو په دې بحث وشو چه د سرحد خلک په دې معامله کښې شریک کړو او که نه ؟ د بعضې پنجابیانو رایه وه چه د سرحد حکومت وحشي حکومت دی په هغوی زمونږ د ایجیټېشن څه اثر کېدی نه شي په کار دی چه مونږ یواځې د پنجاب د سیاسي قیدیانو د پاره قدم وچت کړو. خو اخر فیصله په دې وشوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

.چه د سرحد د دې مظلومانو وروڼو د پاره هم څه ناڅه کول په کار دي. بیا یې زمانه
تپوس وکړو چه ستا څه رایه ده؟ ما ورته ووې چه تاسو سره زما اتفاق دی خو زه
به د سرحد د نورو ملګرو نه تپوس وکړم او څه چه د هغوی رایه وی تاسو ته به یې بیان
کړم. په دې جېلخانه کښې مونږ د سرحد یوولس کسان وو هغوی ته مې دا قصه وکړه
چه د. سی. کلاس د قیدیانو په حمله ردې کښې فیصله شوې ده چه د هر قسم دعایتونه
پرېږدو تر هغه وخته پورې چه د. سی کلاس قیدیانو سره د ښه سلوک او ښه
خوراک منظوري شوې نه وي. د دې د پاره به د هندوستان په ځیاراتو کښې
پراپیګنډه شروع کوی او مونږ د سرحد د پاره خو دا یوه نادره موقع ده که
مونږ دوی سره شریک شو نو زمونږ د قیدیانو د پاره به هم په ټول هندوستان
کښې پراپیګنډه وشي. د ټولو نه اول عبدالاکبر خان دا ځواب راکړو چه زه خو دې ته
تیار نه یم. علی ګلخان او اغا لعل باچا هم د هغه تائید وکړو او سرفراز خان پکښې صرف
دومره خبره وکړه که تاسو مراعات پرېښودل زه به یې هم پرېږدم. چه زه پوه شوم
چه زما ورونه تیار نه دی نو بیا ما دا تجویز پیش کړو چه دا کار د هر چا په مرضۍ پرېښودل
په کار دی. خواجه شاه محمد میا صاحب ووې چه هر څه به په کثرت رائ فیصله کوو ما ورته
ووې چه د تکلیف فیصلې په کثرت رائ کېدې نه شي ځکه چه تکلیف نه لرونږ خلک.
تیار نه دی شی. سردار رام سنګه ورته ووې چه دی ته ما او دی پرېږدو دئ.
علی ګلخان او لعل باچا دا تجویز پیش کړو چه مونږ به تحقیق وکړو که ټول خلک غواړی
چه مونږ مراعات پرېږدو نو مونږ به یې هم ترک کړو، په دې اتفاق وشو او د دوی
د پاره علی ګلخان مقرر شو. زه پوه شوم ځکه چه تر اخره پورې د دې خط وکتابت نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځه ونه وتل و موږ په انتظار کښې رها شو.

د دې قسم واقعات هميشه زموږ په کيټو کښې هم پيښيږي. هلته هم چه کوم خلک کمزوري وي او تکليف ته ټينګ نه وي نو د يوه فايده منل تجويز مخالفت به کوي او قوم او ملک ته ډېر زيات نقصان رسوي نو په کار دی چه زموږ په ذمه واره کميټه کښې د دې قسم کمزوري خلک نه وي. د يو پلاس او نورو ليډرانو د کلاس مراعات پرېښودل او د سي کلاس خوراک ته کښېناستل ما ته به ښکاره شان ډېر بلا ښکاريده چه زما سره د يو مقصد ملګري يو شان ګذران کوي او زه بل شان. ليکن زما د ملګرو او ډاکټر بيت د فيصلې ته مجبور وم. بعضې ليډران ناجوړه شول خو د يو پلاس د خاطره بيترپلاي نه شول راى صاحب حيران شو چه دا څه چل وشو. په اخبارانو کښې د ايجي ټيشن پراپيګنډه شروع شوه اخر دا چه راى صاحب حکومت ته وليکل چه ما ته اجازت راکوئ چه زه د دې ايجي ټيشن سرغنه د دې جيل نه بدل کړم. حکومت اجازه ورکړه او د هغو الونه اول لي د يو پلاس او ورپسې لي ډاکټر سيف الدين کچلو بدل کړل او يو کس نيم لي نور هم بدل کړل د دوی په بدليدو نور خلک کمزوري شول او ورو ورو د سپرنټنډنټ په ترغيب سره څينو واپس کلاسونه واخيستل. اول کښې خو خلک هغوی ته ډېر په قهر شول ليکن ورو ورو د هغوی ملګري زياتيدل، صرف د دې کسان پاتې شول او نورو کلاس واخستو او د غسې د غه ايجي ټيشن ختم شو. سياسي قيد يانو له په کار دی چه هر يو قدم په خپل خيال وچتوي او نور څوک مجبور وي نه مجبور کسان چه روړ به موږ نو د ميدان نه بيا تښتي.

بعضې وخت زموږ سياسي ورونه په معمولي معمولي خبرو باندې ايجي ټيشن

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع کړې. او ځان په یو لوی مصیبت کښې واچوي . مونږ چه جیلخانه کښې وو د مونږ
کټونو ته بېرې ځنځیرونه اچول چه هسې نه څوک دا کټونه د جیلخانې دیوال ته وګوي
او وتښتي ، نو زمونږ ورونو په دې ایجي ټېشن شروع کړې ما ورته ډېر ووې چه
دا ځنځیر خو مونږ ته نه اچوي کټ ته یې اچوي خو چا زما خبره ونه منله او مونږ په
یو لوی مصیبت کښې اخته شو . زه په جیلخانو کښې په معمولي خبرو ایجي ټېشن نه منم
او په کار دی چه ایجي ټېشن په جیلخانو کښې ونه کړو او که داسې لویه اهمه
او سیاسي خبره وي نو که په هغې باندې ایجي ټېشن کوئ نو باک نشته . زمونږ د
جیلخانې سپرنټنډنټ راې صاحب یو ډېر عجیبه سړې وُ چه هغه ته به معلومه شوه
چه یو سړې په دې جیلخانه کښې خوشحاله دی بدلیدل نه غواړي نو هغه به یې بدلولو
او چه چا به ورته وې چه ما بدل کړه نو هغه به یې نه بدلولو مانه به یې همیشه دا پوښتنه
کوله چه دې جیلخانه کښې خو سیاسي قیدیانو ته ډېر آرام دی دا جیلخانه به ستا
خوښه وي نو ما به ورته وې چه زه دلته خوښ نه یم نو زه یې نه بدلولم لیکن احمدشاه
حکیم عبدالرحیم صاحب او لعل باچا چه د دوی دا جیلخانه ډېره خوښه وه او
بدلیدل یې نه غوښتل هغوی یې بدل کړل او د نورو خلکو د بدلیدو تجویزونه یې کول
چه د ګاندهي جي او د حکومت د صلحې خبرې شروع شوې نو په دې وجه خلک دلته
پاتې شول .

او څه وخت چه د ګاندهي جي او لارډ اروین صلح وشوه نو د اې کلاس
بندیان یې فوراً رها کړل . زه هم د اې کلاس قیدي وم خو زه یې پرې نه ښودم ما
د سپرنټنډنټ نه پوښتنه وکړه چه زه خو هم د اې کلاس قیدي یم نو هغه راته ووې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ستا متعلق ما ته حکم راغلی دی چه دی تر هغه وخته پوری مه پرېږده چه تر کومه وخته پوری دې سر فضل حسین او سر صاحبزاده عبدالقیوم دې لیدلی نه دی، لیکن ما ورله صاف ځواب ورکړو چه ته حکومت ته ولیکه چه هغه وخت تېر شو زه هغوی سره لیدل نه غواړم او که دا خلک راشی هم زه د دوی سره د هیڅ قسمه خبری کول نه غواړم ځکه چه په مونږ مصیبت دی نو دوی ما سره نه لیدل او او س چه ارام راغی دوی ما سره لیدل غواړي ته یې خبر کړه چه نه راځی. بلې ورځې میاں جعفر شاه او عبدالله شاه راغلل تولی قصی یې راته وکړې چه حکومت تا پرېښودل نه غواړی او مهاتما گاندهی ته یې ستا په سر ډېری غلطی او بې بنیاد دې خبری کړې دي او دا خبره ده چه مهاتما گاندهی مونږ راالېږلی یو چه ستا نه پوښتنه وکړو زه د دی په اورېدو ډېر حیران شوم ما وی چه سړی په یو جماعت کښې وی او یا ورسره ملګری وی د هغه خبره به څنګه نه منی او د هغه د اصولو نه به ولی انحراف کوي. بلې دا ده چه ما اورېدلی دی، چه زمونږ لاټ صاحب سرهټو د پیرس حکومت ته دا خبره کړې ده چه په دی صوبه کښې مونږ د وه کسه ځائیل ی نه شو یا به دی وی یا به زه یم.

رهائی:

گاندهی جی زما د حاله زمونږ خلکو خبر کړې و او څه خلک ورله تلی هم وو مهاتما جی لاړ دا دون له لاړو او هغه ته ووی چه دی خو زمونږ د کانګرس سړی دی ته یې ولی نه پرېږدي دې دا خو ته د صلحی خلاف کار کوي هغه ورته ووی چه ته یا له دا پښتانه د وکه د ر کوي پښتون او عدم تشدد؟ ته خولږ سرحد ته لاړ شه

داخلک خود تشدد نه ډک دي. ګاندهي جي ورته اوویل چه که ته باچاخان نه
پرېږدې نو بیا زموږ او ستا صلح ماته ده، نو زه یې پرېښودم. عبدالاکبر
خان او سرفراز خان زمانه وړاندې رها شوي وو خو لا کلي ته تللي نه وو او
د ګجرات په ښار کښې دېره وو چه زما د رهائي نه خبر شو نو ماله د جېل دروازې
له راغلل او زه چه د جېل نه بهر کېدم نو په زرګونو هندوان، مسلمانان او سکهان
راجمع شوي وو زه یې په موټر کښې کښېنولم او په ښار کښې یې زما جلوس او ګرځولو
او بیا یوه لویه جلسه وشوه ما د هغوی شکریه اداکړه او یو مختصر تقریر مې وکړو
چونکه ماته د لاهور د دوستانو له طرفه ډېر تارونه او ټیلیفونونه راغلي وو په دې
وجه زه لاهور ته لاړم په دغه وخت کښې زموږ د جهیلم یو دوست د موټر ډرائیور
راورسېد او موږ اول جهیلم ته او بیا لاهور ته روان شو. زه یې جهیلم ته په
زور روان کړم ولې چه موږ د لاهور خلکو ته ټیلیفون کړې و لیکن چه څه وخت
جهیلم ته نژدې شو او هغه ښځې او نر مو ولیدل چه زموږ په انتظار کښې
د ښار نه بهر راوتلي وو او ولاړ وو، ما ورته کښې ووې چه که موږ دلته راغلي نه
واې نو دې خلکو ته به ډېره صدمه رسېدلې وه. زموږ جلوس په ټول ښار کښې وګر-
ځېده او بیا واپس د چېل دوست ځای ته راغلو او د لاهور د تللو انتظام مو وکړو. لاهور ته
ګاډی د شپې په یوه بجه تللو، لنډه دا چه لږ څه ارام مو هم ونه کړې شو ټیشن له راغلو.

لاهور کښې زما استقبال:

سرفراز خان کلي ته رخصت شو او زه او عبدالاکبر خان لاهور ته روان
شو، مولانا ظفر علي خان پنډت سنتانم سره د نورو دوستانو په ټیشن کښې ولاړ وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنلوټ سټشنونو ته روان شو اغا لعل باچا او علي ګلخان هم د لته وو. ...خان د پېښور نه د لعل باچا د بوتلو د پاره راغلی و ولې چه هغه يو کال قيد وا و زموږ ...اندې خلاص شوی و لږ ساعت پس دا خبر راغی چه ښځو په زنانه جيلخانه باندې ...چه ولګوله او چه مسز جو تشي ماسره خبرې کولې چه په دې کښې په منډه منډه ...ې لور راغله او و د ته يې ووې چه مورې را پاڅه مور چه ولګېده مونږ ټول ...و ته ورو نو کښې زنانه جيل ته روان شوا و چه څه وخت ورسېدو نو څه ګورو چه ...ل محکښې جنډه ښخه ده او ښځې ترې چاپېره ناستې دي او قومي نظم وايي ...ه په دې ده چه مسز اصف علي يې نه پرېښوده، د دې د پاره نورو ښځو وې ...ونږ هم د دې ځاى نه نه ځو چه تر څو دا رها شوی نه ده. په ډېرو خوارو موږ ...ی او واپس راغلو. په دا پسې کښې مو د هلکانو په جيلخانه کښې خپل خدايي ...نګا ز مکرم خان د ترنا و شوانکرې سره د ملګرو وليد وچه په بارک ختلي وو ...نږ ته يې اشارې کولې مونږ ورته ووې چه خفه کېږئ مه دې څو ورځو کښې ...اص شئ دا زمونږ هغه هلکان وو چه د لاهور په شراباخانه په پکټنګ قيد ...ي وو.

د جلوس وخت څلور بجې وا و په څلورو بجو د کانګرس کارکنان راجمع شول ...پاره خوځه د سوبلي انتظام شوی و خو ما ووې چه زه په سورلۍ کښې نه ځم ...س سره په پياده ځم او دوی سره پياده روان شوم. ځاى په ځاى مسلمانان ...وان او سکهان زموږ استقبال ته د لاړه وو خلکو ته به يې په غاړه کښې ګلونه ...ې او د مسلمانانو او هندوانو له طرفه سپاسنامې راکېدې شوې او په يو ځاى کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو مسلمان ماله یو ولونګی ، او یوه کوله هم راکړه او هغه وی دټولې په ځای ...
سره وه . مونږ سره په جلوس کښې دېری زنانه هم وې . زه دپرستری شـ...
لیکن چه دهغوی جوش او مینی ته به می وکتل نو موږ کښی نه کښیناستم . ...
جلوس ختم شو او مونږ دجلسی ځای ته ورسېدو دجلسی ځای دخا...
ؤ په زرګونو ښځی ، نر ، هندوان ، مسلمانان او سکهان جمع شوی وو ...
دشپی په ګاډی کښې پېښور ته راتلو نو دلاهور کارکنانو ته موووې چه دحـ...
دی خومره مختصر کړئ هومره به ښه وي ما دسپاسنامې په ځواب کښې مخـ...
وکه او دسپاسنامې ځواب می ورکړو او شکریه می اداکړه . ددې نه می تقریر ...
چه مونږ له بې غمه کښیناستل نه دی په کار چه څومره کېدی شی هغومره کـ...
ولې چه دا سوله نه ده بلکه التوا ده . زما به دا کوشش وي چه دا ایندۀ جنګ ...
یو لک رضا کاران دعدم تشدد په اصولو تیار کړم . په دی سلسله کښې چه ...
څه موده پس دسوددوم (ضلع مردان) په دوره لاړم نو هغوی ماته په ...
سپاسنامه کښې او وئیل چه دیو لک (۱۰۰،۰۰۰) رضا کاره چه تا لاهور جا...
اعلان کړی دی ستا دشان سره نه ښایي ، ددې نه معلومیږه چه په هغه و...
په پښتنو ظلمونو او ځوانانو کښې څه قسم جذبه وه . چه جلسه ختمه شوه دوم ځـ...
چاپېره شو چه مونږ ته مولا ده نه مونږ ده ، خلکونه مو سوال وکړه چه مونږ له ا...
ګاډی به دانه لاړشی خلکو لاره راکړه خود هجوم په وجه د موټر یوه درو...
ماته شوه او ریل ته په وخت ورسېدو ، ریل کښې سواره شو ...
روان شو ملایانو چه دسحر بانګونه وې مونږ راولپنډی ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

ېدلی په تېيسن دانقلاب زنده باد چغې وې زه ولېنېوم خوملامې خوږېده
ېدی نه شوم چه اخرمې دسېتي صاحب اواز واورېده ونو پوه شوم چه داخلک
ونږ له راغلي دي. سېتي صاحب مونږ سره دګجرات په جېل کښې قيد و او
ښه سړي و اود پېکوړو باټينګنو او چنو جوړولو ډېر ماهر و او داخيزونه به يې
ل نو مونږ له به يې راکول په ډېر و خوار و را پاڅېدم او د ريل نه ورکوز شوم مونږ
ل وهغوی ډېر خوشحاله شو او راته کلک شول چه مونږ سره به کوزېږئ په ډېر
وتري خلاص شوم چه پېښور کښې به راته خلک په انتظار وی او ورته مې ووې
يا به راشم. نورخاته کيمبل پورته را ورسېدو، زه د پاڅېدونه وم چه په دی کښې يو
ايي خدمتګار زماکوټي ته را ونننو، دهغه په ليد و خوشحاله شوم او از مې ورته
هغه په تلو پوه شو او بهرې منډه کړه نورملګری يې خبرکړل په دی کښې ګورم
مياعيسي ززين خان ديو څوکسانو سره راغی او را ترغاړه شول معلومه شوه
دوی هم دډېرو دجېل نه راخلاص شوی دي. ددوی په ليد و زه جوړ شوم
غه درد مې بالکل ورک شو.

مونږ ټول په يوه ډبه کښې کښېناستو او يو لوی ګېپ مو ولګولو ګاډی روان
او دنوښار په تېيسن ودرېدو باور دئ خدايي خدمتګار سره د نورو خلکو
ونږ په انتظار کښې ولاړ وو، ددې نه وتل راته مناسب ښکاره نه شو ما وې
ی نه چه ريل روان شي نو دخپلې ډبې په دروازه کښې ودرېدم او يو څو خبرې
دوی ته وکړې او ګاډی روان شو او پېښور له ورسېدو تېيسن له ډېر خلک راغلی
مونږ د ګاډی نه کوز شو خلکو سره مو روغ جوړ وکړل بهر موټروته ولاړ وو زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالاکبرخان او میا احمد شاه په یو موټر کښې کښېناستو او لعل باچا او علی ګل خان
بل موټر کښې کښېناستل زمونږ جلوس په ټول ښار کښې وګرځېد او دهغې نه پس
مونږ کلی ته روان شو ځکه چه هلته هم د ډېر خلک زمونږ په انتظار کښې وو. مو
چه د ناقی ته نهی ته را ورسېدو نو کوم ځای چه زه ګرفتار شوی وم په هغه ځای
دروازه جوړه وه او د داود زود تخته بادی خان عبدالاحد خان او نور خلک زمو
استقبال ته ولاړ وو مونږ یې د موټرو نه کوز کړو، خلکو سره مو روغ جوړ وکړه او دیو مختص
تقریر نه پس رخصت شو ځای په ځای خلک ولاړ وو اخر دا چه مونږ چارسدې
ورسېدو دلته په زرګونو خلک جمع وو دلته مونږ د موټرو نه کوزېدل مناسب ونه ګڼ
ما، میا احمد شاه او عبدالاکبرخان د موټرو نه تقریرونه وکړل او اتمانزو ته روا
شو په زرګونو خلک مونږ سره روان شو څه وخت چه د اتمانزو مقبرې ته ورسې
نو مونږ موټرو نو نه کوز شو او د هغو شهیدانو زیارتونو له لاړو چه لږ وړاندې د
د پېرنګیانو په ګولو د اتمانزو په جلسه کښې شهیدان شوي وو. دا واقعه داسې وه
دلته اتمانزو کښې خدایی خدمتګارو جلسه کوله په هغې پسې فوج راغی او توپچی پ
شو ورته یې وویل چه جلسه مه کوئ او ځئ ولې دوی نه منل نو ډزې یې پرې وکړ
دوه کسان پکښې شهیدان شول او نور خلک تښتېدل، زمونږ جلسو ته به د ډېر
زنانه هم راتللې، هغو زنانو کښې یوه جنۍ وه چه زما خوریزه وه، دل ارانوم یې و ا
د رب نواز خان سالار اعظم خور وه. هغه د زنانه ونه راووتله او جلسې طرف ته ی
رامنډې کړې کوم خلک چه تښتېدل هغوی کښې یو سړی ته ورته وویل چه جنۍ
داته څه کوې؟ نه وینی چه دا ډزې کېږی دی ورته وویل چه بې غیرتو تاسو تښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوزه مخامخ پرې ورځم ددې جنۍ په وینا دا ټول خلک ورواپس شول او د
نه چاپېره شول نو د فوج افسر تپوس وکړ چه دا خلک څه غواړي، سعدالله خان
وویل چه دوی ستا تلاشي اخلي چه تاسو ددوی مړي دخان سره یونه سئ په
خبره فوجیان دخلکو د منځه وتل او لاړل، هلته ما د شهیدانو په یاد کښې یو
تصر تقریر وکړو او خلکو ته مې ووې چه دآزادۍ بوټي دځوانانو د وینو په اوبه خوړ
ي او کوم بوټي چه مونږ لګولي دي امید دی چه ډېر زر به لوی شي ولې چه زمونږ
انو ورله دخپلو وینو اوبه خور ورکړو. ددې ځایه مونږ جلوس مات کړو او عبدالاکبر
خیل کلي ته او میا احمد شاه خېل کلي ته لاړل. زه سره دخپلو مهربانانو چهرې له
،کورهم زما نه و نه ډک و د هغوی لیل وله هم لاړم، اکثر دوستان زمانه رخصت شول
زه په ارام نه شوم ولې چه څوک به ملل او څوک به راتلل، څه وخت چه به ډېر خلک
شول نو ډاک ته به راووتو او ټولو ته به مې یو تقریر وکړو. په دې کښې به ډېرې
هم راغلې وې د مونږ په زمانه وکښې هم ډېر جوش او سیاسي شعور پیدا
و. مونږ چه دخلکو دې جوش وخروش ته وکتل نو پوه شو چه مځکه تیاره
و د کروخت دی ددې موقع نه فایده اخیستل په کار دی ځکه چه زما دا یقین
چه دا عارضي سوله به پاید اره پاتې شي نو په پښتنو کښې مو کار شروع کړو
پسې او ورځي ته به مونږ کتل ددې پسې کلي په کلي، کور په کور په ټوله صوبه کښې
ځېلم ټول مې د دنیا په حالاتو پوه کړل نو تسلي مې وشوه، مالکه خدای د ډېر
کرې راکړې وو او جېلخانو کښې یې ډېر ښه تربیت حاصل کړې وه ځکه چه جېلخانه
کارکنانو د پاره یوه تربیت ګاه ده. زمونږ د تنګي صاحب حق صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېر مخلص خدايي خدمتګارو ، ده سره چه په چا بخت کولو نو ده به و
ووې چه ته جبلخانې له د قام او ملک د پاره تلې يې نو چه هغه
به ورته ووې چه نه نو ده به ورته ووې چه ته په قرآن"
نه پوهېږې . زه چه جېلخانې له لاړم نو په
قرآن پوه شوم نو پوهېږه د کار طريقه
داوه چه د صوبې د يو

سرنه

په شروع شو

نو بل سړي ته به موکان

د سولو . مونږ په ټوله صوبه کښې او
د صوبې په ټولو ضلعو کښې يو نشان کار کړې دی
خو چه په کومو علاقه کښې به خدايي خدمتګاران پيل
شول نو په هغو علاقو کښې به تحريک
هم ترقي کړې وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګاندهي اوون پیکت
(زمونږ دوري او تجربي)

دوری

(هشنغر، دواوه)

کتوزی، دکانګرس جلسه کراچي کښې

دخدايي خدمتګارو (سرخپوشو) ښه اثر، کراچي کښې مصروفیت، دهندوستان

وطن ته واپسي او دسرحد دوره (تل، هنګو، لاچي، احمدي بانډه، زرکی، لتمبر، بنو

ی نورنګ، ګکی، پیزو، شهباز خیل، ډیره اسماعیل خان، ټانک، کلاچي، ګل ارام، ګو مل، پنيالہ)

دپنجاب پښتنی علاقو ته (کیمبلپور، میانوالي، عیسی خیل وغیره) زمونږ کار

او د پیرنګیانو سازشونه، دکانګرس په ځای سرحد جرګه، ګاندهي جي

په بلنه باردولی ته، ديوی داس سره دوره

(بمبئي، ګجرات، احمداباد)

بابره کښې ډرامه، کمزوری ملګری، پیرنګیانو تشدد زیات کړو

ديوی داس ګاندهي سرحد کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوزي :

څه ورځي زه دخلکو نه ډېر ناوځګاره وم لیکن کوم وخت چه خلک کم شو
بیا زه او میاجعفرشاه او عبدالله شاه په لویه دوره ووتو . موتوکښي مو د صوابي
دوره وکړه او شیبي له زیارت کاکا صاحب له لاړو ځای په ځای ذ ځګونه خلک
ته سترې مه شی له ولاړو . پښتنو کښي ورور ولي ، قامولي مینه محبت
شعور بیدا شوی و ، خلکو کښي داسي جوش وچه بیان یې کولی نه شم . دنو
په جلسه کښي ماله خلکو یوه سره جوبه راکړه او دراکولو په وخت کښي یې راته وو
دا یادولوه چه داجوبه زمونږ په وینو سره ده چه ځمونږ مظلومان ددنه هېرنه
په مونږ نا وخته شو او ذیارت له ناوخته ورسېدو ، خدایي خدمتګار غریبا
مخې له راغلي وو او توهغي ولاړو . چه مونږ وورسېدو . زمونږ په ورتلو
خوشحاله شو او مونږ دفخر قوم میاحمید ګل صاحب ځای ته لاړو ، چونکه
میا صاحب وفات شوی و هغه دخپل قام او ملک دپاره ډېرې قربانۍ کړې وې
دی وجه مونږ د هغه لاس نیوی له د تولو نه اول لاړو ، سیا له مو زیارت کښ
وکړه ، چه جلسه ختمه شوه نو بیا کلي ته واپس را روان شو . بیا ما دهشتنغر او دوا
دوره شروع کړه او خلکو ته مي دخدایي خدمتګار و او جرګو اغراض ، مقاصد
کړل او هغوی می د خدایي خدمتګار ی په تحریک پوه کړل . زه په دی ډېر خو
شوم چه دهر کلی په جلسه کښي ډېری منځي نتیجي لی لیکن چه ذ تنګي په جلسه
مي دبنځو زود ولید و نو زړه مي باغ باغ شو خکه چه زما دا عقیده وه چه یو قوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترقي کولی شي چه د هغوی سره مینځی اوږه په اوږه لګه د کار دی د ددیمی پایلي روانی
شي، د الله تعالی شکر مې ادا کړه چه زمونږ خواری ځای ونیوه او چه زمونږ زنانه
را بیداری شوې نو ډېر امید ونه مې پیدا شول چه که خیر وی اوس به زمونږ قام
ترقي وکړي. د تنګی نه اباز وته لاړو، د اباز ونه قطب ته یو ډېر وړوکی کلی دی چه هغه
کښې ډېر مخلص خدائي خدمتګار او سپین ږیي په دی خدائي خدمتګار وو د اباز و
کاکاخیل میاګانو ډېر ظلمونه د پیرنګیانو په وخت کښې کړي وو ورته یې ویل
چه خدائي خدمتګاری پرېږدئ، لیکن د اباز و کاکاخیل، میاګان په دې
ناوړه اراده کښې کامیاب نه شول او زمونږ بهادرانو خدائي خدمتګارانو ته
د قوم او د ملک د خدمت په لاره کښې چه څه مشکلات او څه تکلیفونه د دی
میاګانو د لاسه رسیدلی وو هغه یې په ډېر صبر او استقلال برداشت کړي و.
له دې ځایه دواوې ته پوری وتو د کتوزو خلک مونږ له مخی له راغلي وو دا د دوا-
وې مرکز هم و. دلته ډېر خلک جمع وو، جلسه مو وکړه او خلک مو د خدائي -
خدمتګارئ د اغراضو نه خبر کړل. شپې له متی له لاړو هلته مو هم جلسه وکړه
د متی نه سبا ختی سره د خدائي خدمتګارو سیکو ډېرئ ته لاړو په لاره چه څوک
خبریدل د کلونه به زمونږ دلیل وله پاره راوتل او دې جلوس کښې به شاملیدل
چه ډېرئ ته را رسید ونو زمونږ شمیر زرګونو ته رسیدلی و په ډېرئ کښې چه جلسه
وشوه د جلسې نه پس مو دېرې د داوی خلک رخصت کړل او مونږ شپې له انبا-
ډېر له راغلو ددی ځای خلک په خدائي خدمتګارئ کښې سست وو د دې
د پاره په جلسه کښې ما مینځو ته اپیل وکړو او ورته مې ووی چه د املک څښتګه دستو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی دغسی دبنځو هم دی او که سړی خدائي خدمتګاری ته تیار نه وي نو تاسو ما
و توږئ او تاسو خو هم ما سره وعده کړې وه: «د که د ظلمونه پوره نه شوه۔ فخ
افغانه جینکی به دې ګټینه » د هغې تولې جلسې په مخکښې هغوو دیل چه مونږ
تیاري یو او ستاسره دقام د خدمت وعده کوو چه څه وخت د جلسې نه فارغه شو
سره دیو خو خدائي خدمتګارو د دولت پوري ته لاړم او د ماښام لمونځ می هلته وکړ
او خلکو سره می دغه خبرې وکړې. شپې له انبا د پرته واپس راغلو، سباله سه
کړه ته راغلو هلته مو جلسه وکړه او ترناوته راپوری وتو او چه ترناو کښې جلسه وشو
نو شپې له اتمانزو له راغلو.

د کانګرس جلسه کراچي کښې:

چونکه د ټول هندوستان د کانګرس د جلسې ورځې نږدې وې نو په دې وجه
نوری دوری په ښبوی او د جلسې دپاره مو د تللو انتظام شروع کړه زما داخیال د
دهغې علاقې جرګه دې یو یو خدائي خدمتګار د کانګرس جلسې له مونږ سره ولیږ
او د دوی خرڅ دې خپله خپله جرګې برداشت کړي دی کښې دوه فاید ی وی یوه
خو به خدائي خدمتګار په دی سفر کښې تجربه کاریشی، بل به زمونږ پرا پیګنډه په
ټول هندوستان کښې وشی. زما دا تجویز جرګی منظور کړو او د هرځای نه جرګو یو یو
خدائي خدمتګار باوردئ راولیږلو. په اتمانزو کښې یو ځو ورځې جرنیل عظمت خان
چه د بیر قابل او همتناک جرنیل و د دوی له ټرینګ ورکړو د ټولو دپاره یو نشان ورد
جوړی شوې او بیا کراچي له روان شو چه څه وخت پیښور ته ورسیدو نو خدائي
خدمتګارو د بیره پرا پیګنډه او جلوسونه کړي وو او په دی طریقه د خپل مقصد

(c) ketabton.com: The Digital Library

عت کړې و، شپیر خلولینت باوردې خدایي خدمتګار رو زه او حاجي عبد الغفا
ن، مقصود جان، عبد الله شاه او سعد الله یرې دیانسه وو.

دخدایي خدمتګارو (سره پوشو) سره اثر:

دخدایي خدمتګارو کماندر، مونږ سره پرېشاه مقرر کړو او خزانچي او منتظم
قصود جان شو، ما زیګر به ریل ګښې سواره شو دا ګاډې نیغ کراچي ته تللو تیسن
تیسن چه به ګاډې ودرېد و نو مونږ به ګاډې نه راکوز شو او د جلوس په صورت
نې به راروان شو، ډول او سرنا به غږېدل او چه خلکو به وا وریدل نو خلک به
جمع شول. نو مونږ به خپله پروګرامونه کول، سحر وختي لاهور ته ورسېد و دلته
ډې بل ليډو. لاهور کښې ډېر زیات خلک تیسن له زمونږ لید و ته راغلي وو.
دایي خدمتګار سره دخیل هیم باجي په قطار کښې روان شو یو عجیبه نظاره وه
خلکو دومره اثر وشو چه زما یو دوست ووې چه: ستاسو ددې ننني مظاهرې
معلومیږي داسې لګه چه نن ډېر ژر نګیا نو حکومت نشته، بلکه دخدایي خدمتګارو
کومت وې. بیا په ریل کښې کښېنا ستو او ریل روان شو او دانقلاب زنده باد په
رو کښې دخلکو نه رخصت شو. چه یو څو تیسنه مخکښې لاړو نو به تیسن یوې
بڅې او یو سړي ماته سوال وکړو چه مونږ له اجازت راکړه چه مونږ دې خدایي
خدمتګارو سره په یو ډبه کښې کښېنو، ما ورته وې چه هلته ځاې نشته تاسو به
تکلیف وې لیکن دهغوې ډېر محبت او اصرار په وجه ما هغوې له اجازت
وکړو، وروسته معلومه شوه چه داسړي دبهګت سنګه ملګرو او دوه ورځې شوې
ی چه حکومت بهګت سنګه پاڼسي کړې و او دا بنځه دجلنګ دجنګو دملګرسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشرح استاذه وه، د بهگت سنگه دپلار په مخکښې هغوئ د مناسب ونه کنل چه دولونو
او باجې وغږوي لیکن هغه په غږ ولو باندې مجبوره کړل هغه وې چه زما او زمونږ قوم
او ملک دپاره قربان شوي دي هغه منږ دي ژوندي دي، په دې وجه زمونږ له
خوشحالی کول په کار دي او په قوله لا دې په دوی ډولونه وغږول بلکه دا چه هغه استازي
ډېره زوروره قومي ننبځه وه. هغې ډېرې قومي غزلی خدايي خدمتګاروته یادې کړې
او قومي نظمونه یې ورته ولیکل او ونبودل او دوی سره به یې څپله هم یو ځای ویل.
زمونږ خدايي خدمتګار به په هر یو تېيسن چه کاډی ودرېده نو دوی به کوزشو
او په یو لاین کښې به جوړه جوړه روان شو، ډول سرنا به ورسره غږېدل او دوی به
انقلاب زنده باد، فخر افغان زنده باد چغې وهلې، دټېيسن ټول خلک به ورسره
روان شو، دوی ته به ډېرخوشحالېدل او ډېر عجیبه کار ورته ښکارېدو.

کراچۍ کښې مصروفیت:

هر کله چه د کراچۍ ټېيسن ته ورسېدو نو ډېر خلک مونږ له ټېيسن له راغلی وو،
عبد الخالق خلیق صاحب هم سره د یو خو نورو پښتنو د غلته موجود و. د کراچۍ ډېر پښتانه
راغلی وو خو د ټېيسن نه بهر ولاړ وو، مونږ چه کاډی نه کوزشوا و خدايي خدمتګار
څپله وردۍ برابره کړه دبهارت سبها یو څو ځوانان چه سره کیسونو یې اغوستی وو
او په هغوی کښې دپېښور دیوان روښن لال هم و ماله راغلل چه دا ډولونه بند کړه ما
تري پوښتنه وکړه چه په څه سبب؟ دوی ماته دا ووې چه بهګت سنګه پانسي شوی
دی، ما ورته ووې چه تاسو به په بهګت سنګه ډېر خفه یئ که دهغه پلار؟ دهغه پلار
خو زمونږ سره په ریل کښې یو ځای راغی، خدايي خدمتګار د ډولونه او باجې نه غږولي

هغه به زور په دوی وغږول او مونږ ته دهغه حکم دی چه د دولونه به غږوی ځکه
چه هغه وایي چه ټهکت سنګه دقوم او ملک نه ځان قربان کړی دی هغه مړ نه دی
ژوندی دی نو دادخوشحالي مقام دی هغه په دی تهیسن موجود دی تاسو ترې
پوښتنه وکړئ که چېرې دهغه رضا نه وی نو مونږ به د دولونه بند کړو.

مونږ چه د تهیسن نه دا ووتو نو په زرګونو خلک مونږ ته ولاړ وو د پښتنو د طرف
نه خلیق صاحب مونږ ته سپاسنامه پیش کړه دهغی په ځواب کښی ما یو مختصر تقریر
وکړه او دهغوی شکریه می اداکړه. د پښتنو دا خیال وچه مونږ پیاده د جلوس په تشکیل
کښی دوی سره د کانګرس تر پنډاله پورې لاړ شو لیکن مونږ ته چاووې چه مهاتما ګاندهي
جلوسونه بند کړی دي، په دې وجه مونږ په لارو کښی سواره شو او دهغوی خواهش
مو پوره نه کړې شو او خیل عذر مو ورته پیش کړو خو هغوی په دې خبره خفه شول.

څه وخت چه مونږ د کانګرس پنډال ته ورسیدو نو د کانګرس په پنډال کښی
شور شو او د رضا کارو د تیارئ د پاره سیټهئ (شپیلی) وغږیدې لیکن چه دا
ورته معلومه شوه چه دا خو خدایي خدمتګار دي نو په قلار شو. حقیقت دا و چه څه
وخت ګاندهي جي راتلو نو تهیسن له ورله د بهارت سبها سنود کمیسي ځوانان تللی وو او
توری جنډې یې ورله مخې له وړې وې او ډیرې ګستاخانه خبرې یې هم ورته کړې وې
نو چه څه وخت مونږ سنکاره شو نو زمونږ وردئ سرې وې نو چا دا اواز وکړو چه
هغه دی سود کمیسي راغلل او د کانګرس په پنډال حمله کوی. د هندوستان او انګلستان
په اخبارونو کښی دا غلط خبرونه شایع شول چه سرخپوشو ګاندهي جي له توری جنډې
وړې وې او هغوی د کانګرس نه بغاوت وکړو. دا انګلستان اخبارا تو پورې لوی لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مضمونونه ولیکل او ډېرې خوشحالي يې وکړې؛ خو د دروغو مزل لنډ وي او تر هغه وخته پورې وي چې رښتیا ښکاره شوي نه وي. مونږ يې د کانګرس یو خاص کیمپ له بوتلو هلته لوی لوی تنبوان پرې لګېدلي وو. په هغه کیمپ کښې خو ډېر تنبوان وو خو ما د خان او د خدايي خدمتګارو د پاره پنځه تنبوان کافي وګڼل او په هغو کښې مو خپلې بسترې خورې کړې. مونږ لا د مه شوي نه وو چې د اخبارونو خبرلوڅي راغلل او د ګاندهي جي او د خدايي خدمتګارو د مخالفت سوالونه يې شروع کړل. ما ورته ووې چې دا ټولې خبرې غلطې او بې بنیاده پروپیګنډه ده. زمونږ ګاندهي جي سره او کانګرس سره هیڅ قسم مخالفت نشته او اخبارو کښې چې څه شایع شوي دي هغه کښې يوه ذره رښتیا نشته، ټول خبرونه غلط او بې بنیاده دي. ما ځنګر د پنډت موهن مالویه جي زوی راغی او هغه زما نه د دې متعلق یو لوی بیان ولیکلو او هغه يې د هندوستان ټولو اخبارانو له ولېږلو.

د هندوستان ښځې، نر، د خدايي خدمتګارو او زما د لیدو ډېر خواهشمند وو او هر وخت به زمونږ په کیمپ کښې یو غوبل وو او زرګونو خلک به زمونږ کتو له راتلل ولې چې هغوی ته خو پښتانه د ځنا ورو په رنګ ښودلی شوي وو او د ملتني دانسانیت او قومیت په او چته پورې نه ولاړ وو. د پښتنو متعلق په ټول هندوستان کښې ډېر غلط پروپیګنډه شوې وه او دوی ورته متشدد خلک ښکارېدل لخو اوس د کانګرس سره او بزه په اوبزه د عدم تشدد په لاره روان وو او د پېرنګیانو جبر وظلم ته يې په صبر او استقامت خپلې سینې ډال کړې دي. دوی ته پښتانه او کانګرس سره ملګرتیا ډېره عجیبه ښکارېده چې دوی پښتانه خدايي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخپلو ستړکو وویدل د دوی د عمل، د دوی د تنظیم، د دوی د اخلاص او د دوی د عدم تشدد نه خبر شول نو ستړګې یې وغړیدې او تسلي یې وشوه او چه څوره پرا پیګنډې د دوی برخلاف شوې وې هغه یې د ماغزو نه ووتلې. قسم قسم خلک به ما له راتلل او قسم قسم سوالونه به یې کول. ما به چه څومره زمانه کیدی شوه پوهول. د خدای د پر شکر ګذار یم چه کوم خیالات د موږ دونه زموږ خلاف د دې خلکو به زړونو کښې پیدا کړ شوي وو د هغوی تردیره حده پورې اصلاح او ازاله وشوه. بلېه داچه دلته د کانګرس دې جلسې له د ټول هندوستان خلک راغلي وو، هغه ټول د حقیقت نه خبر شول. خدائي خدمتګار چه به څه وخت د کانګرس لنګر له د دوی خوراک د پاره لاړل نو لوی لوی سیټهان به لاس په نامه د دوی خدمت ته ولاړ وو او هر سړی به د دې کوشش کولو چه د خدائي خدمتګار و سره شریک شم او هر طرف ته چه به خدائي خدمتګار لاړل نو خلکو به یې ډیر عزت کولو او څه وخت چه د کانګرس د اسالانه جلسه شروع کیدله، نو به د هغه افتتاحي اجلاس کښې د شرکت د پاره ګاندهي جي، جواهر لال نهرو او سردار پټیل خدائي خدمتګار و لیسی را اولیږل چه سره د بینډ باجو به د هغوی کښې حصه واخلي. جواهر لال نهرو او د هغه بي بي کملا دیوي او خور بي بي سره د خپلو دوستانو د خدائي خدمتګارو پریډ او باجې لیدو او اوریدو له به راتلل په ټول ملک کښې د خدائي خدمتګارو د یو درزو او زموږ د خدائي خدمتګار و په وجه د پښتنو نیک نامې ډیر لو یه پراپیګنډه وشوه او هغه د بدنامۍ داغ د دوی د تندي نه ووینځلې شو او د دوی په وجه خلکو پښتانه وپیژندل او هغوی سره یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مینه پیل اشوه .

دکانګرس په جلسه اوپنډال کښې خدايي خدمتګاروته ازادي وه
ځای له تلی اوګرځېدې شول یا هغه پښتون وچه ټول هندوستان کښې به
خلکو ستړګی پټولې او ډاکوقاتل ورته ښکاریده او یاداساعت دی چه دکانګرس او قوم
دوی دومره اعتبار پیل اشوچه دخپلوزنانوانتظام او حفاظت یې خدايي خدمت
ته حواله کړو بله داچه داکار دېرګران وو نه داانتظام پولیس کولی شوا او نه دکانګرس
رضاکارانو کولی شو خو دی خدايي خدمتګارو داسې په ښه طریقه سرته وکړوچه دد
انتظام او دسپلین ته دنیاحیرانه شوه او نور خلک خوپرېږده ، دپولیس پولوی افس
چه دلته دانتظام دپاره لګیدلی وُ دخدايي خدمتګاروکمانډر عظمت خان ته ی
تو لې کوزه کړه او لاس یې ورکړو او دده شکریه یې اداکړه . اوچه څه وخت به عظمت
ښکاره شونو دپولیس مقامي افسرانو به ورته سلامونه کول او دخدايي خدمتګار د
علاوه چه پولیس له به یې څه قسم حکم ورکړو هغوی به یې تعمیل کولو . ددی هم په کانګرس
او ټول هندوستان دېر ښه اثر وشو .

کراچی کښې دېرپښتانه اباد دي چه د روزګار دپاره تللی دی . دهغوی دا
هش وُ چه خدايي خدمتګاروله میلمستیا وکړی او ددی دپاره یې روپۍ هم جې
کړی وې دهغوی یوخومشران دخلیق صاحب سره زمونږ کیمپ له راغلل او ماته یې
خپله اراده ظاهره کړه ما ددوی دمحبت او اخلاص دېره شکریه اداکړه او د
عرض مې ورته وکړوچه تاسو خوزمونږ وروڼه یئ مونږ ستاسو خدمتګار یو مونږ
ته په دې تلو کښې هیڅ عذر نشته او چه څه وخت تاسو غواړئ مونږ به درشو خو دوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

می اتفاق نشته پښتون دومره غریب دی چه دده پیسی په دوو ونګو لیږه کار دی. هغوی ووې چه مونږ چنده جمع کړې ده نوما ورته ووې چه دپنځی دوودی ځای دوی له اومه دودی ورکړئ هغه به په څه فایده راشی هغوی ما سره په اتفاق وکړه. بله ورځ مونږ هلته لاړو، تولو پښتنو سره مولیدل کټل وشود چی نور خلک هم راجمع شوی وو هغوی ماله یوه سپاسنامه راکړه او دوه نیم سوه روپۍ یې راته پیش کړې ما د هغوی شکریه اداکړه او دسپاسنامی ځوابی تقریر وکړه او روپۍ می دخدایی خدمتګارو دپاره منظور کړې.

په کراچی کښی دجمعیة العلماء هند سالانه جلسه وه، مولانا احمد سعید صاحب ماته یوخط ولیکلو، مولانا احمد سعید صاحب ناظم او صلح صاحب مولانا کفایت الله صاحب مونږ سره دګجرات په جلبخانه کښی یوځای اوسیدلی وو او زمونږ ورسره دېر ښه تعلقات جوړ شوی وو چه کله ی شی نو خدایی خدمتګار دی دجلسی په ورځ مونږ سره شرکت وکړی چه مونږ سره امداد وکړی او مونږ له یې هم دعوتی خطونه رالیږل، مونږ په دېره خوشحالی سره ددوی دعوت منظور کړو او خدایی خدمتګار دهغوی خدمت او امداد دپاره ور ولیږل او زه هم دهغوی جلسه کښی شریک شوم. دخدایی خدمتګارو دانتظام او خدمت نه هغوی ټول دېر خوشحاله وو ماته یې دهغوی دانتظام دېر تعریف وکړو.

دهندوستان دوره:

دکانګرس جلسه ختم شوه او دجلسی دختمیدو نه پس مونږ په دوه ځایه تقسیم یوه دله دحاجی عبدالغفار، میا عبدالله شاه او سعدالله خان سره دهغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدایي خدمتګارو چه هغوی واپس تلل غوښتل، او بله ډله زماسره وه چه مون
ټول هندوستان کښې ګرځېدل غوښتل او خپله پراپیګنډه موکوله. زمونږ اول
کلي ته روانه شوه او دا دوهمه زه او مقصودجان دخدایي خدمتګارو سره دکا
دمسلمانانو په اصرار بمبئي ته روان شو. مونږ ماښام دا او بو په جهاز کښې سوار
د پښتانه او د کراچي خلک زمونږ رخصت کېدو له راغلي وو مونږ چه څه و
خپل سامان سمبال کړو نو بیا ټول په یو قطار کښې ودرېدو او دجهاز نه موباجو
دولونه وهل شروع کړل په بندر کښې پښتنو شادوله واچوله او هغه په پیشکولي
کړه چه دجهاز ټول پیرنګیان او مسلمانه ددوی تماشې ته ودرېدل لا ندې یو پیر
په جوش کښې راغلو، سره جنډه ورسره وه میدان ته یي راو دګکل لیکن یو پولیسرا
راغي او هغه یي ددوی نه وښکلو یو عجیبه کیفیت او عجیبه ننداره وه چه په دې کښې
جهاز روان شو او لږ ساعت پس د بندر دهغه ټول خلک زمونږ دنظر نه غیب ش
بله ورځ مونږ بمبئي ته ورسېدو دلته په زرګونو خلک زمونږ استقبال له راغلي وو دلي
په اخباراتو کښې زمونږ لویه پراپیګنډه شوې وه په کوم بندر کښې چه خلک جمع شوي
زمونږ جهاز یي هلته ونه درولو بلکه دهغه نه کوز په یو بل بندرګاه کښې یي مونږ کو
لیکن په یو ساعت کښې هغه خلک هلته را ورسېدل، زمونږ یي یو لوی جلوس په
کښې وویستو او څه وخت چه مونږ دکانګرس دفتر ته ورسېدو نو جلوس ختم شو
بیا مونږ د ارام دپاره چه کوم ځای زمونږ دپاره مقرر وو هلته لاړو، په بمبئي کښې
زمونږ ډېره لویه پراپیګنډه وشوه، ځای په ځای موجلسې وکړې او بله دا چه ز
په ورتلو په مسلمانانو هم څه اثر وشو. خو په پیرنګیانو باندې مېږې لګیا شوا او زمو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ف يي دا پراسکیښوه په مسلمانانو کښې شروع کړې چه داخلک هندوانو په دې غرض ستي دي چه جماعتونو سره ډه ولکې او باجي وغيره وي چه سباله مسلمانانو ته دهندوانو د ولکو او باجو څخه اعتراض نه وی. دهندوستان په مسلمانانو کښې دومره سیاسی ور نشته چه څومره په هندوانو کښې دی. سیاسي شعور په يو قوم کښې د اسمانه نه ي او چه په کوم قوم کښې دسیاسی شعور خلک پيدا اشي نوخپل قوم سپی ورکړي ي کښې سیاسي شعور پيداکړي مسلمانان دېر ښه قوم دی خو په هغوی کښې داسې ل تراوسه پورې پيدا شوي نه دي. تاسې دهندوانو، مسلمانانو دي ليډرانو کړوکړئ دهندوانو مشران او ليډران قوم پرست دی خو دمسلمانانو مشران يډران خان نما دران اوخان صاحبان وي، دوی چه څه غواړی خان واړی يا پېرنگی له غواړی، ددې غريبانانو څخوک غمخور نشته او خکه دوی د ل وانو نه وروسته پاتې شول.

دپاردسي قوم له طرفه مونږ ته يوه سپاسنامه هم راکړي شوه، په جلسه کښې په کونو نجئ، ز شريک شوی وو، ما دوېرې شکريې نه پس دخدايي خدمتگارۍ روت او حقيقت ښکاره کړو اوما ورته ووی چه داتحريک په دې غرض شروع وی دی چه مظلوم دظالم دظلم نه خلاص کړي او هرڅوک چه په دنيا کښې ظالم ي که مسلمان وی که هندو وی اوکه پېرنگی وی ددې هميشه دهغوی مخالفت او د پاره تيار دوی. خدای ته خو دخدمت ضرورت نشته، دخدای خدمت د عنه دمخلوق خدمت دی.

دېمبيي نه پس دهلی له راغلو، دلته هم زمونږ استقبال له په زرګونو خلک راغلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو. زمونږ د میلستیا انتظام جمعیة العلماء هندکړی و، مونږ هلته لاړ
ارام مو وکړو او ماذیګری زمونږ جلوس په ښار کښې وګرځولو، هندوانو او
نانو چه د کومې مینې او اخلاص مظاهرې وکړې دهغه به درته څه ذکر کوم په تولو
زمونږ په جلوس خلکو ګلونه نوستل او ځای په ځای سپاسنامې واکړی شوې
ما بنام جلوس ختم شو د جلسې په ځای کښې بنځې اوبنر د ماښام او مېږه و په شا
راجع شوي وو، ما په جلسه کښې د شکرلي نه پس یو تقریر وکړ و چه امید دی چه
ستاسو د زړونو نه هغه شکونه او وهمونه اوس لیری شوی وي چه کوم ستا س
زړونو کښې د پښتنو خلاف د ښمنانو پیداکړي وو او په دی تقریر کښې مې د په یلی
د بنځو د بهادرۍ او قربانۍ چه کومې هغوی دازادی په دی تحریک کښې کړې
وې تعریف وکړې او دامې ووې چه د کوم قوم ښځې پیدا ازادی شي او د ملک
ازادی د پاره ملا وتړي نو هغه قوم څوک غلام ساتلی نه شي او هغه قوم
به د پېر ز رخپل منزل ته ورسېږي.

جلسه په ډیره کامیابی سره ختمه شوه او مونږ تیسن ته لاړو او په ریل
ګاډی کښې سواره شو لږ ساعت پس ګاندهي جي هم سره دیو څو تنو خپلو ملګ
په دی ګاډی کښې یوځای امرتسر ته روان شو په هر تیسن کښې بهٔ ګاندهي جي
د لیدو د پاره خلک راغلي وو، د ومره شور او غوغا وه چه مونږ توی خوب کوا
نه شو اونه ګاندهي جي اوده کیدی شو او څه وخت چه زمونږ ګاډی سهارنپ
ته ورسېد و نو هلته د پېر خلک راجمع شوي وو هغوی ته مونږ خبر نه وکړی خود
د جلسې اعلان هم کړی و او په زرګونو ښځې، نر، نیمه شپه تیسن سره نزدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ په انتظار کښې ولاړ وو، هکا ندې چې خو بالکل د کوزېدو نه انکار وکړو د هغه
پس هندوان، مسلمانان ماله راغلل او ما ته يې ډېر منت وکړو چه کوز ګوره په
... نیمه شپه کښې ځو مره منځ، نو را جمع شوي دي نو که چیرې ته هم مونږ سره
... نه شوې، نو دا خلک به ډېر مایوسه شي او را ته يې ووې چه یو څو کېښته پس بل
... دې راځي. نو زه د دوی د خوشحالۍ له پاره ورسره کوز شوم. مونږ چه د جلسې
... ام ته ورسېدو نو زمونږ د پاره د ښار نه بهر خلک زمونږ په انتظار کښې
... ست وو ما په دې خپل زړه کښې ووې که چیرې زه هم دوی سره راغلی نه وای
... د دوی زړونه به ځو مره صدمه رسېدلی وه. زما په راتلو یې هم څه ناڅه
... ملي وشوه، یو خو خبرې می د تقریر په شکل وکړې وخت راسره نه وو بیا ټرې
... پس تېس ته راغلو چه په دې کښې هغه ریل راغی او په هغه کښې مونږ سواره شو. رای-
... اده هنسراج چه د جلندر و او ما سره د ګجرات په جیلخانه کښې یو ځای قید وو او ډېر
... سره و او چه کله به دده ملاقات و نو مونږ له ډېرې غوړې زیږې دده کور والو-
... ورلې. زما ډېر اشناو او مونږ سره یې ډېر ښه تعلقات وو. ما دده سره د کوزېدو
... عده کړې وه او زمونږ اراده وه چه جلندر کښې به کوزېږو و ده سره به د ده کور وبیا به
... ګاډي کښې امرتسر ته لاړ شو چه څه وخت زمونږ ګاډی لودیانې ته را ورسېدو
... هغه خلک زمونږ نه خبر شوي وو، منځ، نو تېس له راغلي وو او دا کوشش یې
... او چه مونږ سره د لته کوز شي مونږ یې په دې مجبوره کړو چه د جلندر نه واپس
... د یانې له راځې نو عده مو ورسره وکړه نو هلته ترې مونږ خلاص شو او بیا هم
... سره یوه منځه په ګاډي کښې جلندر ته ورسېدو نو لا له هنسراج او د هغه ټبر او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاندان او ورسره نور ډېر خلک تیسن له داغلي وو او دهغه هم مونږ سره اتصی
نه د تللو اراده وه چه تیسن کښې داسي غوبل جوړ شوچه زه به يي درته خه ووايم.
بعضې خدایي خدمتګار ګا ډی کښې پاتي شو اوخه ما سره کوز شو خپل سامان
يي کوز نه کړی شو مونږ جلند رته لاړ و هلته مو د جنګو سکول وکتو زګو نو خلکو ته مي
يو مختصر تقرير وکړو او بیا وا پس لودیانې ته روان شو مونږ به وه لاړې کښې دلاله
هنسراج سره لودیانې ته لاړلو دښار نه بهر ډېر خلک ولاړ وو ډېر وخت مونږ به
کشمکش او جلوس نو کښې ضایع کړو او دلته مولوي عظیم الشانه جلسه کړې خو ډیل ګاډی
روانه لاړلو . ددې ځای مسلمانانو خدایي خدمتګارو له دلاري انتظام وکړی او
دې ځایه مونږ په لاری کښې امرتسر ته روان شو ، ماذنګیر ورسپېږ په بازارونو
کښې خلکو مونږ سره ډېره مینه کوله چه دوی به زمونږ دلاری نه چاپېره شو اخر به
ډېر وخوار وهغه ځای ته ورسیږ و چه کوم ځای ګاندهي جي کوز شوی و معلومه شوه
چه ګاندهي جي ته هم خلکو به تیسن ډېر تکلیف ورکړی وا وهغه ناجوړه هم وزه
دهغه لیدلوله لاړم هغه مخ سره تړلې وو او په ډېر تکلیف کښې و ، ساهغه خپل قول
دقیق ملګری که هندوان وو که مسلمانان وو که سکهان وو چه څوک ماسره ګجرات
په جبل کښې اشنا شوی وو ولیدل . زما طبیعت هم ناسازه و به دې وجه ما مناسب
ونګڼل چه دسکهانو وردونونه اجازت واخلو او کلې ته لاړ شو .

وطن ته واپسی :

هغوی نه مې په ډېر زور رخصت واخیستو . ماوې زه ناجوړیم هیڅ هم
نه شم کولی او تاسو مي پاتي کوئ نو زه به زیات ناجوړه شم هغوی رضا شوا وما

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي رخصت راکړې اوموږ د شپې په ۲ بجو ګاډي کښې را روان شو سحر
وختي نوښار ته را ورسيد و او چه کوم خدايي خدمتګار د دې ځاى وو هغوى
ورخصت کړل او موږ مردان ته روان شو ، د مردان تيسن له په زرګونو خلک
راغلي وو ، موږ هغوى سره هوتي مردان ته لاړو د کلپانې په غاړه د يوى لوى
جلسې انتظام شوى وچه جلسه ختمه شوه نوبيا طورو مايار وته لاړو هلته هم د دوارو کلو
خلک راجمع شوي وو جلسه مو وکړه خلکوته مو د دورى ټول حال ووې او بيا
موږه واپس اتمانزوته راغلو .
پرخو دوځې مې ارام وکړو او چه ښه شوم نو د صوبه سرحد د دوري اراده مې
وکړه چه په دې کښې : کوهاټ ، بنو ، ډيره اسماعيل خان ، د کميتو له طرفه
عوتونه هم راغلي وو ، زه د ټل او هنګو په دوره روان شوم په دوره کښې ماسره
ز ما ملګانو بانډى د قارى صاحب زوى هم تلى ؤ هغه ډير خوش اوازه و قومى
نظمونه به يې ويل چه : « د ستاله ميچنو ، نه وړيږو اې سرکاره ولى مو يرې . »
دې به په خلکو ډير ښه اثر کيدلو . په لاره کښې د دريږ ټول اپريډي ورونه
خبر شوي وو ز موږ استقبال د پاره ځاى په ځاى ناست وو او د چاى او
وډى انتظام يې هم کړې ؤ ، ز موږ د ښکاره کيد وسره دزى شروع شوې او
پرخوشحاله شول ، ما به ډير منع کول چه دزى مه کوئ زما نظر به خود عدم
شدد ده خو هغوى خر ازاد خلک وو کله منع کيدل . ځاى په ځاى چه به ډوې جمع وو
موږ به ور کوز شو او مختصر تقريرونه به مي ورته وکړل او د خدايي خدمتګارى په حقيقت
مې پوه کړل ، د دې ځاى نه اول ټل او بيا واپس هنګوته لاړو او چه هلته موږ چيل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتحریک ورو نه ولیدل او جلسي وشوې نو واپس دکوهاټ بنادله راغللو، دکوهاټ
خلکو خو یو لوی نمایش کړی ؤ خو د باران په وجه رونق خراب شو، دجلوس نه پس مو
جلسه وکړه او تقریر مو وکړو او خلکو ته مې دخدائي خدمتګارۍ دجرګو جوړولو دعوت
ورکړو چه سبا له بنوته روان شو په لاره کښې لاچي او احمدي بانډې، بانډه داود
شاه کښې مو جلسي وکړې. بیا کرک ته لاړو هلته جلسه وشوه دزړې په تولو علاقه کښې
وګرځیدلو، واپسي کښې لتمبر ته راغلو او دمحمد افضل خان خاې کښې مو جلسه وکړه
کوهاټ کښې زمونږ دپرسنه کارکنان وو [چه دوی کښې یو دزرګی عبدالغفار نومیده
چه دقومي خدمت په لار کښې یې خان قربان کړې ؤ، ده دخودکشۍ په وخت کښې یو
خط زما په نامه لیکلی پرېښې وو، په هغې کښې یې لیکلي وو چه ما دیو خدائي خدمتګار په
حیث تا سره دلوی خدای د وړاندې دا لوظ کړې وو چه زه به دخدای دمخلوق
خدمت دهغه درضا دپاره کوم او که په دې لاره کښې هر قسم تکلیف او مصیبت په ما
راځي نو زه به دهغې مقابله په عدم تشدد کوم. چونکه دمسلم لیګ په امر دقیوم خان
حکومت دلته زمونږ دوهلو، ټکولو، قیدولو، مال تالاکولو، او جایداد ضبط کولو نه علاوه
زمونږ دکورونو او زنانو بې پردګي هم کوله نو زما پښتني غیرت دا برداشت نه کړې
شوه یکار خو دا وو چه ما تو پک راخستې وې او ددې ظالمانو نه مې خپل بدل اخیستې وې
خو چونکه ما تا سره دا لوظ کړې وو چه زه به په عدم تشدد پابند اوسم نو ددې وجې نه زه
خپل ژوند ختموم او دخدای سره سره تا نه هم معافي غواړم چه زه تا سره په هغه خپل
لوظ ټینګ پاتې نه شوم.]
دې ضلع کښې تقریباً یو لک خدائي خدمتګار وو. دلته دلتمبر دګل... ن دسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غاړه مونږ ته د چاپو انتظام کړی و مونږ چای څکلو چه زمونږ د بنو خدائی خدمتګار او د سپیلو او مونږ و د سره په موټر کښی بنو ته روان شو، بنو والو هم مونږ د پاره ډیر نمایش کړی ؤ او په بنار کښی زمونږ یو عظیم الشان جلوس و ښکلو او په زرګونو خلک پکښی شریک شول ډیره ښه جلسه و شوه او ډیر مخلوق ورله راغلی وو. سالار یعقوب خان او ویشوا منتر داسه ډیر کار کړی و، دلته د هند والو او مسلمانانو اتفاق دوی کړی و هلته می هم یو مختصر تقریر د خدائی خدمتګاری متعلق وکړو، د هغه ځای نه سباله مونږ ډیره ته روان شو، میرا خیل کښی نورنګ او سرای کښی مو جلسه وکړه لکی کښی مو هم جلسه کړی وه. شهباز خیلو او پیزو کښی مو جلسه وکړه، لکی مروت لا دو کښی راتلل هلته مو جلسی وکړی. ډیره ته نزدی مونږ د پاسو لیپټنو څخه کلهٔ ولیدی او مونږ هغوی ته ورستانه شو، مونږ لا هغوی سره خبری کولی چه په دی کښی یو موټر راغی او مونږ ته یی ووی چه زر راځی خلک د ښار نه بهر راوتی دی سخت په انتظار کښی دی، مونږ هغوی سره روان شو او چه د ډیره ښار ته نزدی شو نو په زرګونو خلک زمونږ په انتظار کښی ولاړ وو. زمونږ د موټرو په لیدو سره یی د انقلاب او فخر افغان زنده باد نارې وهلې، بازارونه، سړکونه، دکانونه یی بند کړی وو ځای په ځای دروازی ډیری ښی جوړی شوی وې، زما په خیال دلته ډیر لوی لوی خلک راغلي وو، خو داسی استقبال یی شوی نه ؤ زه یی په اس سور کړم او د جلوس وړاندی روان شوم، په زرګونو ښځی، نر، په دکانونو، بالاخانو او کوټو باندی ولاړ وو. پیرنګیانو ډیر کوشش کړی ؤ او په هند والو یی ډیر د باوونه کړی وو چه په دی طریقه زما جلوس او استقبال و نه شی خو بالکل ناکامیاب شوی و. د دی جلوس

(c) ketabton.com: The Digital Library

قتول انتظام هندوانو کړې ؤ .

دپېره اسماعیل خان کښې په دې ورځو کښې د قومي تحریک زور او شور و .
د دې ښار په چاپېره علاقو کښې هم تحریک په زور کښې و ، ټانک ، کلاچي ، ګلا امام ګنډل
بازار او پنیاله کښې خلک په تحریک کښې په زور او شور کښې شامل ول . ښار کښې هم سره د
علاوه د ښځو او ورو هلکانو جلوسونه وتل . یوه ورځ د ښځو جلوس په بازار کښې
تېرېدلو هرکله چه دا جلوس د ډاکټر جنډه رام چوک ته ورسېد ونو د صوبه سرحد
انسپکټر جنرل پولیس ایس مانګر د جلوس د خورېدو حکم ورکړې وخو ښځو انکار
وکړو ، جرنیل د ښځو په دې انکار ډېر غصه شو او تمانچه یې را ونښکله او چلوله یې
چه ناڅاپه یو زلمې سردار بهګوان سنګه دده لاس ونیوه او ورته یې ووې چه تا له
شرم نه درځي چه په ښځو تماچه چلوې . د جرنیل صاحب لاس ورچه و او تماچه
ترې ښکته پرېوته جرنیل صاحب وارخطا شو او بګلۍ ته لاړه او تماچه دده یو سپاهي
یوړه . د بهګوان سنګه د دې جرئت بدله په ۱۹۳۱ ع کال کښې د فرقه دارانه فساد
نه پس واخیستی شوه او هغه د یو قتل د دروغو په مقدمه کښې ونیوې شو او ډېر
مصیبتونه یې پرې تېرکړل او چه ثبوت پرې پیدا نه شو نو پرې یې بوده .

هندوانو ته حکومت ډېر په قهر و او دغه وجه وه چه پنځه میاشتې پس یې
په هندوانو ، مسلمانان ور واچول او کورکښې یې وځنګول او لوی فساد وشو ، د
هندوانو مالونه یې پرې لوټ کړل ، کورونه او بازارونه یې وسوزول او ډېر هندوان
او مسلمانان قتل شول ، او د لکهونو روپو نقصان وشو او دپنیالې خان بهادر چه
هغه سره د ډپټی کمشنر او شیخ محبوب علي اسسټنټ د اصلاح وکړه او دوه لاړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې هم ورکړې چه خپلو لږکوانو له سرځا ورډې جوړې کړې او پوه يې کړه چه مونږ په ښار کښې فساد کول غواړو. کوم وخت چه درته ټيليفون وکړم نو دغه د سرو جامو لږکوانو له تو پکي او تماچې ورکړه او ښار له يې د لوټ او اورلګولو د پاره فوراً راورسوه ده هم دغسې وکړل. د پېرنګي د پټنې کمشنر دا پاليسي وه چه يو خوا به هندوان و وهل شي لوټ به شي او بل خوا به سرخپوش خدايي خدمتګار بد نام شي او ددوی بر خلاف به پروا پيګنډه په ټول هندوستان کښې وکړو چه کانګرس هم به دوی بدګمانه او خفه شي او دوی له ځانه بيل کړي. د شپې يوه عظيم الشانه جلسه وشوه ما پکښې يو مختصر تقرير وکړو چه زه ستاسو د هندوانو او مسلمانانو په اتفاق ډېر خوشحاله شوم او اميد کوم چه تاسو به خپل دا اتفاق دا ينده د پاره قايم او دايم وساتۍ او د ملک د ازادی په لار ه کښې به کافي حصه واخلئ. سباله مونږ کلاچي له لاړو کلاچي کښې دکنډه پور خانان او رمضان خان وغيره ټول مونږ سره ملګرې شول دلته د خدايي خدمتګار و جرنيل کنور بهان نارنګ صاحب د دوستو بيا سالار شو او دغه ځای خلکو زمونږ ښه استقبال وکړه، جلسه موو کړه خدايي خدمتګاری کښې خلک په ډېر شوق داخل شول او جرګه موهم جوړه کړه، د کلاچي نه ټانک ته لاړو او د ټانک خو ډېر زور ور پيښتانه دی. ډېر خلک په جلسه کښې شريک شول، شپې له ګل امام له لاړو ظفر خان د دوی هم مونږ سره شامل شول، دلته هم جلسه وشوه او ډېر خلکو خپل نومونه خدايي خدمتګاری کښې وليکل. له دې ځايه واپس بنوته لاړو، بيا کوهاټ او پېښور ته واپس شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنجاب د پښتنی علاقو دوره :

خدايي خدمتګارو چه جوړه شوه نو مونږ ته ضلع کيمبلپور او ضلع ميانوالي نږدې وې او پکښې زياته ابادي زمونږ پښتنو وه نو وه او دا دواړه ضلعې مونږ سره ګډې لې دي. کيمبلپور د پېښور د ډويژن کښې او ميانوالي د ډېره اسماعيل خان د ډويژن کښې وو خو هغه وخت چه تحريک شروع شو نو دا ضلعې ئې زمونږ نه کټ کړې او پنجاب سره ئې کړې، دا ضلعې زمونږ کانګرس کښې دي، نو مونږ دې کښې هم دورې کول غوښتل، خو ضلع کيمبلپور ته حکومت نه پرېښودلو ترڅو چه زمونږ خپل وزارتونه جوړ شول بيا هم چا نه پرېښودو. يو ځل مونږ د وزارتونو په وخت کښې د کيمبلپور په دوره تللو خيال او دا و چه اوس خو قومي وزارتونه دي مونږ به پرېږدي خو چه د اټک نه پورې وتلو نو پوليس سنګينونه چړاو ولاړ وو مونږ ته ئې سړک بند کړې وو مونږ ته ئې وئيل چه واپس شئ مخکښې مو نه پرېږدو. ما ورته وويل چه مونږ خو واپس نه ځو نو مونږ چه پوره شو چه دوی مو نه پرېږدي نو د لاړې نه کوز شو او د سړک په خوا کښې د غره تخنګ ته کښېناستو دې کښې ډېر وخت تېر شو چه هغوی پوره شول چه دوی خو واپس نه ځي نو بيا ئې لاړې راوستله او په هغې کښې ئې مونږ کښېنولو او کيمبلپور طرف ته روان شو ولې د کيمبلپور په ځای ئې خوشحال ګړ ته بوتلو د سيند نه ئې پورې کړو ضلع کوهاټ کښې ئې پرېښودو، د هغه شان چه کله ما يا خدايي خدمتګارو اراده کړې ده نو چا پرېښې نه يو او ميانوالي ته به هم کله نا کله ورغلو، کيمبلپور کښې به د چهچه علاقې ته کله نا کله ورتلو، چه ميانوالي ته به لاړو نو په علاقو به ګرځېدو کالاباغ ته هم تللې يو د غلته کالاباغ سره جخت په نمرخاته يو کلې دی هغې ته هم ورغلې يو او هغه علاقې ته هم تللې يو چه پکښې د اوسپنې کان دی او بيا د هغې نه به عيسی خېلو ته ورتلو يو ځل چه مونږ عيسی خېل ته لاړو نو د هغه ځای نواب

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلسه نه پرېښوده خپلو نوکرانو ته یې لوی لوی ډانګونه ورکړي وو چه څوک به جلسې ته راتلل هغوی به یې وهل ماداسې چل وکړو چه په بازار کښې روان شوم او په تلو تلو کښې مې خلکو ته خپل تقریر کولو سره ددې هم چه څوک به زما تقریر اورېدو ته راجمع شول نو هغه به یې په ډانګونو وهل، لنډه دا چه زه یې جلسې ته چه خبر وو ته هم پرې نه ښودم خو هلته یو هندو هغه مونږ میلما نه کړو او د هغه یو سرای وو په هغې کښې یې زمونږ دپاره د ډوډۍ انتظام وکړو نواب صاحب هغه پسې جواب راولېږلو چه دا سړی مه پرېږده او د سرای نه یې وباسه خو هغه د نواب صاحب خبره ونه منله او مونږ هلته په ارام شپه تېره کړه چه سباله جمعه وه مونږ دا فکر وکړو چه د جمعې لمانځه له خو به د علاقې ډېر خلک راځي نو مونږ به هم لاړ شو، دوی سره به لمونځ کښې شریک شو او که موقع وه نو خبرې به ورسره هم وکړو خو چه سباله مونږ جماعت له ورغلو نو د نواب صاحب ډانګ ماران د جماعت نه چاپېره ولاړ وو او چه جماعت ته ورننوتلو نو یو بنیادم پکښې نه و خوشې پروت و مونږ ته دا معلومه شوله چه د نواب صاحب دا سړي د دې دپاره ولاړ وو چه د هغوی دا خیال و چه سباله به دوی د جمعې لمونځ دپاره راځي نو زمونږ نه مخکښې یې دا بند و بست کړی و چه جماعت ته د کلي او علاقې څوک رانه شي نو ځکه دا سړي یې ودرولي وو چه څوک راځي نو هغوی د جماعت نه منع کوي. چه مونږ پېر دې پوه شو چه دې علاقه کښې مو کار ته څوک نه پرېږدي نو واپس شو.

یو ځل زمونږ د مړدان یو خدائي خدمتګار جرنیل شاه ولي خان د خوتنو نورو خدائي خدمتګارو سره د کیمبلپور د ضلع د پنډۍ ګهېپ تحصیل ته تللي وو هلته دوی په جلوس کښې روان وو، جرنیل صاحب وړاندې روان و جنډه یې لاس کښې نیولې وه او

نور خدای خدمتګار ورسپي وو چه دوی د دوست محمد صوبیدار کور ته نژدې شول نو
نو هغه او د هغه زوی غلام محمد ورته مخه ونیوله او په جرنیل صاحب یې په توپک ډزې وکړې
چه هغه شهید شو او بیا یې نور خدای خدمتګار په برچو ووهل او په جلوس یې کاڼي
و وورول او جلوس یې تس نس کړو او جلسه خوره شوه. زمونږ د پنجاب رونړه زمانه
ګیله کوی چه ته پښتنو ته کار کوې، زه ورته وایم چه زمونږ دا تحریک خو د خدای مخلوق
د خدمت د پاره دی او مونږ خو کوشش کړې دی چه د هر چا خدمت او کړو ولې زه
خو خلق د راغلي یم خو چا ستاسو خدمت ته پرې ایښی نه یم.

د دې نه پس بیا څه وخت چه پیرنګیانو اعلان وکړو چه د ملک مونږ پریږدو
نو یو ځل بیا زه میانوالي ته لاړم او په داؤد خیلو کښې یوه لویه جلسه وشوه. د میانوالي
پښتانه نیا زیان دي چه د ډېرښه او بها د پښتنو دي. زمونږ جلسې ته په ډېر
تعداد کښې په ډېر شوق راغلي وو ما هغه جلسه کښې دوی ته تقریر وکړو د هغه تقریر
یو خو خبرې ما ته یاد دی زه لي تاسو ته کوم ما ورته وویل چه ای ورونو! نن د
قامولو دنیا ده تاسې وینئ چه کوم کوم قومونو کښې قامولي او ورورولي راغلي ده نو هغه
آسمان ته وختل او اباد شول د مونږ خو هم یو قوم یو نو د مونږ ولې پاتې شو؟ د مونږ
ځکه پاتې شو چه مونږ کښې قامولي، ورور ولي مینه محبت او اتفاق نشته نو زه تاسو
له ځکه راغلی یم چه تاسو زما قام یئ خو تاسو خپله ځان په پښتونولي تمدن او تول شیزونه
پرېښی دي تر دې چه لنګونه مو وهلي دي. داهم درته وایم چه یوه موږغی د بسیل نه
جدا شي نو هغه ورکه شي اوس د فیصلې وخت راغلی دی دا زما د قامولي او غږنه
ولې فرض دی چه تاسو ته راشم او درته تپوس وکړم چه تاسو به څه کوئ مونږ سره به ځئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

که پنجاب سره به ځئ مونږ خو پیرنګي جدا کړي وو چه پیرنګي ځي نو تاسو به پنجاب سره ځئ که مونږ سره به اوسېږئ نو په هغوی کښې یو سړی را پاڅېد او هغه وویل چه مونږ ستاسو د ورور یو او پښتانه یو او تاسو سره به ځو، مونږ به خپلو بچو ته پښتو ښیو بچو ته څه چه مونږ بخپله هم پښتو زده کوو خو ته به مونږ سره دا وعده کوې چه کم از کم په شپږو میاشتو کښې به یو ځل مونږ له راځې. زما او د هغوی وعده وشوه او جلسه خوره شوه، ملک آزاد شو، پاکستان جوړ شو خو ما لا تر اوسه د هغوی سره دا وعده پوره نه کړې شوه، ولې چه پاکستان جوړ شوی دی نو میانوالي خو پرېږده [illegible] کښې چا خدمت ته پرېښې نه یم بلکه څومره موده چه پاکستان کښې وم نو لا به جیلخانه کښې وم لا به کور نظر بند وم.

زمونږ کار او د پیرنګي سازشونه:

پیرنګیانو چه ولیده چه دا تحریک پښتنو کښې د ځنګل د اور په شان خورېږي نو دوی ته یره پیدا شوه او زمونږ د تحریک د تباهي کوششونه یې شروع کړل اول یې د پنجاب انګریزي اخباراتو کښې زمونږ برخلاف د پراپیګنډه شروع کړه چه دا تحریک د کانګرس مخالف دی او په دې طریقه یې مونږ د کانګرس نه جدا کولو او د کانګرس او د ګاندهي جي امداد یې را نه لیرې کولو، لیکن ما فوراً د میا احمد شاه او نورو ملګرو په سلا او مشوره یو اعلان وکړو چه دې حکومت یوه غلطه پراپیګنډه زمونږ برخلاف شروع کړې ده. مونږ د کانګرس ملګري یو مونږ نه د کانګرس نه جدا یو او نه جدا کېږو، بلکه دا چه د لاهور په اخباراتو کښې چه د پیرنګیانو د اثر لاندې وو، دا پراپیګنډه شروع کړه چه ما له په بمبئی کښې

سره د هندوستان مسلمانان و پرېږدل کړې فرنګي لا پېښي. پوښتنه وال
... کاله حکومت کړی وو - دا حقوه مسلمانان ته ځیر ملي په زړه کېښ اچو
وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

داپرېږدو دپاره شپیته ذره روپۍ راکړې شوې وې حالانکه داټول دروغ
وو ماخو په هندوستان کښې نه دچا نه چنده غوښتې ده او نه چا راکړې. ده
او نورې داسې طریقې یې هم اختیار کړې چه دقوم او زما او اپریدو ورو ترمینځ
غلط فهمي او ناچاقي پیدا کړي. لیکن د دروغ د رښتیا مقابله کول نه شي:
«قل جاء الحق و ذهق الباطل» یوه ورځ ما د لاهور په تیس د انقلاب
اخبار ایډیټر ولیدو هغه زما آشنا هم و لیکن پیسه چه یو قوم ته خوږه شي نو هغه
بیا آشنایي او دوستی ته نه ګوري راغی او ماته راتړغاړه شو ما ترې پوښتنه
وکړه چه داستا کله اپریدو سره دومره اشنایي او ورورولي پیدا شوې ده هغه
وخت دې د هغوی مدد نه کوو چه څه وخت پرې د پیرنګیانو د توپو ګولۍ ورېدې؟
او دامې ورته ووې چه دا ممکن کېدی شي چه دیو پنجابي دې داپریدو سره زیاته
همدردي وي؟ زما خپل قوم دی او زه خو د هغوی ډیر مشکور یم، دا ممکنه ده
چه زمانه ستا هغوی سره زیاته همدردي وي؟ نو هغه راله ځواب راکړو چه چونکه
تاسو کانګرس سره یئ او زمونږ پالیسی د کانګرس خلاف ده نو په دې وجه مونږ
ستا برخلاف شو او ستا خلاف لیکو. ما ورته ووې چه مونږ به اوس کانګرس پرېږدو
او مونږ خو تاسو له دراغلي وو خو تاسو زمونږ هیڅ قسم امداد ته تیار نه وئ، حقیقت
خو دادی چه تاسو مونږ کانګرس سره کړې یو که تاسو اوس هم مونږ سره ملګری کېږئ
او د پیرنګیانو د زور ظلم نه مو خلاصوئ نو تاسو سره کېږو. د ده سترګې ښکته
کړې او روان شو. اسلام خو دنیا ته د آزادۍ دپاره راغلی و او د مظلوم د ظالم
نه د خلاصولو دپاره راغلی و لیکن نن د هندوستان مسلمانان په غلامۍ خوښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي او د ظالم ملګري دي او بيا هم د اسلام دعويدار دي.

د کانګرس کمیټۍ پر ځای د سرحد جرګه:

زمونږ دا خیال وچه د صوبه سرحد «د کانګرس کمیټۍ» نوم دی «جرګه» شی نو دا به ښه وی ولې چه زمونږ خلک په کانګرس نه پوهیږي او دا هم وچه مونږ خدائي خدمتګار د کانګرس سره ملګري وو او کانګرس کښې نه وو او بله خبره دا هم وه چه د صوبه سرحد کانګرسیانو به زمونږ مخالفت کوو او مونږ سره یې کمک نه کولو نو ځکه مونږ غوښتل چه د کانګرس د کمیټۍ نوم دې «جرګه» شی. مونږ ټولې صوبې کارکنان خدائي خدمتګار او د صوبې کانګرسیان د جرګې جوړولو د پاره راجمع شو او مونږ ټولو په شریکه جرګه جوړه کړه د ټولو کارکنانو دا خیال وچه زه دې صدر شم او صدارت دې منظور کړم ولې زه د دې د پاره نه وم تیار نو په دې وجه د صدارت د پاره دوه نومه پیش شو. د ښار خلکو د علی ګلخان نوم پیش کړو او مونږ د کلو خلکو د میا احمد شاه نوم پیش کړو. میا احمد شاه د رائي په اکثریت سره صدر مقرر شو، د جنرل سکرټری د پاره ما د پیر بخش وکیل د پېښور نوم پیش کړو او په اتفاق سره هغه منظور شو او کار مو شروع کړو، زمونږ کار ورځ په ورځ په ترقی ؤ، زمونږ په خلکو کښې احساس جذبه او شعور پیدا شوی ؤ او ورځ په ورځ په زیاتیدو و خو حکومت زمونږ دی تحریک ته کتی نه شو او هیڅ وخت زمونږ د تحریک د بربادی نه قلار نه وو او په دې کوشش کښې وچه په څه چل زما دوړې او کلی په کلی ګرځیدل بند کړي، اخباراتو کښې یې زما برخلاف غلطي پراپیګنډې شروع کړې او مهاتما جي ته یې هم زما متعلق د دروغ ولیکل، لیکن

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهاتماجي د دوی د درغو په دام کښې رانغی. ماچه څه وخت د کوهاټ د دورې
بیا اراده وکړه او څه خدایي خدمتګارمې هم د خان سره کړل نو د سرحد حکومت
والیسرای ته ولیکل چه د کوهاټ علاقه زمونږ د فوجي بوټې مرکز دی او که چیرې ده
پکښې دوره وکړه نو بیا به دا علاقه زمونږ د لاسه لاړه شي نو په کار دادی چه دی ګرفتار
کړې شي. والیسرا مهاتما ګاندهي ته ولیکل چه مونږ هغه ګرفتار دوو. مهاتماجي جواب
ورکړو که چیرې هغه ګرفتاروئ نو زمونږ او ستاسو چه کومه صلحه شوې ده هغه به
ماته شي. ماچه د کوهاټ دوره شروع کړه نو حکومت څلور افسران ماپسې مقرر
کړل یو د کوهاټ ډپټي کمشنر بل پولیس کپتان ورسره د علاقې مجسټریټ او
بل د بارډر پولیس یو پیرنګی چه هغه به ډېر ښه پښتو ویله چه کلي په کلي ګرځي او
خلک دې ته تیار کړي چه نه ما کلوته پرېږدي او نه ماته راجمع شي لیکن په دې هم
څه و نه شو مونږ چه به کوم کلي ته تلو دوي به زمونږ نه مخکښې تللي وو خلکوته به یې
وې چه ګورئ هغه راروان دی چه کلي ته یې پرې نږدئ خلکو به ورته وې چه دا
مونږ څنګه کولی شو تاسو یې بند کړئ زمونږ کلوته یې مه راپرېږدئ بیا به یې ورته
وې چه خبرې ورسره مه کوئ جلسې له مه ورځئ په یو کلي کښې زمونږ جلسه وه دوی
هم هغې جلسې له راغلل ما خلکوته تقریر کولو چه مونږ خدایي خدمتګار یواو مونږ د خدای
د پاره د دې قام او ملک خدمت ته ملا تړلې ده، دا ملک او دا قوم څو ستاسو هم دی
تاسو کښې څوک شته چه مونږ سره په دې خدمت کښې شریک شي نو یو پاڅیدو چه
زما نوم ولیکه بل پاڅیدو چه زما نوم ولیکه، بل پاڅیدو چه زما نوم ولیکه، داد بارډر
پیرنګی ماته را نژدې شو او ماته یې ووې په دې خلکو دې څه چل کړی دی دا به

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ دیو سپاهي نه دومره یر پدل چه د هغه په مخکښې به یې کلمه نه شوه ویلې اوس دا دی مونږ ولاړ یو او د دوی په زړه کښې هیڅ ویره نشته ګلیا دي خپل نوموړنه د خدایي خدمتګارئ دپاره پیش کوي ماورته ووې چه داچل پرې مانه دی کړې . داپرې تاسو کړې دی داستاسو د ظلم نتیجه ده . چونکه بیا مونږ بنوته لاړو لکې صروت او ورسره نور و کلو کښې او سرای نورنګ کښې مو جلسې وکړې ، جرګې موجوړې کړې او خدایي خدمتګار برتي شو . د بنو ښاو خوا ټول کلي مو وکتل جلسې مو پکښې وکړې او خلک مو د حقیقت نه خبر دار کړل بیا مو هاتي خیلو کښې د یوې لویې جلسې انتظام وکړو او په هغه مقام مو جلسه وکړه چه کوم ځای چه په ۱۹۳۱ع کال کښې پیرنګیانو په یوه لویه جلسه ګولۍ چلولې وې او ډېر خلک شهیدان شوي وو او ګرفتار شوی وو او قید شوي وو . مونږ چه هاتي خیلوته نژدې شو نو ماله د پولیس یوافسر یو سل و خلور ځلوېښت دفعه (د قانون یو سل و خلور ځلوېښتمه ماده) کښې نوټس راکړو چه هلته به نه ځې ماد هغه د تعمیل نه انکار وکړو نو بیا مې دا خیال وکړ ماده ی که زه جلسې ته ځم نو جلسه به بنده کړی نو بیا مې دا فیصله وکړه چه خپل ټول ملګري مې هاتي خیلوته ولیږل او زه لټمبرته لاړم او د لټمبر د خان محمد افضل خان په حجره کښې اوده شوم . ما بیا م محمد افضل خان سره زما د ملګرو د جلسې نه واپس راورسیدل حالات یې راته بیان کړل چه ډېره ښه جلسه وشوه او خلکو په حکومت چه ته یې د دې جلسې نه منع کړی لعنت او ملامت ووې او بیا واپس کوهاټ ته راغلو او کومه علاقه چه د غلته زمونږ نه پاتې وه هلته مو جلسې وکړې جرګې جوړې شوې او خدایي خدمتګار جوړ شول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګاندهي جي په بلنه باردولي ته تګ:

چه د کوهاټ ښار له راغلو نو خبر شوم چه د پښنور نه خبر راغلی دی چه مهاتما جي
غوښتي يم. ليکن په کوهاټ کښې صرف د هغو علاقه پاتې وه ما ويل چه د کوهاټ
دوره ختمه کړم نو بيا به لاړ شم مونږ د هغو دوره وکړه ځای په ځای جرګې جوړې
شوې نو بل استازی راپسې راغی چه ته ګاندهي جي ډير زر غوښتلي يې او ليکلي دي چه
چه هغه کارونه پريږده او فوراً باردولي ته راشه زمونږ کار تقريباً ختم شوی و. زه سبا
له پښنور ته لاړم او د پښنور نه باردولي ته روان شوم چه بهوپال ته ورسيدم نو د نواب
صاحب اې. ډي. سي. شعيب قريشي صاحب چه زمونږ د خلافت ملګرى و
او د مولانا محمد علي جوهر زوم و ولاړ و ماله راغی جوړ تازه مو وکړل زما هم ډير
مهربانه و او ما ته يې وويل چه راځه سفر کښې به ستړی شوی يې او نواب صاحب
وايي چه لږ آرام وکړئ او بيا له به د هغه ميلمه يې ما ورته وويل چه هلته به ګاندهي
جي زما انتظار کوی د نواب صاحب شکريه او په واپسۍ کښې به ورشم خو هغه پرې
نه ښودم نو زه ورسره د ريل نه راکوز شوم او ورسره روان شوم چه مهمان خانې
ته ورسيدم نو شوکت علي صاحب هم هلته موجود و او په سباله نواب صاحب راته
وويل چه تاسو وايسرای له بوزو هغه سره به دې ليدو کاته وشي او چه ته ځه غواړې
هغه به درکړې باردولي ته مه ځه. خو ما د هغوی د دې خبرې سره اتفاق ونه کړو
هغوی په ما ډير زور واچو خو کار ونه شو سباله تری زه رخصت شوم او باردولي
ته روان شوم تيسن له سردار پټيل او ديوی داس راغلي وو. تيسن ته نزدې د
باردولي آشرم و د ګاندهي جي آشرم دی او دې کښې هميشه او سيږي ګاندهي جي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره مې ملاقات وشو څه خبرې مو وشوې کرمې وه او زه سفر هم په تهرډ کلاس کښې کوم. ومې لمېل اوجامې مې بدلې کړې، چه ماز ګیر شو نو کاندهي جي سره هوا خورې له روان شوم د سي. آی. ډي یو مسلمان انسپکټر زمونږ د خبرو اورېدو دپاره مونږ پسې روان وخو چه څه وخت ورته زمونږ فکر شو نو شرمنده شو او واپس شو کاندهي جي ما سره د سرحد بحث څه لږ ډېر په ورځ کښې یو ځل کولو، لیکن دا خبره یې لا راته کړې نه وه چه د حکومت په شکایت مې رابللې یې. یوه ورځې یو مسلمان پټېل (نمبردار) زما د ملېستیا دپاره راغی او کاندهي جي ته یې ووې چه که ته اجازه کوې نو سباله به دی زما مېلمه شي هغه په ډېره خوشحالۍ اجازت ورکړو او د تلو نه وخت کښې ورته ووې چه په ده باندې ښې غوښې وخوروه، دلته خو مونږ په دالو نو مړه هغه زه چیل کور ته بوتلم د هغه ډېر ښکلی کور و او هغه ډېر په ښه حالت کښې و ډېر محبتی سړی و د هغه هغه اخلاص او محبت به را نه هېر نه شي.

دیوی داس سره دوره :

دیوی داس کاندهي د ګاندهي جي په مشوره د باردولي دوره راباندې شروع کړه او څو مره اسنهونه چه دلته وو هغه ټول یې را وښودل. د دې اشرمونو (تربیت ګاه) هغه ساده زندګۍ زما ډېره خوښه شوه تر دې پورې یې په ما اثر وکړو چه زما هم دا خیال پیدا شو چه د خدائي خدمتګارو د تربیت دپاره به زه هم داسې اشرمونه جوړوم د دې ځای خلکو د ازادۍ په جنګ کښې ډېره قرباني ورکړې وه او ترا وسه پورې د ډېرو خلکو جایدادونه چه لیلام شوې دي هغه لا هغسې د نورو خلکو په قبضه کښې دي. دلته د مسلمانانو او هندوانو تعلقات هم ډېر ښه وو او د حکومت په ډېرو کوششونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا وو نو هم مسلمانانو د هند والو محکلی اخیستی نه وې او که څه نا څه یې اخیستی وې
هغه یې هم واپس کړې وې ما چه کوم کوم ځای تقریرونه وکړل هغه داسی وو چه مسلمانانو،
دا ملک د هندوانو او مسلمانانو دواړو دی او ددی د ازادی د پاره تاسو دواړو ولره اتفاق
په کار دی او که په چاکښې دا همت نه وي چه د ازادی په جنګ کښې حصه واخلی نو
دومره خو ورله په کار دی چه د ازادی په جنګ کښې چه د چا محکلی ارمالونه لیلامیږي
چه هغه وانخلی او که چیری چا اخیستی وي نو مناسب دا دی چه واپس یې ورته
پریږدي. مسلمانانو ته می ووې چه وینښ شئ که چیرې او ده پاتی شوئ نو دا کوم
انقلاب چه راروان دی دې کښې به لاهو شئ؟ انقلاب سیلاب دی او همیشه او ده
قومونه وړي او وینښ ابادوی تاسو وینښ شئ او منظم شئ او د انقلاب نه کټه واخلئ.

څه ورځې پس جواهر لال هم دلته راغی او بیا مونږ تول سره د گاندهي جي بمبئی
له لاړو او د بمبئی نه بیا زه گاندهی جی او دیوی داس گجرات له راغو او دلته گاندهی
جی دیو بل نوی اشرم بنیاد کښیښنود. دلته نزدې د مسلمانانو هم یو د عربی مدرسه
وه چه هغوی زمانه خبر شو ما پسی راغلل او زه او دیوی داس ور سره د هغې مدرسې
کتوله لاړو. په دې مدرسه کښې ډیر پښتانه طالبان هم وو د هغوی په لیدو ډیر خوشحاله
شوم او ډیری خبری می ور سره وکړې. د مدرسی مقام او احاطه ډیره ښکلې وه تول
طالبان او استاذان محبتیان وو او ما سره یې ډیری د محبت د کې خبری وکړې. د
طالبانو په اصرار ما هغوی ته مختصر تقریر وکړو او ورته می ووې چه زه ستا ډیر خوشحاله
یم چه ستاسو سره می ملاقات وشو ځکه چه زما ستاسو نه ډیر توقعات دي که تاسو
د دنیا تاریخ وګورئ نو قومونه د طالبانو د قربانو په ذریعه ازاد شوي دي. دیوبند اس

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې هم مجبوره کړو هغه هم ورته يو مختصر تقرير وکړو بيا بېرته راغلو او ګانډهي جي سره يو
ځاى شو بېلونو: ملازمان ته لاړو او خواوشا په ټوله علاقه کښې وګرځيد و. زما ډېرې
ورځې وشوې او دامې خواهش وچه واپس لاړ شو خو ګانډهي جي زه نه پرېښودم او
پوهولم يې هم نه او ما سره به يې د سرحد متعلق خبرې کولې او بيا به يې حکومت سره خط
وکتابت کوو چه په دې کښې ما په اخباراتو کښې وليدل چه د مياں احمد شاه او عبدالاکبرخان
او علي ګلخان وپير بخش د دې په مېنځ کښې جګړه پيدا شوې ده او ډله بازي جوړه شوې
ده او جرګه دوه ځايه شوې ده. د دې په ليدو زه خفه شوم ولې چه زما د ډله
بازو او نفاق نه ډېره کرکه کېږي او زما دا يقين دى چه کوم قوم کښې نفاق او ډلې وي
هغه خپل منزل ته رسېدى نه شي او نن چه مونږ غلامان يو د دې وجه نفاق دى او
پرې جنبې دي ما ګانډهي جي ته خپله اراده ظاهره کړه چه زما په غير حاضرۍ کښې
دا واقعات پيدا شوي دي ماله تلل په کار دي نو ګانډهي جي پس له دې نه دوا ليسراى
ټولې قصې راته وکړې. ما ورته ووې چه دا ټول دروغ دي ته وايسرا ته وليکه چه دا ټول
ـ لې زما برخلاف د دروغو پراپيګنډ دى او که ستا يقين نه کېږي نو مونږ به هم د ر شو
او هغه خلک به راوغواړه چه تا له چا دا ډلېرې درکړې دي چه رښتينولي (اسپيناوى)
ورسره وکړم. مهاتما جي زما د دې تجويز سره اتفاق وکړه چه زه به ورته وليکم چه ته
منصف شه او اې هم وايسرا ته وليکل چه لاړ د اروڼ ما بانډى ډېر تاکيد کړى وچه
تا ضرور سرحد ته لاړ شه نو که ته ماله اجازه راکوې نو زه به هم سرحد ته لاړ شم. دوايسراى
نه دا جواب راغى چه ستا سو د ا تللو ضرورت نشته دى او نه زه دا مناسب ګڼم چه په
دې وخت کښې ته سرحد ته لاړ شې نو ګانډهي جي ماته ووېل چه زه پوه شوم ته په حقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يي ، پړنګيان دانه غواړي ته خپل کارکوه او بيايي ديويداس ته ووېل چه دی احمد آباد له بوځه او دهغه ځای هغه اشرام ورته وښيه او دهغه ځای خلک چه هلته دي هغه ورته وښيه . زه او ديويداس احمد اباد له روان شواو چه هلته ورسېدو نو خورشيد بهن سره مو په قيصر ملاقات وشوا او دهغې واړه هغه اشرام له لاړو .

د احمد آباد ډېر مزيدارا او ښکلی اشرام دی او ډېر عجيبه ځای ګڼلی دی او ديولوی خوړ په غاړه اباد دی ټول اشرام کښې ديويداس وګرځولم د اشرام نو ښځي زمانه چاپېره شول او ماسره يي ډېره مينه محبت ښکاره کړه ماښام چه زه وخت دلمونځ نه فارغ شوم نو دوی ټول ماله راغلل او دسرحد متعلق يي ماته سوالونه شروع کړل چه دبعضي سوالونو په اورېدو به زه حيران شوم ولی چه دهغو به هيڅ بنياد نه وهغه به صرف زمونږ د بد نامولو پراپيګنډه وه . دخورشيد بهن داخواهش وچه احمد ابادته نزدې پولپښتون پير دی او دهغه ډېر مريدان دي او ډېر رسوخ لري نو که چېری هغه مونږ سره ملګری شي نو دهغه په ذريعه مونږ ډېر څه کولی شو ماسره هغه پيرله لاړشه ما ورته ووې چه زما خو هيڅ انکار نشته خو داکار ددی قسم خلکو نه دی او نه يي ددی قسم خلک کولی شي زه ددی قسم خلکو پسی ډېر ګرځېدلی يم . ديويداس هم زما دخبری تائيد وکړو نو پس له هغه يي هغه خبره پرېښوده . ماسره دوی ډېری خبری وشوې او زمانه يي ډېر تپوسونه وکړل او ماسره دخورشيد بهن ډېر بحث مباحثي نه پس يي داخيال پيدا شو چه زه ستاسره سرحد له ځم او مونږ چه څه وخت واپس کاندهي جي له روان شو نو دا هم راسره روانه شوه او ګاندهي جي ته يي ووې که چېری ته ماله اجازت راکوې نو زه دخدمت دپاره سرحد له ځم نو هغه اجازه ورکړه او ورته يي داووې چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خبره سوچ غور او فکر وکړه . احمد آباد بانډی ښهر . سوه کاله مسلمانانو حکومت
کړی دی دلته د مسلمانانو ډېری ښی ښی ابادی دي مونږ . هغه دپخوانو بادشاهانو آبادی
وکتي دلته ډېری کارخانی دی چه کپړی پکښی جوړیږی هغه موهم ولیدی او بل پکښی دهند
وانو یو لوی قومی کالج دی چه هغه ته « ود یا پیټ » وایي دهغه لیدولوهم لاړو وَد یا پیټ والو
زه میلمه کړم او یوه شپه می ورسره وکړه ، دا ډېر ښکلی کالج دی او ډېره ښکلی ابادی ده
دی کالج ډیو زات قوم پرست هلکان پیدا کړي او روزلي دي او هغوی دهندوستان
دازادی دپاره ډېری قربانی ورکړی دي چه څه وخت ما ود یا پیټ کالج کتلو نو یو هلک می
ولید و چه زور ور دا نهت لی وهلو ما تپوس وکړ وچه دا څوک دی هغوی وې چه دا د
کاندهی جی نوسی دی . په کالج کښی هلکان نه وو د تحقیق نه را ته معلومه شوه چه هغه
وتول نن په ګجرات کښی خواره شوي دی او کلي په کلي ګرځي نو زه پوه شوم چه دا په ریښتیا
قومی کالج دی او پخپلو طالبانو کښی یی قومی جذبه پیدا کړې ده او دا دوی له چه داکوم تعلیم
ورکیدی شی دا ریښتینی تعلیم دی .

په احمد اباد کښی ډېر پیښتانه دي هغوی سره می هم لیده کاته وشو هغوی
هم دخدایي خدمتګاری په حقیقت پوه کړل په اخری ورځ د احمد اباد دهندوانو
مسلمانانو یوه لویه جلسه وشوه په ز زرګونو ښځی ، نر ، پکښی شریک شول ، هغوی ته می یو مختصر
تقریر وکړو د هغوی دهغی مینی محبت شکریه می اداکړه او ورته می ووې چه مونږ یوه
وې ورورولي جوړه کړې ده چه دهغه نوم خدایي خدمتګاری ده خدایي ته خود خدمت
ضرورت نشته دخدای خدمت دخدای دمخلوق خدمت دی اومونږ که هندوان
وي او که مسلمانان یو دخدای مخلوق یو د ښمنانو دیو بل نه جدا کړي یو خو په حقیقت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې یو یو. جلسه ختمه شوه او مونږ واپس ګاندهي جي له راغلو. ګاندهي جي له د والیسرای لارډ ولنګډن ځواب راغلی و زما په لید و په خندا شو چه ته بالکل رښتیني یې او حکومت درو غجن دی. حقیقت دا دی چه حکومت د خدائي خدمتګارو د تحریک نه یوېږی او دا تحریک نه غواړی، زه پوه شوم او اصلیت را ته په ښه شان معلوم شو والیسرای چه د لته مه راځئ او ما ته هم لیکلی چه تا ته د سرحد د تلو اجازه نشته نو ځه تاسو خپل کار کوئ حقیقت دا وچه د حکومت د دې پراپیګنډې نه مطلب دا و چه د ګاندهي جي او زمونږ په مینځ کښې مخالفت پیدا کړی ما ونیسي او زمونږ تحریک ختم کړي، او چه حکومت پوه شو چه ګاندهي جي په هیڅ شان د وی نه پرېږدي نو مونږ د هغو د پنجونه بچ شو، دوی ته معلومه شوه چه که مونږ دی ونیسو نو د کانګرس د اسولو مات پېږی زمونږ د پرکسان دوی د ایکسو چوالیس په دفعه (د قانون د یو سل و څلور څلویښتمی مادې په حکم) نیولی وو. د دوی مطلب خو زما په نیولو کښې و خو دی کښې ناکامیاب شول. ګاندهي جي زه یو میاشت ځان سره وساتلم او چه د هغه تسلي وشوه نو زه یې رخصت کړم. دیو یلاس هم ما سره د احمداباده پورې راغی زما د هغه ځای نه د روانیدو په وخت د مهاتما جي سکرټر مهادیو دیسایی صاحب راغی او ما له یې یو لویه پرېړه را کړه چه هغه مهاتماجي ته زمونږ د چارسدې اسسټنټ کمشنر لیکلی وه دا هغه پرېړنکی و چه حبیب نور پرې حمله کړې وه او هغه پرې پهانسي شوی و. د بابړې د ډرامې قصه هم پکښې وه هغه را ته ووې چه د ګاندهي ځواب مهاتماجي له را ولېږه ما چیټې حبیب کښې وا چوله او ګاډي کښې را روان شوم یوه شپه مې اجمیر کښې، یوه شپه مې جیپور کښې او بله شپه مې ډیلی کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه اوبیا کلی ته واپس راغلم .

بابوړه کښې دړامه او زمونږ کمزوری ملګری :

خومره چه به حکومت مونږ سره سختی کوله هومره به زمونږ خلک پوهیدل او
او چتیدل او څومره چه به زمونږ تحریک ترقی کوله او خدایی خدمتګار زیاتیدل هومره
به حکومت خپل زور او ظلم زیاتولو . دچارسدې او بابړې بعضی ماشومانو هسی د
تو قو یوه دړامه وکړه لیکن حکومت خوبانه لټوله زه به دوره وم په پیښی کښې زمونږ سیکرټر
عبدالاکبر او احمد شاه او عبدالله شاه وغونښتل او په دوی یی دومره رعب واچولو
چه عبدالاکبرخان د دړامې والونه خپله بیزاری ښکاره کړه داجرئت یی ونه کړو چه
دپیښی کښې تر یی ویلی وای چه داخو د هلکانو لوبه وه . داسی لوبی هلکان تول عمر
کوی خوحکومت نه دومره اهمیت نه ورکوی . حکومت ته چه زمونږ کمزوری معلومه شوه
نو فوراً بله ورځ یی چارسدی ته فوجونه او توپونه راغلل او د دړامې هلکان یی ګرفتار کړل
او فوجونو یی دپرانګو بابړی او چارسدی په کوڅو کښې ورخوشی کړل . بله داچه په یوه
عامه جلسه کښې دچارسدی په جامع مسجد کښې میا احمد شاه په دی هلکانو ملامتیا
و وبله او خپله بیزاری یی ترې ظاهره کړه چه ددې نتیجه دا شوه چه حکومت هغوی
و نیول او یو یو یی یو کال او دوه یی دوه نیم کاله په دې دومره معمولی خبره قید کړل .
زه چه د دورې نه واپس راغلم نو پرانګو، بابړې او چارسدې له لاړم خلکمې جمع کړل او د
صبر تسلی یو تقریر می ورته وکړو او د حکومت په دی قسم پالیسی می نکته چینی وکړه چه
داخو د هلکانو یوه توقره وه حکومت ترې بوقه جوړه کړه . زمونږ خلکو کښې چه خفګان
او مایوسی پیدا شوې وه هغه لیری شوه او تسلی یی وشوه . زمونږ په ملګرو باندی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پیتی کمشنر دومره یره او هیبت را وستو چه ماته په دوه پښو شو چه ته تو له ورځ
دوری کوې، جلسی کوی او په هغو کښی غیر ذمه دارانه تقریرونه کوې او خلک دومره
خدائی خدمتګار شول چه په هغو قابو موندل ګران شو، په دی وجه مونږ د تحریک
نه استعفا کانی ورکوو. چونکه ددی زمونږ زاره ملګری وو نو زما ددوی استعفا
کانی خوښی نه وې نو دا فیصله مو وکړه چه مردان ته لاړ شو او قاضی صاحب عطاء الله
خان او ثمین جان سره دې کښی مشوره وکړو. مونږ لاړو او د قاضی صاحب سره
مو شپه شوه د شپی مو دا خبری شروع کړې. زما عجیبه ملګری وو په کار خوداو
چه د شپی ورځی په کار کولو ماته داد راکړی وای خوزه یې ملامته کولم. ددی تولو
خواهش دا و چه زه دې دا جلسی پرېږدم او ددوی په شان په قلاره دې کښینم
ماورته ووې چه کار را باندی مه پرېږدی او چه تاسو څنګه وائی هغسی کار به کوم
تاسو ماله یولیکلی تقریر راکړی زه به هم هغه په جلسو کښی خلکو ته کوم لیکن هغوی دا
هم ونه منله او راته یې ووېل که ته دا جلسی بس کوې نو مونږ استعفا کانی ورکوو قاضی
صاحب، ثمین جان او د هغوی نورو ملګرو د هغوی ملګرتیا کوله ما ددوی ته ووې
چه د کاندهی لاره اړون سوله چه ده دا عارضی سوله ده او دا رونډ تیبل کانفرانس
چه ددی دا کامیابېږی نه او دا چه کله نا کامیابه شو نو د تولو نه اول به ما نیسی او که
مونږ تقریر وکړو او که ونه کړو که جلسی وکړو او که ونه کړو نو هم ترې خلاصیدې
نه شو نو دا مونږ له خدای یو وخت راکړی دی په کار دی چه ددی نه فایده اخیسته
کړو او شپه او ورځ په ځان یو کړو او په دی خپل قام پسی وګرځو او چه دا تاسو
دا وائی چه خپل تقریر کښی دا خبره مه کوه چه « د پیرنګی یو بنګو مومات کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پاچا پښتنو ملا وتړي چه دا بل ښکري هم مات کړو» نو اوس تاسو ماته ووائی چه زه دا ونه وایم نو څه ووایم؟ هغوی ماته وویل چه ته وایه چه مونږ حکومت ته لاس ورکړی دی ما ورته ووې چه زه ستاسو نه پوښتنه کوم چه ایا په دی خبره به پښتانه پوه شی او کوم حذبه چه زه پیدا کول غواړم هغه به پکښی پیدا شی؟ دهغوی خبرو ته می مجبوراً غاړه کښیښوده چه دوی راته جدا جدا نښی هم ښکاره کړی. داخبره ماته ښه نه ښکاریده او عجیبه خولا داوه چه زمونږ دوه جلسی مقرری شوی وی او دهغو اعلانونه هم شوی وو یوه سودم کښی او بله دخلیلو په بیینه وړی کښی راته یی ووی چه دی له به هم نه ځی، میا عبدالله شاه او جعفرشاه ووی چه مونږ خو استعفا ورکوونن دی اوکه سبا ولی چه حکومت مونږ گرفتار وی. مونږ ډیره تسلی ورکړه خو رضا نه شو بیا مونږ ورته ووی چه ښه ده استعفا ورکړی خو چه اخبارونو کښی یی چاپ نه کړی ځکه چه حکومت به ددی نه ناجایزه فایده اوچته کړی خو هغوی داهم ونه منله دهغوی داخیال ؤ چه ددی نه مونږ حکومت خبروو چه مونږ ددی تحریک نه ویزاره یو. زمونږ دی نورو دوستانو ورته ووی چه داخبری دحکومت نه هسی هم پټی نه پاتی کیږی. خو بیا هم هغوی په اخبارونو کښی اعلان وکړو. شپه ډیره تلی وه ددی خبرونه پس مونږ اوده شو خو دغه شپه په ما ډیره بی ارامه تیره شوه او تکی خوب می ونه کړی شو مادی خپل بدنصیبه قوم ته کتل چه اول خو دوی دخدمت خوک نه وی او که خوک یونیم پیدا هم شی نو خوک دخدمت موقع نه ورکوی. سحر چه زه او قاضی صاحب ذکرجُبل و دپاره لاړو نو ماقاضی صاحب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا خبره وکړه چه ښه ده چه تاسو دانا دوا په ماکوئ نو چه دقیامت په ورځ حساب
کتاب کیږی نو زه به ستاسو ګویوان نه لاس اچوم او ددې ټولو خبرو ذمه وار به
تاسو یئ او ستاسو ددی فیصلی نقصان چه قوم او ملک ته رسیږي د دی ذمه
واری به هم ستاسو په سر وي نو قاضي صاحب ماته دوې چه زه څه وکړم ما ته
هم دا خبره مناسبه نه ښکاري خو که نه یی منو نو دوی تښتی او مونږ به ډاکه
پرېږدي . چه چای موڅکله نو قاضی صاحب دوی سره د صودم او د سپینی -
وړی د ذکر وکړه او دوی یی په دی رضا کړل چه دې جلسو له دی دی لاړ شی
خو په دی شرط چه تاسو ورسره لاړ شئ او چه تاسو ور ته څنګه وایئ هغسی تقریر
به کوي یوی جلسی له دا سره میا صاحب احمد شاه او بلی له دا سره عبدالاکبر -
خان لاړل . د صودم په جلسه کښی چه قوم کومه سپاسنامه دا له دا کړی وه
نو په هغی کښی دا ذکر هم و چه تاسو د پښتنو د شان سره چه د یو لک خدائی -
خدمتګارو اعلان کړی ؤ دا لږ دي مونږ د دی نه زیاتو ته تیار یو . د دی
علاقی خانان او ټول خلک د قاضی صاحب د کار په برکت مونږ سره د ملګرتیا
د پاره تیار شو ، د سپینی وړی جلسه چه شروع شوه نو ډیری ښځې هم دې جلسی
له راغلي وې چه په دی کښی یو هوائي جهاز راغی او په دې ښځو راغوټه شو
د ېړی ښځې وتښتیدی لیکن ما چه ور ته اواز وکړه چه تاسو څنګه پښتني یئ
چه د هوائي جهاز نه تښتئ نو ټولی واپس شوې ، هوا باز خپل جهاز د بېرحمله
د هغوی په سر ونو تېر را تېر کړو چه ښځې ونه ویرېدې نو مایوسه شو او واپس
لاړ و چه جلسه ختمه شوه نو زه د میا صاحب سره کلی ته راغلم نو دی دوری

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتې شوی اوزه دکلي نه بهرته تلی نه شوم دخدای دي فضل ته کوره چه زما تلل
راتلل بند شو نو بیا خلکو اتمانزوله تلل راتلل شروع کړل زما کار جاری شو او ډیر
بنکیلو میا صاحب چه دلويي جرګی سکوټرو دخصوصي معاملاتو د فیصلی دپاره
یې لويه جرګه اتمانزوله راوبلله چه کار ختم شو نو پیر شهنشاه او سردار دام سنګه
ما ته ددوی کولو ووي ماورته ووي چه زما خوعذر نشته خو صدر صاحب عبدالاکبر
خان او احمد شاه میاصاحب زه ددوی نه منع کړی یم تاسو که ما غواړی نو دهغوی
نه اجازت واخلئ : هغوی میا صاحب مجبور کړه او ماله یې اجازت راکړو او دهغوی
سره ددوی دپاره روان شوم . ما د کوهاټ او بنو کلی په کلی دوره وکړه او
ډیری ورځی می پکښی تیری کړی ډیری جرګی جوړی شوی او ډیر خلک خدایی
خدمتګار شول . چه دهغه ځایه واپس راغلم نو سید فضل لطیف په هری چند
کښی دلويي جلسی انتظام کړی وا او تولو مومند و او را نیزوله یې دعوتونه لیږلی
وو . هغه زه هغې جلسی له بوتلم ډیر مخلوق جلسی له راغلی وو جلسه وشوه ما
پکښی تقریر وکړو چه : ای پښتنو ورونو مونږ ټول یو قوم یو او د یو بابا اولاد یو
زمونږ مثال د یوی ونی دی چه دې کښی ډیری څانګی وي خو مونږ لی یو وي
او چه څوک دهغې ونې نه یوه څانګه پرې کوی نو دهغې ونی سوری ته نقصان رسي
او که دهغې ونی مونږ وچ شی نو ټولی څانګی یې وچې شی نو نن ورځې پیرنګیان
لګیادي دغه څانګی ورو ورو پرې کوی ، تاسو ولیش شئ که دغه څانګې ختم شی
نو ستاسو بچی به په نور پاتی شی او د سوری به یې ورک شی او که چیری دغه
مونږ وچ شو نو دغه ټولی څانګی به یې وچې شی یوه به هم پاتې نه شي ، زه تاسو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وایم چه دښمن ګلیادی تاسو ورکوي او په دی کوښښ کښی دی چه دا مونږ وچ
شی که تاسو نه دا مونږ وچ شو نو بیا به ورک شئ . پاڅئ ! دا چیل کورجوړ کړئ
دا پېل ببلوالی پریږدئ یو قوم شئ ، که یو قوم شوئ نوستاسو دنیا به هم اباده شی
او اخرت هم . چه جلسه ختمه شوه نو زمونږ د تنګی کارکنان کلی ته رخصت شول اوزه او
فضل لطیف باچا بلدګی ته او بیا رانی زوته لاړو او دهغی علاقی دوره مووکړه چه د
هغه ځایه واپس شوم نو غلام محمد خان د لوند خور د جلسی انتظام کړی ؤ زه
او میا احمد شاه او عبد الاکبر خان هلته لاړو ، دلته هم ډیره لویه جلسه وشوه او
ډیری زنانه ورله راغلی وی او په هغه جلسه کښی ما سره زنانو دا وعده وکړه چه :
« که د ظلمونه پوره نه شوه ـ مخ افغانه جینکی به دې ګټینه » جلسه چه ختمه شوه نو
میا احمد شاه او عبد الاکبر خان واپس راغلل او زه یی هغوی ته د بائیزو د دوری
د پاره پریښودم او غلام محمد خان سره پاتی شوم . مونږ د بائیزو او شموزو
دوره وکړه . زه د بائیزو د کارکنانو نه ډیر خوشحاله شوم ځکه چه هغوی پخپله
علاقه کښی ډیر کار کړی و او د تولو نه زیاته زما د خوشحالی خبره دا وه چه کوم ځای
به جلسه وه او چه کومی ښځی به په کوټو (باغونو) جلسی ته ناستی وی نو هغو سره به
څرخي هم وی او هغوی به د جلسی شروع کېدو نه وړاندی څرخی کولی بله دا چه
غلام محمد خان او زرین خان به زما د ارام ډیر فکر کولو د دوی په برکت به زه په
ارام وم ، بله دا چه غلام محمد خان او زرین خان په زنانه وکښی ډیر کار کړی و .
په لوند خور کښی د ښځو جلسه وشوه ، په زرګونو ښځی ورله راغلی وی او ماله یی سپاس
سنامه هم راکړه او تقریرونه یی هم وکړل په دی زه خوشحال شوم ولی چه بغیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځو نه یو قوم ترقي کولی نه شي ولې چه زمونږ د کور او بچو تول پرورش د هغوی په لاس کښې دی او زمونږ د کا ډی چه کومې دوه پایې دي نو یوه سړی دی او بله ښځه ده نو تاسو پخپله خیال وکړئ چه یوه پایه پنچره وی نو کاډی به څنګه لاړ شي؟ په سپاسنامه کښې دوی دا مصرع لیکلی وه: «لا که د ظلمونه پوره نه شوه - فخر افغانه چینکی به دې کښه» له دې ځایه زه او غلام محمد خان دیوی ورځی دپاره دو سفرو له لاړ. هلته دیو سفر دیوه عظیم الشانه جلسه وه، زرګونو خلک او خدائی خدمتګار جمع وو دا سی لویه جلسه ما بل ځای لیدلی نه وه، ما په جلسه کښې تقریر وکړو چه خدائي خدمتګار ځان ته خدائي خدمتګار وائي، لیکن خدای ته د خدمت ضرورت نشته، د خدای خدمت د هغه د مخلوق خدمت دی او د خدائی مخلوق یوازی مسلمانان نه دی ټول د هغه مخلوق دي، که هندو دی که سکه دی، عیسائي دی زمونږ فرض د دنیا نه ظلم ورک کول دي او مظلوم د ظالم نه خلاصول دی. مونږ به د هغه قوم او حکومت مخالفت کوو چه څوک د خدای په مخلوق ظلم کوي که ظالم زمونږ ورور او مسلمان هم وي. بله دا چه زمونږ خدمت به د خدای دپاره وي د څه غرض دپاره به نه وي مونږ له چه څوک څومره تکلیف را کوی زور زیاتی را باندې کوي مونږ به بدل نه اخلو بلکه مونږ به صبر کوو او د هغه سړي، قوم یا حکومت د پوهولو کوشش به کوو، چه جلسه ختمه شوه مونږ د شپې د ارام دپاره سودم ته راغلو دلته زمونږ ملګرو امیر محمد خان او مهردل خان او شاکر الله چا او د هغوی ملګرو په دی علاقه کښې ډیر ښه کار کړی و. دلته هم ډیره ښه جلسه شوه او د دی ځای په زنانو کښې هم د ازادی جذبه پیدا شوي وه، د دی ځای د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوری دختمیدو نه پس دسلیم خان په دېرې کښې دمومند دلوه لویه جلسه وشوه
دعلاقې ټول مومند راجمع شوي وو او ددې تحریک په غرض اومقصد می پوه کړل چه
دا تحریک زمونږ د ورورولۍ او قامولۍ تحریک دی او مونږ دا کوشش کوو چه د ټولو
پښتنو یوه ورورولي او قامولي جوړه کړو او ددوی ذړونو نه بغض، کینه، تربګني
او دښمني لیرې کړو چه اتفاق پکښې پیدا شي، محبت او همدردي پکښې پیدا شي
او یو قوم شي. ای ورونو! که یو قوم شوئ نو تاسو له خدای داسې ملک درکړی دی
چه د دولتونو او نعمتونو نه ډک دی خو ستاسو دبې اتفاقۍ په وجه پردی نور خلک مناټی
کوي او که تاسو یو قوم شوئ نو ستاسو ملک بل څوک خوړی نه شي ستاسو دنیا
او اخرت به اباد شي او دا داسې ملک دی چه دې کښې به یو سړی غریب پاتې نه شي ټول
به خانان شي.

دېره ښه او کامیابه جلسه وشوه او خلک د دې تحریک په غرض او مقصد پوه شول
او د انقلاب زنده باد، فخر افغان زنده باد په چغو کښې جلسه خوره شوه. بیا له دې ځا
مونږ منکا ډډ ګی ته لاړو خلکو سره کښېناستو. دلته زمونږ تحریک ښه روان دی او
دېر مجلسونه مو وکړل او بیا ترې رخصت شو. چیل کلي ته لاړم په دې دېر ګرځیدو او
تقریرونو مې اواز ناست وه، ډېره مې خوږیده ناجوړه شوم لږ ارام مې وکړو لیکن زما په نصیب کښې
ارام چېرته و؟ که زه به خلکو پسې نه تلم نو خلک ما پسې راتلل او ارام مې نه شو کولی ما به دېر پوهول
خونه پوهیدل، دا دهغوی هغه دېر محبت وو او که خبرې مې ورسره نه کولی نو خفه کیدل به.

دپېرنګیانو دجبر و تشدد زیاتوالی:

د سرحد حکومت دکانګرس ټوله اړدو هم دسولي هیڅ پروا نه کوله، ورځ په ورځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي نوی نوی حکومته او قانونه په مونږ لګول اول خو خدائي خدمتګار په چونو بند وو چه نه
حٔی. بیا یې په سړکو نو هم ګرځېدو ته نه پرېښوول، بیا حکم جاري شو چه څو مره جرنیلي
سړکونه دي د هغوته څلور څلور میله یو خوا بل خوا جلوسونه جلسي او په وردو کښې ګرځېدل
... دي، علاقه په علاقه د دې نه علاوه دفعه ایک سو چوالیس (۱۴۴ مه ماده) ولګېده او
... پولیس ته اختیار ورکړې شو چه تا سو پخپل حکم چه څوک نیسئ نیوی شئ. په صوبه سرحد کښې
پولیس راج جوړ شو. یوه ورځ زه د خان بهادر میا مشرف شاه د زوی فاتحې له تلم څلور
... ائي خدمتګار باور دي هم راسره وو چه د مردان د جرنډ وادې له ورغلم نو زمونږ
... ولید وسره یو پولیس سنتري راملاو کړو او د عام سړک د دروازې زمونږ موټر ته
... ه کړه بلها دنه وه مونږ د موټر نه کوز شوا و هغه ته مو ووې چه دا خو عام سړک دی
بلها د هم نشته مهرباني وکړو دروازه راته لیرې کړه هغه راته ووې چه سړک مرګ نه
... نم ماته خو دا حکم دی چه د سرخ جامو سړي په دې سړک مه پرېږده او که هغه څه ویلې
بیا یې په توپک وله. توپک یې مونږ ته مخامخ کړو او راته یې ووې چه که تلی شی نو لاړ
... ! چا چه زه پېژندم هغوی ورته ډېر ووې چه داسې مه کوه دوی ته دروازه لیرې کړه
... ووی چه ماته د خپل افسر حکم دی دروازه د دوی له نه شم لیرې کولی مونږ واپس شو
... نهر په غاړه د پولیس لاین سړک ته راو وتو تا نهی دار مو د دې خبرې نه خبر کړه هغه
... ووې چه زمونږ صاحب سره په دې کښې لیدل په کار دی ما ورته ووی چه دا خو
... د صاحب حکم دی د لیدو نه به څه جوړ شی؟ تا سو فکر وکړئ چه ستا سو ما سره داسې
... ل وي نو عام خدائي خدمتګار و ته به څو مره تکلیف وي؟

په کلو کښې لاړو کو څو کښې به پولیس بې ګناه خلک وهل سواره به راتلل کلو کښې ګرځېدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د خلکو ستروته به یې ماتول، لیکن مونږ د خپل طرف نه په سوله تینګ اوسیږو او د داسې

کارمونه کولو چه په مونږ څه الزام راشي او د اتول تکلیفونه مونږ په صبر او استقلال تېرول

او بیا په اخره نوبت دې ته ورسېږ و چه دوهلو په ځای به یې خدایي خدمتګار قتلول د

شپې به د دوی بار د پر لارل په دفتر کښې چه به د کوم خدایي خدمتګا دیوټي وه هغه به

یې ونیو او چه څه به ورسره و هغه به یې ترې واخیستل او بیا به یې په ټوپک وویشتو. د غه شان

یو صوبه دار چه زمونږ یو خدایي خدمتګار غریب یې بیګناه په اور مرو کښې وویشتو هغه ور ته

چغې وهلې چه زه یم او هغه یې شهید کړو، د کلو خلکو پولیس ونیول ا ټوپکې یې ترې واخستې

خو زمونږ تحریک دومره اثر په پښتنو کړې و چه تشدد یې ورسره ونه که صرف رپوټ

یې وکړو او چه اسسټنټ کمشنر راغی نو ټوپکې یې ورکړې. پیرنګیانو ته پر ډیر دی ور ته

چه خلکو تشدد نه کولو پیرنګیانو به خلک مجبورول چه تشدد وکړي چه مونږ ورته بهانه

جوړه شي او سبه پرې زرونه یخ کړو او برباد او تباه یې کړو. د خدایي خدمتګارو اصل

صبر و خپل ځانونه یې خدای ته سپارلي وو او په دې یقین وچه یوه ورځ به زمونږ ه د

مظلومیت رنګ راوړي. پیرنګیانو به ویلې چه مونږه دې خلکو حیران کړي یو مونږ کو

کوو چه دوی تشدد وکړي د تشدد علاج خو مونږه سره شته ځکه چه مونږ سره د تشدد

د پر سامان دی خو د عدم تشدد د علاج راسره نشته.

he non violent pathan is more dan-

erous than the violent (

پیرنګیانو به دا خبره ډېره کوله چه:{

د عدم تشدد د په اصولو روان پښتون نه د متشدد پښتون نه ډېر خطرناک دی (

athan

چه د کراچي د کانګرس د سالانه جلسې نه واپس راغلو زمونږ د صوبې لاټ صاحب

ما سره ملاقات کولو خواهش ظاهر کړو او ماله یې د بعضې کسانو په خولې خوابونه راولیږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن ماچه د پیرنګیانو زور او ظلم او زیاتی ته کتل نو زړه می نه غوښتل چه لاټ صاحب سره ملاقات وکړم او نه ما ته پکښې د قوم او ملک څه فاید ښکاریده ولی چه یو طرف ته لی با وجود د سولې زمونږ د راهنرو قیلیان پری نه ښودل او بل لی دلوبو توقو په ډرامه زمونږ بچی ګرفتار کړل او په خلاصی خلقو منګاړوی توره تیاره جوړه کړی وه. په دی وجه ما هغه د ملاقات نه انکار وکړو لیکن زما د انکار با وجود حکومت اصرار کولو چه ما سره دی خامخا وینی نو یوه ورځ زما مشر ورور ډاکټر خان صاحب راغی او راته یې ووی چه د حکومت دومره اصرار دی نو ملاقات ورسره وکړه نو ما ورته ووې چه لاټ د صاحب زمونږ د جماعت د صدر او سکرتر سره ولی ملاقات نه کوي ولې چه ذمه وار خلک خو هغوی دي او زما خو څه ذمه واری نشته او که چیری ما سره ملاقات کول غواړي نو زه ورسره په دې شرط ملاقات کوم چه موجوده وخت کښې د حکومت د طرفه کوم مشکلات مونږ ته پیښ دي که د هغی حل کول په اخلاص او ایمانداری سره غواړی. لیکن لاټ صاحب دی شرط ته غاړه کښېښنبوده او وې ویل چه په سیاست کښې ایمانداری نه وی نو ما ورته ووې چه ایمانداری نه وی زه داسی ملاقات کول نه غواړم ځکه زما سیاست د ایمانداری دی په دې وجه هغه ملاقات تی شو.

څه ورځې پس زمونږ ملګری میا احمد شاه صاحب د څه خبری د پاره مسټر قرته چه د پولیس نائب جرنیل و او زمونږ د صوبې د سی. آی. ډی لوی افسر و و او بیا دواړه لاټ صاحب له لاړل، لاټ صاحب بیا هغه سره زما د ملاقات خبره تازه کړه نو میا صاحب ماله راغی او ما ته ئې ووې چه لاټ صاحب سره ملاقات

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه ما ورته ووې چه ما ته په ملاقات کښې څه عذر نشته خو زه یکښې څه فایده
نه وینم ستا او د هغه د اګفتګوی هم تسلی بخش نه دی او بیا دپرانګو دضیح متعلق
خواب چه مونږ سره طاقت دی او بیا دلاړې نه د بند ولو خواب چه هغه پښپایی خو
سوختک و . د میا صاحب طبیعت زما په انکار خفه شو نو بیا یې جرګه را وغوښته او جرګې
ته یې دا مسئله پیش کړه او جرګې په کثرت رأی دا فیصله وکړه چه ملاقات کول نه دی
په کار په دې میا صاحب نور هم خفه شو لیکن په دې ورومنتو نو قاضی صاحب او علی اصغر
خان میا صاحب رضا کړه ، دفیصلې نه پس ما د هغه نه پوښتنه وکړه چه فردوس خان
او غلام محمد خان تا سو د ملاقات په حق ښکله لاسونه وچت کړې و هغوی په څه
کښې ووې چه مونږ خو د دی ویری نه لاسونه وچت کړې وو چه که نه وو سره ملاقات
ونه کړې نو مونږ به ګرفتار کړې او بیا به جنګ شروع شی .
دیو جاعت کارکنان چه دو پرې نه داسی کارونه کوي نو د هغوی نه قوم ته او
جاعت ته نقصان رسیږي . دا خبره حکومت دلته پرې نښوه ، وایسرای ته یې
ورسوله او زما بر خلاف یې غلط پراپیګنډه شروع کړه چه د ده د پرنګیانو
نفرت دی دده مونږ سره ذاتیات دي ځکه مونږ سره ملاقات نه کوی او
وایسرای په دی الفاظو ګاندهی جی ته شکایت وکړو ، ګاندهی جی ما ته ولیکل
ته خپل لاټ سره ملاقات وکړه زه پوه یم چه ته په څه وجه ملاقات کول نه غواړې
خو دوی ستا بر خلاف پراپیګنډه کوی او په خلکو کښې ستا متعلق غلط فهمی پیدا
کوي اخر زه مجبور شوم او دا خبره می د جرګې انتظامیې ته پیش کړه او د هغوی
په اجازه می لاټ صاحب سره په نتهیا ګلی کښې ملاقات وکړو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالاټ صاحب ته په خدايي خدمتګارو د ظلمونو او د رانيزو د قيديانو
ووې ليکن باوجود د دې خبرو د پيرنګيانو په پاليسي کښې څه فرق رانغی بلکه
د اول نه زيات شول. حقيقت دادی چه د دوی د اټول ملاقاتونه د دې قوم او
ملک د فايدې د پاره نه وو. د دې کښې د دوی مقصد داوي چه دا سړي به څنګه
دوکه کړي. خپل مقصد به ترې پاتې کړو او د خان سره به يې ملګري کړو او ما چه څومره
ملاقاتونه کړي دي نو بغير د لالچ نه مې پکښې بل څه ليدلی نه دي. حکومت د
ماليې په بهانه ظلمونه شروع کړل دا نه چه ګوندی خدايي خدمتګارو د ماليې نه
انکار کړې وخو ملا دومره ارزانه شوې وه چه خلک تنګ وو د ماليې وس يې نه کېده
او د ماليې بقايا يوازې په خدايي خدمتګارو نه وې د دوی نه زياتې په سرکاري
خانانو او ملکانو وې. خو هغوی ته يې څه نه وې خوارانو خدايي خدمتګار به يې تنګول
مالونه به يې ليلام کول حوالاتونو کښې به يې اچول او لا د هغوی برخلاف به يې داپروپېګنډه
هم کوله چه دوی د ماليې ورکولو نه انکاري دي پخپله يې هم نه ورکوی او نور خلک هم
منع کوي حالانکه دا بالکل دروغ وو. خلکو سره به رښتيا ماليه نه وه او خدايي خدمتګارو
سره هم نه وه دی به حکومت ته وې چه دا تاسو نورو خلکو سره څنګه سلوک کوئ
دغسې مونږ سره هم کوئ. مونږ خو هم ستاسو رعيت يو چه لعضی خلکو ته معلومه شوه
چه حکومت د خدايي خدمتګارو په کړولو خوشحالېږي نو په خدايي خدمتګارو لي
د دروغو مقدمې شروع کړې، په دداوه کښې د جبار خان او الميرملک د لاسه خدايي
خدمتګار په اور کښې ولاړ وو. په اباز وکښې آفتاب ګل ميا او يحيی ميا او د دوی نورو
رونو او عزيزانو خدايي خدمتګار د ورکو په کوټو کښې بند کړل او د بوسولو ګې يې

... په صوبه پښتونخوا کښې کاکا خیل میاګانو دولتمند ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

... حکومت ...

... په جرم کښې ۴۶۴ ... دوټکو ول - ۱۲۰

ورته وکړل. ددې کاکاخیلو، میاګانو د پیرنګیانو سره دومره محبت وا او دهغوی دومره وفادار او خدمتګار وو چه څه وخت به دخدایي خدمتګارو د ژاتلو نه خبر شو نو توبکې به یې ورپسې واخیستې او دهغوی موګ ته به تیار وو. دمالیې په بانه د ننګرا عبدالله جان میا او دهغه زوی چه په خلکو څومره ظلمونه کړي دي دهغو بیان کولی نه شم ده هم خلک په کوټو کښې بند کړي دي او دبوسولوګي یې ورته کړي دی فضل الرحمن خان دشوقدر سره خو پریږده دښځو بې عزتي یې هم کړې ده. بلکه داچه زمونږ دهشنغر په کلو کښې او میرو کښې د پولیس تانه دار ګرځېدو او هر چا نه به یې پوښتنه کوله چه دلته هم څوک خدایي خدمتګار شته او چه څوک به خدایي خدمتګار وو هغه به یې وهلو، تکولو او بې عزته کولو. دملکنډ ایجنسي دسخاکوټ کلي نه یو څو ما شوم زما دلیدو د پاره راتلل نو پولیس تري خبر شو اول خوي په دوی ډېر د با وونه وکړل چه دوی ونه یریدل او خپله اراده یې پرې نه ښوده نو بیا یې دومره ووهل چه سر یې ورله مات کړل. هغو کښې یو ماشوم زما ورور داکټر خانصاحب مات سر کاندهي جي له ولیږلو چه هغه دغو ورځو کښې شمله کښې وا او دا ټول حال یې ورته ووې. حقیقت دی چه پیرنګیان دغو ورځو کښې بالکل لیونی شوي وو او د ګنهکار او بې ګناه تمیز نه وو. ګاندهي جي دا خبرې وایسرا ته ولیکلې او ورته یې ولیکل چه دې د تحقیق د پاره زه سرحد ته تلل غواړم خو وایسرا اجازت ورنه کړه، حقیقت دا دی چه په پښتنو باندې څومره ظلم کېدلو دا ټول پیرنګیانو کولو. هغوی دا نه غوښتل چه پښتانه دې راویښ شي او منظم دې شي او په دوی کښې دې اتفاق او سیاسي شعور پیدا شي.

ددیوی داس ګاندهي دسرحد دوره:

مهاتما جي وایسرای ته دوباره ولیکل چه که حکومت ماله اجازه نه راکوي نو بیا د...

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواهر لال بیا پټیل له اجازت ورکړی چه هغوی سرحد له لاړ شي او تحقیق وکړي چه څرک
سوله ماتوي؟ خو حکومت ددی نه هم انکار وکړو ځکه چه سوله خو دوی ماتوله بیا
کاندهي جي وابرات ولیکل چه زما زوی دیوی داس له اجازت ورکړه حکومت دي تر
هم تیار نه شو اخو چه کاندهي جي د حکومت نه مایوسه شو نو واسرای ته يي ولیکل چه بنه ده
نه ماله اجازت راکوئ او که نه راکوئ زه سرحد ته ځم، نو پس د هغی نه حکومت په دی رضا
شو چه بنه ده مونږ دیوی داس له اجازه ورکوو په دی شرط چه هیڅ قسم جلسی او جلوس به نه
نه وی بکاندهي جي مونږ له تار راکړو چه دیویداس سرحد له راځي لیکن استقبال جلوس
و نمایش به نه وي. دیوی داس راغی او مونږ دده استقبال ونه کړو. او دیویداس چه
د وخت راورسید نو مونږ ته يي هم د مهاتما جي هغه خیال ظاهر کړو چه څه وخت مونږ د
پېښور نه اتمانزو ته روانید و نو مونږ دیویداس ته ووي چه د پېښور نه تر اتمانزو پوری
سړک د لسولسو ګزو په فاصله خدایي خدمتګار د حفاظت د پاره درته ودرو و خو هغه د
دي نه انکار وکړو چه سباله مونږ تهکال له لاړو نو خبر شو چه دلته ارباب عبدالغفور خان
د باد ړکلي عاشق شاه باچا او په ترڅه کښی ډیر بیګناه خدایي خدمتګار د حکومت ګرفتار
کړي و، او د ارباب عبدالغفور پلار ارباب جمعه خان د دیوی داس د پاره میلمستیا
کړي وه. دخلیلو، مومندو زمونږ ټول کارکنان موجود وو او دیوی داس ته يي هغه
ټولی قصی وکړي چه حکومت مونږ سره کړي وي. بله ورځ اتمانزو له روان شو. مونږ چه
ښاره روانید و نو موټر نه و، نو په لاری کښی کښېناستو او چه د شاهي باغ نه لږ وادړ
د زرین خان د ترنګزو موټر راغی ددوه ښکلی خدایي خدمتګار په ښکلو ورد وکښی
کښی ناست وو او سره جنډه پری لګید لی وه مونږ د لاری نه کوز شو او موټر کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښېناستو . زه او دويد اس اوخورشيد بهن د دې واره روستوکښېناستو موټر
روان شو او د پر په تېزۍ روان شو . يومشهور ظالم ډاکومفرور چه په قاضي مفرور
مشهور و موټر ته د سره يه، باب ډېل په غاره قلي خان چه د حکومت سړی و . دلو خونکل
کښي کښېنولی و چه زموټر موټر ورور سېدو او هغه دوه خدايي خدمتګار چه د موټر مخ
کښي ناست و دهغې باقاعده ورد دي وي نو دهغې ډاکو نو داخيال راغي چه دا به جرنيل
موټر وي نو بېرته کښېناستل او بله داچه دوی ته خو دا معلومه نه وه چه موټر به موټر کښي
څو ولي چه موټر دا دی نه په لاری کښي ناست و . خو موټر پسي چه کومه لاری وه هغي
دغه مفروران راپاڅېدل او د زې پې پرې وکړې دا هغه لاری وه چه موټر پکښې ناست
و، سړي پکښي زخميان شول، مالونه يې لُترې واخيستل او يو بل ته يې روې چه هغوی
دې لاري کښي نشته چه موټر ورته ناست وو . دغه لاري چه چارسدې ته را ورسېدله
موټر ته يې دا تول حال ووې بيا ماته زموټر د موټر هغه ډريور ووې چه موټر دغه ځای
ته را ورسېدو نوما وليد ل چه دغه لو خو کښي يو سړي را وچت شو او بيا کښېناستو غالبا
چه دوی به داخيال پيدا شوی وي چه دا موټر خو د جرنيل معلومېږي ځکه چه جنيل
هم پرې لګېدلي ده او باوردی فوځيان هم پکښي ناست دي او ددی له خو قلي خان
پوليټيکل ايجنټ دا يوې ورلېږلی وه چه باچا خان او د وه ملګري يې په لاری کښې
درروان شو دوی ځکه په موټر غرض ونه کړو او په هغه لاری يې ډزې وکړ
چه موټر پکښي د پېښور نه ناست وو . موټر رز په د کښي ووچه ددې لاری دو
نه خبر شو نو چه د چارسدی هسپتال له ورغلو هغه زخميان موهم پکښي وليدل
هغوی راته دا تول حال ووې . ددغو ډاکي ماورونه چه ځلک خبر شول دغو ډاکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسې داکړي او نور خدايي خدمتګار او عام خلک راووتل خو دوی تري وتښتېدل او چه تيراته ورسېدل نو زمونږ اپريدي وروڼه ددې واقعې نه خبر شوي وو هغوی پې وشپول او هغه مالونه يې تري واخيستل او دا قاضي مفرور يې قتل کړو او کومې روپۍ چه زمونږ په سر قلي خان ورکړې وې هغه تري هغوی واخيستې او د خلکو هغه سامان يې مونږ ته راواپس لو او هغه مونږ خپلو خاوندانو له ورکړو چه هغو کښې يوه تماچه هم وه.

دا اپريدو وروڼو دا خيال وچه که دا د پښتنو مېلمانه د ګاندهي جي زوی او خورشيد بهن دوی وژلي واي نو د پښتنو به په هندوستان کښې څومره بدنامي شوې وه د غه وجه وه چه اپريدو دوی قتل کړل که نه وي نو ازاد قبايل هغه سړي نه وژني چه ددې ته پناه ورورړي وي. ددې مفرور په پېرنګيانو اپريد وله ډېرې روپۍ ورکولې، ولې هغوی نه اخيستې.

دا شکوري چه د پېرنګيانو د حکومت دا منصوبه خدايي ناکامیابه کړه که د ګاندهي جي زوی يا د خورشيد بهن چه دا د « دادا بابي ناوروجي » نوسې وه دا- دابائي ناوروجي د کانګرس باني وو او دده په کوشش کانګرس دې ځای ته رسېدلی وو که دا دلته په سرحد کښې وژل شوي واي نو پېرنګيانو له به هم د پښتنو بر خلاف د پروا- پېګنډې ښه موقع په لاس ورغلې وه پښتانه به يې دنيا کښې بدنام کړي وو، او هندوان او پارسيان به يې هم د پښتنو نه بيزاره کړي وو او کوم اثر چه په هندوستان کښې او په کانګرس د خدايي خدمتګارو په وجه پيدا شوی و هغه ته به ډېر نقصان رسېدلی وای او پښتانه به بيا د پېرنګيانو زور او ظلم ته يوازې پاتې شوي وای او دنيا سره به يې د سترګو لګېدو شان نه وپاتې شوی. خو مونږ خدايي خدمتګار و د

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د دوو په ځای دی یوه شی ، د شپې مونږ د میا صاحب میلمانه شو
محمد زمان میا صاحب احمد شاه میا مجبور کړ چه زمونږ سره
بمبی ته لاړ شی احمد شاه میا هم د تلو انتظام وکړلو ، زه او دیویداس
د ده په تلو ډیر خوشحاله شو او سبا له بمبی ته روان شو په لاره کا ډی کښی
میا صاحب او دیویداس کا غذات درست کړل .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د راونډ ټېبل کانفرانس ورځو کښې

د جرګې مشرانو کښې اختلاف ، شملې ته زما تګ ، شمله
کښې مصروفيت ، فارن سکرټر او
هوم سکرټر سره
ليدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بمبي کښې د آل انډیا کانګرس کمیټۍ جلسه وه او هغې له د ټول هندوستان ممبران
راغلي وو څه وخت چه مونږ د بمبیي ټیسن ته ورسیدو او د ګاډي نه کوز شو نو میا احمد شاه
ماله راغی او ډیر خفه و. ده راته ووې چه ماته خو دیویل اس ووې چه ته د کانګرس ځای
له لاړ شه داخو داسي شوه چه ماله یي جواب راکړو، امیر محمد خان د هوتي ورته ووې
چه ماته یي هم داسي ویلي دي لیکن ما ورته ووې چه کوم ځای فخر افغان صاحب وي زه
به هم هلته یم نو بیا هغه چپ شو لیکن میا صاحب وي چه زه یي ستا سو نه منع کړي یم او ما
یي ځواب راکړي دي تا سو سره نه ځم ماهم د میا صاحب د راضي کید و کوشش وکړو خو دی
رضا نه شو نو بیا زما څه مسلمانان د وستان ټیسن له راغلي وو موټر یي راوستلي وو هغوی
سره می په تلو رضا کړو لیکن د میا صاحب طبیعت خراب شوی و بله ورځ مونږ د میا صاحب
لید وله لاړو، دی موولید ولیکن طبیعت یي درست نه و ماته د ګلیا ړی دیو مهربان
پښتون نه معلومه شوه چه میا صاحب ډیر خفه دی او وایي چه بس نو کار نه کوم او کلی ته
روان دی. دیوی داس چه د دی واقعي نه خبر شو هغه ورته ووې چه ما خو په دی
خیال ویلي وو چه دلته به تاته تکلیف وي په مځکه به ملاسته وي، دال، چپاتي به خوري
او هلته د کانګرس د میلمنو د پاره ډیر ښه انتظام دی خو د میا صاحب خفګان لیري نه
شو ما هم میا صاحب ته ډیر منت وکړو چه واپس مه ځه چه مونږ ځپله فیصله کانګرس
وکړو او د کانګرس هغه بله ډله هم راغلی ده ځکه ستا موجودګي ضروري ده خو چه سباله مونږ
خبر یو و میا صاحب تلی و زمونږ معامله د کانګرس ورکنګ کمیټۍ ته پیش شوه او زمونږ د

حذاۓ پاک چه عزت ورکوی ده عنه عزت څوک واپس کووے ز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دد باچا ...

خان وَ ے کیگی. ۱۲

د صوبهٔ سرحد لویه جرګه نوم یې منظور کړه و او ماله یې اختیار ورکړو چه څنګه ستاخو بنږوی په سرحد کښې هغسی تنظیم جوړ کړه .

د جرګې مشرانو کښې اختلاف :

زمونږ د پېښور یووړو سردار عبدالرب نشتر په دغه وخت کښې دا اعتراض وکړو چه دوی (خدایي خدمتګار) خو د کانګرس په اصولو کاربند نه دی ، بلکه فرقه دارانه نعري هم او په مثال کښې یې اووئیل چه دوی د نعرهٔ تکبیر الله اکبر آوازکوی ، ګاندهي جي دده نه تپوس اوکړو چه د الله اکبر څه معنی ده ، نشتر صاحب جواب ورکړو چه : خدای لوی دی . نو ګاندهي جي ورته جواب کښې اووئیل چه ولې خدای ورکوچنی دی څه ؟

دغه شان دوی کامیاب نه شول ، د دې فیصلې نه پس مونږ سرحد ته راروان شو د دارسیدو سره ماخیل کار شروع کړو او د مردان او صوابۍ په دوره روان شوم میاصاحب خفه دیوی داس نه شو او نقصان یې خیل قام ته ورسولو او زما مخالف شو او چه کلي ته ورسید و نو د بلې دلې جوړولو کوشش یې شروع کړو او د صوبهٔ سرحد لویه جرګه یې هم راوغوښته چه د بمبئي د فیصلې د نه منلو د پاره یې تیاره کړي ، ما لریې هم خبر راکړو او د جرګې ورځې له راغلم او د امعامله لوی جرګې ته پیش شوه میا صاحب د بمبئي د فیصلې په مخالفت کښې تجویز پیش کړو او تقریر یې وکړو او تائید یې عبدالاکبر خان او غلام محمد خان دلوند خوړ وکړو ، بیا ما تول حقیقت ممبرانو ته ښکاره کړو ممبرانو زما سره اتفاق وکړو او د بمبئي د فیصلې تصدیق وشو .

زه چه په دوره صوابۍ له لاړم نو د پرخوشحاله شوم ځکه چه د دې ځای خدایي خدمتګارو په هر کلي کښې د پېرزیات کار کړی و او هر ځای جرګې او خدایي خدمتګار په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر تعداد کښې جوړ شوی و. زمونږ د تحریک ډېر زور یا په تحصیل چارسده ی کښې وا ویا په
صوابي کښې. د دغه ځای خدايي خدمتګارو راته یوه ډېر عجیبه قصه وکړه دوی وې چه تا ته
معلومه ده چه زمونږ د ترنګزو حاجي صاحب سره ډېر زاړه تعلقات دي. په ابتدا کښې چه
تاسو راغلی او دلته خدايي خدمتګاري جوړه شوه نو په دغو ورځو کښې مونږ حاجي صاحب له
د مومند و غازی اباد له تلی وو هلته مونږ د حاجي صاحب د مشرزوی فضل اکبر باچا ګل سره
په مجلس کښې د خدايي خدمتګارۍ خبره وکړه هغه وې پام کوئ چه کوم ځئ خدايي خدمتګارۍ
ونه کړئ دا ښه تحریک نه دی مونږ ډېر حیران شو بیا مو حاجي صاحب نه ځان له پوښتنه
وکړه ځکه چه هغه مو پیرو او مونږ لي مریدان وو چه بابا جي باچا خان زمونږ علاقه کښې
د خدايي خدمتګارۍ تحریک شروع کړی دی او مونږ او نور خلک پکښې شریک شوی دی
نه مونږ ته و وایه چه دا تحریک ښه دی او که نه؟ نو حاجي صاحب راته و ویل چه دغه تحریک
د پیرنګیانو په حق کښې دی که مخالف دی؟ مونږ ورته ووې چه د پیرنګیانو مخالف دی
نو هغه راته ووې چه دغه خو جهاد دی او تاسو کوئ نه ما د پیرنګیانو مقابله ونه کړه شوه نو
د پیرنګیانو نه دې تور و غرو نو له راغلم او باچا خان د دغه جیلخانو تکلیفونو او تاوانونو ته سینه
ډال کړی ده. په خدايي خدمتګارۍ کښې ملا د ده سره وتړئ! مونږ ورته ووې چه مشر
باچا ګل صاحب وايي چه خدايي خدمتګاري مه کوئ نو هغه لې را وغوښتو او ورته لې ووې
باچا ګله داسې خبرې مه کوه که نه وی عاق به دې کړم. مونږ په دې ډېر خوشحاله شو چه
حاجي صاحب هم ستاسره کلک ملګری دی.

زمونږ د صوبې جرګې چه فیصله زما په حق کښې وکړه نو میا احمد شاه صاحب خپله
استعفا پیش کړه او منظور شوه او خلک خپلو کلو ته روان شول، زما طبیعت هم د دورې په وجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خراب و پېښور ته لاړم چه ډاکټر صاحب به دارو راکړي او څه به لږ ارام وکړم لیکن دډېره
اسماعیل خان رمضان خان راپسې راغی چه پاڅه چه ډېره اسماعیل خان ته لاړ شو هلته
ډېره بربادي شوې ده حکومت هند وان مسلمانان جنګولي دي او ډېر خلک یکښې مړه
شوي دي او ډېر اسبابونه اوابادۍ سوزېدلي دي د خیر نګی د

شملې ته رماتګ:

چه پېښور ته ورسېدو نو ماله دګاندهي له طرفه تار راغی چه ددې تار په لیدو
شملې ته را روان شه رمضان خان او ما په دې فیصله وکړه چه د شملې نه به مخه به ډېرو
ته دراشم. رمضان خان چه ماته د ډېره اسماعیل خان د هندوانو د تباهي او بربادۍ
ټول بیان وکړو زه پوه شوم چه پیرنګیانو دوی له هغه سزا ورکړه چه دوی زما د رومبي
دورې په موقع زما استقبال په ډېر شان او شوکت سره کړې وو او زما عظیم الشان جلوس
ئې په ټول ښار کښې ګرځولی و ټول ښار ئې ښائسته کړې و. ډپټي کمشنر دوی ته ویلي وو
چه د باچاخان استقبال جلوس جلسه تاسو مه کوئ که نه دی نو تباه به شئ خو دوی و نه منل
زما زړه ته په دې واقعه لویه صدمه ورسېده چه دا پیرنګیان به زمونږ د امسلمانان تر
کومه په دنیا کښې شرموي او بدنام وي.

زه د دواخانه خدمتګار و سره شملې ته په کاډي کښې روان شوم، چه زمونږ کاډي
لاهور ته ورسېدو نو سردار سردول سنګه کولیشر سره زما دنور ملګرو او دوستانو تېښن
ته راغلي وو او ماته ئې ووې چه دسکهانو یو لوی کانفرانس دی او مونږ هغه کنفرانس ته
روان یو او د جلسې ځای تېښن ته نژدې دی نو دوی زه مجبوره کړم او جلسې له ئې روان
کړم په جلسه کښې ئې خپل ټول د ګجرات د جبلخانې دوستان ولیدل یاران ورېدل و مایو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مختصر تقریر وکړو او سکهانو ورونو ته مې ووی چه په ۱۸۵۷ع کال کښې ستاسو او زمونږ
پنجاب او سرحد په وجه هندوستان غلام شوی دی اوس زمونږ او ستاسو فرض دی
چه پاڅو، ملا وتړو او هندوستان ازاد کړو. دا کوم نفاق او جګړې چه زمونږ د دښمنانو
زمونږ په کور کښې پیدا کړی دی دا د هندوستان دازادۍ د پاره ډیرې خطرناکی دي
مونږ له بغیر د خپل ذاتي غرض د ملک او قام خدمت په کار دی. چه جلسه ختمه شوه نور
زاده هنسراج صاحب په زور جلسه ته بوتلو او د ښیې په ګاډی کښې. هغه ځایه شملې ته
روان شو سحر وختي زمونږ ګاډی کالکا ته ورسید او د هغه ځایه به موټر کښې شملې ته
روان شو چه ورسید و نو جواهر لال اډې له زمونږ د بوتلو د پاره راغلی و. مونږ هغه سره
د مهاتماجي ځای له لاړو لیکن مهاتماجي د وایسرای ملاقات له تللی ولو. ساعت پس
راغی او هغه سره مو ملاقات وشو. دلو ارام نه پس مونږ ټول یو ځای شو نو ګاندهي جي
د وایسرای د ملاقات حال ووې او ما او جواهر لال نهرو ته یې ووې چه حکومت د صوبه
سرحد او یوپي تحقیقات ته تیار نه دی اوس چه ستاسو څه رنګه رضا وی چه هغه شان
کړې شي مونږ دواړو ورله دا ځواب ورکړو چه ستا په رضا مو رضا ده او په دې فیصله
وشوه چه مهاتماجي دې ګول میز کنفرانس له لاړ شي. وړاندې دا فیصله شوې وه چه په
دې دواړو صوبو کښې چه حکومت کوم ظلمونه کړي دي که حکومت د دې تحقیقات نه کوی نو
ګاندهي جي دې ګول میز کنفرانس له نه ځي. خو مونږ په دې نتیجه د ډېر غور نه پس ورسیدو
چه ګول میز کنفرانس خو د ټول هندوستان د ازادۍ سوال دی صرف د دوو صوبو د ظلمونو
د تحقیقات په نه کولو ګاندهي جي له د کنفرانس نه پاتې کیدل نه دی په کار. موټرونه راغلل او
سامان پکښې کښېښودی شو چه ګاندهي جي ایمرسن هوم سکرتری سره په ټیلفون خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړې نو د دغو دواړو صوبو نه علاوه نورې خبرې چه حکومت د مهاتما گاندهي سره منلې
وې د هغو نه هم په شا شوی و. مهاتما جي د موټرو نو نه سامان راکوز کړو او موټرونه یې
رخصت کړل او په راونډ ټیبل کنفرانس کښې یې د شرکت اراده پرېښوه چه څه وخت موټرو نه
رخصت ورکړل نو جواهر لال ورته ووې چه انتظام په کار دی ولې چه په ټولو کښې صرف یوه
سباني ورځ پاتې ده دې ته وینا په کار ده چه د سبا ورځ د پاره دې تیار واوسي خو
مهاتما جي د دې خبرې په اورېدو ډېر په قهر شو او وې وې چه هیڅ ضرورت د انتظام نشته
که حکومت غواړي چه زه دې گول میز کنفرانس کښې شریک شم نو هغه به د دې خبرې
انتظام وکړي چه ما په وخت ورسوي. گاندهي جي ته ما ووې چه ته د غه شان حکومت ته
... کلک شه او کلکې خبرې ورته وکړه نو ته به وگورې چه بیا به حکومت د هر څه د پاره تیار
شي ولې چه دا یو ډېر عجیبه حکومت دی. مهاتما جي وخندل او وې ویل چه زه اوس خدای
خدمتگار کېږم. ما چه څه رنګې وې هغه شان وشوه چه سباله حکومت هغه ټولې خبرې
منظورې کړې او د گاندهي جي د رسولو د پاره د یو خاص گاډي انتظام یې هم وکړه او د
بمبئ میل او د جهاز د پاره یې تارونه ورکړل چه د گاندهي جي د رسېدو پورې ایسار شي.
ټولو په وخت کښې گاندهي جي ووې چه په راونډ ټیبل کښې هیڅ نه کېږي زه صرف
د الله د اروان د زړه د پاره ځم. د دې کنفرانس د کامیابۍ امید نشته تاسو خپل
کار جاري وساتئ او ما ته یې وویل چه هاول فادر سکرټر او ایمرسن هوم سکرټري
ما ته لیکلي دي چه د دې مونږ سره نه گورې او هغوی ستا سره لیدل غواړي نو
هغوی ضرور وگوره. ما ورته ووې چه گاندهي جي زه د پېرنگیانو سره ملاقات نه
کوم نو ده راته ووېل دا زه چه کوم نو ما ورته ووېل چه ته خو مهاتما جي او زه خو کمزورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان هم په ښو یې انې پېښه نه ږدم هسې نه چه و ښوښېږم، خو چه ته وایې زه به
ور سره ووېنم د رخصتېدو په وخت کښې ما ورته ووې چه کاندهي جي چه سرحد ډېر
مظلوم دی چېرته هېر د نه نه شي. ددې په اورېدو يې وخندل او ويې ويل چه:
د سرحد ورونه زه هېرولی نه شم. زما دواړه خدائي خدمتګار د کاندهي جي مخکښې
او مونږ ورپسې روان شو. د خلکو دومره غوبل وو چه مونږ يې کښې وېرکړو او زه د مها
تما جي نه ډېر وروسته پاتې شوم او دا دوه خدائي خدمتګار زما ملګري دده سره
د ټيسن پورې لاړل. زما د لیدو د پاره یوه دوه پېښوریان راغلي وو په دې وجه هم
د ټيسن پورې ونه رسېدم. د روانېدو په وخت کښې کاندهي جي هغه دوه خدائي
خدمتګار ځان ته نزدې کړل او ويې منل او دوی ته يې وويل چه که تاسو نه وی نو
زما را رسېدل ډېر ګران و.

شمله کښې زمونږ مصروفیت:

د پولیس افسرانو او نورو خلکو چه په دغه موقع يې دا خدائي خدمتګار ولیدل
نو د دوی د کارکنداری نه ډېر متاثره شول او د دوی به يې ډېر تعریفونه کول ا
د خدائي خدمتګارو په شمله کښې ډېر رعب قایم شو او مونږ چه به د غلته بازار ته
کښې ګرځېدو نو نور خلک خو پرېږده پېرنګیانو او میمانو به هم خدائي خدمتګارو ته
منډې وهلې او ويلې به يې چه دا هغه ریډ شرټ (سرخپوش) دي. چه سبا ش
د پنجاب یو خان بهادر چه په انټیلیجنس ډیپارټمنټ کښې و د دغه زوی چه زمونږ
په اسلامیه کالج پېښور کښې سبق وې ماله د چای دعوت راکړو ما ورته ووې چه
پلار خو د سرکار نوکر دی هسې نه هغه ته نقصان ونه رسي خو هغه زما خبره منظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کوره نوښنه مې ورته کړل. د دې طالب علم پلار د سیسل هوټل کښې اوسېده موږ له
يې هلته چاي وکړه. زه سره د هغه د دوه خدائي خدمتګارو هوټل ته ورغلو هلته ډېر
پېرنګیان ناست وو چاي يې څکلې نو چه دا خدائي خدمتګاري وليدل نو په ډېر تعجب
يې ورته وکتل موږ له يې د دغه ځاي نه ځان له د چاي څکلو انتظام کړې وو او ما سره
يې د فيروزخان نون چه هغه وخت د پنجاب وزير وو او دوه د پنجاب ټيکه داران يې
مېلمانه کړي وو موږ چه کښېناستو نو لږ ساعت پس سر فيروزخان نون راغې او چه
زه يې وليدم نو ښه ورلي جوړ کړو او راته يې ووې: «خانصاحب! آپنے تو غضب کر دیا
آپ کانگرس کے ساتھ مل گئے ہو؟» خانصاحب! تا خو عجيبه کار وکړه د کانګرس سره
ملګرې شوې؟ اوس به هغوی موږ له خپل حق را نکړي. ما ورته ووې چه ملک صاحب
ته لږ په ارام سره کښېنه نو خبرې به وکړو چه کښېناستو نو ما ورته ووې چه ملک صاحب
موږ څه چل کړې وای موږ خو کانګرس له تاسو لېږلي يو که چېرې تاسو زموږ مدد
کړې وای نو موږ کانګرس ته څه کوو. موږ خو اول لاهور ته درغلو او مسلم ليګ ته
مو ووې چه موږ ستاسو مسلمانان ورونه يو زموږ يو تحريک دې هغه اصلاحي
تحريک دې موږ د پېرنګيانو د حکومت خلاف نه يو، موږ د خپل قام اصلاح کول
غوارو او پېرنګيانو په موږ زور ظلم زياتې او توره شپه جوړه کړې ده او دنيا زموږ نه
خبر نه ده. موږ د مسلم ليګيانو نه دا هيله وکړه چه تاسو زموږ په حال دا دنيا خبره کړئ
چه دې پښتنو څه ګناه کړې ده چه دې پېرنګيانو لې توره شپه جوړه کړې ده چه په پښتنو
دا دومره ظلم ولې کېږي؟ او په مسلم ليګ پسې ډهلي او شملې ته هم لاړو خو تاسو زموږ
ملا د ته غاړه کښېښوده او موږ له مو لاس را نکړو نو موږ به څه کول؟ موږ مجبور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو سیلاب اخیستی و نو کانګرس لاس راکړو او مونږ ورسره ملګری شو او
اوس هم زه تاته وایم یوازی د پنجاب مسلمانان دي زمونږ ملګرتیا وکړی نو مونږ د
ټول هندوستان د مسلمانانو په ملګرتیا پسی نه ګرځو صرف ستاسو د پنجاب د مسلمانانو
ملګرتیا غواړو که تاسو داکوئ مونږ اوس هم د کانګرس پرینږدو و ته تیار یو اوس هم
د کانګرس ورکنګ کمیټئ ناسته ده زه به استعفا ورکړم نو سر فیروز خان نون ووې چه:
د هم سوچ کړ جواب دینګے » یعنی مونږ به په دی خبره فکر وکړو او بیا به ځواب درکړو
بیا می هغه ته شپاړس کاله پس بهار صوبه کښی چه هلته پولوی فساد شوی و ولیدو
ما ورته ووې چه ملک صاحب تا خو ماله هغه ځواب را نه کړو ؟ نو وې خندل ستړګی
پی ښکته کړې او روان شو . نو اوس دې د هندوستان مسلمانان فیصله وکړی چه ګرام مونږ لوکه پنجاب ؟
څه وخت چه زمونږ خبرې او چای ختم شوې او دروانید و نو زمونږ میزبان په شمله
کښی د سبا د پاره د ډوډۍ دعوت راکړو سباله د ډوډۍ په وخت کښی چه دوغلو نویه
هوټل کښی ټول پیرنګیان او میمانې په کرسو کښی ناستی وې مونږ له په بیل ځی کښی انتظام
شوی و . زمونږ سره د لاهور د سول اند ملټری ګزټ د اخبار چلوونکی او بل د کلکتی د
سټیټ مین خبرلوڅی هم په دی دعوت کښی وو . ما سره د انګریزی اخبار ایډیټر
خبری شروع کړی چه اوس خوسوله وشوه نو د خدایی خدمتګار و څه ضرورت دی
قاله په کار دی چه دا تحریک فوراً ختم کړې ؟ ما ورته ووې سنه دی خو په یو شرط هغه
وې هغه څه دی ؟ ما ورته ووې چه هغه دا دی چه پیرنګیان دې ددې ملک نه لاړشی
او دا ملک دې ازاد کړي نو بیا به دا تحریک پخپله ختم شی . ددې په اوریدو هغه غصه
شو او خومره چه مونږ د دی میز نه چاپیره ناست و نو هغوی ټول و ر پوری وخندل

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړې هم ډېرې خبرې وشوې . دوه ورځې ختمې شوې اکثر مېلمانه رخصت شول . خان
بهادر صاحب او دهغه زوی او دکلکتې خبر لوڅي پاتې شول . خان بهادر صاحب
خدايي خدمتګارو متعلق مانه تپوس وکړو ما ورته توله قصه بيان کړه بيا هغه
راته ووې چې ستاسو ددې تحريک برخلاف ما ډېرې غلطې خبرې اورېدلې وې خو
اوس مانه معلومه شوه چې دا ډېر نيک تحريک دی او دخدای دمخلوق دخدمت
دپاره دی او اخوکښې يې راته ووې چې زه هم خدايي خدمتګار يم او دې خدايي
خدمتګارو سره يو ځای تصويرو باسم بيا يې يو انګرېز فوتوګرافر راوستو او مونږ
سره يې يو ځای تصوير وښکو دهغې نه پس مونږ رخصت شو او خپل ځای له دارام
دپاره لاړو .

دفارن سکرټر او هوم سکوټر سره ليدل :

مازيګر دمستر هاول فارن سکرټري خط راغی چې سباله ما په لس بجې ووينه
او دهغه سکرټري راته ووې چې ستاسو دتلو دپاره به زه خپله رکشه درولېږم ما ورته
ووې چې ستا مهرباني ده زه خدايي خدمتګار يم ، رکشه کښې نه ځم ځکه چې سړی يې
راکاږي سباله به خپله پښو درشم سباله ټيک لس بجې ورغلم هغه دبنګلې نه بهر ته
راووتو او زه يې خپل دفتر ته بوتلم . لږ ساعت پس اسسټنټ فارن سکوټري ويلي
هم راورسېدو . دی ما سره ډېر بلد ؤ . دی په پېښور کښې ډپټي کمشنر هم وو او
دبند وبست مهتمم هم پاتې شوی ؤ . خبرې شروع شوې ما ورته ټولې قصې وکړې
هغه ماته ووې چې زمونږ او دپښتنو ډېر ښه تعلقات وو داخه چل وشو چې په
مونږ او تاسو کښې نفاق چا پيدا کړو ؟ ما مسټر ويلي ته وکتل ما ورته ووې چې دده نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تپوس وکړه چه داتولی قصی دمسټرویلی په مخکښی شوي دي یا زما او دهاو
د تحریک متعلق خبری شروع شولی او په خبرو خبرو کښی هاول صاحب ماته دبر
ښنه ښنه باغونه وښودل خو ماورته ووي چه زه په دوه پیښو کوزاده کولی شم . دی
پیښی دوه دی او په بله پیښه تلېدلی باتینګنی ماله خدای هرڅه راکړی دی . زه خا
څه نه غواړم چه څه غواړم هغه دقوم دپاره غواړم . که څه راکوئ نوهغه زما دی قوم له
راکړئ . حقیقت دادی چه لکه څه ډنګ مسټرهاول او ډیل دپښتنو او انګریزانو
تعلقات ښه وو خو په انګریزانو کښی دکرفیت جیمی سن . میجر کول او کیر وغوندی کسان
راپیدا شول او داتعلقات یی خراب کړل . په دې کښی دمسټرایرسن هوم سکرټ
ټیلیفون راغی ماته ده ووې چه ایمرسن صاحب دی او وایی چه ماسره دی ملاقات
وکړي ما ورته ووې چه ده خو ماسره دملاقات وخت مقرر کړی نه دی . خو ده ماته
ووې چه له دې ځایه ځې لاره کښی بنګله ده ورسره ووینه مسټرهاول د پېرشریف
سړی و او ماسره یی په ډېر شرافت کښی خبری وکړې او ده تول عمر په ملازمت
کښی په صوبه سرحد کښی پښتنو سره تیر کړی دی چه زمونږ ملاقات ختم شو نو مسټر
ویلی ووې چه زه به دې دهوم سکرټری دفتر له بوځم لیکن مسټرهاول ماسره
بخپله دهغه دفتره پوری پیاده لاړلو نه په درکشه نه په اس سوور شو ، اس یی ورپسی
سائیس بیولی راوستلو زما په انتظار کښی دمسټرایمرسن هوم سکرټری اردلی
ولاړو زه او فاران سکرټری له یو بل نه رخصت شو او اردلی زه دهوم سکرټری
دفترته بوتلم . هوم سکرټری یو عجیبه سړی و او ماسره یی عجیبه خبری کولی او
دبادونه یی هم راباندی کول او ل خویي راته داووې چه تاپه مېرټ کښی تقریر کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ه د پېرنګیانو مخونه سپین دي او زړونه تور دي که چیرې زه ستا دا خبرې د لندن
اخباراتو کښې شایع کړم نو بیا به ستا سو صوبې له هیڅ ورنه کړې او ټول پېرنګیان به مو
خلاف شي . ما ورته ووې چه ددې خبرې وجوهات خو ما پخپل تقریر کښې څرګند کړې
دي او زه په دې رضا یم چه زما هغه ټول تقریر ته شایع کړې یوازې دا خبره مه شایع
کوه چه د ولایت خلک په حقیقت خبر شي او زه یې هم خبرول غواړم .

بیا یې راته ووې چه ته په حکومت د باوونه کوې چه که چیرې دوی مونږ له خپل
حق رانه کړو نو مونږه به داسې وکړو او مونږ به دا وکړو . د پېرنګیانو حکومت داسې
کمزوری شو چه ستاسو د باوونو نه به یریږي . ما ورته ووې چه زه په چا د باوونه
نه کوم زه خو خدائي خدمتګار یم او څه چه زما د قوم خواهش دی په هغه حکومت
خبروم . اختر په مېړه نه دی چه که چیرې تاسو مونږ له خپل حق رانه کړو نو بیا به
وکتی شي نو سرې لږ نرم شو او وې ویل چه مونږ خو تاسو له خپل حق درکوو اخر کښې
راته ووې چه خدائي خدمتګار د عدم تشدد پابند نه دی همیشه تشدد کوی ما
ورته ووېل چه مثال خو راته وښیه ټهینګ ټهینګی (ژنګ) یې وغږولو دده سکرټری
راغی ورته یې ووېل چه فائل راوړه هغه لاړ او فائل یې راووړ . چیرته پکښې تشدد
راوونه وتو راته یې ووې چه سرحد کښې لیډران ونیوی شو نو خلک تانې پورې ور
سره لاړل او جنګ وهلي چه انقلاب زنده باد . ما ورته ووېل چه ما ننه ستا نه واورېدل
چه جنګ وهل تشدد دی چه د هغوی لیډران مو بېګناه ونیول او تانې ته مو بوتلل نو هغوی
به دومره هم نه کړل چه دوی سره تانې پورې تللي وای بیا یې نارې وهلي وای . ملاقات
ختم شو او زه د هوم سکرټری نه رخصت شوم . په امیرسن کښې او په هاول کښې څومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرق دی حقیقت دادی چه ایمرسن په پنجاب کښې لوی شوی وا و هاول سرحد کښې
پښتنو سره لوی شوی و. زه چه واپس خپل ځای له تلم نو دسیسل هوټل سره هغه زمونږ
دکالج طالب علم او دکلکتې د اخبار هغه خبرلوڅې والاړوو زه یې په زور هوټل ته بوتلم اود
هغه په کمره کښې چه کښېناستو نو ما ته یې ووېل چه ته سباله ضرور والیسرای دوینه او خان
بهادر صاحب هم راغی هغه هم ددې خبرې تائید وکړو ماورته ووې چه زما دلیدو ی
ویلنګډن ملاقات خواهش وخو هغه ناجوړه ده نو په دی وجه یوازې والیسرای سره
نه وینم او په یوه بله موقع به دواړو سره ملاقات وکړم زما والیسرای سره د ملاقات
خواهش نه و ولې چه زما ورسره څه کار نه وهسې می دهغه وخت ولې ضایع کوه خو دوی
ډېراصرار وکړ نوماورته ووې چه ښه ده که هغه ما ته ولیکي نو زه به ورسره ملاقات
وکړم دوی ووې چه هغه خوداسې نه کوی نو ماورته ووې چه ما هم چا ته دملاقات درخواست
نه دی کړی. دوی ما ته ووې چه مهاتما جي هم والیسرای ته دملاقات دپاره لیکي ماورته
ووې چه دهغه به دغه اصول وی او زما دا اصول دی. چه زما څه کار ورسره نه وي نو
هسې دملاقات څه ضرورت دی. زه په شمله کښې دهغه داشنا رای بهادر سره اوسېدم
دوی رای بهادر صاحب ته ټیلفون وکړو یو بل تجویز یې پېش کړو لیکن ما هغه هم
نامنظور کړو سباله یې رای بهادر صاحب سره په ټیلفون خبرې وکړې: او هغه یې هم ځان
سره ملګری کړو لنډه دا چه هغه ما ته ووې چه ته دملاقات دپاره خط مه لیکه ستا سکرټر
دې ولیکي. زما والیسرا سره څه کار نه و نو دا تولې خبرې راته بې فایدې ښکاریدې خو
دې ټولو دوستانو مجبور کړم. والیسرای ته یې خط ولیکلو دلاندې یې د تاج محمد
زما دسکرټری دستخط وکړو دوالیسرای سکرټری ته یې ټیلفون وکړ چه مونږ دملاقات

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاره یوخط دولیږو چه فوراً یې والیسرای ته پیش کړې هغه هم خوشحاله شو او ما
ی بهادر صاحب ته ووې چه تاسو زما د ضمیر خلاف کار ما باندې کوئ او دا مې
ر ته هم ووې چه هر چیرې زما د ضمیر خلاف چا په یو کار مجبوره کړې یم نو د هغه نتیجه
نبه نه ده وتلې. ما ذکر د خط ځواب راغی چه د والیسرای صاحب طبیعت ښه نه دی سبا
ملاقات کیدای نه شي او د هغه سکرټر ماله یوه خاصه چیټۍ ولیکله او په ټیلفون یې
هم د هغوی عذر معذرت وکړو چه والیسرای صاحب خفه نه دی هسې نه چه بل خیال
یل انه شي. حقیقت دا و چه والیسرای صاحب په دې خفه شوی و چه ده ماته پخپله خط
نه دی لیکلی او د سکرټر په ذریعه یې ماله خط رالیږلی دی او زما د هغه ملاقات خبرې
هم ورته د سپکې وې. زه دا وېلې شم چه دا زما غلطي وه د خلکو سره نه ما دا قسم خبرې او
بحثونه په کار نه وو او مونږ خلکو ته په کار دي چه په داسې خبرو کښې چپ پاتې کیږو
و د پرې خبرې نه کوو او که مشوره یا څه خبره کوو نو خپلو همخیالو دوستانو سره کوو
هو سرې خپل راز او ارادې نه خبرول نه دې په کار.

په شمله کښې دیوې هفتې ارام سره زما صحت ښه شو. زما د پرو هندوانو، مسلمانانو
سره . . . نه مشول او د هغوی په زړه کښې چه د پره اسماعیل خان د فساد په سلسله کښې
کومې غلطې خبرې او شکونه حکومت پیدا کړې وو د هغې د لیرې کولو کوششونه مې وکړل د
خدائي خدمتګار تحریک د حقیقت نه مې خبر کړل او تسلي مې وکړه چه د اجاعت د خدای
د مخلوق خدمت او ارام د پاره جوړ شوی دی او د دوی کار د ملک د ازادۍ او
ترقي د پاره دی. یوه لویه جلسه مو شمله کښې هم وکړه او خلکو ته مې ټول حقیقت
د خدائي خدمتګارو د تحریک ښکاره کړو. د پرو مسلمانانو او هندوانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دعوتونو کښې شریک شوم او د جمعې په ورځ مې د شملې په جامع مسجد کښ
لمونځ وکړو او یو مختصر تقریر مې هم وکړو چه اسلام دنیاته د څه د پاره راغلی
و؟ هغه وخت د مسلمانانو څه حال و؟ او نن د مسلمانانو څه حال دی؟ نن په غلامی
کښې پراته او خوښ دي حالانکه غلامی په اسلام کښې نشته. اسلام کښې غلامی
د خدای لعنت دی. مسلمان او غلامی دواړه متضاد څیزونه دي. د افغانستان
کونسل جنرل سره مې هم ملاقات وشو. لنډه دا چه په دې څو ورځو کښې مې د خدا
خدمتګارو د پاره ښه کار وکړو او خدای دې پرې ایکنلي ښه موقع په لاس راکړه او زما د امیل نه زیات تعارف وشو.

زه د شملې نه امبالې ته لاړم او دلته ما د جیلخانې یو ډېر مهربان دوست لاله دوني چند ولیدل چه د هغه
په بلنه دلته راغلی وم. په امباله کښې مو هم د شپې یوه جلسه وکړه او د جلسې نه پس د ډېرو مسلمانانو او هندوا
سره مې ولیدل. مسلمانان غریبانان دلیله، د ده ډېر لوډلو په وجه داسې بربادی ته رسیدلي
دي چه د سیاسي ژوندکې نه ادو خبر دي او نه یې څه چل داسې جماعت شته او نه د بل جماعت سره کار کوي.

د امبالې نه لاهور ته راغلم پنډت سنتانم زما د جیلخانې دوست وه او هغه سره د هغه کورته لاړم. د فری پرس
(ازاد مطبوعات) خبرلوځي موږ او غوښته او چه څه غلطي خبرې د سول اینډ ملیټري ګزیټ هغه ایډیټر چه ما سره
د شملې په هغه دعوت کښې خبرې شوې وې او په اخبار کښې ډ د شهید کولو پاره شایع کړې وې، د هغې تردید
مې وکړو. د ډیلی اخبار کښې لیکلي وو چه باچاخان کانګرس نه جدا کېږي. دا خبرې چه سر نواب صاحبزاده صاحب
عبدالقیوم لوستې وې نو ما پسې یې سړي لاهور ته راولیږل چه باچاخان ته و وایه د خدای د پاره چه د کانګرس نه
جدا نه شي او که جدا شي نو بیا پیرنګیان زمونږ صوبې له هیڅ نه راکوي. په لاهور کښې راته زما د جیلخانې یو ملګري ووېل
چه ته چه همیشه راځې د هندوانو میلمه کېږې او مسلمانانو سره نه ډېره کېږې نو ماورته ووېل چه په لاهور کښې خو ډېر
مسلمانان زما دوستان دي کوم یو راته ووې چه دا شه زما میلمه شه او زه نه یم ورغلی. زه پښتون یم، پښتنو
خو بې ستره په کور کښې هم ډوډۍ نه خوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله صوبه کښې کار

د پېره سماعیل خان ته، اتمانزو ته واپسی، د احمد شاه معامله،

یاد د پروېښه دوره (بنون، کوهاټ) د سرحد لویه جرګه

د هزارې دوره (پکلي، بفه، شنکیاری، دودیال

مانسهره، سپېلډ، نوښهر، ایبټ اباد، هري پور، سرای صالح، کلابټ، پڅ، غرغشتی)

د هزارې نه واپس، ترنګزو حاجي صاحب او خدايي خدمتګارې

د خلیلو مومند و دوره، د مانړکانو بانډه، اوړمړ او

خالصې جلسې، لاټ سره لیدل، نوښار تحصیل

کښې جلسې، صوابۍ تحصیل کښې جلسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډیرهٔ اسماعیل خان ته تګ:

بیا ډیرهٔ اسماعیل خان ته روان شوم، چه ډیره ته ورسیدم نو راته معلوم
شوه چه رمضان خان حکومت ګرفتار کړی دی او چه د ډیرو د ښار هغه تباهي او
بربادي او د هندوا و مسلمان نفرت او دښمنی می ولیده نو ډیر زیات خفه شوم
او د تصفیې د پاره می د کوهاټ او بنو هندوانو او مسلمانانو ته پیسې حوالې نه ولیږل
چه هغوی فوراً راشي او د دی مسئلې د جوړولو کوشش وکړي. هغوی زما د
جواب فوراً راغلل سلا او مشوره مو وکړه او خان خان له مو هندوانو او
مسلمانانو سره ولیدل لیکن یو خو حالت ډیر خراب وا او بل پکښې حکومت کوتي وهلې
او خپل سړي یی په هندوانو او مسلمانانو پسې لګولي وو او مونږ یی کامیابي ته نه
پریښود وغریبانان هندوان به راضي شوي وو لیکن غټو هندوانو سولې ته نه پرېښود ل
او مسلمانان د وکیلانو په لاس کښې لوبیدل او هغه یی نه کوله ولې چه هغوی وي چه
زمونږ دکان به سوړ شي. په ډیرو کښې چه کوم خلک د سرکار تعلقدار نه دو په دی فساد
کښې هغوی ته ډیر نقصان رسیدلی و. دا ټوله کاروایي د حکومت وه او شیخ محبوب علي
چه دلته اسسټنټ کمشنر و او لکه څنګه چه یې د پیرنګیانو د پاره د امان الله خان په
وخت کښې کابل تباه کړي و د غسې د هغوی د پاره ډیره اسماعیل خان هم تباه کړو.

زه د خپلو ملګرو سره پنیالي له لاړم او هغه خان بهادر له د علم او هغه نما بیشی
سرخپوش می پخپله ولیدل چه فسادي کړي و خان بهادر راته وې چه ما له شیخ
محبوب علي چه د دې ځای اسسټنټ کمشنر دی دوه لاری ددې کسانو د رسولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاره راکړې وی او ځمونږ خو د حکومت خلک یو څه چه راته والي هغه کوو، ما ورته ووی چه حکومت،
به هم وی خو دا چې خپل قوم دی، چپل قام سره څوک داسې بد نه کوي. د هغه زوی غلام-
سرور خان د علیګړ یونیورسټۍ نه په چوټی راغلی و موږ سره یې د پېره مینه ښکاره
کړه، ما ورته وای چه بابا دی پوه کړه که سباله د دی خپل قام حکومت جوړیږي نو دی
به څه ځواب ورکوي بیا توری واپس د پېروته راغلو د خان بهادر عبد الرحیم خان کنډی
په ذریعه کرنل زل چه د دغه ځای د پېټی کمشنر و ماله د ملاقات دعوت راکړو خو ما د هغه
بنګلی له تلل مناسب و نه ګڼل او عبد الرحیم خان ته می ووې چه که چیرې ستا ځای کښې مو
ملاقات کیدی شي نو ما ته یې کښې انکار نشته. د پېټی کمشنر هم په دې خبره راضي شو او هغه
موږ له د چایو دعوت راکړو لیکن مسټر ایلام ځمونږ د صوبې د پولیس جرنیل و په دوره
د پېروته راغلی و او د پېټی کمشنر یې د داسې ملاقات نه منع کړو خو ده پخپله ما سره د پېرو
د نواب په ځای کښې ملاقات وکړو. د پولیس جرنیل ښه سړی و خو د خبرو چل نه ورتلو په
خبرو کښې یې ما ته ووې چه د دې راځي متعلق چه د حکومت خلاف تا کوم تقریر کړی وزه په
هغه کښې تا هیڅ وخت ګرفتارولی شم ولې چه ستا ذمه دار ملګری په هغوی الزام لګوی
او تا د هغه خلاف په حکومت الزام لګولی دی ما ورته ووې زه د ګرفتارئ نه نه یریږم
ځکه خو حکومت ته ربښتیا وایم او څوک چه یریږي هغوی حکومت ته ربښتیا ویلی نه شي
ته منصف شه چه دا حکومت د توقع نه بوقه جوړه کړې نه ده؟ او د بچو د توقع د دامی له
اهمیت ورکول د داسې حکومت شان شایان دی؟ بیا یې راته ووې چه ستا دا حکومت
خوښ نه دی نو بیا ولې د دی ملک نه بل خوا نه ځې؟ ما ورته ووې جرنیل صاحب دا ملک
زمونږ دی او که ستا دی؟ نو ده راته ووی چه ستا سو دی ما ووې ځکه د خپل ملک نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل ملک له لاسه ونیم او دا به ښه نه وی چه تاسو دا زمونږ ملک مونږ ته پرېږدئ چای ختم شوه او مونږ خواره شو.

بیا د رمضان خان ملاقات له لاړم ملاقات می ورسره وکړ او ډېر حالات دا ته معلوم شو. زه د هندوانو او مسلمانانو په سوله کښې ګلیاوم لیکن په خپل نتیجه و نه رسېدم بلکه د لویو هندوانو دا خیال وچه مونږ د خدایی خدمتګارو د لاسه تباه شوی یو ما ورته ووې چه دا څنګه؟ دوی راته ووې چه دا داسی چه د دی تحریک په وجه د حکومت رعب وداب پاتی نه شو، حکومت کمزوری شو او امن بی قایم نه کړی شو او مونږ لوټ او برباد شو. مونږ خو مزبوت حکومت غواړو و ما د دې په اوریدو د ډېر وخندل چه ښه ده چه حکومت ته ګناه نشته تولا له حی ستاسو مره نقصان شوی دی او ستاسو په دې ښار کښې څومره خدایی خدمتګار دی؟ ځواب ئی راکړو چه زما خو څه نقصان نه دی شوی او نه دې ښار کښې خدایی خدمتګار شته ما ورته ووې چه د کومو خلکو چه نقصان شوی هغوی خو ما ته لیکلی بیانونه راکړي دی چه دا فساد د حکومت په شرارت شوی دی او مونږ د حکومت له لاسه برباد شوی یو.

اتمانزوته واپسی د احمد شاه معامله:

په دې دوران ما ته یو خط راغی چه ته فوراً اتمانزو له راشه داسی واقعات پیدا شوی دی چه د مشوری ضرورت دي. زه لا نه یم اوګلیاوم داکوشش می کولو چه د هندو او مسلمان سوله وشی. لیکن ورځ په ورځ مونږ په ځای دی چه سولی نه نږدي شولیږی کېدو چه په دې کښې جرنیل عظمت خان راغی او زما په نوم یی یو دستی خط راوړی و هغه کښې لیکلی وو چه د دی خط په لیدو فوراً را روان شه. دښمنی می د عظمت خان نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنه وکړه چه خیر خو دی هغه وانه ووې چه نور خو خیر دی لیکن میا احمدشاه زمونږ مخالفت شروع کړی دی. ددې خای کارګړو ونو سحر مونږ تول ددپرونه روان شو. اتمانزوته ورسېدو نو معلومه شوه چه میا احمدشاه صاحب زما مخالفت کښې په خپله خلی خد منکارو کښې ځانله یوه دله برابره کړې ده او په کښې مصروف دی او د جرګو په ممبرانو کښې هم د نفاق د پاره تګ و دو و خط و کتابت یې شروع کړی دی. ددی خبرې په اوریدو خفه شوم ولې چه زما د میا صاحب غوندې تعلیمیافته سړي نه دا امید نه و چه دی به په یوه معمولی خبره په قوم کښې د ومره نفاق پیدا کولو کوشش وکړی او بل چه ددی نه خبر شوم چه حکومت زمونږ په دی اختلاف ډیرې خوشحالی کړې دې او خپلو حاکمانو ته یې حکمونه جاری کړی دي چه د میا صاحب امداد وکړی او د عبدالغفار خان مخالفت وکړئ. جعفرشاه او عبدالله شاه داغلل او ما ته یې دا تجویز پیش کړو چه مونږ داغوارو چه ته او میا صاحب د یو خو ملګرو سره زمونږ کلی کښې جمع شئ او مخامخ خبرې وکړئ. ما د هغوی دې تجویز سره اتفاق وکړو او سبا له زه احمدشاه. عبدالله شاه. تاج محمد خان. حاجی عبدالغفار خان او عبدالاکبر خان د میا جعفرشاه صاحب کلي ته لاړو. یو ځای شو چه دوه دری موه خوره نو ما سختی پرې کړه کښې کښېناستو او دروازه مو بنده کړه. خبرې شروع شوې. احمد شاه دی خوا اخوا خبرې کولې او چه په زړه کښې یې څه وو هغه یې نه ظاهرول یا یې نه شو ظاهرولی شپه ډیره تېره شوه ما ورته ووې چه میا صاحب خپل مطلب ووایه نو هغه بیا هم شپ شپ وکړل او ویې وې چه ما ته دلویې جرګې فیصله منظوره نه ده یوه عامه جلسه دې وکړې شی او هغوی ته دې دا معامله پیش کړې شی چه هغوی دا فیصله وکړي. ما ورته ووې چه بیا نه ده مونږ ته ستا دا خبره منظوره ده لیکن که هغې عامې جلسې دا فیصله

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه چه مونږ د کانګرس نه نه جدا کیږو نو بیا به د دغه خبره ومنې؟ نو ځواب یې راکړو چه
بیا به زه استعفا وکړم ما ورته ووې چه استعفا خو دې ورکړې ده چه د عامې جلسې ته ئې
تیار نه یې نو د جلسې څه ضرورت دی؟ بیا یې دا خبره وکړه چه زما په هندوانو باور نشته
هسې نه چه سبا له را سره دوکه وکړي نو بیا به مونږ څه کولی نه شو نو ته مونږ له اجازت راکړه
چه مونږ یو بل جماعت جوړ کړو چه سبا له زمونږ لاس د هندوانو بر خلاف ازاد وی
ما ځواب ورکړو چه زه منافق نه یم زه د دې اجازه درکولی نه شم ولې چه دا څیز د خپل
قوم د پاره مفید نه ګڼم، پاتې د هندوانو دوکه شوه نو زه ددې په باره کښې ستا په خلاف
کښې دا عرض کوم چه ستا دا خیال درست نه دی چه کیني مونږ کانګرس سره یو ځای
شو نو مونږ ورپورې وتړلی شو او هندوان چه هر څه کوی مونږ به خپل لاس خوځولی
نه شو بلکه زه تا سره دا وعده کوم چه کله کانګرس مونږ سره دوکه وکړه هغه ساعت به
کانګرس پرېږدو ته به مخکښې یې مونږ به دراپسې یو او چه ته څه وائې هغه به کوو نو کم
از کم ته د هغې پورې وا دخو وکړه اخر ستا زما متعلق څه خیال دی زه خو چه هر څه کوم د
خپل ملک د پاره کوم. عبدالله شاه او جعفر شاه هم زما د خبرې تائید وکړه او وې وېل
چه ګول میز کنفرانس په لندن کښې شروع دی دا د سود او زیان وخت دی مونږ له
انتظار په کار دی او دا خبرې پرېښودل په کار دی او بل یې د یو خاص سرکاری سړي
خبره وکړه، احمد شاه ته یې ووې چه هغه ماته ویلی دی چه احمد شاه دې دا خبرې
پرېږدی په دې حکومت ډېرې خوشحالی کړې دی او مونږ له یې حکم رالېږلی دی
چه د عبدالغفار خان خلاف د احمد شاه مدد وکړئ میا صاحب مو په دې رضا
کړه چه ښه ده زه به اختلاف پرېږدم او په قلاره به کښېنم او د نتیجې انتظار به کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ. تول خوشحاله شو او اوده شو سحر وختي چه لوبغ موو کړې نو زه عبدالله شاه عبدالاکبرخان، حاجي عبدالغفارخان او تاج محمدخان د جعفرشاه د باغ لیدو له لاړو زه ترې او دس ماتی له لاړم، چه واپس راغلم نو حاجي عبدالغفارخان او تاج محمدخان خفه والړو و راته یې ووې چه احمدشاه میا په یکېانی فیصلی باندی تینګ نه شو هغه او مونږ ته خه نورې قصې وکړې او عبدالاکبرخان یې زمونږ نه بیل کړ. زه هم ددې په اورېدو خفه شوم په دی کښې سړې راغی چه چای تیار ده نو چه چای ته کښېنستو نو احمدشاه صاحب بیا هغه قصې شروع کړې چه یکېا فیصله شوې وې ماوته ووې چه ددی خبرو فیصله خو یکېا شوی ده، اخر احمدشاه میا صاحب دخپل زړه هغه پټه خبره خرګنده کړه او ما ته یې ووې چه زه ددې خبرې برداشت کولی نه شم چه تول خلک دې دیو سړي په خولې پسې روان شي ماورته ووې چه میا صاحب همیشه په دنیا کښې خلک یو سړي پسې روان وي او دا خو د قوم او ملک د پاره ډېره دفایدې خبره ده چه ټول قوم په یو سړي متفق شي نو خپل منزل ته ورسي خو دې خبرې ته کتل په کار دی چه هغه سړې چه څه کوي د خان د پاره کوي او که د قوم د پاره؟ په خپله خوښه کوي که دملګرو په سلا؟ که دخان د پاره کوي او په خپله خوښه یې کوي نو بیا هغه پسې تلل نه دي په کار. او دغه خای ته خلک په خدمت رسېږي نه په مخالفت. نه زمانه زیات خدمت وکړه هغوی به زمانه زیات ستا خبرې منلو ته تیار شي تا چه په ولایت کښې سیلونه کول هغه وخت زه ددې خپل قام د پاره په جېلخانه کښې پروت وم او میچنی می اوړولې ددې بحث مباحثو نه دا یوه فایده وشوه چه هغه سړي د میا صاحب دا صلي غرض نه واقف شو. عبدالله شاه او جعفرشاه غیر جانبداري ظاهره کړه عبدالاکبرخان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووی چه زه به لیس لیدی نه سیاست نه کوم او حاجی عبدالغفار خان او تاج محمد
خان سره یې وعده وکړه چه تاسو سره به د سکول په کار کښې مدد کوم مونږ تول خپلو
کلو ته روان شو. عبدالاکبرخان میا عبدالله شاه خان سره په زور قاضي خیلو ته روان
کړه مونږ. پوه شو چه عبدالاکبرخان کمزوری سړی دی میا صاحب وله دوکه ورته کړی
دعبدالله شاه په احمد شاه چه دده تربور دُ سره ورځ نه پېرزوکیده. عبدالله شاه پېر
دله باز او دپرو جنبو جوړولو ماهر او شوقی سړی وا او دا تو له تماشه دجوړه کړې وه .
مونږ. داحمد شاه د دې کلی ته لاړو ولی چه مونږ. دعبدالله شاه د رود اکبر جان
میلمانه وو چه د دوی نه فارغ شو نو حاجی عبدالغفار خان ماته راننزې شو او وې
ویل چه عبدالاکبرخان خوپې بالکل بدل کړې دی ما وې ته یې پوه کړه هغه دې ماپری
د پرکوشش وکړو خو پوهېږی نه . سباله کلی ته راغلو بله ورځ ما ولیدل چه عبدالاکبر
خان او احمد شاه زما برخلاف یوه لویه پرپره چاپ کړې وه پکښې لیکلی وو چه زمونږ. د
مصر وپه شان په اوبو کښې او بهشو او زمونږ. هیڅ هستی پاتی نه شوه. په دې اشتهار
داحمد شاه، عبدالله شاه او عبدالاکبرخان دستخطونه وو. مونږ خیل بعضی ممبران را
غونډ کړل او دهغوی په مشوره می دهغوی په شان چاپ شده خواب ورکړو او نوره
دیو خو خدای خلاص تنکار و سره بیا د دپرو په دوره روان شوم .

د دپرو دوره :

په دې وخت کښې خبر شو چه زمونږ لاټ صاحب سرهستوورد د پېرس چه دپربنه
او شرایف سړی و د غرنه پریوتو او مرشو او دهغه په ځای سرهیلف کرف لاټ شو دی
یو فوجی سړی و دده خیالات مونږ ته معلوم وو دی ورو کی زمونږ په صوبه کښې لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دی، دی چه د وزیرستان ریزیډنټ ؤ نو ده یو خپل افسر ته د خدایي خدمتګارو
متعلق خپل خیالات ظاهر کړي وو چه که لږ غوندې وینه تویه شي نو سنبه به وي. د لاټ کېدو
سره یې شملې ته ویل چه زه عبدالغفار خان ګرفتار وم ولې چه دا ډېر مناسب وخت دی د دې
نه فایده اخیستل به کار دی، په دوی کښې نفاق پیدا شوی دی خوشملې ورسره اتفاق
ونه کړو ځکه چه ګول میز کنفرانس روان ؤ د مرکزي حکومت دا خیال ؤ چه مهاتما ګاندهي
د ده په ګرفتارۍ لندن کښې څه قدم وچت نه کړي. او ده ته یې ولیکل چه دا اختلاف به
دوی پخپله تباه کړي زمونږ د دخل ضرورت به پاتې نه شي، هغوی نور هندوستان ته
کتل او د دې نه خبر نه وو چه پښتون د نور هندوستان په شان نه دي، دا یو ژوندی
قام دی اول پوه نه و اوس پوه شوی دی او سیاسي شعور هم پکښې راغلی دی نو هغه به
دا ناپوهو کار ونه کړي.

زمونږ خپل کار او خپلو ډلو له زور ورکړو ولې چه ما ته معلومه شوه چه حکومت
مونږ ډېر زر ګرفتارول غواړي. کلي په کلي وګرځېدو او خلک مو په حقیقت پوه کړل
او دې خبرې له مو ډېر زور ورکړو چه زمونږ جنګ د عدم تشدد جنګ دی او دې
لاره کښې چه هر قسم تکلیفونه او مصیبتونه راځي نو په صبر یې تېروو. مونږ به د چا نه بدل
نه اخلو مونږ خدایي خدمتګار یو خدای به زمونږ بدله د ظالم نه اخلي مونږ د پېښور نه
دوه وو نیمه شپه د جلسې نه فارغه شوي وو ایله مو سترګې ورغلې وې چه د عمرزو
عبیدالله خان چه د پولیس کپتان و د لاټ صاحب یو دستي خط یې راوړو په هغه کښې
یې لیکلي وو چه زه تا سره د ډېره اسماعیل خان د تقریرونو متعلق ګفتګو کول غواړم ته مهرباني
وکړه پېښور ته راشه ما ورته ولیکل چه زه د قانون برخلاف تقریرونه نه کوم او نه مې کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي تاته که څه غلط خبر رسېدلی وي دا به ستا د خفیه پولیس والو غلطي وي زه به
وخت کښې د رتلی نه شم ځکه چه ما د چېل پړ وکړام نه تول خلک خبر کړي دي زه هغه
نه شم څه وخت چه فارغ شوم نو پېښور ته به در شم نو که تاته ضرورت ښکاريږي زه به
سره وو ينم چه څه وخت مي دا ځواب ليکلی عبيدالله خان له ور کړو نو فورا روان شو د
ډېره اسماعيل خان په دوره کښې حکومت ډېر کوښښ وکړي چه زه بعضي علاقو ته لا
نه شم او د دی د پاره يې خان بهادر عبدالرحيم خان ماپسي رالېږلو خو زمونږ
مقامي ملګرو دا خبره خوښه نه کړه او مونږ د ټولي علاقي دوره وکړه بيا مونږ بنو ته
لاړو جرنيل عظمت خان زمونږ نه مخکښې د کار د پاره دلته راغلی و، د بنو دوره
کلي په کلي وکړه.

مونږ چه ډنګي ته مروت ته روان شو نو مونږ له خورشيد بخت سعدالله خان
او د جواهر لال اوښې په موټر کښې مخې له راغلل او راته يې ووې چه جواهر لال دا
حکم رالېږلی دی چه تاسو فوراً د سرحد لويه جرګه جوړه کړئ او د قاعدې په مطابق
کار شروع کړئ ما ورته ووی ښه دی تاسو د جلسې د پاره خلکو ته خطونه جاري
کړئ او په مقرر تاريخ به زه در شم مونږ د جلسې د پاره تاريخ مقرر کړو او هغه
نه پس دوی پېښور ته لاړل او زه د بنو نه د کوهاټ دورې له راغلم د کوهاټ
دوره هم په ډېر ښه شان وشوه دلته زمونږ په ننګونو خدايي خدمتګار د وو
جلسې مو وکړې کلي په کلي، تپه په تپه وګرځېدو مونږ چه څه د ننګه دورې د پښتون
د اتفاق د پاره شروع کړې وي دغسې دورې ميا احمد شاه د پښتون د نفاق
پاره شروع کړې وې خو دا يو خيز لي زمونږ نه زيات وچه ده به زمونږ برخلاف

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پرې هم چې کولې اخبارا تو کښې به یې هم زمونږ برخلاف پراپیګنډه کوله د پنجاب اخبارات هم دده ملګري وو ولې دهغوی مقصد هم د پښتون کور وانول دی داحمد شاه دوی مقابله زمونږ خدایی خدمتګار خصوصاً جرنیل اکبر ګل او عبدالمالک استاذ دچارسدې وکړه او احمد شاه دوی پخپل مقصد کښې کامیاب نه شول. مونږ چه دکوهاټ دوره ختمه کړه او د پیر شهنشاه صاحب په ځای کښې موشپه وړه نو زمونږ دهغو او تل بعضې مخلصان ملګري چه ذمیا-صاحب دپراپیګنډې نه متأثر شوي وو دتحقیق دپاره دغلته راغلل او ماته یې ووې چه داتا خه چل وکړو چه دپښتنو یوځان لجاعت دې کانګرس کښې مدغم کړلو تا خو بد اول مونږ ته داخبرې کولې چه داجماعت او تحریک خو دپښتنو دی ما ورته ووې چه تحریک خو هم هغسې دپښتنو تحریک دی دکانګرس سره خو صرف مونږ تعاون کړیدی چه هغوی هم دپیرنګیانو نه دهندوستان ازادی غواړی او دا د تعاون فیصله خوستاسو لویې جرګې کړې ده مونږ خو جیلخانه کښې قید وو پښتنو باندې چه خه وخت پیرنګیانو توره شپه جوړه کړه او خدایی خدمتګاري ګرفتار کړل نو مونږ دګجرات په جیلخانه کښې وو چه جعفر شاه او عبدالله شاه راغلل او مونږ ته یې ووې چه پیرنګیانو خو په مونږ توره شپه جوړه کړې ده او تحریک تباه کول غواړي مونږ څه وکړو؟ مونږ له چه راغلل نو زما خو ملاقات هم بند و احمد شاه او عبدالاکبرخان ورسره ملاقات وکړو او مونږ په شریکه دا رایې ورکړې چه لاړ شئ ودمسلم لیګ مشرانو سره ووینئ چه مونږ سره امداد وکړي. دوی لاړل او بیا راغلل او ووې ویل چه مسلم لیګ زمونږ ملګرتیا ته تیار نه دی او کانګرس وایي چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو هم د ملک ازادي غواړئ او د عدم تشدد په اصولو کار نيسئ او مونږ هم نو په دې وجه مونږ ستاسو املاداته تيار يو مونږ ورله خواب ورکړو چه واپس لاړشئ او خپلې لويې جرگې ته دا مسئله پيش کړئ هغوی دا غلل او جرگې فيصله وکړه چه مونږ کانگرس سره ملگري کيږو او ملگري شول او هغوی زمونږ پوابيکته په اخبارو کښې وکړه او د تحقيقاتو د پاره يې جرگه دا ولېږله . دا خو هغوي د ملگرتيا وکت دی چه زه بهر کړخم او ستاسو سره جلسې کوم که دا نه وي نو زه به او س جيلخانه کښې قيد وم او دا تاسو چه لگيا یئ د تحريک کار کوئ دا خو د کانگرس برکت دی که نه وی نو پيرنگيانو تاسو کا رته پرېښودلئ څه ؟ د هغوی تسلي وشوه او خپل کلي ته روان شول او مونږ پېښور ته راروان شو .

چه راورسيدو نو معلومه شوه چه حکومت زمونږ کارې ولا خدائي خدمتگار په مخه کړې دی . دوی په پېښور ښار کښې د سامان ديو ځای نه بل ځای ته وړلو او رسولو . کار کولو . دا ډير سخت او مشقتي کار و ، او مقامي خلکو نشو کولی دا د بهرنه راغلي خلک وو او اکثريت يې کښې زمونږ د مومندانو ورونو او قابو مل په سل د خدائي خدمتگاري په تحريک کښې شامل و ، او مقدمې پرې جوړې کړې . يې او د باوونه پرې هم کوي چه خدائي خدمتگاري نه لاس په سر شئ که نه وي نو د دی ملکه څخه او چه په دوی کښې کوم د کار خلک وو نو په هغوی يې دا مقدمه جوړه کړه چه تاسو د دې ملک نه يئ او په فلانۍ دفعه (قانوني ماده) کښې مونږ تاسو د دی ملکه باسو ، دا خلک ډير د کار او تکړه خلک او ښه ښېښتانه وو ، پلرونه او نيکونه يې د افغانستان نه راغلي وو او هم دلته زمونږ په صوبه کښې اوسيدل . دوی ته يې وئيل چه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو خپل ملک ته لاړشئ حال دادی چه داغریبانان خو پلار په نیکه دلته اوسیږي. مونږ دمالګو په منډهی کښې دحکومت د دې ظلم برخلاف یوه لویه جلسه وکړه او په زرګونو ښځې نر، پکښې شریک شول او دحکومت د دې رویې برخلاف موتقریرونه وکړل. زمونږ دجلسې نتیجه ښه شوه او په حکومت یې دومره اثر وکړو چه هغه خلک یې پرېښوول او مقدمې یې واپس کړې.

د دې دورې او بې آرامۍ په وجه زما طبیعت بیا خراب شو دلته مې آرام کولی نه شو. دخوودخو دپاره کوهاټ مري ته لاړم. قاضي عطاؤالله او غلام محمد خان هلته وو. په کاډی کښې کښېناستم او مری ته ورسیدم. شیربهادرخان دبروج لادې کښې ناست و او خپل کلی ته راتلو چه زه یې ولیدم. دلادې نه داکوز شو او ماسره یوځو ورځې پاتې شو. څه ورځې مې آرام وکړو چه طبیعت مې ښه شو نو زه او شیربهادرخان واپس راغلو.

دسرحد لویه جرګه:

کانګرس ماله اختیار راکړی و چه ستاڅه دنګی خوښه وی دسرحد لویه جرګه جوړه کړه لیکن ما په پېښور کښې د ټولې صوبې کارکنان راجمع کړل او د دې خبرې کوشش مې وکړو چه دکانګرس دجرګې سره په یوځای والی کښې څه اختلاف پیدا نه شي. خو زمونږ دپېښور ورونړه په دې رضا نه شو او بیا مې دکوهاټ او بنو کارکنانو ته ووې چه زه پخپل اختیار دسره صلاح نه مقرر کوم. تاسو په اتفاق سره یو صلاح خوښ کړئ هغوی پیر شهنشاه خوښ کړو او صلاح شو. او سعدالله خان په اتفاق سره جنرل سکرتری شو او مرکزی دفتر موهم اتمانزو کښې مقرر کړو ولې چه هغه دجرګې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدایي خدمتګارو د ومبني مرکز و . د صوبې جرګه جوړه شوه او کانګرس له مودې خبرې خبر ور کړې . هغه قوم د دنیا کښې ډېر بد قسمته وي چه هغوی کښې داسې خلک پیدا شي چه بخپله خود قوم او ملک د خدمت د پاره تیار نه وي او چه څوک پکښې د خدمت د پاره پیدا شي نو هغوی خدمت ته نه پرېږدي . دا خلک چه د څه وخت د پاره جیلخانې ته لاړ شي نو دا خیال کوي چه زه خو اوس لیډر شوم او د خپل ځان د وړاندې کېدو کوشښونه شروع کړي او خپل غرضونه یې په مخه واخلي او که څوک د خدای د پاره د دې قام خدمتونه کوي نو د هغوی مخالفت شروع کړي خو هر څوک چه د خدای د پاره د قام خدمت کوي نو د هغوی مخه څوک نه شي بندولې او هغوی د چا مخالفتونه نه کوي ځکه چه خپل څه غرض یې نه وي مخالفت خو ذاتیاتو کښې پیدا کېږي . د بنار دې ورونو ته هم موږ د میا صاحب په شان ډېر منتونه وکړل چه دې کښې څه شته نه او د قام خدمت دې راځي چه په شهکه ورته ملا وتړو ! خو دوی هم خپلو غرضونو په مخه کړي وو او د جرګې او خدایي خدمتګارو خلاف یې پراپیګنډه شروع کړه او دې ته یې فکر ونه کړو چه په دې طریقه خو موږ خپل ځان ته او قوم ته نقصان رسوو او د غلامۍ ځنځیرونه مضبوطو .

په ډیلي کښې د کانګرس ورکنګ کمیټۍ اجلاس وو او د هغه د پاره د ۱۹۳۱ ع کال د اکتوبر میاشت مقرره شوې وه زه د لوند خوړ غلام محمد خان سره ډیلي ته لاړم . په ورکنګ کمیټي کښې ما دا خبره پیش کړه چه تر اوسه زموږ د ملک ډېر محبسي قیدیان په سوله کښې رها شوي نه دي او هغه شان جیلخانه کښې پراته دي او موږ ته حکومت دا وایي چه دا علاقه د ګانډهي اروین پیکټ نه بهر ده د ورکنګ کمیټۍ دا اجلاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې مرکزي حکومت ته سفارش وکړې چه زمونږ دا ملګري قيديان پرېږدي. دوي ووېي چه موږ له دګاندهي جي دراتلو پورې انتظار کول به کاردي.

دهاړي دوره:

د ورکنګ کميټۍ جلسه ختمه شوه او زه او غلام محمد خان واپس راغلو نو بيا ما دهړاړۍ دوره شروع کړه ولې چه دې اوسني دوره کښې صرف دا ضلع زمانه پاتې وه. شل پينځه ويشت خدايي خدمتګار مې دهرې تپې نه يو يو راوغوښتل او دهغوئ سره مې ښه په شان او شوکت هړاړي ته بوتلل دې دوره کښې د ستي جان شاګرد باچاګي چه ډېر خوش اوازه هلک و موږ سره وه به دا نظم وي: «د انګريزه ځه خپل وطن ته کوريږه». ما يو پوه او هوښيار خدايي خدمتګار پټ چې له ولېږلو چه دهغه ځای حال معلوم کړي. او په پېښه خلکو سره ما ډېر تلو مشوره وکړې ولې چه دې علاقې ته حکومت زمونږ خدايي خدمتګار نه پرېښودل او په ډېر بد سلوکي سره يې واپس کول نو ما دا غوښتل چه زه غورو تپه (اوناخاپه) دې علاقې له لاړ شم او چه حکومت خبرېږي چه زه دغلته رسيدلي يم مونږ سحر وختي په ريل کښې د پېښور نه راروان شو. حکيم عبدالسلام صاحب له مو مخکې خبر ورکړې وه، وخت چه زمونږ ګاډي شادېرۍ ته ورسيد نو حکيم صاحب په تيسن ولاړ وه مونږ ګاډي بدل کړه او بل ګاډي کښې سواره شو او چه هړي پور تيسن ته ورسيدو نو ډېر خلک زمونږ داستقبال دپاره تيسن ته راغلي وو، چونکه زمونږ پروګرام د پټکلي و په دې وجه د ګاډي نه کوز نه شوم او د خپلې ډبې په دروازه کښې ودرېدم او د خلکو شکريه مې اداکړه يو خوشخبري مې هم وکړې چه په واپسي کښې به ستاسو په خدمت کښې حاضرېږم. ګاډي روان شو مونږ چه مخکښې لاړو نو يو موټر موږ په سړک ولاړ چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرخپوش یکښی ناست دی او ډیل سره یی په منځ پوینبی دی د ددوی په لیدو ډیر خوش-
حاله شوم چه شکر دی دلته هم خدایی خدمتګار جوړ شوي دي . مونږ چه په حویلو بهتوشن
کښی دکانونه کوز شو نو هغه موټر هم راورسید . ددوی هم راکوز شو او ویل ته ورتړ غاړه
شو بیا مو بوه لاری کوایه کړه او یکلی ته روان شو . زه په لاری کښی سور شم او باجی والا
مو موټر کښی سواره کړل ، هغوی مخکښی او مونږ وروسته شو . د کوهاټ ډپټی کمشنر
په شان دهزاره ی ډپټی کمشنر اپ کینس هم چه څه وخت زما د راتلو ته خبر شوی دی
نو لیونی شوی دی او په دی نه پوهېږو چه څه چل وکړم . په ډیرو کوششو نو با نډی یی
غلام ربانی وکیل په دې خبره راضی کړو چه زه به بیا ستا و رور چه په بیناد کښی سب ډیویژن
و اوموقوف شوی دی بحال کړم که ته د ددوی مخالفت ته ملاوتړی . مونږ چه د حویلیو
ستیشن نه روان شو دسکی په غاړه چه کوم کوم کلی راتلل هغوی ته به مو خپله قصه کوله .
ایبټ اباد ته ورسیدو او چه د بازار نیږ مینځ کښی تللو نو ډیر خلک زمونږ د راتلو نه خبر
شول . څه وخت چه ماښام ته نزدې شو عبدالقیوم خان سواتی وکیل چه زما د خلافت
ملګری او ما سره یی قید تیر کړی و سپیل وکلی سره د خونورو معتبرو مشرانو زمونږ هر کلی
ته ولاړو و د هغه نه معلومه شوه چه غلام ربانی وکیل د حکومت په مشوره ماښام کښی دخو
کسانو سره ولاړ دی او هغوی له یی توری جنډی ورکړی دی . مونږ بخپله تولو صوبه کښی
دا تماشه لیدلی نه وه او چه هغه ځای ته ورسیدو نو داخپل موټرونه مو ودرکړل هغوی کښی
خو کسانو زمونږ د موټرو نو د ودرولو کوشش هم وکړو خو مونږ موټرونه و نه درول لیکن
یو عجیبه منظر می په نظر راغی چه په یولاس کښی یی توره جنډه وه او په بل لاس یی مونږ ته
سلامونه کول ورو سته معلومه شوه چه دا خلک یی د دوکه کړی وو بی خبره یی را وستی وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تورې جنډې ورکړې وې

پکلي ته ورسیږو دېغې خلک تقریباً دوه میله مخې له راغلي وو مونږ ورسره پیاده
بغې ته روان شو ماښام ورسیږو مونږ لي دسین په غاړه یو منبر ځای کښې ډېره کړو. دغه
ځای ډېر مزیدار و. د تورو جنډو په دې قصه چه دغه خلک خبر شول نو ډېر خپه شو. د
هزارې خلک پښتانه دي خو ژبه تري ورکه شوې ده ډېر کلو د خلکو د دې تورو جنډو
په وجه مونږ سره همدردي پیدا شوه او مونږ سره خدائي خدمتګار شول. د بفې او ددې
علاقې ټول خلک سباله په جلسه کښې شریک شول. د بفې جرګې او خدائي خدمتګارو د
جلسې ښه انتظام کړې و. د تورو جنډو په وجه زمازړه ته هم ډېره صدمه رسیدلې
وه حالانکه په داسې څیزونو سیاست کښې خپګان کول په کار نه وي چونکه دا زما اول
ځل و ما چېرته پخپله صوبه کښې توره جنډه لیدلې نه وه ځکه ډېر خفه شوی وم او دا
زما کمزوري وه. ما په جلسه کښې ډېر تیز تقریر وکړو او دې خلکو ته مې ووې چه تاسو
خپله ژبه پښتو هېره کړې ده د غسې تاسو کښې پښتو هم نه ده پاتې شوې. د پکلي بعضې
خلکو هم تقریرونه وکړل او په ډېره کامیابي سره زمونږ جلسه ختمه شوه خلک خواره شو
ماښام حاجي فقیرا خان هم د پېښوره راورسیږو دی زمونږ ډېر زور ور کارکن دی
خپله هزارې ضلع کښې ډېر کار کوي. مونږ د هزارې د دورې پروګرام د حاجي فقیرا خان
او نورو کارکنانو په مشوره جوړ کړو. مونږ د پکلي په علاقه کښې ځای په ځای جلسې وکړې
او په هزاره کښې پکلي داسې علاقه ده چه خپله ژبه پښتو وائي. کوم ځای چه پښتو خپله
ژبه پرېښودې نه ده هلته زمونږ تحریک ډېر کامیاب وي څه وخت چه مونږ د شینکیارې
د جلسې انتظام کړو نو حکومت زمونږ په جلسه کښې د شرارت د پاره خیل څه خلک رالیږل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدای فضل وچه هغوی جرئت ونه کړی شواو جلسه په ډېره کامیابی ختمه شوه. هزاره کښې حکومت کوشش کولو چه زمونږ په لاره کښې مشکلات پیدا کړی خو خلکو کښې پوهه راغلې وه او دغلام ربانی تورو جنډو مونږ له کافی کار کړی وا او خلکو کښې پې پوهه او احساس پیدا کړی و. مونږ اخری جلسه دډیالو کښې وکړه او ددې خای دپرنګیالی پښانه دي ددوی اول دجلسې څه خیال نه و اونه يې زمونږ په تحریک کښې دشرکت څه خیال. لیکن ددوی یو مرهي غلام ربانی په تورو جنډو کښې شریک کړی وا او ددی غیرته يې ټول کلی کښې جلسه وکړه اومونږ سره دخدايي خدمتګارو په تحریک کښې شریک شو. حکومت چه به څومره زمونږ مخالفت کولو نو هغه څیز به زمونږ دپاره مفید او دحکومت دپاره مضر ثابتېده ولی چه مونږ هرڅه کول نو دخدای دمخلوق دخیر دپاره موکول. له دی ځایه مونږ مانسهری له راغلو، په زرګونو خلک زمونږ استقبال له راغلي وو او زمونږ جلوس په ډېر بنا او دبناره په بازارونو کښې ګرځېد و او چه دغلام ربانی وکیل کوم له راغلو نو دانقلاب زنده باد چغې يې ووهلې او دبعضې خلکو خو دا اراده وه چه دده په کور کانی و وروي خو ما منع کړل چه دا زمونږ اصول نه دي. زه دا په دعوه سره ویلې شم که حکومت دلته دتورو جنډو واقعه کړې نه وای نو شاید چه دومره خلک به په جلوس کښې شریک شوي نه وو.

مونږ دمانسهرې نه سیپیډ وته لاړو او دسبا دپاره مو مانسهره کښې جلسې اعلان وکړه، دسیپیډ وټول خانان زما مهربانان وو، خو عبدالقیوم خان او غلام رسول خان مې دجبلخانی یاران وو. شپه مو په ارام سره تېره کړه، سبا له نو بعضې دعلاقې مشرانو سره خبرې وشوې او دهغوی په زړونو کښې چه غلطی پراته وو زمونږ دتحریک برخلاف غلط فهمی پیدا کړې وې هغه لېرې شوې. دچای نه پس مونږ دملو انتظام کو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه په دې کښې د مانسهرې انسپکټر راغی او ماله یې د ډپټي کمشنر خط راوړو او دا خبره یې هم وکړه چه ډپټي کمشنر سره د پولیس کپتان مانسهرې ته راغلي دي. ما چه خط پرانستو نو هغه کښې لیکلي وو چه په جلسه کښې د غلام رباني سره ته د دې تحریک مباحثه وکړه او بل که څه فساد وشو نو ځوک به یې ذمه وار دي او انسپکټر راته ووې چه دا ټول شرارت د دې ډپټي کمشنر دی ما وی چپ شه ته خو سرکاري نوکر یې. ما ډپټي کمشنر ته ولیکل چه دې معامله کښې د بحث ضرورت نشته ځه دلته د خدائي خدمتګارۍ د تحریک اشاعت له راغلی یم زما کار اشاعت دی او بیا منل او نه منل د دې خلکو کار دی. پاتې شو فساد نو زمونږ نظریه د عدم تشدد ده که څیرې ځوک مونږ سره فساد کوي هم مونږ ورسره فساد نه کوو نو په دې سبب که چیرې فساد وشو نو د هغه ذمه وار به ته یې. تا نه دار رخصت شو او مونږ هم مانسهرې ته روان شو په لاره کښې چه به ځوک خبر بدل نو مونږ سره به ملګرې کیدل چه مانسهرې ته ورسیدو نو ډیر خلک مونږ سره ملګرې شوي وو او هلته د جلسې په ځای کښې به زرګونو خلک راجمع شوي وو. د جلسې ځای سره نږدې موږ څه خلک جمع ولیدل د تحقیق نه راته معلومه شوه چه دا د حکومت خلک دي او حکومت په څه چل ول د دوي په پیسو په طمعه، لالچ د اخلک دې علاقې ته زمونږ د مخالفت د پاره راوستلي وو او دلته جلسه کوي او هغه وکیل لګیا و تقریر یې کولو خو په دې پوه نه شوم چه په کومه موضوع تقریر کوي.

ما خو خلوته پخپله جلسه کښې د خدائي خدمتګارۍ حقیقت بیان کړو او خلک مې په دې پوه کړل چه خدای ته د خدمت ضرورت نشته د هغه خدمت د هغه د مخلوق خدمت دی، دا ملک خدای مونږ له راکړی دی او د غه شان خدای هر یو قوم له یو ملک ورکړی دی، د دې د پاره چه هغوی او د هغوی بچي پرې اباد شي ملک خو زمونږ دی خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختیار لي دبل دی او دغه وجه ده چه زمونږ بچي وږي تږي او بربنډ دي ومړي پړی
نور خلک کوي . غلامي دخدای لعنت دی او مونږ له ددی لعنت نه ځان خلاصول په کار
دی او دا به هله وشي چه مونږ کښي قام ولی ، ورور ولی ، اتفاق او مینه محبت پیدا شي . نن دا
دنیا دقامولۍ دنیا ده او تاسو وګورئ چه چاکښي قامولي او ورور ولي او اتفاق دی ، نو هغه آباد
دي او چه کوم قومونو کښي پړې ، جنبې تربګنۍ او دښمنۍ دي هغه برباد دي زه امید کوم چه
تاسو به زما په دی خبرو غور او فکر وکړئ که دې کښي یو اوازې زما فایده وی نو هغه لی کوئ او
که دې کښي ستاسو د دنیا او اخرت ګټه وی نو عمل پرې وکړئ چه تاسو آباد شئ او ستاسو
بچي اباد شي . په کار دی چه تاسو هم ټولو پښتنو سره په دې تحریک کښي شریک شئ . دا جلسه
ډیره په کامیابي ختمه شوه ، هر یو کار چه دخدای دپاره وي د هغه مخه څوک نیوی نه شي
حکومت ډېر فریب کښي کامیاب نه شو ، جلسی سره زمونږ دیو مهربان حاجی هغه له د
اړام دپاره لاړو . دعلاقی ډېر معززین جلسی له راغلی وو هغوی سره خبری وشوې د
حاجی فقیرا خان او حکیم عبدالسلام په تجویز او تائید ددې خبرې فیصله وشوه چه زه
دې دهغو خدائي خدمتګارو سره یو ځای یو تصویر و باسم چه یکلی کښي دحکومت دطرفه
پرې ظلم او زیاتی شوی دی . جیلخانو کښي یې اچولي دي او په بینتونو وهلي دی . داد
یکلی دمعززینو او مخلصانو یوه ډله وه چه ددوی داخلاق درته څه ذکر وکړم . علي کوم خان
چه په دوی کښي یو خان و راته ووی چه پلار می دحکومت دوېری نه ددی تحریک ډېر
مخالف دی زه یې دکوره شړلی یم ځکه چه زه خدائي خدمتګار یم زه ددی پروانه کوم
او دخپل مظلوم قام دبیدارولو کوشش کوم دیوبل مولانا صاحب نه معلومه شوه چه څه
وخت یې مونږ په بینتونو وهلو نو ما سپرنټنډنټ ته ووې چه زه عالم یم ما مه بربنډوه

نوزه‌لي د پرش بېښته وو هلم او زمانو، ملګري لې پنځه لس پنځه لس بېښتونه وهلي وو.

د پکلي د خدايي خدمتګار و يوې بلې خبرې په ما ډېر اثر وکړو . د دا تلو په وخت
کښې مې علي ګوهرخان او يو څو نورو خدايي خدمتګارو ته ووې که ستاسو خوښه وي
نو زه به موځان سره پيښور ته د سيل د پاره بوځم نو دا ته لي ووې چه زه به خو موږ
کښې ی خو زمونږ په سر ډېر کار دی د دی نه تلی نه شو نو زه د دې په او ډېر
ډېر خوشحاله شوم چه د دوی دې تحريک سره څومره محبت دی .

مونږ د پکلي د ما ښهري نه را رخصت شو حکيم عبد السلام صاحب
د هری پور زمونږ سره ملګری وه هغه د نعمت الله خان دعوت د شپې د پاره
منظور کړې و او مونږ ماښام د هغه ځای ته ورسيدو . د هغه د کلی نه جدا کو
وحجره وه . شپه مو په ارام سره تېره کړه ؛ سباله را روان شو ، حکيم صاحب زمونږ
تلو د پاره يو ی لاری سره خبره کړې وه ليکن سباله هغه رانغله ، مونږ پياده روان
شو لاره کښې چه به کوم کلی په مخه را تلو نو هغه کښې به موخپل تبليغ کولو زمونږ د پاره
پياده تلل ښه شو ځکه چه ډېر کار وشو کله چه مونږ نوانښهر ته نزدې شو نو ډېر
هندوان او مسلمانان زمونږ په انتظار کښې ولاړ وو او چه مونږ لي وليد و نو
انقلاب زنده باد چغې لې وهلې هغوی زمونږ جلوس په ښار کښې وويستو.
مونږ ډېر ستړی شوی وو ، مونږ لي د ارام د پاره يو ځای ته بوتلو ماښام نزدې
ارام مو وکړو ، ډوډۍ مو وخوړه او د شپې د پاره يو بل ځای ته لاړو سحر
وختی چه څوک زمونږ ليدو له راغلي وو هغوی سره مو خبرې وکړې . د لته مونږ ته
معلومه شوه چه په هندوانو او مسلمانانو باندې حکومت ډېر زور اچولی وچه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ بایکاټ وکړي او استقبال ونه کړي خو کامیاب نه شو سبا له چه مونږ جلسې
له ورغلو نو په زرګونو هندوان او مسلمانان جمع وو او جلسه ډېره په کامیابۍ وشوه او
خلک می د خدایي خدمتګارۍ په تحریک پوه کړل او ورته می ووې چه هر چاله چه خدای
ملک ورکړی دی نو د هغه اختیار د هغه قوم دی، یو مونږ بد قسمته خلک یو چه ملک
زمونږ دی او مزې پرې نور خلک کوي، په کار دی چه مونږ ټول په شریکه ملا وتړو
چه خپل ملک ازاد کړو مونږ به اباد شو او زمونږ بچي به ابادشي، چه څه وخت ما تقریر
ختم کړو نو زمونږ د پیښور یو قاضي چه د پولیس انسپکټر و ما ته را نزدې شو چه تاسو
چیرته ځئ ماورته ووې چه ایبټ اباد له هغه ووې چه هلته ایکسوحپولیس دفعه لګېدلې
ده (دقانون ۱۴۴ ماده نافذه ده) او زه د پولیس کپتان را لیږلي یم چه د خلو ورونو
کسان یوځای تللی نه شي. ما ورته ووې چه ډېره ښه ده مونږ به خلور خلور ځو لیکن
یقین نه دی چه کپتان صاحب په دې خپل حکم ټینګ باتي شي ولي چه په دغه طرف
به زمونږ ډېره پراپیګنډه وشي چه مونږ له دې ځای په مختلفو مرکونو خلور خلور
شو نو قاضي صاحب زما په خبره پوه شو او کپتان له یې خواب یو وړ. مونږ د تلو انتظار
کولو چه قاضي صاحب بیا راغی او راته یې ووې چه کپتان صاحب وېچه دوی ته په لاره
کښي یوځای د تلو اجازت دی. دکاکول او د نورو کلو خلک راغلي وو چه مونږ سره
زمونږ کلو ته لاړ شه خو مونږ پروګرام جوړ شوي و نو دوی مرغې وعده وکړه
دوباره راشم نو درپه شم. مونږ لاړې کښي سواره شو او ایبټ اباد له روان شو
خدایي خدمتګار وخپله باجه ورو ورو په لاره کښي غږوله. چه د ایبټ اباد ښار
نزدې شو نو یو سب انسپکټر ولاړ و هغه زمونږ لاړۍ ودروله او وي ویل چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مه غونږ وی. ملا صاحب ته ووېل چه تاسو لیکلی حکم ښئته هغه وي نه نو ما ورته ووې چه مونږ
بغير د ليکلی حکمونه باجه نه بندوو نو هغه ووې چه سبه د ه نوزه مو ډیټی کمشنر له بیایم مونږ
ورته ووې چه ته مو هر چیرته بیائي مونږ د تلو نه انکار نه کوو خو ته هم زمونږ سره په دی
لاره کښی کښینه ولې چه خلک به جمع شی او دلته خو دفعه ایکسو څلور الیس (۱۴۴ ماده) ده نو
د خلکو جمع کیدل خلاف قانون دی خو هغه زمونږ د دی خبری هیڅ پروا ونه کړه هغه زمونږ
د لاری مخکښی روان شو او مونږ ورپسی لاری وو او وو روانه کړه او باجه مو غږوله
چه چا به د باجی واز اوریدو نو مونږ پسی به راتلو او چه څه وخت د پولیس لاین ته رسیدو نو
ډیر خلک راجمع شوي وو هلته پولیس سره د افسرانو تیا د ولاړ وو هغوی مونږ ته ووې
چه د باجې والا ډیپټی کمشنر غواړي ما ورته ووې چه د ده قصور څه دی؟ او که چیری
قصور ته تاسو دوی بیائي نو بیا مونږ هم ورسره ځو، مونږ ټول بوځئ په دی
کشمکش کښی دوه ساعت تېر شو باجه غږیږي او خلک جمع کیږي په دی کښی ځان
انسپکټر ماته رانژدې شو چه د خدای د پاره دا باجه خو بنده کړئ! باجه مې
بنده کړه یوه عجیبه نظاره وه د ملو هوهلکان د دفترونو کارکنان او د ښار خلک په
ساعت کښی په زرګونو راجمع شو او که حکومت مونږ سره چیرچاړ کړی نه وای نو زمونږ
دومره پراپیګنده شوی نه وای او دومره خلک به زمونږ نه خبر شوي نه وو. اخر د ډیر
بحث مباحثی نه پس مونږ ته اجازه وشوه او مونږ دا یبټ اباد اسلامیه سکول ته راغلو
چه دا ځای د ایبټ اباد خلکو زمونږ د ارام د پاره مقرر کړې و سباله د جمعی ورځ وه
مونږ اعلان وکړو چه سباله به جامع مسجد کښی وعظ کیږي تاسو ټول هندوان
مسلمانان دا وریدو د پاره راشئ! مونږ لږ ارام وکړو بیا مو دا یبټ اباد مسلمانانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره دتحریک متعلق تبادلهٔ خیالات وکړل او ورته می ووی چه مونږ هم یو قوم یو، مونږ
له هم دخپلی آبادی او ترقی د پاره څه جد وجهد په کار دی او که تول عمر به دی نیستی
او غلامی کښی پراته یو نو ورک به شو . زمونږ اصلی مطلب قوم کښی مینه، محبت، تامولی
ورورولی او اتفاق پیدا کول دی دپر هندوان او مسلمانان به زمونږ الید والکتوله دا تلل
او هر چاته اجازت و. کودکا او نور فوجیان او ښځی او بچی هم زمونږ لید ولره راغلل مونږ
ورسره دمینی محبت خبری وکړې او دخپل تحریک په غرض مو پوه کړل چه مونږ به د
خدای د پاره ستاسو او دتول قام خدمت کوو . حکومت خو دفعه ایکسو چوالیس پیدا کی
وچه لګولی وه چه دلته جلسه ونه شی او خلک زمونږ دتحریک نه خبر نه شی . څه وخت چ
حکومت خبر شو چه سباله دجمعی ورځ ده او جامع مسجد له دا بیت ابا د دخلکونه عا
نور د بهر خلک هم دلمانځه د پاره راځی نو دا جلسه زمونږ د پاره سبه نه ده نو دپټی کمشن
د جامع مسجد امام سره دکمیټی دممبرانو دا وغوښتل او هغوی ته ی ووې چه په هر
طریقه چه کیدی شی باچا خان دتقریر نه منع کړئ . مونږ شپه په ارام تیره کړه ح
چای موڅکله نو امام صاحب دکمیټی ممبرانو سره راغلل او ما سره یی ځان له خبر
وکړې ما ورته ووې چه تاسو دپټی کمشنر له ووایئ چه مونږ دا کار کولی نه شو ولی چ
جماعت دټولو مسلمانانو دی او یو مسلمان بل مسلمان د جماعت نه منع کولی نه شی
خو زمونږ مذهب دی او زمونږ خو دومره زور نشته چه یو مسلمان په جماعت کښی
نه منع کړی شو تاسره زور شته ته یی ولی نه منع کوې؟ بیا می ورته دا خبره وکړه چ
دپټی کمشنر په دې کښی بل څه مطلب نشته هغه پوه دی چه جماعت د هر مسلما
خو مونږ مسلمانان په کور کښی جنګوی او بی اتفاقی راکښی پیدا کوی . مونږ مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې دد ښمن په لسه پخپل کورکښې ناچاقي پیدا کوو ؟ زما خبرو په هغوی ډیر ښه اثر وکړو او د پیتي کمشنر له دوان شول. چه د پیتي کمشنر پوه شو چه زما داوونه چلیدونو قلادرشو. په جماعت کښې دومره هندوان او مسلمانان جمع شو چه د پښې ایښودو ځای نه و. د ماتخه نه پس زه پاڅیدم او تقریر موشروع کړو. د قرآن شریف خلو دا یا تونه می ولوستل او خپه می خلکو ته وکړه چه خدای پاک وایي چه زما نه امداد په صبر او اتفاق سره غواړئ وخدای وایي چه څوک زما په لاره کښې مړ شي نو دا مړه نه دی ژوندی دی خو تاسو په دی نه پوهیږئ او خدای پاک وایي چه زه د صابرانو ملګری یم بیا وایي چه زه پخپلو بندګانو ازمیښت کوم د مالونو، او ځانونو، او اولاد، او فصلونو هر کله چه دوی ته زما په لاره کښې څه نقصان ورسي نو دوی ووایي چه مونږ هم د خدای یو او هغه له به ورځو، د غه خلک زما د رحمت حقدار دي او دوی په سمه لاره روان دي او بل ځای خدای پاک وایي چه په تاسو کښې دې داسې یوه ډله وي چه خپل کارونه پرېږدی او ځي او خلک د بدی نه منع کوی او نیکی ته لي رابولي. زما ورونو ! مونږ د خدای د پاره د خدای د مخلوق خدمت ته ملا تړلې ده که تاسو هم د خدای د مخلوق خدمت کول غواړئ او خدای رضا کوئ نو مونږ سره په خدایي خدمتګارۍ کښې ملا وتړئ چه دا دنیا مو هم جنت شي او اخرت کښې هم د جنت حقدار شو.

جلسه په ډیره کامیابۍ ختمه شوه د تلو انتظام موکولو چه په دی کښې زمونږ د کلي دیوخان زوی چه هلته سب انسپکټر و راغی او راته یې ووې چه بهادرخان انسپکټر زه تاله رالیږلی یم چه څه وخت دوی روانیږی نو باچه دې نه غږوي ما ورته ووې چه بهادرخان خو زمونږ ورور دی خو زه نه پوهیږم چه ده ته په باچه غږولو کښې څه تکلیف دی ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د طرفه د سلام نه پس ورته ووایه چه که چېرې تا ته زمونږ په باچه ذاتي څه تکلیف دي نو مونږ به باچه بند کړو او که تا ته څه نقصان نه وي نو ته زمونږ باچه څه کوې؟ زمونږ په ملک کښې دیسي افسران خپل فرض نه پېژني او نه يې پوره کوي بلکه همیشه د خپلو انګرېزانو افسرانو د پاره هغه کار روانه کوي چه هغه د دوی فرض نه وي.

لاری تیاره وه، مونږ لاری کښې هریپور ته روان شو، په لاره کښې د حویلیو په تیسن خلک جمع وو هغوی ته می هم یو مختصر تقریر وکړو. په سرای صالح کښې خلک زمونږ په انتظار کښې وو خو په مونږ ناوخته شو نو خواره شوي وو. د هریپور خلک عربیانان د ښاد نه بهر زمونږ په انتظار کښې ناست وو مونږ ماسختن ورورسېدو او د دوی د انقلاب زنده باد فخر افغان زنده باد چغې وهلې او زمونږ جلوس په بازارونو کښې وګرځېد و بیا لاړو د دوی مو ډوډۍ وخوړه او بیا اوده شو، د بخشالی بګجران شهزاده صاحب می د حالات معلومولو د پاره پېچ ته لېږلی و هغه هریپور ته راغی او ما ته يې د پېچ حال ووې چه خلک ډېر زیات په شوق کښې دي ستاسو ورتلل ډېر ضروري دي ماده سره وخت مقرر کړه، د دې خبرې می پورې ډېر تاکید وکړه چه دا خبره عامو خلکو ته زما د تللو نه وړاندې معلومه نه شي ولې چه بیا به حکومت زمونږ لاره کښې رکاوټونه واچوي مباله چه مونږ د چا مېلمانه وو، ورغلو او چه هلته ورسېدو نو یو مولوی صاحب چه ماله راته خدائی خدمتګارو منع کولو خو ما ورته ووی چه را پرېږدئ يې دئ. نو ماله راغی، ما خان سره کښېنولو چه د ډوډۍ وخت راغی نو خلکو لیرکولو خو هغه په زوره د دوی کښې خان شریک کړه. زما مهربان محمد اکبر قریشي راته ووې چه بیګا یو څو تنه د تورو جنګ و سره راغلي وو په سړک ولاړ وو خو چه د خلکو زور يې ولید و نو غریبانان ګډوډ شوا و خبرې تر ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې ماورته روې چه دومره خلک ووچه ماتوری جنډې هیڅ لیدلی نه دي. چه د
جلسې ځای ته ورسیږو نو ډیر پولیس لاټۍ په لاس ولاړ وو او چه زه تقریر ته پاڅیدم
نو هغه مولانا مې ولیده چه په زوره زوره تقریر کوی او څه کسان ورته ولاړ وو. خلکو وې
چه دا خلک حکومت راغونډ کړي دي، خانان، ملکان دی او زمونږ برخلاف جلسه کوی.
مونږ اول فیصله کړې وه چه د دې ځای نه به شپې له کلابټ ته ځو او سباله به هلته
جلسه کوو. په جلسه کښې مې د دې اعلان وکړو. کلابټ د اباسین نه دې غاړه دی او
صوابۍ په بله غاړه ده. د یوسف زی دی او د هغه ځای خان زمانخان زما ډیر واقف و
ایوخیل دی د صاحبزاده فضل رحمان په ځای کښې لیدلی و، ما او قاضی عطاء الله خان
ته یې ډیر کلک نت د میلمستیا کړې و، زه خبر نه وم چه د حکومت په لمسه به مونږ د
خیل کلی ته منع کوي مونږ چه څه وخت کلابټ ته نږدې شو نو د کلابټ د خان تره د خپلو
سړو سره کوتک په لاس ولاړ دی او مونږ خیل کلی ته نه پرېږدي حالانکه چه په هغه کلی
کښې د هغوی یو ورور عزیز محمد ی زمانخان د غلته زمونږ د جلسې انتظام کړې و
او مونږ لې میلمانه کړې و، زمونږ لارې والا ډیر تکړه سړې وچه مونږ دا خلک ولیدل
نو ما دې لارې والا ته ووی چه ته دا لارې لږه ودروه، دې خان سره زه لږه خبره
کوم ده ماته ووې چه ته دا خلک نه پیژنې، دا هزاره وال پښتانه دي او ده خپله لارې
پېرې ورتېزه کړه خان مخامخ زمونږ لارې له راغی او سوټې یې کړې زمونږ نه چاپېره
شو ډرایور په دوی لارې نیغه وروسته او زمونږ لارې ترې تېره شوه دوی پاپسې
منډې ووهلې خو وروسته پاتې شو او مونږ کلی ته ورسیدو. په هزاره کښې خو دفعه
ایک چوالیس (۱۴۴ ماده) لګیدلې وه نو په سباله موجماعت کښې خلک جمع کړل. د جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه بهر اسسټنټ کمشنر سره د دغو ټولو خانانو او پولیسو ناست وو زمونږ تقریر یې
او رېدلو ما پخپل تقریر کښې دا خبره وکړه چه ای د هزارې پښتنو د سیند نه دې غاړه
او هغه غاړه ټول یوسف زي دي تا سو خولږ هغې غاړې ته وګورئ چه هلته څه حال دی
او دلته ستاسو څه حال دی؟ بله دا چه ما د ټولې صوبې دوره وکړه او په هرځای کښې حکومت
زمونږ مخالفت ته خلک لمسولي دي خو مونږ بل ځای توره جنګ لیدلی نه ده، دا موږ
هزاره کښې ولیده او نه په مونږ لیسې چاکوټکې را اخیستي دي چه زمونږ کې ته مه راځئ او
نه یې زمونږ د جلسې مقابله کښې چېرته جلسې جوړې کړې دي دا هر څه مونږ دالته په هزاره
کښې ولیدل هغه هم پښتانه دي او تاسو هم پښتانه یئ راځئ چه د دې وجه معلومه کړو ما
چه په دې مسئله څو مره غور او فکر کړی دی نو د جه يې دا ده چه تاسو خبره ژبه هېره کړې
ده او تشه ژبه درنه ورکه شوې نه ده بلکه ورسره هغه پښتو درنه هم ورکه شوې ده. د
هزارې پښتنو ! زما دا خبره یاده ولرئ چه د چا نه ژبه ورکه شوې ده هغه ورک شوي
دي او چا ته چه خپله ژبه سپکه شوی ده هغه سپک شوي دي. جلسه ختمه شوه مونږ سره
چه کوم لاړې والا راغلي وو نو د والیسۍ په وخت کښې هغه پولیس بنده وملي وو او ورته یې
ویلي دي چه پام کوه چه سبا له دوی لیسې را نه شي.

چه ادې له راغلو نو لاړې نه وه تمتموونه و لاړه وو لیکن پولیس منع کړې وو چه
دوی سره لاړ نه شي یو تمتم والا ووې چه زه د پولیس هیڅ پروانه کوم او تاسو سره ځم
مونږ د هغه په تمتم کښې خپل اسبابونه کښېښودل او ده سره پیاده روان شو ټوله لاره
په غره کښې وه د پېر دمزي سړک دا ترایي وه، چړایي وه لاره کښې چه کوم کلي
په مخه راتلل هلته به خپل کار کولو. حکیم صاحب او زمونږ د هرېپور کرنیل صاحب محمد حسین خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکښې د انتظام د پاره تلي وو ولې چه د کلابټ دواقعي نه پس مونږ په دې نتيجه ورسيدو چه زمونږ مقامي ملګري مخکښې لېږل په کار دي چه هغوی خپل کار وکړي د دغه ځای يو ځلمي خان زمونږ د مېلمستيا انتظام کړې و دا کلې د اباسين په غاړه اباد دې مخکښې لږه ډېره خو اباده ده جلسې له لاړو په جلسه کښې د علاقې خلک راجمع شوي وو د پوړې اباسين د غاړې خلک هم راغلي وو. د دې علاقې خلک په پښتو پوهيدل او د پښتو نظمونو پوړې ډېر اثر کړې و شپه هم مونږ د غه ځلمي خان سره تېره کړه ډېر مخلص او شريف هلک و پوليس پرې د باوو نه کړې وو چه دا خلک مېلمانه نه کړې خو ده پې څه پېروانه وه کړې افسوس دې چه دده نوم زمانه هېر دې. سبا له ددوي کلي ته نژدې يو بل کلې و دهغه کلي خان مونږ مېلمانه کړو چه هلته لاړو نو هغه خان راته ووې چه د اسمبلۍ وکيل ميا علي حسين شاه چه د هغې علاقې د پښتې او ډېر پاي بهادر خان چه هلته د پوليس انسپکټر و په ما ډېر کوششونه وکړل چه زه تاسو مېلمانه نه کړم خو ما ورله ځواب ورکړو چه تاسو مې مېلمانه يئ نو هغوی هم مېلمانه کوم ولې چه تاسو حاکمان يئ او هغه مې مېلمانه دي هغه خان ما ته په خندا اشو چه دا خو ستا پښتونوالي دي او ځان له پښتنانه هم وايي. د هرې پوړې په علاقه کښې چه څو مره مشکلات مونږ ته پيدا شوې وو دا ددې دوو سره برکت و او ددوی پيدا کړې وو دا لاخو کوې چه مونږ کوم ځای ته د خپلو ورتلو او جلسې کولو خبر لېږلې وهغه ځای ددې ځای نه دولس ديارلس ميله لېرې و مونږ يوه لاړې کړې وه. چه درو انيل ووخت راغي نو معلومه شوه چه علي حسين شاه او بهادر خان زمونږ هغه لارې د پوليس تاني ته بوتلې وه هغه ډرايور ورته چغې وهلې چه هغوی سره مې وعده کړې وه او کرايه مې ترې اخيستې ده ولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ پېښوریان ورونه، سرکاري افسران ورته والي هغوی پرېږده مونږ بوځه او
چه د سرکاري کار د پاره دلا دي ضرورت وي نو ته ځنګه بل ځوک بوتلی شي. علي حیدر شاه
د پېښي او بهادرخان انسپکټر چه مونږ سره کومه لوبه هزاره کښې کړې وه داسې مونږ
سره په ټوله صوبه کښې چا کړې نه وه او دریم سړی چه د دوی نه هم دوه ګوتې د پاسه
وُ خوشدل کپتان وُ.

مونږ چه خبر شو نو حکیم صاحب عبدالسلام غریب ډیر پریشانه شو هغه موټرلي
پیدا کولو پسې اوډې ته روان شو او مونږ پیاده روان شو مونږ شپږ میله پیاده تلي
وو چه حکیم صاحب د دوو موټرونو سره راورسېده مونږ په دوو موټرو کښې نه
ځائېدو ولیکن هغه موټروالا ډیر ښه سړی وو او په زوره یې پکښې ځای کړو مونږ
تکړه وو او مونږ به اکثر ټولي دوري پیاده کولي خو وخت به راسره وو دلته خو را
سره د هغو خلکو فکر وو چه زمونږ انتظار به کوي، جلسې نه چه مایوسه شي خواره به ښې
زمونږ په دې پیاده تلو کښې دومره فایده خو دشوه چه په لاره کښې به مو کوم کلي مخې ته
راتلو نو په هغه کښې به مو کار وکړو. چه مونږ د جلسې ځای ته نزدې شو نو خلک غریبانان
په انتظار کښې ولاړ وو دا کلي هم د هغه مخکښې کلي په شان دا باسمېند په غاړه او د
تا تمې په خوا کښې و. جلسه په ډېره کامیابي ختم شوه او خلک مو د خدایي خدمتګار
د تحریک نه خبر کړل. د غه و نو نه مستوانې قوم راغلي و دوی مونږ سره خدایي خدمتګاری
کښې د ملګرتیا وعده وکړه. مونږ چه به هر چیرته تلو نو د پېښي میا صاحب او بهادرخان
انسپکټر به راپسې وو مونږ د شپې د پاره دې کلي کښې پاتي شو، د شپې د ټول
کلي مشخې راجمع شوي ما او حکیم صاحب ورته تقریرونه وکړل چه تر کومې پورې تاسو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قام د پاره ملا تړلې نه ده قوم وچنتېدې نه شي او د خپل ملک د جامو اغوستو وعدې مې ترې واخيستې چه د خپل ملک جامې به اغوندي .

زمونږ دې جلسې له د پوړې علاقې د زړوبي صلې سره د يو خوځنداېي خدمتګارو هم راغلي وو او مونږ ته يې ووې چه له دې طرفه وزګار شئ نو زمونږ کلي ته به راځئ ، مونږ د خپلو تللو اراده پټه ساتلې وه چا ته معلومه نه وه چه مونږ په کوم خوا ځو سرحد پوليس هم راغلي وو او د پنجاب پوليس هم راغلي وو هغوی هم تحقيق کولو خو مونږه د خپلې ارادې نه څوک نه خبرول. چه سحر چاې مو وڅکله نو ما حکيم صاحب ته ووې چه ته زمونږ د پاره د پنځو تمتمو انتظام وکړه او بيا مو هم خبره پټه وساتله چه کوم خوا به ځو؟ چه مونږ ادې له روان شو نو د زړوبي صلې صاحب دوی مو رخصت کړل او داوعده مې ورسره وکړه چه د پنچ دوره ختم کړم نو صوابي ته به درشم او ضرور به ستاسو کلي ته درځم په دغه وخت کښې ما خپله اراده ظاهره کړه چه زما داخبره د پنچ يو تانه دار واوريدلو په منډه مونږ نه مخکښې لاړو او زمونږ يو تمتم يې په زوره روان کړو او زمونږ نه وړاندې ورسيدو . ما حکيم عبدالسلام صاحب او د هغه نورو کارکنان د ډېرې شکريې نه پس واپس رخصت کړل صرف د هرېپور هغه کرنېل صاحب راسره پنچ ته روان شو تمتمو کښې سواره شو سړک لکه وښکي دی، خوړونه وو او ريګونه وو ، اسونه په ډېر تکليف و ، اکثر به ورسره پخپلو پښو تللو ځاې په ځاې خلک سړک ته زمونږ د ليدو د پاره راوتلي وو هغوی سره مو خبرې وشوې . زه به د عامو خلکو ميني او اخلاص ته حيرانېدم او شکر به مې کولو چه الله تعالی په پښتنو ډېر فضل او کرم کړی دی چه د دوی په زړونو کښې دې د قامولۍ او ورورولۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

احساس پیل اکړی دی، مونږ چه چی ته نژدې شونو په زرګونو خلک زمونږ په انتظار

د کلي نه بهر ولاړ وو او جنډې ورسره وې. زمونږ په لید و هغوی نو هم راوړاندې

شول او چه راننږ دي شونو مونږ هم هغوی سره پیاده روان شو، څه وخت چه د پنجاب

په حد کښې داخل شو نو مونږ پولیس او خانان او ملکان ولیدل چه ولاړ دي تو پک

او توری جنډې یې په لاس کښې دي سره کچه و، دیګونه وو او ډیر خلک وو، په دې

وجه دومره دوړې وې چه تیاره یې جوړه کړې وه. مونږ چه دې خلکو ته نژدې شو

نو خدائي خدمتګارو نو خلک و دریدل د طورو خان عبدالرحیم خان ماله راغې

او راته یې ووېل چه پولیس در ته سړک بند کړې دی او یو پیرنګی هم ورسره دی مونږ

مخکښې نه پرېږدي ما ورته ووې چه څه حکم ورسره شته چه اخر په څه وجه مونږ

نه پرېږدي هغه وې نشته پولیس په ټوپکو سنګینونه جوړ کړي دي او مونږ ته یې

یې نیولي دي ما ورته ووې چه څه حکم ورسره نشته نو ورځې پریږ مه وددېږ ئ

هغه پیرنګی د پولیس کپتان وا او ډیر تریخ او خراب و مخکښې هم چه مونږ خدائي

خدمتګار چې له راغلي وو نو ډولونه یې تري شلولي وو جنډې یې تري اخیستي وې

او چې ته یې نه وو پرېښې. هغه پولیس له د ګولۍ چلولو حکم ور کړې و خو زمونږ هجوم

چه یې ورغې نو په هغوی داسې هیبت راغلی و چه ټوپک یې چلولی نه شو او ورو ورو

په تلل په دی تیل کښې پیرنګی هم تمیله شوا و چه څه وخت هغه پوه شو چه پولیس ګولۍ

نه چلوي نو ځپله یې یو ټوپک واخیست نو امین جان خان ورته سینه برېنډه کړه

چه وله هغه باندې هم هیبت راغی او د امین جان نه یې پوښتنه وکړه چه عبدالغفار خان

چیرته دی؟ امین جان پوه شو چه دی ګولۍ نه چلوي نو ځه یې ورته وښودم هغه ماله

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغی او ماته یې ډېره مشکله داووې چه ماسره حکم دی مالاس وچت کړو او خدایي خدمتګار دردېدل ما هغه پېژنګی ته ووې چه داخوستا ډېره بې وقوفی ده چه تا ماته حکم نه دی ښکاره کړې تاله په کار وچه ماته دې مخکښې حکم ښودلی وای مونږ د حکومت حکم منلو ته تیار یو او س که دا ګولۍ چلېدلی وای خلک مړه شوی وای نو د دې به څوک ذمه وار و؟ هغه ومنل چه دا زما غلطي وه. د خدایي خدمتګارو په دې دومره رعب پرېوتی وُ چه ټول رچېدو او حکمنامه یې اورولی او لوستلی هم نه شوه ما ترې واخیسته او ومې لوسته هغه کښې لیکلی و وچه تا سو دلته جلوس او جلسه کولی نه شئ ما هغه له ډېره تسلي ورکړه او ورته مې ووې چه مونږ ته بالکل دا حکم منظور دی د سرحد ورته نږدې وُ ما هغه ته ووی چه مونږ سرحد کښې خو جلسه کولی شو؟ هغه ووې چه بې شکه دا حکم د پنجاب د پاره دی مونږ سره هغه ټول خلک سرحد ته واوړېدو او یوه لویه جلسه مو وکړه، په دې جلسه کښې د ټچ د ټولي علاقې د هر کلي خلک شریک وو ما جلسه کښې د خپلو راتلو مطلب بیان کړو او د خدایي خدمتګاری د تحریک نه مې خلک خبر کړل او ورته مې ووې چه تا سو هم پښتانه یئ او مونږ هم پښتانه یو د یو بابا اولاد یو مونږ غواړو چه تا سو هم مونږ سره په دې نوي ورورولي خدایي خدمتګارئ کښې شریک شئ زمونږ د ټولو پښتنو به یوه جرګه وي قومي مسئلې به هغوی فیصله کوي او په دې وسیله به د یو بل د غم تکلیف او مصیبت نه خبرېږو نو مونږ به هم د نورو قومونو په شان یو قوم شو مونږ به اباد شو او زمونږ بچي به اباد شي.

جلسه ختمه شوه او خلک رخصت شول، ټول خلک خواره شول، مونږ ځان ته په میدان کښې پاتې شو د دوائې و تجویز مو کولو چه په دې کښې د اسمیلا هغه د پټي میا

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د پیرپاپي انسپکټر د اغلل او زه یې بېل کړم او دا ته یې ووې چه مونږ ستا سره د ډېرې
ولي یو ښو خبرې کول غواړو. د دوی ورور ولي خو مونږ هغه ارځ کښې لېدلي وه د اغلامان
ورونه یو عجیبه مخلوق دي چه حاجت یې پېښ شي نو د سړي ورونه شي او د پېرنګیان
د پاره چه ملاوتړي نو د سړي برخلاف هر قسم حربي استعمالولو ته تیار دي. د دوی
ملک او قوم باندې هیڅ کار نشته او هر وخت په دې کوشش او فکر کښې وي چه مونږ
به څنګه داسې کار وکړو چه صاحبان خوشحاله شي او په هغوی مو احسان وشي او دا هر څه د خپل ځان
د پاره کوي د صاحب د خوشحالۍ د پاره یو ذلیل نه ذلیل کار ته هم تیار دي. ما ورته ووې چه څه
وایې دوی دا ته شروع شو چه تا ته معلومه ده چه په د غه علاقه کښې حکومت په تا باندې د دفعه
ایک سو چوالیس ولګوله په دې کښې ته نه جلسې کولی شې او نه تقریرونه کولی شې نو د غه به
ښه نه وي چه تا سو له مونږ لا دې د ر کړو او مونږ سره هر پېښور ته لاړ شې او بیا د غه ځای به
پېښور ته لاړ شې! ما دوی لېدلي وو چه د پېرنګي سره ناست وو او خبرې کولې دا پټې
ورته هغه پر اوکړې وه چه په هر طریقه چه وي چه دوی د دې علاقې نه واپس شي هغه د پنجاب
څه افسرانه د خو صاحب خوږ او د دوی د پاره د صاحبانو خوشحالول یوه لویه خبره
وي ما ورته ووې چه واپس تلی نه شو او نه مونږ دلته نور د وره کوونت مونږ د غرغشتو
خان میلمانه کړي یو غرغشتو ته ځو او هغه سره شپه تېروو سبا له به په دې لاره پېښور ته
ځو. ما خپل خدايي خدمتګار په څلور و څلور و ټولو کښې تقسیم کړل او غرغشتو ته روان شو
چه هغوی لاړل نو بیا زه هم د سودم د سالار صاحب او عبدالرحیم خان سره غرغشتو له
روان شوم او د خان حجرې ته مو ځان ورسولو ما ښام نزدې و چای مو وڅکله لږ ادام
مو وکړو د ما ښام د لمونځ نه پس مې د کلي خلکو سره ولیدل، خبرې مو وکړې بیا مونږ ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی ته کښېناستو چېرته زما دخولې نه داووتل چه داپيرنګی ښه سړی و نو زمونږ -
خدای خدمتګار دهر پيور کرنيل راته ووې چه ښه سړی چېرته و، داخو بيا وروسته
ښه سړی شو اول خوچه مونږ ته نزدې شو نو ماسره جنګ وه او فوراً يې زما په جنګ حمله
وکړه او زما نه يې جنګ وتيوه او چه ماچک ورکړو او جنګ مې تړی خلاصه کړه نو بيا
يې په ماحمله کوله چه په دې کښې غوبل جوړ شو. بله داچه هغه خوسپايانو له حکم ورکړی وچه
په دوی ګولی وچلوئ خوسپاپان وارخطا شوی وو، دی په خدای خدمتګار دو
د مخکښې نه عادت و. زمونږ خدای خدمتګار چه دلته په دوره راغلی وو د هغوی
نه يې جنګونه په زوره اخيستی وه او ډولونه يې ور له هم شلولی وو او بيابي واپس کړی وو
دده داخيال وچه داځل به هم زه هغسی کامياب شم خو داځل خدای داسی وشو لو
او داسې بې رعبه شو چه زه يې د رته بيان کولی نه شم، دالا خه کوی چه د خلکو په زړونو
کښې د حکومت رعب پاتې نه شو.

شپه د پېره په خندا او خوشالی تېره شوه سحر خدای خدمتګار و چای څکلی
د هرپيور کرنيل صاحب محمد حسين بهر په پيره ولاړ و چه ما دده څه خبری واورېدې
ما راوغوښتو او ورته مې ووې چه څه خبره ده، هغه او وئيل چه يو خوا فسران راغلی وو ما
د ننه راپېری نه ښول خکه چه تاچای څکلی. ماوې راپرېږده چه د ننه راشی چه را د ننه
شول نوما وخندل او ورته مې ووې چه خيرد ی بيا موخه نا د رشاهی حکم راوری دی؟
نو هغه وخندل ويل چه زمانوم نادرد ی، دچاپوست مې ورته وکړو چه ماچای وڅکلی
هغه يو بل حکم ماله راکړو چه ددفعه ايکسو بيالس (دقانون ۱۴۲ ماده) مطابق تاله حکم
درکيدی شی چه ته فوراً ددی علاقی نه وځه ماورته ووې چه حکم ما ته منظور دی چه څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ړوړی وخوړو نو فوراً له دی ځایه روان شواو ستاسو د حکم تعمیل به وکړو مونږ چه ډوډی وخوړه نو د تلوا انتظام مو وکړو خو معلومه شوه چه لا د ووالا وله او تمام تمونو ا پولیس حکم ورکړی دی چه دا خلک په سورلی کښې بونه ځی مونږ یو تم تم د اسباب د پاره هم پیدا نه کړو ما تول خدائی خدمتګار بیا ځلور ځلور کرل خپل اسباب ونه مو واخیستل او روان شو چه ما سپښین شو د سړک په غاړه یو کلی ؤ لمانځه له ورو کو ځیدو خلک چه خبر شو نو یو ساعت کښې جماعت د کلي د خلکو نه ډک شو د لمانځه نه پس مو خلک د حکومت د زور او زیاتی او د خدائی خدمتګاری نه خبر کړل او په دې مو پوه کړل چه دا حکومت مونږ لیښتا نه هیڅ قسم ترقی او اتفاق ته نه پرېږدي تا سو په دې خبره ځان پوه کړئ .

دهزارې نه واپسی :

په دی کښې بیا هغه افسران راغلل او راته یې ووې چه تا ایک سو چوالیس ماته کړه ماوې په لوږ هم دا دفعه ماتېږي ؟ نو نور څه ترې جوړ نه شو نو یوه بله دفعه یې راته ښکاره کړه چه دنور پریوتو نه اول د پنجاب نه بهر شي او که بهر نه شوی نو قانونی کاروائي به د سرحد وشی ماهغه دپټی کمشنر ته ولیکل چه لا ډیر او تم تم تا سو په مونږ بند کړي دي مونږ سره څه داسی ذریعه نشته او نه هوائی جهاز شته چه د نور پریوتو نه وړاندې د پنجاب د علاقې نه بهر شو مونږ ته د پنجاب نه بهر کېدو د پاره څه انکار نشته که تاسو راله د بهر کېدو انتظام کولی شئ ددې نه پس افسران مخکښې او مونږ ور پسې په سړک کښې ځای په ځای زمونږ د بند ولو د پاره یې ونی اچولی وې ، مونږ خبر شو چه دپټی کمشنر او د پولیس کپتان سره د خپلو خانانو او ملکانو راغلي دي او مونږ ته وړاندې په سړک ولاړ دي نو زه د خدائی خدمتګارو نه مخکښې شوم او چه څه وخت مونږ هغوی ته نزدې شو او خلکو مونږ ولیدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

و دښاوخواخلک دغلته راغونډ شو اوموږ پېښې روان شو، موږ منع کول چه ایک سوچوا۔
لیس دی موږ سره مه راځئ خو هغه دخدای مخلوق چاپه قبضه کښې راوستی شول
هغه مجسټر یټ او دپولیس کپتان ماله راغلل اوراته یې ووې چه زموږ به کوشش سره
دپېښې کمشنر صاحب راضي شو چه ستاسو دپاره دسورلی انتظام وکړي، دپېښې کمشنر
هم زموږ مخې له راغی، زه ترې ی شوی وم او به می وڅکلې هغه خلکو ووی موږ تاسو له
چای پخه کړي دی، موږ سره چای وڅکئ، ما یې شکریه اداکړه اوورته مې ووی چه ستاسو
چای موږ وڅکلې او که ژوندی نو بیا به راشو. په خبرو کښې دخدایي خدمتګار رو ذکر
راغی نو هغه دپېښې کمشنر راته ووې چه ستاسو نظریه دعدم تشدد نه ده، داخو چل دی
وس چه ستاسو طاقت نشته نو تاسو تشدد نه کوئ خو چه طاقت پیدا کړئ نو بیا به تشدد
وئ ما ورته ووې چه زموږ دا تحریک د رښتیا و تحریک دی، موږ منافقان نه یو
چه په خوله موږ یوه دي او په زړه مو بله وی. خدایي خدمتګار لاری ته وختل او زه چه
موټر ته ختم نو هغه دپېښې کمشنر راته ووې چه دخدای دپاره بیا دې علاقې ته رانه شي
ورته وې چه پنځ کښې زموږ لېښتانه ورونه دي، دوی دپنجاب نه جدا کړئ، نو بیا به
راځم. موږ د دی نه رخصت شو، زه دپولیس کپتان ځان سره خپل موټر کښې کښېنولم
خدایي خدمتګار لي په لاری کښې کښېنول. تا نه دا رهم ما سره موټر کښې ناست وما ته
ووې چه ته دې خلکو له څو مره تنخوا ورکوې؟ دهغه په دې خبره ما ډېر وخندل او
ورته مې ووی چه دوی ستاسو په شان دګرایي تنخوان نه دي دا هر یو سړی دخپل جایداد
وند دی او په دی کار کښې خپلې پیسې لګوي نو هغه راته ووی چه بیا د دې نه فایده څه؟
ورته ووې چه فایده دا ده چه موږ خپل قوم دغلامۍ نه ازادوو، دپښتنو دغلامۍ نه نفرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی او دغلامی ژوند تېر ولو ته تیار نه دی چه په دی کښی داتک کلا ته ورسېدو او زمونږ
نه لاری ډېر وروسته پاتی شوې وه. نو دهغی د پاره داتک په ډاک بنګله کښی ایسار شو.
داتک ډاک بنګله ډېره په ښکلی ځای کښی ده. مونږ برنډه کښی ناست وو او اباسیند ته
موکتل نو هغه راته ووې چه پښتانه بل شان قوم دی دوی د پنجابیانو په شان نه دی
ماورته ووی چه تاخولا اصلی پښتانه لید لی نه دي ته که چیری یو ځل پېښور له راغلې نو مونږ
به درته ټول پښتانه وښیو. دخدایی خدمتګارو لاری را ورسېده مونږ پاڅېدو
موټرو کښی کښیناستو او خیراباد ته ورسېدو نو دموټرو او لاری نه کوز شو او دهغه پیر تنګی
ډېر په مینه محبت زمونږ نه رخصت واخیستو او زمونږ یو ورو کی خدایی خدمتګار
باچاګی یی ځان ته نزدې کړو او مایی شکریه ادا کړه او هغه راته سره دوره وملګرو رخصت
شو. دخیراباد په بازار کښی مونږ دلاری انتظار کولو چه خلک خبر شول په یو ساعت
کښی ډېر خلک راټول شول مونږ نو سباره پوری یوه لاری وکړه ومسافر نو سبا ر ته
راورسېدو. مونږ به وختی را رسېدلي وو زمونږ لاری چه په لار را تله نو یو فوجی
او ټو پک په لاس را مخامخ کړه، لاری والا ته یي ووې چه ودرېږه مونږ لاری ودره
هغه راته ټوپک نیغ کړو او ویل چه که لاری دروانوې او س مو په ټوپک ولم ماورته ووی
چه مونږ خو کمزوری خلک یو ستا د ټوپک دخواب نه یو که چیری دخدایی خدمتګارو
نه تلل جایز نه وی نو مونږ ته ووایه چه کوز شو. په دی کښی دهغه صوبیدار راغی هغه
هم ووې چه ماسره هم حکم نشته زه صاحب پسی ځم، صاحب یي هم راغی هغه چه مونږ ته
وکتل نو واپس شو. نه را نزدې شو او نه یي راسره خبرې وکړې. هغوی نه یي ووی چه دا د
پولیس کار دی اخر چه پولیس راغی او دتلو اجازه یي راکړه ماورته ووې چه مونږ به دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شو چه داو دړلی مووولی یو او اوس پرېږدې دئ موولي نو هغه پولیس والا وخندل او وېلي
وې چه دسړکار په دماغ کښې فرق راغلی دی.

نو سبا د کښې مې ټول خدائي خدمتګار رخصت کړل په دې کښې یو پېړنګي راغی او
غو خدائي خدمتګار و ته یې وویل چه زه اوس عبدالغفار خان لیدی شم؟ ما ورته ووې
چه په ډېره خوشالی مونږ خو خدائي خدمتګار یو او هر چا سره ګوره هغه سره مې ولیدل
یا زه پېښور ته ړان شوم لا دی په لاره کښې پېچړه شوه ما سخت پېښور ته ورسېد و.
خدائي خدمتګار په دفتر کښې پاتې شول او زه او باچاګی د ډاکټر صاحب بنګلې له لاړو.
سانه اول هم یوه ګمنامه چیټې راورسېدلې وه چه په هغه د چا نوم نه و خو ما ته یې لیکلي وو
چه زه تا خبر وم چه حکومت دا فیصله کړې ده چه تاسنا و رور او ستا ټول خاندان ګرفتار کړې
و ددې ملکه مولېږی کړې. او یو جزیرې ته مو لېږی خو زه د دې خبرو فکر نه کوم ځکه چه
خوک د خدای د پاره د قام خدمت کوي نو دا هر څه ېکښې وي اوس بیا خپلو دوستانو
خبر کړم چه د سرحد حکومت مرکز ته لیکلي دي چه څه وخت دی ګرفتار کړو داسې یو ملک
ي لېږل په کار دی چه هغه ډېر لیرې وي او د سرحد باد پورې نه لګی اول چه د ګجرات
جیلخانه کښې و نو د سرحد ټول کار به یې چلولو داخلي داسې ځای ته یې لېږل په کار دی
چه دی د سرحد د خلکو نه خبر نه شي او که داسې و نه شو نو ددې تحریک ختمول مشکل دی.
سرحد حکومت کوشش کوی چه تاسو زر ګرفتار کړي. ما ورته ووې چه څوک ها تیان
ساتي نو دروازې لوېي پرېږدي تاسو ددې پروا مه کوئ چه خدای شته نو هیڅ
م نشته حکومت به خپل کار کوی او مونږ به خپل کار کوو.

ما سره فکر وچه حکومت به ما د صوبه سرحد دوړې ته پرېږدي که نه؟ ما هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوره په پښه شان وکړه دهزاره يي دوره مي هم وکړه کوره کوه، علاقه په علاقه وګرځيد
اوس مي هيڅ پروا نشته که حکومت مي هر وخت نيسي نو مي دي نيسي.

د ترنګزو حاجي صاحب او خدايي خدمتګاري:

د پاچاګل په نوم زمونږ خلاف يو خه پراپيګنډه شروع شوي وه زما پرې يقين نه
کيده ماوي دي خو د حاجي صاحب زوي دي او حاجي صاحب زمونږ ملګري دی ک
په ځنګه زمونږ برخلاف پراپيګنډه کوي نو ولي مي په ۱۴ جون ۱۹۴۲ د دوهم جنګ دوران و
د پرېپټ موومند وته ولېږه چه حکومت خبر نه شي ولي لاړو او هغه يي راليده په ډېرې خبرو
وراسره وشوې، دغه وخت حاجي صاحب د ترنګزو وفات شوي وه او پاچاګل اختيا
و، خو چه واپس راغي نو بله ورځ زه صوابۍ له تلم په لاره کښې د هوتي بازار کښې مولانا کل بادشا
په مخه راغي هغه اشاره وکړه زه ورته ودريدم هغه بېل کوم ده راته ووي چه ستا برخلاف
ټوله پراپيګنډه قلي خان کوي خود پاچاګل په نوم يي کوي زه سباله موومند وته ځم او پاچا
سره ددی فيصله کوم چه دا چرته خداى مونږ له يو سړي پيداکړي دی نو ده پسې پراپيګنډه
مه کوه او که کوي نو بيا مونږ له دده په ځاى يو بل سړى راکړه.

زه د يو خور ځوله د حال معلوم ولو د پاره اتمانزئي له لاړم او په دې فکر کښې و
نن دی که سبا حکومت دې نيسي وخت ضايع کول په کار نه دی او نه کوره کښېناست
او خوم ره چه کېدی شي کار کول په کار دی. ماخو د صوبې ټوله دوره ختم کړي وه. خو
خليلو موومند و جرګو او خدايي خدمتګارو متعلق راته داسې خبرونه رسيدلي و
هلته بعضي داسې خلک شته چه د خپلې ناپوهي په وجه خلکو ته دوکې ورکوي او د مر
عاليه د حکم نه بغير داسي کارونه کوي چه مناسب نه دی او جرګو او خدايي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم داسې خلک شته چه مذهبي جامه کښې په دله کښې نفاق پیدا کوی. بل دا چه د ارباب عبدالغفور خان او عاشق شاه باچا په نیولو خلکو کښې تېزي هم پیدا شوي ده لوماوې چه دې علاقې له لاړشم چه کلي ته ورسېدم نو دا ته معلومه شوه چه زما ورارہ عبیدالله خان چه د مالیې په حوالات کښې بهوک هرتال کړې دوه هغه حکومت پرېښوده او په میټر کښې یې دکپتان صاحب بنګلې ته ورسولو زه د هغه دلیدو د پاره واپس منباره ته لاړم.

دخلیلو مومند ودوره :

ما دخلیلو مومند ودوره شروع کړه چونکه دفعه ایک سو چوالیس لګیدلې وه نو مونږ یوه لویه جلسه تهکال کښې دشېپې په یو جماعت کښې وکړه حکومت ځای په ځای دفعې لګولې وې او زمونږ جلسې یې بندې کړې وې سباله کلو ته روان شو او کلي په کلي به ګرځېدو او خلک به مو په خدایي خدمتګارۍ پوهول او د دوباره مې په جماعتونو کښې وعدې واخیستې چه تشدد به نه کوو صبر به کوو ولې چه خدای د صبرناکو ملګرې دی او چه خدای د چا ملګرې وی فتح به د هغه وي پرومبۍ جلسې مو د مومند و نېپې په پادګي، بادرکلي، بله بېره، شیخان، شاب خیل، متني په جماعتونو کښې وکړې او خلک مو پوه کړه دلته مې د خدایي خدمتګارو نه بیاد عدم تشدد وعدې واخیستې اخري جلسه مولنډۍ کښې وکړه او خلک مې په دې پوه کړل چه دا تاسو چه زما د بادشاهۍ چغې وهئ نو چه دا تحریک مونږ شروع کړې دی دا خو د باچایۍ د پاره نه دی چه زه دې بادشاه شم او که چیرې تاسو ما بادشاه کړئ نو اول خو په اسلام کښې باچایي نشته او بله دا چه ستا سو به خاورې په سر شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او زما به مزي وي نو تاسو پوه شئ چه نه ما او نه بل څيل با چا کړئ . مونږ باچايان
جوړول نه غواړو، باچايانو ته موضوع نشته زمونږ به يو مشرږدي او د قوم په رايه
او مرضا او مشوره به وي او هغه سړي به وي چه د قوم خدمتګار وي ، دخان ، غريب
او ميا ملا فرق به نه وي بلکه هر هغه سړي به وي چه هغه نيک او ايماندار او د قوم او ملک
خيرخواه دی تکليفونه او قربانی او ډير خدمت يي د قام او ملک کړي وي او چه د دی
مشرئ اهليت او پوهه هم پکښی وي ، زمونږ حکومت به د جماعت تابع وی جماعت
به د حکومت تابع نه دي . بادشاهی خراب شي دي او د قوم او ملک پکښی ډير نقصان
دی ، او که چيری نن يو باچا سنه هم وی نو سبا به يي زوی با چاوي نو څوک ويلی شی
چه کوند ی هغه به هم سنه وي او باچايان کله د څيل قوم ترقي غواړی ؟ ولی چه هر
وخت دا خيال کوی چه که دا خلک پوه شول نو ما به ليری کړي . نو هغه هر وخت د قوم د
پوهی لاره کښی خندان اچوی دا ملک زمونږ د ټولو پښتنو دی نو مونږ يو سړي ته خان
کوو زمونږ به کوشش داوی چه ټول خانان کړو او داسی حکومت به جوړوو چه هغه
کښی مساوات وي او د ټولو خلکو پکښی يو شان خير او فايده وي ، که پوره دی او که
سپوره وی به شريکه به وی . امن وی ، انصاف وي زمونږ به د ټول قوم يوه جرګه
وي او د هغی به خوښه به يو صلاح وی .

زمونږ جلسو کښی به ښځي هم شريکيدلي . د خليلو مومند و د ورځ چه ختمه
شوه نو آخر کښی به زه دا ووايم چه د خليلو مومند و جرګو او خدايي خدمتګارو ډير
سنه انتظام دی هر کلي کښی دفتر دی او په هغه کښی شپه او ورځ د خدايي خدمتګاري
پهره وي . په هر دفتر کښی يو ګارډ يال دی چه ګيته په ګينته غږيږی دا ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتظام د ارباب عبدالغفورخان او سید عاشق شاه باچا دی.

مانړګانو بانډه، او ورمرخالصه:

خبر راغی چه قاری صاحب نخچیل کلي د مانګیا نوبانډه کښي دیوی لویي جلسي انتظام کړی دی او ما ته یي لیکلی دي چه مونږ د خپل تحصیل د خدایي خدمتګار د ترتیب د پاره کیمپ کوودی د پاره ستاراتلل دلته ضروری دی. ما دهغوی دعوت منظور کړی او دا تما نزونه سحر وختی دستی جان کلي ته لاړم ولی چه باچاجي راته وې چه زمونږ د کلی نه لاره تلل به کاردی، د سحر چای موستی جان سره وخکله. دپیرانګو صیب او سالار دهم را ورسیدل او بیا مونږ نستی ته روان شو، زمونږ د راتلو نه چه دنستی خلک خبرشول نو ډیر خلک راجمع شو هغوی ته می یو مختصر تقریر وکړو او دوی ته می ووی چه خپل کوړ جوړ وو، دشمنی، ترګبنی، پری جنبی او نفاق پرېږد دو ددی د لاسه زمونږ کور بربادی، د نستی نه مونږ د سیند غاړی ته لاړو د بیړی انتظام شوی و بیړی تیاره وه صیب صاحب او سالار صاحب واپس شول مونږ په خیریت سره له سیند نه پوری وتو ځای په ځای خدایي خدمتګار ولاړ وو ماله یي اس را وستی و خوزه پیاده دوی سره روان شوم. دقاری صاحب کلی ته ورسیدو قاری صاحب ډیر ښه انتظام کړی و دفتر او دهغه احاطه یي ښکلی کړی وه. خلک د دفتر کښي ناست وو تیا دله خیالات وشول او دډودۍ وخت شود ډودۍ نه پس جلسي ته لاړو جلسه د کلی نه بهر وه، ډیر خلک وو او به زړګو نو تراونڼی راغلی وو جلسه کښي تقریرونه وشو، نظمونه یي وویل، زما د تقریر وخت کښي می اول د دی د پاره چه دقاری صاحب زامن حکومت ګرفتار کړی وو هغه دی ظاهره کړه ادخلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

می ووي چه نن دی که سبا په مونږ یو امتحان راتلونکی دی تکلیفونه او مصیبتونه راتلونکی دي که تاسو به صبر سره دهغو مقابله وکړه نو امید دی چه مونږ به کامیاب شو او خلکو ته می داهم ووې چه مونږ خدایي خدمتګار ستاسو د خدای دپاره خدمت کوو ولې چه تاسو زمونږ قوم یئ او احسان د ربانډی هم نه کوو خکه چه دا زمونږ فرض دی او یوازی زمونږ نه دی دټولو پښتنو فرض دی، مونږ ستاسو ګټندوی یو او که چیرې داسی خلک په ملک کښې وي چه د دی خپلی ګټی د پاره ملا تړلی نه شی نو نه پ تړی لیکن زمونږ پښې دې دشمن ته نه راکاږ ي، او که زمونږ ملګر تیا نه کوی خیر دی خو چه د قوم او ملک د دشمن سره ملګری نه شی. بیا بنځوله د رغلم او هغوی ته می ووې چه دا ملک چه ښکه د سړو دی داسې ستاسو هم دی او داستاسو چه څنګه خیال دی چه سړي لوی دي او بنځه ورو کې ده دا په اسلام کښې نشته لوي په عمل ده که بنځه با اخلاقه، نیکه او پاکه وي نو هغه لویه ده او که دغه شان یو سړی وي نو هغه هم لوی دی او که دغه شان یوه بنځه بدعمله، بد اخلاقه وی نو هغه وړوکی ده او که یو سړی هم د دغه شان وی نو هغه هم وړوکی دی، په دې ملک کښې ستاسو مونږ سره یو شان حصه ده، بنځه او سړي د کاډی دوه پایې دی که یوه پنچر شی نو کاډی مخکښې تلی نه شی - جلسه په کامیابۍ ختمه شوه.

زمونږ دا ورمړ وصدر صاحب او ورسره د پیر خدایي خدمتګار راغلی وو زه هغوی مجبور کړم او ځان سره یې اورمړوته بوتلم د دوی دفترته چه ورسید و نو ځه اول دخیل شهید خدایي خدمتګار صوبیدار صاحب دبچو کتو له او د عاله لاره یې یې لاړ راغلل او خپله غیبره کښې می ګښېنول دعامی ورته وکړه او بیمارته می تسلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر کوره چه مرګ ښته او خلاصي ترې نشته او دی خو په داسې مرګ مړ دی چه خدای ورته ژوندیلي دي خو مونږ پرې نه پوهیږو او چه ترڅو دا دنیا اباده وي دعغه نوم به هېر نه شي ، دغه شپې موجماعت کښې جلسه وکړه دلته هم جلسې بندې دې سباله د اورمړو منګنې کلي له لاړو دلته زمونږ په خدايي خدمتګار و کښې بې اتفاقي وه دوی مې دخدایي خدمتګارۍ په مطلب او مقصد پوه کړل او ورته مې ووې چه تاسو په دی تحریک خان نه دی پوه کړی او تاسو نه هېره شوی ده چه مونږ خدای سره داوعده کړې ده چه مونږ به پرې جنبې ، دښمنۍ ، ترګنۍ ، مخالفت ، جګړې او بې اتفاقۍ نه کوو نو زه ستاسو په خدمت کښې داعرض کوم چه څوک دښمنۍ ، ترګنۍ ، پرې جنبې ، پریښودی نه شي نو هغوی دې خدایي خدمتګارۍ کښې نه داخلیږي او چه داخیږو نه کلي پریږدي نو بیا دی خدایي خدمتګار نه شي اوکه دې کښې هم داخیږو نه پرې نه پوهیږو نو ددې ورورولی فایده څه شوه ؟ دې خیزونو خو مونږ برباد کړي یو . زما په تقریر دوی ښه پوه شول او ډېر اثر پرې وشو . له دې ځایه مونږ دریم کلي ته لاړو ، او دا دوې کلی دي ، هلته موهم په جماعت کښې جلسه وکړه . زمونږ دویرولو دپاره حکومت د جلسې په وخت کښې ډېر بادر پولیس را وستلی وو چه خلکو هیڅ پروا ونه کړه نو بیا لاړل . ددې ځایه زما اراده وه چه کیجوړي له لاړ شم لیکن زما طبیعت خراب شو او هغه دسرکه نه دوه میله لیرې وه او پیاده مزل و ، نو بیا شپې له میاں ګوجرو له لاړو او بابو فضل الهی سره مو ډوډۍ وخوړله شپه تېره کړه دشپې مو جماعت کښې جلسه وکړه او چه خلک زمانه خبر شول نو بنځې ، نر به ډېره مینه محبت جلسې ته راغلل سباله هزارخانی له لاړو . ددې ځای د جرګې او خدایي خدمتګارو انتظام مې ډېر خوښ شو او بیا په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

علاقه کښې کلې په کلې وګرځېږ او خلک مې په علم تشدد د په ښه شان پوه کړل او په صبر مې د پېر زور ور کړو او د دې ځې دوره ختم شوه.

لاټ سره لیدل :

زما طبیعت ښه نه وځکه چه نه د شپې ارام و او نه د ورځې باچاګۍ دستې جان شاګرد و هغه به نظمونه او ورول هغه هم ناجوړه شو هغه مې هم کلي ته رخصت کړو زه پېښور ته راغلم او ډاکټر صاحب سره پاتې شوم هغه راته د لاټ صاحب د ملاقات په باره کښې ووې چه تاته به یاد وي چه څه وخت ته په ډېره اسماعیل خان کښې یې دوره وې نو ماته لاټ صاحب یوه چیټې رستا د ملاقات د پاره رالېږلې وه ، زمونږ مخکښې لاټ صاحب مړ شوی و او د هغه په ځای سر ډائیلف کرلیفتم لاټ شوی و ما ورته ووې چه ماته په ملاقات کښې څه عذر نشته ، هغه لاټ صاحب له زما د موجودګۍ خبر ورکړو او درې بجې ملاقات مقرر شو زه ټیک درې بجې د لاټ صاحب بنګلې له لاړم د هغه سکرټر زما په انتظار کښې ولاړو ماته یې ورلیږې کړه او لاټ صاحب له یې بوتلم ، لاټ صاحب ماله مخې له راغی او زه یې ځان سره په کوسې کښېنولم او سکرټري بهر ته را ووت او مونږ لیبې ورپودې شو دروغ جوړ نه یس اول سوال یې په ما داوکړو چه زه تول عمر پېښور کښې پاتې شوی یم خو ته مې لیدلې نه یې ما ورته ووې چه تا سوله اکثر هغه خلک راځي چه خپل کار رونه لري . بیا د خدائي خدمتګارو خبرې شروع شوې ، ده راته ووې چه زمونږ او د پښتنو د پر ښه تعلقات وو خو د بعضې خلکو په ګرمو تقریرونو هغه تعلقات خراب شو ما ورته ووې چه تعلقات په تقریرونو نه خرابېږي تاته به معلوم وي چه حېمېس پښتنو سره کوم قسم سلوک کړی او د دې په اوږدو سره لاټ صاحب ستړګې ښکته کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جیمیین د پلیس کپتان وچه یه ۱۹۳۱ ع کښې د چارسدې په شرابخانه مونږ پکټنګ لګولی
و ده د خدايي خدمتګارو مخصوص ځایونو ته دکې کوزې ځوړندې کړې او دخپې توب
مشین يې ورپسې راوړو او د هر خدايي خدمتګار پرې حسیان شول او دا اواز به يې کولو
چه د پښتنو غني ورکوم خدايي خدمتګارونه به يې جامې وشلولې او بربند به يې کړل او چه
په وهلو کښې به بې هوشه شونو د غولو د متیازو یو ډنډ وکې جوړ کوي ځ هغه ته به يې کنداګولو
داز مونږ بېنا نه د مرګ نه هم بد ګڼړي ماورته ووې چه کوم مونږ خدايي خدمتګار
هم ستاسې د رعیت یو نو مونږ سره هم کم از کم هغه سلوک کوئ چه نور د رعیت سره يې کوئ
نو هغه ووې چه مونږ پوښان سلوک کوو او خلک بې ګناه نه ګرفتار وو ماورته ووې
چه په دې ستا سره بحث نه کوم لیکن اکثر خدايي خدمتګار بې ګناه ګرفتار وئ او د
درو غو مقدمې پرې جوړ وئ ده ووې چه هغوې څه ناشه کړې دي ماورته ووې چه
د سودم خانو څه کړې دي چه تاسو ګرفتار کړي دی؟ او د مردان په حوالات
کښې پراته دی شاه پسند خان او الله داد خان د جلیل څه تقصیر کړې دی؟ شیر
بهادر خان او د هغه نورو خورانو څه قصور کړې دی؟ اخر کښې د ازاد مرحد خبری شوی
ماورته ووې چه تاسو د پولیټیکل ایجنټ په محکمه په کورونو روپۍ لګوئ نو د دی نه
څه فایده وشوه؟ نو ده ووې چه مونږ خپله علاقه په دې باندې د دی خلکو د شر نه
بچ کړې ده ماورته ووې چه د څومره مودې نه تاسو په دې لګیا یئ او تر کومه حده کامیاب
شوي يئ نو ده ووې چه د دیرشو کالو نه زمونږ دا کوشش دی خو تر اوسه پورې
کامیاب شوي نه یو ماورته ووې چه مونږ له پنځه کاله موقع راکړئ او تاسو چه څومره
روپۍ لګوئ د هغې شلمه حصه مونږ له راکړئ بیا زمونږ او د خپل کار مقابله وکړئ که زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه لا ډېره فایده منده وه نو هغه جاري وساتئ ! ما ته یې وویل چه تاسو به څه کوئ ما
ورته وویل چه مونږ به دغه روپۍ دخلکو په تعلیم صنعت او حرفت باندې ولګوو
او دخلکو به دا یقین راولو چه مونږ دا هرڅه دقوم دفایدې دپاره کوو او دقوم خیر غواړو
پښتون داسې قام دی چه دی د زور په نسبت په احسان زر تابع کېږي بیا به نه
پخپله دا کی کوی او نه به بل څوک پرېږدي. نو چه دلاټ صاحب نه نور څه جوړ نه شو
نو ما ته یې وویل چه دې ملک ته د روس او افغانستان نه ډېره ډېره ده نو په دې
وجه مونږ دا کار کله پرېښوی نشو او د افغانستان فوځونه چېرته کمولی شو؟ ما ورته وویل د افغانستان
غریب خواږو څه خبره مه کوه ولې چه هغه تا ته معلومه ده چه خپل ځان هم ساتلی نه شي
نو په مونږ به څه حمله وکړي؟ او بله دا چه ستاسو په افغانستان کښې کوم باچا خوښ
نه وي نو هغه باچایي کولی نه شي پاتی روس شو نو که دغه ستاسو ته خطره وي نو په
کار دی چه مونږ له دخپل ملک واک او اختیار راکړئ په قول هندوستان کښې ستاسو
دومره فوج نشته لکه چه نن په سرحد کښې زمونږ خدایي خدمتګار دي. چه مونږ
له اختیار راکړئ نو بیا که روس زمونږ په ملک راتلو نو مونږ به یې مقابله کوو او زمونږ
ښځې نر به دملک دحفاظت دپاره تیار وي نو بیا روس حمله نه شي کولی او که دا نه کوئ
نو مونږ خو ستاسو دپاره جنګ نه کوو او س مونږ پوه شوي یو چه جنګ دې مونږ
کوو او مزې دې ستاسو وي. زما دېرې خبرې ده نوټ کړې او را ته یې وویل چه
زه سبا له ډیلی ته ځم او د دی خبرو ذکر به وایسرای سره وکړم بیا یې راته وویل چه
زه امید کوم چه اینده به هم دغه شان زما او ستا ملاقات کېږي ما جواب ورکړو
چه لکه دا ځل چه دې څه رنګې ما پسې پولیس رالېږلی و دغه شان ما پسې پولیس رالېږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو زما اوستا ملاقات به کیږي . ده راته ووې ته خو عجیبه سړی یې ته خولږ بهر وګوره
خو مره خلک زما ملاقات ته راغلي دي زه ورسره ملاقات نه کوم او ماته زه وایم چه زما
ملاقات ته دا راځه او ته نه راځې نو ما ورته ووېل چه دا بهر خلک چه راغلی دی دا خو خپل غرضونو
پسی راغلي دي او زما څه غرض نشته . ملاقات ختم شو او زه د ډاکټر صاحب بنګلی له
راغلم . په سبا له مې د نوښار د تلو انتظام وکړه

دنوښار په تحصیل کښې جلسې :

دلسم دسمبر سحر وختی زه سره د خپلو مومند وخدایي خدمتګارو نوښار ته
لاړو او دفتر ته ورغلو صلاح صاحب سره د نورو خدایي خدمتګارو دفتر کښې موجود
و اولږ ساعت پس دسینډ دغاړې د کلو په دوره روان شو په لاره کښې مې د شا-
هباز ګړۍ جرنیل ولید وچه پولیس په لارې کښې جېلخانې له بوتلو او دوه نیم کاله یې قید
کړی و . مونږ باران کښې د کنډو جلسه وکړه او دهغه نه پس صلاح صاحب او د نوښار
کارکنان رخصت شو او مونږ د اکوړې جرنیل صاحب سره پوره کړې وتو او پیر سباک کښې
موجلسه وکړه او د پیر سباک نه شیپې له زرې مینې له لاړو خلک راته انتظار کښې وو د
شیپې موهلته هم جلسه وکړه او د سحر لمونځ نه اول د زرې مینې نه روان شو باقي
تول دسینډ دغاړې کلو کښې مو جلسې وکړې او خلک مو د تحریک په غرض پوه کړل شپه
مو خیر اباد ته ورسوله . زما طبیعت د اول نه سبه نه و او ازمې ناست و او د دې بې ارامۍ
په وجه نور هم ناجوړه شوم . ما به ډېر کوشش کو چه د کار نه پس مې ارام ته پرېږدي
خو دوی نه پرېښودم . د شیپې مو دلته جلسه وکړه . په دولسم دسمبر د ختکو علاقه
کښې د اباسینډ په غاړه خیر اباد کلی ته نژدې دیوې لويې جلسې انتظام مو کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې له د صوابۍ تحصيل به ژر کونو خداېي خدمتګار داغلي وو د پېچ خلک هم په شناز
داپور ي وتي وو او موټرو ولا د وکښې داغلي وو . زه د لې ارام نه يم جلسې له لاړم
شاعرانو قومي نظمونه واورول ډېر اثر يې وکړو اخر کښې ما يو څه تقرير کښې ووې چه
زمونږ د صبر جنګ دی مونږ به د وهلو او ټکولو بدل نه اخلو مونږ به صبر کوو
او ځان به خداې ته سپارو مونږ خو خداېي خدمتګار يو خداې به زمونږ بدل
اخلي د خپلو زړونو نه خود غرضي او نفاق ليري کړئ ځکه چه د دې دلاسه برباد
شوي يو ځان کښې ښه اخلاق پيدا کړئ ولې چه د ښو اخلاقو نه ليري خوک ترقي کولې
نه شي . بله خبره مې دا وکړه چه اې پښتنو ورونو زه په دې نه پوهېږم چه تاسو ولې
د پېرنګيانو نه ويرېږئ د وی خو ستاسو په شان بنيادم دی ستاسو په شان يو
قوم دی تاسو خو پېرو جنبو او نفاق تباه کړئ ويره د د کښې پيدا شوې ده ، د چا
په زړه کښې چه د خداې ويره وی نو د هغه په زړه کښې د بل چا ويره نه راځي او د چا
نه يرېږي او د چا په زړه کښې چه د خداې ويره نه وی هغه د هر چا نه يرېږي . نو په
دې وجه چه مونږ د حکومت افسرانو ويرېږو . اې ورونو تاسو په زړه کښې د خداې
ويره پيدا کړئ او بيا مې ټولو ته اپيل وکړو چه کوم کلي کښې جلسه وی . نو هلته د ودې
چای مه کوئ او مه پاتې کېږئ او د کلي خلکو ته مې هم ووې چه چا له چاې ، د ودې
هم مه ورکوئ مونږ غريب قام يو خلکو له چاې ، ډودې نه شو ورکولي بيا مې ووې
خلکو ته ووې چه اې ورونو ! تاسو د خداې د پاره يوه ورځ روژه نيوی نه شئ ؟
او که څوک ډودې در له پخه هم کړي نو تاسو يې مه خورئ نو چه يو ځل خلکو ته د ودې
پاتې شي نو بيا به داسې نه کوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

صوابي تحصیل کښې جلسې:

زه بیا د فردوس خان سره مانیري ته روان شوم په لاره یو بوډا سړی راته [و]وې چه باچاخانه زه خونن ایله پوه شوم چه پیرنگي هم زمونږ په شان بنیادم دي. [ش]پېمې فردوس خان سره په آرام تېره کړه. سبا له یو خدائي خدمتگار وفات شو نو د هغه جنازه مو وکړه بیا مو د ملاهي د ځای تصفیه وکړه. دوی ملاهي له ځای ورکړې وو یو کس نیم یکښې خښ و هغه مو راضي کړو بیا له دې ځایه باجا ته روان شو لې چه زمونږ د باچاخانان بې گناه پولیس گرفتار کړي وو. دلته مو جماعت کښې جلسه وکړه بیا کلابټ له لاړو د کلابټ په خلکو کښې حکومت څه بې اتفاقي پیدا کړې وه خود غرضو خلکو یکښې شرارت کولو ما ورته هم په هغه معامله تقریر وکړو چه فکر وکړئ د هغه [...]ښه اثر وشو او د دوانیل و په وخت کښې د کلابټ د خان زوی راته ووې چه تسلي [...]سا ته مونږ پوهیو مونږ څوک جنگولي نه شي. له دې ځای نه زروبۍ ته لاړو هلته مو هم جماعت کښې جلسه وکړه په زرگونو خلک راجمع شول ډېره کامیابه جلسه وشوه زه پوه شوم چه په خلکو کښې سیاسي شعور پیدا شوی دی. له دغه ځای مرغز ته شپې له لاړو په مرغز کښې مو د شپې جلسه وکړه، د مرغز جرگه او خدائي خدمتگار [ډې]ر مخلصان او پوه دي. دوی راته د خپل مصیبت ټولې قصې وکړې او راته یې [و]وې چه بېگناه د پولیس هغه پیرنگي وهلو او بیایې د کلابټ خلکو ته وې چه دعوې [ه]م پرې وکړئ خو په مونږ د کلي خلکو دعوې ونه کړه د دوی جرنیل قابل او پوه سړی [د]ی او دا د هغه قابلیت دی چه دا جذبه یې په خدائي خدمتگارو کښې پیدا کړې [و]ه. سبا له د مرغز نه قبلې ته یو کلي دی د هغه صلاح صاحب مجبور کړو او د سحر چای و

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هلته لاړو، خلک چه زمونږ نه خبر شو نو راجمع شو هغوی ته می هم دوه درې ولی او
قاموښی یو مختصر تقریر وکړو او بیا له دې ځایه کوټې له لاړو او بیا ټولې له لاړو ولې چه
ددې ځای ډېر کارکنان حکومت ګرفتار کړي وو. ټوپي کښې پښتنګ ګډیږلی و. دهغه
کتوله لاړو ما پرې لعضې سوالونه وکړل چه تاسو ولې پښتنګ لګولی دی؟ دوی ووې
چه داخلک بد پیشی مالونه خرڅوي ما ورته ووې چه تاسو څه غواړئ؟ دوی وې
چه دخپل ملک مال دې خرڅوي نو ما ترې تپوس وکړو چه دې کښې ستاسو فایده
ده او هغه کښې مو څه نقصان دی؟ دوی ووې چه د ملک مال چه خرڅېږي نو
پیسې به زمونږ ملک کښې پاتې کیږي او چه د پردې ملک مال خرڅیږي نو پیسې به
پردی ملک ته ځی. زه ډېر خوشاله شوم ولې چه داکوم خدائي خدمتګار ولاړ وو نو هغه د
یو ورو کی کلی بې تعلیمه هلکان وو او نورې چه می ترې پوښتنې وکړې نو دهغوی
هم پوره ځوابونه راکړل دلته هم پولیسو په خدائي خدمتګارو ډېر ظلمونه کړي وو. زه
پوه شوم چه زمونږ په قوم کښې یو پوهه راغلې ده بیا می جماعت کښې تقریر وکړو او خلکو ته
می ووې چه دا خدائي خدمتګار ستاسو کهتلن وی دی تاسو له ستاسو د پلار دنیکه
با یللی ملک کټي نو تاسو ورسره ولې بد سلوک کوئ؟ که پیرنګیان مونږ سره هر قسم
سلوک کوی نو مونږ ترې ګیله نه کوو خکه چه هغه غیر قوم دی او هغوی سره غم دی چه که
پښتانه را نه خپل ملک ازاد کړي نو زمونږ به څه حال وي؟ زمونږ ګیله ستاسو نه ده تاسو
خو زمونږ قوم یئ او دا ملک زمونږ شریک دی که دا ملک ازاد شی نو ددې فایده
خو به ټول قوم ته وي. چه جلسه ختمه شوه نو د (مینئ) مولانا صاحب راته ووې چه
مونږ سره به ضرور ځی او زمونږ د خلکو ډېر خواهش دی چه هلته موږ هم جلسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

و ماورته ووې چه مولانا صاحب ته زما حال وینې زه ناجوړه یم پرېږده چه زه واپس
شم او چه کله الږ ښه شوم نو بیا به ستاسو کلي ته درشم دوی راضي شو او مونږ صوابۍ
غلو، په صوابۍ کښې په زړګونو منځې اوږ جمع وو او سالار صاحب منیر خان، نجوباې
ردوس خان د ډېر ښه انتظام کړی و هغوی ته مې تقریر وکړو خدایي خدمتګار را نه
ېره شوه چه پېښکاله به مونږ سره ښه کوي ماورته ووې چه تاسو ماوینې چه زه ناجوړه
وېږه دې ناجوړه وجود لګیا یم شپه او ورځ کار کوم خکه چه نن دی که سبا دی حکومت
ږنیسي او د خدمت موقع نه راکوي او دا ټول انتظار را ونله تبیل کنفرانس ته دی
ه کوښښ کوم چه څومره کېږي شي چه په دې خپل قوم کښې دوری وکړم او دوی
سر خه باندې پوه کړم.

هغوی اجازه راکړه او شپې له تولاندی له لاړو شپه ښه په ارام تېره شوه
ه خبر شوم چه میا احمد شاه صاحب او ډله یې هره میاشت زما برخلاف کتابګې چاپ
ې او خلکو کښې خوروي او دلته یو مولانا صاحب دهغوی د پارټۍ سخته پرا پیګنډه شروع
ې ده ماهغوی ته ووې چه مونږ خو د خدای د پاره لګیا یو د دې قوم خدمت کوو
م زمونږ ملګر تیا وکړه نو دوی به ازاد شي او که زمونږ مخالفت یې وکړو نو دوی به
دشي ولې چه بغیر د قوم د امداد نه مونږ خپل منزل ته رسېدی نه شو. غم او فکر هغه
ره وي چه د ځان د پاره کار کوي او څوک چه د خدای د پاره کار کوی هغوی هیڅ غم
ونه کوي. احمد شاه میا به هره ورځ زما برخلاف هغه قصه په اخبار ونو کښې لیکله او
لتونه به یې هم چاپ کول، لیکن ما د له چرې هم خواب نه ورکولو ولې چه د دی نه بیت
ې جوړېده ماخو خپل کار کولو او په دې خبرو مې وخت نه ضایع کولو، بې شکه چه د جرګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دځه وخته پورې په خلکو کښې غلط فهمي پیدا کولې شي خو چه د بنتیادانشي نو د دروغ پا
کېدی نه شي. چه سباله مونږ په دغه کلي کښې د یو مهربان فاتحې له لاړو هلته د هغه ځ
کښې مې ډیر زوړ ملګری او مهربان مولانا سره ملاقات وشو او ورته مې ووې چه مولا
صاحب په سیاسیاتو کښې که مونږ منځ کښې څه اختلاف راغلی وی نو اخر بله خبره نه
رسول الله صلی الله علیه وسلم هم وایي چه اختلاف دامت رحمت دی او امونږ ته چه د رحم
په ځای زحمت شوی دی دا زمونږ ذاتیات دي، مونږ له ډیل زاړه تعلقات پرېښو
په کار نه دي او زه چه ستاسو کلي ته راشم نو ملاقات خو را سره کوئ. د دعا نه پس مو
جماعت له روان شو، مولانا صاحب مې هم ځان سره روان کړو خلک جمع وو مولانا صا
ته مې ووې که ته څه ویل غواړې نو وایه مولانا صاحب وې وخت تنګ دی زه څه
ته ډیل تقریر وکړه، ما خلکو ته ووې چه ای ورونو، عزیزانو تاسو ډیل ځان پښتیل س
او زیان پوه کړئ زه نه پوهېږم چه خلک زمونږ مخالفت ولې کوي مونږ خود خلکو څ
یو. تکلیفونه او مصیبتونه په ځان تېر وو او ګټه قوم له کوو په کار دی چه د دې هم زمو
په شان د پرنګیانو مخالفت وکړي ولې چه هغوی مونږ غلامان کړي یو. زمونږ د
نیکه ملک یې رانه نیولی دی، دا ملک خو خدای مونږ له او زمونږ بچو له راکړی دی خ
د خود غرضۍ او بې اتفاقي په وجه هغوی زمونږ په ملک مزې کوی، خلک وایي چه زمو
جرګه پاتې نه شوه، مونږ د مصر په شان په کانګرس کښې او به شوا خدای خدمتګا
د هغوی رضا کار شول، دا خبره غلطه ده زمونږ جرګه دا او زمونږ د خدای خدمتګار خدایي خدمتګ
دي دا خبره داسې ده چه مونږ کانګرس سره تعاون کړی، یو خو دا فیصله ما نه ده کړې
لویې جرګې کړې ده او د میا صاحب او عبد الاکبر خان په رضایي کړې، د تاسو خولې یا د کر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ږ کانګرس سره نه وو نو پېرنګي په مونږ توره شپه جوړه کړې وه او په مونږ خدايي خد
کار وي داسې لوبې کړې وې چه په دنيا کښې به په ډېرو کمو خلکو داسې لوبې شوې وي
نږ لې تول جېلخانو کښې اچولي وو او چه هر کله ستاسو جرګې فيصله وکړه او مونږ کانګرس
م شو نو د هغوی په کوشش مونږ د جېلخانو نه راوبهر شو او دا دی ستاسو په جلسه
ی تقرير کوم که د هغوی کوشش او امداد نه وای نو اوس به مونږ ټول خدايي-
متګار په جېلخانو کښې پراته وو په دې وخت کښې مونږ پېرنګي له د خپل اتفاق په
يو ښکر مات کړې دی او که مونږ اتفاق وکړو نو دا بل ښکر به يې هم مات شي او د
د زور او ظلم نه به خلاص شو. او د کانګرس سره خو مونږ هم د دې د پاره ملګري شوي
چه دا خپل ملک ازاد کړو تاسو مهرباني وکړئ او په دې خبرو ځان پوه کړئ.
وخت لږ و ما خپل تقرير ختم کړو، کالوخان کښې راته ډېر خلک په انتظار کښې ناست
په دې وخت کښې مولانا صاحب ماته ووې چه زه هم څه ويل غواړم ته دې خلکو ته
په ما ورته ووېل چه تا ته خو ما ووېلي وو چه تقرير وکړه، تا ونکړو او اوس زه دلته زياتې
ار کولی نه شم، ولې چه کالوخان کښې ډېر خلک ما ته انتظار کښې ناست دی، ته دوی
قرير وکړه، او ما له اجازه راکړه چه زه کالوخان ته لاړ شم. زما د روانېدو سره
ي خلک روان شول، په دې وجه مولانا صاحب ته تقرير ونه کړې شو.
مونږ چه کالوخان ته ورسېدو نو خلک جمع وو خلکو ته مې ووې چه اې ورونو
و به دا وايئ چه زه نن تاسو له د کامدار خان د ګرفتارۍ د غمخوارۍ له پاره راغلی
ه؛ زه غمخوارۍ له راغلی نه يم بلکه تاسو له مبارکۍ له راغلی يم او تاسو له مبارکي
وم چه ستاسو داسې يو ننګيالی خان وچه ستاسو د پاره او د ټول قوم او ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره جیلخانی له لاړو اوزه دهغه مودبی له او خپلو خپلوانو له دخان داسی
نیک کار ته جیلخانی له په تلو مبارکی ورکوم. بیا می دی خلکو ته ووی چه ای و
هر څه چه تاسو سره کیږي په هغه صبر کوئ داازادنه چا بازار مونډلی نه دی اود
کاسه نسکوره ده څو مره چه پیرنګیان په مونږ ظلم اوزیاتی کوی هغومره به
تباه شی او مونږ به ترې خلاص شو.

ددي ځای نه بیا ادینه ته لاړو هلته هم خدائی خدمتګارو ته می د
تلقین وکړو او بیا اسمیلا ته لاړم. په دي خلکو کښی ډیر جوش او خروش و
چه پیرنګی زور او ظلم شروع کړی و. دوی ته می هم د صبر او عدم تشدد تلقی
او بیا مانبام شهباز ګړئ ته ورسیدم دلته لي هم زمونږ جرنیل صاحب فیولی ؤ
هم ډیر جوش ؤ خلکو له می تسلی ورکړه او خدائی خدمتګارو له می د جرنیل ص
د قید مبارکی ورکړه. دلته می دګجرات بخشالی صاحبزاده صاحب ته ووي چه یو
تیاره کړه لیکن دخپلو تلو ذکر می هیچا سره ونه کړو دا خبره می پټه وساتله چ
ځای له مونږ تلو هغه ودکو ټی کلی وا او دا ددوره پولیس چه مونږ سره کر
دا به په هغو خلکو لوی بوج و صاحبزاده صاحب نه به چه چا پوښتنه وکړه نو هغ
چه مونږ ګجرات بخشالی ته ځو. مونږ تانګه کښی روان شو او د سرک په غاړه یو
کلی ؤ مونږ چه څه وخت د پولیس موټر ولید و نو کلی له د ننه شو پولیس زم
خبر نه شو هغه ګجرات له بخشالی له روان شو. د کلی خلک چه خبر شول نو ښه
زمونږ لید وله دا غلل زما په راتګ ډیر خوشحاله شو خدائی خدمتګار دو ته
چه څه چا کره تیار وی هغه دا وړي او که نه وی نو خیر دی شپه به مونږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېره کړو وخو چه زمونږ د پاره نوی بخلی ونه کړی ! چه ډېره موږ خوږه لږ ارام
موږ کړو تو له ویخ بې ارامه وو ډېر ستړی شوي وو خو تول خلک جماعت کښې را
جمع شوی وو هغوی ووې چه باچا خان دې مونږ ته یو خوشخبری وکړي. دلموځ نه
پس دهغوی دمحبت می اول شکریه ادا کړه او بیا می ورته دیخ یک متعلق یو څو
خبری وکړې او په دې خبره می ډېر زور واچولو چه په هر مصیبت به صبر کوئ.
سبا له هوتی له لاړو. چه کلپانی ته ورسېدو نو ښه کورو چه پولیس والا په
منګو کښې خرپړناست دی ماته یې ووې چه تول شپه د رپسی ګرځېدلي یو او بیا
دلته کښېناستو او دمردان نور پولیس هم تول شپه تا سو پسې منډې وهلې
دې خو تاسو پې مونډلی نه یې دغه انسپکټر ماله دد دفعه ایک سو چوالیس (دقانون
۱۴۴ ماده) حکمنامه راکړه هغه کښې یې لیکلي وو چه ملکنډایجنسی له به نه ځې ما
غلام محمد خان دلوند خوړ ته ویلي وو چه هلته لاړ شي هغه لاړو او دوی ګرفتار
کړل نو په مایې ددې د پاره دغه وګلوله چه دی چه خبر شي نو خامخا به ملکنډایجنسي
ته ځي او حکومت مونږ ته ایجنسو ته پرېښودو او نه قبایلو ته مونږ ډېر کوشش نه کړي
وو چه مونږ دې ورو نوته لاړ شو او دوی هم مونږ دلېږلونو په دې نوی وروړوی
کښې شریک کړو او دا یې لاځه کوي چه هغه دخدایي خدمتګار و هغه حکومت هم چه
جوړ شو نو هغوی هم زمونږ دې قبایلي ورونو ته په تللو نه خوشالیدل. ولې چه هغوی
ویل چه پیرنګیان به خپه شي. حقیقت دادی چه حکومت خو زمونږ دخو واک دکوټ وو
دهوتی نه تورو له لاړو زمونږ یو ډېر زور خدایي خدمتګار او بهادر کارکن
عبدالرحیم خان مړ شوی و ماسره یې دهغه دی دوره کړې وه او چه څه وخت مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې له تلو نو چه پولیس والا راله تونکونه نیولی وو نو ده ماته ووې چه څه چل وکړو
ورته وې چه ورځ پرې نودې پرې دې تولو نه مخکښې ورغې. ده ته په مرګ مونږ
ته دېر نقصان ورسیده مونږ خو به دوره وو جنازه موونه کړې شوه. فاتحې
وکړه دهغه مورا وخپلوانوله مې داډ ګیرنه وکړه، دهغه قبر له لاړو اما او تولو خلا
خدمتګاروو ته دېره دعاوکړه بیا مې جماعت کښې یو مختصر تقریر وکړو او دوی ته مې
ووې چه دعبد الرحیم خان په مرګ مه خپه کېږئ خدای به هغه ونبی او دهغه په
ځای به داسلام دخدمت دپاره دېر خلک پیدا کړي. بیا (مایارو) ته لاړو
ملیاروصل صاحب دېر مخلص او دکار سړی دی دغلته دېر خلک جمع شوي وو هلته
لږ ایسار شوا و خلکوته مې هم یو څو خبرې وکړې.

ددې ځای نه مردان ته راغلو او دلته خبر شوم چه دسودم خانان ده
شوي دي زما طبیعت دېر خراب وماغو سبتل چه دقاضي صاحب په ځای کښې
ارام وکړم خو خلکو ارام ته نه پرېښودم. قاضي صاحب مې پوه کړو چه بېګاله به دلته
راځم خلکو ته مې ووې چه ستاسو نه رخصت یم مخکښې ځم خو خلکو زه کله پرېښودم
او ې له روان شوم نو خلک را نه رخصت شول مونږ او ې سره نزدې دهغه کلي
ورغلو پولیس والا راپسې وو، دهغوی نه چېرته خلا صیږو؟ مونږ لمونځ کولو چا
خلک خبر شول او خدایي خدمتګار و زر زر ورد ئ راغوستي او یوساعت کښې
کلی خلک راجمع شول دهغوی د محبت شکریه مې ادا کړه او بیا مې ترې اجازت
واخستو او مونږ دقاضي صاحب ځای له لاړو. دقاضي صاحب ځای کښې دسود
خان ناست ؤ او اول مې دهغې مبارکي ورکړه بیا مو خبرې شروع کړې ده راته وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ستاسو داتلل سو دم ته ډېر ضروري دی ولی چه په غرنیو خلکو کښې حکومت یوه غلطه پروپیګنډه شروع کړې ده چه په حقیقت یې پوه کړې چه دوی کښې غلط فهمي پیدا نه شي. ما ورته ووې چه زه خو تیار شوی یم لږ ارام کوم نو په شلم دسمبر به درشم.

مونږ سبا وختی اډې له لاړو یوه ټانګه مو کرایي کړه او درګی له راغلو بیا پیاده ګل اباد له لاړو خلک ډېر په جوش کښې وو. ما ورته د صبر او عدم تشدد تلقین وکړو. د ګل اباد نه شپې ته چپل کلي محمد نادرځی له راغلم دلته مې دمې ته نیت وخود اتمانزو نه خبر راغی چه په شلم دسمبر باندې د سرحد د لویې جرګې جلسه ده او د خط به لیږ و رارو ان شوم. مونږ یوه شپه دلته وکړه سبا له اتمانزو له لاړو چه هلته ورسیدو وخته کودرو چه د نوښار د تحصیل ټول پښتانه او لیشت افسران خدائي خدمتګار به اوړې کښې راغلل زما په لید و راکوز شو او جرګې له لاړو هغوی را ته ووې چه زمونږ د جرنیلې جرګه ده زمونږ فیصله وکړه ما ووې چه خدائي خدمتګار خو به عمل و جګړې نه کوي، په خدمت کښې جرګه نه وي جګړې خو به ذاتیاتو پیدا کیږي زما داوینا هغوی ډېره محسوسه کړه او ټول ډېر ملامته شو نو بیا مې ورته ووې چه سالار اعظم صاحب له لاړشئ هغه به فیصله وکړي. هغوی ووې چه هغه میری له تلی دی ما ووې میری ته لاړشئ هغوی سالار صاحب پسې لاړل.

دلویې جرګې اجلاس:

د دوی د وخت وچه سالار صاحب را ورسیږ زمونږ جرګې له راغی زه خوجوړ نه وم. ما ترې اجازت واخستو چه ارام وکړم او د دوی فیصله په خوشالی او په رضا سره وشوه. سبا له وختی دوی واپس لاړل د سرحد لویه جرګه را ورسیده

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلسه شروع شوه د تولونه اول حکیم عبدالسلام صاحب دا تجویز پیش کړ چه یو ډیپوټیشن مقرر کول به کار دي چه هغوی میا احمد شاه صاحب او عبدالاکبر خان راضی کړي. او خان سره یې شامل کړو ما یې تائید وکړو او ماووې چه مونږ خو لیوی کړي نه دی، هغوی جدا شوي دي که هغوی بیا د تلل غواړی نو جرګی ته به هیڅ عذر نه وي. د د واوې شاد محمد خان د دې تجویز مخالفت وکړو چه هغوی خو جرګی نه بغاوت کړی دی او د جرګی بر خلاف کار کوی.

بل تجویز د کانګرس د امداد اخیستو و د دی تجویز ما سخت مخالفت وکړو ما و وې چه تراوسه پورې مونږ د کانګرس نه یوه پیسه هم نه ده اخیستی او خلک رابسی خبری کوی او که تاسو د کانګرس نه امداد واخیستو نو بیا خو به حکومت او بر خلاف خلک سنه پراپیګنډه شروع کړی ماورته دا هم ووې چه جواهر لال مانه به دی خفه شوی و د دا اکټر انصاری به کور کښی د ورکنګ کمیټی اجلاس و هغه راته ووې چه مونږ به هغه مخکښی کانګرس له به پیسو رکښی خلور، پنځه سوه روپۍ د میاشتی امداد ورکولو ستاسو جماعت ډیر لوی دی تاسو له به ډیر امداد د رکوو ماورته ووې چه دا ملک یوازی ستاسو دی که زمونږ هم دی؟ که ستاسو هم وی او زمونږ هم وی نو بیا تاسو نه امداد ولې واخلو هغه مانه به دې خفه شو او د اکټر انصاری صاحب ته یې ووې چه دی خو ډیر مغرور ده دی او دا تجویز هم نامنظور شو، بیا سردار رام سنګه زمونږ خدایی خدمتګار یو تجویز پیش کړو چه د انګلستان وزیر اعظم چه د سرحد د حقوقو متعلق کوم تقریر کړی دی هغه تسلی بخش نه دی او مونږ ته منظور نه دی لیکن ثمین جان وکیل د ده د تجویز مخالفت وکړو او دا تجویز یې پیش کړ چه دا ریفارم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ له اخیستل به کار دی. قاضی صاحب او علی اصغرخان ووی
چه خه دا کوی دا به واخلو او نور به گټو. مالوی جرگی ته ووی چه ددی
په اخیستو کښی زمونږ قوم او ملک به خه ترقی وکړی پیرنګیان داسی
نادانان دي چه مونږ له به هغه حقوق راکړی چه په کوم کښی زمونږ
فایده وي، نو ما وویل چه زه ددی هم مخالف نه یم که چا ته
پکښی فایده ښکاری نو وادی خلی خو ددی تجویز هم شاه محمد خان
د دواړی سخت مخالفت وکړو چه مونږ مکمله ازادی غوښتله
او اوس هغه اصلاحات واخلو چه ټول هندوستان تری انکار
کړی دی، په دی کښی هیڅ فایده نشته. د ثمین جان تجویز
وغورځیده او د سردار رام سنګه تجویز پاس شو نوری هم
چه خه خبری وي هغه فیصله شوي او جلسه ختمه شوه
او یو خو ممبران شپی ته پاتی شول او نور لاړل.

په دوه ویشتم د دسمبر په پینور کښی
یولوی دربار وچه
هغه کښی
هم دریفارمز د خبرو
تجویزو. ډاکټر خان صاحب له او ماله لاټ صاحب
دعوتنامی رالیږلی وي، ما او قاضی عطاء الله او ډاکټر
په دی خبری وکړی چه تلل په کار دی که نه زه خو ناجوړه وم لیکن په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیصله وشوه چه په داسی حالت کښی چه حکومت لګیا دی په خدایی-
خدمتګارو ظلمونه کوی نوتلل په کار نه دی او مونږ هغی لارې ته نه شو.
زما طبیعت نور هم خراب شو او تبه می هم ورسره
پیدا شوه ، په دی وجه ډاکټر صاحب
د علاج د پاره پېښور ته
بوتلم
زه یی په خپله بنګله
کښی دیره کړم او زما علاج یی شروع
کړو او خلک یی رانه بند کړل زما علاج خو ارام و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه هزاري باغ جيل کښې

با هرعامه ګرفتاري

زمونږ ګرفتارۍ، عامه ګرفتارۍ او تشدد

هزارې باغ جيل ته

بهادره پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې کښې د سرداد پټيل تار راغی او خورشيد بهن هم راته ليکلي وو چه کانګرس جي به په اووه ويشتم د سمبر او د سمبر د نوته په شپږ ويشتم تاريخ راشي. زه ناجوړه وم خو دا تلل هم ضرور و، په دې وجه ما اراده وکړه چه پخپله ويشتم د سمبر په سحر وختي په فرنټير ميل کښې بمبئي ته روانيږم. ما سره د تلو د پاره قاضي عطاء الله خان امين جان او ډاکوړي جرنيل هم تيار شو او فيصله په دې وشوه چه مونږ به پيښور نه روان شو، قاضي صاحب به په نوښار کښې راسره شي او ډاکوړي جرنيل به په اکوړي راسره مل شي. خوانسان ته څيل تقدير معلوم نه دی، تقدير په تدبير پورې خاندي په څلير ويشتم د د سمبر ما څپل کاغذونه تيار کړل او د تيسن د پاره مې ټانګې والا ته هم ووې ډاکټر صاحب ته ما ووېل چه په پخپله ويشتم سحر وختي راشه، ډاکټر صاحب او ميم صاحب کلي ته تلل، په دغه وخت کښې د ارباب عبدالغفور بلا د ارباب جمعه خان زما پوښتنې ته راغی. ما بنام ډاکټر صاحب يواځې د کلي نه راغی او ميم صاحب يې کلي کښې پريښوه.

زمونږ ګرفتاري:

چه په دې کښې زمونږ يو مهربان راغی هغه ووې چه ما ته معلومه شوې ده چه تاسو به کاله ګرفتاروی. ډاکټر صاحب دا نه منل هغه ووې چه دا راز به پټ وي خو ما ته ووې چه که مونږ ګرفتار شو. زمونږ هغه مهربان زمونږ نه رخصت شو، ما سره چه کوم کاغذات وو هغه مې څپل نوکر حنيف الله له ورکړل چه دا ميم صاحب له ورکړه. ډاکټر صاحب دا ته اواز وکړو چه پوليس راغلل، زمونږ د بنګلې نه چاپير شول او يو پير نکی ماله راغی او راته يې ووې چه تاګرفتار دوم، ما ورته ووې چه ډېره ښه ده ستا او ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکومت نه شکریه اداکوم چه ما گرفتار کړئ ځکه چه زه ناجوړه یم او ارام ته می ضرورت نه پرېږدی اوس به ارام وکړم هغه بسی یوه میمه راغله ما هغی ته د بنگلی ودلیری کړه او به ارام می کښېنوله .

حکومت ته د میم صاحب د وی ر آتلل معلوم نه و دایی د دې د پاره راليږلې وه چه د ډاکټر صاحب ښځه میم صاحب به یوازې وي دا به ورسره شپه تېره کړي لږ ساعت وروسته بل پیرنگی راغی هغه مونږ په ځلور ولسم د دسمبر د شپې گرفتار کړو د بنگلی نه بهر راغلو او زه یې په یو موټر کښېنی او ډاکټر صاحب یې په بل موټر کښېنی کښېنولو هغوی زمونږ د گرفتارئ د پاره ډېر پولیس راوستلی وو شاید چه د هغوی به دا خیال و چه مونږ به ورسره جنگ کوو . ډاکټر صاحب د شپې په جامو کښېنی راغی ما ورته ووې چه جامې بدلې کړه معلومه نه ده چه مونږ چېرته بیایي . ډاکټر صاحب جامې بدلې کړې چه د پېښور نه واوړېدو نو زما خیال و چه هر چېرته به مو بیایي چه دې کښېنی د اټک پل ته ورسېږو د لته تول موټرونه ودرېدل پل بند و ما سره چه کوم پیرنگی و هغه د دکوز شوا و سنتری ته یې اواز وکړو چه فلانی صاحب ته تیلیفون وکړه او ورته ووایه چه مونږ ته ودلیری کړه لږ ساعت پس ودلیری شو مونږ چه د پل نه پورې وتو موټرونه ودرېدل او مونږ یې د موټرونه کوز کړو دلته د پولیس په چوکۍ کښېنی یوه کمره وه مونږ یې ورد ننه کړو زما طبیعت ډېر خراب و تللې هم نه شوم نو ما له هغه پیرنگی کټ راوړو او زه په هغه کښېنی څملاستم ، ډاکټر صاحب ته یې هم یو کټ راوړو . په دې کښېنی لږ ساعت پس قاضی صاحب راورسېد ، د هغه نه پس سعدالله خان زما ورار هم راورسېد ، قاضی صاحب ما سره او سعدالله خان ډاکټر صاحب سره څملاستل او مونږ په ارام مو خوب وکړو . سحر وختی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ سره د هغو پېژنګیانو تېښتن له لارو هلته د پولیس والا وو او زمونږ د پاره یې د لوو
سپیشل ټرین انتظام کړی و مونږ یې هغه ګاډي کښې ورد ننه کړو او زما په د بې کښې د ننه
یې په مونږ ټوپک په لاس او سنګین جړاو پېره وه دوله او ګاډی روان شو تا سو ته به
یادوي چه ما لاټ صاحب سره ملاقات کولو نو زما خبرې یې نوټ کولې او ده وې چه دا
به زه وایسرا سره کوم نو نتیجه دا شوه چه د دوئ ټیبل کنفرانس فیل شو نو به هندوستان
کښې یې د ټولو نه اول زه ګرفتار کړم او د ټولو نه یې خطرناک ثابت کړم د غه نېټو نه یې د دې
غرض د پاره اخیستل. په دې شپه چه زه یې ونیولم هم په دغه شپه په سرحد کښې هم
پنځه سوه مشران خدائي خدمتګار ګرفتار شول.

عامه ګرفتارۍ او تشدد:

متګارو
زما د نیولو نه پس په ټوله صوبه کښې عامې ګرفتارۍ شروع شوې چه د خدائي خد
قیدیانو تعداد چه زرګونو ته ورسېده نو بیایې نور نه نیول بیا به پولیس او د ملک مار
په کلو ود ته تلل او خدائي خدمتګار به یې وهل او ټکول په یخو اوبو کښې به یې اچول او کورونه
به یې ورته تالاکول. د چارسدې په تحصیل خدائي خدمتګارو پکټنګ شروع کړې شل
شل کسان به هره ورځ راتلل پولیس والو به په کوتکونو وهل او خلکو به ګرفتارۍ ورکولې.

د هریپور په جیلخانه کښې د نورو ټولو جیلخانو نه زیات خدائي خدمتګار قیدیان
وو یوازې دې جیلخانه کښې د یارلس زرو نه زیات قیدیان وو، حکومت په دوی
ډېر ظلم شروع کړو چه دوی تنګ شي او معافي وغواړي. په یخ ژمي کښې یې دوی له
یو یو کمبل ورکړی و چه د سپږو نه ډک و. د سیمنټو بارکونه وو هغه به یې پرې وینځل یوه
جوړه جامې وې هغه به یې هم د وینځلې. باران به ورېدو، جامې به یې جنګلو کښې خورندي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي اوکمبل ببرل د خان نه تا وکړی و شپه به په ناسته تېره شوه په دویمه اوکله به
رېمه ورځ به یې یوه چپاتي ورکوله چه یوه نوړی به شوه چه سهار به پوهېدل نو بیا به ختم
ه، ددې ظلم برخلاف یو بودا هندو خدايي خدمتگار خبری بندی کړې وی او دېچې
ولې دوژه یې ونیوله چه تر مرګه یې جاری وساتله. شپږ میاشتی پس هغه مړ شو او ځېلو
چو د جیلخانې نه مړی بنوته یوړو. ددې ظلم برخلاف د تمامو وحیات کل خدايي خدمتگار
خاولینیت ورځې بهوک هرتال وکړو او د سرانجام خان سپرنټنډنټ په خوله یې مات کړو
هغه ور سره وعده وکړه چه ستا مطالبې منم. سرانجام خان چه سپرنټنډنټ شو نو
قید یانو له یې تسلي ورکوله او زور ظلم یې ختم کړو او قید یانو مشقتونه شروع کړل. ددې
اسلوک د پېرنګیانو خوښ نه شو نو دی یې بدل کړو او دده په ځای یې د بهار صوبې
و پېرنګی را وغوښتو چه نوم یې سمته و. هغه هم په اول اوله کښې خدايي خدمتگارو
سره سنه جنګ وکړو او خدايي خدمتگارو سنه په نوره دده مقابله وکړه. د تات وردی
لادې انګرې، بندې چکې، ډنډه بېړې او نورې سزاګانې یې ورکړې د دې کاله
ب په خدايي خدمتگارو دغه تکلیفونه تېر کړل خو سمته کامیاب نه شو او ددې نه پس
یا خدايي خدمتگارو سره ډېر سنه شو.

زمونږ دکتور عبدالله جان او د هغه پلار قلي خان ته پېښ شو هغه د چار-
سدۍ اسستنټ کمشنر و هغه په عبدالله جان رعب واچولو کچری د خلکو نه ډکه
ه پولیس والا رود قلي خان ورته ووی چه ته د پېرنګی حکومت خلاف نظم وايي چه:
د انقلاب شم خار خار » عبدالله جان ورته وویل چه زه اوس هم دا وایم په فخر یې
چیغه داسې وویل « د انقلاب شم خار خار - که ځوک می سرکا ندی په دار دار » زمونږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوانانو د جرئت داسې ډېرې قصې دي چه هيڅ شان د جاذعب پې اثر نه کوی
داخو د ېته ما مثال بيان کړو .

هزاری باغ جېل کښې :

حکومت مونږ سره د سرحد نه يو سردار خيل د پوليس انسپکټر له خيله طرفه
ګکولی وو ، هرې صوبې ته چه به زمونږ کاډی روانېدلو د هغې پوليس به زمونږ د
نګرانی او حفاظت انتظام کولو او هغه به د اسره کېده . د پنجاب پوليس يو انسپکټر
چه په مونږ ټاکېدلی وو دی انسپکټر د اکاډو چه کله به مونږ د ډبې کړکۍ لېرې کړ
نو دی به راغی او هغه به يې بنده کړه اخر ماورته ووې چه انسپکټر صاحب مونږ
خو ښځې نه يو چه مونږ کړکۍ د هوا د پاره لېرې کړو ته يې بنده کړې چه د دی خوګ
ضنی
ونه وينې او زمونږ دا د صوبه سرحد انسپکټر سردار خيل د ډاکټر صاحب او د ق
صاحب ډېر اشنا و او دا به يې هم وې چه زه ډاکټر صاحب د مرګ نه بچ کړی ی
قاضی صاحب سره د اخبار ډېر شوق و ده به د هغه خپل اشنانه اخبار غوښته خو هغ
دويرې نه اخبار نه ور کولو زما خو هميشه دا قاعده ده چه ګرفتار شم نو چه کوم پوليس ما سر
وي نه ترې تپوس کوم او نه ترې څه غواړم . زمونږ د اکاډی چه به د کوېلې او او
اخيستو د پاره ودرېده نو مونږ ليبي خو به کوچه او ورو نه بند وو او که زمونږ به کو
بده و ته شوق شوی و نو دی پنجابی به نه پرېښودو . څه وخت چه زمونږ ګاډی يو
ته ودرېده و نو زمونږ د چارج اخيستو د پاره يو انګريز افسر او يو ګورده سردار جنت
راغی او چه هغه چارج واخيستو نو زما دې له راغی او د ډبې دروازه يې لېرې
کړه او ما ته يې ووې چه راځه راکوزشه تپوس کښې وکړه ښې ازادې کړه . او سر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه انګریزانو د پنجاب د دغو مسلمانانو افسرانو د روی مقابله وکړی ! انګریزې
زمونږ جنګ او مونږ تری حکومت اخیستو او دا زمونږ مسلمانان پنجابی
رور و چه مونږ د دوی د پاره حکومت ګټلو. دا ورځ د دوی د (برهدن) ورځې
رخ وه هغه په ډېره مینه محبت ماته شراب را وړو ماته یې ډېر په مینه محبت سره
یش کړل ما ورته وویل چه معافی غواړم زه شراب نه څکم هغه زما په دې خبره حیران
وزه به د هغه دلوا داری او محبت هیچیری هېر نه کړم او څه وخت چه اله اباد ته
رسیدلو نو دلته یې زمونږ نه ډاکټر صاحب کوز کړو او هغه یې د اله اباد نیني جېل ته
بېږه. بیا یې سعدالله کونړ که او هغه یې د بنارس جېل ته ولېږه. بیا د بهار صوبه
شروع شوه او دلته یې قاضی عطاء الله صاحب زمانه کوز کړو او د ګیا جېل ته یې
ولېږه او زه یې د هزاری باغ جېل له روان کړم. د هزاری باغ جېل د تیسن نه
ولیبنت میله لیری دی. زه چه یې موټر کښې کښېنولم نو ما سره دوه پیرنګیان
د پټنې کمشنر دو. بل د پولیس کپتان وکښېنا ستل او دا زمونږ سردار خیل
انسپکټر هغوی سره کښېنا ستو. کښېنا ستو سره هغوی ماله یو انګریزی اخبار راکړ
چه سردار خیل انسپکټر خپلو دوستانو او محسنانو له یې نه ورکوو) چه زه یې جېل ته
نه کړم او زه یې بارک له بوتلم نو د جېلخانې افسر چه هندو و را ته ووې چه دا تا
سره چه د پولیس افسر داڅوک دی ؟ ما ورته وې چه ما نه ولې د ده پوښتنه
کوې ؟ نو هغه را ته وې چه ماته خو ډېر رذیل سړی ښکاره شو هغه ماته وویل
دا ډېر خطرناک سړی دی فکر ورته کوه. زه یې یو بارک کښې یوازې بند کړم
دوی دا نه لا ړل. ماته لغیر دلوی صاحب (سپرنټنډنټ) او وړوکی صاحب

(جبلپر)، د لیډ ونه د بل چا د راتلو یا لیدو اجازت نه و . زما د بارک وړاندې
یو سړک چه په هغه به جېل والا تلل راتلل هغه یې بند کړ ماسره د خدایي خدمتګارو
ډېر فکر او غم و . په تنهائي کښې زه ناجوړه کېږم . دلته زه بالکل تنها وم خوب
به مې پوره کولې نه شو او ډوډۍ مې هم خوا نه کېده چه په دې کښې مې یوه شپه
خوب ولیدو چه یو لوی سیند دی د هغه په غاړه یو ښکلي ګنبد دی زه په هغه کښې
ناست یم چه په دې کښې سیلاب راغی او دې ګنبد ته رانښتو دا ګنبد یې وجړقوي زه
ډېر وویرېدم ماوې خدای دې خیر کړي چه زما د پاسه راپرې نه وځي خو څه
ساعت پس هغه سیلاب تېر شو او ګنبد یکښې لاهو نه شو ، پاتې شو . چه د خوبه راوېښ
شوم د خوب په لیدو ډېره تسلي مې وشوه ، او هغه ډېر غمونه او فکرونه مې کم شو ځکه
چه زما زړه ته دا خبره راغله چه زمونږ په تحریک د هیبت کوم سیلاب را روان دی هغه
به خیر تېر شو ، او تحریک یکښې لاهو نه شو . بیا مې فکر وکړ چه دا ټوله ورځ داسې بې کار
ناست یې نو صحت خوبه دی نو خراب شي څه شغل او کار به کار دی چه زه پرې مشغول او
د اوخت مې پرې تېرېږي نو سپرنټنډنټ صاحب ته مې وویل چه زه دلته بیکاره ناست
یم او بیکاري ما ته ښه نه ښکاري ته ماله یوی ، تسکوره او رمبې راکړه چه زه خپل بارک
مخکښې دا بنجره ځمکه ابادوم . په دې کښې به خانله سبزي کوم . هغه ما ته دوه قیدیان
راکړل . هلته چه کومه لږه غوندې ځمکه وه هغه مې اباده کړه او سبزي او ګلونه مې پکښې
وکرل . د دې نه ما ته دوه فایدې وشوې ، یو خو دا ته کار پیدا شو چه زه به پرې مشغول
او وخت به مې ښه تېرېږي . او بله دا چه یوازې وم نو د خبرو ملګري مې پیدا شول .
زه د «شاهي قیدي» وم . د پېښتې کمشنر به د اله هره میاشت راتلو د هرې میاشتې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اول تاریخ به راغی . دې کښې هغه چرې ناغه کړې نه وه هغه هم د دې کلونو او سبزو
ګولو د ډېر شوقین و ماسره به یې هم پکښې د ډېر املاد کولو کله ناکله به یې راته تخمونه هم
راورل . د ډېر ښه سړې و پکښې د ډېر انسانیت و دې چه به هره میاشت راغی او زه به یې
ولیدم زما د تنهایي به یې محسوس ولو او زمانه به یې تپوس کولو چه تا ته څه تکلیف
ونشته ؟ ما به ورته ویل چه جېلخانه خود تکلیفونو ځای دی . زما دا عادت دی
چه په جېلخانه کښې نه څه غواړم او نه شکایت کوم او نه (Complain شکایت)
وم او تول تکلیف په خان تېروم . شپږ میاشتې تېرې شوې او ده خپله ولیدل
په صحت می خراب شو او نور هم خرابېږې نو لغیر زما د وینا نه یې د صوبه سرحد حکومت
ولیکل چه ده له یو ملګرې په کار دی او په ګیا جېل کښې د ده ملګرې دی هغه دې
جېلخانې ته را بدل شي . هلته قاضي عطاءالله خان و هغه غریب هلته یوازې وا و زما
هم زیات په تکلیف کښې و زه به څه نا څه . و ده کېدم او خوب به راغی او هغې غریب
خوب نه ورته او نه و ده کېدی شو ځکه چه د تنهایي په وجه یې یو کال هلته و خوب
ولګری . د ګیا جېلخانه د هندوستان په تولو جېلونو کښې ګرمه ده بله دا چه زه او قاضي
صاحب په یوه صوبه بهار کښې وو او ډاکټر صاحب او سعدالله خان په بله صوبه یعنې
یو پي کښې وو ولې سرهیلف ګرافیټه زما او د قاضي صاحب ډېر مخالف و نو مونږ د واړه
نه یو ځای کولو هغه په ځای یې ماله ډاکټر صاحب راولېږلو . چه ډاکټر صاحب راغی
مونږ یو بل ته ورتږ غاړه وتو او کال پس یې قاضي صاحب سعدالله له ولېږه .

ماسره څنګ په څنګ د بنځو جېلخانه وه په هغې کښې سیاسي قیدیانې وې د
جنډ ریو ښاد خور هم پکښې وه . یوه ورځ چوته صاحب د پېتي سپرنټنډنټ ماله

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی ، مالدي ووي چه ښځو د پرتنگ کړي یم او راته وايي چه ته مونږ ته دی ونښيې
او که راته يي نه ښيې نو مونږ ایجی ټیشن کوو دا خوزه کولی نه شم نو ته څه راباني وکړه ددې
ته جواب ولیږه او ما تر ینه خلاص کړه ماهغوی ته جواب ور ولیږ لو ابدی تری خلاص شو
چه ډاکتر صاحب راغی او هغه ولیدل چه ماخو ددی هېښته په بارک کښې بند
اوزه خو به نيني جيل کښې جواهر لال سره همیشه بهرګورځېدم نو ده ماسری باغ جيل
سپرنټنډنټ چه هغه یو پنجابي واو ډاکټر صاحب سره دیوري په څنګ کښې یوځای
پاتې شوی وخو د پر بزدل سړی و. ډاکټر صاحب هغه ته د بهرګورځېدو خبره وکړه نو
ده ووی چه: «لاله بهایی میں ماراجاونگا» یعنی نه ورورو داخبره مه کوه زه به
اووهلی شم لیکن ډاکتر صاحب دا خبره نه پرېښوه نو اخر مونږ ته د ډک نه بهرګورځېدو
اجازت وشو. په دې جیلخانه کښې بابو راجندر پرشاد او د بهار ای لوی لیډ را
قید وو، اچاریه کرپلاني هم دلته وه هغوی نه زما نه خبر وو او نه زه د هغوی نه خبر
مونږ چه بهرګورځېد و بیوه ورځې مو د هغوی یو ملګری ولیده و نو هغه ډېر حیران شو
تاسوکله راغلي يي ما ورته ووې چه زما خو دلته اتمه میاشت ده او ډاکتر صاحب
خو ورځې کېږي چه راغلی دی. هغه راته ووې چه دلته خو مونږ د بهار ډېر سیاسی
قید یان یو بیا به مونږ کله کله د هغوی لیدو له ورتلو. د بهار خلک ډېر ښه
خلک دي ، د بهار هغه دا روغه صاحب د راجندر پرشا دکلاس فیلو او هم صنف
و ډېر ښه سړی و او د قوم پرستو سرو یې ډېره همدردی کوله. مونږ یوه ورځ چه
صاحب سره داخبره وکړه چه ددې ځای چه کوم سیاسي قیدی راکېږی هغه
ورځ مازیګر مونږ له د راکېدو نه مخکښې راولېږی. مونږ به هغه له میلمستیاکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بهارخلک د بېښه خلک دي لیکن داچوت چات پکښې د پرزیات دی مونږ سره
یوخای پراوسپلو په دې خلکو کښې د پر بدلون راغی او د پره اصلاح یې وشوه ، یوه
ورځ یوسیاسي قیدي زمونږ میلمه وچه چای راغله نوچای سره کومې کومې پیکوړې
تلیل لی باتینګن هم ور ماپه پیالې کښې چای ورکوله او بیا به می پیکوړې پخپل لاس
ورکولی او ډاکټر صاحب به تلیل لی باتینګن هم هغه له ورکول او هغه چای سره پیکوړې
و باتینګن هم خوړل او چه چای ختمه شوه نوهغه ډیر وخندل او بیا یې مونږ ته ووې چه
په مونږ کښې دوسره چوت چات دی چه یوه ورځې مسلمان ډاکې راغی او هغه ماله زما
خط راکړو نوهغه نه د خط اخیستو په وخت کښې یوه خنده هغه نیولی وه او بله خنده
ما نیولی وه . په دغه وخت کښې زما ورور ماسره ولاړ وهغه په ما او به واړولې او راته
یې ووې چه ته خرپلید (بهرشت) شوی .
د بهار لیډرانو سره زما محبت و د هغوی محبت زه د زړه نه نه شم او بنکلی .
بهار ښځې هم ډیر بهادرانې دي او هغوی د ملک د ازادی د پاره ډیرې قربانۍ
کړې دي او زه به دلته د یوې ښځې قصه وکړم چه هغه مونږ سره قیده وه .

بهادره ښځه :

یوه ورځ چوتا صاحب راغی او خندل یې او ماته یې ووې چه تاته نن د یوې ښځې
قصه کوم چه دلته قیده ده ، نن جیلخانې له د هغې وکیل خاوند ملاقات له راغلی و او هغه
سره ښځه بچې وو د ملاقات په وخت کښې خیلې ښځې ته یې د پر منت وکړو چه دا دوه واره ته
خله او داد سې لوی به ما سره دي ښځې ورته ووې چه دا تول به ته ساتې ما خوداتول
تال خوتا زما خبره د نه منله نو اوس یې ساته نوچوتا صاحب ووې چه ما هغې ښځې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووې چه دا بچی ولې نه ساتې نو هغې خواب راکړو چه څه وخت د کانګرس د جنګ ببیکل
ووهل شو نو ما دې خاوند ته ووې چه دا د ملک او قوم جنګ دی ته هم اړ شه خو ده ووی
چه زما یو دوه مقدمې دي چه دا ختمې شی نو بیا به لاړ شم. څه ورځې پس مې ترې پوښتنه
وکړه چه مقدمې ختم شوې که نه؟ نو ده ووې چه لږ نې نور غونډې پاتې دی. څه ورځې پس
مې بیا ترې تپوس وکړو نو هغه دغه خواب راکړو چه دې بچو سره څه وکړو؟ ما ورته ووې چه
بچی به زه ساتم ولې دې قید ته تیار نه وو او زه پوه شوم چه جیلخانې له نه ځي نو ده بچي
را غلم پکتینګ مې وکړو او قید شوم او بچی مې ده ته پرېښودل. د کوم نوم شیخو کښی چه
دومره قومیت او بهادری دی نو هغوی ضرور خیل منزل ته رسی او د دغه وجه وه چه
انګریز مجبوره شو او زمونږ ملک یې پرېښو.

د ډاکټر صاحب د راتلونه پس یې بیا مونږ بل بارک ته بدل کړو، د دغه بارک سره یو
مځکه شاړه پرته وه ما چوتا صاحب ته ووې چه زه دا مځکه اباده وم ما سره امداد وکړه چه
ماله دوه قیدیان راکړل. ما په هغه مځکه شروع وکړه او اباده مې کړله. په دی مځکه یوازې
هم و ما الو بالو کښې قسم قسم سبزې وکرلې. د بهار بیټی ډېرې خوږې وې یولوی بیټی
مې ښه جوړ کړو او د امې پکښې وکرلې. دپټی کمشنر به میاشت په میاشت راتلو ما سره به
په دې کار کښې ډېره دلچسپی وه او کله ناکله به یې د ملو تیپر و تخم هم راکوو او راته به یې
چه زما هم د زراعت سره ډېر شوق دی. دا جیلخانه په ځنګل کښی وه کله ناکله به د مزدو
اوازونه مونږ اورېدل او په دې جیلخانه کښی به د شپې ډېر ماران راتلل او هغه
داسی زهرلیه وو چه سړی به یې وچیچلو او فوراً به ورته انجکشن ورنه شو نو دوه کسانه
کښی به مړ شو. زه به د شپې د دوی نه پس ګرځیدم. سپرنټنډنټ صاحب خود

(c) ketabton.com: The Digital Library

منع کولم چه د دې وجې نوما به ورته وې چه زه ونه ګرځم نو نه خوب راځي او نه مې
ډوډې هضم کیږي نو بیا هغه ماله یو ګیس لمپ واخیستو او د شپې به چه ګرځیدم نو هغه
به د ملازم سره وه هغه به مخکښې وا وزه به ورپسې وم او چه کله به برسات شروع شو
نو د ماران به ډیر زیات شول او چه مونږ به د شپې ګرځیدو نو چه چیرته به ډنډوکی
و نو هغې کښې به بیشماره ماران ږپیدل. دا ماران وړوکي وړوکي وو خو ډیر خطر-
ناک وو. زه به وختي سحر پاڅیدم. یوه ورځ چه پاڅیدم نو ګرګابي کښې مې پښه منډله
خو چه د ګرګابي مې په پښه سموله او هغه تسکوره شوه نو یو ګوریټ مار تري روان شو،
خدای تري رسا تلم دلته زمونږ یو مشفقي و. ډاکټر صاحب سره به مې ډیر ګپ لګوو.
په دې کښې ډیر قیدیان د ځنګلي علاقې وو ډاکټر صاحب ته بي وې چه مونږ ښځې او
نر لاسونه سره ورکړو او په جمع ګډ یو. یوه ورځ تري مونږ پوښتنه وکړه چه په څه
قید شوي یې؛ نو هغه ووې چه سړی مې وژلی و او چه مقدمه راباندې جوړه شوه نو
خپلو واله وکیل ونیو وکیل راته بیان اوښوچه دا به ګوې. ما ورته وئیل چه دا خو دروغ
دي او زه دروغ نه وایم وکیلانو خلک په دروغو اموخته کړي دي. حقیقت دا
دی چه دا وکیلان چه د کوم وخت نه پیدا شوي دي نو په دې ملک کښې دروغ او
دروغو مقدمې زیاتې شوي دي. خو ما دروغ ونه وې او رښتیا مې وې، چه د رښتیاو
په برکت له پانسۍ نه خلاص شوم.

حکومت زما بچو له الاونسې نه ورکولو حالانکه ډاکټر صاحب او قاضي صاحب
بچو له یې ورکولو او بلیه لو به یې مونږ سره ډاکړې وه چه زما جایداد خو ډیر و، خو
ډ ګورنمنټ په اشاره زمیندارو زما حصه ګډه وه کړه او ماله یې څه نه راکول

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو زما زوی غنی د پیسو د نشت په وجه د امریکې نه واپس شو او خپل تعلیم یې پوره نکړو ، زما هغه د پیپتو باغ چه یوخ شو او یو دوه مونږ خوړلی دی چه زمونږ د رهایي حکم راغی مونږ خو ډېری پیپتی کولی وې او هغه تخې شوي دی اګرچه په دې جیلخانه کښې د ننه د پیپتو د کرلو حکم نه و خو ما له جنرېل خاص اجازت راکړی و نو چه مونږ خلاصېدو جیلوالا او قیدیان ډېر خپه وو یل یې چه تاسو د هاشي او لا د شئ مونږ به دا د بیخه و باسو . پیپتی په تخېدو راغلی وی ډېری خوږې دی . اول په دې جیلخانه کښې د پیپتو د کرلو اجازه وه خو هغه قیدیانو ایستلی وې دیوال ته ایښې وی او تښتېدلی وو نو ځکه د پیپتو کول بند شوی و .

چه ډاکټر صاحب نه و نو زما د خوراک ډېر بد حال و د دې خلکو او زمونږ خوراک کښې ډېر فرق دی او زه تخلی باندې نه پوهېدم چه ډاکټر صاحب راغی نو بیا کار ښه شو ولې چه هغه به ډېر ښه تخلی کولو او بیا یې زمونږ مشقتی ته چل وښودو هغه بیا مونږ له ښه دودې پخوله ما به د اتوار په ورځ روژه نیوه او وې سره به می د خبرو هم روژه وه ولې چه زما د ډېرو خبرو کولو عادت و او ډېر قهرېدم به د روژه ماتی د پاره به ماله ډاکټر صاحب پخپله تخلی کوو او په دغو ورځو کښې چه ګاندهي جي بهوک هړتال کړی و نو ما هم ورسره کړی و او ما ته داسې یاد ډېږی چه اته ورځې و . ډاکټر صاحب ما ته ووې چه زه چه په نیني جیل کښې وم نو جواهرلال راته ووی چه مونږ غواړو چه خدایي خدمتګار و سره مالی امداد کړو نو ده دې چه ما ورته ووې چه ډېره ښه ده ، ما ورته ووې چه دا خو دی ډېر غلط کار کړی دی مونږ خو د کانګرس نه امداد نا خلو مونږ هم د خپل ملک د پاره جنګ کوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کانګرس هم

کوی نو مونږ له

د هغوی نه امداد اخیستل

خو ماته مناسب نه ښکاري او

په دې خو مانه جواهر لال خفه شوی و

مونږ د هغوی نه ولې امداد واخلو

مونږ خدائي خدمتګار به دوه،

دوه نیم لکه خلک وی

نو کانګرس

به مونږ له څو مره

امداد راکوي بلـه دا

چه دوی اوس امداد وړکړی

نو هغه خو ټولو ته رسیدی نه شی

نو په دوی کښې به بې اتفاقي پیدا شی

خو دا ښـه خبره وه چه کرپلاني

رهاکیدو نو ما هغه ته ووې

چه مونږ د کانګرس نه

مالی امداد نه غواړو

ډاکټر صاحب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواهـرلال ویلي وو نو ده دامداد خبره منلې ده ته چه لاړ

شی نو دا امـداد بند که او تولولیـډرانو ته ووایه

چه هغـه وې چه خدائي خدمتګار د کانګرس

نه امداد نه اخلی. زموږ باوږچې چه

زموږ دهایي واورېدل

نو په ژړا شو ماوته

ووې چه

زموږ په رهایي خفه لي؟

نوهغه وې چه نه ستاسو په رهایي

خوشحاله یم خو ماسره د ځان غم دی، جېلو الاهم

زموږ په رهـایي خفه وو زه هم په هغو خپلو پیپیتولیی د پرخفه وم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما په صوبه سرحد او پنجاب بندیز

د آل انډیا کانګرس کميټۍ اجلاس

وارډا، کلکتې کښې، بمبئ کښې، قيد دوه کاله سابرمتي۔

جېل، برېلي جېل، الموړه جېل، رهايي، وار دي ته، دخپل اولاد سره ملاقات

انتخابات او کانګرس ورکنګ کميټۍ، زه بمبئ کښې، د فيض پور کانګرس

د پښتنو په هکله غلط فهمي، انتخابات، مونږ وارډا کښې، د کانګرس۔

وزارتونه، مونږ بنارس، دهلي ګجرات، کاټهياواړ کښې

د هندوستان د مسلمانانو فکر

د سنده او بلوچستان دوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سرحد نه پابندیز:

د دې کاله پس مونږ د هزاره باغ جیل نه رها شو او پېښې ته راغلو او دغه
منځې مېلما نه شو چه وکیل خاوند بي جیل ته نه تلو او د اتلي وه او مونږ سره جیلخانه
کښې قید وه. په بهار کښې زمونږ د پر سیاسي قید یان ملګري وو او زمونږ او دهغو
د پر بنه تعلقات وو چه زمونږ د رهایي نه خبر شو او مونږ پېښې ته راوو سپېدو نو
راجند ر پرشاد او دغه نور لیډران مونږ سره راغلل. زمونږ یو لوی جلوس فنوشنګو
او جلسه وشوه، د جلسي نه پس مونږ له حکومت دا نوټس راکړې و چه پنجاب او
سرحد باندې تا سو بند یئ. مونږ له ګاندهي جي او جمنالال بجاج دعوت راليږلی وه چه
تا سو چه حکومت په سرحد او پنجاب بند کړې یئ نو دلته واردې ته راشئ. بیا مونږ
واردې ته روان شو.

آل انډیا کانګرس کمېټئ اجلاس:

مونږ په دسمبر ۱۹۳۴ع کښې رها شوي وو. په بمبئي کښې د آل انډیا کانګرس
کمېټئ اجلاس و. نو چه زمونږ د رهایي خبر کانګرس ته ورسېدو نو د کانګرس
کمېټئ استقبالیه کمېټئ دا فیصله وکړه چه باچاخان دې د دې کانګرس صدر شي
او راجند رپرشاد دې چه د آل انډیا کانګرس صدر مقرر شوي وو دغه تا د راغئ چه
زه صدر منتخب شوی یم خو ستا په حق کښې مستعفي کیږم خو ما دا خبره منظوره نه
کړه او دتار په ذریعه مې اطلاع ورکړه چه زه سپاهي خدایي خدمتګار یم، زه صدارت
نه کوم، خدمت کوم. د دې جلسي پنډال ډېر زما په نوم جوړ شوی وو او مونږ چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کومه دروازه ورننوتو هغه لوېه او ښکلې دروازه هم زما په نوم جوړه شوې وه ، مونږ په دغه اجلاس کښې شریک شو. عبد الخالق خلیق صاحب او زمونږ نور دېر پېښتانه - ورونه چه زما ستړی مه شی له راغلي وو هغوی هم دې جلسه کښې شریک شوی وو. څه ورځې پس مونږ د واردهې نه کلکتې ته لاړو او هلته د کلکتې کارپوریشن مونږ ته استقبالیه ایډریس راکړو او په کلکته کښې زمونږ لوی استقبال وشو.

چه څه وخت کلکتې له تلم نو کانګرس جی سره می سلا او مشوره کړې وه چه پنجاب او سرحد ته حوزه تلی نه شم او هسې کښېناستی هم نه شم زه خو خدائي خدمتګار یم خدمت به کوم نو اوس به دې باقی هندوستان کښې بنګال او بل سندهـ دی چه لته د مسلمانانو اکثریت دی ستا څنګه خوښه ده چه کومه صوبه کښې شروع کوم؟ نو په دې فیصله وشوه چه بنګال کښې کار په کار دی ، نو کلکتې ته لاړو ، په کلکته کښې زمونږ دېر لوی استقبال وشو ، ما د مسلمانانو په علاقه کښې خپلو تقریرونو کښې مسلمانانو ته داخیال ظاهر کړو چه زه ستاسو د خدمت د پاره راغلی یم او زه په کلو کښې کار کول غواړم ولې چه یو خو قوم په کلو کښې اوسی او مصیبت زده او بې خبره خلک هم هلته دي. بل ښارونو کښې اخبارونه هم وی ریډیو کان هم او کلو کښې دا څیزونه نه وی . نو زه خو هغوی د خبرولو د پاره راغلی یم او هغوی ته ورځم .

کلکته ښار کښې د مسلمانانو یو مجلس (انجمن) وو او سهروردی صاحب ددې مجلس مشرو او دده هسې نور مسلمانان هم دې مجلس کښې وو . دې مسلم مجلس ماله دعوت راکړی و چه مونږ ورغلو د بنګالیانو د رواج مطابق هلته د ټنګتهکوز انتظام هم شوی و ، چه د سند دوا د کانی وخت وشو نو ما خواهش وکړو چه دومره به لبس وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به څه د مطلب خبرې هم وکړو او چه کله ما دا خواهش ظاهر کړلو چه زه د مسلمانانو علاقو او کلو ته وتلل غواړم چه هلته کار وکړم، نو دې لیډرانو ته مې خواست وکړو چه ما سره یو تن داسې په کار دی چه زما د خبرو ترجمه په بنګالي کښې کوي نو هغوی دا معذرت اوښکاره وکړه چه د مسلمانانو په علاقه کښې د ملیرې د تبو ورځې دي ماشې دي او هلته تګ د صحت دپاره مضر دی یعنی هغه ځنګله تګ او خدمت خو پریږده داسې کوشش و چه ما هم هلته د تللو نه منع کړي ځکه چه د هغوی په لیډرۍ کښې فرق راته.

زه چه څه وخت د مسلمانانو نه مایوسه شوم نو ډاکټر پروفولا چندر ګهوش چه زما دوست و او د کانګرس د ورکنګ کمیټۍ ممبر هم و هغه مې د دې حال نه خبر کړو هغه ته مې ووې چه ما سره کلو ته لاړ شه ځکه چه د غه خلک صرف په بنګالي پوهیږي او ما له بنګالي نه راځي هغه راته ووې ښه ده زه دې هر قسم خدمت کوم او د کلو په دوره درسره ځم خو دا د بنګال خلک خو مړه دي هلته ته څه کوې؟ زه او هغه د کلو په دوره روان شو، مونږ چه به کوم کلي ته لاړو نو ما به ځنګله طریقه کار شروع کړو خلکو له به ورتلو خبرې به مو ورسره کولې او ورته به مې وې چه دا هندوستان د سرحد د ملک وو، هر کور کښې به پې و، غوړي او وریجې وې لیکن اوس څه چل وشو چه د دې ځیزونو قات (قحط) دی او زمونږ بچي وږي تږي بربنډ خوار و زار دي؟ هغوی غریبانانو به زما خبرې په غور و فکر اوریدې او په اخر کښې به مې ورته وې چه تر کومې پورې دا ملک ازاد شوی نه دی او د دې ملک واک اختیار ستاسو په لاس کښې راغلی نه دی نو تاسو او ستاسو بچي اا دیدی نه شي او په ګیډه مړیدی نه شي دا ملک خدای مونږ له راکړی دی خو مونږ د خود غرضۍ او ناپوهۍ بې اتفاقۍ په وجه د دې ملک واک اختیار د انګریزانو دی او ستاسو په ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی اباد دي . په دې طریقه مونږ چه څو ورځې په هغه علاقه کښې وګرځېدو نو بیا به مو یو ځای د جلسې د پاره خوښ کړو زمونږ به اوله جلسه کښې پنځوس کسان راجمع شوي وو او څه ورځې پس چه مونږ دویمه جلسه وکړه نو هغې له دوه سوه خلک راغلي وو او دغه شان پرله پسې د خلکو شمېر زیاتېدو . په دې وخت کښې مې پردفولا بابو ته ووې چه تا ویل چه داخلک مړه دي تا ولیدل دا خلک مړه نه دي، ژوندي دي . دا مړه نه دي خو د دې غریبانانو خلکو غمخوار او همدرد دنشته چه خدمت یې وکړي او راویښ یې کړي چونکه کانګرس جلسه شروع کېدله نو مونږ په هغې کښې د شاملېدو د پاره بمبئي ته راغلو . د کلکتې زما د هستوګنې په دوران کښې غني او ولي دواړه ماسره وو .

دبمبئي د کانګرس په اجلاس کښې د عیسایانو د سوسایټۍ څو کسان ماله پنډال له راغلل او ماله یې دعوت راکړو . زه ورسره لاړم نو هغوی زما نه د خدایي خدمتګارۍ په باره کښې پوښتنه وکړه ماورته د خدایي خدمتګارۍ ټوله قصه بیان کړه چه مونږ څه وخت خدایي خدمتګارۍ کښې داخلېږو او قسم خورو او خدای سره وعده کوو چه د خدای د مخلوق خدمت به کوو . د خدای خدمت د خدای د مخلوق خدمت دی بیا مې ورته هغه ټول حالات او ظلمونه بیان کړل چه په مونږ تېر شوي وو .

ماته دغه وخت پورې دا معلومه نه وه چه دښتیا ویل هم د پېرنګیانو په قانون کښې جرم دی ، د کانګرس اجلاس ختم شو او مونږ واپس واردی ته راغلو ، نو ګاندهي جي سره مو سلا مشوره وکړله او بنګال ته مې د واپس تلو پروګرام جوړ کړو او دا فیصله مو وکړه چه تر کومې پورې ماته د خپلې صوبې د تلو اجازه شوې نه ده نو تر هغه وخته به دغلته کار کوم زما د دغې ارادې پته چه حکومت ته ولګېده نو هغوی وویل چه د بنګال هندو خو ویښ شوی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا مسلمان که هم را ولېږل شو نو بیا زمونږ خیر نشته، نو په بمبئ کښې چه هغو عیسایانو ته ما کوم تقریر کړی و پولیس راغی او په هغې کښې یې زه ونیولم او بمبئ ته یې روان کړم چه هلته په ټیسن کوز شوم نو ډېری ښځې او سړي زما لید له راغلي وو. زه یې جېلخانې ته بوتلم او زما مقدمه شروع شوه ګاندهي جي ماله خواب راولېږه چه دا وخت د قید نه دی د کار دی ته جېل له مه ځه معافي وغواړه ما ورته ووی، ما ته ښه معلومه ده چه حکومت ما نه پرېږدي نو معافي ولې وغواړم؟ خو هغه ښځې خبره ډېر ټینګ وا او ما ته یې ووی چه صرف دومره ووایه چه (Regret) یعنی زه افسوس کوم. زما خو یقین و چه ما حکومت نه پرېږدي خو ګاندهي جي هغه خبره می د منلو خو سره د هغې یې هم زه دوه کاله سخت قید کړم.

سابرمتي جېل:

زه یې څه ورځې د بمبئ په جېلخانه کښې وساتلم او بیا یې سابرمتي جېل ته احمدآباد ته چالان کړم د هغه ځای یو انګریز سپرنټنډنټ و ډېر سخت مزاج یې و او د جېل قانون یې خدایي قانون منلو. زه یې ایکې یوازې په یو وارډ کښې بند کړم او د هغه وارډ نمبردار ته هم د ښه د راتلو اجازه نه وه هغه به د وارډ د دروازې ته جنډره واچوله او ځپله به بهر کښېناست. د دې ځای په خوراک کښې او زمونږ په خوراک کښې ډېر فرق و ماله یې بی کلاس راکړی ولیکن د دې صوبې په بی کلاس او زمونږ د صوبې په سی کلاس کښې هیڅ فرق نه و دلته د بی کلاس د پاره کټ نه و او په محکمه به څملاستو ما سره څوک د خبرو نه و دلته ډېر بېزوګان وو ما به د وخت د تېرولو د پاره هغوی سره لوبې کولې د دې خراب خوراک په وجه زه ناجوړه شوم او زما انفلوئنزا شوه او باوجود

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې سختې بیارۍ زه چا هسپتال ته یو نه تلم اونن یې ماله په وارډ کښې کټ راکړو. زه د سیمنټو په فرش پروت وم ماله چه یې کوم ترپړی دلاندې اچولو د پاره راکړې و هغه دومره لنډ و چه ما به پښې وغزولې نو په سیمنټو به پرتې وې او دا غوستو د پاره چه یې کوم کمبل راکړې و دومره لنډ و چه سر به مې پټولو نو پښې به مې بربنډې او چه پښې به مې پټولې نو سر به مې بربنډ شو. داما سره تول انتقامانه سلوک چه و. ددې دوه وجې وې. یو چه مسټر ایمرسن دګجرات په جیلخانه کښې د معاینې دپاره راغلی و دی هغه وخت د پنجاب وزیر و. نو زه پخپله کډه کې ناست وم، دی دننه چکې ته راننغی او زه ورته د اخلاقیانو قیل یا نو په شان جنګلی ته نه وم ورسره پدلی دی په هغې خفه شوی و او س دی د مرکز هوم سکرټری دی، او بله خبره داوه چه شمله کښې وم د کانګرس ورکنګ کمیټۍ اجلاس له تللی وم ماته وویلې شوه چه وایسرای سره ملاقات وکړه، زه ماورسره څه کار نه و او هسې هغه سره ملاقات کول د هغه وخت ضایع کول وو ما وی چه زما ورسره څه کار نشته نو ملاقات دڅه دپاره وکړم او که دوایسرای دا سره څه کار وی نو هغه دې راته ولیکی نو زه به ورسره ملاقات وکړم ماخو سمه خبره کړې وه خو دوی ته ګستاخی ښکاره شوه. څه موده پس صوفیه سوم جی زما ملاقات له راغله، دا به هغه وخت کښې تول هندوستان د کانګرس د زنانو د رضا کارو کماندره وه چه وروسته یې بیا د سعدالله خان سره واده وشو او د هغه نه پس ګاندهي جی هم زما ملاقات له راغی. ګاندهي جی چه زه ولیدم او زما سره دحکومت د سلوک نه خبر شو نو ډیر خفه شو او د هغه په کوشش سره یې څه موده پس ماله اې کلاس راکړو. د ګاندهي جی نه وړاندې سردار پټیل هم زما ملاقات له راغلی ګاندهي جی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپل عادت له مخه د ملاقات په وخت کښې ما سره ډېرې توقی وکړې او زه یې ډېر وخندولم ما سره ملاقات باندې پابندې وه چه بغیر د خپلوانو نه يې چا سره ملاقات نه شی کولی او احمد اباد کښې خو زما خپلوان نه وو، کله نا کله به د سعدالله خان منځه صوفیه بمبئ نه زما ملاقات له راتله هغې له یې هم اول ډېر تکلیف ورکړې وا اجازه یې نه ورکوله هغې په ډېر زور اجازه حاصل کړې وه او دې به ورته ووې چه زه خو دده د وراره سعدالله خان منځه یم زه خویې رشته داره یم.

په دې جیلخانو کښې قیدیانو سره ډېر خراب سلوک کېږي زه به یې تل په هغه جیل وارډ کښې بند ساتلم او د هغه نه اخوا دې خوا د گرځېدو اجازت هم نه وه ما ته به یې څوک نه پرېښودل یوه ورځ زه اتفاقی د ملاقات نه راتلم ملاقات به زما د دروازې د پاسه د سپرنټنډنټ په دفتر کښې کېدو په دروازه کښې د بهر د ننه جو قیدیان ولاړ وو د دروازه کښې د دوی تالاشی کېده بربنډ وو یو لنگوټی به یې وچه ورانده ی به یې پټ و نور به تول بربنډ و بس یو مزې شان به یې د ملا نه چاپېره وه په لیدو یې حیران شوم داسې معامله ما په بل جیل کښې لیدلې نه وه د هغه قطار نه به یې یو قیدی راجلوکړو هغه تو کړه چه دده فرض به یې پټ کړې و هغه به یې پرانیسته قیدی غریب به تول بربنډ شو او بیا به یې هغه کښېنولو او پاڅولو ما دې داسې نکه ذلیله او شرمناکه طریقه دده نو هغوی راته ووې چه دا قیدیان بعضې څیزونه په ځان کښې منډې او جیل ته یې د ننه کوې نو ځکه یې مونږ کښېنو و پاڅو چه هغه څیز به تری په کښېناستو پاڅېدو کښې پرېوزې.

ماله خویې اې کلاس راکړو خو د گجراتیانو او زمونږ پښتنو په خوراک کښې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرق دی. دلته داسې باورچي نه وو چې زمونږ په شان خوراک يې پخ کړی وای. په دې دوران کښې د جيلخانو جرنيل په دوره راغی او څه وخت چې ماله راغی نو ما ورته ووې چې دلته زما د پخلي باورچي نشته نو په بمبئ کښې چې زه قيد وم هلته چې يې ماله کوم باورچي راکړی ؤ هغه ماله راوغواړه او بله دا چې ددې ځای د آب وهوا زما د طبيعت موافق نه ده نو ما ددې جيل نه بلې جيلخانې ته بدل کړه. جرنيل صاحب ښه سړی ؤ په صوبه سرحد کښې پاتې شوی و هغه ماته ووې چې زه تا پنجاب ته بدلوم او ستا دپاره د پېښور نه پښتون باورچي راغواړم ما هغه ته ډېر ووې چې پنجاب زما د اخيستو دپاره تيار نه دی. زه په پنجاب بنديم او نه پښتون باورچي نه غواړم. ماله خو د بمبئ هغه باورچي راکړه! د هغه خيال خو ښه و. ده ووې که دې پنجاب ته بدل شې نو کوټه به نزدې شي او پښتون به دده په طبيعت کارکوي خو هغه د حقيقته خبر نه و هغه کوشش وکړو خو د پنجاب حکومت زما د اخيستو نه انکار وکړو او د پېښور نه حکومت يو داسې قيدی راولېږلو چې پخول اد وړتلل نه او د تې بي مريض هم و نو زه يې بيا ددې جيل نه د ستمرکټ جيل بريلي ته بدل کړم.

دغلته لوی جيل هم و او هغه کښې سياسي قيديان هم وو که زه يې هلته بوتلی وای نو ماته به ارام و ليکن هغوی خو ماله تکليف راکولو دغسې زما د قيد وخت تېرېدو.

بريلي جيل :

د بريلي په وړوکي جيل کښې يې زه په يو بارک کښې ځان له بند کړم دا نوره جيلخانه خو اوچته وه او زما دغه بارک ښکته ؤ زه به د جيلخانې نه هغه ته په پوړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګوره بلهم زه ليوانۍ وم ! زه ليوانۍ ناجوړه کېږم او اخبار هم نه شم کتی نو
سپرنټنډنټ ته مې ووې چه ماله لږه محکمه راکړه اباده به هم کړم او سبزي
به کرم نو هغه ماله محکمه راکړه او کار مې شروع کړو. ډاکټر صيب هم لکه زما په صوبه
سرحد او پنجاب بند وو، خو چه کله هلته په صوبه سرحد کښې د مرکزي اسمبلۍ د پاره
د يو ممبر د انتخاب اعلان وشو نو ددې صوبې جرګې ډاکټر صيب ځپل امېدوار نامزد
کړو. اګر چه ډاکټر صيب ته اجازت نه وو چه هغه د ځپل انتخابي مهم په سلسله کښې
صوبه سرحد ته لاړ شي مګر بيا هم هغه په ډېر لوی اکثريت د غه انتخاب وګټو او چه
کله هغه د مرکزي اسمبلۍ ممبر منتخب شو نو هغه صوبه سرحد ته د تللو اجازت ورکړې شو.
د بريلي جېلخانې له سعد الله خان او د هغه ښځه زما ملاقات له هم راغلي
وو. سعد الله خان راته ووې چه ګوډ ښه راته وې چه د هغه د ارام د پاره مونږ
ددې ځای نه باورچي ورلېږلی دی ما وخندل او ما ورته وې چه ګوره ښه صاحب
ته ووايه چه کاکامې ستا د پرشکر ګذار دی ځکه چه تا هغه له زود ور باورچي لېږلی
دی سعد الله خان ته مې ووې چه هغه خو د دق مريض وه هغوی ددې د پاره
رالېږلی وچه د امرض په ما هم ولګي او باورچي هم نه وما په ډېرې خوارۍ سره بېرته
واپس ولېږه، دې جېل ته ماله غني او ولي هم ملاقات له راغلي وو چه ډاکټر صاحب
د مرکزي اسمبلۍ ممبر شو نو هغه ته د صوبه سرحد حکومت د تلو اجازه ورکړه او بيا يوه
ورځ سره د ځپلې هلمنی زما ملاقات ته راغی.

ډاکټر صاحب سره د هغه لور مريم او نواسه لوو مهرتاج هم وه، د ملاقات نه مخکښې
ډاکټر صاحب جېلوالو سره د بوره جګړه هم کړې وه، جېلوالو ورته وې چه جېل کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دری یو کسانو د ملاقات اجازت وی او تاسو ځلو دلې اږ مونږ د ملاقات اجازه
نه مونږه. د صوبه سرحد حکومت ورکوله اجازه د دوی له دیو خط په ذریعه ورکړې شوې
وه او ځکه په دې جیلوالو جوړه کړه ملاقات وشو. بل ځل قاضی عطاء الله خان
او ثمین جان راغلی وو. ثمین جان د نوښار د حلقې نه د صوبائی اسمبلی د پاره
ودرېدلی وو او د نوښار د حلقې خدائی خدمتګار د ده مخالف وو ځکه چه ده به
هر پیوري کښې کمې ورې خبرې کولې. د ده خواهش و چه قاضی صاحب او د خوشکو
سیف الملوک ته ولیکه چه د ده مخالفت نه کوی ما دوی ته ووې چه زه خو قید یم دا
خو د بهر خلکو کار دی خو دوی نه مجبوره شوم او خطونه می ولیکل او ما د هغو خطونو
په وجه د ده مخالفت هغوی پرېښودو او دی ئې منتخب کړو او ممبر شو لیکن د وزارت جوړ-
ولو په وخت کښې چه دی (ثمین جان) وزیر نه شو نو زمونږ نه خفه شو. نو بیا زمونږ نه
لاړو او هماغه ثمین جان چه ما د قاضی صاحب په سفارش ورته خط ورکړې و او د هغې
په وجه کامیاب شوی و د هماغه قاضی مخالفت شروع کړو. ځکه چه د خدائی-
خدمتګارئ تحریک خدائی او بې غرضه تحریک دی نو کله چه خدائی خدمتګار د یو
رښتینی خدائی خدمتګار اسمبلی ته کامیاب کړې دی هغه د دوی په کار راغلی دی
و کله چه یو سړې د دوی د خپلو غرضونو او تعلقاتو په وجه ودرولی دی نو اول خو هغه
نا کامیابه شوی دی او که څوک کامیاب شوی دی نو هغه هم د دوی په فائده نه دی راغلی
بلکه د فائدې په ځای ئې جماعت ته نقصان رسولی دی. بیرسټر عبدالغفور خان
هوا دو د ضرح خدائی خدمتګار نه و او نه ئې څه قومی خدمت کړې ولیکن د ډاکټر صاحب
د دوستئ په وجه نامزد شو. دی هم د وزارت امید وارو خو څوک به وزیران

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدل ؟ وزیران څلور وو او امیدوار ډېر وو. د ډاکټر صاحب بنګله د پاره تې بازویوه
اده جوړه شوې وه او په اخر کښې دې خود غرضو جماعت سرا بې وفايي وکړه. د غسي غلام
غوث او جهانګیر خان کوندي ادود سره کامیاب نه شو

ماچه به په هغه پتې کښې کار کوونو ما سره جوخت یو بارک د هغه کښې به هر وخت
ژړا انګولا وه یوه ورځ مې د قیدیانو نه پوښتنه وکړه چه دا څه قصه ده؟ هغوی ویل
چه که شاجي خبر شي نو مونږ ترې څوک خلاصولی شي نو هغوی راته ووی چه شاجي صاحب
د پیسو د پاره دا قیدیان وهي او چکو کښې ئې بندوي او که په دې کار و نه شي نو بیا
ورسره ډېر د شرم کار کوي جامې ترې وباسي او بیا ئې یو بل ته مخامخ کښېنوي او هر یو
له نوسي وکړي دیو بل د شرم له ځایونو نه ویښته را و باسي. قیدیان د دې شاجي
دلاسه ډېر تنګ وو اخر مسټر پامر د جېلخانو جرنیل چه په پنشن لاړ نو د هغه په ځای
کرنل سلامت الله خان د جېلخانو جرنیل شو. پامر ډېر بډې خوړو او جېلرانو ورله
رشوت کښې حصه ورکوله څوک د پوښتنې نه و داځکه د قیدیانو خوارانو دا حال دی او
کرنل سلامت الله خان ډېر سپېره سړی وو. دې په اول ځل بریلي ته راغی نو ناڅاپه جېل ته
رانووت. د هغه دا طریقه وه چه هغه به جېلوالا نه خبر ول بډې خوړ هم نه و نو جېلوالا ترې
ډېر ویریدل چه د جېل دروازې له راغی او ولیدل چه قیدیان بهر صفائي کوي نو شکمن
شو او فوراً ئې د هغوی تکتونه راوغوښتل، سحر وختي و د چا کمان نه و چه جرنیل صاحب با
دومره وختي راځي شاجي ډېر قیدیان د صفائي د پاره وښکلي وو چه زما به نوم وشي
خو خدای کیر کړو او معطل شو قیدیان پرې ډېر خوشحاله شول. شاجي موقوف شو
د جېلخانې دا روغه چه ډېر بډې خوړو، بد اخلاقه هم و، ما سره نژدې ز نانخانه و

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې له به هر وخت تلو را تلو زما چه خو مره تجربه ده دا کارونه همیشه قید یانو بندیانو سره کېږي.

یخنی کښې خو دلته ګذاره وکېده له خو ګرمی کښې ډېره ګرانه وه یو خو زما هغه بارک ډېر په ډوغل کښې و تنګ وا و لوی لوی دیوالونه تری چاپېره وو زما ورو کی بارک و هغه دا و سپینو د جنګلونه ډک وا و په هغو د پاسه تهکیری پرانه وو او په هغه کښې ځای په ځای سوړی وو په هغه کښې به نور لګېدو دیو پې د جېلخانو وزیر سرمهاراج سنګه و هغه جېلخانې له راغی او ما سره یې ډېری خبری وکړی همدرد او ښه سړی وا و زما د پاره یې ولیکل چه دی دې د دې ځای نه دې ځای جېلخانې ته بدل شی. اپریل او می کښې یو پې کښې ډېره سخته ګرمی وي او جون کښې برسات مات شی څه وخت چه برسات شروع شی نو موسم ښه شی او ګرمی کمه شی.

دالموړې جېل:

حکومت د اپریل او می هغه سخته ګرمی په ما د غلته تېره کړه او په جون کښې چه برسات مات شو نو زه یې دالموړې جېل ته بدل کړم ما چغی وهلی چه اوس خو برسات مات شو اوس خلک د غرونو میدانونو ته راځی او تاسو ما غره ته لېږئ هغوی به وې دا د حکومت حکم دی، حکومت خو ماله څه ارام نه راکوو خو خپله یې را پېښنګله یې کوله چه مونږ سیاسی قید یانو سره ښه سلوک کوو. زه چه دالموړې جېل ته لاړم نو هغه خلک هم حیران شول چه حکومت خو عجیبه توقه وکړه په الموړه کښې به اکثر بارانونه وو او کله کله به اته، نهه ورځی شپه او ورځ باران و زه به یوازی هغه خپل بارک کښې ناست وم د زول او باران په وجه به اکثر ناجوړه وم زه چه د بریلی په جېلخانه کښې وم نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جرنیل سلامت الله خان زما کتوله راغی د پر بنه سړی و ما ته یي ووې چه څه خبره دي ښته ماورته ووې چه دا زما مشقتي ماله د ودې ښخوې او په هغې نه پوهیږي او دده تې بي موض دی نوما دده نه خلاص کړه نوهغه یي زمانه بدل کړو او واپس یي سرحد ته ولیږلو دالموړی په جیل کښې داسي سړي نه وو چه ماله یي د ودې ښځه کړې وای او زما طبیعت هم ښه نه و د پر څه به می خوړی هم نه شو بیا هم دیو سړي ضرورت خو سپرنتنډنټ ښه سړی و او ما سره یي د پره همدردي وه او دهغه داکوشش وچه ماله د ښونه یو ښه باورچي راکړي نو چه حکومت ته یي ولیکل نو ما نه یي تپوس وکړو او ما منع کړو خو هغه ولیکل او حکومت د بریلي د جیل نه یو قیدی راولیږه چه دا دده زوړ باورچي دی هغه زما باورچي نه و بلکه زما جاړو مارو مله ورځ چه سپرنتنډنټ صاحب راغی نو ما ورته ووی چه تاخو زما نه منله زما هغه خبره وشوه که نه؟ د پیرنګیانو حکومت د هغه چا د پاره د پر روند دی چه د چا زړه کښې د خپل قام مینه محبت وي . څه ورځې پس جرنیل صاحب دلته الموړې ته په دوره راغی ما سره یي ملاقات وشو هغه ما ته ووې چه دلته باراونه د پر دي او ستا صحت هم ښه نه دی که ته غواړې نو زه به تا د بریلي سنټرل جیل ته بدل کړم ولي چه هلته نور سیاسي قیدیان هم دی خو ما ته لږه موده پاتې وه نو هغه مي د ې جیل کښې تیره کړه او په ۱۹۳۶ع کښې د اګست په میاشت کښې رها شوم

رهایي :

د رهاکیدو په وخت کښې سپرنتنډنټ د حکومت له طرفه یو نوټس راکړو چه هغه کښې یي لیکلي وو چه سرحد او پنجاب ته تلی نه شې زما په خیال د دې لوې وجه دا وه چه په دغو ورځو کښې زمونږ د صوبي د اسمبلي ایلکشن کیدونکی و نو ځکه یي زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بند کړم هسې نه چه د ده په اثر د خدایي خدمتګارو زیاته کامیابي و نه شي. دغه شان چه په ۱۹۳۲ع کال کښې زه او ډاکټر صاحب د هزارې باغ جیل نه رها شو نو هغه وخت هم زه او ډاکټر صاحب لي په سرحد او پنجاب بند کړې وو خکه چه هغه زمانه کښې د مرکزي اسمبلي انتخابات کېدونکي وو. با وجود د دې چه زه یې خپلې صوبې ته پرېښودم نه. خو بیا هم زمونږ خدایي خدمتګارو په خلو ښتو کښې نو لس سیټونه ګټل. خکه چه زمونږ صوبه کښې کارکړې وه او عوام مو د ووټ په اهمیت او حقیقت پوه کړې وو او هغوی کښې شعور پیدا شوی و.

واردې ته تګ:

زه د جیل د روازې له راغلم نو بهر مې د بړ کانګرسیان ولیدل چه زما د رهایي نه خبر شوي وو. زما خو هغه وخت اراده وه چه واردې له لاړ شم مګر د الموړې خلکو پرې نه ښودم یوه شپه مې ورسره وکړه د شپې هغوی یوه لویه جلسه وکړه او ما پکښې مختصر تقریر وکړو او سبا له واردې له روان شوم زمونږ ګاډې په یو ټیشن بدلېده د بهر خلک هغه ټیشن له ماله راغلي وو زه ورله راکوز شوم زما اراده وه چه داوخت زه په ټیشن کښې تېر کړم خو هغوی په زور ښار ته روان کړم د ډوډۍ د خوراک نه پس راغلم او په بل ګاډي کښې سور شوم چه واردې ته ورسېدم نو ټیشن له جمنا لال بجاج، مهادیو ډیسایي او نور د بهر خلک راغلي وو معلومه شوه چه ګاندهي جي په وارده کښې نشسته او ځلور میله بهر ته سیواګرام کښې او سېږي ما و لیدل او جامې مې بدلې کړې شپه مې وارده کښې وکړه سبا له سیواګرام ته لاړم په سیواګرام کښې یوه کوټه وه چه ګاندهي جي د خوکسانو سره ملته ناست و زما په لیدو د پېر خوشحاله شو او مخې له راغی. زه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان سره کښېنولم او تپوس ونه یې وکړل.

د سیټ جمال الدین حاجي زوی ماسره سیوا اکرام ته تللی وه هغه ویل چه باچا خان
دي په وارده کښې په هغه زوړ ځای کښې چه په ۱۹۳۴ع کال کښې دی او ډاکټر صاحب
پکښې ډېره وو اوسي. دګاندهي جي هم داخواهش وخو زما هم دا خوښه وه چه زه دې
په سیوا اکرام کښې پاتې شم خو بیا زما دا خیال پیدا شو چه هسې نه د دوی په ارام کښې خلل
نه شم ځکه چه دغلته یوه کوټه وه او هغې کښې دوی څلور شپږ کسان ډېره وو او دګاندهي
جي میرمن او ورسره یو څو ښځې هم وې ګاندهي جي زما په خیال پوه شو نو ما ته یې ووې
چه که تا ته تکلیف نه وی نو مونږ ته ستا په پاتې کېدو کښې هیڅ تکلیف نشته. دوی یوه کوټه
د دې ښځو د پاره وه ما ته خو څه تکلیف نه و او ګاندهي جي سره خوشحاله وم زما ضرورت
خو ډېر کم وو دګاندهي جي د پونړي سره یې یو بل پوزی واچولوې دا پوستا او یو زما!
دغه کوټه کښې مونږ ډېر کسان وو خو ما ته څه تکلیف نه وو چونکه زمونږ مقصد یو و نظریه
یوه وه د هغه په وجه مونږ یو وو. پښتانه وایی چه زړه تنګ نه وی نو ځای نه تنګېږي.

دخپل اولاد سره ملاقات:

زما د رهایی نه چه خلک خبر شو نو غني، ولي او مهرتاجه زما لیدو له راغلل د
مهرتاج دوه کاله تعلیم ضایع شوی و او د الاشکرو چه ډاکټر صاحب مهرتاجه او د
هغه لور (مریم) چه دواړه همزولې وې او یو بلې سره یې ډېره مینه محبت و. دا دوه
کاله هغوی سره ډېره وه. ولي بیرته کلي ته لاړ او غني او مهرتاج ماسره پاتې شول
هلته خو تش ایښیدلي شیان وو ولي هغه خوړې نه شول او مهرتاجه او غني هغه
شان نه وه. زه په دې فکر کښې وم چه مهرتاجه د مسلمانانو په یو ښه سکول کښې داخله

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم ما داسې سکول نه شو موندلی نو ډېر وخت تېر شو او اخر مجبوره شوم او ډېر وفیسر حبیب صاحب یې امداد ورکړی مهربانی چې په لکنهو کښې د مسلمانانو په یو سکول کښې داخله کړم. غنی هم کولې (کولا. لوکون ناتهه) ته لاړو چې هلته يې د ترو په کارخانه کښې کار کولو پاتې لعلی شو هغه یې د ډېره دوان کښې د کرنل براون کیمبرج سکول کښې سبق وې چه دهغه چوټی وشوه نو هغه هم مالهوار دېې ته راغی دغه سکول په انګریزی طریقه و، انګریزی خو ورته او په اردو باندې نه پوهېدو ما ته د اخبره فایده منه ښکاره نه شوه فیصله مې وکړه چې دی په داسې سکول کښې داخل کړم چې انګریزی سره اردو هم وي د ګاندهي جي په صلاح مې هغه د پنج ګلی په یو کیمبرج سکول کښې داخل کړو. دا پونې سره نږدې د آب وهوا په لحاظ ډېر ښه ځای دی.

انتخابات او کانګرس ورکنګ کمیټۍ:

په دغه ورځو کښې د الیکشن قصې وې نو د کانګرس ورکنګ کمیټۍ ددې د پاره راغونډه شوه. په دې بحث وچه د کانګرس په ټکټ څنګه خلک ودرولی شي؟ زما رایه خو داوه چې مونږ له په کار دی چې د کانګرس وفا دار ازمایلی شوي غړي ودروو چې د قام د پاره یې ځاني او مالي قرباني کړې، وي خو د اکثرو ممبرانو خیال دا و او دغه فیصله هم وشوه چې که یو سړی د کانګرس په ټکټ دستخط کوي او پیسې هم ورسره وي او د کامیابۍ امید یې وی نو هغه به مونږ ودروو نو د کانګرس به ډېر ممبران منتخب شي خو داسې کسانو کانګرس ته کافی نقصان رسولی دی او بیا په هغه وخت چې کله کانګرس د وزارتونو د پرېښودو فیصله وکړه. د ورکنګ کمیټۍ په اوله جلسه کښې چې زه کښېناستم نو معلومه شوه چې د دوی په مینځ کښې ډېر اختلاف

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی یو طرف ته جواهرلال وا او بل طرف ته سردار پټیل او راجګوپال اچاریه وو ګاندهي جي سره مې هم داذکر وکړو هغه هم په دې اختلاف خوشحاله نه وو هر کله چه زه په دغه پوره جنبو کښې نه وم زما دوا پورو دلو سره د پرښنه تعلقات وو او کوشش مې شروع کړو چه ددوی اختلافات کم شي، زه تر ډېره حده پورې هغه کښې کامیاب شوم. په بمبئ کښې د کانګرس جلسه وه خو ځکه چه زه په بمبئ کښې قید شوی وم نو دهغوی د پر خواهش وچه زه دې دغه جلسه کښې شریک شم. د ګاندهي جي دا خبره خوښه نه وه او زما د بمبئ د تللو مخالف و هغه پوهېده چه دې به بیا خه تقریر وکړي او حکومت به ورته بهانه جوړه کړي او قید به یې کړي جواهرلال چه خبر شو نو ډېر خفه شو ګاندهي جي له لاړو او ټینګه ذمه واري اجازت حاصل کړو او زه یې ځان سره بمبئ ته بوتلم.

زه بمبئ کښې:

د بمبئ خلکو زما ډېرښه استقبال وکړو، د بمبئ هغه کرسچین ایسوسیېشن چه د چا سره په تقریر زه قید شوی وم، هغوی او د هغوی سره نور و جماعتونو ما له ایډرسونه راکړل. په ورکنګ کمیټۍ کښې د قرار دادونو په سلسله کښې چه به اول څو مره بې اتفاقي وه زما د کوشش په وجه هغه اختلافات نه وو او په ډېر ښه طریقه هغه جلسه ختمه شوه. ما د جلسې نه پس څو ورځې صوفي او سعدالله سره تېرې کړې؛ او بیا سیوا ګرام ته راغلم. سیوا ګرام ته به هر قسم خلک ګاندهي جي له راتلل یوا زې سیاستدان نه. د سیوا ګرام ژوند ډېر ساده او باقاعده و، د غلته ورو ورو زمونږ شهرزیاتېده. د ګاندهي جي خو دا خوښه نه وه چه دلته دې د خلکو تعداد د

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات شي تواخري رخصت ورکړو. د ښځو، نوو ښهرکاني زيات شوي و، د هغوي
د اوسيدو د پاره هم هغه دومره کوټې وې هلته د دې خبرې غم پاک نه و اکثر به
هلکان جنګلې په برنډه کښې پرته وه کښې پوځاى ځملاستل خو زما دا خبره خوښه نه وه د غه
هلکان او جنګلې د برنډه او پاک وو، خو زما دا خيال وچه دوى په دې انميبنت کښې
اچول په کار نه دي ما دا خبره غوره وګڼله چه هلکان او جنګلې دې بيله بيله برنډه
کښې ځملي، کانګرس هم هم دا تجويز خوښ کړو.

په ۱۹۳۷ع کال د کانګرس د انتخاباتو وخت رانږدې شو او د راج ګوپال
اچاريه نوم د صدارت د پاره تجويز شو او فيصله پرې وشوه ليکن څو ورځې پس
په مدراس کښې د يوې واقعې په بنا هغه خپل نوم بېرته واخيستو مګر دا د هغه
يوه بهانه وه حقيقت دا و چه هغه د مدراس د اسمبلۍ د پاره ودرېدل غوښتل
او که چيرې هغه د کانګرس صدر شوی واى نو بيا خو د اسمبلۍ د پاره ودرېدلې
نه شو، نو جواهر لال ووېل زه ودرېږم، په سيوګرام کښې لږې ورځې پس د ورکنګ
کميټۍ يو اجلاس وشو سردار پټيل دا تجويز پيش کړو چه جواهر لال دې دوباره
د کانګرس صدارت ته نه ودرېږي. جواهر لال ووېل که چيرې باچاخان
ودرېږي نو زه نه ودرېږم او که چيرې باچاخان نه ودرېږي نو بيا زه ودرېږم
خو زه دې خبرې ته تيار نه وم، کله چه هغه په دويم ځل د کانګرس صدر شو نو يو
بيان يې ورکړو چه د هغه نه د بعضې خلکو دا خيال پيدا شو چه د هغه د دې بيان
مطلب دا دى چه زما کاميابي د سوشلېزم په وجه وشوه او دا د سوشلېزم کاميابي
وه. زمونږ د کانګرس کميټۍ بعضې ممبرانو په دې بحث وکړو او دا فيصله يې وکړه چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې خواب کښې مونږ هم یو بیان اخبارونو له ورکوو بابوراجندر پرشاد او پټیل یو بیان تیار کړو او دستخطونه یې پرې وکړل. مالره مهادیو دیسایي د دستخط دپاره راوړو ولیکن ما ته هغه خبره د غسې نه ښکاریده نو دستخط مې و نه کړو او مهاتما جي ته مې ووې چې ښه به دا وې چه جواهرلال ته یو تار ورکوي او پوښتنه ترې وکړي چه د دې بیان نه ستاخه مطلب دی؟ ما ورته ووې چه زما دا خیال دی چه د هغه دا مطلب نه دی. تار یې ورکړو جواب راغی چه زما د بیان نه کوم مطلب تاسو اخیستی دی هغه نه دی. د کاندهي جي، جواهرلال سره ډیره مینه وه. جواهرلال خو کاندهي جي د لاسه په شان کنلو خو بعضي خلکو کوشش کولو چه د دوی په مینځ کښې ختکان پیدا کړي نو تر څو پورې چه زه هلته وم نو ما به د دې غلط فهمو لیرې کولو کوشش کولو او د ورکنګ کمیټۍ د نورو ممبرانو په مینځ کښې به مې هم کوشش کاوه ځکه ما ته بې اتفاقي د متصل په لاره کښې خنډونه ښکاریدل او هر یوه دله کښې چه بې اتفاقي پیدا شي نو د کامیابي په ځای ناکامیابه شي.

دفیض پور کانګرس:

د ټول هند د کانګرس کمیټې سالانه جلسې د پاره فیض پور خوښ کړې شو. فیض پور د بمبئي په صوبه کښې یو کلی دی ما به همیشه کاندهي جي ته ویل چه قوم خو په کلو کښې اوسیږي او د هغه زما د دې خبرې سره اتفاق د، د غه وجه وه چه د دې زمونږ په شان د کلو د خلکو نه کار اخیستل شروع کړل ځکه چه کلو کښې عوام او سیږي او هر یو تحریک چه عوامو ته ورسي نو کامیاب به شي مونږ ځکه د لیډرانو په زلمو او ز ړو لیږي کلي په کلي ګرځیدو او دا زما عقیده ده چه د ښار خلک خو تعلیم یافته وي ځکه چه هلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخبارونه دي، سکولونه او د تعلیم او تربیت ډېر ځایونه وي او په کلو کښې نه وي او خلک بې خبره وي.

د کانګرس ګټر په ډېره لویه پیمانه تیار شوی و د ورکنګ کمیټۍ د ټولو ممبرانو د پاره ځان له خانه له ځایونه وو زما ځای د دې نورو نه لوی و زما هم دا خیال و او د دوی هم چه د صوبه سرحد خلک به راځي او ماسره به ډېره وي خو افسوس دی چه دغه کانګرس له د سرحد نه څوک رانغلل. ماسره مهرتاجه او مریم او لعلي تللی وو خو هغوی به ماسره نه وو، هغوی صوفیې سره د ځنګو په کیمپ کښې وو. صوفیه د بمبئ د صوبې د رضاکارو ځنګو کماندره وه او د هغې رضاکارې هم د خدمت د پاره کانګرس له راغلې وې. مهرتاجه او مریم هم په رضاکارو کښې شاملې وې او ټوله ورځ به یې کار کولو.

په دغو ورځو کښې ایم. این. رای رها شوی و هغه هم دې جلسې له راغلی و هغه ډېر تعریفونه په اخبارونو کښې شوي وو او کوم خلک چه تاشقند ته تللي وو هغوی به هم د ده صفتونه کول خو دی چه ما د نزدې نه ولید و او خبرې می ورسره وکړې نو ما ته داسې سړی ښکاره نه شو. د ورکنګ کمیټۍ ممبرانو سره به یې هم ګپ لګولو، مهاتما ګاندهي ته به هم نزدې نزدې کېناسه او خوشامندې به یې کولې. د کانګرس پنډال کښې یې یو تقریر هم وکړو خو خوندناک نه و ځکه چه د سړي په زړه کښې یو څه وي او وايي بل څه نو په خلکو د هغه ډېر اثر نه وي زما خو دا خیال و چه دی هر څه چه کوي د دې د پاره کوي چه د ورکنګ کمیټۍ ممبر شي او چه پوه شو چه دا کار نه کېږي نو ورو ورو یې د کانګرس مخالفت شروع کړو او خبره دې ځای ته ورسیده چه بیا د هغه نه زیات بل د کانګرس مخالف نه و او مهاتما جي پسې به یې هم بدې ردې وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفیض پوره په کانګرس کښې چه به هر کله ماته لږ ډېر فرصت وشو نو چاپیره کلو ته به تلم او دکلو حال لې ډېر خراب و دغریبې او جهالت زور و. دمسلمانانو حالت زیات قابل رحم و. دهغه وجه داوه چه هندوانو کښې داسې خلک وو چه کله کله به یې دهغوی خبر اخیستو او هغوی به یې د دین دنیا دحال نه خبر ول. مګر دمسلمانانو خوا نو څوک غمخور نه و دخدای اسره پې ته پراته وو. زه چه څو مره دهندوستان په کلو کښې ګرځېدلی یم نو ما لیدلی دی چه دمسلمانانو جذبه دهندوانو کمه نه ده، بلکه داچه مسلمانان دچوت چات نه وچت دي او هندوانو کښې دغه مرض ډېر دی او چه تر کومه مالیدلی دی نو هندوان په نسبت دمسلمانانو (سوشلي بیک ورډ) دي اجتماعي طور وروسته پاتې دي. څومره چه مسلمانان زر ترقي کولی شي هندوان هغومره زر نه شي کولی، ولی قومونه خو په دعوو او تشو خبرو ترقي کولی نه شي چه په کومو قومونو کښې نیکان، پاکان او بې غرضه او دخدای دپاره دخدمت خلک پیدا شي نو هغوی ترقي وکړي. خدای دې په مسلمانانو کښې داسې خلک پیدا کړي.

دپښتنو په هکله غلط فهمي:

زه چه په هندوستان کښې وم نو ما به ډېر کوشش کولو چه دپښتنو متعلق چه کومې غلط فهمۍ پیدا شوې دي ددې صفایي وکړم. کلکګه چه دهندوانو ډېر عالم او باخبره لیډرانو هغه ماته داخبره وکړه چه په سرحد کښې او ازادو قبایلو کښې دهندوانو مال او عزت محفوظ نه دی ماورته ووې چه تا سرحد لیدلی دی؟ هلته تلی یې؟ وې نه! نو ماورته ووې چه دادملک ددښمنانو غلطې پروپېګنډې دي هلته دهغوی مال ځان او عزت ددې ځای نه هم محفوظ دی او قبایل خو ښیل همسایه هندو سره کولو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیاروي. دپیرنګیانو په علاقه کښې دلته هم او هلته هم د هندو مسلم د بې اتفاقی د پاره حکومت داسې کارونه کوي چه دوی د یو بل د ښمنان کړي ، د کلکو په فکر کښې دا خبره نه راتله چه دومره مېنګلي پیرنګیان هم دومره خراب کارونه کولی شي نو ما ورته ووی چه دلته په ۱۹۲۲ ع کښې په ملتان کښې د هندوانو مسلمانانو فساد چا جوړ کړو؟ کانپور کښې هندوان مسلمانان د چا په لمسه قتل شول ؟ او پرون تا ته نږدې بمبۍ کښې د هند و مسلم فساد کښې د چا لاس و ؟ لاهور کښې د شهید ګنج جګړه څنګه پیدا شوه ؟ په کوهاټ او ډیره اسماعیل خان کښې دا دومره لوی فساد د هندوا و مسلمان چا وکه ؟ دې ټول هندوستان کښې چه هندوا و مسلمان لاس په ګریوان دی ولې ؟ دا د دې هر غور او فکر نه پس وویلې چه تا سوله په کار دی چه په دې باره کښې کتابونه او رسالې ولیکلې نو ما ورته ووې چه زمونږ ذریعې محدودې دې تا سوله په کار دی چه تا سو لا رشئ او د هغه ځې حالات پخپله وګورئ او بیا د هغه متعلق اشاعت وکړئ تا سو دامریکې نه او یورپ نه خو خبرېئ او د خپل ملک د یوې حصې نه ځان نه خبروئ پخپله تا سو معلومات نه کوئ ، نه ورځئ ، نه ګورئ خو د بل په خوله پیسې ځئ .

د پښتنو په باره کښې چه څومره غلط فهمي پیدا شوې وې د دې دلیرې کولو د پاره د کار ښه ځای سیوا ګرام و ځکه چه دلته به د هر ملک نه د هر خیال او د هرې عقیدې خلک راتلل ما سره به د خبرو د پاره ښه موقع وه بله دا چه کله ناکله به می د هندوستان د مختلفو علاقو دورې کولې او د عامو جلسونه علاوه به می د هغه ځای هندوانو ، مسلمانانو سره تبادله خیالات کول او د کانګرس خلک می هم دې ته تیار کړل چه د فیض پور په دی عام اجلاس کښې د سرحد اتو متعلق یو ریزولیوشن پاس کړي . د کانګرس د څېنو ذمه دارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو په زړونو کښې دا خیال پیدا شو چه د هندوستان د ازادۍ ارامن د پاره دا خبره ضروري ده چه مونږ دې د سرحد خلکو سره تعلقات پیدا کړو مګر هغوی د دې خبرې نه خبر نه وو چه په دې لاره کښې څومره ډیر مشکلات دي ځکه چه پیرنګیانو دا کله غوښتل چه د هندوستان او د سرحد اتو د خلکو تعلقات دې پیدا شي پیرنګیانو مونږ له موقع نه ورکوله چه ازاد د قبایلو سره خپله وروري جوړه کړو نو هندوستان له به یې څرنګه دا موقع ورکوله چه هغوی سره تعلقات قایم کړي . پیرنګیانو خو مونږ هم قبایلو ته نه پرېښودو.

سیوا ګرام ته به دیوره ډېر ښځې اوسېږي راتلل لکه فادر لوان (ILWON) فادر سي ایف اینډ روز او میري . د سرو په نسبت ښځو کښې هم عمل دې زیاته وه کله کله به هغوی زمانه د سرحد اتو او د خدائي خدمتګارو تحریک تپوسونه کول . یوه ورځ سیوا ګرام ته یو څو تنه پیرنګیان راغلل هغوی سره د ناکپور لوی پادري هم و. هغو پیرنګیانو د ازاد د قبایلو تپوسونه کول او ما به ځوابونه ورکول چه په دې کښې پادري صاحب ودې او داسې شروع لی وکړه چه زه په خیبر کښې پاتې شوی یم زه دا پرېږدو نه شم واقف یم هغه ښه خلک نه دي ځکه چه هغوی پیرنګیانو ته برند او نیغ نیغ ګوري ما و خندل او پادري صاحب نه مې تپوس وکړو چه دوی ولې تاسو ته برند او نیغ ګوري نو هغه ووې چه هغوی زمونږ نه نفرت کوي ما ورته ووې چه ستا دا خبره درسته نه ده حقیقت دا دی چه هغوی پیرنګیانو ته ځکه بد ګوري چه هغوی تاسو وینې نو په زړونو کښې دا خیال راپیدا شي چه دا هغه خلک دي چه په توپو، ماشین ګنونو، بمونو زمونږ کلي، زمونږ کورونه ورانوي، او زمونږ ښځې، نر- مالونه او بچي تباه کوي. زما په دې خبره هغه نور و پیرنګیانو وخندل او پادري ډېر کچه شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارتونه:

په ملک کښې داسمبلو الیکشنونه شروع شول او اکثرو صوبو کښې دکانګرس امیدواران کامیاب شول. دمونږ دصوبې انتخاباتو نتیجو په انګیان او دهغوی برخې دپرحیران کړل هغوی اولیدل چه هغوی دبرنی ستنی راوغورځیدی، بیاد صوبې دقتولو لوی لوی نوابان سر محمد اکبر خان هوتی دامیر محمد خان دلاسه شکست وخوړ، صاحبزاده عبدالقیوم دیوخدایي خدمتګار عبدالعزیز خان دزیدی دلاسه ارباب شیر علی خان دتهکال دارباب غفور دلاسه، دټيري نواب داسلم خان دلاسه، خان بهادر قلي خان دصاحبکل جرنیل خدایي خدمتګار دلاسه، راپرېوتل او دغه شان دپیرنګیانو ملاتړ خانان بهادران، رائي بهادران، خانصاحبان او رای صاحبان وغورځیدل.

د ۱۹۳۵ ع دایکټ دلاندې دصوبايي اسمبلو دپاره دانتخاباتو نتیجو ټولې دنیا ته عموماً او پیرنګیانو ته خصوصاً داخبره په ډاګه ثابته کړه چه کانګرس په حقیقت کښې دعام اولس نماینده دی. ثبوت یې دا و چه په هغه وخت دهندوستان دیوولس صوبو نه په اتو صوبو کښې دکانګرس اکثریت وو. باقي درې دمسلمانانو اکثریتي صوبو کښې مقامي ډلې کامیابې شوې. صوبه سرحد چه دمسلمانانو اکثریتي صوبه ده (٪۹۳) هغه هم دکانګرس سره لاړله.

ځلور ورځې پس په دهلي کښې دکنونشن دپاره یوه جلسه مقرره شوه چه هغه کښې د آل انډیا داسمبلو ممبران راجمع شول او په دې خبره بحث جوړ شو چه دې وخت کښې مونږ له څه قسم قدم اوچتول په کار دي. وزارتونه واخلو که نه؟ دې جلسې له دسرحد ډیر کارکنان راغلي وو. ډیره موده پس مې هغوی سره ملاقات وشو. په ورکنګ کمیټۍ کښې څه ورځې تاوده بحثونه وشول. جواهر لال دوزارت جوړولو سخت مخالف وا ودورکنګ-

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمیټۍ اکثریت یې په حق کښې وزه هم اول د وزارت مخالف وم خو بیا زما خیال بدل شو
ځکه چه کوم کسان چه د وزارت په حق کښې وو هغوی به هم داوې چه مونږ وزارتونه
ددې د پاره نه اخلو چه مونږ دې ددې پیرنګې اصلاحات وچلوو بلکه زمونږ دا اراده
چه ددې په ذریعه به مونږ دا د پیرنګی اصلاحات نا کامه کړو. زمونږ دوزارت
اخیستو فایده داده چه زمونږ د له مضبوطه شي کدا کار ژرنه کیدل نو فوراً به وزارتونه
پریږدو. دویمه نکته چه په کوم باندې دوزارت د اخیستو مخالفینو اصرار کوو، هغه د
صوبائي ګورنرانو خصوصي اختیارات وو چه کوم د دغه ایکټ د لاندې هغوی ته حاصل
وو. فیصله په دې وشوه چه ترکومې پورې ګورنران د صوبائي وزارتونو دا تسلـه ونه کړي
چه هغوی به په وزارتي فیصلو کښې مداخلت نه کوي نوتر هغې کانګرس به وزارتونه نشي اخیستی
ددې وروستو نه پس ورکنګ کمیټۍ د وزارتونو په حق کښې تجویز پاس کړو کنونشن
کښې هم ددې په حق کښې او مخالفت کښې ډیر تقریرونه وشول مګر اکثریت دورکنګ
کمیټۍ تجویز پاس کړو د پاس کیدو نه پس په هغه جلسه کښې صلی د تولو صوبو ممبرانو
دوفا دارۍ حلف واخیستو او بیا خلک رخصت شول. زه یو څو ورځې د ډیلي کې ایسار وو
او بیا وا ردې له لاړم.

مونږ وارد او سیو اکرام کښې:

زه چه تر څو هلته وم نو غنی او مهر تاج به ما سره وارده کښې وو. دلاې هغه
سکول خوبن نه شو هغه دا ردې په سکول کښې داخل شو ددې سکول هیډ ماسټر
نا ایکم ډیر بنه او قومي سړی وو ډیره لږه تنخواه یې اخیسته دهغه ښځه ډیل ای
اې وه ډیره ښه او قوم پرسته ښځه وه هغې به هم دجګو په سکول کښې په لږه تنخو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارکولو ددی دواړو ماسره ډېر ښه تعلقات او همدردی وه زما د اوسېدو ځای سیواګرام د واردې نه څلور میله لیری و د لالی د پاره تلل راتلل ګران وو نو دوی سره ډېره شو. کله چه به په چوتهي راغله نو ماسره به سیواګرام کښې وه. ولې، په وار دا کښې وا او په دویمه، دریمه ورځ سیواګرام ته راتلو دلالي چه به کومه ورځ چوتهي وه نو دلته به راغی یوه ورځې وختي غنی سیواګرام ته راغی په دغه ورځ د ګاندهي جي د پیل اکېدو ورځ وه چه ډوډی یې ته کښېناستو نو غني ګاندهي جي ته دوې چه تن ستا د پیل ایښ ورځ ده ما وختي خان راورسو چه تن به قسم قسم ښه خوراکونه وي لیکن دا خو بیا هغه بې خونده ایښیلی کدو دی چه تل یې زه خورم. هغه غنی ته دوې چه ته هره ورځ سحر وختي دلته راځه غنی وخندل وې. زه به دی ایښلی کدو یسی هره ورځ دا دومره مزل کولی نه شم دا که چېرې اوس پولاو وای او ورسره سور کړی چرګ وای نو زه به دې کار ته تیار شوی وم. دا خو د توقو یوه خبره وه او په خندا تېره شوه سبا له ګاندهي جي ماله وې چه دا هلکان دي دوی باندې جبر په کار نه دی زما دا خیال دی چه د دوی د طبیعت د خوراک انتظام وکړو ما ورته ووې دا خو غني توقه کوله او زما دا خیال دی چه هغه به هیڅ رنګ دې خبرې ته تیار نه شي ګاندهي جي به هغه ډېر کوشش وکړو خو کامیاب نه شو دغه شان به مهرتاجه باندې هم ډېر وسونه کړې وو خو هغې هم دا څیز د نه وو منلي ډېر خوشحاله شوم چه دوی کښې دومره سړیتوب وچه د بل د جذباتو خیال یې ساتلو د سیکاون کلی چه سیواګرام ته نږدې دی وو د صفایي د پاره ګاندهي جي یو تنخوا-دار ټهی مقرر کړی و زه ورسره متفق نه وم. زما رایه دا وه چه د کلو خلکو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

تربیت ورکول په کار دي چه هغوی دکلي صفايي چپل فرض وګڼي او څپله يې
کوی بله دا چه دهندوستان په کلو نو کلي دي که د دومره کلو د صفايي د پاره مونږ
يو سړی مقرر کړو نو دهغو د پاره کوو رونه روپۍ په کار دي . يو حل دا شي وشوه چه
د سيکاوان دغه سړي زياته تنخواه غوښتله دوی ورته تنخوا زياته کړې هم وه مګر
داخل يې زياته نه کړه هغه کار يې پرېښود او لاړو . خبر داغي چه د صفايي هغه سړي
تنښتيدلی دی . نو ګاندهي جي ووی چه راځئ چه مونږ ورته لاړ شو مونږ د صفايي
سامان واخيستو او ور روان شو .

په دی ورځو کښې د بهار د صوبي د زلزلي ځيني علاقې د جوړولو په سلسله
کښې د سو يز رلينډ يو لوی انجنير راغلی وا و دلته پيښين و دلالي هم چوپتي وه و ته
مې ووې چه هلکه نيا د يرو هغوی دخه د پاره ماوي د صفايي د پاره هغه په ټرا
شو چه زه خو دخلکو غول غوځولی نه شم هغه مو پرېښوا و مونږ ټول روان شو چه
کلي ته ورسيدو نو جوړه جوړه شو هغه انجنير ډير ښه سړی وه ونه ما سره يو
شان وزه او هغه جوړه شو دګاندهي جي جوړه نه و هغه مو خيل جمعدار کړه
او صفايي مو شروع کړه خو مونږ ته دا سې معلومه شوه چه دا د کلي خلک زمونږ
په صفايي خوشحاله نه دي کوم ځاي ونه چه به مونږ پاک کړل نو زمونږ دليری
کيدو سره سم بيا ځي هلکان او ځنګی به راتلل او هغه به يې بيا ناولی کول هغه انجنير
راته ووې چه معلومېږي چه په دې خلکو کښې زمونږ د دی خدمت د
احساس ماده نشته معلوميږوی چه زمونږ خلاف مظاهره کوي ما او هغه
دا خبره ډېره محسوسه کړه چه مهاتما جي غوندې سړي یو کلي ته د صفايي د پاره ځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د خلکو د احال دی. زه به دی خبره ډېر خفه وم چه کله واپس را غلو نو یو ملګری مالک قسلی را کړه چه خلکو د باسئ چه تاسو لي په کانو نه يئ ویشتی او صفایي ته يي پرېښودئ. میرا بهن او کنو (کنو د ګاندهي جي نمسی و او میرا بهن د یو انګریز امیرالبحر (Admiral) سلیډ لور وه چه ځان يي د هندوستان د غریب ولس خدمت د پاره ګاندهي جي ته وقف کړې و) هغوی هم د وار دې سره نژدې یو کلی ته د صفایي د پاره تللي وو نو خلکو صفایي ته نه پرېښوول او د دوی صفایي کوله نو د کلي خلکو ورو اولویو په کانو وویشتل او بله عجیبه خبره خولا داده چه مونږ خپل ځای له را غلو او زمونږ هغه خدمتګار چه سیوا ګرام کښې لي خدمت کولو خبر شو چه مونږ د هغوی کلي له صفایي ته تلي وو هغوی زمونږ کار پرېښود او وتښتېدل د هغوی په خیال او عقیده مونږ اچوت شو، پلید شو او د پلید و خلکو کار کول د هغوی په خیال ګناه وه. مونږ په سیوا ګرام کښې د اوبو د پاره ډېر ښکلي کوهي ویستلي و او د هغه د پړې منې او به وې او هغه او به مو ځکلي هغوی به هم د دې او بو نه خپل منګي ډکول هغوی دا کوهي پرېښود او بل مونږ ته نژدې یو شاړ کوهي و چه او به يي د ځکلو نه وې د هغه نه به يي او به ډکولې او ځکلې. کومو خلکو چه به دلته زمونږ کار کولو نو دا ټول په هندوانو کښې نیچ ذات وچه ورته اچوت وايي او نور هندوان دوی ځان ته نژدې نه پرېږدی او په ځینو ځایونو کښې چه په چا د دوی سوري و شي نو هغه پلید ګڼي.

د کانګرس وزارتونه:

د هندوستان په اکثرو صوبو کښې کانګرس الیکشن وګټه او د دوی اکثریت شو. په صوبه سرحد کښې د حکومت د ډېر مخالفت او بې ایمانۍ سره هم په خلو پښتو کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولس ممبران خدایي خدمتګار کامیاب شول ، حکومت د خدایي خدمتګارانو خلاف
تول خپل اثر رسوخ استعمال کړی وو او د خدایي خدمتګارانو د مقابلې د پاره یې د
صوبې خانان ، ملکان ، وکیلان یو کړل د دوی د عمرونو د دښمنیو جرګه یې وکړه لیکن
بیا هم زه داویلی شم چه خدایي خدمتګارو به الیکشن ګټلی وای او اکثریت کښې به
راغلي وای که دهغوی نه څینې غلطۍ نه وای شوی او د پیرو جنبوا د خود غرضو نه لې
کار اخیستی نه وای او اصولي خلک یې منتخب کړی وای ، سره د دې هم اسمبلي
کښې د دوی مضبوطه ډله وه د دوی مقابله کښې بله ډله دومره لویه نه وه بیا هم
حکومت بې ایمانی وکړه او د قانون او قاعدې برخلاف سرچارج کنګم د خدایي
خدمتګارو په ځای سرصاحبزاده عبدالقیوم ته د وزارت جوړولو دعوت ورکړو
او هغه حکومت جوړ کړو د هغه اړو د سره ډله هم نه وه ، دې بخپله حلف کښې فیل شوی
و ، عبدالعزیز خان ترې سیټ ګټلې و دې د هزاره ېي نه کامیاب شوی و . هغه
د پیرنګیانو سړی و او چه اسمبلی کښې د پیرنګیانو خوره سړې . د وهغوی مجبوراً هغه
سره ملګری شول . لیکن بیا هم دا وزارت د شپږو میاشتو نه زیات ونه چلیدی
شو او د حکومت د ډېرو کوششونو باوجود مات شو او د خدایي خدمتګارو حکومت
جوړ شو .

د کانګرس اول کښې چه په کومو صوبو کښې اکثریت وه نو د وزارت جوړولو نه
انکار کړی و ځکه چه ګاندهي جي حکومت ته یو شرط وړاندې کړی و هغه دا چه ګورنران
به د وزارت په کارونو کښې غیر ضروری مداخلت نه کوی . د ۱۹۳۵ء کال ایکټ تول
اختیارات ګورنرانو له ورکړی وو او هغوی د قانون له مخه د وزارت په لویو او ډېرو کارونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې مداخلت کولی شو. حکومت د ګاندهي جي دغه شرط ونه منلو ولې چه هغوی خو د اورو پیښو جوړه کړې وه. پېرنګیان دی ته تیار نه وو چه هندوستان ته دې طاقت او اختیار ورکړي. اول کښې کانګرس د وزارتونو جوړولو نه انکار وکړو. حکومت د خپلو خلکو وزارتونه جوړ کړل خو دغه چېرته چلېدی شول، د ممبرانو اکثریت ورسره نه وخولړه موده وروسته د کانګرس په ټینګو غږو کښې د دې شرط برخلاف کنګوسې شروع شو او راجګوپالاچاریه دې خبرې ته تیار نه شو چه موږ له وزارتونه اخیستل په کار نه دي موږ ډه پټیل کښې وو داد سمندل په غاړه یو کلي دی. ګجرات کښې ګاندهي جي راجګوپال اچاریه راوغوښتو. سردار پټیل هم دلته و. ګاندهي جي د دوه شپې او ورځې هغوی سره بحث وکړه خو د هغه خیال یې بدل نه کړه شو هغوی وې چه موږ له غیر مشروط طور وزارتونه اخیستل په کار دي او د هغه دا هم خیال و چه دا څو مره موده موږ وزارت نه دی اخیستی نو د قام او ملک تاوان شوی دی. راجګوپال رخصت شو او موږ ټول د راجاجي په دې کار خفه وو لیکن د خدای فضل و، حکومت د ګاندهي جي شرط منظور کړو. او د سنده، پنجاب او بنګال نه علاوه د هندوستان په ټولو صوبو کښې د کانګرس وزارتونه جوړ شول.

موږ د سیګاوان د کلي نه لږ بېرته او سېد و او د آب وهوا په لحاظ دغه ځای ډېر ښه وخو د برسات په زمانه کښې به د ګرځېدو تکلیف ولاړه هم کچه وه او ماللای یې ډېره وه، اکثر به ډېرې خټې چقړې وې او څا دو وا او بنیاد موته به ډېر تکلیف و او بل خوا نه به هلته په پښو او ډېرو کښې ډېر کانې وو چه دا لارې پرې جوړېدی شوې خو د بې اتفاقي او بې تنظیمي په وجه دا کار پاتې و. ګاندهي جي دا کار شروع کړو او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو کال کښې موږ وه لاړه پخه کړه. دلته ماشي ډېر وو خو ملیریا کمه وه. یو ځل په ګاندهي جي
د ملیریا سخته حمله وشوه هغه دارو هم نه خوړل، څه وخت چه هغه ښې هوښه شو نو
موږ ور له سول سرجن راوغوښتو هغه دا تجویز وکړو چه زه دې هسپتال له ورړم
مګر هسپتال خو پرېږده هغه دارو نه خوړل په دې وجه د هسپتال نیاتي شو موږ
ټولو ورته په اتفاق ووې او اخر موږ په دې راضي کړو خکه چه موږ سره ډېر غم واو
د هغه ناجوړتیا موږ ټول وار خطا کړي وو. موږ ټول ورسره هسپتال له لاړو په
خو ورځو کښې د هغه صحت ښه شو. هسپتال له یوه ورځ یو سړي راغی وه د ړي ماران
ورسره وو د ګاندهي جي په مخ کښې يې پيټار کښېښوده او سړي يې ترې اوچت کړو هغه
کښې قسم قسم ماران وو. ګاندهي جي ته يې نژدې کړل مګر ما ترې منع کړو چه په دې
څیز څه اتبار نه دی بیا د هغه سړي خواهش وچه زه د ماران د تبرک دپاره د بابا
په غاړه کښې اچوم. ګاندهي جي خندل خو ما منع کړو هغه ورېږي. د اما دم کړی دی د
نقصان يې ذمه وار نیم، ما ورته ووی که څه نقصان وشو نو زه به ستا ذمه وار یم څه کړم ښه
دا د چه دا کار ونه کړې او هغه مې دی کار ته پرې نه ښوده. بل ځای بیا په سیوا ګرام کښې
زموږ بل ملګری ناجوړه شو د هغه محرقه تبه شوه څه ورځې پس میرا بهن هم ناجوړه شوه
او محرقه يې شوه هغې ماته ووی چه معلومېږي دا چه زما هم محرقه (ټنګي) ده موږ سره
د هغې زیات فکر وو خکه چه پیړنګیان اکثر د محرقې نه مري او دې ته موږ ذوې ما د دوی
د وادو ډېر خدمت کاوه خو ددې به راسره ډېر فکر وو او د میرا بهن به مې زیات خدمت کاوه
په دغه ورځو کښې د ګاندهي جي یو دوست په بنارس کښې یوه عبادتګاه جوړه کړې
وه چه په هغې کښې د هر مذهب خلکو ته اجازه وه چه په کومه طریقه هغوی د خدای عبادت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی کولی شي ، دهغې د افتتاح د مراسمو د پاره مهاتماجي اوزه بنارس ته لاړو ، مهرتاجه هم ماسره وه او دهندوستان دمختلفو علاقو نه دپرنارینه او زنانه دغه افتتاح د پاره راغونډ شوي وو . د دې رسمونو دا تاکید و چه ورځ د هرمذهب او ملت خلک موجود وو په دغه عبادتخانه کښې د هرمذهب خلکو خپلو خپلو طریقو د خپلو مذهبي کتابونو تلاوت او دعاګانې وکړې زما په خیال د هیڅ کیانو د را تللو نه پس د هندوستان په تاریخ کښې دا اولنی ځل وچه د هرمذهب پیشوایان په ډیره مینه او محبت سره یو ځای راغونډ شوي وو او عبادت يې کولو .

بنارس ، ډیلي ، ګجرات ، کاټیاواړ :

مونږ د بنارس نه ډیلي ته راغلو ، بیا د ګجرات کاټیاواړ ته لاړو ، په کاټیاواړ کښې ما د مهاتماجي کور او خپل خپلوان ولیدل هغوی د پرښه خلک وو او د ګاندهي جي سره یې ډیر مینه محبت د . یوه شپه موهلته وکړه ، بیا ګجرات ته راغلو او احمد اباد کښې د دیاپیټ کښې چه د هندوانو یو ډیر لوی قومي کالج دی ډیره شوو د یاپیټ په رښتیا یو قومي کالج دی ولې چه د دې شاګردان چه د تعلیم نه فارغ شي نو هغوی کلونه ځې او د خپل قوم او ملک خدمت کوي . د ګجرات د میونسیپلیټي د خلکو د طرفه سپاسنامه را کړې شوه دا ډیر ښه خلک دي مهاتماجي سره یې ډیر محبت د دې یوازې محبت نه دی دا زاده په جنګ کښې هم د هیچا نه وروسته نه وو ، خو ورځې پس سیوا ګرام له راغلو زه چه خو مره هندوستان کښې ګرځیدم نو ما به لیدل چه هره صوبه کښې په سیاسي اقتصادي او تعلیمي لحاظ بلکه په هر لحاظ مسلمانان د هندوانو نه ډیر وروسته وو خو ما چه به ما په دې خبرو فکر کولو نو د دې نتیجې ته ورسیدم چه یوازې ګاندهي جي نه دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواهرلال نه دی، مالویه نه دی، پټیل نه دی، راجندر پرشاد نه دی، سوباش، را-
جګوپال اچاریه نه دی، بلکه په سوونو داسې خلک دي چه ډاکټران، انجنیران، تعلیمیافته
خلک ملاسې جوړې کړې دي او تکیا دی، د خپل قام او ملک خدمت کوي. ډېر خلک
خان خان له په کلو کښې ډېره دي خلک يي کلونه نه پېژني دی او د دوی په لاره کښې خنډونه
اچوي سره د هغې هغوی په صبر استقلال د خپل قام خدمت کوي او هیڅ قوت هغوی
د خلکو له خدمت د لارې نه اړولی نه شي د هغو خلکو لوی تعریف دا دی چه ژوندلی ډېر ساده
او په ډېر لوړ خیز به يي ګذاره کوله. په وارده کښې یو ځل د وار دی د کلو د کارکنانو جلسه وه
هغوی ټول راغونډ شوي وو زه هم د (ونوبا) هغه نوی اشرام کتوله تللی وم د هغو کار-
کنانو په جلسه کښې شریک شوم ډېر خوار او کمزوری وو زما زړه پرې وسو جاجوجي چه
د دي تنظیم صلاح او نیتو باجي يي سکرټري و ورته مي ووی چه دا خو د قوم ملکیت دی
غریبانانو د خوراک څه انتظام په کار دی او کمزوري سړي د قوم او ملک خدمت کولی نه شي
جاجوجي ووی چه تاسره زما پوره اتفاق دی او س زمونږ جلسه کښې دا تجویز وړاندې
کړه. جلسه کښې چه ما دا تجویز وړاندې کړو چه د دوی تنخواه دې زیاته شي، نو د هغوی د
کارکنانو نه یو سړی پاڅید و هغه ووی چه زمونږ دا ملک ډېر غریب دی او [illegible]
دی نشته او چه مزدوري دي لودرې آنې د سړي وي او لس پیسې د ښځي وي او مونږ
خو بیا هم خلور آنې اخلو زمونږ پټیل دا شان ډوډۍ خوري لکه مونږ يي چه خورو د
تنخواه زیاتولو ضرورت نشته ولې چه دا خلک به وايي چه مونږ خو د باجرې وچه ډوډۍ
نه بیا موموا و دا زمونږ خدمتګار زیږي غوړې خوري.

مطلب دا چه د هندوانو امیران، سیوا کثریت د هر یو قومي تحریک سره په زړه کونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکونو روپو امداد کوي بل طرف ته مسلمانان دي تاسو وګوري هغوی کښې د خدمت څوک دی. د هغوی تعلیمیافته امیران، سوداګران، وکیلان دي چه روپۍ پوړ کول خو پېژندي ده د قوم او ملک د ترقي څه خیال هم په زړه کښې نه لري. د غه وجه ده چه مسلمانان د زوال سره مخامخ دي. د غه وجه ده چه په هندوستان کښې هندوان وچت پړ ی او مسلمانان پړیوزي. د هندوستان د مسلمانانو را ته دا تجربه وشوه چه کوم سړي د پېرنګیانو خیرخواه وي، هغه د دوی لیډران وي. دا سې حالاتو کښې به څنګه ترقي وکړي.

د هندوستان د مسلمانانو د پاره فکر؛

زه چه په تول هندوستان کښې ګرځېدلی یم نو مسلمانانو کښې جذبه شته خو غمخوري نشته او خیرخواهي نشته. سیوا ګرام ته به کله ذاکر حسین صاحب راتللو ده سره زما ډېر تعلق و دی د جامعه ملی اسلامیه دهلي پرنسیپل و ماده ته هندوستان کښې د ګرځېدلو او ښځیل ته هن د حالاتو او واقعاتو اثر په تفصیل سره بیان کړو او ورته مې دوی چه دلته په مسلمانانو کښې رښتینی خدمتګار پیدا شوی نه دی ترقي کولی نه شي په مسلمانانو کښې هم په سرسیته تعمیري کار کول په کار دی او د هندوانو په شان مسلمانانو له په کار دی چه ځای په ځای کارکنان پیدا کړي چه د دوی د ترقي د پاره کار وکړي او مرکزونه جوړ کړي. زه دی نتیجې ته رسېدلی یمه چه په چوف او کوف باندی قومونه آبادېږي نه کار په کار دی! او نه د جلسو د تقریرونو په واسطه په هغوی کښې ژوند پیدا کېدی شي نو ما اراده کړې ده چه د مسلمانانو د پاره کار وکړم او د دوی له د اصلاح د پاره مرکزونه قایم کړم او چه تر کومې ماته خپلې صوبې ته د تللو اجازت نه دی شوی د دوی څه خدمت کړم مګر ما سره د دی خبرې ډېر فکر دی چه که چیرې ماته د خپلې صوبې د تللو اجازت وشو نو د ده ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت به بیا څوک کوي؟ ځکه چه زه خو بیا دلته پاتې کېږم نه شم او په ما د خپلو خلکو د خدمت کولو حق دی نو که چیرې په دې کښې زما سره ستاسو اتفاق وي او د مسلمانانو د کار فایده‌مند کښې نو بیا تاسو زما د ملګرتیا د پاره سره پیدا کړئ چه هغوی دې کار ته د خدای د پاره ملا وتړي او که چیرې زه لا پس شم نو دوی دلته ناست وي او کوم بوټي چه مونږ کرلي دی هغه له اوبه ورکوي او وچیږ و ته یې پرې نږدي. بل سوال د پیسو دی مسلمانان رسمي خیراتونه خو ډېر کوي مګر د خدای د مخلوق د ابادی د پاره یوې پیسې ورکولو ته تیار نه دي دغه وجه ده چه په دوی کښې نیک او د ابادۍ تحریک چلیدل ګران دی.

زما خو دا خیال وچه دا کار دې د سنده د صوبې نه شروع شي ځکه چه هلته د مسلمانانو ابادی ډېره ده او په ټول هندوستان کښې د سنده خلک په هر لحاظ وروسته پاتې دي زمونږ د بل ملګري دارا به وه چه د بنګال نه دی بیا شروع شي او د سهار نپور هغه پرو فیسر صاحب دا خبره وکړه چه که چیرې تاسو د دې کار ابتدا د سهارنپور نه وکړه نو ډېر زر به ترقي وکړي او ډېر زر به ټول هندوستان کښې خور شي ځکه چه دیوبند مسلمانان د سنده او بنګال د مسلمانانو نه زیات پوه او مترقي دي او بله دا چه سهارنپور کښې ډېرې مذهبي مدرسې دی چه هغو کښې ډېر طالبان د سنده او بنګال دي او د هندوستان د هرې صوبې خلک پکښې شته دا د هندوستان د مسلمانانو تعلیمي مرکز دی او که دا مرکز د غلته جوړ شي نو د دغو طالبانو نه به سنده او بنګال کښې او نورو صوبو کښې ډېر کار روا خیستې شي مونږ ټولو په دغه ځای اتفاق وکړو چه کار به د دغه ځایه شروع کوو او منتظر وو چه څه وخت به هغه یو څو سړي زما سره پیدا اشي.

خو ورځې ما په سیوا کرام کښې انتظار وکړو چه څه جواب راشي نو بیا زه جواهر لال

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسټر یو. پي. ته لاړم. بابو راجندر پرشاد ماته بهارته د تللو او دورې کولو وعده اخیستې وه نو زه په الٰه اباد کښېنستم چه پروفیسر عبدالباري صاحب راغی زه او هغه دواړه پټنې ته لاړو او په صداقت اشرم کښې دېره شو هغه اشرم د ګنګا سین په غاړه و او د ډېر د مرې اشرم و دا اشرم د بهار د صوبې یو مسلمان بیرسټر مظهرالحق جوړ کړې و هغه د کانګرس د جماعت په معامله کښې هم د حکومت برخلاف د مسلمانانو سر ستن کړې وه افسوس چه د هغه نه وروسته په مسلمانانو کښې داسې څوک نه وو چه د غه اشرم یې اباد ساتلې وای او په دې وجه د هغه وراثت کانګرس ته پاتې شو او نن ورځې د غه ځای د بهار د صوبې د بهار کانګرس کمیټۍ دفتر دی.

مونږ د دورې د پاره څه پروګرام جوړ وو چه د پنجاب میل د اکسیډنټ خبر راغی او د خبر یو سړه سم د کانګرس کارکنان د مدد د پاره هلته ورسېدل. په دې کښې ډېر خلک مړه شوي وو او د مړو پېژندل نه کېدل چه دا هندو که مسلمان دی چه په چا به د هندو شک کېدې شو نو هغه به یې سوزوو او چه په چا به د مسلمان شبهه وه نو هغه به یې ښخ کړو او د مړو نه علاوه ډېر خلک زخمیان هم وو او هغوی یې د پټنې لوی هسپتال له راوړل خدای دې چاته نه ښیي، د مصیبت یو عجیبه منظر و څو ورځې پس مونږ د خپلې دورې پروګرام جوړ کړ او کافي ورځې مو د بهار په صوبه کښې دوره وکړه، د بهار په صوبه کښې د شیرشاه سوري قبر دی چه مونږ هلته جلسه وکړه نو د دعا د پاره د هغه زیارت له ورغلم د هغه قبر ساده قسم جوړ دی او ښکلې ګنبد دی او چار چاپېره تری او به دي دا و بو تالاب ډېر ښکلې دی لوی شیرشاه ته مې د زړه د اخلاصه دعا وکړه ځکه چه هغه د پښتنو ګټندو سیاستدان او ننګیالی پښتون وو چه مغلو له یې ماتې ورکړې وه او د مغلو نه یې د پښتنو هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت دوباره اخیستی وه او بیایي حکومت په ټول هندوستان جوړ کړی و د کلکتی نه تر پېښوره پوری سړک ده جوړه کړې دی. د خپل حکومت د ټینګولو د پاره يي د بهار په صوبه کښی د ډېرو پښتنو له ډېر جاګیرونه ورکړی وو مونږ دغو پښتنو اولاد او جاګیرونه هم ولیدل. یو کس دوه ؤ میلانه کوی هم وو مګر دغوی اوس هغه خوند نشته خلکو د خپل پلار نیکه ژبه هېره کړې ده افسوس چه په پښتنو کښی دا کمزوری شته چه خپله ژبه هېره کړي. یو. پي کښی هم ډېر پښتانه دي دغوی هم دغه حال دی ذاکر حسین صاحب افریدی پښتون دی د ژبی په هېرېدو د خپلو نه سرې پردي شی. د بهار په صوبه کښی پښتنو سره ډېر جایدادونه وو خو د بلوا عملو په وجه ترې ټول لاړل او اوس ډېر خراب ژوند تېروی.

د بهار د دورې نه وروسته زه بېرته سیواګرام ته راغلم د ډېرې مودی نه د سنده د کانګرس ممبران ما پسی وو او دا يي خواهش وچه زه دی سنده ته لاړ شم او دغه ځای په مسلمانانو کښی څه کار وکړم زما هم خوښه وه ولی چه د سنده مسلمانان ډېر وروسته پاتی شوی دي او مظلومان دي او مونږ خدایي خدمتګار خو د مظلومانو ملګری یو او مونږ خپل خدای سره دا وعده هم کړې ده نو زه د سیواګرام نه سنده له لاړم. زما خو دا خیال وچه سنده کښی به کافی ورځی تېروم. سنده ته چه ورسیدم نو ما د کانګرس د ورکرانو په مشوره د خپلی دورې یو لوی پروګرام جوړ کړو او د حیدراباد نه مو شروع کړه مسلم لیګو خو زما د دورې د خرابولو د پاره د شرارت پروګرام جوړ کړې د خو د سنده وزیر اعلی چه ډېر قوم پرست او شریف انسان و خبر شو او مسلم لیګو ته يي ووې چه عبدالغفار خان دلته زمونږ د قوم خدمت له راغلی دی په کار دی چه مونږ ټول ورسره مدد وکړو او که مدد نه شو کولی نو شرارت خو د شرم خبره ده. زه خبر شوی یم چه ستاسو د شرارت څه خیال دی خو که دده په دوره کښی مو شرارت وکړو نو بیا به درسره وګورم. دده په

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه مسلم لیګ په قلار شول او ما خپله دوره په اطمینان سره وکړه. په دغو ورځو کښي د سنده وزیر
لی خان بهادر، الله بخش سومرو و دده زما سره ډېره مینه وه، په حیدرآباد کښي مو جلسې وکړې
د ډېر هندوانو او مسلمانانو سره مو خبرې اترې وشوې، د دې ځای نه کراچۍ ته لاړو، په
اچي کښي مو کافي ورځې تېرې کړې، او ډېر کار مو وکړو، د کراچي نه سکر ته لاړو او د سکر نه
ل د اباد له راغلو ولې چه دا خیال مو پیدا شو چه په بلوچستان کښي کار کول زیات ضروري دي.

د بلوچستان دوره:

د ډېرې مودې نه زمونږ د بلوچستان د رونړو دا خواهش وو چه زه د بلوچستان
لاړشم، ما د پرون ځله کوشش وکړو خو حکومت نه پرېښودم، په دغه ورځو کښي عبدالصمد خان-
څکزي چه د بلوچستان د پښتنو ضبتیني خدمتګار او رهنما دی په ما زور راوړو چه ته
چستان ته لاړ شه، په دوره کښي مې الله بخش سره ملاقات وشو د هندوستان په سیاست
د ډېرې خبرې وکړې. هغه د پاکستان د جوړېدو په حق کښي نه وو ځکه چه د پنجابیانو نه
ډېر زړه سترې وو او پنجابیانو سره یو ځای کېدو ته تیار نه وو، هغه دې خبرې ته تیار وو
کچري سنده، بلوچستان، سرحد او کشمیر یو ځای شوو نو دا به ډېره ښه وي، الله بخش
و مرو د سیاسي مخالفت په وجه د مسلم لیګ یو لیډر محمد ایوب کهوړو بیا ورو ښتو قتل کړو.

زه په خیریت سره کوېټې ته ورسېدم، خو وخت چه زمونږ او د کار دی د بلوچستان
سرحد کښي داخل شوو نو تر کوېټې پورې په لاره کښي د واپس کېدو وېره وه ځکه چه زه یې
و ځله دا واپس کړې وم، په هر سټېشن چه به مې د پولیس افسر ولیده نو دا خیال به مې پیدا
و چه د جوړې حکم یې راوړې دی. زه په خیریت کوېټې ته ورسېدم، زما دا خیال دی چه
ومت جناح صاحب ته چه د هغه تعلق مسلم لیګ سره وو اجازت ورکړی وو نو ما ته یې هم اجازت

(c) ketabton.com: The Digital Library

راکړه، ولی چه زما تعلق کانګرس سره وو.

عبدالصمد خان اڅکزی سټیشن ته راغلی و، په سټیشن کښې نور هم ډیر هندوان، مسلمانان راغلي وو
مایو خو ورځې کوېټه کښې تېرې کړې او یاد کوېټې نه فورټ سنډېمین، قلعه عبدالله، هنداغ، وباغ، ګلستان، چمن
لورالایي او د بلوچستان د نورو ځایونو دورې وکړې، ډېره د خوشحالۍ او کامیابه دوره وه او زړه مې په دې
هم ډېر خوشحاله شو چه پښتانه او بلوچ راویښ شوي دي هغوی سره مې جلسو او مجلسو
کښې د پښتنو او بلوچو د ورورولۍ خبرې وکړې او پلې کښې ما سره د اکثرو پښتنو او بلوچو
اتفاق وو، ځینو پښتنو زمونږ د پېښور د خلکو نه شکایت کولو او ډېر ګیله من وو چه پوښتنې
ورو ستو ما ته معلومه شوه چه د دې وجه پېښورې حاکمان وو یعنې د پېښور هغه کسان
چه د غلته د پېرنګیانو نوکران وو او پېرنګیانو د خپل کار د چلولو لپاره د غلته مقرر کړي
دي افسرانو د خپلو د نورو سره شریفانه سلوک نه وو کړی بلکه د سړیتوب نه پرېوتی، د فرعونیت
بد ترین سلوک کوو او د هغوی په زړه کښې د ټولو پېښورو نه نفرت پیدا کړی ؤ ما هغوی ته
تسلي ورکړه او پوهه مې کړه چه د یو څو کسانو په ګناه تا څو د پېښور ټول پښتانه مه نیسئ ا
خدای دې نور پښتانه داسې بې ننګه نه کړي لکه دا چه دې حکومت زمونږ نه دی بلکه
پېرنګیانو دی، بله دا چه په دوی کښې د دې حاکمانو اکثریت د هغه خانانو، میاګانو ا
ملایانو وو چه د انګرېز د خوشحاله ولو لپاره دا دلته چه تاسو سره کوم سلوک کړي دی او
یې کوی د ایوازې تاسو سره نه کوی بلکه مونږ سره یې هم هلته په هغه خپله صوبه کښې کوی
ډېره عجیبه خبره وه چه دلته د دې پښتنو سرکاری افسرانو د پنجابیانو افسرانو سره د ل
چه په شریکي د بلوچستان پښتانه او بلوچ خوړل. د بلوچستان د دورې نه وروسته
مونږ جیکب آباد ته راغلو، په جیکب آباد کښې ډاکټر چیت رام چه د کانګرس صدر

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد امين كوسوهم مونږ سره يوځاى شو په جيكب اباد كښې د هندوانو او مسلمانانو
وه لويه جلسه وشوه ، په دې جلسه كښې د سيول او پوليس دافسرانو دا اراده وه چه څه
ړبړې وكړي خو د وزير اعظم الله بخش په مداخلت څه گړبړې ونه شوه ، مونږ د
وچستان د هغې تولي علاقې دوره وكړه چه په برېټش بلوچستان كښې د پښتنو اكثريت
كښې دى ، زما او د عبدالصمد خان اڅكزى دا رايه وه چه د بلوچستان هغې برخې ته هم
رشو چه بلوڅ په كښې اباد دي ، د ډاكټر جيت رام او محمد امين كوسوهم دا راى وه
په مونږ د بلوڅو د غې علاقې ته لاړه شوو ، مونږ هلته لاړو خلك تول په شوق او په مينه
غونډ شوي وو چې د جلسې وخت راغى نو زما دا اراده وه چه په هغه جماعت كښې جلسه
كړو چه د بازار په سر كښې وو او د نورو ملگرو دا خيال وو چه هغه ډاك كښې دې وكړو چه
بازار نه هغه طرف ته وو هلته د جلسې انتظام وشو ، جلسه چه شروع شوه نو د بلوڅو يو
بيس راغى ، د جلسې په خوا كښې تېر شو او جلسې ته لې شېبه وكتل د هغه نه لږ ساعت
س د بلوڅو يو تولى تېرونه په لاس جلسې ته راگډ شول او لغير د تپوس نه يې
خلكو را باندې كړل چه سړي ته به لي د ډېر وركوو د على على چيغې به لي و ډېره وهلي
ېرنا تو سړو بى د سړيي په بل ځاى گوزار نه كوو په يو ساعت كښې ميدان خالي
وو زما يوى خواته ډاكټر جيت رام او بلې خواته محمد امين كوسو په كوسوناست وو
وخت چه د جلسې تول خلك وتښتېدل زه يوازې پاتې شوم نو زما نه چا پېر
ول سره ورځ لي را باندې جوړه كړه او دا كوشش لي كوه چه زه هم وتښتم خو زه ونه
تښتېدم . په هغه ورځ ما خپل سر خړ ليلى و او په كرسۍ سرتور ناست وم زه پوهه
م چه شېبه گوزار به اخلي خو تښتېدم نه كتل مي چه د وى څه كوي زما نه شېي طرف ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد امین کوسو و هغه یې په سر وهلی و او بې هوښه شو او د کرسۍ نه را پریوت
بل طرف ته ډاکټر چیټ رام و په هغه یې هم سرحات کړي و هغه هم د کرسۍ نه په خاو
کښې را پریوتی وو زما نه چا پېره ډېر وګړ جنډل چه دی به هم د نورو خلکو په شان
وتښتی پو هه شو چه دی نه تښتی او مونږ خپل کار وکړو نو خپله وتښتېدل زه پا
چه ومی کتل نو د کوسو او ډاکټر د سر نه وینو داړې وهلې بل خوک نه وو عجیبه حالت و
معلومېده چه د ډاکټر چیټ رام او کوسو په باره کښې ورته خاص هدایت شوی
او زما په باره کښې هم ورته هدایت شوی و ، بیا ورسته معلومه شوه چه دغه بلوڅ
رئیس د دوی ډېر دوست و او دوی پری احسانونه کړي وو مونږ بسیول سرجن
پسې یو سړی په موټر کښې ولېږلو د دوی مو یووړل او چه کوم ځای مونږ ډېر وو ه
موکټونه کښې واچول وینه یې نه ودرېدله حالت یې خرابېدلو او عبد الصمد خا
او زمونږ نورو ملګرې هم جوړ وو خود دومره نه د مقامي خلکو نه معلومه شوه چه دوی د د
قصې نه خبرو او په تحصیل کښې را پورت هم کړې د ملکو سرکاري افسرانو د دې کار مخ
نه نیوله حقیقت خو دا ؤ چه دا ټول کار د سرکار په اشارت شوی و نو افسرانو یې خ
مخه بنده وله یوازې دا ځای نه په ټول بلوچستان کښې حکومت کوشش کړې وو چه
زمونږ جلسو کښې ګړبړې پیدا کړې ولې په پښتنو کښې دومره پښتولا پاتې وه چه
دخپل میلمه عزت وکړي ما زنګیر د هغه علاقې پولټیکل افسر چه پوځی کپتان و او ه
و او دا ټوله قصه هغه کړې وه . خپل اسسټنټ سره ماته راغی او د دې واقعې تپوس
یې را نه وکړو او راته یې ووې که چېرې تاسو پدې خلکو مقدمه چلول غواړئ د دعوې
پرې کوئ نو زه به د هغې انتظام وکړم دغه اسسټنټ د پښتون د علاقې د صوابۍ تحصیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوبیانو. د کلي وو ما دوی ته په ځواب کښې ووی چه مونږ خدائي خدمتګار د چا نه
بدل نه اخلو، مونږ مظلومان یو، زمونږ بدل خدای پاک اخلی هغوی چه ما سره خبری
کولی نو د حکومت د طاقت باوجود ملامته او خوږ غوندی ښکاریدل ښه ساعت ما سره
رو بیا رخصت شو. تیاره ما ښام شو مسول سرجن راورسید هغه وخت زمونږ د
زخمیانو بد حال و او د محمد امین کوسو حالت ډیر خراب و، د راتلو سره ډاکټر د هغوی
د وینو بندولو کوشش وکړو او مونږ ته ئې ووئیل چه د دوی حالت ډیر خراب دی د دوی
پاره څه انتظام کیدې نه شي ښه به داوی چه د جیکب اباد هسپتال ته ئې ورسو مونږ
هغوی په موټرونو کښې واچول او تیر ماښام حیکب اباد ته ورسیدو سول سرجن
ډیر ښه سړی وو، د رسیدو سره د هغوی لپاره ډیر پوره انتظام وکړو هغوی ئې خاځان
په کمرو کښې واچول پټی مرهم وشول او چه د هغوی انتظام وشو نو بیا مونږ چیلو
خانو ته رخصت شو، چه شپه تیره شوه زه سحار وختی هسپتال ته لاړم سول سرجن
مونږ نه مخکښې راغلی و او په ما ئې زیری وکړه چه د دوی د ښه کیدلو زیات امید پیدا شو
وخت چه د دوی د خطره نه بهر شول او حالت ئې ښه شو، نو زه جیکب اباد نه حیدراباد ته روان شوم
اباد ته زما ګاډی سحر وختی ورسید کله چه سټیشن ته ورسیدم نو لا تیاره وه او سبا ختلی نه و
رو فیسر ملکانی صاحب د کانګرس د کار کوونکو سره سټیشن ته راغلی و زه ډیر حیران او
خوشحاله شوم په دې چه خان بهادر الله بخش وزیر اعظم د سنده سټیشن کښې حاضر
او حیران په دې شوم چه زمونږ لوی خلک د داسی خلکو مخی له نه ځی او خوشحاله په دې شوم
په د ملک او قوم خدمتګار و سره دومره مینه لری، زمونږ لویو خلکو کښې دا ماده نشته په حیدراباد
کښې د سنده د کمیټۍ ممبران راغونډ شوی وو او د عامی جلسې د دستور زما او د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترمینځه خبری اترې وشوی ، د ډیرې مباحثې نه وروسته هغوی ماته
دوه د مطلب خبری وکړی او راته یې وویل چه کله ته وارد دی ته وړاندې نو
دا خبره به مهاتما ګاندهي او د ورکینګ کمیټۍ ممبرانو ته وکړې . یوه دا
چه د دې صوبه سندهٔ کښې په مسلمانانو کښې د خاکسارانو تحریک
وړځ په وړځ په ترقی کښې دی که چرې د دې صوبې په مسلمانانو کښې
د خدایي خدمتګارۍ تحریک شروع شي نو ښه به دي ځکه چه
خدایي خدمتګاری یو قومي ملي تحریک دی چه په هندوانو مسلمانان
کښې د همدردۍ او ورورولۍ جذبه پیدا کوی او دا بل تحریک
په مسلمانانو کښې تعصب پیدا کوی ، ما ورته ځواب ورکړو چه دا کار ځکه نه
چه دی دا سی خلک کولی شي .
دیو سرې په زړه کښې چه د خپل قوم او د خپل ملک
محبت او همدردی وی بیا به خلک د هغه خبرو منلو ته تیار وی
که هغه سړی د هر ملت او مذهب وی بله خبره یې دا وکړه چه مونږ
د خلکو لپاره څه کولی نه شو او نه مو د هغوی خدمت ته زمونږ د صوبې
د کانګرس مشران جی رام داس ، دولت رام پریږدی او نه مونږ د هغوی
لپاره په اسمبلی کښې څه کولی شو او نه کلو ته د هغوی د خدمت او پوهې
کولو لپاره تللی شو ، ما ترې پوښتنه وکړه چه د دی وجه څه ده هغوی
راته وویل چه د کانګرس د چلولو لپاره جی رام داس ته اکثره چنده او امداد
سرمایه داران ورکوی او هغه سرمایه دار د دانه غواړي چه د عوامو فایده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی اسمبلی کښې څه قانون پاس کړی شی او یا دی د کانګرس خلک
والو او مزدورانو ته لاس شی او هغوی دې پوهه او را ویښ کړی څکه
د هغوی په پوهه کښې د سرمایه دارو تاوان دی ، د دی له پاره مونږ
له څه کولی نه شو او که وکړو بیا هغوی مونږ سره ملګری کیږی
واره بیا مونږ ته چندہ نه راکوی منبه به داوی چه ته زمونږ دا معامله
نګ کمیټئ ممبرانو ته ورسوې . زه د حیدرآباد نه واردی ته روان
شوم کله چه ورسیدم نو په داسی وخت چه چی رام داس
هم حاضر و تو له قصه می د هغه په مخکښې
ورکینګ کمیټئ ته وکړه . زه چه دی
وخت کښې وارده
کښې وم (رفیع احمد صاحب)
چه د غه وخت د کانګرس ګاڼ صدر و . ماته وویل چه باچاخانه
تاسو پښتنو مونږ لیسی ولی راخیستی ده
چه سرکار ته مشکلات
پیدا کوئ
ماورته وویل چه هغه کومه
داسی خبره ده چه مونږ به ناجایزه تاسو ته تکلیف درکړی
دی نو ده راته وویل چه عنایت الله مشرقی مونږ ګرفتار کړلو
د حکومت نه معافی وغوښته مونږ پرلښبود نو ستاسو د سرحد نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې پښتانه خاکسار داغلل او تمانچې پړې کېښودې چه موږ دې وڅ
تا خو موږ وسترموړو چه معافي دې وغوښته . هغه وړته منګرشو دی
داد وغ دی او قسمونه ورته وخوړل چه تحریک نه پرېږدم هغه د
خلکو له وېرې بیا کار شروع کړو نو موږ بیا ونیولو هغه بیا
معافي غوښتله خلک تری ویزاره شول او
تحریک کمزوری شو د هر یو تحریک
انحصار په لیډر
وی
چه بهادر او هوښیار وي
نو د تحریک خلک هم زړه ور او پوهه
وي چه لیډر کمزوری او تنګ نظره وي نو د تحریک خلک
هم بې زړه او تنګ نظره وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدايي خدمتګارو لومړنۍ وزارت

دخدايي خدمتګارو وزارت . زموږ وزيران او پيرنګيان دجواهر لال دوره . دپيرنګيانو افسران او زموږ حکومت . پښتانه راوبينس شول . دکانګريس دوره وزارتونه او خدايي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه اوه کاله پس خپلې صوبې له راغلم. زه په ۱۹۳۱ع کال کښې گرفتار شوی وم او په
۱۹۳۷ کښې راغلم زمونږ په خلکو ډېر زور زياتي او ظلم شوی وليکن د هغوی جذبه مړ شوی
نه وه، د خلکو د مخونو نه ماته معلوميده چه زړونه يې د جذباتو نه ډک دي زه چه نه وم نو سړي
جامې هم نه وې حکومت بندې کړې وې زه چه راغلم نو سړي جامې هم راغلې څه وخت چه
خدايي خدمتگار و وا وريدل چه زه خپلې صوبې ته راورسيدم نو بيا هغوی بند يزته کتلې
نه دی نو لو خپلې سرې جامې واغوستې مگر حکومت ورځ په ورځ چير ونکړ و هغه تولې پابندی
د خدايي خدمتگارو نه وچتې شوې.

زما په غير حاضری کښې حکومت چه څومره ظلمونه کولی شول هغه يې د صوبې په خلکو
او په تېره بيا په خدايي خدمتگارو کړې وو د خدايي خدمتگارو د بربادۍ د پاره يې ټول طريقې
استعمال کړې وې خو کامياب شوی نه و بلکه خدايي خدمتگاری زياته ترقي کړې وه او خلک
کښې پوهه او سياسي شعور پيدا شوی و، څه ورځې پس زه د اسمبلی د ممبرانو سره ايبټ
اباد له لاړم چه هلته د اسمبلی د ممبرانو اجلاس و. د هزارې د ډېر خلک زما هر کلی له راټول
شوی وو، دسترې مه شی نه پس يوه جلسه وشوه چه په هغې کښې ما تقرير وکړو او د خلک
شکريه مې اداکړه بيا خپلو ځايونو له لاړو، زه د هزارې د خلکو مېلمه وم، غني او ولی هم را
وو هغوی زمونږ د پاره ځان له انتظام کړې و. په دې ورځو کښې د مسلم ليگ او حزب اخت
په مينځ کښې اختلاف و، د صاحبزاده صاحب د وزارت د اکوشش وچه د او وزارت د
مات نه شی او خدايي خدمتگارو زور لکولی وچه مات دې شی. صاحبزاده صاحب لو
جبې او لوی لوی ملايان، مياګان راغونډ کړي وو هغوی به هره ورځ جلسې کولی هغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دروغ او بهتانان جوړولو زما برخلاف یې تقریرونه کول حال دا چې زه نه په اسمبلۍ کښې وم او نه د پارټۍ لیډر وم ، د هزاره ډویژن مولوی بزرګ مولانا محمد اسحاق صاحب مانسهروي چې د خلافت په وخت کښې زما ملګری هم و او په هزاره کښې یې ډېر کار کړی و او خلکو به په جوپان کښې په اوږو اوګرځولو او پېرنګیانو بندیان کښې نظربند کړی و . هغه بخپل تقریر کښې زما متعلق دا ووې چې یو وړوکی عبدالغفار خان بندیان له راغلی وزه ورسره وم لیکن هغه چیرته یولمونځ هم ونه کړو او د شپې په جلسه کښې چې څه وخت هندوانو او مسلمانانو هغه ته ګیتا او قرآن پیش کړل هغه قرآن ته ډېره توجه ونه کړه په ښې لاس کښې یې ګیتا واخیستو او ګس لاس کښې یې قرآن واخیستو . زما په باره کښې د مولانا محمد اسحاق صاحب دا ټولې خبرې دروغ وې زه بې شکه جلسې له بندیان ته تلی وم لیکن مولانا محمد اسحاق خو یو ساعت د پاره راغلی و او هغه وخت کښې یې ماته ویلي وو چې زه د دې خلکو په جلسو کښې شرکت نه کوم خو چې دا جلسه ستا د پاره ده وته خو د اسلام یو مجاهد یې نو ځکه زه بیا له دې جلسې له ضرور راځم په دې جلسه کښې ماله چا قرآن او ګیتا پیش کړې نه وو بلکه زما په ټول عمر کښې ماته په جلسه کښې چا قرآن او ګیتا پیش کړې نه دي چې په کوم قوم کښې دا قسم خلک د دین سستنې کښلی شي نو هغه دین کله په داسې ستنو ټینګیدلی شي په دغو ورځو کښې پېرنګیانو دا غوښتل چې د خدائي خدمتګارو په مقابله کښې په دې صوبه کښې دې یوه بله ډله هم جوړه شي نو د صاحبزاده صاحب په ذریعه فوراً مسلم لیګ جوړ شو او د دوی جلسې شروع شوې . د دې نه څه موده مخکښې جناح صاحب د مسلم لیګ د جوړولو په خیال صوبه سرحد ته راغلی و خو کامیاب شوی نه و او ډېر مایوسه تلی و ځکه چې په هغه وخت کښې د پېرنګیانو دا پالیسي نه وه او هغوی په صوبه سرحد کښې د هیڅ قسم لیګ جوړېدل نه غوښتل . په دغو جلسو کښې به هم مولانا صاحب محمد اسحاق د کانګرس

(c) ketabton.com: The Digital Library

بر خلاف او د مسلم لیګ په حق کښې تقریرونه کول. په جلسه کښې توری یو سړي پوښتنه وکړه چه
مولانا صاحب ستا خوري پیر کامران د خدائي خدمتګار د په ټکټ ولاړ دی تو تا د هغه د پاس ه
پراپیګنډه کوله او مونږ ته دې وی چه خدائي خدمتګار قومي او په پښتنه تحریک دی نن څه چل
وشو او کوم دلیل پیدا شو چه خدائي خدمتګار خراب او د هندوانو جماعت شو د غه شان یوان
دې نه نور هم د پیر ملایان وو چه مونږ سره یې قیل و قال نه پېر کړي وو په دې ازمېښت کښې کامیابه
شوي وو خو د پیسو په ازمېښت ناکامیابه شول. زمونږ یو قومي کارکن مولوي شاکر الله
صاحب د نوښار د خدائي خدمتګار د امیدوار میا جعفر شاه مخالف شو او د تاج محمد خا
خان بهادر ملګری شو. څه ورځې پس د عمرزو خان بهادر سعدالله خان مونږ میلمانه
کړو. دی د صاحبزاده صاحب د وزارت په وخت کښې وزیر و. دې دعوت ته لې صاحبزاد
صاحب هم رابللی وو. صاحبزاده صاحب چه راغی نو ما سره یو ځای کښېناستو د راشه د
نه پس لې راسره د اخبره شروع کړه چه پخوا به د هندوستان د خلکو سترګې دې خواته وې او
د دې ملک خلکو چه به څه ویل هغوی به هغه کول لیکن افسوس دی چه د دې ملک د خلکو ستر
اوس هندوستان ته دي او هغوی چه څه وایي د وی هغه کوی ما ورته وې چه صاحبزاد
صاحب چه ته د حالاتو نه پوره خبر نه یې نو ځکه داسې خبرې کوې اوس هم هغه حالت دی بدل
شوی نه دی اوس هم د هغو خلکو سترګې دې طرف ته دي اوس هم چه د دې طرف خلک څه
وایي هغوی هغه کوی څه وخت چه سول اینډ ملیټري ګیزټ اخبار دا غلط خبر شایع کړه چه
چه باچاخان د کانګرس نه جدا کېږی نو دی صاحبزاده صاحب عبدالقیوم ما پسې لاهور ته
سړی را ولېږلو او خط یې ورکړی و. زه د شملې نه لاهور ته راغلی وم نو دلته مې هغه سړی ولیدو
هغه راته زباني هم ووې چه صاحبزاده صاحب وې چه باچاخان ته وایه چه د خدای د پا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوری دکانګرس نه جدا نشي او که ته دکانګرس نه جدا شوی نو بیا پیرنګیان زمونږ
بې له هیڅ نه وروکوي . ددې پروخبرونه پس ما ده ته د خپلې صوبې حبرې شروع کړې
ورته ووې چه داکوم حقوق چه حکومت مونږ له راکړې دي زه منم چه دا نیمګړی
قص دي او ددی په ذریعه مونږ د خپل قوم او ملک دپاره هغه کار ونه شو کولی
مونږ زړې، غواړی خو بیا هم په دی کښې دومره خړشته که په اتفاق سره مونږ
مس وکړو نو دپیرنګي په ځای پښتون ددی ملک مالک کیدی شي نو اوس نه
نه پوهښته کوم چه د پیرنګي په مقابل کښې ته مالک کیدی شې ؟ هغه ځواب راکړو
زه نه مالک یم او نه مالک کیدی شم ولې چه زه د پیرنګیا نو مقابلې ته تیار نه یم ما
ووی چه بیا ده ستا په پښتنو دا ورځ پیرزو کیږی چه دپیرنګیا نو په ځای دې
نه ددی خپل ملک ما لکان شي نو هغه ووې چه بې شکه زما زړه هم غیر خیز غواړي
بیا ته ووی چه دا خو به هله کیږی چه ته بل چاله موقع ورکړې نو هغه ووې چه
لکل دی ته تیار یم نوما ورته ووی چه بیا دادې چه ته د وزارت نه استعفا
کله چه زه دا مناسب نه ګڼم چه اسمبلی کښې ستا بر خلاف دعدم اعتماد ووټ پاس
هغه ما سره وعده وکړه او په دی خبره راضي شو چه استعفا به وکړم لیکن ما ته چه
شوی ده نو سرحاج کننګم ګورنر هغه دی کار ته پری نه ښود او دا افسوسناکه
شوه چه ما دهغی مخه نیوه یعنی په اسمبلی کښې دده په خلاف دعدم اعتماد
اد پاس شو او دعدم اعتماد ووټ پاس کید وسره دخدایي خدمتګار د
ډاکټر خانصاحب ته یې دوزارت د جوړولو دعوت ورکړو او دصاحبزاده صاحب په ځای
ی خدمتګار دوزارت جوړ شو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدايي خدمتګارو وزارت،

دوزارت جوړېدلو سلا او مشوري د پاره مولانا ابوالکلام ازاد او بابو را
پرشاد ايبټ اباد ته راغلل دخدايي خدمتګارو اسمبلي پارټي په ممبرانو کښې چه څو
دوزارت خواهشمند وهغوی دخدايي خدمتګارانو په ذريعه دځپلو خواهشاتو دپوره
دپاره کار شروع کړو. ددی نه لو سره غنه ثمين جان وکيل و، دده ډېر شوق وچه وزير
دقاضي عطاء الله په مقابله کښې ډېر خلک دده په طرف وو او ندي وجه هم دغه وه چه
صاحب دځپل وزارت دپاره کوشش نه کولو او هيڅ ته يې ويلي نه وو ترديې پوره چه ما
هم ددی خبری کنايتاً هم ذکر نه وکړي دخدايي خدمتګارو دمشورې نه پس زه، ډاکټ
مولانا ابوالکلام ازاد او بابو راجندر پرشاد کښېناستو او په حالاتو موغور وکړو ز
رايه وه چه زمونږ صوبه ډېره وړه صوبه ده مونږ له ددې يو يا ذيات نه زيات دځلور و
زيات جوړول په کار نه دی. په دی دوران کښې ثمين جان ماله هم راغی او ما ته
چه زه په دې خبره رضايم که چېرې ما او قاضي صاحب پارلېمنټري سکرټريان کړ
يوازې نه قاضي به هم راسره وي داهغه ثمين جان خان دی چه قاضي صاحب دده
ماله دبويلي جيلخانې له راغلی و او دده دپاره يې زمانه مجبوراً د نوښار په خدايي
خطو نه واخيستل چه دده مخالفت دی نه کوی په دی وجه دی داسمبلۍ ممبر شو چه
په دې پوه شو وزارت په وو تو ته دی او د وزيراعلی په مرضی دی او بله دا چه ز
پارلېمنټري سکرټريانو هم مخالف وم ځکه چه زمونږ صوبه وړه ده دومره ګنجايش
نشته او نه دومره کار شته نو مونږ دا فيصله وکړه چه ډاکټر صاحب سر خ دی، د
وزيران وي او په هغه کښې دی يو هندو وي او دوه مسلمانان چه د ه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسمبلۍ ممبران مونږ سره ملګري شوي وو او د صاحبزاده صاحب برخلاف یې ووټ ورکړی و نو مونږ ورسره دا وعده کړې وه چه یو وزیر به د هزاره وي پاتې یو وزارت شو نو ډاکټر صاحب قاضي عطاء الله صاحب واخیستو او د هزاره نه یې محمد عباس خان واخیستو. په هندوانو کښې زما رایه وه چه لاله بنجورام د ډیر اسماعیل خان دې وزیر شي ځکه چه هغه د کانګرس زوړ کارکن ؤ او قید یې هم تیر کړی و او ډېر بااصوله سړی و. د مولانا صاحب دوی داخیال و چه رای بهادر ایشرداس په هندوانو کښې لایق او بادرسوخه سړی دی. دی دې وزیر شي لیکن زمونږ د ټولو لاله بنجورام خوښ و او هغه وزیر مقرر شو. حقیقت دا دی چه کانګرس په بارسوخو رای بهادرانو پسې ګرځي او مونږ په خدمتګارو پسې ګرځو. کله چه زمونږ وزارت جوړ شو نو زمونږ دا فکر وه چه څومره زمونږ نه کیدی شي خلکو ته فایده ورسوو مونږ په اسمبلۍ کښې دوه تجویزونه پاس کړل. یو موماليه کښې معافي وکړه او بل د کوهاټ، بنو او مروتو خلکو ته داوبو ډېر تکلیف و د هغوی داوبو دانتظام د پاره موخه دوپې منظور ې کړې او دامو اراده وه چه هر کال به څومره کیدی شي د دی خلکو د اوبو د پاره دوپې منظور وو ترڅو هغې پورې چه دا خلک په اوبو ماړه شي. د کوهاټ د کرک تحصیل دا حال وو. چه هلته به زمونږ مېنډ وا وخوږنډ و د شلو او دوه ویشتو میلونه د څښکلو اوبه راوړلې د وزارت دا کوشش وو چه د څښکلو اوبه یې هغې علاقې ته ورسوي او چه کله وزارت دوه کاله پس استعفا ورکوله نو هغوی دومره کړې وه چه بیا د دغې علاقې خلک دا تو میلونه لرې اوبو پسې نه تلل او اکثرو کلوته خو اوبه ور ورسولې شوې. د اوبو دا مسئله به بیخي حل شوې وه خو د پښتنو په پرو جنبو او خودغرضو دا کار تر سره کیدو ته پرې نه ښو، ولې چه هر کلی به ډیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه او به اول مونږ له راکړی. د دی د پاره مونږ یوه سرکاری کمیټی جوړه کړه او ما پکښی ممبری
د دی د پاره منظوره کړه چه دا د عامو خلکو د فایدی او خیر کار دی خو افسوس دی چه
زمونږ د خپلو خدایی خدمتګارو د بی اتفاقی په وجه خلکو ته چه کوم قسم خیر او فایده
مونږ رسول غوښتل ونه رسولی شوه او هغه کار نیمګړی پاتی شو. کانګرس د خپلو
وزارتونو د پاره دا هم ضروری ګڼله چه د صوبی قانونی مشیر یعنی ایډووکیټ جنرل به
د ګورنر په خوښه نه مقررېږی بلکه دده واک دی د وزیرانو سره دی او د هغوی چه
د خپلی خوښی نه کوم قسم سړی غواړی هغه دی ګورنر مقرروی. د بهار صوبه کښی د ګورنر
او وزیرانو په مینځ کښی لویه جګړه شوې وه او نوبت د استعفا ورکولو ته رسیدلی ؤ
د غو ورځو کښی سر سلطان احمد د بهار د صوبی ایډووکیټ جنرال ؤ هغه د سرکار
ډېر خیر خواه و او ګورنر نه غوښتل چه هغه دې د دې عهدی نه لیری کړی شی او وزارت
غوښتل چه دده په ځای خپل اعتباری سړی مقرر کړی په دی بانډی د وزارت او
ګورنر تر مینځه جګړه وشوه او چه ګورنر پوه شو چه وزیران به دې خبره استعفا ورکولو
ته تیار دی نو بیا یې د هغوی خبره ومنله، سر سلطان احمد لیری شو او د کانګرس
سړی مقرر شو. دغه شان زما هم دا خیال وو چه زمونږ وزارت دې هم خپل سړی په
دی عهده مقرر کړی په دغو ورځو کښی سردار راجه سنګه ایډووکیټ جنرل ؤ ډاکټر
صاحب په دی مسئله ګورنر سره خبری وکړی خو هغه دده لیری کولو ته تیار نه ؤ نو راجه
سنګه بخپل ځای ایډووکیټ جنرل پاتی شو، نو نتیجه دا شوه چه زمونږ د وراثت څو کلي
د ډاکټر صاحب او زمونږ نه واخیستل که زمونږ خپل ایډووکیټ جنرل وای نو د پاس
شوی قانونی زراعتی بل مطابق به عمل شوی ؤ زمونږ د صوبی خلکو ته به تاوان نه وی رسیدلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ داوراثت به اخیستی شوی نه ؤ او مونږ ته به هم تاوان نه وی رسیدلی. زما طبیعت
نه ؤ نوزه د خوږ خوږ پاره هوا کلی ته لاړم دا یو بنکلی دارام ځای و او ما یکښی خوږ ځی
ام وکړو بیا دا دی ځای نه فقیرا خان سره داګرود په دوره لاړم. مونږ چه په ۱۹۳۰ ع
ل کښی خدایی خدمتګاری جوړه کړه داتحریک د پښتنو د طبیعت موافق او ډیر زد
پښتنو کښی خور شو خو پیرنګیانو مونږ له موقع رانه کړه د دری نیمی میاشتی پس بی ګرفتار
ه او زموږ قوم او خدایی خدمتګارو سره یی بی حده ظلمونه وکړل خو څومره چه دوی
م کولو تحریک زیات خوریدلو پیرنګیانو زمونږ داتحریک د باوه نه کړی شو او چه
نږ عارضی سوله د ګاندهی جی او لارډ اروِن په مینځ کښی وشوه نو بیا هم مونږ
نګیانو کار ته نه پریښود و ځای په ځای به یی راته ایک سو چوالیس (د قانون یو سل
او څلویښتمه ماده) دفعه لګولی وه او په هزاره کښی خو لی مونږ ته ډیر مشکلات
اکړی وو نو دلته مونږ په تسلی سره کار نه وکړی بل زمونږ نه د میا احمد شاه د له
جدا شوی وه هغوی هم زمونږ برخلاف ډیری غلطی خبری خوری کړی وی خو
ی هم پخپلو ذلیلو ارادو کښی کامیاب شوی نه وو او س چه مونږ او وه کاله پس
صوبی ته راغلو او د خدایی خدمتګارو وزارت هم جوړ شو نو مونږ د لوی سره د خدایی
متګاری تنظیم شروع کړو، هزاره کښی هم مونږ له د کار کولو موقع په لاس راغله
هغی علاقی دوره می وکړه.

زمونږ وزیران او پیرنګیان:

څه وخت چه اول زمونږ وزارت جوړ شو نو په نوکر شاهی خلکو باندی که هغه
زان وو او که دلیسیان و وهیبت او ویره راغله، رشوتونه، ظلمونه بند شول

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن افسوس چه دا حالت تر ډېره وخته پاتې نه شو نوکرشاهي زمونږ وزیرانو سره خلط
ملط شوا او ددغوی دخوی، بوی نه خبر شول او تعلقات یې ورسره قایم کړل نو بیا پخپله
زره پالیسي روان شول، رشوت خورې بې ده د وزارت او خدایي خدمتګارۍ تحریک
ته نقصان ورسید وکه زما په دغه تجویز عمل شوی وای نو دومره تاوان به مونه وای
شوی زما دا تجویز وچه وزیرانو له د ضرورت نه زیات تعلقات پیرنګیانو سره په کار نه دي
او نه د ضرورت نه زیات دغوی سره خلط ملط کېدل په کار دي ځکه چه زما تجربه ده
چه غلام قومونه ډېر کمزوري دي او حاکم قوم ته ټینګ نه دي. حاکم قوم کښې یو قسم کشش
وي او محکوم قومونه خود په خود ځان ته را کاږي. دغه وجه وه چه ما به پیرنګیانو سره
نه لیدل دغوی به زما خلاف پراپیګنډه کوله چه دده د پیرنګیانو نه نفرت دی. زه خو خد
خدمتګار یم او د خدای خدمت خو د خدای د مخلوق خدمت دی ایا پیرنګیان د خد
مخلوق نه دي؟ او دا نه چه ګوندی په دې کښې یوازې زمونږه وزیران فیل شول، د
امتحان که مونږ کښې په هر چا راغلی وای هغه به یکښې پاتې راغلي دي نه هغه سړي ب
کیدی شي چه ددې قسم موقع پیدا کیدونه ځان وساتي ما د ډاکټر صاحب د پاره د پیرنګیا
سره داسې تعلقات ډېر خطرناک ګڼل ځکه چه په هغه د مجلس ډېر اثر کېږي هغه چه د انګلس
نه راغلي ونو په هغه د پیرنګیانو ډېر اثر و پیرنګیان ورته پاک او رښتونې ښکارېدل
خیل قام خلک ورته دروغجن ښکارېدل. زه دا منم چه پیرنګیان پاک او رښتینې دي
دخپل قام د پاره، مګر دبل قام د پاره او خصوصاً په سیاست کښې دغه شان نه دي.

دجواهر لال دوره:

په دغو ورځو کښې جواهر لال سرحد ته راغی، پنډت جواهر لال چه زمونږ صو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اول ځل راغی نو په تول ښار کښې مونږ د ده جلوس وکړ خولو، په زرګونو خدائي خدمتګار
ورته هر ځای ولاړ وو او بیا په شاهي باغ کښې یوه لویه جلسه ده په دې ناوې وشوه دې جلسې له
سرکارې او قومي ډیر مخلوق راغلی وو قومي نظمونه په کښې وویلې شو سره ددې چه جواهر لال
په پښتو نه پوهېدلو خو ددې نظمونو او ددې نظارې او ماحول نه ډیر متأثر شوی و دا نظم
چه په کښې وویل شو چه: (زمونږ سرې جامې زړې کړې د خانانو نوکرانو) نو ډیرو خلکو ورته
زړل او چه تهکال له تللو نو جلوس کښې یو سکه چه د خدائي خدمتګارو کمانډر و باور دې
مخکښې روان وا او د نعرهٔ تکبیر چغې یې وهلې. ما جواهر لال ته ووې چه وګوره دا سکه
ی خو دلته د دومره قومیت او اتفاق خدائي خدمتګارې پیدا کړې دې چه دی د نعرهٔ-
تکبیر نارې وهي. ډاکټر صاحب نخروجي ته زما دا شکایت وکړو چه دې مونږ د پیرنګیانو
سره د تعلقاتو ساتلو نه منع کوي، جواهر لال ما سره په دې مسئله ډیر بحث وکړو چه دا
خبره د تهذیب نه لرې ده پر یوتی ښکاری ما ورته ووې چه زه منم ما ته هم دا خبره ښه نه ښکا-
ي خو دې کښې دومره فایده نشته لکه چه څومره په کښې نقصان دې نو مونږ به هغه تهذیب
نه کړو چه په هغه زمونږ قوم او ملک ته نقصان رسیږي لیکن هغه زه په دې خبره مجبوره کړم
ماله په دې معاملاتو کښې دخل کول په کار نه دي. نو ما دا خبره غلې کړه چه کله به زه پېښور
ولاړم نو ما به کتل چه یا به ډاکټر صاحب د پیرنګیانو میلمه وا و یا به پیرنګیان د ده میلمانه
. ده او د پیرنګیانو تعلقات دومره زیات شو چه حکومتي کاروونه خو پرېږده هغوی
مونږ کو. نو معاملو کښې هم دخل شروع کړو د پیرنګیانو او د خپل قوم په باره کښې د
ډاکټر صاحب هم بیا هغه زړه رویه شوه چه په ډیرو کوششونو بدل کړې شوې وه خبره
وه چه د ډاکټر صاحب دا رایه وه چه پیرنګیان عموماً او ګورنر خصوصاً د وزارت سره ډیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعلقات وواوزمونږ سره یې ډېره همله دی وه او دده وروړ محمد ظفرخان زمونږ
ذمه دار خدایي خدمتګار و. ددوی ټول خاندان زمونږ تحریک کښې دهر چا نه وړاندې
وو او دنورو وکیلانو په شان چالاک اودروغجن نه و ما داغوره وګڼله چه د محمد نواز-
خان نه حقیقت معلوم کړم ماوې چه دی پوه نه شی او حقیقت معلوم شی. خیرزه دده
خای له لاړم ورسره کښېناستم خبری موشروع کړې؛ اخره کښې می تری ددې خبری
پوښتنه هم وکړه چه تاله خولې هم دمسلم لیګ دعوت درکړې دی هغه وې هوا خو چه
ودوستنه یې فکروکړو نو بیا پښیمانه شو خبره یې دخولی نه وتلې وه چه لږ فکر یې وکړو
نوراته یې ووې چه ماباندی خودې چل وکړو زه واپس پېښورته راغلم او ډاکټر صاحب
می ددې خبری نه خبر کړو حقیقت داو چه ددې قسم خبرو کښې خدایي خدمتګار و ته
هم قصور و ډېر داسې خدایي خدمتګار وو چه وزارت ته یې غلط خبرونه رسول او
په دې وجه د ډاکټر صاحب عقیده په دې ټینګه شوې وه چه دوی ټول دروغجن دی
مګر په خدایي خدمتګارو کښې رښتینې خلک ډېر وو خو دروغجن پکښې وو د هغوی په
وجه رښتینی هم د شک نه خلاص نه شو. زمونږ چه حکومت جوړ شو نو مونږ له نوی
خلک راغلل او مونږ په خدایي خدمتګاری کښې واخیستل دا خلک د خدمت د
پاره نه بلکه د اقتدار او دلوټ د پاره او هم د خدایي خدمتګاری د بدنامولو د پاره
په جماعت کښې داخل شوی وو دا زمونږ نه لویه سهوه او غلطي وشوه چه دغه خلک
مونږ په خپل جماعت کښې واخیستل په کار دی چه کله زمونږ جماعت اقتدار ته ورسید
نو د غسې تماشبین خو د غه نه او ابن الوقت کسان دې خپل جماعت کښې د خه مودی
د پاره نه اخلی او چه بیا کله یې اخلی هم تحقیق په کار دی چه داسې خلک واخیستی شی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه هغوی حقیقت کښې د خپل غرض د پاره نه دقام د خدمت د پاره پا څیدلی نه راغلی

زمونږ د صوبې د گورنر جارج کننګم په باره کښې د ډاکټر صاحب عقیده وه چه دی ډیر

ښه سړی دی او هغه ئې خپل دوست او مرد گڼلو د هغه دې عقیدی سره زما

اتفاق نه وو زه منم چه کننګم ډیر ښه او هوښیار سړی وخو د ډیر ښه پیرنګی هم زمونږ

دپاره ښه کیدی نه شو ولی چه زمونږ او د هغوی قامی مفاد بیل وو.

د ګاندهی جی دوره:

او س صوبه سرحد کښې خپل وزارت و، په دا تلوخه بندیزونه نو ګاندهی جی

هم په ۱۹۳۸ع کال کښې راغی د هغه هر کلی او استقبال چه په کوم شان و شوهغه یو تاریخی

حیثیت لری. کوم څیز چه په ګاندهی جی ډیر زیات اثر کړی وهغه دا و ړ دی ُخدایی

خدمتګارو هغه نظم و ضبط ؤ چه هغوی څومره په خاموشی حوصله او انتهایی وقار

دا دزرګونو ،لکونو خلکو جلسی او جلوسونه سمبالول ګاندهی جی ولیدل چه څومره

په مینه او اخلاص خدایی خدمتګار خپل جلوسونه او جلسی منظم او قابو ساتی او دا ئې هم

ولیدل چه په جلسو او جلوسونو کښې اولسونه څومره په جوش او بې باکه مننه د خدایی

خدمتګارو سره تعاون کوي. ګاندهی جی غوندی ګرځنده او جهان دیده قامی او

اولسی مشر هم په دې مجبور شو چه ولی ویل: « ما خپل ژوند کښې دا سی خاموشه او منظمی

جلسی د یری کمې لیدلی دی » او خکه ګاندهی جی دا امید پیدا شو چه ددی دړنو او

تو ره زنو پښتنو په ذریعه د خپل ژوند دون مقصد حاصل کړی او لکه وائی دا زما دعادت

چه پښتانه دې نه یوازی دا چه هندوستان له ازادی ورکیتی بلکه د دغه ازادی په برکت

تو لی دنیا ته د عدم تشدد دا ازرین اصول ور معرفی کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګاندهي جي به مونږ سره خندل چه د شپې ټوله شپه ما په ګاډي کښې تکې خوب نه دی
کړی ولې چه د پنجاب په هر ټيسن به مخلوقات راغلل داتيل او ډيکي به وې او چغې سورې
او کړيکي به وې. ګاندهي جي په غوږو نو مالوچ تومبلي وو، په دې لړ کښې ماته د جواهر لال
نهرو هغه خبره را ياده شوه چه کله هغوی په اول ځل د صوبه سرحد په دوره راتلل هغه ويل چه د
پنجاب په ټولو ټيسنونو کښې ټوله شپه خلکو چغې وهلې دی او مونږ لې تکې خوب ته نه پرېښودلو
هغه نهرو جي خپل انداز کښې ويل چه د هر يو سړي دا کوشش وو چه زما غوږ له خوله را وسوری
او د انقلاب زنده باد چغه پکښې ښه په زوره ووهي لکه چه د دې خلکو دا خيال وي چه د جواهر
لال په غوږ کښې په چغه وهلو به انقلاب راشي خو هغه ويل چه يو ټيسن کښې کاڼي د د بلډو
او ماسا بيا دې چغو او کړيکو ته خان تيار ولو چه کړکۍ نه مې سر بهر کړو نو ګورم چه د
ټيسن ديوسرې تر پل سره پورې په پليټ فارم د ډيرو جامو خدايي خدمتګار ولاړ دي
نه تيل شته نه کړيکې نه ډيکې شته، نه چغې. نه غوبل شته، نه داندل. يو مشر ماله راغی راته
لې ووې: «مونږ ستاسترې مه شی ته راغلي يو او تاته هر کلی وايو». زه ورکوز شوم هغوی
ټولو ماته په شريکه د باجو سره سلامي وکړه، جواهر لال ويل چه زه ډېر متاثر شوم چه
زما غوني زيګ شوا و بيا لې ميا افتخار الدين ته چه هغه وخت د پنجاب کانګرس صدرو
مخ کړو وې ويل: «هميں کسی کے بتانے کی ضرورت ہی نہ پڑی کہ ہم شريف پٹھانوں کی ديس
ميں پہنچے هيں» يعنې مونږ ته د دې وينا ضرورت نه شوه چه چا راته ويلې وې چه موجود شريفو
پښتنو خاوره ته راورسېدو.

ګاندهي جي چه د سرحد په دوره راغي نو اوله عامه جلسه په چارسده کښې مقرر شوه
فدا عبد المالک صدر او انځرګل سالار و دوی چه څرنګه خدايي خدمتګار وو او څرنګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت يې کړې وه او بيا يې چه څرنګه د کار خلک پيدا کړي وو نه داسې کار چاپه صوبه کښې کړي او نه داسې خلک چا په صوبه کښې پيدا کړي وو. ګاندهي جي چه جلسې له راغی په جلسه کښې يو زر کونو خلک ناست وو دهغوی په راتلو يو سړي دخپله ځايه ونه خوزېدو. دګاندهي جي موټر راغی ستېج سره ودرېدو مونږ دموټرنه راکوز شو، موټر لاړ، مونږ ستېج ته وختو هلته جلسه شروع شوه، خلک خاموشه ناست وو تقريرونه يې اورېدل ګاندهي جي ددې جلسې نه ډېر متاثره شو او چه تقرير له پاڅېدو نو ويې وې چه زه په ډېره دنيا کښې ګرځېدلی يم. ډېرې جلسې مې اليدلې دي خو ما داسې دسپلين او داسې جلسه ليدلې نه ده او بيا چه تلو نو چه څرنګې راغلي وو هغسې لاړل موټر ستېج له راغی دی پکښې کښېنا ستو چه دی لاړ نو جلسه خوره شوه نه مخکښې او نه څوک وروسته خوځېدلی دي. زمونږ دچارسدې يو خان و هغه به وې چه زه په داسې يوه دله کښې نه شريکېږم چه دکومې دلې مشر چه بنجارې او قصاب او شاخيل وي. زمونږ مشرې په خانی نه وه په خدمت وه. زمونږ داتمانزو جرنيل شاخيل و زيارتګل نوم يې وو، ددوی ماتحت ډېر خانان، اربابان، مياګان او ملايان وو، ددوی حکم به يې لکه دتنخوا دارو نوکرانو په شان منلو او دايوازې ددوی نه و دهر افسر چه هغه به هرڅوک و، په خدايي خدمتګارو کښې يو ه ښکلې ورورولي وه محبت و او هر کاربه چه مقرر شو هغه به يې په مينه محبت کولو. ګاندهي جي دتولې صوبې دوره شروع کړه، دپېښور نه پس مونږ کوهاټ ته روان شو چه دره ي ته ورسېدو نو ډېر افريدي د هغه استقبال ته راټول شوي وو پکښې څه هندوان وو دا هغه هندوان وو چه دغه ازاده قبايلي علاقه کښې اوسېدل او دکانونه يې کول ما ګاندهي جي ته ووی چه دوی نه تپوس وکړه چه په دې ازاده قبايلي علاقه کښې ستاسو مال، ځان او عزت محفوظ دی؟ دلته هم چيرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تاسو داکې پریوځې نو ګاندهي جي ترې تپوس وکړ نو هغوی ورته ووې چه زمونږ هر څه محفوظ دي او چه څوک په مونږ زور زیاتی کوی نو دوی د هغو مقابله کوی. ما ورته ووې ګاندهي جي! هغه ټولې داکې سیاسي داکې دي د پېرنګیانو په رعیت کېږي او تاسو پرې ویروی ولې. زمونږ د ډاکوانو زمونږ ګاډی به هغه چلولو. ولې د پېرنګیانو ډاکوان دي. چه کوهاټ ته ورسېدو نو د ګاندهي جي استقبال ته ډېر خلک راغلي وو بیا لویه جلسه وشوه بیا د دې ځای نه بنو ته لاړو بیا د ډېره اسماعیل خان ته لاړو. د هغه ځای نه پېښور ته راغلو او د پېښور نه مردان ته لاړو او بیا د مردان نه هزاره ته لاړو، او بیا د هزاره نه ګاندهي جي هندوستان ته روان شو. ګاندهي جي د خدایي خدمتګارو د ډسپلین او عدم تشدد نه ډېر خوشحال و.

د سرحد د خلکو سره د ګاندهي جي دومره مینه محبت وه چه ما سره یې وعده کړې وه چه که ته والي نو زه به شپږ میاشتې په صوبه سرحد کښې او شپږ میاشتې په سیواګرام کښې تېروم. سردار پټیل سرحد ته د ګاندهي جي په راتلو خفه و او په دې خبره یې ورسره همیشه اختلاف کولو. سردار پټیل دا نه غوښتل چه ګاندهي جي سرحد ته لاړ شي د پټیل دا کوشش وه چه مسلمانان په کانګرس کښې رانه شي. کانګرس کښې یو سړی وه چه هغه مسلمان وخوړه ته هندو سنګا دیل ونو هغه ته یې ویلي وو چه پام کوه دا مسلمانان دې نه کانګرس ته رانه شي.

ګاندهي جي ته د صوبه سرحد وکیلانو او بیرسترانو د ډاکټر صاحب په بنګله کښې یوه سپاسنامه د سردار عبدالرب نشتر په ذریعه پېش کړې وه او په هغې کښې یې ورته لیکلي وو چه مونږ په دې فخر کوو چه ته زمونږ هم پېشه یې یعنې وکیل یې. ګاندهي جي ورته ډېر مزیدار جواب ورکړو چه: زه ستاسو هم پېشه نه یم دا څه بېله پېشه نه ده. د کوم وخت نه چه ما د خدای د مخلوق خدمت شروع کړې دی نو دا پېشه مې پرېښې ده تاسو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په کار دی چه دا پیشه پرېږدئ او د ملک خدمت ته ملا وتړئ .

زمونږ د وزارت قایمېدو ولړه موده شوي وه چه په دې کښې د گورنر یو سرکاري دعوت (ایټ هوم) راغی څنگه چه په دې کښې د شرکت د پاره نورو خلکو ته لیکل شوي وو په دې کښې یې ډاکټر صاحب له هم دعوت ورکړی و. په دغو ورځو کښې په کلکته کښې د کانگرس ورکینگ کمیټۍ جلسه وه زه هغې له تللم ډاکټر صاحب ما سره دا خبره وکړه چه مونږ د گورنر په دې ایټ هوم کښې شریک شو که نه ؟ ما ورته ووې چه د کانگرس وزیران په هیڅ قسم سرکاري دعوتونو کښې شریکېږی نه شي. هغه ووې چه ښه به داوی چه د گانډهي جي نه تپوس وکړې او بیا ماله تار راکړې که چیرې دده اجازه وی نو په هغه تار کښې صرف "هو" ولیکه او که نه وی نو صرف "نه" ولیکه. زه چه کلکتې ته ورسېدم او د گانډهي جي نه مې پوښتنه وکړه هغه ووې چه د دغه رنگ سرکاري څیزونو کښې مونږ نه شریکېږو نو ما ډاکټر صاحب له د "نه" تار ورکړو څه وخت چه ډاکټر صاحب ته تار ورسېد نو هغه گورنر د دې خبرې نه خبر کړو او گورنر دا خبره بېخه نه کړه او په "ایټ هوم" کښې د ډاکټر صاحب خلاف ډېره پراپیگنډه وکړه. ملک خدا بخش ته یې د خلکو په مخکښې ووېل چه ډاکټر صاحب خو شرکت غوښته خو دېره نه ورله تار راغی نو څکه شریک نه شو کله چه زه واپس راغلم او د دې خبرې نه خبر شوم نو ډاکټر صاحب ته مې ووې چه دا سړی ستا دوست نه دی او دا خبرې د دوستۍ نه دی بلکه د شرافت نه هم لیرې دي مگر د ډاکټر صاحب داسې طبیعت وو چه دا رنگه خبرې به هغه ته لږې ورځې یادې وې بیا به ترې نه هېرې شوې .

په کلکته کښې سوباش چندر بوس او د هغه ورور سرت چندر بوس د ورکینگ کمیټۍ د ممبرانو د پاره ډېر ښه انتظام کړې و او د هر سړي د ارام او خوشحالۍ فکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

به بي ساته گاندهي جي يي پخپل کور کښي ډېره کړې و . زه يي ډېو ډېرلوی تعلقدار سره ډېره کړې وم او دغه شان د نورو ممبرانو حال و . د گاندهي جي به يي ډېر خدمت کولو . زه گاندهي جي سره ناست وم چه سوباش بابوهم راغی دی ډېلی ناجوړتیا نه پوره جوړ شوی نه و او گاندهي جي ورته ووې چه ته خو لا پوره جوړ شوی نه يي نو د کانگرس صدارت خو کولی نه شی ده ووې نه جي ! زه خو اوس ډېر ښه يم او دغه کار کولی شم ، زه پوه شوم چه دده دا دومره دارومدار ددی خبری د پاره دی چه په جلسه کښی د ورکنگ کمیټې ټول ممبران دده تجويز پاس کړي . لالي په هغو ورځو کښی د انټرنس امتحان نه وو رکړی او په وارده کښی ئې جمنا لال جي بجاز چه اجلاس ته راتلو نو لالي يي خان سره راوستی و . لالي سره يي ډېره مينه کوله او په ډېر زور يي ماته ايله ديوی شپی د پاره پرلېښی و . د جلسی د ختمېدو نه پس هغه گاندهي جي سره واردی ته لاړو او زه خپلی صوبي ته راواپس شوم .

وزارتونه او خدايي خدمتگار :

مونږ خو وزارت ددی د پاره اخيستی وچه خپل جماعت مضبوط کړو او د پيرنگی د له کمزوری کړو ، ددی د پاره په سرحد کښی موهغه ټول انعامونه بند کړل چه د سرکار له طرفه به خلکو له ورکيدی شو ولی چه په دی صورت به دی خلکو ځانله د خلکو له بيت المال نه اخيستی او خدمت او تابعداری به يي د پيرنگيانو کوله او دغه شان انريری مجسټريټی موهم ماتی کړې او ضلعداری موهم ماتی کړې . خکه چه دا ټول خلک د پيرنگی د له وه . بل کارمو دا وکړو چه غريب خلک مو د ملکانو د ځوکيداری نه خلاص کړل چه په دی وسيله نه هغوی به خلکو ډېر زياتی او ظلمونه کول . زمونږ داهم اراده وه چه د کلو نمبرداران

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي هم مات شي ځکه چه دا هم د پیرنګي یوه مضبوطه دله وه، مونږ غوښتل چه د هغوی په ځای دی د مالیې د ټولولو د پاره په هر تحصیل کښې نایب تحصیلدار مقرر شي، مګر په دې کښې کامیاب نه شو ځکه چه زمونږ د اسمبلي ځینې ممبران پخپله نمبرداران وو دا زمونږ د غلط انتخاب نتیجه وه او د اینده له پاره مونږ له دې نه سبق اخیستل په کار دي بله دا چه د کوهاټ د ټیري ریاست په خلکو دوه ظالمانه ټیکسونه وو چه هغه ته به بوا او تیرنی ویلې شو، په اسمبلي کښې د هغه دلیري کولو د پاره قرار داد پاس شو.

یوه بله عجیبه خبره در ته وکړم، یوه ورځ زه او قاضي صاحب په ایبټ اباد کښې مازیګر په سړک ګرځېدو مونږ ولیدل چه زمونږ نه وړاندې جینکۍ دي او ورپسې هلکان دي، دا ما ته بده ښکاره شوه، ما قاضي صاحب ته وویل چه ستاسو دوزیرانو دومره اختیار شته چه د دې مخنیوی وکړي ځکه چه دا خو زمونږ بچي دي، د دوی عزت زمونږ عزت او د دوی بې عزتي زمونږ بې عزتي ده قاضي صاحب را ته ووې چه مونږ قانوناً دومره اختیار نه لرو، ما ورته وویل چه مونږ د خپلو لونو، خویندو او میاندو د عزت حفاظت نه شو کولی نو د داسې حکومت نه څه فایده. تعلیم کښې هم څه نه څه ترقي وشوه په اخر کښې سکولونه پرانستي شول او هغه کښې کافي برخه د جنکو د پاره وه او څومره چه مونږ غوښتلو هغومره تعلیم خوریدی نه شو ځکه چه د دې د پاره په بجټ کښې لږ رقم مقرر شوی ؤ چه د هغه زیاته برخه به د محکمې په خرڅونو لګېده له مونږ هغه کښې هم څه بچت وکړو، د انګریز د اپرکټر په ځای مونږ دیسي سړي ولګولو او د انسپکټر عهده مولیري کړه نو هم پکښې ګنجایش ؤ مګر د هغه اصلاح زمونږ د وسې نه بهر وه. د تعلیم په باره کښې چه کوم زیاتي د پښتنو برخلاف پیرنګیانو کړې دي هغه یې په هندوستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې دبل چا سره کړې نه دی. دپښتنو دبچو دپاره ددی بې کاره تعلیم یې هم ډېر لږ
انتظام کړی وو او دجنګو دتعلیم طرف ته یې ادو څه توجه نه وه کړې بلکه دښمنی دپښتنو
سره داکړې وه چه ابتدائي تعلیم یې په مورنۍ ژبه نه وه او په پردۍ ژبه کښې ؤ پښتنو
دخپلو بچو دپاره دخپلو مدرسو دجوړولو کوششونه به وکړل او ملاهسی به یې جوړې
کړې مګر حکومت ددې په ځای چه هغوی سره امداد کړې وای دهغه مخالفت به
یې کولو او دهغو دبندید وکوشش به یې کوو. زمونږ وزارت داقدم هم او چت
کړو چه په ابتدائي مدرسو کښې یې پښتو ژبه لازمي وګرځوله او دبل طرف ته زمونږ
قوم تر اوله عمر دبلې دپړق دلاندې تیر کړې وهغوی اختیارات لیدلي نه وو او نه ورته
دا معلومه وه چه آخر زمونږ اختیارات څومره دي مونږ دوه انیزګتلې وو او قوم
دو یې غوښتله او دا هم پرېږ ده چه دجایز او ناجایز هیڅ قسم تمیز نه وو او دهر
سړي داخیال وچه لوټ دی نو د وکړو او زه پاتې شوم نو رقوم خولا پرېږده د
دخدائي خدمتګارو هم داحال وچه هر وخت به د وزیرانو په بنګلو کښې ناست وو
تانې او تحصیلونه ددوی نه خالي نه وو او دهر یو به چه څه وی که هغه به وشو خو سبه
او که هغه به ممکن نه وو نو بیا به یې د وزارت برخلاف پراپیګنډه کوله چه دغریبانو
خلکو دپاره څه و ستوا او مخالفینو به هم پری مالګه، مرچکې دوړول. بیا به یې
کلوکښې پراپیګنډه کوله چه دخدائي خدمتګارو او غریبانانو هیڅ ونه شو په دغه
طریقه دغو نادانانو دوستانو خپل تحریک ته نقصان ورسولو ماچه به دخدائي خدمتګارو
دې کار ته کتل نو حیرانیدم به او دځان سره به می وې چه خدایه داهغه خلک دي
چه دوی خدای سره وعده کړې وه چه مونږ به ستا دپاره دخپل قام او ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت کوو لغیر د څه لالچ نه ډېر افسوس خبره خولا دا وه چه څه وخت به یو ملازمت
ویا یوه وظیفه وه نو د هغې د پاره به سلو خدایی خدمتګارو درخواستونه ورکړي وو
خو وظیفه به یوه وه یو سړي له به ورکړ شوه هغه به هم خدایی خدمتګارو دا نور یو کم
سل خدایی خدمتګار به تول خفه وو، او د وزارت او د خپل تحریک برخلاف به یې
خای پراپیګنډه کوله او تشه پراپیګنډه نه وه. کنځل او بد ویل به هم ورسره و.
کومه ورځ به چه د نوکرو د پاره د مقابلې امتحان و نو عجیبه نظاره به وه په
سوونو امید وار به وو او هر یو امید وار سره به د سفارش د پاره جرنیلان، کرنیلان
مندان او ناظمان راغلي وو عجیبه خبره خولا دا وه د هغو کسانو د زامنو د پاره به
هم سفارشونه کول چه پلرونو یې د حکومت د پاره دوی سره ډېر بدي وو او شهمولي
و او په موجوده وخت کښې هم د پیرنګیانو ملګري وو. ما ته به د خدایی خدمتګار
سي کارونه ډېر بد او مکروه ښکاریدل که د امید وار به څه وشوا که نه د دوی
و به وشو په موټرو کښې به وګرځېدل چای، د دوی به یې وخوړل او پالوده پرې
پاسه. په دې کښې بل لوی نقص دا و چه تول کسان خو به نوکران کیدی نه شول نو
غو کسانو او د هغوی خپلوانو به خدایی خدمتګارو ته پیغورونه کول چه جېلخانې
سو تیری کړې او فایدې د نورو خلکو دې ستاسو په کښې څه وشو؟

زموږ د وزارت نه یوه لویه غلطي دا هم وشوه چه د سرحد هغه وحشي او ظالمانه
ون چه موږ تولو ورسره مخالفت کړی وا او زه تول عمر پیرنګیانو په دې قانون
ی ګرفتار کړی او قید کړی وم، دې وزارت اول د هغه سرحدي قانون مات
و. هغه پیرنګیانو زموږ د وزارت په ذریعه بیا واپس جاري کړو جماعت سره یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه سلا او مشوره څه چه زه یې هم خبر قدری نه کړم. حال هم دا چه په کار دچه د اسی
نه وای شوی د جماعت نه تپوس شوی وای او که چیری د جماعت رضا نوی نو د وزیرانو
هیڅ حق نه و چه هغه مړ قانون یې بیا را ژوندی کړی وای. په دی قانون یو څو د پیرنګیانو
اقتدار زیات شو ځکه چه په جرګو کښې د مقرریدو او په طمع خلک ورمات شول او سلامونه
یې شروع کړل او بل زمونږ د پر خلک د سرحدی قانون په ذریعه حکومت قید کړل او بیا
خو مونږ هیڅ ویلی نه شول ځکه چه د غه قانون مونږ پخپل وزارت کښې اجرا کړی وو
زه ټول عمر پیرنګیانو په دی قانون کښې قید کړی یم او بل طرف ټول سرکاری نوکرانو
زمونږ برخلاف یوه منظمه پراپیګنډه د خپلو افسرانو په لاړکیز نه شروع کړه، دوی
اړو د وزارت څه پروانه کوله او نه یې څه ګڼل د پر ځله ما سره په خپل ځان د پرو سرکاری
ملازمانو د خلکو په مخکښې د خدایی خدمتګارو برخلاف قصی کړی دي. د غه شان
زه یو ځل سره د عاشق شا باچا د مومند و د کوه دامان په دوره وو. د هغې علاقی
تا میندار به مونږ سره و هغه به زمونږ برخلاف پراپیګنډه کوله او خلکو ته به یې ویل
چه باچا خان خو غوا نه حلالوی ان تردی چه په یوه لویه جلسه کښې ځینو کسانو د ده په
لمسه شور جوړ کړو او زما د تقریر په دوران کښې یې زانه دا سوال وکړو چه ته غوا حلا
لوی ما ورته وې چه زه خو قصاب نه یم او مسلمانی خو څه په غوا حلالولو باندی نه ده
دا قصه ډاکټر صاحب او نورو وزیرانو ته ورسیده اول خو ډاکټر صاحب د عاشق شا
باچا په خوله یقین نه کولو او چه یقین یې وشو نو بیا یې هم د هغه تامیندار څه ونه کړی شو
داخو پرېږده زمونږ کلی کښې د جوارې پرؤ ډاکټر صاحب دری ځله پخپله د دی
پر بند ولو د پاره راغلی و لیکن بند نه شو ځکه چه دا خو د پولیس کار وو او پولیس ملا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کولو هغوی خو به پکښې حصه اخیستله . ډاکټر صاحب بخپله یو سړی په رشوت نیولی و په هغه مقدمه چلیده له خوا خر مجبریت بری کړو . حقیقت دا وو چه سرکاري افسران د صوبې د وزارت نه نه و یو ېدل ولی چه د دوی هغوی له سزا نه شوه ورکولی ، چه کوم سرکاري افسران به وزارت نا رضا شوا و هغه له د سزا ورکولو اراده به یې وکړه ، نو کوټو نو اولوی انګریز افسرانو به دغه افسر سمدستی د صوبې په خواکښې ایجنسو ته بدل کړو او په دې طریقه به هغه د سزا نه بچ شو . نتیجه دا شوه چه سرکاري افسرانو د وزیرانو په ډاکه حکم عدولی کوله او د هغوی سره یې د هیڅ قسم تعاون نه کوو . د دې ټولو خبرو د پاسه د ډاکټر صاحب خیال و چه سرکاري افسران د هغوی وزارت سره تعاون کوی . په خوشدل کپتان د ونو د ټهولو مقدمه جوړه شوه او بد پکښې راګیر شو نو کورنر راغی او ډاکټر صاحب ته یې وویل چه داسړی به زه د دې ځای نه بدل کړم خو دا مقدمه ترې واپس کړه ډاکټر صاحب ته خپلو ملګرو ویلی وو چه دا کپتان ډیر خراب سړی دی ده په خدایي خدمتګارو ډیر ظلمونه کړي دي وهلی یې دي ، شهیدان یې دي ، بیګناه یې قید کړي دي . خو ډاکټر صاحب عجیبه سړی و ، د دې ټولو خبرو د پاسه هغه یې د ګورنر په خوله بدل کړ . د هغه خیال زمونږ او زمونږ د تحریک د پاره ډیر خطرناک و او دغه وجه وه چه د حکومت ملازمانو زمونږ تعاون نه کړو او انګریزانو به چه څه ورته ویل هغه به یې کول او د دې ملازمانو دا یقین وو چه واک اختیار د دوی نه بلکه د انګریزانو دی د غه شان زمونږ د اسمبلی ممبران او د ډسټرکټ بورډ ممبرانو هم دا خبره هیره کړه چه مونږ د قوم په ووټ منتخب شوی یو او هر څه چه کوو په کار دی چه د قوم د پاره وکړو . عجیبه خبره خو لا دا وه چه په ډسټرکټ بورډ کښې ونو د ځایو کښې چه به کوم سړی دوی مشر مقرر کړو هغه به په دیانتداری سره کار کاوه او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو اصولو پابند به واو د دوی ناجایز سفارشونه یې نه منل نو دوی به د هغه غوڅولو کوشش کولو. لویه د افسوس خبره داوه چه د دوی خپل خدایي خدمتګار وروړ دوی سره به یې په یوه کلۍ قلید ونه تېر کړې وو د هغه په ځای به یې هغه سړی له روټ ورکولو چه خدایي خدمتګار به نه و د ملې ی مار به ښه خوږ په ده به یې غوړې زیړې وهلې او دده خوشامندې به یې کولې. د جګړا خان په دوی غوړې زیړې وهلې وې او بله دا چه دی خود پیرنګیانو د ملې ماروو، هغه زمونږ خدایي خدمتګارنه وخوتول د هغه ملګرې شول او هغه یې د خپل خدایي خدمتګار د په مقابله کښې کامیاب کړه. وزیرانو به هم چاسره سلا مشوره نه کوله هغوی زمونږ دی ورورونو داسې واړه خطاکړې او چه خپلو کښې هم د دوی سلا مشوره نه وه او نه د اصولو پابندې وه. والیسرایې اِغنې دوی د هغه هر کلی وکړه او بیا د ودې کښې ورسره ډاکټر صاحب شریک شو ما ته د کانګرس د های کمانډ نه تار راغی چه داخه مو وکړل؟ د غه شان زمونږ د اسمبلې په ممبرانو کښې هم د لې جوړې شوې وې په د سترکټ بورډونو کښې هم پړې جنبې وې د خدایي خدمتګارانو هم د غه حال و نور خولا پرېږده چه د ډاکټر صاحب او قاضي صاحب په مینځ کښې د کلي کهرې ارباب عبدالرحمان خان او میا جعفرشاه سخت اختلاف پیل ا کړې و. ډاکټر صاحب او قاضي صاحب زمونږ ډېر ذمه دار خدایي خدمتګاران وو او د وزارت نه مخکښې د دوی یو بل سره ډېره مینه محبت، ورورولي او ښه تعلقات وو. زمونږ چه به په ملک کښې دوره کوله نو زمونږ خلاف به پیرنګیانو پراپیګنډه کوله او ملایانو ته به یې ویل چه دوی بالشویک دی. د دوی مذهب ورکوی او تاسو ورکوی او خانانو. ملکانانو ته به یې ویل چه دوی خوستاسو نه هر څه اخلی او غریبانانو له یې ورکوی. ملایانو زمونږ سره ډېر بنستینی ولې نه کوله او د هغوی یې منل. او د هغوی خبرو لیسې تلل. ولې خانان او ملکان به یې را تلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۲ اړاسښ مزدور سره پيدا کيګي ، چا چې به مزدوري کوو
جايداد به ... کوو
شو مزدوري

زمونږ نه بې تپوسه کول ، زه د دعواوې په دوره وم چه د غلته خانان او ملکان راغلل اوزما نه یې تپوس وکړو چه مونږ ه اورو چه تاسو زمونږ نه جايداد اخلئ او غریبانانو ته یې ورکوئ . ماورته اوویل چه مونږ له خدای دا سې ملک راکړی دی چه د دولتونو او نعمتونو نه ډک دی . که مونږ ازاد شوا و داملک زمونږ شی او مونږ ملا وتړو ، داملک اباد کړو ، نو څوک به غریب پاتې نه شي . مونږ به ټول خانان شو زمونږ ه دا اراده نه ده چه ستاسو نه جایداد او ملک واخلو مونږ خو ستاسو حالت هم ښه کول غواړو او د وږی مړول غواړو ، که دا وږی ماړه شی نو تاسو ته څه تاوان دی . که تاسو د پیرنګیانو ملک ته لاړ ئ نو هلته نو خلک خوپریږده د مزدورانو يې بنګلی او موټرونه دو او ستاسو نه تپوس کوم چه ستاسو موټر شته . بنګله شته ؟ که زمونږ تحریک کامیاب شو نو د ملا حالت به هم ښه شی او د خان او ملک حالت به هم ښه شي ، مونږ داهر څه چه کوو نو د خان د پاره نه کوو ، دا د دی قوم او ملک د پاره کوو .

چه مونږ د صفايي کار شروع کړو او کلو ته تلو جاروګانی به راسره وې ، جماعتونه ، حجرې اولاړی ، کوڅې به مو جارو کولی . نو د پیرنګیانو ایجنټانو به خانانو ، ملکانانو او ملایانو ته وویل چه د دوی د دی جارونه مطلب دا دی چه په تاسو جارو راشی او دا ملک د دغه شان ستاسونه پاک شی خو زمونږ په کوشش قوم کښی رود ولی ، عزیزولی ، قام ولی او سیاسی شعور پیدا شوی و . نو چه څومره به دوی زمونږ خلاف پراپیګنډې کولی هومره به په قوم کښی مونږ سره د خلکو همدردی زیاتیده . ولی چه هغوی به لیدل چه مونږ خو د هغوی خدمت کوو او د هغوی د حق د پاره پیرنګیانو سره په جګړه یو ، تکلیفونه ، مصیبتونه او جیلخانې تیروو . خلکو به ویل چه جیلخانې دوی تیروی او حق زمونږ د پاره غواړی . د غه وجه وه چه د قوم او خلکو مونږ سره ډیره همدردی وه . خلکو ته معلومه وه چه د ۱۹۱۹ ع اصلاحات هندوستان نه قبلول ، هغوی ویل چه لږ دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ غالباً چه دغه مولینا مولوی بشیار محمد صاحب وو، په آخر کښې
کمیونسټ ...
خونګ دوست وو ـ طور ووته به ۱۲

ولي د صوبه سرحد نوابانو، خانانو، صاحبزادګانو، سیدانو او وزیرګانو دا اصلاحات غوښتل خو پېرنګیانو نه ورکول. ورته یې وئیل چه تاسو پښتانه په حکومت څه پوهېږئ؟ تاسو ځنګلیان خلک یئ. دا اصلاحات خو دوی (خدائي خدمتګارو) مونږ له ګټلي دي. بیا دی قوم ته معلومه وه چه دا ووټ خو باچاهي وه. خلک چه حکومت په ووټ جوړېږي او ووټ راله دوی ګټلي دي.

حقیقت دا دی چه زمونږ تحریک ته د پېر نقصان اقتدار ورسولو. دا خو د غرضمنه خلک دا اقتدار په انتظار کښې وو چه اقتدار راغلي. نو دوی په مونږ کښې راننوتل. دوی خو خلک مت له دنه راغلي اقتدار پسې راغلي وو، نو مونږ کښې یې دغه خیل اقتدار د پاره بېرې جنبې پیدا کړې. اقتدار خراب شي نه دی مونږ هم چه کوشش کوو دا اقتدار د پاره کوو. خو اقتدار د حکومت د پاره نه، د خدمت د پاره زمونږ د خدائي خدمتګارو خو دا قاعده وه چه مونږ به د یو کار د پاره څوک مقرر ولو، نو مونږ قول به د اغونډلو شو. ما به ورته او وئیل چه دا کار دی او د دې کار د پاره مونږ له یو سړي په کار دی، تاسو یو سړی خوښ کړئ چه د دې کار د لایق وي او ما ته یې راکړئ. هغوی به یو سړی خوښ کړو او ما له به یې راکړو. دا سې به په دې کار کښې نه د چا خفګان وو نه ګیله، نه مخالفت. مونږ په ټولو کښې د خدائي خدمتګارو صدر انتخابولو. او خان صدر منتخب شو، هغه ما له راغلي ما ته یې او وئیل چه باچا خانه زه خو خدائي خدمتګار یم زه که صدر یم هم به خدمت کوم او که صدر نه یم هم. زمونږ مولوی صاحب به صلاحیت خوشحالیږي نو خوښه دې ده چه دا صدارت هغه له ورکړم، ما ورته او وئیل چه ستا خوښه ده. ... زما هم خوښه ده. نن تاسو دې سیاسي جماعتونو ته وګورئ، په دوی کښې دا جګړې مخالفت پارټي بازي او جدائي دا څه خیز پیدا کړې دی؟ دا اقتدار!

زه دې قوم ته وایم چه تاسو تر خو به غرضمنه، دیانتدار، ایماندار، په قوم او ملک مین

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک پیدا کړې نه دی، نو نه دا ملک ازادیږی او نه دا قوم.

بیا ووت دی. نو زه د ووت مخالف نه یم. دا مونږ چه په کومه طریقه خپلی جماعتی او قامی فیصلی کوو دا ووټ نه دی؟ او دا جمهوریت نه دی؟ او دا ووت مونږ په قربانو کتیلی نه دی؟ خو زه دا وایم چه زمونږ دا قوم د ووټ په حقیقت پوهول غواړی او باید چه په دی یی هم پوه کړو چه ووټ هغه چاله ورکول په کار دی چه څوک یې مستحق دی. ورور عزیزته یا په پیسو ووت خرڅول نه دی په کار. زه خو وایم چه څوک په پیسو ووټ خرڅوی د هغه د ووټ حق خیستل په کار دی. د خود غرضو خلکو په وجه خدائی خدمتګارو کښی هم خود غرضی پیدا شوه. دیوی حلقی نه به یو ممبر کیده او ده خواستونه به سلو کسو ورکړل چه یو سړی به وشو نو یو کم سل به خفه وو بیا به یې پارلیمنټری بورډ ته بلد ردویل. دغه حال د ملازمتونو وو چه ځای به یو وو اوامیدواران به سل وو. نو نوکری خو به یوه وه دیو سړی به ور رسیده. یو به خوشحال شو یو کم سل به خفه وو. نو بیا به یې متعلقه وزیرته کنځل ول. او مسلم لیګ به دا پراپیګنډه کوله چه دغریبو څه حال شو. بیا به ما له هم دا غلبل شکایت به یې راته کولو. ما به ورته ویل چه دا سړی چه مقرر شوی دی دا خدائی خدمتګار دی او که نه؟ دوی به او ویل چه خدائی خدمتګار دی، ما به ورته او ویل چه خدائی خدمتګار دی نو بیا خو دا یوه نوکری ده یو سړی ته به رسیده. بله دا چه ما به تپوس وکړو چه دا کوم خدائی خدمتګار چه مقرر شوی دی دا د وزیر ورور عزیز دی. ده خپل ورور مقرر کړی دی نو ویل به یې چه نه. نو بیا به ورته ما او ویل چه دا سنه کار نه دی چه تاسو خپلو وزیرانو لپسی بد رد وایئ.

پیرنګیانو ته خو دا معلومه وه چه دا یو اصولی جماعت دی چه څه وائی هغه کوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ. خلکو ته وُیلی وو چه څوک بی کمیټی هغه به بی ځمتی او بیرنګیا نو ته دا هم معلومه وه چه
دوی د نورو سیاسی لیډرانو غوندی نه دی چه قوم سره د انتخاباتو وخت کښی کومی وعدی
وکړی نو بیا هم نه پوره کوی نو چه زمونږ وزارت شو نو هغوی سره فکر شوا و زمونږ د بد
نامولو کار ونه یی شروع کړل. یوه ورځ قاضی صاحب ماله راغی چه ډاکټر صاحب د کور نه
کښتم سره د ملازمتونو په باره کښی دا وعده وکړه چه دی د پاره به کمیټی تیشن
(Competetion) (د مقابلی امتحان) وی چه څوک لایق او قابل وی هغه به واخیستی
شی که چیری داسی ونه شی نو ایډمنسټریشن (اداره) به خرابه شی دا قسم مسئلی به
زمونږ یوه کمیټی وه، هغی ته پیش کیدی. زه هم د کمیټی ممبر وم، ما قاضی صاحب ته
او وُیل چه ته هغه کمیټی را وغواړه، څه وخت چه د کمیټی اجلاس شروع شو نو ما ډاکټر
صاحب نه تپوس وکړو چه ډاکټر صاحب تا ذکورنو سره فیصله کړی ده؟ ډاکټر صاحب
او وُیل چه که کمیټی تیشن نه وی نو بیا خو به قابل خلک رانشی ایډمنسټریشن به خراب شی
ما ورته او وُیل ډاکټر صاحب دا انګریزانو په حکومت کښی داسی خلک لیدلی دی چه
ملازمان دی او دستخط کولی نشی. بلکه دا چه بیرنګیا نو ته به څوک د ملازمت دپاره
پیش شو نو دوی به تری اول دا پوښتنه کوله چه د سرکار دی څه خدمت کړی دی
او هغه خلک به بی اخیستل چه د سرکار خدمت به بی کړی وو. نو مونږ ته هم بیه کار س دی
چه هر یو اخلو نو دا پوښتنه تری کوو چه تا یا ستا پلار د دی ملک او قوم څه خدمت کړی
دی او دا خدای خدمتګار خو ټول عاجزان دی. دوی خو خپل اولاد ته خپل کلی کښی
هم سبق نه شی ویلی او دولتمند خو دلته نه چه په یورپ او امریکا کښی بچیو ته سبق ویلی
شی نو د دی خو دا مطلب شو چه قربانی خو غریب وکړی او چه څه ګټه او شوه نو هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

«خانانو بچو واخیسته چه څوک د ملک او قوم د ازادی جنګ کښې د پیرنګی ملګری وو زه د کمیټی تیشن (مقابلی د امتحان) خبره منم خو به دی شرط چه تاسو دی غریبانانو بچوله د غه شان تعلیم ورکړئ. خنګه چه دولت مند خلک خپلو بچوله ورکوی ما وئیل اوونیل چه که تاسو دی سره اتفاق نه کوی نو بیا به داوی چه استعفا ورکړئ. ډاکتر صاحب راته جواب کښې وونیل چه زه د دې کمیټی نه استعفا ورکوم.

لنډه دا چه زه په دې نتیجه ورسیدم چه څو مره زر کیدی شی مونږ له وزارت پریښودل په کار دی ځکه چه زمونږ تحریک ته د فایدې په ځای تاوان رسولی زمونږ داسمبلي په ممبرانو کښې ورځ په ورځ اختلافات زیا تیدل، چا به د ډاکتر صاحب نه شکایت کولو او چا د قاضي صاحب نه دا اختلاف اصولی نه و بلکه ذاتی و اخو بیت دې ته ورسید و چه د وزارت ماتولو د پاره د هزاره ضلع د کانګرس اسمبلی ځینې ممبران د انګ په ډاک بنګلا کښې مخالفو ممبرانو سره د سلا او مشورې د پاره جمع شول مګر خدای خبر چه ولې څه فیصلې ته و نه رسیدل. د بعضی خلکو دا خیال و چه خان بهادر سعد الله خان او اورنګ زیب خان په کور کښې د وزیر اعظمی په عهده باندې وران شول. د آل انډیا کانګرس کمیټی پارلیمنټری کمیټی صدر مولانا - ابوالکلام ازاد د چپله سرحد له راغی مګر دا مسئله حل نه شوه ځکه چه د ذاتیاتو شخصی مسئلې حل کیدی نه شی. د اسمبلی بعضی ممبرانو زه مجبور کړم چه په دې معامله کښې مداخله وکړم د هغوی هم دا خیال و چه ښه به دا وی چه مونږ دا وزارت پریږدو زما خو دا اول نه د غه خیال و مګر د وزیرانو په کارونو کښې می مداخلت نه کولو ځکه چه ذمه داری د هغوی په سر وه. ما د خدائی خدمتګارو لویه جرګه جمع کړه او د وزارت دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره مې ورته وړاندې کړه ټولو ممبرانو په دې خبره اتفاق وکړو چه حکومت مونږ سره تعاون نه کوي نو مونږ له په کار دی چه وزارت پرېږدو ځکه چه ددې نه زموږ تحریک ته ګټه نه رسي بلکه نقصان رسي . اجلاس ختم شو او ما د صوبې د خدايي خدمتګارو لویې جرګې نه د دریو د دیوکسانو یوه کمیټه جوړه کړه او د اسمبلي ممبرانو ته مې ووې چه سبا له به تاسو راځئ او یو یو کس به ځان ځان له خپله رایه او بیان دې کمېټۍ له ورکوئ سبا له چه هغې کمېټۍ خپل کار شروع کړو نو د امیر محمد خان د هوتي نه علاوه نورو ټولو ممبرانو د وزارت په حق کښې رایه ورکړه زه حیران شوم او بیرته راووتم ټولو ممبرانو ته مې ووې چه داځنګه خبره ده پرون تاسو د وزارت مخالف وئ او نن یې ملګري شوئ ډاکټر صاحب ماته ووې که ماته اجازت وی نو دا راز به زه ښکاره کړم ما اجازت ورکړو هغه ووې چه دوی ټول وایي چه وزارت دې وی ملګوی دې هغه څه چه مونږ ورته وایو . لیکن دغه خبره مونږ ته منظوره نه ده نو به مونږ د باواچولو د پاره دوی بیا د وزارت د ماتېدو تپه کوي . خیر مونږ خواره شو مګر دوزارت د پرېښودو په باره کښې زما رایه نوره هم ټینګه شوه او څو ځله د آل انډیا کانګرس های کمانډ ته مې دا خبره وړاندې کړه چه تاسو مونږ له اجازه راکړئ چه مونږ د سرحد وزارت مستعفي کړو ځکه چه مونږ ته د فایدې په ځای نقصان رسېږي هغوی اجازت نه راکوله او راته به یې وې چه ټول وزارتونه به په یو ځل پرېږدو . دغه مګر د خدای فضل دی چه د یورپ دویم لوی جنګ په (۱۹۳۹ع) کښې شروع شو .

وزارتونه مات شول :

کله چه یورپ کښې د جنګ په شروع کېدو برتانیې د جرمنی خلاف د جنګ اعلان .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو نو دهغی سره سره یې د هندوستان د طرف نه هم د جرمنی خلاف د جنګ اعلان وکړو
کانګرس په دی اعتراض وکړو چه د تیرو صوبائی انتخاباتو نه دا خبره واضحه ده چه
مونږ د هندوستان د اولس نمائندګان یو. نو په کار دا وو چه د هندوستان د طرف نه
جنګ د اعلان کولو نه وړاندی د هندوستان د خلکو رایې معلومه کړی شوی وی. بله
مطالبه یې دا هم پیش کړه چه که د برتانیې او د اتحادی طاقتونو دا اعلان صحیح وی
چه دوی په دنیا کښی د صلح او امن او ازادی د پاره جنګیږی نو کانګرس تپوس کوی چه
ایا په دی که به هندوستان هم شامل وی او که نه؛ مخکښی ورته بیا کانګرس دا ویل چه مونږ
شکه د دغو اصولو د پاره جد وجهد کوو او حکومت برتانیه له دا تسلی ورکوو چه هندوستان
هم په دی جنګ کښی هغوی سره ځنګ په ځنګ ودریږی او د هیڅ قسم قربانی نه به غاړه
نه غړوی خو په شرط د دی چه حکومت برتانیه دا اعلان وکړی چه د جنګ په خاتمه به هغوی
هندوستان له ازادی ورکړی. چونکه حکومت برتانیه د دی اعلان کولو نه انکار وکړو نو
د دی خلاف د احتجاج په طور د کانګرس ټولو صوبائی حکومتونو په جمع استعفا وکړه او مونږ
دا ای د دی مصیبت نه خلاص کړو. د وزارت د ماتیدو نه وروسته ما ټولی صوبی دوره
کړه. د وزارت په وجه چه په صوبه کښی کوم جمود پیدا شوی و د وزارت په پرېښودو او زمونږ
کوششونو جلسو او تقریرونو په خلکو کښی ورو ورو بیا ژوند راپیدا شو. دیورپ دویم لوی
جنګ شروع شو. د کانګرس د پاره دا خبره ضروری وه چه د جنګ په باره کښی قوم د خپلی پالیسی
خبر کړی. د کانګرس ورکینګ کمیټی د دی کار د پاره په واردها کښی راجمع شو. پنډت
جواهرلال نهرو چین ته تللی و هغه یې د تار په ذریعه راوغوښتو هغه د هوائی جهاز په ذریعه
راورسولو په دی کښی فیصله وشوه چه بله میاشت کښی به بیا راجمع کیږو او ختمی فیصله به کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیرنګیانو ددی نه پس په ټول هندوستان کښی د مسلم لیګ وزارتونه جوړکړل
خوزمونږ صوبه کښی یی د مسلم لیګ وزارت قایم نه کړو. ګورنر کننګم به ویل چه دلته زه د مسلم
لیګ حکومت نه جوړوم، که زه چیری حکومت جوړوم هغه به د ډاکټر خانصاحب وی. نو
زمونږ خلک په دی خوشحال وو چه د مسلم لیګ حکومت نه جوړوی خو زما دی سره اتفاق
نه وو، او زما د ګورنر دا خبره خوښه نه وه ولی چه ما ویل چه د مسلم لیګ حکومت جوړشی
نو چه خلکو ته د خدای خدمتګار د حکومت او د مسلم لیګ د حکومت فرق او ښه او بد معلوم
شی خوا خو هغی ګورنر چه دلته د مسلم لیګ حکومت نه جوړوو، د مسلم لیګ حکومت جوړکړو
زه په جیلخانه کښی چه خبر شوم چه د مسلم لیګ حکومت جوړشو، نو ددی په جوړیدو قوم
پرست خلک ډیر خفه وو ولی زه خوشحاله وم. خلک حیرانیدل. ما به ورته ویل چه زمونږ
دا قوم ډیر عجیبه دی. تاسو نه ګوری؟ مونږ دوه اینګ کتلی دی او دوی ړوندی غواړی، مونږ سره
ړوندی ناسته نوزمونږ نه خفه وو مونږ دوه اینګ کتلی وو هغه به مو ورکولو او مسلم لیګ به داخم
نه ورکوی او هم دغه شان وشوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدايي خدمتګارو غونډې پرزې

انفرادي سول نافرماني، زما دقتل سازش، هزاره کښې دخدايي
خدمتګارو کيمپ، اتمانزو کښې کيمپ، عالمي جنګ
او کانګرس، قبايلو ته دخدايي خدمتګارو
وفدونه، هندوستان پريږدئ
تحريک، دميرولېس واقعه، زما ګرفتاري
او هوري پورجېل، وزارتونه جوړېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخو د ۱۹۴۲ کال په دسمبر کښې ورکنګ کميټۍ د انفرادي سيول نافرمانۍ قرار داد پاس
کړو او دا فيصله يې وکړه چه دا سيول نافرماني به صرف د آل انډيا کانګرس کميټۍ ممبران د
مرکزي اسمبلۍ ممبران او د صوبايي اسمبلۍ ممبران کوي او د دې دپاره هدايات او
قواعد هم خواره کړل چه په دې طريقه به دا کوي . په پېښور کښې مونږ د خدائي خدمتګارو
په دفتر کښې دا ټول شوي يو ممبر به مو را غوښتلو ، هغه ټول هدايات او قواعد به مو ورته
بيانول نو بيا به مو د هغو عملي کولو او پوره کولو وعده ترې اخيستله . بير سټر قيوم
د مرکزي اسمبلۍ ممبر و کله چه ډاکټر خانصاحب د صوبې اسمبلۍ ته ودرېدلو نو هغه
د مرکزي اسمبلۍ د ممبرۍ نه استعفا وکړله او پخپل ځاي د پېښور ښار نه بير سټر
عبدالقيوم ممبر کړو . زما په ده ډېر اعتبار نه و او دې څه چه د دې ټولو دا سمبلو
ممبرانو نه مې هم اميد نه وچه دوي به په دې پوره عمل وکړي نو ده له مې اجازه نه ور
کوله . ډاکټر صاحب را ته د ده دپاره ډېر منت وکړو نو اجازه مې ورکړه دا هم ورکنګ کميټۍ
پاس کړې وه چه شايد د سيول نافرمانۍ سره به دا خلک ګرفتار نشي . که ګرفتار شول خو
ښه او که حکومت ونه نيول نو دوي له په کار دي چه کور کښېنني او په دې قام پسې کلي
په کلي وګرځي او د سيول نافرمانۍ تقرير ونه دې کوي تو هغې پورې به ګرځي څو پورې چه
ګرفتار شوي نه وي . ليکن افسوس دې چه ډېرو لږو خلکو د دې پابندي وکړه اکثرو
کسان ورځ دوه اخوا دې خوا وګرځېدل او پخپلو کورونو کښې کښېناستل او وکيلانو خو
دومره کمال وکړو چه دا کار خو پرېږده خپل وکالت يې شروع کړو او د ټولو نه اول بير سټر
قيوم په وکالت شروع وکړه . د هزاره ي دو وکيلانو خو دا حال و چه خدائي خدمتګار و ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلټنګ کولو هغوی کچری ته بند ولی خدایی خدمتګار به ګرفتار ریدل او په دغو کچرو کښې ستیره ګری وکیلانو به پیسو باندی دخلکو مقدمی کولې او دتولونه عجیبه خبره خولا داوه چه دې وکیلانو نه کچری ته پرېښودې او نه تحریک. ماپخپله داوکیلان او بیرسټران راتول کړل او ورته می ووې چه دا تا سو د خدایی خدمتګاری دا صولونه مخالف کاروونه کوئ خپل ځانونه او جماعت بدناموئ نو مهربانی وکړئ یا کچری پرېږدئ یا جماعت هغوی دې دواړو ته تیار نه وو ځکه چه په کچرو کښې پیسی وې او جماعت کښې عزت وقار زمونږ څینو خدایی خدمتګارو ملکرو ډېر سنه کار وکړو، پخپلو خلکو کښې کلی په کلی ګرځېدل خلک یې پوه کړل خو حکومت نیول نه، آخر ستړی شول او کارترې پاتې شو. زمونږ جماعت کښې دا قسم خلک ډېر کم وو، زمونږ تعلیمیافته ډلی هغه که انګریزی تعلیمیافته وو او که مذهبی تعلیمیافته و د قوم او ملک سره یې څه کار نه وو او نه یې څه همدردی او دلچسپی لرله بلکه دیو معمولی غرض دپاره به یې زمونږ تحریک سره مخالفت کولو. په ستمبر ۱۹۴۱ع کښې دهشنغر په یو کلی شیرپاو کښې زمونږ کیمپ و، دسمه په غاړه نورخاته طرف ته لګېدلی و دهشنغر خلکو ددی کیمپ انتظام کړی وکوم ځای چه زمونږ کیمپ و دهغه نه چاپېره فصلونه ولاړ وو لویې لښتې وې زمونږ دعلاقی اسسټنټ کمشنر یو پېرنګی وا او میجر کول یې نوم و زمونږ د تحریک ډېر مخالف و هسې خو هم هر پېرنګی زمونږ د تحریک مخالف وی او هر پېرنګی مونږ خپل دښمنان ګڼی چه په څه طریقه زمونږ تحریک ته نقصان ورسوي بیا هم هغوی هر کار په یوه مناسبه طریقه باندی کوی لیکن دا پېرنګی لا بل شان و دی خو تحریک خو پرېږده زمونږ په مرګ هم حصار نه و. دی چه زمونږ د کیمپ نه خبر شو نو زمونږ کیمپ ته نژدی دوه وروڼه کاکاخیل میاګان وو چه ډېر ظالمان وو هغه یې راوغوښتل او ورته یې ووې چه

دغه وخت هندوستان کښې وو ، هغه لاځکه کوي چه زمونږ دهغه چاچې لور چه د موږ
میراث یې هغې له ورکړې و مړه شوه نو د شریعت مطابق دهغې میراث نیم زما رسیدو
او نور اوسه پورې مال حکومت راکړې نه دی. دا میجر کول ډېر عجیبه سړی و دا بله عجیبه
یې واوری چه چرې به ده ته د خدائي خدمتګارو مقدمه پیش شوه نو خدائي خدمتګار
به یو قسم بیان کولو او ده به بل قسم لیکلو د خدائي خدمتګارې په مقابله کښې ده هر قسم بې انصافي
او دروغونه تیار و ډېر نالائقه سړی و هغه به خپله نالائقي پخپله منله یو ځل ما سره یو ځای
شوی و ، په خبرو خبرو کښې یې راته ووې زمانه خلک ګیلې کوي مګر حقیقت دا دی چه
دا د حکومت بې وقوفي ده چه زه یې په دې عهدې لګولی یم زه یو فوجي سړی یم زه په قانون
څه پوهېږم. ددې ټولو خبرو سره بیا هم هغه پیرنګی و ، د پیرنګیانو په راج کښې د
پیرنګی د پاره د لائق او نالائق سوال د سړي نه و ، بس دغه کافي وه چه پیرنګی دی ددې
خدمت په سلسله کښې هغه ترقي وکړه د ډېره اسماعیل خان ډپټي کمشنر ولګیدو.

د هشنغر د کیمپ نه وروسته زمونږ بل کیمپ په دولسم ستمبر ۱۹۴۱ کال کښې
په هزاره کښې وشو مونږ به د خدائي خدمتګارو د تعلیم او تربیت د پاره دغه شان
کیمپونه کول او ور سره به مو جلسې هم کولې. په ایبټ اباد کښې زمونږ جلسه وه تقریرونه
کېدل زه هم په ستېج ناست وم چه په دې کښې خان میر هلالی صاحب په ستېج
ودرېدو او تقریر یې شروع کړو چه څه وخت ده د جناح صاحب نوم واخیستو نو د نوم سره
سره سم ما د لمنې نه ونیوو او کښې می نولو او زه پاڅېدم جلسې ته مخاطب شوم او ورته
می ووېل چه ای خدائي خدمتګارو ورونو مونږ خدائي خدمتګار یو خدائی ته د خدمت
ضرورت نشته زمونږ کار د خدای د مخلوق خدمت دی زمونږ کار په چا اعتراضونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او نکته چیني نه ده او دا زمونږ کار نه دی چه په نورو جماعتونو او د هغوی په مشرانو نکته چیني او اعتراض وکړو زمونږ کار دا دی چه مونږ خپل پروګرام خلکو ته پیش کړو چه مونږ ستاسو د پاره دا غواړو او دا کار یوازې نه کیږي دا به هله کیږي چه تاسو دا سره ملګري شئ ملک هم ستاسي او زمونږ شریک دی، قوم هم شریک دی او کار هم شریک دی. زه به چه کومه جلسه کښې وم او چا چه به خپل تقریر کښې د یو جماعت یا د یو لوی سړي نوم په بد ه واخیستونو ما به کښینولو او پوهولو چه ته خدايي خدمتګاری تا ته په یو کس یا جماعت د اعتراض کولو حق نشته ته که خلکو ته خه وايي نو د خپل جماعت په باره کښې ورته وایه حقیقت دا دی چه زمونږ دغه اصول وو.

په دې کیمپ کښې دا فیصله وشوه چه مونږ به په اتمانزو کښې د قولي صوبې یو لوی کیمپ کوو په نهم نومبر ۱۹۴۱ کښې په اتمانزو کښې یو لوی کیمپ وشو په دې کښې زمونږ د قولي صوبې د هرې برخې نه خدايي خدمتګار او د جرګې ممبران شریک شوي وو، دری سوه شپیته تنه پکښې خدايي خدمتګارو او یوسل وپنځوس د خدايي خدمتګارو د جرګو ممبران وو. د دې نه علاوه د کشمیر شیخ عبدالله، بخشي غلام محمد او افضل بیګ د خپلو ملګرو سره شریک شوي وو، دغه شان د بلوچستان عبدالصمد خان اڅکزی سره د ملګرو راغلی وو او دغسې د کیمپونو دا سلسله په ټوله صوبه کښې مونږ جاري وساتله او د خدايي خدمتګارو تربیت پکښې په ښه شان سره وشو او د جلسو په ذریعه موعام خلکو سره هم تعلقات زیات او پاخه شول او ډیر کار خلک پیدا شو چه قام او تحریک ته یې ډېره فایده ورسوله.

په ۱۹۴۱ کال کښې جاپان هم په دویم لوی جنګ کښې شریک شو په فلپاین یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

حمله وکړه او چه د برما سرحد ته راورسیدلو کانګرس دا مناسب وګڼل چه پخپلو فیصلو باندی
په دویم ځل غور وکړي د دی دپاره په باردولی کښی د کانګرس دورکنګ کمیټی جلسه جوړه
شوه . دا پوره همه جلسه وه او لس ورځی جاری وه ، د کانګرس دورکنګ کمیټی د
ممبرانو په مینځ کښی یو اصولی اختلاف پیدا شو هغه دا وچه مونږ د عدم تشدد لاره
اختیار کړو او که د تشدد لاره اختیار کړو ؟ کانګرس تول عمر د عدم تشدد د په لاره تللی و
او په دی وخت کښی د اکثرو ممبرانو دا رایه وه که چیری پیرنګیان مونږ له خپل حق را کوی
نو په دې وخت کښی مونږ هغوی سره هر قسم امداد ته تیار یو او د تول عمر د عدم تشدد د
دا اصول به هم قربان کړو ، مګر ګاندهی جی دې ته تیار نه و او نه زما هغوی سره په دې
اتفاق و ، زه او ګاندهی جی یو طرف ته وو او هغوی تول بل طرف ته وو دا تجویز چه وړاندی
شو پاس شو نو په دی وجه ګاندهی جی او ما د کانګرس ورکنګ کمیټی نه استعفاء وکړه او
او په دی فیصله وشوه چه په وارده کښی دې زر تر زره د آل انډیا کانګرس کمیټی یوه
جلسه وشی او دا خبره دې وړاندې شی . زه په وارداکښی وم چه ماله د دکن حیدراباد
نه دغنی او د هغه سخراو خوابنی د طرف نه خط راغی چه دغنی لور وشوه ، مونږ تا ته میاد کباد ی
درکوو . زه بیا دکن حیدراباد ته لاړم د روشن مشرح خور ستهیش ته راغلی وه ، او د هغی
سره هغوی کره لاړم ، د روشن مور او خور او بودا پلار د پوره ښکلی خلک وو . د هغی پلار
د حیدراباد سره ځایونه ماته وښودل ، د ښار نه بهر د دوی ډیر ښکلی کور وو ، زه د
می غوښتل چه څو ورځی ورسره تیری کړم ، هغوی هم نه پریښودلم چه ژر لاړ شم . خو کلی ته
راغلم او کار می شروع کړو .
د ورکنګ کمیټی دا میټنګ ختم شو او مونږ تول خپلو ځایونو ته لاړو ، څنګه چه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

آل انډیا کانګرس کمیټۍ جلسه نږدې وه زه بمبئي ته لاړم او د جلسې د پاره ایسار شوم د جېلخانې د خوراک په وجه زما غاښونه خراب شوي وو هغه مې اوښکلي وو او په بمبئي کښې مې نوي غاښونه ایښودل. سعدالله د بمبئي په کارپوریشن کښې انجنیرو، هغه مې خبر کړې وُ، هغه نو ټېشن له راغلی وا او زه د هغه کره لاړم. بمبئي کښې د هغوی ډېر ښکلې کور و صوفیه چې د ده بی بی وه ډېره ښه ځنې وه، ډېره قوم پرسته وه، زما به یې ډېر ملاړ کولو، په دغو ورځو کښې یونس جان هم بمبئي کښې وُ او ما سره دېره و او د جناح صاحب سره یې ډېر تګ راتګ وا او ما ته یې د جناح صاحب ډېر قصې کولې او را ته به یې وې چې جناح صاحب وایي چې ما نه چا پېره متول بل د یا نشته او خود غرضه خلک دي او که چېرې د عبدالغفار خان په شان یو سړي راسره ملګري شي نو ګوندۍ به چې زه به څه وکړم. هر سحر چې به دی تلونو ما به پوهولو چې کوره پام وکړه زما ذکر جناح صاحب سره ونه کړې زما دا خیال وُ چې هغه به ضرور ده سره زما خبرې کوي چې دی ورسره بغیر زما د تپوس نه څه وعده ونه وي کړی. چې جناح صاحب د مسلم لیګ د خیال سړی دی او زه د خدایي خدمتګار د خیال سړی یم او مسلم لیګ ما ته د پېرنګیانو جوړه شوې ډله ښکاره ده مګر یونس جان زما په نصیحت عمل ونه کړو او اخري ورسره زما ذکر وکړو. جناح صاحب ورته ووې چې زما له طرفه ورته د چاي دعوت ورکړه، مګر زه هغه شپې له د کانګرس جلسې له واردې ته روان وم، نو په دې وجه مې ټیلفون په ذریعه د هغه شکریه ادا کړه او معذرت مې ورته پیش کړو او واردې ته روان شوم.

د کانګرس د جلسې د پاره د هندوستان د ټولو صوبو نه خلک راغلي وو ځکه چې دا ډېره اهمه جلسه وه کوم قرارداد چې ورکنګ کمیټۍ بار دولي کښې پاس کړی وهغه وړاندې شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پرېښودنې پرې وشو، زما هم اراده وه چه ممبرانو ته خپل خیال ښکاره کړم، مګر د جلسې صدر مولانا ابوالکلام ازاد ماله اجازت رانکړو او هغه قرارداد په اکثریت سره پاس شو د پاس کېدو نه پس ما د کانګرس نه استعفا ورکړه، مولانا صاحب راته دوې چه د اخبار والا و سره د دې ذکر مه کوه. دا زما کار دې زه به لې اخبارونو کښې د خپل طرف نه شایع کړم مګر شرط به دا وی چه ته به د خپل ځان په ځای د خپلې صوبې یو سړې مقرروې او که چېرې ستا د صوبې کارکنانو ته ستا د دایې ضرورت وی نو دا به هم ورکوې. کانګرس هغه دستور نافرمانی انفرادی ستیه ګره هم واپس واخیسته. دوی که د پېرنګیانو د خوشحالولو د پاره څومره خوشامندې وکړې خو د پېرنګیانو په زړونو کښې زمونږ د پاره د رحم ګنجایش نه و او د دوی یوه خبره یې هم و نه منله.

د کانګرس جلسه ختمه شوه زه پېښور ته راروان شوم ما د صوبې جرګه راغونډه کړه او په اتفاق سره مونږ اکټر صاحب د کانګرس د ورکنګ کمیټۍ ممبر مقرر کړو، د ممبرانو تسلي مې وکړو، دوی ته مې د جرګې کار وسپاره او د خدایی خدمتګارو کار ما واخیستو، مولانا ن بیا هم زما هغه استعفا شایعه نکړه، اخر ډېره موده پس یې شایع کړه. د غور د ځو کښې جاپانیان په ډېرې تېزۍ مخ په وړاندې روان وو، امریکې او پېرنګیانو له یې ډېر شکستونه ورکول جنګ د هندوستان سرحد ته را ورسېد، برما هغوی قبضه کړه او په مخه راروان و ملاسره دا فکر پیدا شو چه که د دې د غسې راروان وی نو ممکن دی چه ډېر زر د هندوستان یوه برخه ونیسی او شاید چه ټول ملک کښې ګډبړې پیدا اشي.

زما دا یقین وو چه څنګه پېرنګی ته د جاپان د طرفه خطره هندوستان ته او بیا د یخوا زمونږ ارخ ته رانژدې کېږي نو پېرنګی به ضرور دا کوشش کوی چه په دې ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې فساد وکړي ، داسې خبرونه هم مونږ ته رارسېدلي وو چه پېرنګي دخپلو ایجنټانو
په ذریعه په قبایلي علاقو کښې ددې قسمه غونډې کړې وې ترڅو چه یوه غونډه په پېړیځ
شبقدر کښې دخان بهادر قلي خان په ذریعه دمومند و رابللې وه چه هغې ته دصوبې
نورنز کننګم عجیبه هم ورغلي وو . مونږ ته محسوسوله چه دپېرنګي به داکوشش وي
چه مونږ پښتانه سره پخپل منځ کښې ورلاندې باسي . نو مونږ له په کار دي چه ددې د
پېرنګ دغو علاقو ته خپل خلک ولېږو او دوی پوه کړو چه مونږ دیو بابا اولاد پښتانه یو
پېرنګیانو دوی زمونږ نه بېل ساتلي وو . تاسو ته به یاد وي چه کله په ۱۹۳۰ع کښې
پېرنګي په خدايي خدمتګارانو ملک سور تنور کړو نو زمونږ دا ټول قبایل ورسره د
مومند او اپریدو نه واخله تر وزیرستانه پورې دوی خپلو پښتنو ورونو په مرسته
پېرنګي مقابل ته ودرېدلي وو ، دهغې په نتیجه کښې پېرنګي خپله ټوله توجه دېغوا وګرځوله
ددې لرا او بر پښتنو شلوولو وشي ، او زمونږ او ددغې قبایل رونړو د تعلقاتو دخرابولو
خاطر زمونږ په منځ کښې په هیڅ قسمه فریب دهوکې دروغ او بې ایمانۍ په صرفه ونکړه .
چه دخدايي خدمتګارۍ تحریک شروع کړو نو د پېړځله مې داکوشش وکړو چه زه د
پلو دې ورونو له لاړشم دا دپښتنو تحریک دی ، دوی هم پښتانه دي چه دې تحریک
مونږ سره شریک شي ولې پېرنګیانو پرې نه سنودم ولې چه پېرنګیانو وې چه دهغوی
زمونږ په منځ کښې وروروولي جوړه نه شي ، دقبایلو مسئله زمونږ قامي مسئله وه زما
خیال زمونږ دمرګ او ژوند مسئله وه ، ددې کار دپاره ما دخپلې صوبې دوره شروع
چه خپلو خلکو سره په دې حق کښې سلا او مشوره وکړم او ددې کار دپاره خدايي خدمتګار
کړم چه هغوی دې دقبایلو علاقې له لاړشي او پخپلو پښتنو ورونو وګرځي هغوی دې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجوده حالاتو نه خبر کړي او په هغوی کښې دې وروولی، عزیز دارې، اتفاق پیدا کولو
کوشش وکړي.

په دغو ورځو کښې پیرنګیانو یو وزیر هندوستان له رالیږلی وچه د هندوستان
او انګلستان په منځ کښې روغه جوړه وکړي دده نوم سر ستیفورډ کرپس و، زه په کوهاټ
کښې وم چه ډاکټر صاحب راته ټیلفون وکړو چه دغه شان قصه ده او ماپسې دوه ګنګ کمیټی
نه خبر راغلی دی چه شمله کښې حاضر شه، ماورسره اتفاق وکړو او ورته می ووې چه لاړ شه
ځکه چه مونږ ټولو دا غوښتل که پیرنګیان په روغه جوړه مونږ له خپل حق راکوی نو ددې نه
به ښه خبره کومه وي، ډاکټر صاحب لاړو دغه وخت په پیرنګیانو ډیر سخته وه جاپان
د سیلاب په شان راروان و او دهرچا دا خیال وچه جوړه به وشي او مونږ له به خپل حق
راکړي مګر پیرنګیان د هندوستان پرېښودو ته کله تیار وو؟ د دغو خبرو په ناکامی د
هندوستان خلک ډیر مایوسه شو او دا یقین یې وشو چه پیرنګیان مونږ له خپل حق نه راکوی
او دا شک یې پیدا شو چه پیرنګیان به هندوستان جاپان ته پرېږدي او مونږ ته یې
نه پرېږدي دې مایوسی د خلکو عقیده هم کمزورې کړه خلکو به وې چه په عدم تشدد
څه کیدی نه شي مونږ له په کار دی چه د خپل ملک د ازادۍ د پاره د تشدد د نه کار وا
او دغه وجه وه چه د هندوستان په مختلفو علاقو کښې ډیر تشدد وشو. د یورپ ا
امریکې هم ډیر عجیبه خلک دي، د جنګ نه مخکښې به دوی او ددوی اخبارونو د ګا
جي ډیر زیات تعریفونه کول او عدم تشدد یې د دنیا د امن، صلح، اباد ی او تر
د پاره ډیر ښه سیکم ګڼلو مګر کله چه جنګ شروع شو نو بیا خو پیرنګیانو او امریکې ته
امداد ضرورت و او پخپله یې په تشدد لاس پورې کړې و هغه وخت یې په عدم تش

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې کته وه او اوس یې تشدد په کارونو چه کانګرس یا ګاندهي جي به د عدم تشدد نوم واخیستو دا به د دوی په طبیعت بدلګېدو او د ګاندهي جي برخلاف به یې په اخبارونو کښې لوی لوی مضمونونه چاپ کول ما چه به دغه مضمونونه ولوستل نو دغو خلکو پورې به د پېرخندل او اتله او دغه خلک به هم راته د خپلو خلکو په شان خودغرضه او بې اصوله ښکارېدل.

قبایلو ته د خدائي خدمتګارو وفدونه:

ما د ټولې صوبې دوره وکړه، لویې لویې جلسې وشوې او ټولو خدائي خدمتګارو سره سلا مشوره وشوه. ټولو ما سره دا ومنله چه په دې نازک وخت کښې په کار دي چه خپلو قبایلي وروڼو له لاړشي او هغوی په دې ټول حقیقت پوه کړي. د صوبې دوره مې شروع کړه او د دې کار او خدمت د پاره د صوبې په ټولو ضلعو کښې د پېروکسانو ماته خیل خدمات وړاندې کړل. زه چه د دورې نه بېرته راغلم نو شاد محمد مېرزی می ملکنډ ایجنسۍ ته ولېږه، په ملکنډ ایجنسۍ کښې زمونږ د پېرخدائي خدمتګارو وو په ۱۹۳۰ کال کښې چه په نورو ضلعو کښې د خدائي خدمتګارۍ تحریک شروع شوی و نو دغلته هم شروع شوی و او د دې ایجنسۍ پښتنو ورونو د ۱۹۳۰ کال په جنګ کښې مونږ سره سمه برخه اخیستې وه شاد محمد خوشحال د غلته کار وکړو خو کله چه پولیټیکل ایجنټ خبر شو نو هغه یې فوراً ګرفتار کړو او دری کاله یې سخت قید کړو.

پېرنګیانو به هیڅ شان نه غوښتل چه مونږ دې دغلته کار وکړو خو مونږ هم فیصله کړې وه چه د دې نازک وخت کښې به د قبایلو وروڼو علاقه کښې کار کوو ولې چه دا خو زمونږ د ابادۍ او بربادۍ سوال دی مونږ دا فیصله وکړه چه که پېرنګي اجازه کوی که نه خو مونږ به دغلته کار کوو او په پښتنو کښې به پوهه او اتفاق پیدا کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د صوبې ګورنر سر جارج کننګم و دی ډېر نرم، هوښیار او چالاکه سړی د
ما ورته یو خط په دې مضمون ولیکه چه: «نن په دنیا کښې د انقلاب یو زوروور سیلاب راروان
دی، موږ ویرېږو چه چیرته زموږ په کور کښې ګډوډ نه شي او موږ پخپلو کښې برباد نه شو
نو د امن د قیام د پاره موږ دا خبره وړاندې کوو چه ازادو قبایلو ته وفدونه ولېږو او هغوی د دې
حقیقت نه خبر کړو، موږ تا له تسلي درکوو چه موږ هلته ستا سو د حکومت برخلاف د هیڅ قسم
کار نه کوو موږ خپل غم اخیستی یو او هغوی سره به خپله د وروری، همدردۍ او قامولي
خبره کوو، امید دی چه څومره زر کیدی شي ته به موږ ته د دغه خیر کار د پاره اجازت
راکړې. څه ورځې تېرې شوې، زما د خط ځواب را نغی بیا می ورته ولیکل که چیرې ستا خوښه وي
او که دې خوښه نه وي موږ نور ستا د اجازت انتظار کولی نه شو، د فلانی تاریخ پورې که ستا
اجازت رانغی موږ به خپل وفدونه دې علاقو ته لیږو، موږ د خپلو وفدونو د لیږلو د پاره
۵ د اګست ۱۹۴۲ کال مقرر کړی دی.» دا لیک می د یونس جان په لاس ګورنر له ورلیږلو ګورنر
نتهګلی کښې و. یونس جان چه نتهګلی ته ورسیده نو ورته معلومه شوه چه ګورنر پخپله بنګله
کښې ټول پولیټیکل ایجنټان او د صوبې ټول ډپټي کمشنران راغوښتي وو او هغوی سره
په دې معامله کښې سلا کوی یونس را ته دا هم ووې چه فیصله یې په دې وکړه چه د صوبه سرحد
علاقه کښې دوی نه منع کوو او په ازادو قبایلو کښې به د پولیټیکل ایجنټانو په ذریعه څومره چه
کیدی شي موږ ته به مشکلات پیدا کوي او زموږ د خیر دا کار به ناکامیابه کوي یونس جان
زما د خط ځواب راوړو هغه کښې ګورنر موږ له یو قسم اجازت راکړې و موږ سبا له د کاملډار خان
په مشرۍ کښې یو وفد د ملکنډ په لاره باجوړ ته ولیږه کله چه وفد د ملکنډ ایجنسۍ ته ورسید
نو د ملکنډ پولیټیکل ایجنټ د سمې او سوات راغیزي، خانان، ملکان را ټول کړي وو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ وفد ته یې لاره نیولې وه او ورانګې یې نه پرېښوولې، پیرنګیانو زمونږ ته لوی
شر او فساد جوړه کړې وه او زمونږ یې کور کښې جنګولو. دوی کامدار خان د وفد مشر ته ووې
چه تاسو واپس ځئ، مونږ لا د نه درکوو هغه ورته ووې چه زمونږ کتاب کښې واپس تلل
نشته مونږ به یا ورانګې ځو او یا به مړه او که باچاخان راته ووې چه واپس شئ نو بیا به
هلته واپس شو، اګرچه د دې خانانو، ملکانو نیت ښه نه و او د پولیټیکل ایجنټ په بلنت
راغلي وو مګر کله چه دوی زمونږ سره د خلکو جوش او همدردی ولیده نو د لارې د بندولو
جرئت یې ونه کړې شو او بیا د دغو ملکانو، خانانو جرګه ماله مرکز له راغله او ماته یې ډېر منت
وکړو چه مونږ پولټیکل شرموي ته دا جرګه واپس کړه، ما دوی پوه کړل چه دا جرګه خو ستاسو د
پښتنو د خیر د پاره ما درلیږلې ده خو هغوی د پیرنګي نه ډېر مجبور وو آخر فیصله په دې وشوه
چه په ملکنډ کښې د ملکنډ ایجنسۍ کار به مقامي خدمتګار کوي او مونږ به یې نه منع کوو او
دا وفد دې د ملکنډ په ځای د کوټ او اګرې په لاره باجوړ ته لاړ شي ما ورله د وفد په
نوم خط ورکه چه تاسو د ملکنډ د لارې په ځای د کوټ او اګرې، اتمانخیلو په لاره باجوړ ته
لاړ شئ. د کوټ کلي کښې کاکاخیل، میاګان وو هغوی ظالمانو د پولیټیکل د خوشحالۍ د پاره
زمونږ وفد وواهه، په کانو یې وویشتل ګریوانونه یې تړي وشلول. باجوړ کښې هم پیرنګیانو
د وفد د رسیدو نه مخکښې جاسوسان لیږلي وو او پیسې یې خورې کړې وې چه دا وفد
هندوان دي او د هندوانو ایجنټان دي او د مسلمانانو غلامولو له هندوانو رالیږلي دي
او ډېره د افسوس خبره دا ده چه باچاګل صاحب د حاجي صاحب د ترنګزو مشر ځوی هم
زمونږ خلاف د غسې پراپیګنډه په خلکو کښې کړې وه په یو ځای کښې هلکان زمونږ د وفد
مرګ ته تیار شوي وو خو مشرانو منع کړل او ورته یې ووې چه صبر وکړئ چه دوی راشي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ ترې پوښتنه وکړو، وفد چه کلی ته ورغی حجره کښې کېښنا ستل، نو عبدالمالک صاحب
فدا پاڅېد او هغوی ته یې ووې چه زمونږ پښتنو ورونو مونږ باچاخان تاسو له د دې له
پاره دالېږلی یو چه په دنیا کښې د جنګونو یو لوی سیلاب روان دی که مونږ بې خبره پاتې شو
نو لاهو به شو. باچاخان وې چه زما ورونو ته ووایئ چه پرې جنبې پرېږدئ نېږې کښېږدئ
او غی جوړې وکړئ چه مونږ د غه وخت کښې د دې قابل شو چه یو بل سره امداد وکړو او د
سیلاب نه ځان وساتو او باچاخان دا هم ویلي دي چه تاسو څرخې کوئ هسې نه چه سبا به
جنګ کښې کارخانې بندې شي او تاسو بربنډ پاتې شئ او غلې دانې به کور وکښې وساتئ چه
وږې پاتې نه شئ. او بل وفد مونږ باچاګل صاحب له مومند وله د فضل رحیم ساقي صاحب په
مشرۍ په ۹ اګست ۱۹۴۲ کال کښې ولېږلو دوی اول باچاګل صاحب سره ولیدل او ورته یې
ووې چه باچاخان وې چه زمونږ او ستاسو خو ډېر تعلقات وو دا څه چل دی چه نیه اخبارو
نو کښې په مونږ ستا د طرفه د کفر فتوې چاپ کېږي او د سیکو ډېرې پولیټیکل ایجنټ قلی خان
پخیل لاس هغه خانانو لیسی ګرځوی او هر چاته وایي چه وګورئ باچاګل صاحب په باچاخان
باندې د کفر فتوا لګولی ده. زمونږ خو دا خیال دی چه دا کار پیرنګیان د خپله ځانه کوي.
باچاګل صاحب زمونږ ساقي صاحب ته اوږده قصه وکړه او دا اقرار یې وکړو چه دا ما لېږلی دی
چه اخبارونو کښې دا خبرې چاپ شي او خلک د باچاخان نه واوړي. پیرنګیانو د کابل حکومت
سره هم سلا کړې ده چه که مونږ په جاپان جنګ بایلو د نو دا ټول د صوبه سرحد ملک به تاسو ته
پرېږدو او دا پښتانه د اسلام په نوم د جاپان سره وجنګوئ که جنګ موو ګټلو نو ستاسو
حکومت به پرې جوړ شي. باچاګل وې چه زه د دغه د پاره میدان او اروم، نو ساقي
صاحب ورته ووې چه صوبه سرحد کښې خو نور تنظیمونه هم شته د هغوی برخلاف ولې قدم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه اوچتوي نو هغه وخندل او ويل چه مونږ ته خو باچاخان يولوی خنډ په لاره کښې
پروت دی دا ستور تنظيمونه خوزه په يو سوک سمولی شم. خوساقی صاحب ته داپته ولګېده
باچاګل صاحب چه داخه کوی دافغانستان د صدراعظم محمد هاشم خان په اشاره يي کوی.
وفد بيا په ټولو مومندو کښې کلی په کلی کښې وګرځېدل او زما د دورو ولې او عزيز ولي ښاغلي
يي هرچا ته ورسولو. مومند د دروند ورسره هر ځای دعا د خير وکړه او د مومندو مشران
او ملکان ټول د باچاګل نه برخلاف شوي وو ځکه چه ده په افغانستان کښې خپلو خوشامندي
ګروله لوګنې کړي وي. دا وفد پنځوس ورځې پس واپس شو او مرکز ته ماله راغلل او د
خپلې دورې رپورټ يي مفصل راکړو، ما يو وفد تيراته، افريدو ورولوله هم ليږلی وو
هغه په څه وجوهاتو واپس راغلو. نو ساقی صاحب د وردګی ته می دوي چه زه غواړم
چه ته د دوونو د خدای خدمتګارو سره تيراته لاړشي او هغوی ته زما له طرفه دوروولی
عزيزداری او اتفاق پيغام ورسوې چه که چيري د دې جنګ مصيبت زمونږ په ملک
راشي نو چه مونږ يو بل سره د تکليف په وخت کښې امداد وکړو شو او که خدای په ژنګيانو نه
زمونږ ملک آزاد کړو نو چه د ټولو پښتنو قومي جمهوري حکومت جوړ کړی شو. ساقی صاحب
او د دزهرو فقير محمد او د پېښور تحصيل د پاوکي کلي عبدالمجيد خان مي ورسره ملګري
کړل. دوی په ۲۱ اکتوبر ۱۹۴۲ کال تيراله لاړل، په مختلفو لاروکښې ورته پولیټیکل ايجنټ
يوويشت سوه خاصه دار کښېښولي وو خو دوی تری خدای په امان کړل او تيراته ورسيدل.
دوی د افريدو او اتو قومونو کښې او د ورکزو خوار لسو خيلونو کښې قامي جرګې جوړې کړې. ټوله
تيراکښې يي دوره وکړه خلکو ورسره د ورورولۍ سلوک وکړو. ماله د دې وفد د ټلونه
وړاندې خوشحال خان ملک دين خيل راغلی وو. دې وفد زما ځای له راولېږه، زه به ورسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار وکړم، ما ورته ووېل چه مونږ سره خو پیسې نشته دي زمونږ خو دا کار دخدای د پاره
کوو خو ده ډېر اصرار وکړو او ووېل چه زه خو هم دخدای د پاره کوم نو ملا د وفد دده
ځای له ولېږلو ما دخپله طرفه ساقی صاحب له څه پیسې د دوی دخپل خرڅ د پاره او دجرګې
د پاره ورکړې دوی چه لاړل نو هلته یې کار شروع کړو جرګه هم وشوه او خدمت یې هم
شروع کړو په تیراکښې یې دوړې شروع کړې: شیخ محبوب علی پولیټیکل ایجنټ وا او حکومت
زمونږ دا کار نه خوښولو نو هغه ورپسې لګیدلی و. دغو ورځو کښې عاشق شاه باچا زما د
اجازت نه بغیر ورپسې تیراته لاړو او زه نه پوهیږم چه په کوم خیال یې داسې خبرې وکړې:
چه دخوشحال خان ملک دین خیل دا خیال پیدا شو چه دوی سره خو ډېر مال دی او هند-
وستان د دوی هر قسم خدمت کولو ته تیار دی، نو بیا عاشق شاه باچا واپس راغی او
خوشحال خان د ساقی صاحب نه د پیسو مطالبه وکړه ساقی صاحب ورته ووې چه مونږ
سره خو پیسې نشته سره د دوی جولوکښې وا چوو او جلسې له څو او که تا اسرخیل ملک
په چاخر خول غواړې نو پخپله ورسره خبره وکړې ده ورته ځواب ورکړو چه زما دځای نه
ځئ زما فقیران نه دي په کار نو هغوی افضل خان زخه خیل کورته بوتلل او هغه ورسره
دوه نیم کاله په تولو تیراکښې دخدای د پاره کار وکړو او د باړوان د صاحبزادګانو سره
دېره و هغوی هم د وفد سره دخدای د پاره ډېر کار کړې دی تیراکښې صرف دوه بزرګان
داسې وو چه د پیرنګیانو داثر نه بچ وو یو دخوګنو دانګوری ملا صاحب او بل د باړوان
صاحبزاده صاحب عبدالرزاق، دمحمود اخونزاده زوی محمد سعید خو ورته سپین
ووې چه زمونږ لنګر او نور کاروبار ټول د پیرنګیانو په امداد چلیږی داسې ورله دغو تږی:
بزرګ صاحب هم ځواب ورکړې و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوزیرو آزادو قبایلو ته می یو کسیز وفد میرزا تاج محمد خاموش لیږلی وهغه وزیروته ورسیدل او فقیر ایپی صاحب سره یې ملاقات وشو او زما د ورور ولی پیغام یې ورورسولو خو قام کښې ونه گرځېدو خکه چه فقیر صاحب ورته ووی چه دلته ستاد گرځېدو حاجت نشته دا قام جوړ شوی دی زه چه څه ورته وایم هغه کوي نو دی واپس راغی.

بل وفد کښې د پړانگو عبدالحکیم ستی جان او د بېټنو جرنیل عبدالرحمان می مسعود و ورولیږل خو هغوی د واړه حکومت گرفتار کړل، ستی جان یې واپس راولیږه او جرنیل عبدالرحمان بېټنی د ټانک د دوه کاله قید شو چه ته ولی د هشتنغر د سړي سره مسعود ولره روان وې. یو وفد می د ټل او هنگو د خدایي خدمتگارو کړ می ته ولیږه هر کله چه سدې ورسید ل نو یو جو مات کښې دیره شول، د کُرمی پولیټیکل ایجنټ ورپسې چل ملکان او سپین ږیري راولیږل. هغوی دوی ته ووې چه ښه به داوي چه تاسو واپس شئ او دلته ونه گرځئ دوی ورته ووې چه داولی مونږ خو ټول دیوې علاقې پښتانه یو تاسو هلته راځئ او مونږ دلته راځو. ملکانو ورته ووې چه مونږ د پولیټیکل ایجنټ نه مجبور یو تاسو خپلې علاقې له نه پرېږدو، د ډېر بحث نه پس هغوی د وفد د غړو پښې لاس د ټرل او ټرک کښې یې واچول او ټل او هنگوله یې ورسول. هغوی هم راغلل او ماته یې دا حال ووې.

زمونږ د دې وفدونو په تلو گرځېدو کښې او خلکو سره لیده کاته او تبادله خیالاتو کولو په وجه آزادو قبایلو ورونو کښې لویه تبدیلي پیدا شوه او په پښتنو کښې د تمام ولی وورورولۍ احساس او پوهه پیدا شوه، زمونږ د باجوړ د وفد مشر کامدار خان و چه ورسره صدر صاحب محمد اسرار او فدا عبدالمالک او ناظم سرفراز خان هم دو کامدار خان چه واپس راغی نو دا نوره ملگري می شاته باجوړ کښې پاتې شول، او میان صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالحکیم د چینګئ سره دیره شول.

بچو لپاره د تعلیم ورکولو د پاره یوه مدرسه هم پرانستله د هغې هم پرسېنه اثر وشو زمونږ یو خدايي خدمتګار د باجوړ نه پېښور ته راتلو چه په لاره په مومندو کښې غلو وشوکولو، د باجوړ خلک په دې ډېر خفه شو او تش خفګان نه هیڅ یې وکړه او د هغو غلونه یې حساب واپس واخیستو او هغوی معافي هم وغوښتله.

پیرنګیانو او د افغانستان حکومت زمونږ د دې وفد و نو د ناکامیا به کولو ډېر کوششونه کړي. وو خو خدای کامیاب نه کړل. دا خبره ما محسوس کړې وه چه د هر یو تحریک د پاره یو مرکز ضروري وي ډېر ځایونه می وکتل خو په څه وجوهاتو به پاتې شول د سردریاب د پل نه په قبله د کوړو او سردریاب منځ کښې د سیند په غاړه یوه دښته وه یو میل بره سویل غاړې ته یو چمن او میدان و، د غه ځای ځنګل و تنهایي وه د غه ځای مو خوښ شو او د اکړی او کوړو پښتنو د امځکه د مرکز د پاره وقف کړه.

په ۵ اګست ۱۹۴۲ کال مونږ د چارسدې د کیمپ نه وروستنه مونږ قوالو خدائي-خدمتګارو د منیر خان د باغ نه د خرولو ځانګي ورپسې هر چا د ځان سره، سره نه ما چه څو ځانګې اخیستې شوې هغه مو را واخیستې او پخپلو پښو سردریاب ته روان شو.. د لرګو نبله و لبست محمد اسرار خان صلح صاحب کړې و، مونږ لاړو ستني مو بنجي کړې لرګی مو پرې سواره کړل، لبنتي او لوخه مو پرې واچول او د علته دیره شوه، شپه او ورځ به لس، اته خدايي خدمتګار به ما سره د علته وو، ډوډۍ به راله وارث خان پخوالله اد کتوئ به مو پخپله پخوله، د دې ځای نه مونږ د ټولې صوبې د خدايي خدمتګارو سره رابطه قایمه کړه، د دوی چه به څه کار وو دلته به ما له راتلل او زما چه به څه کار وو د خدايي خدمتګارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ذریعه به مې خبروال دغه محکمه بنجره وه، مونږ به د سحر د چای نه پس تسکورې واخیستلې په کار به مو شروع وکړه، د دوی د دوختو پورې به مو محکمه جوړوله بیا به مو په هغه کښې سبزي کول شروع کړل، اتمانزو کښې دغني بټې وه په هغې کښې مو د مرکز د پاره د خښتو انتظام وکړو او ډېر انګو او با برې خدایي خدمتګار د هغو د راوړلو د پاره دومره ډېرې زیرې راوستې وې چې د هغې یو سر مرکز ته رارسېدلی و بل سر یې اتمانزو کښې و دغه شان په یوه ورځ کښې ټولې خښتې راوچلېدې: د آبادۍ د پاره مو د سپیند په غاړه ځای خوښ کړو هلته مو یو هال د هغه سره دوه کمرې او دواړه طرف ته برنډې جوړې کړې او د دویم چت په جوړولو مو شروع وکړه، دیوالونه جوړ شوا و چت پرې لا نه و جوړ شوی، چه پاکستان جوړ شو او مونږ ګرفتار شو د دې په ابادۍ کښې ټول کار خدایي خدمتګارو پخپله کړې وو. زه به هم ورسره لګیا وم ګلکار له به مې خښتې ورکولې. د هرې تپې نه به لس، پنځه لس خدایي خدمتګار ورته په وار راتلل او خپل خرچ، خوراک به یې هم د ځان سره راوړل. یوه هفته کار به یې کولو بیا به د بلې تپې خدایي خدمتګار راتلل. زمونږ اراده وه چه دلته به سکول او هسپتال هم جوړوو او ډېر وخلکو دا خیال ظاهر کړې و چه مونږ به دلته ځان له کورونه جوړوو تر دې حده چه مونږ دلته د خپلې مقبرې فیصله هم کړې وه.

بیرسټر قیوم چه وزیراعظم شو نو د مرکز د ورانولو او لیلامولو فیصله یې وکړه. د اکوړې خانانو ورته وویل چه دا ځای ورانوه مه دا خو هسې هم زمونږ جایداد دی، مونږ به یې لیلام کښې واخلو او مدرسه یا هسپتال به یې کړو، قیوم وې چه زه به دا خامخا ورانوم او د دې خدایي خدمتګارو د مرکز دا نښه ورکوم ځکه چه که دلته یې نښه پاتې وي نو چه بیا دوی په لاره ځي وایي به چه دغه زمونږ مرکز و چا دې لیلام ته غاړه کښې نښود آخر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشپږم نمبر کلي يو مومند نور محمد واخيستو او په همونو يعنې د اينامينټ بانډ يې ورله بنياد ونو پوري والو زول + نور محمد لېښتون ګړو. ده فيرنګي ده خوشحال وول . او قيوم ...

دهندوستان پرېږدئ تحريک:

کله چه دکرپس مشن ناکامياب شو نو دهندوستان په خلکو کښې مايوسي پيدا شوه او دافکري پيدا شوچه بغير دمقابلې نه پيرنګيان مونږ له څه نه راکوي په دغو وختو کښې په بمبئ کښې دورکنګ کميټۍ اجلاس و، په دې وخت کښې دکانګرس (QUIT INDIA) يعنې «دهندوستان نه ووځئ» تجويز پاس کړو اومهاتما ګاندهي او دورکنګ کميټۍ ټول ممبران ونيوی شو د دې نيول کېدو سره په ټول هندوستان کښې دپيرنګيانو برخلاف زور ورجد وجهد شروع شو چه دکانګرس ذمه دار کارکن پيرنګيانو قيد کړي وو او دوسته څوک ذمه دار کسان او مشران پاتې نه وو او خلک هم د پيرنګيانو نه مايوسه شوي وو . نو خلک دعدم تشدد په ځاى د تشدد په لاره روان شول . پيرنګيانو د تشدد دمقابله په تشدد وکړه او پيرنګيانو هم داغوښتل هغوى له عدم تشدد د مقابلې چل نه ورتلو او د تشدد دخو هغوى سره دومره سامان وو چه د پيرزدلي د تشدد دتحريک ختم کړو او په خلکولې دومره زور ظلم او زياتي وکړو چه په دنيا کښې به د وحشي نه وحشي قوم په چاکړې نه وي ، سړى خوپرېږده چه دښځو سره يې داسې سلوک وکړو چه په ليکلولې ماله شرم راځي . دګنهګار ، بې ګناه تميز نه کولو ، د ښمنان څه چه دخپلو وفادار ملګرو دښځو سره يې زيات شرمناک سلوک وکړو . داسې واقعات پکښې راغلي دي چه دفوج او پوليس دکارروايي نه علاوه پيرنګيانو په کلو باندې دهوايي جهازو نه په ميشن ګنونو ګولۍ ورولي دي او کلو باندې يې بمونه غورزولي دي . دسرحد په صوبه کښې زمونږ جرګې او خدمتګار هم راټول شو چه په دې خبره غور اوفکر وکړي چه په دې وخت کښې مونږ له څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول په کار دي، کانګرس د هندوستان په هره صوبه کښې د جد و جهد د پاره يو ډيکټيټر مقرر کړې و د غسې زه يې د دې خپلې صوبې د ډکټيټر مقرر کړې وم. ما ته دې اجلاس کښې حاجي فقيرا خان ووې چه ته خو د دې صوبې ډکټيټر مقرر شوې يې مونږ څه له را غواړې حکم کوه مونږ به د هغه تعميل کوو. ما ورته ووې چه دا خبره خو ټيک ده، خو زما په طبيعت کښې د ډيکټيټرۍ نشته زه به هر يو کار د ملګرو په مشوره باندې کوم، د يو دماغ په ځاى به د ډېرو دماغونو فيصله غوره وي. په اجلاس کښې د هزارې حاجي فقيرا خان ووې چه مونږ له په کار دى چه تاړونه پرې کړو او پلونه وران کړو ما ورته ووې دا تشدد دى خو بيا به هم تاله اجازه درکړم خو دومره وايم چه کوم سړي تاړ پرې کړي يا پل وران کړې نو نيغ به تانې له ورځي او د لوټ به کوي چه دا کار ما کړې دى، ځکه چه زه د پيرنګيانو حکومت نه غواړم. د دې فايده به دا وي چه د دې کار په وجه به دغه کلو عامو خلکو باندې تشدد نه کيږي هر څه سزا چه وي دى به برداشت کوي او که داسې ونه کړي نو د کلو په خلکو به ډېر تشدد د وشي او د هغوى چه مونږ سره کومه ملاړ دى د هغه به ختمه شي نو دغه تجويز په ځاى پاتې شو. بل تجويز ما وړاندې کړو چه مونږ له ول وفدونه هر يو عدالت او هر يو دليسي افسر له ليږل په کار دي چه دوى ته ووايو چه کويټ- يا قرارداد پاس شوى دى نو تاسو له په کار دى چه نوکرۍ پريږدئ. بل دا تجويز پاس شو چه د پيرنګيانو به التونو به چپاوونه کوو او د کورسونه به بې پاڅوو او عامو خلکو ته به دا وايو چه خپلې فيصلې کور کښې په خپله کوئ پيرنګيانو له ځئ دا خو زمونږ د قوم او ملک دښمنان دي او پيرنګيان خپل حکومت په مونږ باندې هم د دې نوکرانو ذريعه چلوي. خو چه زمونږ وفدونو پوره نتيجه ورنه کړه نو مونږ بيا چپاوونه شروع کول.

چپاوونه :

په پېښور، مردان، کوهاټ او بنو کښې خدائي خدمتګارو د ضلعو کچهرو باندې چپاوونه شروع شول او خدائي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

چانه گرفتار ول بلکه په دی سره به یې وهل دا وهل به پولیس کول او د پولیس سره به د خانانو او ارباباتو ډله هم د کومک د پاره ملګری وو او څه موسندیې هم د خدمتګارو د وهلو او د سرکار د امداد د پاره راغوښتی وو، په مردان کښې هم د غه حال و مګر هلته د خانانو ډله ماڼه وو. د سوات باچا میاګل صاحب د پرسوانیان د دوی د وهلو د پاره د سرکار په امداد کښې را لیږلی وو. دی ظالمانو به په داسې نا ترسئ وهل کول چه زه یې بیانولی نه شم د چاسر او پښه به یې نه کتل او اکثر به یې خدائی خدمتګار د غوبل د غوایانو په شان په نیغو وهل. اکثر خدائی خدمتګار به زخمیان شول، د چا سرمات، د چا لاس او د چا پښې. څوک به په وهلو کښې مړه شول، دپېښور د ډپټی کمشنر په دفتر چه خدائی خدمتګارو چپاو وکړو نو د نورو کوټک ما دو سره ډپټی کمشنر مرزا اسکندر پخپله کوټک په لاس را ووتو او په خدائی خدمتګارو یې را باندې کړل. حالانکه پیرنګیانو مونږ پسې کوټک را اخستی نه دی، او نه یې پخپل لاس مونږ وهلی یو، خو دی مسلمانانو د ورونو پسې کوټک را اخستو او په دی وهلو ټکولو کښې به خدائی خدمتګار یا هم ایډیشنل پولیس او انتظامی پولیس دایری ماتی کړی او په ګڼهوئ به ورننوتل، او حاکم که به پیرنګی وو ورته به یې وویل چه پیرنګیه ته د اوو زرو میلونه راغلی یې. دا زما ملک دی، دا مونږ ته پرېږده او ته خپل ملک ته ځه او که دیسی به وو نو ورته به یې وویل چه قوم فیصله کړی ده چه ته د پیرنګیانو نوکری پرېږده. سید اکبر خدائی خدمتګار د سکندر مرزا په ګذار د به زړه ولګیدو او د غلته شهید شو. پیرنګیانو پخپل لاس وهل نه کول. د دې چپاولو کی کمانډر د کوچروګړئ شاکرالله باچا و چه دا چپاو ونه یې دومره په ښه ډول او هوښیاریا منتظم کړی وو چه هغه پیرنګیان چه ده سره یې مقابله کوله پری قایله وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مردان، د چپاو کماندر سالار منیر خان وو او بیا عبدالعزیز خان و هغه هم د پرېړه
بهادرۍ د غه چپاو ورته چلولي وو. د چپاو نو زور په لویه پیمانه یا پېښور کښې و یا مردان کښې و
مردان کښې به د هغې کچرۍ په وړاندې پولیس او ایف نیشنل چاپېره کوټک په لاس
ولاړ وو. خدائي خدمتګار به راغلل نعرهٔ تکبیر الله اکبر فخر افغان زنده باد چغه به یې وهله
او د پولیس او ایف ایف نیشنل ګېره به یې ماته کړه او په کچرو به ورننوتل او د پولیس او کوټک ملګرو
به پرې را باندې کلک ماتګوه به یې کړل بیا به یې لاړۍ کښې واچول او چیرته لیرې به یې
د غورځول هلته به د دې چپاو د حالاتو معلومولو او د سلا مشورې د پاره دورې کولې خو
حکومت زه نه منع کولم. آخر د حکومت پالیسي بدله شوه او کومو خدائي خدمتګارو چې به
چپاوونه کول د دوی نه علاوه د هغو نیول یې هم شروع کړل او د دې خبرې تجویز یې هم وکړو
چې زه ترې څه کاروونه کړی شم. زه د کار د پاره مردان ته روان وم، د مردان نه بهر راته
پولیس ناست وو. هغوی ونیولم او راته یې ووې چې مردان ته ستا د تللو اجازت نشته
په موټر کښې یې کښېنولم او بېرته پېښور ته یې راوستم د ښار نه یې بهر پرېښودم. بل ځل
کوهاټ ته روان شوم، سپینې تانې سره پولیس ناست وو موږ یې د لارې نه کوز کړو
ټوله ورځ یې را باندې سپینه تانه کښې تېره کړه مازیګر یې په لارۍ کښې پېښور ته راوستو
او هلته یې پرېښودو. ما د حکومت دا طریقه مناسبه ونه ګڼله د قوم د خبردارۍ د پاره مې د
پېښور په چوک یادګار کښې جلسه جوړه کړه، په دې جلسه کښې ما خلکو ته د دې خبرې وړاندې کړې:
یوه دا چې د حکومت دا زما سره کومه طریقه روانه ده، دا ما ته توقع نښکارې ما سره دې دا
توقع نه کوي پادې، ما دې نیسي او یا دې ما پرېږدي. بله دا چې که چېرې موږ له خدای ګټه
واخله او موږ آزاد شو نو دا خبره زما یاده ولرئ ملک زموږ د ټول قوم او ټولو پښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپکې خبرې وکړې زه پخپله خان وم دومره مې ورته ووې چه پښتانه داسې خبرې نه کوي ستا مطلب وشو پېرنګیانو ستا خبرې واورېدې ترقي به دې وشي. همدغه شان وشوه زه یې د سر پیور جېلخانې له بوتلم او چکې کښې یې بند کړم. ډاکټران او هسپتال هم دو خو هغه زما د پاره نه و قیدیان خو خوک د خدای بندګان نه ګڼي. زما به تول وجود د درد نه کول او شپه د پرسخته تېره شوه سبا له ډاکټر وکتم هغه پرېشانه شو څه ملهم غوندې یې زما په پښتو پورې کړل چه سپرنټنډنټ راغې ما نه یې تپوس وکړو چه څنګه یې؟! پښتانه که د پرتکلیف کښې وي چه څوک ترې تپوس وکړي نو ورته وائي چه ښه یم ما هم ورته د غسې ووې سپرنټنډنټ حکومت له خبر ورکړو چه ښه دی هغوی اخبار کښې اعلان وکړو چه هغه ښه دی هسپتال کښې یو هندو ډاکټر و هغه مشر ډاکټر ته ووې چه ذمه داري به تا ده، بد نامي به ستاوې تا له په کار دی چه حکومت خبر کړې! هغه حکومت ته ولیکل چه دغه خبر غلط دی، دی جوړ نه دی حکومت سول سرجن را ولېږه هغه زما معاینه وکړه بیا یې ایبټ آباد له فوجي هسپتال له بوتلم ایکسرې وشوه معلومه شوه چه زما د دوه پښتۍ ماتې دي. سول سرجن پخپله زما پښتۍ وتړلې او پلاسترې پرې ولګول، بیا ترلوسو ورځو زه لږ به ارام شوم، څو ورځې پس مې اخبار کښې ولیدل چه د جېلخانې سپرنټنډنټ وائي چه هغه دروغ جوړ دی سبا له چه سپرنټنډنټ راغې هغه اخبار مې هغه له وښودلو نو هغه راته ووې چه تا راته ووې چه ښه یم ما ورته ووې چه دا خو د پښتنو اصطلاح ده ستا خو ستر ګې وې تا نه لیدم چه زه څنګه وم؟

څه وخت چه مونږ د پېرنګیانو خلاف سول نافرماني شروع کړه هغه وخت کښې هغوی د افغانستان د حکومت په امداد د ملایانو په ذریعه کار شروع کړو، عجیبه خبرې خورې داو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه پیرنګیانو په ماد کفر یوه فتوه تیاره کړه او په هغه باچاګل او ما نکی ملا دواړو دستخطونه

وکړل او د دواړو دلوډ ملا یانو تائید وعجیبه خبره خو داوه چه مذهبی معاملو کښی د مانکی

ملا او هډې ملا تعلقات چیری متفق شوي نه دي او دیو بل مخالف وو چه یو بل به یې

د کفر فتوې کولې الیکن زما په فتوه د دواړو دلو اتفاق وو ولی چه دا د کفر فتوه پیرنګي لګولې

وه او بله خبره یې داوکړه چه افغانستان هم پښتانه دي، د صوبه سرحد خلک هم پښتانه دي

چه داعلاقه هم افغانستان سره شي او ددې خبرې اشتهارات یې په ملک تقسیم کړل

جلسې یې کولې او په هغو کښې به یې دا تقریرونه کول چه دا ملک دې افغانستان سره شي

ولی پیرنګیانو ورته هیڅ نه وې. دریمه خبره یې داوکړه چه حاجي محمد امین چه زمونږ

ددې پېښور علاقې نه تللي و او په هلته کښې پیرشوی و، د افغانستان د حکومت

په مصلحت پیرنګیانو د باچاګل په ذریعه پېښور ته راوغوښت، هغه دلته ددې خبرې

کوشش وکړو چه د پښتنو سیاسي توجه د پیرنګیانو نه بل خوا ته واړوي نو د موبه بازاد

باندې ده پکهتنګ ولګاوه دغه وخت خدائي خدمتګارو د پیرنګیانو په کچرو چپاوونه ۱۲

کول او د خدائي خدمتګارو ټوله توجه د ملک د ازادۍ او د پیرنګیانو برخلاف وه په دې

کښې حاجي محمد امین خان راغی ملایان ورسره ملګري شول او ارباب عبدالغفور

د تهکال هم ورسره ملا وتړله او د خلکو توجه یې د پیرنګیانو نه اړوله. دا هغه محمد امین

دی چه په مسجد نبوی کښې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کښې یې ما سره

وعده کړې وه چه نه به تا سره یوځای د خدای د مخلوق خدمت کوم چه دوی به

پکهتنګ له وړ د غلل نو د مې به راووتی او خلکو ته به یې وې چه وګورئ هلته خدائي خدمتګارو

پیرنګیانو په کچرو پکهتنګ لګولی دی دوی راغلي دي، زمونږ په «دغه» یې پکهتنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم او د ایبټ اباد جېل لره یې بوتلم او یوه تنګه کوټه کې کېښې یې بند کړم ، دغه کوټه کې بالکل یوازې د ټول جېل نه جدا وه ، ما سره د خبرو اترو قدرې څوک نه و .

کله چه زه د هریپوړ جېل نه چالان شوم نو جېلوالاؤ په سیاسي قیدیانو توده شپه جوړه کړه . په دوی یې چای بندې کړې چه چه به ناری وهلې چکو کېښې واچول . څه ورځې خو دوی چغې مغې وهلې خو اخر یې چغې بندې کړې پخپل کار پښېمانه شول ، د دوی مشرانو جېلوالو ته ووې چه مونږ د سره سوله کوو ، جېلوالو ورته ووې چه ډېره ښه ده چغې بندې کړې نو د دوی په منځ کښې سوله وشوه که دوی زما خبره منلې وای نو زه به یې هم تری نه وم چالان کړې او دوی ته به هم دومره تکلیف نه ورسېدلی او نه به د کوزو ستړو په سوله مجبور شوی وای . ماله یې د ایبټ اباد جېل کښې یو بوډا مشقتی راکړې و . هغه به ماله د دوی پخوله . د ری میاشتې قید و چه د هغه به کله ملاقات راغی او دی به ملاقات اله لاړ نو چه به راغی ما به تری تپوس کوو چه د کور او د بال بچ دې څه حال دې ؟ نو ده به راته ووې چه زه ملاقات له لاړ شم نو ښځې او واره مې د جنګلی نه اخوا ولاړ وې ژاړي او زه د جنګلې نه دې خو ژاړم څه خبرې و نه کړو ، دی د هغه اړی و د ډېر ښه سړی و . یوه ورځ تری ما تپوس وکړو چه زما د دې کوټې لاندې چه دا بارکونه دي نو چه د نیمې شپې نه شپه واوړي دا قیدیان شور کوي چه دا څه کوی ؟ ما د خوبه و باسی ته ورته ووایه که وظیفې کوی نو ورو ورو دې کوي او ما دې د خوبه نه و باسي نو هغه راته ووې چه دا شور ځکه دې چه دا ایبټ اباد دې دلته دا وره پرېوځی د دوی یخنی کېږی ، دوی له یې دوه زړې کمبلې ورکړې دي نو دا شور په دغه وجه وي . د دې جېلخانې دا روغه عمر بېګ یې نوم د مسلمان دا او په کوړی چوډ باندې مشهور و هغه چه سباله ماله راغی ما ورته ووېل چه د قیدیانو سره کمبلې نشته

(c) ketabton.com: The Digital Library

یخنی یې کیږي) ما د خوبه و پاسی مهربانی وکړه کمبلی ورکړه ده راته ووی چه کمبلۍ شته
ده به د پرلمونځ نه او د سپونه هم کول چه دی بدل شو نو دده په ځای یو هند و دا روغه
راغی . د هغه راتلو سره چه قیل یا نو ورته شکایت وکړو نو دده دوه نوی کمبلی یې هرلوله
ورکړی . چه زه خبر شوم ما تری تپوس وکړو چه دا کمبلی دی را وغوښتی ؟ نو هغه وي
نه دا خو په کودام کښی پرتی وې . د دی ځای د پتی کمشنر سکه و او د پرښه سړی و
دی چه جبلخانی ته راغی نو ما ته یې دا خبره وکړه چه جارج کننګم به دا خبره کوله چه زه
د ډاکټر خانصاحب نه د سرحد وزارت بل چا له نه ورکوم خوځه موده پس یې مسلم لیګ
له ورکړو ، او ورنګ زیب خان وزیر اعلی شو ، یوه ورځی دا د پتی کمشنر راغی د پرچه د
او راته یې ووې چه ګورنر خو به وې چه بغیر د ډاکټر خان صاحب نه بل سړی وزیر ته مقرر دوم
ده یو قسم ما سره هم کړی دی کوله ، ما ورته ووې چه زه خوشحاله یم چه ګورنر مسلم لیګ له
حکومت ورکړو او د ډاکټر صاحب په ځای اورنګ زیب خان یې مقرر که ، هغه حیران شو
او پوښتنه یې وکړه چه دا ولی ؟ نو ما ورته ووی چه زه په دی خوشحاله یم چه د دی قوم خو
دا زموږ حکومت وليد و نو دا ښه ده چه د مسلم لیګ حکومت هم ووینی او یکښی تمیز
وکړی او بله دا چه د دی حکومت اختیارات هم ډیر کم دی او زموږ دی قوم خو حکومت
لیدلی نه و او نه د دی حکومت نه خبر دی ، نو یو کار دی چه هغه موږ کولی نه شو زموږ
د اختیار نه بهر دی ، قوم والی دا راله وکړه موږ که ډیر ورته وایو چه موږ یې کولی نه شو
دا زموږ په اختیار کښی نه دی خو دده تسلی نه کیږی او را نه خفه شی ، خفه څه چه بیا
زموږ مخالفت شروع کړی ، او دویمه خبره دا ده چه موږ دوه انګلی دي او دوی
را نه رو پیه غواړي نو موږ روپۍ د کومه راوړو ؟ نو دوي زموږ حکومت هم لیدلی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اوس به د مسلم لیګ حکومت ووینې نو په حقیقت به پوه شې او هم هغه شان وشو که
چیرې د احکومت مونږ پرېښودی نه وای نو د راتلونکې الیکشن کنټرول ګران وو دوی به
کامیاب شوی وو، خلکو ولیدل چې مونږ خو په دوې کښې دوه اسټیز خو ورکولو او کوم
کار چې به زمونږ په اختیار کښې وه هغه به مو ورله کولو او مسلم لیګ خو ځان ته نزدې هم
نه پرېښودل او نه یې ورله څه کول یوه ورځ کرنیل سمت ته چې د پېښور د جېل سپرنټنډنټ
و ایبټ اباد له په دوره ماله راغی نو زما ځای یې ولیدو څه وخت چې بهر ته ووت نو
سپرنټنډنټ ته یې ووې چې تا باچاخان د کوترو په کوټه کې کښې بند کړې دی؟ هغه
سمت ته په ډېر ادب او غلي غوندې ځواب ورکړو چې د سرحد د حکومت دا حکم دی په
دې کښې زه څه کولی شم، کرنیل سمت هغه وخت د هغه ځای نه ګورنر ته ټیلفون وکړو
ورته یې ووې چې سر جارج څوک یو بهادر دښمن سره داسې سلوک کوی څنګه چې تا
باچاخان سره کړې دی؛ چې په یوه وړه کوټه کې کښې دی یواځې اچولی دی؟ ګورنر
پچپل کار شرمنده شو او خپل حکم یې واپس واخیستو او حکم یې وکه چې ده له ښه ځای او
ملګری ورکړې ځکه چې سمت صاحب بیا راغی او ما ته یې د ملګرو ووې چې څوک غواړې ما
ورته ووی چې ستا څوک خوښ وی هغه را کړه هغه ووې چې دوی به تا سره وی که ما سره
ماورته ووی چې ما سره به وی ده ووی چې بیا خو په کار دی چې ته یې خوښ کړې، نو چې
ستا څوک خوښ وی هغه راته ووایه نو ما ورته ولی او شیر دل خان یاد کړل هغه یې
ماله راولېږل چې هغوی راغلل نو د هغوی نه معلومه شوه چې سالار اخترګل په ډېره -
اسماعیل خان جېل کښې دی او ډېر ناجوړه دی نو ما سپرنټنډنټ ته ووی چې مونږ له
د بخلی دپاره خپل سړی را کړه هغه ووې چې څوک غواړې؟ ماوی اخترګل غواړم او هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېرو په جېل کښې دې هغه يې راوغښتو چه انځوکل جرنيل راغی نو دومره نا جوړه وچه ذکر څېله وهم نه وزموږ په ډېرو راغتی نه شوخو دخدای فضل و ډاکترانو يې علاج وکړو او موږ ورله ښه خوراک په ډاکتر مقرر کړو نو ورځ په ورځ ښه کېده زما په هغه کو ټنۍ کښې په مشکله دده کتهه راتلل او نور ځای پکښې دملا ستی هم نه و، نو سالار صاحب په زما دکټ دلاندې څملاستو او شیر دل خان به دوه ولی دکټ دلاندې څملاستوخه ورځې پس حکم راغی او ماته چه نږدې دهسپتال کومه کمره وه هغه يې ولی دوی له ورکړه ز څېل ځای پاتي شوم او دوی دهې داره هغې کمرې له لاړل.

موږ جيلخانه کښې ووچه خبر شو چه بنګال کښې قحط دی او ډېر خلک دولږې نه مره شول موږ له چه حکومت کوم راشن راکولو نو مونږ به موږ خوړلو او نیم به موهغه مصيبت زده خلکو له جمع کولو اوچه ډېر جمع شو نو موږ حکومت ته وويل چه دا بنګال له ولېږه خو نه حکومت هغه بنګال له ولېږه او نه موږ ته يې واپس راکړو په دغو ورځو کښې د ولی سترګه خوږه شوه دغه يوه سترګه يې وه ، هغه بلديې په شړی کښې خرابه شوې وه موږ سره ډېر فکر و سپرنټنډنټ دفوج دسترګو ماهرراوغوښتوخوخه فايده و نه شوه موږ دې سپرنټنډنټ ته ووې چه ته حکومت ددی حال نه خبر کړه دی غواړی چه بمبئی ته لاړ شم او په هغه څېل ډاکتر علاج وکړم، سرجارج بغیر دڅه شرط نه هغه رها کړو او دعلاج اجازه يې ورکړه چه دی تلونو ما ورته ووی چه ولی ته يې دعلاج دپاره پرېښودې نو که علاج دې وشو نو بيا به هم دحکومت برخلاف څه کار ترهغې پوری نه کوې چه داد قید ميعاد دې پوره شوی نه وي.

زموږ ډېر ملګری چه دقیده رها شو او په هر يو يې کښې کوم پاتي شو نو زه يي

(c) ketabton.com: The Digital Library

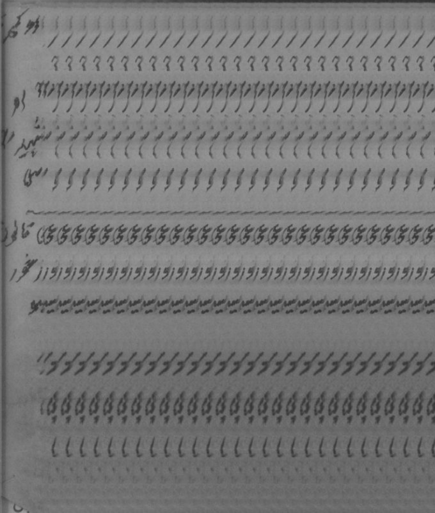

چه یوځای کېږو. هغوی اجازه راکړه، مونږ به هرا توار یوځای کښېنو په دې
خپل تحریک او په قومي معاملو باندې به موبحثونه کول نو زمونږ به تجربه کېدله زمونږ
یو جرنیل و د پرښه سړی و، دوی خپل مشر مقرر کړی و خو دوی به تل له دې ځ هغه
پسې خبرې کولې نو لیوه ورځ ما داوغوښتو او ورته مې ووې چه جرنیل صاحب ددوی
دمشرۍ نه استعفا ورکړه. هغه لا ړو او دوی له لي استعفا ورکړه، نو دا توار په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ چه مونږ یوځای شو نو دوی راته ووې چه باچاخانه ته زمونږ مشرشه او که ته نه کوې نو یو مشر راله خوښ کړه ، ما څه ځواب ور نکړو او خبره می بله حوا واړوله چه بل اتوار به بیا جمع شو . نو دوی بیا ما پسی شو چه مونږ له یو مشر مقرر کړه نو زه پا- څیدم او دوی کښی می هر سړی ته ښکته پورته وکتل چه تولو ته می په غور وکتل نو ورته می ووې چه دوی کښی خو ماته داسی سپک او ذلیل او بی غیرته سړی ښکاره نه شو چه ستاسو مشر ئې کړم . تاسو عجیبه مخلوق یئ او ځان ته خدائی خدمتگار هم وائی ، قید ونه هم تیروئ ، نو چه کوم سړی خپل مشر مقرر کړی نو بیا هغه ته کنځل کوئ ، هغه سپکوئ ، دیره دافسوس خبره ده ، دوی چپ شول او بیا ئې ماته دمشرئ خبره ونه کړه . مونږ چه د هر یو سړی په جیلخانه کښی وو نو یو قیدی ماله راغی چه ای باچاخانه چه ستادی خدائی خدمتگار و زه جیلخانی ته د درې میاشتو د پاره راوستی وم او اوراته ئې ووې چه بس میاشت نیمه کښی رهائی ده ، ما شپږ میاشتی تیری کړی او س زه ورته ووایم چه ما پریږدی چه زه لاړ شم او دوی می نه پریږدی ما ورته وې زه دی پریږدم نیغ څه دفتر ته . ما همیشه خدائی خدمتگار د دی کاره منع کړی دی ، چه په زور او چل څوک جیل ته مه راولی . دا تحریک ته دفاید ی په ځای نقصان رسوی .

خلک په زور جیلخانی له په تلو مه مجبوروئ او په خوشامند و منت دو که خلک جیلخانی ته مه بیائی . ستاسو خو داخیال دی چه ډیر خلک جیلخانی ته لاړ شی نو زمونږ به په حکومت دعب قایم شی لیکن دکمزورو خلکو په بوتلو تاسو سپک کیږئ او ورسره تاسو خپل تحریک بدناموئ . هم چه د ډیرو خلکو په تلو په حکومت روب پری وځی لیکن چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی مضبوط او با اصوله دی. ماپه جیلخانه کښې چوکان سانلی وا او هغوی له به ما په
خپل لاس خوراک ورکولو، هغوی ما سره داسې اموخته شوی وه چه به زما غیږ ته کښې نا ست
وخه به زما په اوږه و سوره بدل، یوه ورځ مې اوږه کلک اخکلی و، دوی له مې ورکول څوک
زما په لاس، څوک زما په غیږ کښې او څوک زما په سرناست و. کرنیل سمت جیل ته په دوره
راغلی وچه ماله راتلو نو دا تماشه يې ولیده نو د جیل افسران يې تول واپس کړل او زما د چکو
په شا، شا راغی، زه تری خبر نه یم او دی زما شا ته ولاړ وی، تماشه يې وکړه بیا يې ما ته وویل
چه: (good Morning) (صحرو دی بنه شه). چه ما وکتل سمت صاحب و ما ته يې وویل
چه دا څه کوی؟ ما ویل چه دا زه چه څه کوم په دی کښې ستاسو د پاره سبق دی. گوره دا
معلومه ده چه مونږ دوی حلالو او خورو، خو چه زه ورسره محبت کوم او په کپړه يې سروم
نو دوی زما په غیږه کښې او څوک زما په اوږه، او څوک زما په سرناست وی. دوی نه
تاسو له سبق اخیستل په کار دی. گوره دا حیوان دی خو چه زه ورسره مینه کوم نو زما د
غیږی نه نه کوزیږی او انسان خو اشرف المخلوقات دی که د هغه سره مینه وشی نو
ولی دی دسړی دوست نه شی.

کرنیل سمت یو بهادر سړی و او بهادران يې خوښن و نو ده څپله اقرار وکه چه ما
جنگ په تاسو بایلود. بیا يې وروسته خدای خدمتگارو سره ډیره مینه پیل اشوه او
مینه سلوک يې و ، او زما خو پری د ومره اثر شوی و او زما يې دومره قدر کو و چه په ۱۹۴۷
کښې چه زمونږ دسکو ډیری کښې جلسه وه، چه کوم چه کرنیل سمت خپل زوی دلاسه
نیولی ستیج ته راغی، دهر کلی نه پس يې ما ته وویل چه زما دځې زوی په سر لاس و کاږه
ما هغه ځان ته را نږدی که او ده ته مې وویل چه ته ماله جلسی ته خله راغلی ته خو سکاری

(c) ketabton.com: The Digital Library

فوکوي اوکه پاکستان جوړشي نو تا به د نوکرۍ نه مات کړي. ده وخندل او وويل چه پاکستان په کومه ورځ جوړشي زه به دلته نه یم. دده مسلم لیګ هم بلدی ایشو او د پښتنو په جېلخانه کښې یې بنه د بولي و، ځکه چه بیرسټر قیوم پړې دباو کړی وکه چېرې زمونږ حکومت شي بیا به څه کوي؟ رښتیا وه چه پاکستان په کومه ورځ جوړ شو، نو دی خوا جنړی او چتیدی او توپې خلاصېدی او هغه خوا کرنیل سمت سره دخپلی کډی په فرنټیرمیل کښې انګلستان ته روان و.

په ۱۹۴۵ کښې زمونږ دلعضی ممبرانو په زړه کښې دا خیال پید اشو چه زمونږ په صوبه کښې وزارت بنه دی که مونږ وزارت واخیستو نو د نورو کارونو نه علاوه دا سیاسی قیدیان چه د دې کالونه را په دی خوا په جېلخانه کښې پراته دی هم رها شي. زمونږ د اسمبلی په ممبرانو کښې لعضی کسان دحکومت او وزارت ډېر شوقیان و، ددی سول نافرمانۍ کوالو ته تیار نه و، دپاړه یې کولی نه شول، ددی خپل کارونه کول او خدایی خدمتکار به چیپاو ولو کښې څه مره، څه قیدیان او څه زخمیان شول، نو خلکو ددی ته بنه نه کتل ځکه چه ددی تخپله هم کار کولو ته تیار نه و او نورلي کار ته ئې پرېښودل. تردې چه لعلی زمازوی یې هم چیپاو کولو ته نه پرېښوده. ددی چه د وزارت جوړولو کوشش شروع که نو د یکه توت په کیمپ کښې ساقی صاحب او کیمپ کمانډر سالار شیرعلي خان ددوی مخالفت شروع کړو او ډاکټر صاحب یې هم دځانه سره هم خیاله کړ. ددی د اسمبلی خپل ول ممبران دصوبې نه یکه توت کیمپ له د اجلاس د پاره راوغوښتل چه ددی دځانه سره د وزارت په جوړولو کښې متفق کړي، خو هغوی چه به راتلل نو ساقی صاحب به پوهول غه اجلاس هم ناکامیابه شو. اخر چه ساقی صاحب تیراته لاړو نو ددی ته صحنه خالی شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مگر په صوبه سرحد کښې چه مونږ څه کول نو هغه مونږ یوازې د خولې په تبلیغ او تشولا سونو کول، ولې چه زمونږ سره هیڅ مالی مرسته نه ده کړې. او بعضې خلکو به لا زیاتې په مونږ دا الزام هم لګولو چه دوی څه تعمیری کارنه دی کړي او د قوم روپۍ یې خوړې هو بیخن کالونی په دیلی کښې وه او سیوا کرام په وارده کښې، وا او چه څه وخت به پرا تهنا (عبادت) شروع شو نو دوی لونه مخکښې به ما د قرآن شریف تلاوت وکړو، خلکو ته به د هغه ترجمه وکړه. زمانه پس به یو جاپانی د بده مذهب پیرو کار ځینې مناجات بیان کړل او بیا به پرا تهنا شروع شوه. د کاندهي جی په زړه کښې د دوی د مذهبونو یو شان احترام وو او هغه به دا ټول مذهبونه حق ګڼل اوزما عقیده هم دغسې ده. د قرآن شریف او ګیتا مطالعه خو ما په سنه شان سره کړې ده او څه وخت چه زه په ډیره غازی خان جیل کښې وم نو سکهانو سره قیل وم نو دغوی نه می ډګرنته صاحب زیاته حصه اوریدلې وه د بده مذهب مطالعې سره زما ډیر شوق وو ولې چه مونږ خلک د اسلام نه مخکښې د بده مذهب پیرو کار وو لیکن د بده مذهب کتاب ماله په لاس رانغی. انجیل می د طالب علمی په زمانه کښې په مشن های سکول کښې ویلی وو ولې چه زه دغوی د سکول طالب علم وم تورات می لږ په جیلخانه کښې کتلی و، د زردشت د پارسیانو مذهب د کتابونو د کتلو می هم ډیر شوق د ولې چه هغه خدای مونږ له رالیږلی وا و په بلخ کښې پیدا شوی دی. خدای په قرآن کښې وایی چه ما هر قوم ته دغوی نه یو هادی لیږلی دی. لیکن تردې وخته پورې ما د هغه متعلق هیڅ لټوچیر بیا نه مونده. خورشید بهن او نورو پارسی دوستانو ماته ویلی وو خو هیڅ چا د هغه یو کتاب ماته راونه لیږه. زما مذهب رښتیا، مینه محبت او د خدای د مخلوق خدمت دی. مذهب همیشه دنیاته دا خوت او محبت پیغام راوړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکومو خلکو په زړونو کښې چه دبنی نوع انسان دپاره رواداري، مینه، محبت نه وي او د قوم سره په زړه کښې چه نفرت، بغض، کینه وي نو داسې سړي د مذهب دپیرلیري وي.

دالیکشن په وخت کښې مسلم لیګ په صوبه سرحد کښې د پراپیګنډې دپاره یو پنجابي میجر خورشید رالیږلی ؤ چه دخپلې بدعملۍ په وجه دفوج نه موقوف شوی وه، هغه یې ددې غرض دپاره رالیږلو چه هغه پښتنو کښې خانه جنګي پیدا کړي او داسې تقریرونه به یې کول چه دتشدد نه ډک وو، ده به ویل چه دا یو خو خدائي خدمتګار لیډران دي چه دې قوم کښې ددوي رسوخ او اثر دی، دوی قتلول غواړي او داسې خلک پیدا کړئ چه هغوي ته مونږ لس لس، شل شل زره روپۍ ورکړو چه هغوی ډالیډران مړه کړي ځکه چه ددوي د مرګ نه بغیر زمونږ لاره ازادیدې نه شي، داسړي ددې دپاره سرحد ته راغلی وو چه پښتانه په کور کښې وجنګوي او که چرې دخدائي خدمتګارو رهنمایان قتل کړې شي نو دقوم هملا دی خو خدائي خدمتګارو سره ده، نو دبدل اخیستلو به ضرور کوشش کوي او د مسلم لیګ لیډران به قتلوي. او په دې طریقه به پښتانه بخپل کور کښې په جنګ، جګړه اخته شي، او دوي به برباد شي، میجر خورشید یواځې زمونږ تباه کول نه غوښتل بلکه د پښتنو ټول قوم یې تباه کولو.

زلمی پښتون:

څه وخت چه زمونږ خلک د میجر خورشید ددې ارادې او سکیم نه خبر شول نو هغوی دخدائي خدمتګارو د حفاظت دپاره نوی جماعت دغنۍ په مشرۍ کښې جوړ کړو چه نوم یې (زلمی پښتون) وو او په دې کښې هغه ځوانان شریک شول چه د چا عقیده په عدم تشدد باندې نه وه ولې چه هغوی په دې غرض دغه جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

الیکشن :

مخکښې الیکشن دا روان و نوما دا فیصله وکړه چې زه په الیکشن کښې په داسې حالاتو کښې حصه نه اخلم ځکه چې د الیکشن ګټه خو د وزارت جوړولو د پاره وی، زمونږ وزارت ختم شوې وه او د حال دې چه ددې برخلاف پرابپیګنډې ددوی ما تحت خلک کوی او ددوی ورته لاس ترزنی ناست دی.

په کلکته کښې د ورکنګ کمیټۍ او د پارلیمنټری بورډ شریکه جلسه وه زه هم ورله تلی وم او پکښې شریک وم، دا ټوله جلسه د الیکشن د پاره وه ما دغوی په مخکښې د صوبه سرحد حال بیان کړو او دغوی ته مې ووې چه الیکشن خو د وزارت د پاره دی چه الیکشن وګټو او وزارت جوړ کړو، زمونږ وزارت ختم شو او پیرنګیان او دغوی ملګري زمونږ د وزارت برخلاف پراپیګنډه کوی او زمونږ دومره اختیار نشته چه ددوی نه تپوس وکړو نو زه تاسو خبروم چه زه په راتلونکی الیکشن کښې حصه نه اخلم. پارلیمنټری بورډ ووې چه په هره طریقه چه وی چه دی په الیکشن کولو راضی کړو خو زه یې اماده او رضامند نه کړې شوم چه د ورکنګ کمیټۍ اجلاس ختم شو نو ما ګاندهی جي ته ووې چه تا خو زما دا ټوله قصه واوریده نو زه په دی الیکشن کښې حصه نه اخلم نو هغه هم ماسره اتفاق وکړو.

زه کلی ته دا روان شوم کارمې کولو زما خو د الیکشن سره اتفاق نه ؤ کار سره مې اتفاق وکو د کښې تو ز کار نه کښېنا ستم په ملک کښې مې دوره شروع کړې حکومت په زور شور زمونږ مخالفت شروع کړې وماته دا پته ولګیده چه حکومت اسلامیه کالج بند کړو او دغه شان د صوبې ټول کالجونه او سکولونه بند وي او هلکان د مسلم لیګ د پراپیګنډې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاره کلواو ښارونوته لیږي دا راته هم معلومه شوه چه د پیرنګیانو ښځي هم په ملک کښي ګرځي او د خانانو ، ملکانو ، ښځوته وایي چه مونږ تاسو کره راغلي یو د ښه لوپټه غواړو او زمونږ لوپټه دوټ دی مونږ له به ووټ راکوئ او د پراپیګنډې د پاره د بېګم شهنواز لونه او نوری له پنجابه د پړی جنګی سرحد له راغلي دي . د پنجاب نه مسلم لیګیان د علیګړ مسلم یونیورسټی هلکان او د کلکتی اسلامیه کالج طالب علمان او د هندوستان د نورو ځایونو نه کارکن لیډران په ډېرلوی تعداد سره سرحد ته راغلي وو دوی نه علاوه حکومت او مسلم لیګ د سرحد او پنجاب پیران د کوټونه راوښکلی وو . وې چه دا وخت د کوټونه د ی را ځي میدان ته ښتئ او مانکی صاحب (د مانکی پیر صاحب امین الحسنات) یې هم راوښکلی داو مونږ ته یې مقابله کښې ودرولی وو ، دوی ماسره واقف و ، دده د پلار فاتحی له هم زه تللی وم ، او کله نا کله چه به زه په دوره لاړم نو دده سره به می لیدل ، نو ده ما پسې یو سړی راولیږه چه زه ستاسره ملاقات له درځم ، ماورته وویل چه دی نه راځي زه به درشم . دی ډېر بښو په چونی کښي اوسیده ، یوه بنګله ورله حکومت ورکړې وه ، زه ورغلم او دی می ولید او ډېری خبری مو وشولی ، ده ماله د جیبه یو کاغذ را وایسته او راته یې وویل چه دا ماله جناح صاحب راکوې دی او په دی کښي یې لیکلي دي چه که پاکستان جوړ شو نو په دی کښي به اسلامی شریعت وی ، ماورته وویل چه ښه ښه ختم ېږی . دی حیران شو او راته یې وویل چه دلی؟ ماورته وویل چه په اسلامی شریعت کښي د جناح صاحب ځای شته ؟ نو تاله به یې څرنګه جوړ کړې ، ماورته وویل چه ته خو بایل چه د اسلام نه واقف یې ، نو ته پخپله فکروکړه چه که سباله دلته اسلامی شریعت جاری شي نو چه د دی مسلم لیګ د مشرانو به څه حال وی ؟ ماچه د پیرنګیانو او میمانو زمونږ په مقابله کښي دا دومره جد وجهد او دلچسپي ولیده نو زما خیال بدل شو ، الیکشن ته صرف

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه میاشت پاتی وه نوما کار شروع کړو دا د ۱۹۴۶ کال د متحده هندوستان اخري الیکشن و، دې الیکشن ته مسلم لیګ داسې رخ ورکړو او خلکو ته به یې ویل چه دا الیکشن په هندوستان او پاکستان دی چه پاکستان غواړئ که متحده هندوستان؟ په هندوا و مسلمان و چه کفر سره ځئ که اسلام سره ځئ؟ په مندرو او په مسجدو چه جماعت له دوټ ورکوئ که درمسال له.

په دې الیکشن کښې مونږ میا جعفرشاه او د کلي کړئ ارباب عبدالرحمان نه ور دول ځکه چه دوی د ډاکټر صاحب او قاضي صاحب په مینځ کښې اختلافات پیدا کولو او ډاکټر صاحب ته به یې زما په سر هم لمسون کولو چه باچاخان داخل تا نه وزیراعظم کوی او قاضي صاحب وزیراعظم کوي. د دوی دا ټولې خبرې دروغ وې. مونږ ډاکټر صاحب وزیراعلی کوو، مونږ صرف دومره ویل چه ډاکټر صاحب د (لا اینډ آرډر) نه اخلی، دا د قاضي صاحب له ورکړئ ځکه چه ډاکټر صاحب له سرکاری افسران دوکه ورکولی شي او قاضي صاحب له یې نه شي ورکولی، خو ډاکټر صاحب دوي چه که جعفرشاه او ارباب عبدالرحمان نه ورکوئ نو زه هم نه ورکوم. مونږ د ډاکټر صاحب نه مجبوره شو او دوی مو ورکړل جعفرشاه او ارباب عبدالرحمان تش په نامه خدائي خدمتګار وو خو چه څه وخت پاکستان جوړ شو او د قیوم وزارت راغی نو د ټولو نه اول د کلي کړئ ارباب عبدالرحمان راوګلید د قیوم لي خپل ځای کښې میلمه کړو، جعفرشاه یې هم راوغوښت او دوی مسلم لیګ کښې شامل شول او ورته یې ویل چه مونږ به کوشش کوو چه نور خدائي خدمتګار هم په مسلم لیګ کښې شامل کړو.

د هندوستان د نورو مسلمانانو په شان پښتانه جذباتیان نه وو مونږ به دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې ډېر کارګري وېښه دوی کښې سیاسي شعور راغلی ورو ورو په کور، کلي په کلي ورپسې ګرځېدلي وو دوی موبوره کړي وو او په دوی کښې پوهه او بیداري راغلې وه دا اسلام نه واقف شوي وو دوی د اسلام په نوم چا دوکه کولی نه شوه، دلته خدايي خدمتګارو ډېر کار کړی وه هندوستان کښې مسلمان غریب د اسلام نه چا خبر کړي وه؟ په اسلام چا پوه کړي وه؟ سیاسي شعور او پوهه پکښې چېرته وه؟ د هغوی د ډوډۍ خوک وه؟ او د اختیزونه خو په یو قوم کښې تخپله نه پیدا کېږي او دا خو چه پکښې خوک په قام او ملک او اسلام مین خلک پیدا شي نو پکښې کار وکړي. هندوستان کښې داسې خلک تر اوسه مسلمانانو کښې نه دي پیدا شوي نو ځکه د اسلام په نوم دوکه کېږي او خود غرضه خلک د اسلام په نوم تري فایدې اخلي. بله دا چه د هندوستان د مسلمانانو لیډران هغه سړي وو چه د پیرنګیانو خاص الخاص وو. یا به سر وو، یا نواب، یا خان بهادر خدايي خدمتګارو شپه او ورځ په دې یوه میاشت کښې چه کار وکړو نو سره د دې چه پیرنګیانو او مسلم لیګ ډېره موده د غړی وهلي دي، مسلم لیګ په دې الیکشن کښې شکست وخوړ او خدايي خدمتګار په یو لوی اکثریت سره کامیاب شو، پنځوسو کښې یو دېرش خدايي خدمتګار وو، دوه سیټه جمیعة العلماء هند وګټل، باقي اوولس سیټه مسلم لیګ وګټل.

په صوبه سرحد کښې شپږ ضلع دي په پنځو ضلعو کښې کوهاټ، بنو، ډیره اسماعیل خان، مردان، پېښور کښې مونږ کامیاب شو او په هزاره کښې هم تول پښتانه دي خو ژبه یې پرلیبنی ده هلته چه په کومو علاقو کښې چه پښتو وه نو هلته پښتانه کامیاب شو او چیا چه ژبه هېره کړې وه او هندکو یې وه هلته مسلم لیګ کامیاب شو حکومت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دحکومت پر زوز مونږ برخلاف چه خومره کار کړی ؤ د دومره مسلم لیګ نه وکړی دحکومت دا کار مونږ ته ډیر مکروه او د ائین خلاف ښکاریده نو مونږ کښېناستو او دا فیصله مو وکړه چه وزارت نه اخلو او د وزارت د جوړولو نه مو انکار وکړی او وسو ویل مونږ تر هغه وخته پورې د وزارت اخیستو ته تیار نه یو چه تر کومه پورې حکومت مونږ له دا اجازه وانه کړې چه الیکشن کښې کومو ملازمانو زمونږ خلاف حصه اخیستې ده او د قواعدو او ضوابطو خلاف ورزی یې کړې ده چه د هغوی برخلاف مقدمې جوړې کړو او مجرمانو له مناسب سزا ورکړو. زمونږ د دې فیصلې سره د ډاکټر خان صاحب اتفاق نه ؤ. سعد الله، سردار پټیل د دې فیصلې نه خبر که سردار پټیل چه خبر شو نو هغه مولانا ابوالکلام ازاد د دې مسئلې د حل کولو د پاره سرحد ته راولیږه او پېښور کښې زمونږ اجلاس وشو.

ما مولانا صاحب ته صاف او پاکه خبره وکړه چه کومو سرکاری ملازمانو زمونږ برخلاف قدم وچت کړې دې که مونږ ته دا اختیار نه وی چه مونږ هغوی له سزا ورکړې شو نو مونږ داسې وزارت نه اخلو. مولانا صاحب واپس ډیلې ته لاړو او هلته یې د وایسرا نه یو خط واخیستو او بیا راغی، په دې خط کښې وایسرا په ښه کول مول طریقه زمونږ شرط منلی د نو مونږ وزارت خو واخیستو خو په دې شرط چه د وزارت اختیارات به یوې مرکزی کمیټۍ سره وي. زما دا رایه وه چه د هرې ضلعې د خدائي خدمتګارو نه دې، دوه دوه کسان واخیستې شي او د هغوی نه دې د غه کمیټۍ جوړه شي خو شرط به دا وي چه دغه کسان به د حکومت ملازمانو سره لیدل کتل نه کوي او نه به د وزارت سره تګ راتګ کوی نه به د چا سفارشونه کوئ بلکه دوی به د وزارت د پاره د کار کولو پیروګرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولنا آزاد دپیر ټکلیان سره نفرت کړ ول خوکه پیغمبر گاندي ...

دمولنا ... ...

جوړوي اووزارت به د دوی دمنظورشوی پروګرام نه خلاف کارنه کوي د دی کلو دپاره ماد تولی صوبی دوره وکړه او دغسی کسان می هم پیدا کړل کمیتهٔ می تری جوړه کړه خوافسوس دی چه هغوی دغه کار ونه کړو ولی چه هغوی خپل غرضونه نه پوهېدل نو دغه سکیم کامیاب نه شو. حقیقت دادی چه مونږ کښی لا داسی خلک پیدا شوی نه دی او هغه چه مونږ وئیل چه کوم سرکاری افسرانو د قانون، اخلاقو او سړیتوب خلاف په الیکشن کښی دخدایی خدمتګارو خلاف کار کړی دی. هغوی له سزا ورکوو، هغه کارهم ونه شو.

دآئین ساز اسمبلی ممبران:

اوس د دستور ساز (قانون ساز) اسمبلی دپاره دانتخاب مسئله راځغلی شوه. دهغه په باره کښی دافیصله وشوه چه دهرې صوبی خومره ممبران په حصه کښی راځي هغه به دصوبائی اسمبلو ممبرانو په ووټ جوړیږي، زمونږ دری ممبران دسپل لیوزه شوم، یو ممولانا ابوالکلام آزاد مقرر کړو. مسلم لیګ دهندوستان دمسلمانانو ذهنونه دومره بدل کړي وو چه د ده په شان بیاعلمه عالم مسلمان او دقربانی مرنی سیاستدان په ټول هندوستان کښی په مسلمانانو کښی نه وخو ده له چاځای ورنکړو نو مونږ دخپلی صوبی نه منتخب کړو ده د مسلم لیګ رسپېل وتو هغه دهزارې دضلعې نه سردار بهادر منتخب شو، دامرکزی اسمبلی هم وه او آئین سازه اسمبلی هم وه، مسلم لیګ ددی بایکاټ وکړو مادې دمسلم لیګ مسلمانانو ممبرانو ته ډیر منت وکړو چه راځئ چه په دی کښی شریک شو مونږ. به هندوانو ته وو ایو چه تاسو که د« سوشلست جمهوریت » جوړوئ نو مونږ درسره به پکښی شریکیږو، په دې کښی دمسلمانانو ډیره فایده ده ولی چه مسلمانان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هندوستان کښې غریبانان دي او هندوان امیران دي. په دې آئین کښې دا خبره شته چه څه وخت دا آئین جاري شو او مرکزي حکومت جوړ شو نو هره صوبه چه په اکثریت سره فیصله وکړي چه زه د دې حکومت نه جلا کیږم نو جدا کیدی شي. که چیرې مونږ پوه شو چه زمونږ دا خبره نه مني نو بیا زمونږ په صوبه سرحد کښې اکثریت دی او ستاسو په پنجاب، بنګال او سنده کښې اکثریت دی زمونږ تولې خپلې خپلې اسمبلۍ به قرارداد پاس کړي چه مونږ مرکز سره نه اوسیږو، بیا به مونږ تول په شریکه یو حکومت جوړ کړو. که چیرې مسلم لیګ زما دا خبره منلې وی نو نه به پنجاب تقسیم شوی وی نه بنګال. خو د مسلم لیګ مسلمانان داسې لیونی وو چه څوک به مسلم لیګ کښې نه وو. هغه به یې د سره مسلمان نه ګڼلو.

کرپس مشن:

چه دویم جنګ عظیم شروع شو نو د امریکې سیاسي مشرانو دویل چه ترڅو د هندوستان سیاسي مسئله حل شوې نه دې نو هندوستان جنګ کښې زمونږ تائید کولې نه شي. نو هغوی د برتانیې په حکومت د باو اچول شروع کړل چه هندوستان ته ازادي ورکړي. پرزیډنټ روزویلټ دا خبره بیا بیا مستر چرچل ته وړاندې کړه، نو انګریزانو هم محسوس کړه چه د امریکیانو په دې مطالبه غور وکړي. انګریزانو د دې د پاره کرپس مشن هندوستان ته ولیږلو، خو دا مشن ناکام شو، د جنګ حالت ورځ تر ورځ خرابیدو نو امریکیانو بیا پیرنګیانو له مخ را واړولو. نو لارډ ویول لندن ته لاړ او د وزیر هند سره یې مشوره وکړه چه د هندوستان د سیاسي مسئلې د حل د پاره یو ګول میز کنفرانس راوبلي. په دې ګول میز کنفرانس کښې مستر جناح، ډیل جي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو نمايندګان به صرف مسلم لیګ مقرروي او د هندوانو نمايندګان به کانګرس. مولانا ازاد چه د کانګرس صدر ؤ ددې سره اتفاق نه کولو، هغه به ويل چه کانګرس به د هندوستاني قوميت په حيثيت کنفرانس کښې شاملېږي. په دې اختلاف دا کنفرانس هم فيل شو. دا ډېره د تعجب خبره ده چه پيرنګې په دې خبره ټينګ ولاړ وو، چه کانګرس دې مسلم لیګ د ټول هندوستان د ټولو مسلمانانو واحد نمايندہ جماعت تسليم کړي، ولې حقيقت دا وو چه کله په ۱۹۳۷ء کښې هم د پيرنګې په هندوستان کښې انتخابات وکړل، نو هغې کښې د يوولسو صوبو نه په اتو کښې قطعي اکثريت کانګرس حاصل کړو. باقي د مسلمانانو دړې اکثريتي صوبې وې چه هغه مقامي پارټو سره وې او مسلم لیګ سره يوه صوبه هم نه وه، سنده کښې د الهي بخش سومرو حکومت وو چه هغه يو قوم پرست سړے وو او د کانګرس د ممبرانو حمايت هغه ته حاصل وو. پنجاب کښې د يونينسټو حکومت وو چه هغې وزارت کښې د مسلمانانو سره هندوان او سکهان هم شامل وو، هم داسې بنګال کښې حکومت د مولوي فضل الحق وو چه هغه هم د غير مسلمو په مرسته خپل حکومت چلولو، مګر د دې هر څه باوجود پيرنګې سترګې پټې کړې وې او په دې ټينګ ولاړ وو چه کانګرس دې مسلم لیګ د مسلمانانو واحد نمايندہ جماعت ومني او تر دې حده پورې لاړ چه پوره شمله کنفرانس يې هم په دې يوه مسئله باندې ناکامیابه او ختم کړو. د دلچسپۍ خبره دا ده چه که دا موجوده پاکستان مونږ واخلو او د ۱۹۳۷ء د انتخاباتو نتيجې ورانديکښې دو، نو د پيرنګې او د مسلم لیګ حقيقت به معلوم شي، په دغه انتخاباتو کښې د سنده او سرحد نه يو ممبر هم د مسلم لیګ نه وو منتخب شوې او د پنجاب د ټولې صوبې په مسلمانانو کښې صرف يو ممبر د مسلم لیګ وو، يعني د دې درې واړو صوبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمسلمانانو دیوتسل وپنځه پنځوس ممبرانو نه دمسلم لیګ طرف یو ممبر واودغه یې دعوه وه.

شمله کنفرانس:

برتانوی حکومت په دغه وخت کښې مجبور وچه هندوستان ته خپل حق ورکړي او

دی دپاره یې دخپلی کابینې یو خوذمه وارکسان هندوستان ته راولیږل چه هغوی هم

ددغه کال دمارچ په ۲۳ نیټه راورسیدل.

دې مشن دآل انډیا کانګرس او مسلم لیګ جماعتونو سره خبری اتری شروع

کړې، ددی مقصد دپاره یې خلور خلور تنه نماینده ګان دهر جماعت نه وغوښتل، دا خبری

اتری په ۲ مئ ۱۹۴۶ په شمله کښې شروع شوې دکانګرس له خوانه داکسان مقرر شول:

۱- مولانا ابوالکلام ازاد دکانګرس صدر.

۲- جواهر لال نهرو.

۳- سردار پټیل.

۴- زه (عبدالغفار خان).

دمسلم لیګ له خوانه داکسان راغلل:

۱- محمد علي جناح چه دمسلم لیګ صدر و.

۲- لیاقت علي خان. جنرل سکرټري

۳- راجه محمود آباد.

۴- عبدالرب نشتر.

دبرتانیې دلیبر حکومت نه دا وزیران راغلي وو:

۱- لارډ پیتیک لارنس وزیر هند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- سر ستیفرډ کرپس .

۳- مستر الکګزانډر .

۴- لارډ ویول د هند وایسرای .

د پورته ذکر شوو نمایندګانو تر منځ خبرې شروع شوې . په اول ملاقات کښې چه څه خبرې وشوې د هغې نه پس مونږ د کانګرس څلور واړه ملګري مهاتما ګاندهی ته لاړو هغه مونږ ته ووېل انګریزان ډېر چالاک او هوښیار دي تاسو به په خبرو اخته کړي او په هغه او دغه به مو تېر باسي ، تاسو د هر څه نه مخکښې دوی نه پوښتنه وکړئ چه ایا دوی هندوستان پرېږدی او که نه ؟ بله دا ورته ووایئ چه تاسو د انګریزی فوځ د دې ملک نه وباسئ او که نه ؟ په سبا چه مونږ جرګې ته لاړو نو جواهر لال نهرو دوی ته دا خبرې وکړې چه تاسو هندوستان پرېږدئ او که نه ؟ او تاسو دا انګریزی فوځونه د دې خاورې نه وباسئ او که نه ؟

لارډ ویول ورته په ځواب کښې ووې چا ته یې پرېږدو ؟ تاسو (کانګرس او مسلم لیګ) جوړه نه کوئ نو مونږ به دا ملک چا ته پرېږدو ؟ جواهر لال نهرو ورته ووېل ، که مونږ ته یې نه پرېږدئ نو دوی (مسلم لیګ) ته یې پرېږدئ خو تاسو ووځئ .

ددې خبرې په جناح صاحب ښه اثر وشو او هغه ووېل چه مونږ جوړه کوو . ددې نه پس مونږ ټول راووتو او جناح صاحب او جواهر لال نهرو یوې بلې کوټې ته ننوتل او لږ ساعت پس راووتل او بیا ټول د جرګې په ځای سر کښېناستو او فیصله داسې وشوه ، یو وفد دې مقرر شي چه یو تن د کانګرس او یو تن د مسلم لیګ نماینده په کښې وي او دریم سرپنچ ، به یې داسې څوک وي چه د دواړو جماعتونو په اتفاق انتخاب شي کومې خبرې چه

سه جناح حبیب د څه نه خبر نو و چیرنګی به خبره د کانګریس د لیډرانو نه
شو ول - او [illegible]
مرځه زه هم چه ور کو ول د جناح پیلامه ۷۰۰ به ئې ور کول

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کانګرس او مسلم لیک له خوا فیصله شي هغه به و منلی شي او کومې چه په هغې کښې اختلاف او لا نجه وي هغه به د غه وفد فیصله کوی.

لارډ پیتیک لارنس مونږ نمائندګانو ته وویل چه تاسو به په دې ایوو ډو کیښی د ښته نه دغه د ری کسیز وفد انتخابوئ او مونږ ته به یې نومونه رالیږئ. مونږ لارډ او کانګریس ته مو دا خبره وکړه مونږ چه د ری ورځې پس اجلاس ته راتلو نو کانګریسی مونږ ته وویل چه "مسلم لیک څه غواړی" هغه ورته ورکړئ خو چه خبره ورانه نه شي!

چه مونږ راغلو او کښېناستلو نو لارډ پیتیک لارنس د جناح صاحب نه پوښتنه وکړه چه هغه قصه موخنګه کړه؟ جناح صاحب ورته وویل د څه قصه؟ ما چه د جناح صاحب دا الفاظو واوریدل نو عبدالرب نشتر صاحب ته می اشاره وکړه چه دلته راشه: هغه ما ته راغی نو ما ورته وویل ای هلکه ورانوئ یې مه! مونږ چه نن اجلاس ته راتلو نو کانګریسی مونږ ته وویل چه مسلم لیک چه څه غواړی هغه ورته ورکوئ نو تاسو چه څه غواړئ هغه یې در کوی، د دی خبری ضمانت زه کوم. نشتر صاحب لاړ او د جناح صاحب شا ته ودریدو. د یره ووخته پوری ولاړ و خو هغه ورته هیڅ توجه ونه کړه نو بیا لاړ پخپل ځای کښېناست او خبره ورانه شوه. پیتیک لارنس ورته وویل چه: ای جناح صاحب تاخو علاوه کړې وه؟ مګر هغه هیڅ ونه ویل او جرګه ناکامه او خوره شوه.

کیبنټ مشن:

څه وخت چه د شملی کنفرانس ناکام شو او له هغه نه وروسته په انګلستان کښې نوی انتخابات وشو او لیبر پارټی کامیابه شوه نو اعلان یې وکړه چه د هندوستان په باره کښې مو چه څه اول ویلی وو هغه به سر ته رسوو او عمل به پری کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د و روسته واقعاتو نه دا خبره ثابته شوه چه دهغوی خبری دذره دا خلاصه وې. البته دکرپس مشن دناکامی نه وروسته دچرچل حکومت دا فیصله کړې وه چه د جنګ تر ختمیدو پورې دې د هندوستان مسئله تاخ کښی کښېنودلی شی.

کله چه سوبن یوه شو چه پیرنګیان هندوستان ته ازادی ورکولو باندې مجبور شول نو ماګاندهی جی ته وویل چه داخل حکومت داشی نونانه پخپله اخیستل په کار دی ځکه چه تا خو ولیدل چه دا سمرلې بی اختیاره حکومت داغلی ؤ نو وزیرانو به دچا نه منل، اوس خو پوره اختیارات دا ووالن دهی نو په کار دی چه دا حکومت نه پخپل لاس کښی داخلې. که چیری نه یی دانه خلی نو دادرته وایم چه که داخپل ځوی دیوی داس پرې کښېنوې نو داحکومت داسی یوو شیز دی چه دانسان دماغ بدل کړی، نودی بههم بیا ستا خبره نه منی، بنه به داوی چه ته لکه دلیتن په شان حکومت پخپله واخلې. که ګاندهی جی حکومت اخیستی وی مکمل کړی یی وی که بیا یی خوښی نه ؤ نو دماؤ په شان به یی پرېښی وی.

خو ته پوهیږم چه هغه زمادی خبری سره په څه وجه اتفاق ونه کړو، که چیری ده حکومت اخیستی وی نو دهندوستان به دومره تباهی او بربادی شوې نه وه. دلیبر حکومت د داختیار د حاصلولو نه پس د پېر زر یو پارلمانی هیئت هندوستان ته راواليږه.

"د فروری په ۷-۱۹۴۶ ع لارډ پیتیک لارنس وزیرهند په پارلیمنټ کښی دا اعلان وکړ چه بېرتانوی حکومت هندوستان ته یو کیبنټ مشن لیږي، چه د هندوستان د نمایندګانو سره د ملک دازادی په باره کښی خبری وکړی.

دغه وفد د ۱۹۴۵ - ۴۶ په ژمی کښی هندوستان ته راغی او معلومه شوه چه دا مشن به په لارډ پیتیک لارنس وزیرهند، د تجارتی بورډ پریزیډنټ سر ستیفورډ

کرپس او دبحری محکمې اول لاړه ای. وی الکز نلو باندې مشتمل وی. دکیبنټ
مشن د پلان مطابق به صرف درې محکمې دمرکزی حکومت تراختیار لاندې وی، دا درې
محکمې د دفاع، امور خارجه او مواصلاتو محکمې وې. مگر دې مشن پخپل پلان کښې یو نوی
تجویز وړاندې کړ چه هندوستان لې په درې حصو تقسیم کړی و(A. B. C) ددې دپاره
چه دمشن دممبرانو دا خیال وچه دا قلیتونو په زړونو کښې به اطمینان پیدا شی په B برخه
کښې پنجاب سنده، صوبه سرحد او برتانوی بلوچستان چه دا دمسلم اکثریت علاقې
وې، په C برخه کښې بنگال او اسام شامل وو. په C برخه کښې د مسلمانانو پوره اکثریت
و او په A برخه کښې د پورته ذکرشوو نه علاوه د هندوستان نورې ټولې صوبې شاملې وی. په دې
دول دمسلم اکثریت صوبوته تقریباً پوره خودمختاری حاصله وه په دې لحاظ په B او
C برخو کښې دمسلمانانو اکثریت یقینی و او هغوته دا حق ورکړ شوی وچه خپل ټول اختیارات
ترلاسه کړی، ترکوم خایه پورې چه دمرکز سوال و د هغه سره صرف هماغه درې محکمې وې.
په دې پلان کښې دا هم وه چه په یو زون کښې کومه صوبه او سیدل نه غواړی او په اکثریت
سره فیصله وکړی نو د هغې زون نه وتلی شی. دکیبنټ مشن پلان کانگرس او مسلم لیگ دواړو
ومانه. په اول سر کښې جناح صاحب د دې سکیم مخالف وخو څه وخت چه مشن په صفا الفاظو
کښې ووېل چه نه مونږ د ملک تقسیم منو او نه د ازاد ریاست سفارش کوو نو بیا جناح صاحب د
مشن سکیم ومانه او پکښې شریک شو. په اخری ورځ جناح صاحب دا خبره تسلیم کړه چه د
اقلیتونو د مسئلې د حل دپاره چه دکیبنټ مشن پلان کوم حل پیش کړی دی، ددې نه زیات
کومه بله منصفانه فیصله نه شی کېدلی، په هرحال هغه ددې نه زیات مشن باندې نور شرطونه
نه شو منلی هغه کونسل ته ووېل چه کیبنټ مشن چه کوم سکیم وړاندې کړی دی هغه د زیات نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیات ددی. په دې وجه هغه مسلم لیګ ته مشوره ورکړه چه د اسکیم ومنی او کونسل په اتفاق سره د ددې په حق کښی رایه ورکړه.

دکانګرس او مسلم لیګ له طرفه ددی پلان منل د هندوستان د تاریخ یوه روښانه واقعه وه له دی نه داثابتیده چه د هندوستان دازادی سخته معامله د خبرو او مفاهمت له لاری فیصله شوه نه د تشدد او جنګ له لارې.

دکانګرس صدارت:

تر دغه وخته مولانا ابوالکلام ازاد د ۱۹۳۹ عیسوی کال نه مسلسل صدر راغلی وُ ځکه چه د دوهم عالمی جنګ او ملک کښی د هغه په نتیجه کښی د جد وجهد په وجه د نوی صدر انتخاب نه شو کیدی. هر کله چه جنګ ختم شو نو دکانګرس د نوی صدر د انتخاب سوال پیدا شو په دغه وخت کښی عام خیال دا وُ چه مولانا ابوالکلام ازاد دې صدر پاتی شی ځکه چه دده په صدارت کښی د برتانیې لیبر حکومت او د هندوستان د مشرانو خبری اترې شوی وی او هم دده د صدارت په وخت کښی د شملې کنفرانس وشو، دا یه داوه چه بنه به داوی چه دی نوی په صدارت کښی د هندوستان دازادی کار تر سره شی ولی د صدارت په مسئله د کانګرس په مشرانو کښی اختلاف و د سردار پټیل او د هغه د طرفدارو دا خواهش وُ چه دی (پټیل) دې صدر شی.

مولانا ابوالکلام ازاد ته دا تولې خبری معلومې وې هغه ددی په ځای کښی د صدارت نه د استعفا ورکولو او اینده د صدارت نه کولو فیصله وکړه خو د هغه دا خیال وُ چه د هغه نه پس دې یو داسې سړی صدر شی چه په هغو نازکو او اهمو حالاتو کښی د مولانا صاحب د نقطه نظر مطابق کار و چلولی شی.، ددې د پاره هغه ته جواهر لال نهرو موزون سړی ښکاریدو او هغه خپله رایه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جواهرلال نهرو د صدارت په حق کښې په یو اخباري بیان کښې ځرګند له کړه چه ګاندهي جي هم د سردار پټیل په صدارت خوشحاله وو خو د مولانا صاحب د دې بیان نه پس هغه خپه وو نه وېل او جواهرلال نهرو صدر شو.

د جواهرلال بیان:

د «کیبنټ مشن پلان» د قبلولو نه پس په هندوستان کښې ډېره ښه فضا پیدا شوه خو د دې نه وروسته جواهرلال نهرو په بمبئي کښې په یو پریس کنفرانس کښې «داسې بیان ورکړو چه دا فضا یې ګډه وډه کړه.

د ۱۹۴۶ کال د جنورۍ په لسمه نیټه جواهرلال نهرو نه په بمبئي کښې په دغه پریس کنفرانس کښې دا پوښتنه وشوه چه ایا آل انډیا کانګرس چه دغه تجویز منظور کړو نو د دې دا معنا شوه چه کانګرس دغه پلان په پوره توګه قبول تسلیم کړو؟ نو د دې په جواب کښې ده «وېل «کانګرس چه په دستور ساز اسمبلي کښې ښکښېني نو ځان به د دې معاهدو پابند نه ګڼي او هغه وخت چه څنګه حالات پیدا کېږي د هغو مطابق به په ازادۍ سره فیصلې کوي.» د دې وضاحت نه پس د پریس نمائندګانو تپوس وکړو چه ایا د دې مطلب دا شو چه کیبنټ مشن پلان کښې ترمیم کېدې شي. جواهرلال نهرو د دې جواب کښې او وېل چه کانګرس صرف په دستور ساز اسمبلي کښې د شاملېدو وعده کړې ده او هغه ځان په کیبنټ مشن پلان کښې د بدلون او کمی زیاتي کولو مجاز ګڼي.

د مولانا ابوالکلام ازاد دا رایه وه چه دا یو غلط کار و شو هغه پخپل کتاب کښې وائي:
زه به وضاحت سره د دې لیکولو ضرورت محسوس وم چه د جواهرلال نهرو بیان غلط و «دا وینا صحیح نه وه چه کانګرس د خپلې مرضۍ مطابق به پلان کښې څنګه چه وغواړي ترمیم کولی شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصل خبر داوه چه مونږ دا منلي وو چه مرکز کښې به وفاقي حکومت وي او د مرکز سره به صرف «درې» محکمې وي نورې ټولې محکمې به د صوبو سره وي او دهغو په اختیار کښې به وي مونږ «داهم» منلي وو چه صوبې به په درې ګروپونو A ، B ، C کښې ویشلې کېږي په دې شرطونو کښې کانګرس دخپله طرفه د معاهدې د نورو جماعتونو (فریقینو) د رضا نه بغیر د هیڅ تبدیلۍ کولو حق نه لري.

دجواهرلال په بیان عکس العمل؛

په مسټر جناح دجواهرلال نهرو دغه بیان ډیر خراب تاثیر وکړو. دغه بیان داسې و چه په هغه چاپلې سره اثر نه شو کولی. جناح صاحب داموقف اختیار کړو چه دجواهرلال نهرو بیان دد کانګرس د ذهن ترجماني کوي. دده دلیل داوچه که کانګرس دومره زر خپله رایه بدلولې او حال دادې چه انګریز لا دلته موجود دي او دده (کانګرس) لاسوته اختیار نه دی راغلی نو اقلیتونه په کوم اعتماد یقین کولی شي چه دانګریزانو د تلو نه پس به کانګرس بدل نه شي او دکانګرس نظر به دغه شان نه شي داکوم څه چه دجواهرلال په بیان کښې ښکاره شوي دي. ددې سره سمدستي مسټر جناح یو اخباري بیان جاري کړو په هغه وخت کښې یې وویل: «دکانګرس د صدر ددې بیان سره هرڅه بدل شول او اوس په هرڅه د نوي سره دغور کولو ضرورت پیدا شو.»

جناح صاحب لیاقت علي خان ته وویل چه د مسلم لیګ دکونسل اجلاس راوبلې او خوا له یې بیان ورکړو چه مسلم لیګ کونسل به د ډیلي کښې د کیبنټ مشن پلان ځکه منلی وو چه مونږ ته یقین راکړې شوی وو چه کانګرس دا سکیم منلی دی او دهندوستان د پاره چه به کوم دستور جوړېږي دا سکیم به دهغې بنیاد وي. هرکله چه اوس د کانګرس صدر اعلان کړی دی

دوا اثر ئے هند ... باچه خان رحمة الله علیه د خپل ...
[illegible]
... باچه خان سره د ... په ... کښې د دهلي ... په ...
... ورو کړه . د دښمن د دغه غلط تحلیل پاک نه بدن اوتو نه لګوول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه کانګرس په دستورساز اسمبلۍ کښې د خپل اکثریت په زور په دغه پلان کښې بدلون راوستی شی د دی دا معنا شوه چه اقلیتونه به د اکثریت رحم وکرم ته پاتی وي. جناح صاحب، په دغه بیان کښې وویل چه د جواهر لال د دی بیان مطلب دا دی چه کانګرس د کیبنټ مشن پلان مسترد کړی دی نو خلکه وایسرای ته په کار دی چه مسلم لیګ د دغه پلان منلو له دی نوده ته د دی د وزارت جوړولو دعوت ورکړي.

انترم حکومت :

دغه شان په ستمبر ۱۹۴٦ کښې عبوري حکومت جوړ شو، جناح صاحب خو اول د دی نه انکار وکړ خو بیا وروسته د لارډ ویول سره د خبرو اترو نه پس، یې په ۱۵ اکتوبر ۱۹۴٦ کښې عبوری حکومت ومانه او په هغې کښې شریک شو. لارډ ویول غوښتل چه زر تر زره انترم حکومت جوړ شی .

په دې وخت کښې زه ناجوړه وم نو ګاندهي جي وویل چه تر څو چه دی راغلې نه وی او د ده رأیه مو معلومه کړې نه وی مونږ عبوري حکومت نه جوړوو. لارډ ویول زمونږ د صوبې چیف منسټر ډاکټر خان صاحب ته ټیلفون وکړ چه زه خپل هوایی جهاز در لیږم، باچا خان په دې کښې دهلي ته راولیږه . زه ناجوړه وم ،، ما ورته وویل زه په هوایی جهاز کښې نه ځم او بیا په ریل ګاډی کښې دهلي ته لاړم.

هلته په کانګرس کښې په دوو مسئلو بحث ؤ . یوه دا وه چه جواهر لال نهرو وویل چه زه سردار عبدالرب نشتر په کابینه کښې نه اخلم ځکه چه دی په انتخاباتو کښې په خپله صوبه کښې ناکام شوی دی او دی د قوم نماینده نه دی ، د جواهر لال دا اعتراض معقول ؤ، چه کوم یو سړی په خپله کورنی حلقه کښې د صوبې انتخاب نه شی ګټلی نو هغه د ټول هندوستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مرکزي حکومت کښې د قومي جمهوري نمایندګۍ حق لرلی شي.

کانګرس دا خبره هم وایسرای ته کړې وه چې په داسې حالاتو کښې که باچاخان د غواړي
نو دا سردار عبدالرب نشتر عبوري حکومت کښې اخیستی شي، کنې نو نه، بلکه دا خبره وه چې
کانګرس وې چې د مسلمانانو قوم حق چې څ هغه مسلم لیګ ته ورکړ شو او کانګرس د هندوانو
حق دی او د هغوی دا رایه وه چې مونږ د کانګرس د برخې نه مسلمان ته حصه نه ورکوو.
ما ورته ووېل چې زمونږ په عبدالرب نشتر هیڅ اعتراض نشته، زما خیال دا چې دې خوږو
پښتونو دې که دې وانه شي نو بل پښتون ته خو دا موقع نشته، ما دې اخر پښتون خو دی،
دې به داسې لوبه ونه کړي لکه چې یې وکړه. د ده په باره کښې جواهرلال نهرو ما ته داګیله وکړه
چې دا سړی مونږ ستا په خوله مقرر کړی دی خو دا سړی ښه سړی نه دی. ما ورته وې چې
مسلمانانو په کانګرس کښې ډېرې قربانۍ ورکړې دي او دا به ښه وي چې دوی ته د کانګرس
له خوا یوه برخه ورکړې شي. دوی به په مسلمانانو ښه اثر وي. زما دا د ده خبرې کانګرس
ومنلې. لارډ ویول ووېل چې مسلم لیګ ته داخله وزارت ورکړئ. خو سردار پټیل په دې
ټینګ وو چې دا بل چا ته نه ورکوم، نو بیا جناح صاحب ووېل چې ما له یو بل داسې د ذمه وارۍ
وزارت راکړئ، نو کانګرس ورله فینانس منسټري ورکړه. سردار پټیل دا تجویز غنیمت وګڼه
او هغه یې ډېر زیات تائید وکړ. نو کانګرس لارډ ویول ته ووېل چې لیګ له فینانس منسټري ورکړه
لارډ ویول جناح صاحب ته ووېل چې وزارت مالیه واخله، هغه ورته ووېل چې دوه ورځې پس
به جواب درکوم. غلام محمد چې وروستو بیا د پاکستان ګورنر جنرل شو، محمد علي چودري
او نورو مسلمانانو چې د دې محکمې کښې کارکولو مسلم لیګ ته راغلل ډېره خوشحالي وکړه او ورته یې
ووېل چې دا ډېره اهمه محکمه ده په دې تاسو ته مبارکباد درکوو. او لیاقت علي خان ته یې ووېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ته هیڅ فکر مه کوه مونږ به یې دې کښې تا سره د پرامداد وکړو، بیا دې خبرې جناح صاحب وزارت اخیستلو ته تیار شو او لیاقت علي خان د مالیې وزیر شو.

آخر کانګرس عبوري حکومت جوړ کړو او چه څه وخت دا حکومت جوړ شو نو پېړ نکیانو د کانګرس د حکومت د بد نامولو د پاره په وزیرستان بمباري وکړه چه زه خبر شوم نو زه لاړم او جواهر لال می د دې قصې نه خبر کړه چه ته وزیر اعظم یې او دا استاد وزارت د قلمدان کار دی او ته تري خبر نه یې او نه تري چا خبر کړې یې د دې نه قبایلو ته ستا سو د حکومت متعلق ډېرې غلط فهمي پیدا کېږي بله دا چه په سرحد ی قبایلو د حکومت په کروړه روپې لګي او هغه روپې پولټیکل او د قبایلو ملکان اخلي او خوا دې خوا خرڅ شي او قبایلو له څوک هیڅ نه ورکوي او باوجود د دومره خرڅ هغو خلکو ته هیڅ فایده نه ده رسېدلې او اوس چه د غه اختیارات ستا په لاس کښې دا غلل تا له په کار دی او ستا فرض دی چه د دغې علاقې خلک پخپله ووینې او هغو خلکو سره یو ځای شي، د غه خلک ډېر ښه خلک دي او ډېر عاجزان او مظلومان دي او د هغوی اکثر ملک غرونه دي او که د غو خلکو سره لږ احسان وشي او د هغوی د قوت لایموت د پاره څه ذریعه پیدا شي نو دا ګړبړ چه کله پیدا کېږي دا به هم ختم شي. ما جواهر لال په دې خبره رضا کړو او هغه ما سره وعده وکړه هغه به ضرور د دغې علاقې دوره کوي او د غه علاقه او خلک به ګوري، او دا یې هم ووې چه څومره زمانه کېږي شو نو زه به یې د دغو خلکو د پاره کوم.

لیکن چه څه وخت جواهر لال سرحد ته د تلو اراده وکړه نو چه د صوبه سرحد انګرېز افسرانو خبر شو نو هغه ډیلي ته لاړه او ل یې جواهر لال په خپله ولید و ورته یې ووېل چه سرحد ته مه راځه، او چه هغه ونه منله نو بیا یې وایسراې خبر کړو چه پنډت نهرو د یاید صوبه سرحد ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

رانه شي. والیسرای نهرو ته وویل چه ته سرحد ته مه ځه. نوهغه ورته وویل چه ضرور قبایلو
ته ځم او سرحد ته راغی. چه کله وخت کیږو د ډیلي نه واپس پېښور ته راغی نو ټول پولټیکل
ایجنټان یې راوغوښتل او هغوی یې دهغه د دورې مخالفت ته تیار کړل او د پولټیکل
ایجنټانو نه علاوه مسلم لیګ یې هم په شا وتپاوه. جواهرلال چه پېښور له هوایي جهاز کښې
راغی او بیا چه د ډاکټر صاحب چه د صوبه سرحد وزیراعلی وو بنګلې ته تلو نو په چونې کښې
مسلم لیګ چیغې وهلې حال آنکه په چونې کښې سیاسي سرګرمۍ بندې وې چاجلوس
ویستی نه شو او نه چاچیغې وهلی شوې. تا سو لږ فکروکړئ چه ډاکټر صاحب د صوبې
وزیراعلی ؤ او جواهرلال د هندوستان وزیراعظم او په سرکاري دوره راغلی وو
د اټول د کیږو شرارت ؤ. او افسرانو او پولیس او مسلم لیګ چه څه کړي دي نو دده په
دا پېلي کړي دي. دا ټول مشکلات چه زمونږ په لاره کښې حایل و دا ټول کورنه کیږو
پیدا کړي وو.

قبایلي علاقې او جواهرلال:

زمونږ اول دوره د وزیرستان نه شروع کړه او چه په دوره روانېدو نو کیږو په
جواهرلال دېر زور اچولو چه باچاخان سره مه بیایه چه ډاکټر صاحب راسره دي
نو دده څه ضرورت دی. خو جواهرلال راضي نه شو، او زه یې هم ځان سره روان کړم. د
وزیرستان پولټیکل ایجنټان انګریزان وو هغوی زمونږ مقابله په شریفانه توګه وکړه
زمونږ اول میرانشاه له لاړو د قبایلو جرګه د ملکښي نه راغونډه وه او په محکمه ناست وو
او د پولیټیکل او زمونږ د یاره کرسی وې زه جرګې سره په محکمه کښېناستم ځکه چه دوی
پولیټیکل پوه کړي وو، څه وخت چه جواهرلال جرګې ته تقریر شروع کړو نو داخلک ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاخیدل اودایی دوې چه مونږ. دهندوانو حکومت نه منو. دازمونږ قبایل ودود. ښه عجیبه خلک دي، جواهرلال خو ددوی دخیر دپاره راغلی ؤ او تقریر کښې هم ورته داخبره وکړه چه زه خو ستاسو دخیر دپاره راغلی یم ددی ځای نه بیا مونږ. د زمک ته لاړو دوی په دز مک کښې هم دغه ازبه وشوه خو دومره زیاته وه چه یو ملک جهانګیر چه داکثر صاحب ورله لاس ورکولو نو هغه لاس ورنه کړو او وې ویل چه ته د هندوانو ملګری یې، تا له لاس نه درکوم. د د زمک نه چه روانیدو نو زمونږ. سره د حفاظت دپاره چه اکوم فوځ دو هغه دهندوانو ؤ. دوی جواهرلال ته وویل چه مونږ. ته یو تقریر وکړه نو جواهرلال ورته تقریر وکړو او دهغی نه پس هغوی د ګاندهي جی زنده باد او جواهرلال زنده باد او پاچاخان زنده باد ناری ووهلې. چونکه په وزیرستان کښې زمونږ. د دوری انتظام د فوځ په لاس کښې ؤ او هغه هندوان وو، نو دلته هیڅ قسم ګړبړ ونه شو.

مونږ. چه بیرته میرانشاته راغلو نو داټول پولیټیکل ایجنټان او ریزیډنټ موجود وو، نو جواهرلال ترې داتپوس وکړو چه دا په کوروږونو روپۍ په قبایلیو باندې لګیږی نو تاسو دې خلکو دپاره څه کړي دی؟ هغوی سره ددی خبرې ځواب نه ؤ ولی چه هغوی د خلکو دپاره څه کړي نه وو. نو ما پکښې مداخلت وکړو چه ددی خو ښتنو د پاره ډیر څه کړی دی. انګریزان زما په خبره خوشحاله شول خو چه ما ورته بیا داخبره وکړه چه دوی په دې پیسو په پښتنو کښې داسې بد عادتونه او د پیسې محبت پیدا کړي دی چه پیسې ورته ونیسې نو بیا هر څه کوی او جایز ناجایز نه ګوری. په دې خبره پیرنګیان خپه شول.

بیا مونږ. له میرانشاه نه وانه ته لاړو چه دا هم وزیرستان ؤ. دلته پولیټیکل ایجنټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هند وو ، د هغه نوم دیوان شیو سرن لال و ، دلته زمونږ د پېر لوی استقبال وشو. زمونږ د میلمستیا د پاره قبلا یلو د انګلان راوستلي وو . د جواهر لال نهرو تقریر دلته خلکو په ډېر ښه شان واورېد او د هغه تائید یې وکړ.

تورخم :

د دغه ځای نه واپس پېښور ته راغلو په سباله مو د تورخم دوره شروع کړه د خیبر پولیټیکل ایجنټ مسلمان و، صاحبزاده خورشید یې نوم و چه جمرود ته ورسېدو نو سړک ته په لږه فاصله باندې افریدي ناست وو او چه مونږ یې ولیدو نو په لاسونو کښې یې جینډې وې هغه یې مونږ ته وخوځولې او مونږ نیغ تورخم ته لاړو دغه د افغانستان او هندوستان سرحد و. او څه وخت چه مونږ دغلته چای څکله، یو ځلمی افریدی راغی او پولیټیکل ایجنټ ته یې ووې چه دوی خو زمونږ میلمانه دي، دوی سره داسې سلوک په کار نه دی چه مونږ راروان شو او لنډي کوتل ته رانژدې شو نو پولیټیکل تحصیلدار په منډه منډه راغی او ورته یې وویل چه دلته خو شنواري راجمع شوي دي. مونږ چه هلته ورسېدو نو هغو خلکو په مونږ کاڼي راوورول، پولیټیکل ایجنټ زمونږ نه مخکښې و هغه ګوزار شو، هغه په چه کوم سپاهیان و هغوی ته یې ووې چه په دوی ډزې وکړه، نو هغه خلک چه یو څو ډزې پرې وشوې وتښتېده. زمونږ د موټر شیشې ماتې شوي خو مونږ بچ شوو په کالو نه لګېدو. صاحبزاده صاحب یو شریف سړی و زمونږ د حفاظت د پاره به زمونږ نه مخکښې و. د ډوډۍ انتظام صاحبزاده صاحب زمونږ د پاره کړې و مونږ ډوډۍ نه وخوړه هلته څه خلک هم موجود وو هغوی سره مو خبرې اترې وشوې او د واپس پېښور ته راغلو.

د ملکنډ ایجنسی :

بله ورځ زمونږ دوره د ملکنډ ایجنسی وه دغلته هم

ی یوځینون چه د انګریزو وفادار شي - یوځینو عزت او ایما شرارې ترییه
(c) ketabton.com: The Digital Library
رنګي نور خلق ...
- رو زنان تړون رچه ستا سویم -

پولیتیکل ایجنټ مسلمان ؤ شیخ محبوب علي یې نوم و، دی د شیخانو د کلي و ډیر خراب انسان ؤ، د خیبر په دوره کښې چه مونږ تلونو د دوړی انتظام د پولیس په ذریعه و ډاکټر صاحب ته ماووی چه د ملکانو د دوړی انتظام د فوځ په ذریعه کول په کار دی لکه څنګه چه په وزیرستان کښې شوی و او که ته د فوځ انتظام نه شې کولی نو بیا به مونږ د خدائي خدمتګارو په ذریعه د خپل حفاظت انتظام وکړو، ولې چه هلته پولیتیکل ایجنټ شیخ محبوب علي دی. مونږ خبر شو چه شیخ محبوب علي راغلی دی او ګورنر کیرو سره یې ملاقات کړی دی. دا سړی د انګریزانو ډیر وفادار او بې ضمیره ایجنټ و، دی ډیر کمینه سړی ؤ او ددهٔ د لاسه د پښتون قوم ډیر تباه شوی وُو. په افغانستان کښې د برتانوی سفیر همفری په چاکرۍ کښې د امان الله خان حکومت تخته ددهٔ په ذریعه اوړېدلی وه او (بچهٔ سقاو) ئي د کابل په تخت کینبولی و په ډیره اسماعیل خان کښې د هندوانو خلاف فسا د هم دهٔ کړی ؤ ولې چه دی دغه وخت کښې هلته اسسټنټ کمشنر ؤ، لیکن ډاکټر صاحب یو عجیبه سړی و چه مونږ د هوائي جهاز نه په رسالپور کښې کوز شو، نو زمونږ د انتظام د پاره صرف پولیس وو لاړ وو. زهٔ ډیر خفه شوم، نو ما ووې چه زهٔ دې دوره کښې دوی سره هډو ځم نه ولې جواهر لال مې یوازې نه پرېښودی نه شو، مونږ د رسالپور نه په موټرو ژنو کښې روان شو چه مونږ سخاکوټ ته ورسېدو، نو راحت خان دوی زمونږ استقبال ته ولاړ وو نو مونږ ورته کوز شو او هغوی سره کښېناستو چه په دې کښې شیخ محبوب علي هم راغی. یو ساعت پس له دې نه رخصت شو، شیخ زمونږ خلاف انتظام کړی وو لیکن چه دهٔ کوم وخت مقرر کړی ؤ مونږ د هغه وخت نه مخکښې ورسېدو، مونږ د دهٔ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنګله کښې ناناست وو او چای موڅکلی چه په دې کښې مو د خلکو چغې واورېدې د
شپې یې د. ډاکټر صاحب ډېرې خوشامندې کولې، زمونږ نه هم چاپېر ګرځېدو
ډېر خوشامندګو سړی و. دده بنګلې سره جوخته، دوه کمرې وې معلومېږي داسې
چه هغه د میلمنو دپاره وې، زه او جواهر لال هغه کښې څملاستو او ډاکټر صاحب یې
ځان، سره څنګ بنګله کښې اوده کړو. ده مونږ له د جرګې راغونډولو خبره انتظام نه
وکړه، زمونږ د سخاکوټ راحت خان خدایي خدمتګار راغی، نو مونږ ورته ووې
چه د دعلاقې خلک خبر کړه چه سحر له مونږ له راشي چه شېخ خبر شو نو موټر لې ورله مات
کړو. او هغه خپل خلک خبر نه کړې شول او که څوک خبر شو هغه چا مونږ له راپورې نه ښودل
سحر وختي راحت خان راغی او مونږ لې خبر کړو چه شېخ محبوب علي ډېر خلک را
غونډ کړي دي، تاسو خپل د بچاو انتظام وکړئ مونږ سره دوه لارې وې چه هغه کښې
پولیس وو او په هره لاره کښې پولیس سره یو یو پېرنګی و موټر خبر شو چه هغوی شپې
تېرولو ته ددې ځای نه ډېرګی له تللي دي چه راحت خان زه ددې قصې نه خبر کړم نو
ما ډاکټر صاحب بېل کړو او ورته مې ووې چه دې شېخ داسې قصه جوړه کړه. شېخ مونږ
ته مخ خاچ ولاړو او ما چه ډاکټر صاحب سره خبرې کولې نو شېخ مونږ ته غوږ ایښی و
زمونږ خبرې یې واورېدې نو ډاکټر صاحب له راغی او مونږ ته یې ووې چه زه به داسې
حرامي یم؟ اا ولې پښتون نه یم؟ او ته خو زما پلار یې نو زه به د خپل پلار لحاظ هم نه کوم؟
ډاکټر صاحب کښې دا کمزوري وه چه هغه به د خوشامندو نه ډېر متاثره کېدو ماوړته
ووې، چه تو کومه پوره زمونږ کار د راغلی نه دی مونږ نه خو زمونږ د پولیس کار دو او
دده یو وه مشوره وه او هغه ځکه د شپې د پاره دلته نه و پاتې شوی او د دغه وخته پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی نه وو. خو ده ډاکټر صاحب ته ووې چه راځئ چه ځو! که مونږ شو او که د ډاکټر صاحب شو خو روان شوو، د شیخ موټر مخکښې و او زمونږ موټر ورپسې ؤ. چه قلا له راورسېدو نو د هغې نه یو خو انګریزان راوتی وو مونږ ته ولاړ وو. ده موټر ودرولو مونږ هم ودرېدو مونږ د موټر نه کوز شو او د هغه انګریزانو سره قلا ته ننوتلو، شیخ صاحب لاړ، مونږ یې یو ځائې پرېښنو، څه ساعت پس مونږ د قلا نه راووتلو، مونږ چه لږ مخکښې شو نو په سړک یوه لاری ولاړه وه، سړک یې بند کړې ؤ او ډېر خلک د غره د پاسه ولاړ وو، د مرده باد د چغو سره یې په مونږ کاڼي راووربل شروع کړل ډاکټر صاحب موټر کښې مخکښې ناست ؤ او زه او جواهر لال وروسته ناست وو. زه خو په یو کاڼی ولګېدم سترګې را باندې توری شوې په جواهر لال ورپریوتم. دی په ما راپریوتو، ډاکټر صاحب سره مخکښې د شیخ یو سړې ناست و هغه هم د کاڼو نه سر تېټ کړې ؤ د هغه په ملا تما چه وه هغه ډاکټر صاحب ولیدله هغه یې د هغه د قاش نه را وایسته او د موټر نه یې لاس راوښکو او خلکو ته یې ووې چه لیری شئ که نه ګولۍ درغله خلک وروسته شو او لاری د والا ته یې هم ووې چه لیری شه ګنی ګولۍ درغلاسی هم لیری شوه د اهر څه د قلا خواکښې ؤ شو او قلا د سړک په خواکښې وه او دا د هندوستان وزیراعظم ؤ خو زمونږ مل د له نه هغه پیرنګیان او نه څوک سرکاری مخلک راغلل.

مونږ چه د ملکنډ د غاښي نه راکوز شو نو زمونږ هغه پولیس کارډ او هغه دوه پیرنګیان مخې له راغلل بیا چه مونږ هلته کوز شو تول کنډ وکېږو د غو پیرنګیانو ته مې ووې چه تاسو زمونږ سنه کارډ یئ وګورئ مونږ په څه حال یو؟ زما خیال ؤ چه محبوب علی به مخکښې هم مونږ ته د مظاهرو د پاره خلک کښېنولی وي. نو تاسو خو زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دحفاظت دپاره یې چه څه وشو هغه خو وشو خو اوس دومره مهربانی وکړئ چه تاسو دا یوه لاره زمونږ د موټرو د تحرک اسانتیا ته وړیا کړئ، که چیرته موټر ته لاره د موټر د مخکښی تګ ونه شي بيا به دا لاره د دې پلاړه ستاسو د پاره خلاصه شي نو ولاړه. خلک دې لاره نه کوز شی هغه خلکو ته دې ووایی چه لیری شئ. که نه لیری کیږی نو بیا دی پری لاتی چارج وکړي. که په لاتی چارج لیری نه شو نو بیا دې پری د دوروستولاړه خلک هوایی ډزی وکړی بیا موږ روان شو چه د کمی ته راورسیږو د غلته دېر خلک جمع وو. شیخ محبوب علی هم ولاړو او بیا په موږ دکانو باران شروع شو یو سړي خو په جواهرلال یوه کته راخلاصه کړه خو ماوړ ته لاس مخکښی کړو. زما لاس مات شو خو جواهرلال می بچ کړو یو بل سړي د چه د غوالوکښوی راخیستی وه او چه هغه یې په مونږ راخلاصه کړه نوزه او جواهرلال خو بچ شو خو ډاکتر صاحب مخ سر او ټول وجود په غولو ګنده شو. دلته شیخ محبوب علی پولټیکل ایجنټ ولاړو او مونږ ته یې ووی چه په دی پوخ سړی مه ځی چه کوم ځای تاسو ته کچه سړک مخی له راشی هغه نیغ چارسدی ته ورتی دی په هغه لاره شئ مخکښی تاسو ته د دېر خلک ولاړدي او سړک یې بند کړی دی هسی نه چه لوی فساد وشی زه خو د دې مخالف وم ماوې هم په دی پوخ سړک ځو خو مونږ هغه کار ونه کړو او په هغه کچه سړک داروان شو او پېښور ته راورسیدو.

سر دریاب:

سبا له زمونږ دوره د خدایی خدمتګارو مرکز عالیه سردریاب ته وه. ما ډاکتر صاحب ته ووې چه ستا پولیس او ستا پوځ هیڅوک مونږ خان سره نه بیایو ستا انتظام مونږ په کار نه دی مونږ خپل انتظام بخپله کوو. مونږ د تلو د پاره داسی انتظام کړی دی

چه د پېښوونه ترسره دریاب پورې د سړک په دواړو غاړو خدائي خدمتګار په وردۍ کښې قطار ولاړ وو او د دواړو غاړو محفوظې شوي . زمونږ نظریه خو د عدم تشدد وه خو چه خلک زمونږ د ملګرو د واقعې نه خبر شوي وو نو هغوی د خپلو خدائي خدمتګارو د امداد او حفاظت د پاره سره د وسلې راغلل او د خدائي خدمتګارو شاته په ډېر ګڼ تعداد کښې په دې تو له لاړه ولاړ وو . کیږو مانکي صاحب ته ویلي وو چه د متری سړک چه کوم ځای کښې د چارسدې پوخ سړک سره یو ځای شوی دی . دغلته د ګو ملاګورو ښیخان تیار کړي چه د دوی په موټرو نو حمله وکړي . خو چه هغوی دغلته د خدائي خدمتګارو زور ولیده نو د حملې جرئت یې ونه کړې شو . دغه ښیخان د خلیلو سره په پوله د خیبر په ایجنسی کښې اوسیږي

د سرحد یاب مرکز عالیه ته نږدې کل بیلي سره هم مسلم لیګیان په ګڼ تعداد کښې را جمع شوي د ، خو دوی هم جرئت ونه کړې شو . د هشتنغر پښتانه سره د لویو لویو ډلو باوسله زمونږ د امداد د پاره مرکز عالیه ته راغلل او لیګیانو چه د دې خلکو زور او طاقت ولید ونو وتښتیدل .

سحر چه مونږ مرکز له د تللو انتظام کولو زه د کمرې نه بهر راووتم نو ځه ګورم چه د ېر پېرنګیان په انګڼ کښې ناست دي او فوځ هم په سړک کښې ولاړ دی ما هغو پېرنګیانو ته ووې چه تاسو تکلیف مه کوئ ، مونږ به خپل انتظام پخپله کړو دې سره به دا وي چه تاسو لاړ شئ او خپل فوځ هم بوځئ او مونږ پسې را نه شئ .

مونږ مرکز ته روان شو ، د خدائي خدمتګارو نه علاوه د ومره هجوم جمع شوی وچه د ره ته یې بیان کولی نه شم مونږ په خیریت سره مرکز ته ورسېدو ، مرکز کښې ډېر مخلوق راجمع شوي وو . جلسه شروع شوه ، نظمونه وویلې شول ، جواهر لال ډېر ښکلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقریر وکړو او ده وویل چه زه نن ډیر خوشحاله یم چه د پښتنو په مخکه زما د بدن ټوټې ټوټې کېږي وینه توی شوه او زه امید کوم چه دا د مکر فریب او ظلم نه ډک نظام به ډیر زر بدل شي.. د جواهرلال نهرو صاحب د تقریر نه پس ما هم خپلو پښتنو ورونو سره یو څو خبرې وکړې او دا می ورته ووی چه د دنیا کښې مشهوره ده چه پښتانه ډیر مهمان نواز دي خو د کور نه کېږد په لمسول هغه روایات پاتې نه شول دلته دوی خپل میلمه سره د ومره سپک سلوک وکړو چه د دنیا به تری پوزه پټه کړي.. دا هر څه کیرو دیو پښتون شیخ محبوب علي په ذریعه وکړل شیخ تول پښتانه په دنیا کښې بد نام کړل د جواهرلال ګناه دا وه چه ده وی چه زه د پښتنو قبایلو د خیر د پاره په دوره ورغم او کیر و ورته دي چه مه راځه زمونږ پولټیکل نظام کښې د دخل مه کوه نو ده ورته ووی چه زه به خامخا درځم، زه د دی ذمه وار یم دا زما مخکه ده او ددی صوبه سرحد ته زمونږ د پښتنو دا با دی، ترقی او د خیر د پاره راغلی و. په سبا له پنډت جواهرلال نهرو زمونږ نه دهلي ته رخصت شو.

مولانا صاحب په خپل کتاب کښې دا لیکلي دی: چه په پښتنو کښې مهمان نوازي لوی اخلاقي صفت دی ولی دوی کښې دا صفت نه وُ او ددی بخل کولو، په دې تربنه پښتانه بیزار وو. دی وایي چه یو خل د دوی ملګری زما میلمانه وو چه ما ورته چای سره بسکټ ورکړل نو هغوی ډیر خوشحاله شول او ما ته یې وویل چه د دې څه نوم دی؟ دا خو ډاکټر صاحب بنګله کښې مونږ لید لی وو خو هغه مونږ ته نه وو راکړی.

مولانا صاحب د دې خبری تحقیق نه دی کړی او دا یي لیکلی ده. زمونږ خو دا تهذیب نه دی، چه یو یي خوری او بل له یي نه ورکوي، مونږ خو دا سې یو چه اوس هم څه مونږ خورو هغه خپلو میلمنو او نوکرانو ته هم ورکوو او ورسره یو ځای یې خورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ مرکز کښې هم زمونږ. دا قاعده وه چه ډوډۍ به ته به کښېنستوا او مونږ به السبو کښېناستو

خوراک پخ کړې ؤ، د پاسه به شل نور راغلل نو مونږ به کښېناستو هغه به موتو ورکړو کړه خپلو

کښې تقسیم کړه او په شاهکیه به مو وخوړه او اوس هم دغه شان کوو.

زه حیران یم چه مولانا صاحب دا خبره د ډاکټر صاحب په هکله کوی، د هغه خو دومره

مهمان نواز ؤ چه دا قصه لي افراط ته رسولی وه. زه په دې نه پوهېږم چه د مولانا صاحب

نه کلکتې ته کوم کسان ورغلی وو؟

دغه شان دی دا خبره هم لیکی چه د انتخاباتو وخت کښې کانګرس ډېرې ته ډېر

رقم ورکړې ؤ خو دوی ډېر لږ خرڅ کړو نو ځکه ډېر امیدواران د خرڅ د کمی په وجه فیل

شول. مونږ خدائی خدمتګار و خو هیڅ چېری د کانګرس نه یوه پیسه هم اخیستی نه ده.

بلکه په دې خبره خو جواهر لال زمانه خفه شوی ؤ او د ډاکټر انصاری صاحب لې شکایت

کړې ؤ چه دی ډېر مغرور دی. زه چه به د کانګرس د ورکنګ کمیټی اجلاس له تلم. نو قولو

ممبرانو به چه د ریل د سیکنډ کلاس کوم خرڅ اخیستو، ما هیڅکله هغه هم اخیستی نه ؤ.

البته که پارلیمنټری بورډ له دوی نه څه اخیستی وی نو هغه به پارلیمنټری بورډ اخیستی

وی. هغه ټول په ځای خرڅ شوی دی او څومره کسان چه دوی ودرولی وو، هغه ټول

کامیاب شوی دی او په لوی اکثریت مونږ الیکشن ګټلی دی. نو بیا دا سوال څنګه پیدا

کېږی؟ د حیرانتیا خبره داده چه مولانا صاحب دا اعتراض کوی چه د صوبه سرحد والو

په انتخاباتو پیسې کمې ولګولې. عام عقل خو دا وایی چه که صوبه سرحد کښې خدائی خدمتګارو

مکمله کامیابی حاصله کړه او رقم یې هم کم ولګولو، نو دا د هغوی یوه سیاسی کامیابی

وه. مولانا صاحب په دې هم اعتراض ضروری وګڼلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بجټ پیش کول:

مونږ ته یو لوی مشکل هغه وخت پیدا شو چه لیاقت علی خان د نوی کال بجټ پیش کړو. د لا بنګال د کانګرس پالیسی وه چه معاشی بنګنه پوره ته والی ختم کړی او وړو وړو د سرمایه داری نظام په ځای سوشلسټ نظام قایم کړی. د کانګرس د الیکشن په مینشور کښی هم دا رنګ ویل شوی وو. د جنګ د دوران کښی چه مختلف قسم سرمایه دارانو کړو منافعه کړی وه، د هغی په هکله جواهر لال بیانات جاری کړی وو. دا خبره عامو خلکو ته معلومه وه چه ډیر رقم ډیره زیاته حصه پټه کړی شوی وه او په هغی انکم ټکس نه دی ادا شوی، د هغی مطلب دا ؤ چه حکومت د دی غټ رقم نه محروم شوی دی. زمونږ خیال داؤ چه د هندوستان حکومت ته د دی ټکس د حاصلولو د پاره سخته کاروائی پکار ده، ولی چه دا ټکس (ماليه) واجب ؤ خو ادا شوی نه ؤ. لیاقت علی خان یو داسی بجټ جوړ کړی وو چه په ظاهره د کانګرس د اعلانا تو مطابق وو لیکن د اصل د هغی مطلب د کانګرس بل فا معمول وو.. داسی چه د کانګرس مطالبی په ناقابل عمل شکل کښی پیش شوی وی. د هغه د ټکس تجویزونو د ملک د دولت منی طبقی نه مفلس جوړول او صنعت او حرفت ته نقصان رسول، وو. ورسره هغه دا تجویز هم کړی ؤ چه یو کمیشن دی مقرر شی چه د هغه ټکسونو په هکله چه ادا شوی نه دی. تحقیقات وکړی او د هغو د حاصلولو انتظام وکړی. دا خو مونږ، تولو غوښتل چه د دولت تقسیم کښی زیات نه زیات مساوات پیدا کړی شی او د هغه خلکو سره محاسبه وشی، چا چه ټکس نه دی ادا کړی. د دی د پاره مونږ اصولی، ډول د لیاقت علی خان د بجټ مخالف نه وو. د کابینی مجلس کښی لیاقت علی خان وویل چه د هغه تجویز د کانګرس د ذمه وارو لیډرانو په بیاناتو مبنی دی. هغه د دی خبری

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعتراف وکړ وچه که جواهرلال بیانات نه وی ورکړی نو دهغه ذهن به دی الوړی ته نه وو تللی. د بجټ په هکله قاعده داده چه وزیر خزانه ټول بجټ د خپلی کابینې د ملګرو وزیرانو په رأی او مشوره جوړوی. ولی دلته نوابزاده لیاقت علی خان خپلو ملګرو ته صرف هغه یوه سرسری جایزه پیش کړه او د مفصل بجټ د پاره یې معنوی په اعتماد کښی وانه خیستل.

ترکومه چه د عامو امورو تعلق ؤ. کابینې ورسره اتفاق وکړ، د هغه شاان لی د کابینې نه منظوری حاصله کړه او بیا یې بجټ داسی جوړ کړ وچه صرف انتها پسندی نه وه بلکه د قوم معاشی نظام ته د نقصان رسولو نیت هم ؤ. مونږ به دی پوره و و چه د دا بجټ اصولی طور د کانګرس د سیاست او پالیسی مطابق ؤ. کانګرس ټول عمر داویلی و و چه مونږ به د سرمایه دارانه نظام مخالفت کوو او غریبو له به د ملک په دولت کښی خپله برخه ورکوو، نو ددې وجهی نه اصولی طور مونږ ددې بجټ مخالفت نه شو کولی.

د مونټ بیټن مشن:

لارډ مونټ بیټن د لارډ ویول د بو طرفی نه وروسته د هندوستان ګورنر جنرل مقرر شو. د هندوستان د راتلو نه مخکښی د لیبر وزارت دی د خپلو ټولو مسائلو نه او خواهشاتو نه خبر کړی وه مستر اټلی هغه ته هدایت ورکړی وچه د ۳۰ جولای ۱۹۴۸ نه مخکښی باید هندوستان ته اقتدار ورکړی شی.

د مارچ په ۲۲ باندی ډیلی ته راورسید او د مارچ په ۲۴ یې د وایسرای او د ګورنر جنرل په حیث سوګند وکه. د سوګند نه وروسته هغه یو لنډ تقریر وکه، په دې تقریر کښی هغه په دې ضرورت زور واچوه چه څومیاشتو کښی د ننه به د مسائلو د حل څه لار د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راووویستلی شی ، دغه وخت دکانگرس او مسلم لیگ اختلافات داسی ځای ته رسیدلی وو چه ددوی په منځ کی دوساطت نه بغیری جوړه ناممکنه وه . په دی وخت کښی حالات خرابیدل دکلکتی دفسادونو نه وروسته بهار او نواکلی کښی فرقه دارانه فسادونه شروع شوی وو بیا ووروسته په بمبئی کښی گړ بړ وشو ، پنجاب تردغه وخته پوری خاموش و ، لیکن هغه ته هم د ناارامی اوگډوډی آثار ښکاره کیدل ، ملک خضر حیات خان د مارچ په دویم د پنجاب دچیف منسټری نه استعفا ورکړی وه . د مارچ د ۴ تاریخ په مظاهرو کښی ۱۳ کسان مړه شو او ډیر زخمیان شو او ددی فرقه دارانه فسادونو اوردصوبی په نورو ښارونو کښی هم خور شو . امرتسر ، راولپنډی او تکسیلا کښی په لویه پیمانه فسادونه وشول . یو طرف ته فرقه دارانه جذبات زیاتیدل او بل طرف ته دحکومت انتظام سست کیده . مرکزی کابینه کښی دکانگرس او لیگ په مینځ کښی دعدم تعاون په وجه حالات نور هم خرابیده ، دمرکزی حکومت ارکان هروخت دیو بل مقابلی ته ولاړ وو ، داحکومت بالکل معطل شوی و دمسلم لیگ سره دمالیاتو محکمه وه چه هغه دحکومت بنیاد گڼلی شی یاد دولری چه ددی ټولی ذمه واری دسردار پټیل په سر باندی ده چه هغه وزارت داخله دځان سره دساتلو په فکر کښی ، دمالیاتو محکمه لیگ ته ورکړی وه . په مالیاتو کښی دپرداسی قابل افسران مسلمانان وو چه دلیاقت علی خان سره په هره ممکنه طریقه مرسته کوله .

دپیرنگیانو زړه لویه کامیابه شوه ، هغوی په ملک کښی دداسی حالاتو پیدا کولو کښی کامیاب شو لول چه کانگرس او مسلم لیگ په کورکښی سره پری نه شو جوړیدی ، اواخر هغوی پیرنگی ته کر کښیناستل چه هغه اوس ددی لانجی څه حل راوباسی چنانچه مونټ بیټن د پیرنگیانو د طرفه خپله دتقسیم هند منصوبه وړووړو دکانگرس مشرانو ته وړاندی کوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوداتاثرى وركووچه اوس په موجوده حالاتو كښې بې ددې نه بل هيڅ علاج نشته.

مونټ بيټن ډېر ذهين او هوښيارک سړى ؤ، هغه به د خپلو ټولو هندوستاني ملګرو د زړونو حال معلومولو. هغه چه وليدل چه سردار پټيل دده د نظرېي منلو ته تيار دى نو دده د پېلاس راوړلو د پاره يې د خپل شخصيت او دلفريبۍ ټول طاقت په كار راچولو. په خپلو خبرو كښې به هغه سردار پټيل د غوز سره مشابه كولو چه د هغه پوټكى كلك دى خو چه مات يې كړي نو د منځه يې څيز ډيره راوځي. د سردار پټيل د تسخيرنه وروسته د هغه جواهرلال ته متوجه شو. اول كښې جواهرلال د تقسيم خبره نه اورېدله او عكس العمل به يې ډېر سخت و. ليكن مونټ بيټن ورپسې ؤ تردى چه ورو ورو د جواهرلال د مخالفت قوت هم مات شو، څنګه چه دا حالت معلومېدل چه د سردار پټيل سره جواهرلال هم ورو دم د مونټ بيټن دوى منصوبې سره منى. نو زه ډېر زهير شوم، ولې چه مونږ دا د هند تقسيم نه بلكه د مسلمان تقسيم ګڼلو. زما د پخوانه هم دا فكر و او اوس هم دا فكر دى چه كيبنټ مشن پلان په هر لحاظ زمونږ د مسايلو د حل ډېره ښه لاره ده. ددې نه د هندوستان يو والى او هرې فرقې ته د ازاد او باعزته ژوند موقع په لاس ورتلله، صرف د مسلمان د مفادو خيال چه په نظر كښې وساتو نو ددې نه د بل بهتر صورت اميد نه شو كېدى. په كومو صوبو كښې چه ددوى اكثريت ؤ، هلته دوى ته په داخلي چارو كښې پوره واك اختيار په لاس ورته. كه د وفاقى هندوستان صوبو ته نظر وكړو نو كه مونږ بلوچستان له يو صوبائي حيثيت ورنكړو نو بيا د به په مركزى حكومت كښې هم د صوبو په تناسب مسلمانان د غير مسلمو سره قريباً مساوى حيثيت حاصل كړي.

مولانا ازاد وايي چه "ما په دې ټولو مسئلو ډېر غور وكړه. ما سوچ وكړو چه كه نن هم چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره «زړه خپلله رأیه څنګه بد له کړه . زما خیال دی چه دا د سردار پټیل دا اثر نتیجه ده پټیل په بنګکاله ویل چه بی د تقسیم نه بله چاره نشته . د تجربی نه ثابته شوه چه د مسلم لیګ سره یو ځای» کارکول ممکن نه دی . کیدی شی سردار پټیل یوی بلی خبری ته هم اهمیت ورکړی وی چه لارډ ویول، مونټ بیټن ویل چه کانګرس د مرکزی حکومت په کمزوروسا تلو ضرف د مسلم لیګ د اعتراض د جواب ورکولو د پاره راضی شوی و او ددې په وجه صوبو ته د پوره داخلی خود مختاریی حق ورکول شوی و . مګر په یو داسی ملک کښی چه هلته د ژبی ، مذهب او تهذیب دومره اختلاف وی ، د مرکز کمزوری اتحاد د ښمنو نظریو ته قوت ورکوی . دلیګ نه چه ځان جدا کړی شی نو بیا دیو مزبوت مرکزی حکومت انتظام کیدی شی او داسی قانون جوړیدی شی چه د هندوستان د متحد ساتلو د پاره به فایده من وی . مونټ بیټن دا مشوره ورکړه چه په شمال مشرق او شمال مغرب کښی چه یو څو وړی ټوکړی مسلم لیګ له ورکړی شی نو باقی هندوستان به یو مزبوت او مستحکم ریاست جوړ کړی شی . په سردار پټیل باندې ددې دلیل زیاد اثر وو شو چه د مسلم لیګ سره د اتحاد په وجه به د هندوستان اتحاد او استحکام په خطر کښی پریوځی . زما خیال دا دی چه یوازی سردار پټیل نه بلکه په جواهرلال نهرو هم ددی دلیل اثر شوی وو . دغه دلیلونه چه سردار پټیل او مونټ بیټن د وباره ویل نو د تقسیم په مخالفت کښی د ګاندهی جی په نظریه کښی هم کمزوری راغله . څنګه چه دوی ولیدل چه خلک د کیبنټ پلان ، سخت مخالف دی نو دغه په ځای یی د تقسیم د پلان د پیش کولو چه دده د خیال سره برابر وُ تیاری وکړه . هرکله چه د تقسیم مسئله په بنګاره ډول منځ ته راغله ، نو د پنجاب ، او بنګال مسئلی لوی اهمیت پیدا کړ مونټ بیټن وویل څکه چه د تقسیم بنیاد د مسلمانانو د اکثریت علاقی وی او د پنجاب او بنګال په ځینو برخو کښی د مسلمانانو اکثریت دی ، په دې وجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې دوارو صوبو کښې هم تقسیم کول په کار دی. خود کانګرس لیډرانو ته بې مشوره ورکړه چه دغه سوال اوس مه پورته کوئ او دوی ته یې یقین ورکړ چه په یو راتلونکی مناسب وخت کښې به زه په خپله دغه سوال پورته کړم. په دې وخت کښې مونټ بیټن د تقسیم په باره کښې خپل تجویز تیار کړې ؤ، نو د برتانوی حکومت سره د خبرو اترو او د تجویز د منظورۍ د حاصلولو د پاره ړې لې د لندن د تلو فیصله وکړه. ما دمی په ۱۴ د مونټ بیټن سره په شمله کښې ولیدل، یو ساعت می ورسره خبری وکړې، بیا می ورته اپیل وکړ چه د کیبنټ مشن پلان په خاوره کښې مه شنخوئ. مونږ باید د صبرنه کار واخلو ولی چه د دې پلان د کامیابۍ امید اوس هم شته دی. که مونږ تقسیم په تلوار و منلو نو هندوستان ته به ډیر نقصان ورسیږي. ما بیټن ته دا هم ووېل چه تا له د تقسیم ممکنه نتایج هم په ذهن کښې ساتل په کار دی. د تقسیم نه مخکښې هم په کلکته، نواکالی، بهار او بمبې او پنجاب کښې فسادونه وشول. هندوانو په مسلمانانو او مسلمانانو په هندوانو حملې وکړې، په داسې حال کښې که ملک تقسیم شي نو د دوینو الښتی به وبهیږي او د دې خونریزۍ ذمه واری به د انګریزانو په غاړه وي. خو مونټ بیټن راته فوری جواب راکړ چه زه تا ته پوره یقین درکوم چه زه به هیڅوک فساد او د وینو بهولو ته نه پرېږدم. یو وار چه تقسیم اصولاً ومنل شي نو بیا به زه حکمونه جاری کړم چه په ملک کښې هیڅوک فرقه دارانه فسادونه کړې شي. خو بیا ټولې دنیا ته معلومه شوه چه د تقسیم د اعلان نه وروسته د ملک په ټولو برخو کښې د وینو لښتی وبهیدل او بېګناه ښځې او ماشومان قتل شول او د مسلمانانو او هندوانو د قتل عام د مخنیوی د پاره هیڅ سود منده تدبیرونه کړې شو.

ډایرکټ اکشن او مساوات:

پنجاب کښې د هندوا و مسلمان جګړه شروع شوی وه، دا خبرونه چه به لیګ چارونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې د راتلونکي نوردي په وجه به د هندو او مسلمان نفرت او کشيدګي زياتېده ليکن چه په ۱۹۴۶ کال کښې په هندوستان کښې کوم فسادونه شروع وو نو په کلکته کښې چه د مسلم لیګ له طرفه دايرکټ اکشن وشو نو دغه اور ته يې د تيلو کار ورکړو. د کلکتې په ښار کښې خو د مسلم لیګ د لاسه ډېر لږ هندوان مړه او تالا شو، خو هندوانو ددې بدله په بهار کښې واخيستله مسلمانان منظم نه دي او هندوان منظم دي، دوی په کلکته کښې دومره خلک مړه او لوټ کړه چه څومره په بهار کښې مړه کړل، لوټ يې کړل او دومره لويه تباهي يې وکړه.. زه په خپله د غلته د مسلمانانو د امداد پاره تللی وم، مونږ به کله ناکله سهروردي صاحب ته ويللي چه دا به په بهار کښې چه د مسلمانانو دومره بربادي وشوه، د مسلم لیګ د دايرکټ اکشن په وجه وشوه او تا وکړه نو هغه به وې چه ما سره ليکلي خط شته کښې د رهنماؤ او دوو خوت راغي نو هغه به ښکاره کړم. د کلکتې په ښار کښې د بهار خلک مړه شوي وو، بيا د بهار د بدل داخيستو په بانه په نوا کلي کښې په هندوانو ډېر زور او ظلم وشو د پيرنګيانو دا پاليسي کامياب شوه چه: (پوټ ډالو او حکومت کړو) انګريزان د مسلم لیګ په دغه کار ډېر خوشحاله وو ځکه چه د هندوستان په دې خرمستو باندې انګريزه نوکرشاهي د انګلستان د مزدور پارټۍ حکومت باندې داوا ضحه کول او ثابتول غوښتل چه د هندوستان، خلک د ځناورو په شان ديو بل وينو ځکلو ته تږي ناست دي او ديو بل غوښو خوړلو او ځرمن و ښکلو پسې دي او دا چه د بنياد مو په شان داوسېږو شعور خو په دوی کښې وورک دي ددې د پاره په دوی کښې د انګريزانو حکومت ضروري دی، او دوی له خپل ځ حکومت، مه ورکوئ او که داسې ونه شوه نو دوی به په خپلو کښې يو بل تباه او برباد کړي.

تره بهار کښې: مسلم لیګ د انګريزانو پيدا وار وو، ددې د پاره هغوی د صورت

(c) ketabton.com: The Digital Library

حال نه ناجایزه فایده اخیستل خوښ کړل او د امن او سلامتۍ د خرابولو د پاره د مسلم لیګ او پیرنګیان په یوه سلا وو.

د دوی په دومره تباهۍ د مسلم لیګ زړه یخ شوی نه و هغوی په فرقه دارانه ساز شونو کښې لګیا وو د هغو فساد زپلو مظلومانو نه یې سیاسي فایدې او چتولې او هغو له یې دا ترغیب ورکولو چه بنګال ته هجرت وکړي. زه د دې مظلومانو په فکر کښې پروت وم چه دوی به بیا څنګه په خپلو کلو او کورونو کښې اباد کړم، لیکن هغوی مسلم لیګ د داسې تار بانده خبر ولې وو چه زما خبرې په هغوی ښې نه لګیدې، د دې د پاره زه د مسلم لیګ لیډرانو له ورغلم دا خلک د محمد یونس بیرسټر په یو عالیشان مکان کښې ډیره وو چه کله زه هغوی له ورغلی یم نو دوی په خوړلو او څکلو کښې اخته وو او ما ته به یې او ویل چه مونږ تا سره خبرې نه کوو او چه بیا ناظم الدین ورته وویل چه مونږ له په کار دی چه ورسره خبرې وکړو نو دوی زما خبرو اوریدو ته تیار شول ما هغوی ته دوې چه تاسو له راغلی یم او تاسو ته دا عرض کوم چه د دې خلکو ډیره تباهي شوې ده او اوس به ښه دا وي چه دوی معاف کړې، نور یې مه تباه کوئ او دا څو مره تباهي چه د دوی وشوه دا الله ده څه؟ دا تاسو چه دوی ته د بنګال د هجرت مشوره او ترغیب ورکوئ نو که په حقیقي معنو کښې د دوی هلته ابادوی نو زما په دې هیڅ اعتراض نشته او که د دوی د خپلو سیاسي غرضونو سنبکار کول غواړئ او که د دوی نه سیاسي فایده اوچتول غواړئ نو دا مناسب نه دی دوی ډیر تباه او برباد شوي دي. لیکن د دې مسلم لیګو په زړه کښې د رحم نه ماخیل زور مهربان فیروز خان نون هم دلته شپاړس کاله پس ولیدو. ما نتوی نه پوښتنه وکړه چه تا خوی چه مونږ به مشوره وکړو، نو تا له به ځواب درکړو نو تر او سه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوری خوندې ماله هغه ځواب نه دی راکړی ؟ دی حیاناک سړی و. سترګې یې ښکته کړی او څه ځواب یې را نکړو، حال دادی چه د شملې په دعوت کښې ده زمانه حکایت کړې و چه تاسو کانګرس سره شوئ، ما ورته ویلی وو. مونږ خو تاسو ته دربغلي وو، خو تاسو زمونږ امداد ونکړو، او زمونږ خو په پوره مصیبت کښې وو. نو ځکه کانګرس ته لاړلو. که تاسو پنجاب اوس هم مونږ سره ملګری کیږئ نو زه اوس کانګرس نه استعفا ورکوم، ده ووې چه مونږ مشوره وکړو نو ځواب به درکړم.

د مسلم لیګیان دیونس بیرسټر په بنګله کښې ناست وو، خوړل، ځکه یې کول او د پټنې د ښار نه ژبسروتی نه شول او د بهار مسلمانان چه کلونه راټنبستید لي وو او په کیمپونو کښې وو د اکثرو نه خپل مال څپلو کورونو کښې ښخ پاتې شوی وو، هغوی غوښتل چه مونږ سره څوک لاړ شي او د دغه مال را وښکلو کښې مونږ سره مدد وکړي، خو مسلم لیګ خو د ویرې نه د ښار وتي نه شو. دوی چه د مسلم لیګ نه مایوسه شو نو بیا یې ماته ووې چه ته به مونږ سره لاړ نه شې؟؟ مونږ څپلو کورونو کښې مالونه ښخ کړي دي چه هغه را وباسو ما ورته ووی چه زه خو دلته د دستاسو د خدمت د پاره راغلی یم څه وخت چه وایې درسره به ځم نو هغوی به ما روزانه څه څه کسان څپل موټر کښې خپلو کلو ته بوتلل او هغه خپل مالونه به یې را وښکل، هندوانو به ورته وبل، بل کتل خو زما په وجه به یې څه ویل نه. زه دوی پسې کیمپونو ته لاړم او ورته مې وویل چه بورسات شروع کیدونکی دی راځئ چه زه مو اباد کړم خو دوی زما دا خبره ونه منله ځکه چه دوی خو مسلم لیګ بنګال ته روان کړي وو خو چه د بنګال د تللو په لاره کښې ورته د پوز تکلیفونه او مصیبتونه پیښ شو نو بیا ماله راغلل. بیا زه د بهار حکومت ته ورغلم او هغه ټول وزیران خو ما سره د هزاری باغ په جیلخانه کښې پاتې شوی وو، هغوی به

زر د دوی د اباد ولو انتظام وکړو او ګاندهي جي چه په نوا کلی کښی ؤ هلته چونکه د هندوانو
برخلاف فسادونه شوی وو نو ګاندهي جي هلته په دوره ؤ . ما چه ورته خبر وکړو نو هغه
د نوا کلی دوره پرېښوده او دلته بهار ته د مسلمانانو د امداد پاره راغی . مهاتما جی زما
د خط په لیدو دلته راغی او هغه کار نور هم په تېزی روان شو ما ته پیاری لال ویل چه
ګاندهي جي څه وخت نوا کلی ته راغی نو مونږ ته ئې وویل چه تاسو دلته دغه شان ناست
یئ او خپله هغه کښی نه ناستو او چه په کوم ځایونو زورزیاتی او ظلم شوی ؤ دی به هلته
تللو او د هغه ځای خلکو ته به ئې د اډګیرنه ورکوله او خدمت به ئې کولو د هغه په لیدو د
مونږ کښی هم جرئت او همت پیدا اشو بیا مونږ هم د هغه په شان په هغو مظلومانو
ګرځېدو او سړی څه کوی چه ښځی به هم ګرځېدې او نه به وېرېدې" په دې بیا ند
هغو خلکو کښی ډېر ښه اثر وشو ولی دلته پټنه (بهار) کښی دا حال ؤ چه مسلم لیګ
لیډران د وېری نه د پټنی ښار کښی ګرځېدی نه شو چه د کوم قوم لیډران زړه ور وی
هغه قوم کښی هم زړه ورتیا پیدا اشی ، او چه د کوم قوم لیډران بزدل وی هغه قوم کښی
بزدلی پیدا اشی . ما ته پیاری لال بله خبره دا هم کړې وه چه پټیل په بهار کښی زما ګرځېدو
مخالف وو خو ګاندهي جي ورته وویل چه دا مناسب نه دی .

مردولا بهن هم ګاندهي جي سره ملګرې وه او هغه دغه وخت د ګاندهي جي سکرټرۍ
وه د هغې هم مسلمانانو سره ډېره همدردی وه چه څومره مسلمانان به راغلل نو مردولا
بهن به هغوی ګاندهي جي ته بوتلل او هغه ته به ئې خپل مصیبتونه او تکلیفونه بیان
کړل . دا خبره د کانګرس د مشرانو خوښه نه وه هغوی کوشش وکړو چه دا (مردولا بهن)
ګاندهي جي نه لیری کړي او لیری کوله ئې . نو هغه ماله راغله او ما ته ئې دا قصه بیان کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اودا ته ليې دووې چه اوس خوماستاسونه جدا کوی . ما ورته دويل ته هيڅ پروامه کوه، تا هيڅوک ددګاندهي جي نه ليری کولی نه شي . نوزه لاړم او ګاندهي جي ته مي وويل او هغه پاتي شوه . زه په بهار کښې وم . ما غوښتل چه بهاريان سره دوباره اباد کړم او ددی دپاره هلته ډيره وم ... خو چه څه وخت په پنجاب کښې فسادات شروع شو نوماسره فکرشو . بيا ګاندهي جي ماته وويل چه دا کار به زه کوم ، ځه ته سرحد ته لاړشه ، نوزه سرحد ته راغلم . په صوبه سرحد کښې دخدايي خدمتګارو دتحريک په وجه دمسلمانانو ، هندوانو او سيکهانو تعلقات ، ډېر ښه وو ، ښه څه چه د ورونو په شان وو . دا تحريک دخدای دمخلوق دخدمت او انسانيت تحريک ؤ . دي تحريک په مسلمانانو ، هندوانو ، سيکهانو کښې دمينې محبت او خدمت جذبه پيدا کړې وه چه پخوا يي مثال نه ؤ . دا تحريک کليوال تحريک ؤ ، مرکزي هم په کلو کښې ؤ . ځکه چه اکثريت قوم په کلو کښې اوسي . ددی تحريک فرق د نورو تحريکونو دا ؤ چه د نورو تحريکونو د ښارونو نه شروع کيږي او په کلو کښې خوريږی . مګر دا تحريک دکلو نه شروع شو او په ښارونو کښې خور شو .

تاريخ دا ښيي چه د ښارونو تحريکونه دحکومتونو دلاسه خراب شوی او له منځه تللي دي ، مګر کليوال تحريک څوک په آسانۍ ختمولی نه شي لکه زمونږ دخدايي خدمتګاری تحريک ، چه د ډېرو ظلمونو ، کړاوونو ، مصيبتونو باوجود چا ختم نه کړی شو او تر اوسه پورې جاري دی ، په بهار کښې چه کوم فسادونه وشول نو زمونږ دصوبې نه دمسلم ليګ رضا کاران بهار ته لاړل . ددی خدمت له تللي نه وو . ددی په هندوانو او مسلمانانو کښې نفرت زياتولو له تللي وو او چه دهغې ځای نه واپس راتلل نو ډېر هلکان وکی يې له ځان سره راوړل ، او په سرحد کښې کلي په کلي وګرځول او زمونږ په خلاف يې لويه پراپيګنډه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه او مطلب یې دا ؤ چه په صوبه سرحد کښې هم د هندو او مسلمان او سکانو په مینځ د نفاق او فساد اور بل کړي. ولې فساد یې ونه کړې شو او په خپل مطلب کښې کامیاب نه شول. ولې چه دلته د خدائي خدمتګارو د تحریک په برکت د فساد او د دښمنۍ جرړې ایستلې شوې وې.

خو چه لارډ مونټ بیټن د هندوستان د تقسیم اعلان وکړ او دا یې هم وویل چه په صوبه سرحد کښې به ریفرنډم کیږي، د دې زمونږ په صوبه ډېر خراب اثر وشو او دلته هم فسادونه شروع شول. نو بیا مسلم لیګیانو د پېښور په بازارونو او لارو، کوڅو کښې بې ګناه خلک قتلول شروع کړل. د پېښور ښار بازارونه بند شو، هندوان، سکهان په خپلو کورونو کښې قید وو، بهر ته راوتې نه شول. په کورونو کښې هم د دوی عزت، دولت او سرونه محفوظ نه وو.

چه مونږ پوه شو چه سرکاري افسران زمونږ سره هیڅ قسم امداد ته تیار نه دي بلکه هر څه زمونږ د وزارت د بدنامولو د پاره کوي، حکومت زمونږ د خپلو افسرانو - زمونږ خبره نه منله نو مونږ فیصله وکړه او امین جان سالار اعظم ته مو حکم وکړو چه لس زره باوردي خدائي خدمتګار پېښور ته راولیږي. د حکم د رسیدو سره لس زره خدائي خدمتګار پېښور ته راغلل او د راتلو سره یې هندوان او سکهان د خپلو کورونو نه بهر راوبښکل، دکانونه یې پرانیستل او کارونه یې شروع کړل، د دوی په دکانونو د خدائي خدمتګارو پیرې ولګیدې، چه مسلم لیګیان ورته ضرر پېښ نه کړي او د هندوانو، سکهانو مال، ځان او عزت محفوظ شو. د غه شان په ټوله صوبه کښې چه کوم کوم ځای خدائي خدمتګار وو هلته د هندوانو، سکهانو مال، ځان عزت په

(c) ketabton.com: The Digital Library

امن وُو. په دووی کښی بعضی انګریز پرست هندوان هم وو چه د پیرنګیا نو او لیګیا نو په اشاره وو ګړ، بدل او دا مطالبه یې کوله چه د خدایی خدمتګارو حکومت دی لیری شی او صوبه کښې دی ګورنرراج قایم شی، په دې نه پوهېدل چه دا ټوله قصه چا جوړه کړې وه. دا خو لوړ نه جوړه کړې وه خو چه څه وخت دلاړ د لویې مونټ بیټن او کانګرس د مشرانو په مینځ کښې زمونږ په سر سودا وشوه. سودا په دی وشوه چه لارډ مونټ بیټن ورته وویل چه پنجاب او بنګال به زه درته تقسیم کړم خو تاسو دې په بدل کښې صوبه سرحد پرېږدئ او ریفرنډم ومنئ. بیا یې په دریم جون ۱۹۴۷ د هندوستان د تقسیم اعلان وکړ او دا یې هم وویل چه په سرحد کښې به د خلکو نه تپوس کېږی. نو تاسو خودئ پیرنګی ته دې ظلم او بې انصافی ته وګورئ چه پنجاب تقسیمېږی، بنګال تقسیمېږی هلته د خلکو نه تپوس نه کېږی بلکه د اسمبلۍ نه کېږی او دلته زمونږ په صوبه کښې د اسمبلۍ نه څوک تپوس نه کوی او د خلکو نه تپوس کېږی. حال دا دی چه زمونږ الیکشن خو په هندوستان او پاکستان خو میاشتې مخکښې شوی وُو. خلکو خو رایه ورکړی وه دوباره دې څه ضرورت وُو؟ که د کانګرس مشرانو زمونږ سره بې وفایی کړې نه وی او د تقسیم هم مسئله یې منلی نه وی نو په صوبه سرحد کښې به د هندوانو، سیکهانو او زمونږ ته دومره د سر او مال زیان نه وی رسېدلی او نه به سیکهان او هندوان دومره تباه او برباد شوی وی.

د دغه وخت مسلم لیګیانو حکومت نیولی وو او جیلونو کښې یې اچولی وو د لنډی-د ختونه ډک دی» دوی خو د جیلخانو تیرولونه دی، د دوی هغه قید او جیلخانې خو نه قید وو او نه جیلخانی، د دوی د پاره ریسټورانټ وو، څه عجیبه لوبه وه. د شپې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کورنه تلل، دوړځي به بازارونو کښې ګرځېدل، خپلو خپلوانو او دوستانو سره به يې مجلسونه کول ددې وجه داوه چه ګورنر زمونږ دوزارت سره تعاون نه کولو او زمونږ مخالف وو.

دوې چه بيا دجېل نه راووتل او دېلي ته راغلل زه هم په دېلي کښې وم، هلته ما دوی وليدل او ثمين جانخان ته مې وويل چه يه! هلکه دا پاکستان چه جوړېږي، نو لږ خو فکرو کړئ. دې کښې به د پښتون څه حال وي، اکثريت خو د پنجاب دی نو اقتدار به هم د پنجاب وي، نو ده راته وويل چه اوس يې جوړوو او که بيا پکښې زمونږ خفيږه نه وو نو بيا به يې وران کړو. افسوس دی چه ثمين جانخان اوس نشته ګکنې ملا به ترې تپوس کړی وی چه راشه وګوره چه اوس پاکستان کښې د پښتنو څه حال دی..

دتقسيم اعلان:

څه وخت چه مونټ بيټن دمې په ۳۰ دېلي ته واپس راغی نو د جون په ۳ يې د دهندوستان دتقسيم په باب دبرتانوی حکومت له خوا د منظورشوې منصوبې اعلان وکړوو، د دې منصوبې په اعلان کېدو سره د هندوستان د متحد پاتې کېدو ټول اميدونه ختم شول ،، برتانوی حکومت دتقسيم د مسئلې په دوه مره زړ منلو کښې د هندوستان نه ذيات د خپلو مفاد خيال ساتلی وو، ولې چه يو داسې رياست چه اقتدار يې د مسلم ليګ په لاس کښې وي د برتانوی اثر په حلقه کښې زيات پاتې کېدی شي.

د ورکنګ کميټي اجلاس:

بيا په دغه تاريخ په دې نوی حال باندې دغور کولو د پاره د کانګرس د ورکنګ کميټي غونډه وشوه، سردار پټيل او راج ګوپال اچاريه خوله بخوانه دتقسيم طرفدار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د کیبینټ د مشن مخالف وو. مګر په عوندله کښې چه ګاندهي جي هم د تقسیم طرفداري وکړه، نو موږ ټول حیران پاتې شو. بله مسئله په سرحد کښې د ریفرنډم مسئله وه دا مسئله هم د لارډ مونټ بیټن په منصوبه کښې راغلې وه په دغه خبره هم ډېر بحث مباحثه وشوله او دلایل پیش شول، سردار پټیل او راج ګوپال اچاریه دلته هم په ورکنګ کمیټۍ ډېر زور واچولو او اخر ورکنګ کمیټۍ دا خبره هم ومنله او د ملک د تقسیم او صوبه سرحد کښې د ریفرنډم خبره د واړه ومنلې شوې.

زه حیران شوم چه دوی دا ټولې فیصلې کړې وې نو دا ما سره یې بیا جرګې او مشنګو ولې کولې.

په دې وخت کښې ما ورکنګ کمیټۍ ته یو اپیل وړاندې کړو او دامې ورته اوویل چه موږ به همیشه د کانګرس ملګرتیا کړې ده او اوس مو ورکړې دی او س که کانګرس موږ یوازې پرېږدي او له موږ سره امداد و نه کړي نو په صوبه سرحد به د دې ډېر خراب اثر پرېوځي که کانګرس خدایي خدمتګار د شر مخانو خولې ته هم اسې پرېږدي نو دا به د صوبه سرحد سره غلط ا ...ي وي، د ګاندهي جي په زړه باندې د دې اپیل زیات اثر د شو او ویې ویل چه زه به د مونټ بیټن سره په دې مسئله خبرې وکړم.

په سباله زه او ګاندهي جي وایسرای لارډ مونټ بیټن ته ورغلو هغه سره مو خبرې وکړې هغه په دې کښې د جناح صاحب شرکت هم ضروري وګڼلو، څه وخت چه جناح صاحب، ګاندهي جي او زه یو ځای شو، نو جناح صاحب وویل چه دې زما مسلمان ورور دې زه ده سره ځان له خبر کوم، نو ما ګاندهي جي ته وویل چه دده دا سې خوښه ده، نو که ستا اجازه وي، نو زه به ورسره ځان له خبرو کړم، هغه ما ته وویل ډېر ښه. جناح صاحب ما ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل چه تا سوته د

شو. اصل کښی ما

لیک تر منځه تولی فیص

ما ولوستو نوزه دد

چه داخبری خو فیصل

هغه ښکله دکاندهی ج

چه که ددی فیصلی نه و

په دي باره ک

» دپاره دکانګرس ورګ

» سرحد د مستقبل په

» عجیبو مشکلاتو کښی غو

» کړی وه او دلیک یی مخ

» لیک دسخت مخالفت په موجودلی لښی هم په دې موبه ښې دوی دکانګرس حکومت

» په جوړولو کښی کامیاب شوي وواو داحکومت یی اس هم برسراقتدار ود تقسیم په

» وجه دوی او کانګرس دواړو ته یو تکلیف ورکوونکی عالت پید اشوی او، په اصل کښی

» دتقسیم مطلب داوچه دوی او ددوی پارټی یعنی خدایی خدمتګار د مسلم لیګ رحم

» وکرم ته پریښودل شی. »

» مونږ پوهیدو چه په عبدالغفارخان به ددې فیصلی ښکله اثر شوی ودی، داسی

» ښکاریده چه دغه وخت دوی خپل هوش او حواس بالکل بایللی وُ، خو ددقیقی ددده د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خولې نه نه یو لفظ هم راونه وتو، بیا دوي ورکنګ کمیټي ته اپیل وکړو او ورته یې وریاده کړه
"چه دوی ته دکانګرس ملګرتیا کړې ده او اوس که کانګرس دوی یوازې پرېږدي نو په
"صوبه سرحد به ددې پر خراب اثر پریوځي، ددوی دښمنان به په دوی پورې خاندي
"او ددوی دوستان به وایي چه ترڅو کانګرس ته د صوبه سرحد ضرورت و نو دخدائي
"خدمتګار و حمایت یې کاوه خو کله چه یې د مسلم لیګ سره د مصالحت خواهش پیدا شو
"نو بیا یې دد صوبه سرحد او ددوی دلیډرانو سره مشوره قدرې هم ونه کړه او د تقسیم
"مخالفت یې پرېښود. خان عبدالغفار خان څو ځلې دا خبره بیا بیا وکړه چه که چېرې
"کانګرس خدائي خدمتګار د شرمسارۍ خولو ته وغورځول نو دا به د صوبه سرحد سره
"غداري وي..."

"مونږ د ورکنګ کمیټي د دغه غونډې نه پس واپس خپلې صوبې ته راغلو، حکومت ته
مو وئیل چه چونکه کانګرس تقسیم هند منلی دی نو په داسې حالاتو کښې دلته د ریفرنډم ضرورت
نشته. و ولې چه ددې په ذریعه به دلته په خلکو کښې یوه دد ښمنۍ او ترېګنۍ فضا پیدا شي.
چونکه والیسرای دا خبره ونه منله، ددې وجې نه مونږ بیا د صوبې جرګه راوبلله او دا حالات
موتول ددغه جرګې په وړاندې کښېښودل. د صوبې جرګې فیصله وکړه چه که سرکار دلته خامخا
ریفرنډم کوي نو بیا په کار دي چه پښتنو له پوره حق خود ارادیت ورکړي او د هندوستان
و د پاکستان نه علاوه د پښتنو په خپلې ازادې صوبې پښتونستان باندې هم ووټ واخلي.
خو څه چه کله پیرنګیانو ددې مطالبې د منلو نه انکار وکړو او د ازاد پښتونستان مطالبه یې
د ریفرنډم په کښې شامله نه کړه. نو بیا جرګې دا فیصله وکړه چه چونکه کانګرس تقسیم هند منلی دی
د دې وجې نه دلته د ریفرنډم ته هیڅ ضرورت باقي نه شو. او که حکومت خامخا ریفرنډم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی نوموږ به یې هغې کښې حصه نه اخلو.

د کانګرس او مونټ بیټن سازش:

اصله خبره داوه چه دا لویه واقعه چه څنګه وشوه هم د غسې کیدونکې وه،، ولولی چه ددې د پاره د پخوانه تیاری شوی وې. هغه وخت چه مونټ بیټن د تقسیم د اعلان نه مخکښې د سرحد په دوره راغلی و په سرحد کښې د دفعه (۱۴۴-۱۴۴) لګیدلی وه او په جلسو پابندی وه. د صوبه سرحد ګورنر سراولف کیرو چه زموږ سخت مخالف و او د مسلم لیګ لوی حامی و هغه په لارډ مونټ بیټن دا اثر اچولو د پاره د سرحدی قبایلو نه په ډیر زیات شمېر کښې د پولیټیکل ایجنټانو او خپلو ملکانو په ذریعه خلک راجمع کړل، لارډ مونټ بیټن ته یې یوه لویه تماشه جوړه کړه، او د تللو په وخت کښې یې لارډ مونټ بیټن ته داوویل: چه دوی یې پښتنو له داسی سزا ورکول په کار دی چه د دوی بچي یې یاد ولري. ولی چه په هندوستان کښې لس کروړه مسلمانان وو هغوی زموږ مخالفت ونه کړو او دوی زموږ مخالفت کښې د کانګرس سره ملګری شول. لارډ مونټ بیټن دا ټولی خبری په زړه کښې واچولی او دیلی ته روان شو. هلته خو پټیل د هندوستان تقسیم غوښتو، او ده دا غوښتل چه پښتنو ته سزا ورکړی او د مسلم لیګ په حواله یې کړی، د دی دوارو اتفاق په دی وشو چه کانګرس غوښتل چه بنګال او پنجاب دې تقسیم شی او لارډ مونټ بیټن غوښتل چه سرحد کښې دې ریفرنډم وشی. نو لارډ مونټ بیټن دوی ته داوویل چه زه ستاسو دا خبره منم، او پنجاب او بنګال به درته تقسیم کړم خو ددې په بدله کښې تاسی زما دا ومنئ چه په صوبه سرحد کښې دې ریفرنډم وشی. نو کانګرس په صوبه سرحد کښې ریفرنډم ومنلو او مونټ بیټن ورته پنجاب او بنګال تقسیم کړل او د دوی دوارو سودا زموږ په سر دو ونه شوه موږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدایي يي، خدمتګار وخومره خواري وکړه چه هندوا او مسلمان سره نږدې شي او ژه که په کور کښېنوی وم، که په صوبه سرحد کښې وم، که په هندوستان کښې ما ددې دپاره ډېر کوشش کړې دی چه دهندو او مسلمان ترمنځه مينه محبت، اتحاد او اتفاق پيدا کړم او نفرت او دښمني ترې لیرې کړم. دا کار تر ډېره حده پوره وشو مګر د تقسيم نه پس تاسي وګورئ چه اوس څه حال دی؟ هغه مونږ چه څه کړي وو هغه په سیند لاهو کړای شو. په پاکستان کښې په هندوانو او سکهانو څه تیرشول او په هندوستان کښې په مسلمانانو څه تیر ېږي؟ داسي نفرت او دومره نفاق پيدا شو چه د اصلاح اميد يي هم له منځه لاړ او ډېر ېږي لا نجی ترې راپيدا شوی.

د کانګرس بې وفايي:

کانګرس خو ډېر نکيانو سره د شپېتو کالو راسي د ازادۍ اخیستلو دپاره په جدوجهد لګیا و، خو انګريزانو ورته پوره ازادي څه چه نیمګړې ازادي هم نه ورکوله، مګر کله چه پښتانه ورسره په دغه جنګ کښې ملګري شول او پښتنو په قصه خوانۍ، ټکر، اتمانزو کوهاټ، هاتي خیلو او میرو س کښې قربانۍ ورکړې او دغه شان زمونږ د قبايلي علاقي غيرتي پښتنو ډي پښتنو سره د هندوستان د ازادۍ په لاره کښې غزاګاني وکړې. د انګرېزانو توپونو او ټانګونو ته يي خپلې سینې ډال کړې او د دوی مخې ته لکه غر ودرېدل نو دا انګريزانو هله د هندوستان ازادۍ ته غاړه کښېښوده. مونږ خو د کانګرس سره په دې وعده د ازادۍ په جنګ کښې ملګري شوی و چه وطن به په ګډه ازاد وو او د دې پردی غلامۍ نه به خانونه خلاص وو، مګر چه وخت راغې نو بیا مونږ سره د شوو عدو هیڅ خیال ونه ساتلی شو، زمونږ نه زمونږ د مستقبل په هکله هيڅ پوښتنه ونه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکه د پاکستان او هندوستان دیو ځای کېدو ریفرنډم را باندی په زور راوتپلی شو او د زمونږ په سر دغه لویه سودا وشوه. قربانی زمونږ وکړې، وینې زمونږ توی شوې، مالونه، جایدادونه زمونږ تباه شول او کټه یې نورو ته ورسیده. د کانګرس مشرانو خو به په ټولو معاملو کښې زمونږ نه پوښتنه کوله، زما د سلا مشورې نه بغیر به یې هیڅ نه کول. مګر په دې لویه اهمه مسئله کښې نه زما سره مشوره شوه چه خبر هم نه کړی شوم. زما خپګان په دې خبره دی چه د کانګرس ورکنګ کمیټۍ هم زمونږ سره اصل اداوهلی دی ښکاره نه کړه. دوی مونږ له پښتو لاسونو وتړلو او مسلم لیګ ته یې حواله کړو. مونږ خو د مسلم لیګ نه الیکشن ګټلی ؤ نو بیا بل الیکشن ته څه ضرورت ؤ. که چا زمونږ د سره نوی ریفرنډم کولی نو په کار وو چه زمونږ په مطالبه یې د پاکستان او پښتونستان په سوال یې کړی وی. دا ریفرنډم خو په پاکستان او هندوستان ؤ او مونږ د کانګرس د بې وفایۍ په وجه د هندوستان سره نه تلو، نو ځکه مو په دې ریفرنډم کښې شریکېدل نه غوښتل او بایکاټ مو ورسره وکړو. مونږ ته به پیرنګیانو ویل چه د کانګرس ملګرتیا پرېږدئ نو مونږ به چه هندوستان له څه ورکوو دغه نه زیات تاسو له درکوو. لیکن مونږ کانګرس پرې نه ښود خو دوی مونږ پرېښودو. د دې نه افسوس خبره خو داده چه مونږ دوی سره څه وکړل او دوی را سره څه وکړل؟

د سردار پټیل او راجه ګوپال اچاریه نه خو زما ګیله نشته. زما ګیله د جواهر لال نهرو او د ګاندهي جي نه کېږی چه هغوی هم په دې معامله کښې ورسره اتفاق وکړو. د کانګرس لیډرانو ویل چه اوس داسی حالات راپیدا شویګی چه بله لار نشته. نو زه وایم چه دا حالات چا راپیدا کړل؟ دا حالات خو دوی راپیدا کړل. که دوی هندوستان تقسیم کړی نه وای نو د هندوستان او هندو مسلمان دا دومره تباهي او بربادی به نه وی شوی.

څه چه وشول هغه وشول او د مولانا ازاد خبره څه چه می ولیدل دا یو خوب ؤ. چه خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو زه وا وايم چه دا يو سازش ؤ ، دا يوه بې وفائي وه ، او دا يوه غداري وه چه ... سره وشوه .

ز زمونږ په ملک کښې ځيني کسان شته چه زمونږ د بد خواهانو په لمسه زمونږ خلاف ، د داسې پراپيګنډه کوي چه خدائي خدمتګارو څه وکړل ؟ او دا هم وائي چه عدم تشدد ، د څه وکړل ؟ او زمونږ د پرساده کان ورونه د خود غرضو کسانو د دې خبرو نه متاثره کېږي . نو زه دوی ته وايم چه د خدائي خدمتګارې دوه مقصده وو : يو د ملک ازادي او بل په پښتنو کښې د قامولۍ ، ورورولۍ ، مينې محبت اتفاق ا اجتماعي ژوند احساس پيدا کول .

تاسو خو وګورئ ، دا احساس خو پيدا شو ، او ملک هم ازاد شو ، او بيا دې ته وګورئ ، چه دا هر څه د عدم تشدد په ذريعه وشو ، تشدد خو نه دی شوی . تاسو وګورئ ، خدائي خدمتګارې په خلقو کښې د مسلمان ، هندو او سکه په زړونو کښې دا داسې مينه محبت پيدا کړو او داسې د ورورۍ جذبې را وپښه کړې وه چه تر او او وسه پورې هغه هندوان او سکهان چه د صوبه سرحد نه په زوره ايستل شوي و دي ، او هند ته تللي دي ځان ته او س هم خدائي خدمتګار وائي . هر کله چه زه هندوستان ته تللي يم نو هغه مينه او محبت د هغو هندوانو او سکهانو په زړونو کښې محسوسوم . تاسو وګورئ چه څه وخت په هندوستان کښې د تقسيم په وخت کښې فسادات شروع شول . نو خدائي خدمتګارو د لته د خپلو هندوانو او سکهانو د حفاظت د پاره څومره تکليفونه تېر کړي دي او کوم ځاي کښې چه خدائي ، خدمتګار وو نو هلته يې دوی بچ کړي او د دوی د مال او ځان حفاظت يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کتاب برخوردارم مشتاق الرحمن حماده
مطالعه ده پاره ورکړه او دی به هرچا
بغیر ده اجازت نه ورکوي - او یا ئې په اجازت
ور او واپس ئې نکړه - نو خیانت به اوکړي
شائن بخطه دی - ده عاقبت دین **یادګیرنه** نه پټوس اوکړي
مورخه ۲۸ جنوری ۹۲ ع — عنایت الرحمن

ما نه غوښتل چه زه خپله سوګواني ولیکم، ځکه چه زه د ویلو او لیکلو نه زیاتا د ت
د کار او عمل ملګری یم. مګر اجمل خټک، فضل الرحیم ساقی، عبدالله خان منشکلر-
بختانی، صدیق الله رښتین او فقیر محمد بایزی خو خوله راته وویل چه په دا
یوه ضروری خبره ده او زه ئې باید ولیکم. ځکه نو دغو یاددا شتونه مخه مې چه
ما سره وو او دخپل یاد دښت نه ما دا کتاب ولیکلو.

ددی کتاب دلیکلو په وخت، دهغه په تنظیمولو او چاپ نه د تیاا د دولو
په چارو کښی هم دې ذکر شوو کسانو ما سره زیات کومک وکړو. نو ځکه زه د دوی نه
مشکور گزار یم او د قوم او وطن په خدمت کښی د رته توفیق غوارم.

عبدالغفار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوده خانانو تهانه سره محمد نازے یوه قصبه ده. ده الا تنزائي ده
جلجلا پیدا شوه د ه شیخ په نوم خان ته چه د ه باچا خان مرحوم نه ګر داري یو
بزبزبو بو. ده ترنګزو ده باباجي صاحب مریدی وو. ده دیو نار
وووو. ده شیخ خان یو ځوئی وو جعفر خان ئے نوم وو. د جعف
د د انند تا سکه تره په ناتحه کښي مصروف وو تحقیل کړي وو حرف به
ججیه ستا ایلی رسره په جائیداد کښي ترمیک د سه په یخو وخت ک
ررریاست وو. جعفر خان بلته مخرور شوه. ماته معلومه
د حج جعفر خان پلته وفات شو او که صلح ئے او کړه - او
محمد نازے ته راغلل - یو اعلان شعله ۲۹۲

حاجی الو صاحب مرحوم ما ته ده کا
او خلافت کمیټی ده اتحاد یو
کړلو چه په ویلو رصوبه ...
جلسه وه مولانا محمد علی صاحب او حکیم
خان او صحا نذر هی په پیښیخ ناست وو
د الا صاحب ئے وئیل چه څه هم په شیخ
ګرمی وه او په مله او عنوښتے په ...
ځا جوړه او په پاتی شوه ما نذر هی او وئیل چ
پاتی شو او په زړه کړه ده مولانا صاحب جوړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب صاحب صاحب صاحب

متوله صـ ۲۹۱ ترینه پښتون نوکره چه د جناح صاحب

په کوټ پتلون کښې او کره هغوی په جماعت کښې او که هغوی

په توپۍ کښې تا ته او کره هغوی په پښت سټار کښې تا سو

واقع شوی ده چه اسلامي نظام به

جوړ او نافذ کړي

چا ته د خبره کښې شک دی چه قیوم ته چا رول

ورکړه هغه شل کاله پس روان وه چه بسمال

پاس د فوځ خاته په ورته کیښی قیوم او ځکه بلکه

په غل چه په خدائی خدمتگار چه په پیکر کښې بیدون

ورکړه او دلته اتحاد او ورسیلی پښتو اخو ده

وکړی چه دغه ځوتک د خدائی خدمتگار

مرکز د مسلا چه قیوم روان کړی دی

باچه خان په جیل کښې بوو هر کله چه رها شو بیوه روز

بیرته دریاب دلیدل او ادویې او وړه ښځې جوش زړه زړه

د آواز نه ترسیده را اتلل ورچه خاسته ګتره د قیوم دخاور

ډک کړیده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولانا عبید الله سندهي د حضرت شیخ الهند
شاګرد وو. د فرنګیانو برخلاف دا
د ئې ډیر محنت او تکلیف برداشت
کړی وو. په افغانستان او ترک
او روس ته تګ کړی وو. بیا
روس کښې مقیم وو. بیا آزادۍ
بیا هندوستان ته راغلی وو
هیڅلې شی چې ډیر ضعیف وو او
دلته وفات شو یغفره الله

عبدالقیوم خان د ډاکټر چراغ حسین شاه په قول
په آخر کښې حرف د ډبلي بیرل خان یاد شو
(د هغه کتاب سیاسي یادونه)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library